STORII NELUCIDATE

almanah estival '88

LUCEAFĂRUL

ALMANAHUL ESTIVAL „LUCEAFĂRUL", 1988
„ISTORII NEELUCIDATE"

9

47

3

37

77

57

102

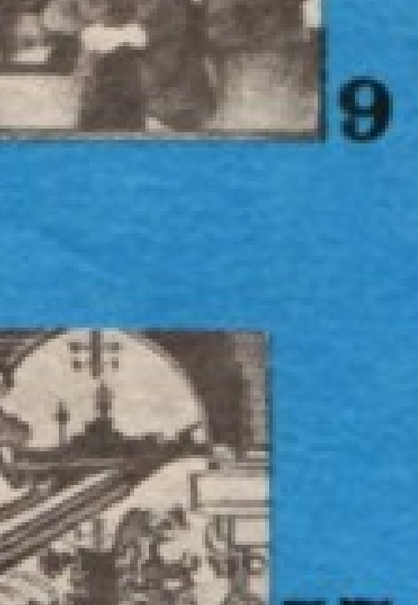

207

105

89

113

127

179

163

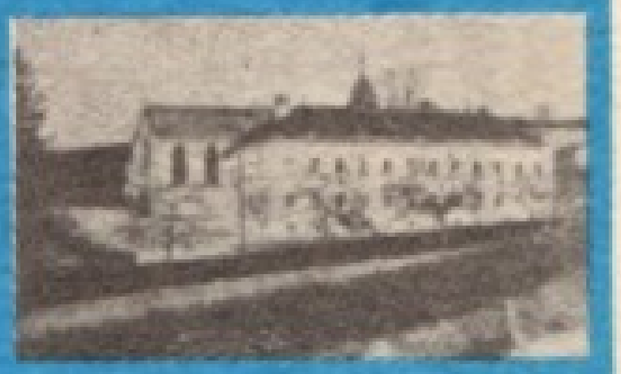

141

185

175

VASILE ALECSANDRI

Pe coastele Calabriei

Pe coastele Calabriei vaporu-naintează
În unda luminoasă ce noaptea fosforează :
El taie-o brazdă lungă pe-al mării plai senin,
Și luna, vas de aur, plutește-n ceruri lin.

În dreapta pe-ntuneric, se-nalță-un negru munte,
Vulcanul bătrin Etna cu lava stinsă-n frunte ;
Sehastru ce cunoaște al globului mister,
El pare că din sînu-i azvîrle stele-n cer.

În stînga e Charibda sălbatică, stîncie,
Din zare se întinde o punte argintie,
Pe care se îndreaptă vaporul legănat,
Ce calcă orizontul cu stele semănat.

Linda Raia

Pe zidul din Alhambra lucește-n răsărit
Un chioșc în filigrană de marmură aurie,
Cu stîlpi și arabescuri de jur împodobit
Prin care se-ntrevede 'nălțimea azurie.

Acolo se arată cînd ziua-i spre apus,
Frumoasa Linda Raia, regina de Grenada ;
Și maurii din Vega se jură că pe sus
Se primblă o hurie lucindă ca zăpada.

Minune admirată de mauri și creștini
Ea vine-n chioșc alene, privește prin zăbrele
Și-i place să arunce ai rodiei rubini,
Pe care-i prind în spațiu voioase păsărele.

Dar iată că șiragul de alb mărgăritar
Alunecă pe brațu-i și cade-n fund de vale,
Don Pedro de Castilia, trecînd îl ia în dar,
Zîmbește la regină și pasă mîndru-n cale !

D. ANGHEL

Reverie

Cîntai un cîntec straniu din țările de nord,
O melodie blîndă și limpede ca gheața ;
Și eu visam pe gînduri ce dulce-ar fi fost viața
Să am cu tine-o casă pe o margine de fiord.

Ca marmura curată, de sus și pînă jos
Să fie albă toată, și-n apă să se vadă,
Săltînd misterioasă subt gluga de zăpadă
Cum stă pe-un vîrf de stîncă un cuib de albatros.

S-o-mprejmuie tăcerea eternă de la poli,
Să pară-ncremenite de veacuri toate cele
Sub mantii somptuoase de albe catifele,
Și noi să fim ai vieții cei de pe urmă soli.

Să dea ocol cu spaimă corăbiile mari,
Și-n locul lor, solemne pe calmul apei noastre,
Ghețarii să-și pornească escadrele albastre,
Plutind fără de steaguri și fără marinari.

Iar soarele fantastic să crească-atunci și el,
Nu-n zări, ci pretutindeni, ș-odată în tot locul
Să rumenească cerul, și-n urmă roș ca focul,
Să stea deasupra noastră, rotind ca un inel.

Așa visam, dar toate cu ultimul acord
Au reintrat în noapte, dar nu ți-am spus nimică,
Și-am sărutat cucernic minuța asta mică...
Ce-a năruit o casă pe-o margine de fiord.

Sămănătorul, 29 ianuarie, 1906

Ilie Boca : Din ciclul „Italia"

M. EMINESCU

Veneția

S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cintări, nu vezi lumini de baluri ;
Pe scări de marmoră, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, inălbind pereții.

Okeanos se plinge pe canaluri...
El numa-n veci e-n floarea tinereții,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,
Izbește-n ziduri vechi, sunind din valuri.

Ca-n țintirim tăcere e-n cetate.
Preot rămas din a vechimii zile,
San Marc sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adinc, cu graiul de Sibile,
Rostește lin in clipe cadențate :
„Nu-nvie morții — e-n zadar copile !"

Nicolae Dărăscu : „Veneția"

DUILIU ZAMFIRESCU

San Marc

Cind tu, in veci senină, ca marmura din statui
Veneție, la pieptu-ți iți stringi a ta aripă,
San Marc, măreț in turla-i, ca dogele-n palatu-i,
Vestește falnic lumei c-a mai trecut o clipă.

San Giorgio Maggiore, cu umbrele-i de aur,
Deschide drum spre Lido, și Lido inspre ape...
Evanghelistul crede că vechiul Bucentaur
Venind de pe oceanuri gindi-se-va să-l scape.

Căci dinsul tot mai speră că-ndurătoare parce
Reda-vor ochi la toate și va vorbi statuia ;
Dar leul ii arată că-i scris „pax tibi Marce !"
In cartea veciniciei in semn de aleluia.

Grenada

In Grenada fericită, nimenea nu-i sclavul modii.
Ochii galeși pe sub gene,
O mantilă pe sprincene
Și gurița imbinată ca un simbure in rodii

Haina e mai mult o glumă aninată strins pe șolduri ;
Mina o minune mare,
Sufletul o intrebare,
Inima, o biată rană, cu străpunsături de bolduri.

Dragostea e o poemă ce se cintă intru sine ;
Dantul e o frenezie,
Muzica, o bucurie,
Ce străbate tot cuprinsul Andaluziei divine.

Nu mai vreau să fie iarnă și mizerii omenești,
Ci eternă primăvară,
Ris și sunet de chitară,
Spanie pe tot pămintul și castele ca-n povești.
Iar de-o fi să mor eu insumi, cel ce-a rupt din nemurire,
Să mă-ngroape la Grenada
ca să-mi cinte serenada,
Singurul popor din lume ce este tinăr in intreaga fire.

UN POET ROMÂN PREMIAT ÎN JAPONIA

MEDALIA DE AUR PENTRU POEZIE

La 17 noiembrie 1987, in cadrul unei ceremonii, la sediul din Tokio al Organizației Soka Gakkai („crearea de valori prin educație") care numai in Japonia numără peste 11 milioane de membri, președintele acestei organizații, Daisaku Ikeda, a conferit poetului Ioan Alexandru Premiul internațional cu medalia de aur. Pînă acum, premiul fusese acordat doar cîtorva personalități politice și guvernamentale și este prima dată cînd se conferă unui poet, care — in mod semnificativ — este un poet român.

Președintele D. Ikeda, in cuvîntul rostit cu ocazia decernării premiului și medaliei, a elogiat personalitatea poetului român pentru opera și activitatea lui. Festivitățile prilejuite de acordarea acestei distincții au fost pe larg reflectate in paginile marilor cotidiene. La acest eveniment au participat numeroase personalități japoneze, intre care oameni politici, profesori universitari, scriitori, ziariști, studenți, precum și ambasadorul României la Tokio.

După decernarea premiului, poetul Ioan Alexandru a fost invitat să participe la o intilnire cu studenții și cadrele didactice de la Universitatea Soka Gakkai din Tokio și să facă o expunere in legătură cu preocupările actuale ale literaturii române.

De asemenea, președintele Daisaku Ikeda a propus poetului Ioan Alexandru președinția Congresului Internațional de poezie ce va avea loc in Hakone — Japonia, unde se intenționează să se constituie un centru permanent al poeziei mondiale.

DE VORBĂ CU IOAN ALEXANDRU

M. UNGHEANU : Ioan Alexandru, ce inseamnă astăzi poezia pentru omul contemporan ?

IOAN ALEXANDRU : Mai mult înseamnă astăzi poezia pentru omul modern decit a însemnat ea pentru omul veacului trecut ; bunăoară, Heidegger. murind in acest veac, lasă testament să se citească la căpătiiul lui **Imne** din Hölderlin, nu să se țină discursuri, nici să cinte muzica. Marele filosof afirmă o mutație in favoarea Logosului poeziei. Niceta de Remessiana afirmă, din acest spațiu al nostru, în limba latină, despre cuvintul imnic poetic acest adevăr etern : cuvîntul inspirat poetic are puterea de a pătrunde în adincurile inimii omului pentru a vindeca ranele răului săvirșit acolo de amartia, păcat, așadar poezia adevărată săvirșește această vindecare în puterea Logosului ce o poartă în cele mai adinci abisuri ale inimii omului. Din această pricină nu ne putem lipsi de acest leac unic de valoare universală.

— Ai participat la multe festivaluri internaționale de poezie. Ce impresie face poezia românească, poeții ei, ascultătorilor, cititorilor de poezie de peste hotare ?

— În Sicilia, la o astfel de intîlnire internațională, ai fost și dumneata de față. Ai văzut sala incremenită și ai auzit aplauzele cînd s-a rostit acolo **Mama Roma.** Poezia n-are granițe atunci cînd poartă un mesaj profund și-i plăsmuită din jertfa inimii.

— Cititorii știu că ai fost recent in Japonia, unde ai primit Medalia de aur pentru poezie. Este prima călătorie in Asia ? Cu ce impresii te intorci de acolo ?

— Mă intorc din Japonia cu o mare bucurie în adincul inimii. Dintr-o sală neincăpătoare, arhiplină de studenți și profesori, unde am vorbit, la Universitatea Soka Gakkai, care înseamnă „crearea de valori prin cultură, prin educație", după ce am vorbit, iată că aurul lacrimilor a prisosit și din ochii de la celălalt capăt al lumii la apelul cuvintului inimii noastre. Eu am fost lac de sudoare din creștet în tălpi și ei mi-au dăruit aurul lacrimilor. Un schimb cinstit și nedisimulat, o echivalare în valoare nepieritoare a inimilor noastre prin intermediul Logosului devenit istorie.

Sint fericit să aduc în România premiul cu medalia de aur oferit pentru intiia oară unui poet de către Soka Gakkai — crearea de valori prin educație, prin cultură — care numai în Japonia numără peste unsprezece milioane de membri, are o Universitate, școli și unul dintre cele mai citite cotidiene japoneze (în aproape cinci milioane de exemplare), care a întemeiat muzee și are sub control viața muzicală a Japoniei prin Societatea Minon (ce invită orchestre, personalități muzicale internaționale să-și arate performanțele în Japonia). Acum, prin premierea, pentru intiia oară, a unui poet din Europa se are în vedere instituirea unui centru poetic lingă muntele Fuji, unde poeți ai lumii să se poată intilni de la inimă la inimă pentru a se cunoaște și a-și asculta unul altuia gindurile și viziunile.

Sint pentru intiia oară în Asia, intiia oară în Japonia. Tocmai scriu un fel de **Imn-poem** așa cum am scris despre **Întîlnirea cu Acropolele,** cu Athosul, scriu, așadar, **Șocul Japoniei.** Am trăit un șoc existențial ca poet și într-o primă intilnire cu o lume o ordinii și splendorii, o lume, cum știi, dintre cele pe culmile civilizației materiale tehnice, științifice, care însă, a rămas în adincuri pură și entuziastă locuind, cum spune Heidegger, în continuare, poetic, pămintul.

Este o lume parcă abia apărută în istorie, dornică de viață, curioasă de tot ce-i minunat în inima celuilalt. Medalia de aur ce mi s-a oferit are aceste cuvinte însoțitoare : în vederea edificării prin vederi umaniste a secolului douăzeci și unu.

Un om de o extremă simplitate și profunzime, autor a zeci de cărți, e Daisaku Ikeda care a fost cu patru ani în urmă și în țara noastră (la intîlnirea cu el, știu că ai fost și dumneata). Am văzut filmul acelei călătorii în Japonia și i-am văzut pe scriitorii noștri în dialog cu dinsul. Nichita Stănescu cu părul său de aur cenușiu era în film o prezență ! Acest om, care s-a opus militarismului și a dus o viață simplă, a reușit să întemeieze după război cea mai puternică organizație bine consolidată de către unsprezece milioane de membri numai în Japonia, avînd ca deviză și simbol pacea universală, crearea de valori prin educație și cultură, nu pe calea armelor, a forței, ci a libertății și concordiei, pe calea a tot ce are omenirea mai de preț în istoria ei.

Așa s-a născut această organizație care aduce în Japonia tot ce are omenirea mai de preț în arte, în muzică și, de acum încolo, și în poezie: **Simfonia a 9-a** a lui Beethoven am auzit-o și împreună cu prietenii japonezi, am auzit versuri din Hugo și Goethe, din Shakespeare și Dostoievski. M-am simțit acolo, între acești oameni dornici cu adevărat de pace, aprinși după muzica adevărată, după artă și după poezie, ca și cum am fi de la început de lume împreună. Orice poet al lumii ar fi fericit să se poată ști în mijlocul lor, să se știe sărbătorit de ei, să-și poată aduce adincurile inimii sale în fața lor, dornică de pace, de comuniune, de iubire și înfrățire.

— Ce loc ocupă literatura, arta, in viața japonezilor ?

— Dacă aș spune că arta, poezia, muzica fac parte ca oceanul de jur împrejur din viața lor intimă, aș spune adevărul, japonezii sînt un popor muzical : ascultă muzică tot timpul, am observat Hotelul celebru cu ferestrele spre Fuji unde locuiam : toată ziua în lifturi, în camere, în holuri este o muzică în surdină, cîntă toate, pereții, ușile, podelele ; aceste săgeți de oțel și sticlă de 60 de etaje sînt un acord muzical. Apoi știți că ei își încep anul nou cu cea mai frumoasă poezie, sărbătorită de tot poporul. Dacă s-a spus că românul s-a născut poet, pot spune că japonezii sînt neamul ce dovedește că omul nu se poate desprinde de poezie, că poezia ține de ființa omului, la modul existențial. Ei au biruit tehnica așa cum o fac ei, cea mai avansată, fără să-și fi pierdut esența ființei, care este poetică.

— Ce înseamnă acest premiu acordat de Japonia unui european, adică unui scriitor de altă mentalitate și optică decît cele tradiționale asiatice și nipone ?

— La ceremonia înmînării premiului s-a afirmat expres : Este pentru prima oară că se acordă această Medalie de aur unui poet din lume. În urma unei convorbiri de aproape două ore în fața mai multor personalități japoneze cu președintele organizației, Daisaku Ikeda, convorbire ce s-a publicat integral în paginile cotidianului **Seikyo,** în aproape cinci milioane de exemplare, s-a luat hotărîrea să mi se acorde această **Medalie** de aur pentru sinceritatea și profunzimea cu care am abordat marile probleme ale inimii omenești ca om al cuvîntului, pe calea poeziei. Cum arată un popor european, venind dintr-o tradiție multimilenară, cred că s-a repus în lumină cu acest prilej. Sînt fericit să fi fost o clipă mesagerul poeziei lumii noastre, care l-a dat pe Dante și Eminescu, pe Goethe și Shakespeare, pe Claudel și Hölderlin și pe atîția alții, în fața acestei țări a Soarelui Răsare.

Medalia de aur ce însoțește premiul este de altfel un soare răsărind cu treizeci și șase de raze, o foaie de aur subliniind razele ce răspîndesc putere și căldură și lumina aidoma lacrimei în rostogol. Este un triumf al poeziei lumii în această țară și orice poet al lumii ar fi fost fericit să poată fi exponentul de o clipă al lirismului lumii europene în acest spațiu plin de tradiții, care a dat umanității valori nepieritoare și care astăzi este o putere economică dintre cele mai pilduitoare din lume.

— Ce crezi că a deschis calea acestei comunicări, acestui interes pentru poezia europeană și românească ?

— Setea de adevăr, dorința sinceră a japonezilor de a cunoaște mai îndeaproape inima poeziei europene. Vor să ne cunoască mai din aproape în ce avem mai intim, iar această intimitate a ființei o bănuie sufletul poetic cu precădere exprimată în cuvînt.

Japonezii sînt un popor deschis, mai ales după război cînd au căzut ziduri, a murit o lume a izolării, o anume față militară și severă închisă în sine. Acum japonezii sînt sincer deschiși valorilor autentice, gata să le asimileze. Ei nu vor ca noi să devenim japonezi la suflet, ci din inima noastră să le oferim ceea

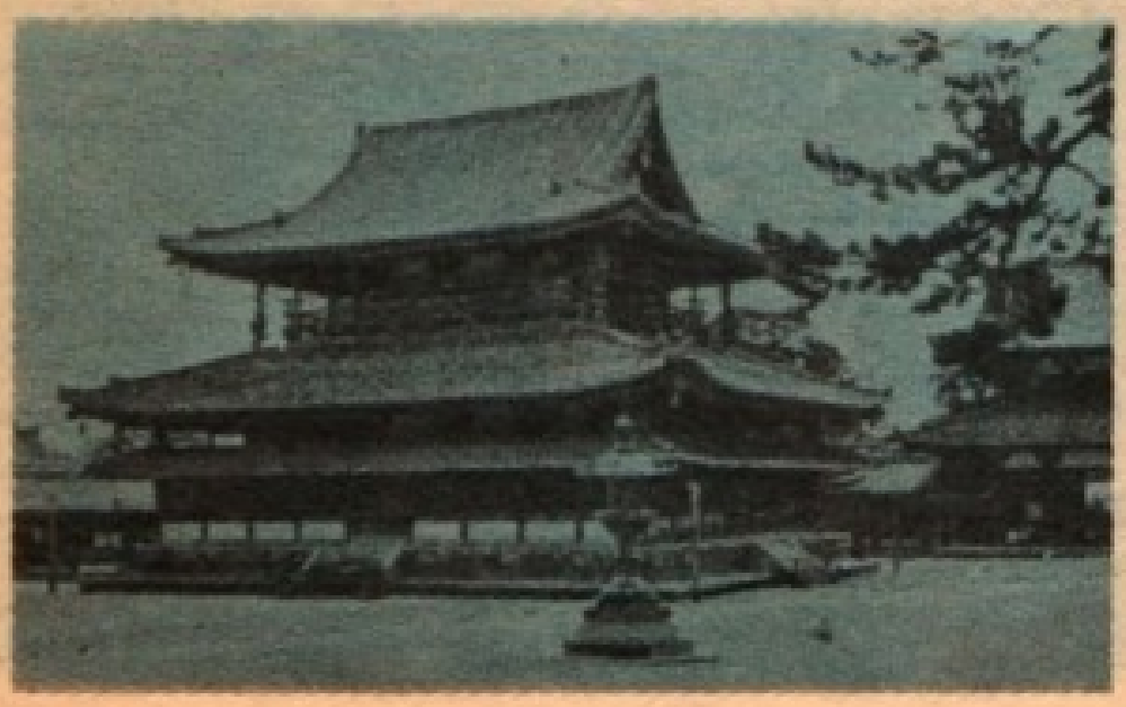

ce este viață, foc mistuitor ce-i poate încălzi și pe ei, făcindu-i atenți la propria lor ființă. Japonezii ascultă să le vorbești în șoaptă. Te ascultă, din 24 de ore sînt gata să te asculte douăzeci, și a doua zi să publice în milioane de exemplare ce ai șoptit din adîncul inimii, spre edificarea inimii celorlalți. Discursul meu liber la Universitatea din Tokio (care s-a publicat, tot așa, în cinci milioane de exemplare) a început așa : Am zburat pe lună, am făcut sateliți artificiali, am pus la punct aparate de precizie tehnică uluitoare, dar a rămas în fața inimii abisul adîncului ființei umane ca în fața marelui necunoscut. Nu ne cunoaștem ce avem mai sfînt și adînc. Iar Daisaku Ikeda spunea despre cer și văzduh și natură cît de vaste sînt, dar decît toată natura mai mare este inima omului. Cred că interesul pentru poezia lumii, pentru cea europeană, care există în Japonia, s-a declanșat din partea acestor japonezi cu care am venit în contact, cu acest mare poet el însuși om al păcii și culturii, Daisaku Ikeda, cu încetul s-a tot extins cu anii prin cunoașterea lumii europene, a gîndirii și poeziei ei, a muzeelor de artă, a muzicii europene mai ales după război, iar acum, prin umila mea persoană, s-a concretizat această cinstire a poeziei, acordîndu-se întîia oară unui poet al lumii din afara Japoniei, această foaie de aur a soarelui răsare.

Dar să rămînem în limitele modestiei ce se cuvine, mai ales cu acest fericit ceas al vieții. Mi-aș îngădui să spun că-i prețuită în acest ceas și toată poezia românească, printre cele mai adînci din lume. Colegilor mei de generație cu care am pornit la drum, cu un sfert de veac în urmă, le datorez mult. Am fost mai mulți și uniți solidari, frați, așa vom rămîne. Pe Nichita l-am văzut într-un vis scurt, cu Fuji la fereastră, acolo în țara poeților Haiku, pe care i-a iubit. Sorescu, Păunescu, Ion Gheorghe, Blandiana, dar și Doinaș, Baconsky și Andrițoiu, Ion Horea, Hagiu, Constanța Buzea, cei de la Cluj și Sibiu, cei de la Iași și Timișoara, o școală poetică autentică ; Grigore Vieru și Vasko Popa și cîți scriu astăzi, cu toată ființa lor, să-mi îngăduie să le sărut pragul casei unde își săvîrșesc cu toată ființa lor curată lucrarea întru păstrarea ființei omului, a ființei acestei spiritualități aici în jurul Pontului Euxin. Ca să mă refer numai la poeți. Apoi marea poezie a fiecărei țări europene. Cît de bine ar fi să ne cunoaștem ființa întru frățietate și bună rodire, marea și deschisa și ospitaliera țară a soarelui răsare ne incită să ne apropiem inimile, să ne cunoaștem ființa întru frățietate și bună rodire, întru edificarea unei umanități mai bune în veacul care vine.

— Înțelegem că acest gest are și o semnificație programatică mai largă, o deschidere umanistă subliniată. Ce inaugurează de fapt acest premiu ?

— Da, s-ar dori ca în Japonia să se inaugureze cu timpul un loc de întîlnire al poeților din lume. Locul este și ales, la Hakone lîngă muntele Fuji, unde Organizația Soka Gakkai are un sediu într-un peisaj, într-o grădină, ce reprezintă însăși ființa Japoniei în condiții de locuit și ținut conferințe ireproșabile. Apoi, poezia în intenția acestei organizații, crearea de valori prin cultură, dorește să sprijine pe poeți, iar poezia să-și redobîndească puritatea, dezinteresul de . nu se lăsa influențată de alte valori materiale, decît cele curate ale sufletului dezinteresat, decît în a atinge hotarele adevărului. Mari premii internaționale ce însumează cîteodată și pe poeți pot fi influențate de alte interese decît de a-i sprijini și încuraja pe cei mai buni și mistuiți cu adevărat după adevărul Logosului poetic. O încercare, așadar, de a încuraja puritatea și adevărul poeziei inimii din care s-au născut marile capodopere pînă astăzi. De aceea, acest premiu cu foaie de aur și creangă de măslin este un simbol și nu este nici un onorariu în bani, deși cheltuielile de drum, șederea în Japonia ating cifre foarte mari, ele nu sînt povară acestui premiu ce se vrea pur, așa cum fruntea marilor poeți elini o încorona frunza de lauri ori la Olimpia cea de măslin și atît, iar pentru această frunză se punea prețul cel mai mare și era cea mai de preț cinstire. În Japonia se încearcă prin acordarea acestei foi de aur unui poet ca poezia să-și revină la demnitatea și puritatea străveche.

Cind perşii au aflat că grecii luptă pe viaţă şi pe moarte nu pentru bani, ci pentru virtutea incoronată cu o frunză, au ştiut că au pierdut războiul. Aşa ceva vrea să fie acest premiu, această foaie de aur închipuind soarele răsare din Ţara Soarelui răsare.

— Te-ai intilnit cu publicul japonez. Cum reacţionează el la poezie ?

— M-am intilnit după premiere cu studenţi şi profesori japonezi. Le-am vorbit. Dacă spun despre lacrimile din ochii lor, spun foarte mult. Numai la aşa ceva nu m-a purtat mintea că japonezii pot fi la fel de atinşi de puterea cuvintului, ca şi maramureşenii sau italienii. A fost o săptămină în care cu aproape toţi oamenii cu care m-am intilnit am discutat numai despre poezie. Despre inima omului şi inima poeziei : subiectul convorbirii cu Daisaku Ikeda, inceput la Bucureşti, cu ani în urmă şi continuat acum la Tokio. Este vorba de-a putea influenţa moral, prin poezie, forţele acestei lumi, pentru ctitorirea unei lumi mai bune, ca veacul ce vine să fie unul al păcii şi al valorilor pe care trebuie să le creăm, lucrind asupra sufletului omenesc. Medalia cu eşarfă ce mi-a fost pusă in jurul gitului il reprezintă pe Pestalozzi cu doi copii. Aşa trebuie să fie poezia, poetul, precum pedagogul iniţiator in tainele vieţii pentru generaţiile de miine.

— Ai cunoscut oameni de cultură japonezi. Ce-i interesează din fenomenul cultural pe care-l reprezinţi ?

— S-a vorbit despre România cit am fost acolo, in zeci de milioane de exemplare de ziare. Faptul că poetul ce poartă intiia lui premiere cu aur este român spune de la sine multe despre ţara din care provine. Sint cunoscuţi in Japonia : Brâncuşi, Eliade, Enescu, dintre oamenii noştri de cultură, apoi Rebreanu, Eminescu, Iorga. La Muzeul Fuji din Tokio in faţa lui se află o sculptură din lemn a lui Mihai Olos din Maramureş. Japonezii sint gata să găzduiască o expoziţie Brâncuşi cu toată moştenirea lui rămasă la noi. Ei, japonezii, vor să ştie cum trăiesc şi mor oamenii, cum stau in faţa morţii, cum rezolvă marile probleme ale vieţii. Le-am explicat sufletul păstorului din **Mioriţa** prin pilde din viaţa omului carpatic. Preşedintele Daisaku Ikeda mi-a dedicat un poem despre inimă. Problema inimii omului este grea şi cere trudă in amănunt asupra fiinţei interioare. Eternă şi cel mai greu de descifrat, inima omului. Asupra ei stau aplecate toate lacrimile din univers.

— Ai avut la Bucureşti o intilnire memorabilă cu Daisaku Ikeda. Cum a fost reintilnirea ?

— Cu patru ani in urmă am fost şi eu invitat la neuitata seară cu mai toţi scriitorii români. O fotografie a fost publicată cu scriitorii români in jurul mesei de la Intercontinental. Intilnirea cu acest ctitor de cultură pe care abia in ţara lui il poţi vedea in adevărata sa dimensiune, Daisaku Ikeda, cel ce a purtat discuţii şi a publicat cărţi şi convorbiri cu unele dintre cele mai de seamă personalităţi ale lumii, cum este istoricul englez Arnold Toynbee şi atiţia alţii. Atunci am inceput un dialog care l-a pasionat şi iată, după patru ani, a fost reluat la Tokio exact din fraza intreruptă aici. Tocmai incepusem după o zi şi jumătate de convorbiri să atingem problema inimii omului şi inimii poeziei.

A spus atunci : despre inima omului şi inima poeziei vom continua dialogul la Tokio in faţa studenţilor. Dar dialogul nostru la Tokio a depăşit cadrele unui amfiteatru studenţesc devenind o discuţie publică in paginile ziarelor in milioane şi milioane de exemplare. Este mult mai mult decit mi-am imaginat, iar incoronarea acestor două intilniri memorabile rămine consemnarea in analele istoriei literaturii a acestei foi de aur ajunsă lingă inima unui poet.

— Această medalie de aur pentru poezie este o inaugurare ?

— Blaga, ale cărui versuri le-am copiat in liceu intr-un caiet, s-ar bucura de această premiere in Japonia, Heidegger care m-a preţuit ca poet şi mi-a dat un sfat important in viaţă, cel ce şi-a pus semnătura pe recomandarea de a primi bursa Humboldt ar fi fericit să ştie că am primit acest premiu şi ar fi ca el şi Gabriel Marcel şi Pierre Emmanuel, oameni ce m-au preţuit, toţi strămutaţi in umbră, bucuroşi să fie confirmaţi in ce priveşte menirea poeziei : ar fi fost bucuros Mircea Eliade, pe care l-am iubit, să ştie că se poate incepe un nou dialog asupra a ceea ce Europa are mai profund cu Asia şi asta in Japonia.

Dar despre semnificaţia acestei premieri numai viitorul, lucrarea in amănunt pe vers şi gind vor putea spune ce inseamnă. Palade, după premiul Nobel, spunea că trebuie să se intoarcă urgent in laborator, pentru a-şi continua lucrul ca şi cum nimic nu s-ar fi intimplat. Eu stau acum in faţă cu **Imnele Maramureşului** şi caut să le văd ajunse cit mai bine puse la punct in miinile cititorilor.

Mihai Ungheanu

LUCIAN BLAGA

Estoril

Casele cresc in pădurea de pini
albe sau ca şofranul,
lucind pe coline.
Mai potolit oceanul
mingăie locul sorin.
Largul priveşte nălucilor line.

Cu cretele-n arc, doar bătrinii palmieri
se mai leagănă incă
intirziaţi in furtuna de ieri.

Imbrăcată in zimbet şi aur
Cora brodează
subt oleandri, subt alungitele foi.
Timpul ce iese din casă,
cit de uşor l-ai putea prinde iar
să-l reţii ca un fir de mătasă.

Aceasta e pacea, Pacea, in care
creşte imperiul
ceresc printre noi.

Soare iberic

Om de pădure sint şi-mi place frunza.
Dar in pădurea de pini
de la Estoril, sub soarele torid,
o umbră nu găseşti printre lumini,
să te apere de raze.
Aici izvoarele nu se deschid.
Vinturate de mori de vint
miresmele fierbinţi ucid.
O clipă mă amăgesc
cu Oceanul ce se vede-n zare,
dar umbră nici apa nu are
să-mi inveleascâ inima bolnavă.
Să-mi inveleascâ inima bolnavă
mi-ar trebui de-aiurea dezmierdare
mult-nrourata slavă,
a Vlahiei deasă, largă,
reavănă dumbravă.

Arabida

Arabida – ţară ce are
de-a pururi un vint dinspre mare
iţi văd iarăşi morile-nalte
cu aripi, tot alte şi alte.

Arabida – ce te evocă
mai mult decit plajă şi rocă ?
Aromele poate şi pinii ?
Castelul maur sau delfinii ?

Arabida – cite şi ce elemente
Infrunţi tu – străvechi şi prezente !
O, nu numai ape cu schimbul
in malul tău, bat, insuşi timpul

H. H. Catargi : „Piaţă din Lisabona"

din goluri albastre, din large,
de ţărmul tău valul şi-l sparge –
incit in penumbra ta lină
m-ajunge doar stins, ca-n surdină.

EMIL ISAC

Unui frate din Africa

Scumpul meu frate, tu, ce dormi in nisip,
Şi porţi povara pe spete de tristă camelă.
Las-să te invidiez, deşi mă poartă
Expresul,
Şi să-ţi ador fesul.

Liniştea ta proastă – ca pe-un inger
o admir,
Şi invidiez Sahara ta lungă şi lată.
– Ce folos de-atita soare şi de atita
miros de trandafir
Cind mina noastră a tuturor e singerată ?

La noi sint statui şi multe-amintiri
Cultura pină la ceruri se avintă.
Străzi pline de bogăţii şi străluciri,
Europa totuşi plinge şi plinsul şi-l cintă.

Africă, tu, sălbatecă, tăcută, dar bună,
Şi tu, om de-acolo, dă-mi somnul tău
de sub palmieri !
Dă-mi dulceaţa smochinei tale, dă-mi
clara ta lună,
Să uit furtuna de singe a Europei de ieri.
Să aud cintind sincer ingerii in cer.

Luceafărul 30

1958 — 1988

O REVISTĂ DE LITERATURĂ

La 15 iulie 1988 revista Luceafărul a împlinit treizeci de ani. Cînd o revistă de literatură ajunge la treizeci de ani faptul este desigur un eveniment.

Cîte reviste glorioase de literatură română au împlinit treizeci de ani?

Apărută pe 15 iulie 1958, dar înființată mai înainte, revista Luceafărul a traversat și ea mai multe etape, dar toate au fost etape de literatură.

A fost mai întîi începutul pus sub semnul lui Mihu Dragomir. Acesta știa să descopere tinerii, să lucreze cu ei, să-i semnaleze și să-i lanseze.

A venit după aceea Eugen Barbu, care a căutat forme mai directe de lucru. Eugen Barbu n-a ținut nici o poștă a redacției, ci a făcut să înflorească un cenaclu. Din mijlocul acestui cenaclu, numit „Nicolae Labiș", au plecat mulți scriitori. Deși el este strîns legat de revista Luceafărul, el nu se confundă integral cu Luceafărul. Cenaclul „Nicolae Labiș" era o revistă Luceafărul mai vie, mai diversă, mult mai inegală, cu o distribuție mai bogată decît cea din sumarul ei. Dacă începuturile lui Nichita Stănescu nu țin de revista Luceafărul, ele țin totuși de cenaclul acesteia.

Lui Eugen Barbu i-a urmat o altă perioadă, care

stă sub semnul celor semnalați, susținuți, afirmați de Luceafărul. Adică sub semnul lui Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, Mihai Ungheanu, Adrian Păunescu. De fapt, Adrian Păunescu înseamnă o altă etapă în viața revistei. Tînărul poet o aduce toată la persoana sa. Publicația devine dinamică, reportericească, suplă, curioasă de oameni și de întîmplări literare. Fără Adrian Păunescu Luceafărul nu ar fi avut rubrica „Marin Preda răspunde la o întrebare", care a dat Imposibila întoarcere.

A fost și o perioadă Virgil Teodorescu, fost poet avangardist, acum poet respectabil, înclinat către o revistă intelectualistă. Această fază a fost destul de scurtă.

I-a urmat o etapă Nicolae Dragoș, cu continuarea ei Nicolae Dan Fruntelată, amîndoi secondați de Mihai Ungheanu. Revista tipărește multă poezie. Premiază tineri debutanți de toate genurile, dă curs interviurilor și meselor rotunde. Unele sînt pline de ecou. Este și actuala fază a revistei.

În 1983, la 25 de ani ai revistei, Luceafărul a fost distins cu Ordinul „Meritul Cultural" clasa I, înmînarea lui transformîndu-se într-o sărbătoare literară. La fața locului au fost văzuți și cei care, consultați, nu ar fi încuviințat meritata distincție. Iar în fotografiile care celebrează evenimenul nu sînt de găsit cei care au făcut revista, ci alții, cu prea puțină legătură cu ea.

De atunci și pînă acum au mai trecut cinci ani.

Trei decenii de activitate literară este mult și este bine pentru o revistă care traversează o literatură postbelică veche de patruzeci de ani.

Cei mai importanți scriitori ai literaturii române contemporane au trecut într-un fel sau altul prin paginile revistei Luceafărul. Să ne gîndim la Perpessicius, Mihai Beniuc, Zaharia Stancu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Edgar Papu, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza, Al. Piru, Marin Preda, A. E. Baconsky, Eugen Barbu, Ion Lăncrănjan, Paul Anghel, Tudor George, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Nicolae Velea, Alexandru Oprea, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Mircea Micu, Gheorghe Pituț, George Alboiu, Fănuș Neagu și mulți alții au trecut pe aici. Paginile colecției revistei Luceafărul le acoperă generoasa creație. Luceafărul a fost și a rămas o revistă de literatură.

Preludiul „Tînărului scriitor“

După cel de al doilea război mondial literatura română a intrat intr-o virstă și o etapă nouă. Un suflu nou agita literele românești. Anumite tradiții nedemocratice erau repudiate. Altele erau drumurile literaturii după război. Încet, incet revistele literare și-au făcut apariția. Mai intii Viața românească. La o vreme a apărut Gazeta literară. Dar era nevoie nu numai de reviste de idei și de direcție, de reviste făcute de critici. Se simțea nevoia unei reviste care să tipărească literatură, să promoveze scriitori, să aducă oameni noi. Cititorii de-atunci își amintesc ce vilvă au produs fragmentele impunătoare ale unui roman cu barosani de cartier, patroni și asociați, oameni groși la pungă în devenire. Era Groapa. Tot acolo a apărut scurta narațiune a unei mame care-și pierde cei doi fii, iar de pe urma ei pe malul unei ape rămine doar o basma neagră. De aici s-a născut Drumul ciinelui. Așa a apărut Tinărul scriitor, ca o necesitate. Aici au inceput să scrie și să facă literatură cei care mai tirziu au ridicat Luceafărul. Ca orice revistă nouă a fost primită de celelalte cu atenție, dar și cu spirit critic, mai ales cu această a doua măsură. Botezul Tinărului scriitor a fost un botez al focului. Experiența s-a transmis și viitoarei reviste Luceafărul.

De la „Miorița“ la „Luceafărul“

Primul nume al revistei Luceafărul a fost Miorița. Era numele celebrei balade, dar el n-a rămas. În 1958 despre Spațiul mioritic al lui Lucian Blaga se vorbea ca despre o lucrare reacționară și a așeza acest nume in cap de pagină nu era atunci potrivit. S-a căutat un altul. S-a optat pentru Luceafărul din mai multe motive. Era numele unei reviste prestigioase, revista lui Goga, Tăzlăuanu și Agirbiceanu, apărută in trei serii. Dar era un nume care lega revista și de Eminescu. Mai avea avantajul de a trimite la vechi credințe populare legate de steaua numită Luceafărul. Nu e lipsit de interes să semnalăm aici că și E. Lovinescu cind și-a botezat revista a apelat la același nume transcris altfel, căci Luceafărul este Sburătorul și el nume cu implicații literare, heliadești, dar și folclorice. Arhitectul revistei, o spun toți, a fost Mihu Dragomir, dar lingă numele Luceafărului mai trebuie puse și alte nume : Mihai Beniuc, Aurel Mihale, Aurel Martin, Haralamb Zincă, Teodor Balș, Petru Vintilă, Gica Iuteș și mulți alții. Primul număr al revistei a apărut pe 15 iulie 1958 și avea să fie cu noroc pentru literatura română.

O fotografie din 1965 în biroul redactorului şef al revistei „Luceafărul". Mihai Negulescu, Ion Dodu Bălan, Gica Iuteş, Eugen Barbu, Dinu Săraru, Marin Sorescu, Niculae Stoian, Al. Oprea, Mihai Stoian, Vera Popescu, Marin Bucur (rîndul de sus), Ion Gheorghe, M.N. Rusu

Un tutore generos

N-a fost om mai contestat decît Eugen Barbu pe la sfîrşitul anilor şaizeci. Vina lui ? Făcuse o revistă foarte vie, foarte incitantă, dureros de agresivă uneori, prin forţa adevărurilor pronunţate, importantă prin literatura pe care o tipărea. Eugen Barbu, care trecuse pe la Fapta **lui Mircea Damian, ştia că presa trebuie să mişte şi că cititorul trebuie ţinut treaz, prin mişcări surprinzătoare şi inteligente de presă. Condiţia lui Eugen Barbu este aceea a marelui gazetar. Dar a unui gazetar de felul lui Tudor Arghezi şi mai puţin al lui Eminescu. Eugen Barbu a realizat mai ales condiţia pamfletarului, a gazetarului vitriolant prin cuvinte şi mai puţin prin idei. Autorul** Gropii **dădea totul pe o imagine frumoasă. A fost totodată un om al marilor gratuităţi, dar şi al marilor angajamente, laturi greu de împăcat şi pe care Eugen Barbu le-a împăcat rareori. Alt scriitor la care Eugen Barbu s-a uitat ca la un idol a fost G. Călinescu. Şi acesta era, să nu uităm, gazetar. Şi acesta avea o expresie surprinzătoare şi un duct capricios al frazei. Neîndoielnic, în G. Călinescu Eugen Barbu a avut unul din marile sale modele. Era şi acesta un admirator al gratuităţii, adică un om cu simţul frumosului, combinînd însă mai bine decît Eugen Barbu pasiunea estetică cu militantismul său programatic. Eugen Barbu l-a numit „divinul critic" şi a reacţionat vehement cînd G. Călinescu a fost tratat contondent, şi mai îngăduitor cînd G. Călinescu a fost contestat vitriolant. Dar asta se întîmpla pe cînd nu mai era la** Luceafărul. **Pe scurt, vrem să spunem că succesul** Luceafărului **scos de Eugen Barbu şi compania venea şi din autentica şi exersata vocaţie de gazetar a acestuia.**

Revista Luceafărul **scoasă de Eugen Barbu ştia să facă eveniment din mizele sale. Deci ştia mai întîi să mizeze. Mizele** Luceafărului **de atunci, moştenite multe de la Mihu Dragomir, redacţia fiind în parte aceeaşi, sînt realităţile literare de astăzi, adică scriitorii intraţi în manuale şi în conştiinţa publică. Pe vremea aceea, proza nu se măsura cu centimetrul şi se răsfăţa pe pagini întregi de revistă. De aceea revista** Luceafărul **a şi lansat proze antologice, volume întregi de valoare remarcabilă şi autori de prim rang. Fănuş Neagu a apărut cu cel puţin două treimi din povestirile şi romanele lui în** Luceafărul. **Primul volum de nuvele al lui Ştefan Bănulescu a apărut treptat aici. La fel tot aici a apărut un volum de nuvele, singurul, al lui Ion Băieşu :** Sufereau împreună. **Şi alţi prozatori. Dar Eugen Barbu n-a tipărit doar proză. Gloria revistei, ciudat, au fost poeţii, dintre care doi fiind copii adoptivi ai lui Eugen Barbu : mai întîi Marin Sorescu cu parodiile şi cronicile lui literare, după care a ajuns la poeme, apoi Adrian Păunescu „forjat" mai întîi în cenaclu şi adus apoi în literatură, pentru ca mai tîrziu să ajungă chiar în conducerea revistei** Luceafărul. **Nu mai puţin a sprijinit revista, am zice chiar că mai mult, pe Ion Gheorghe, după cum şi pe Ioan Alexandru. Destinul lor include şi revista** Luceafărul.

Eugen Barbu a iubit scriitorii şi literatura lor, iar literatura postbelică îi datorează mult.

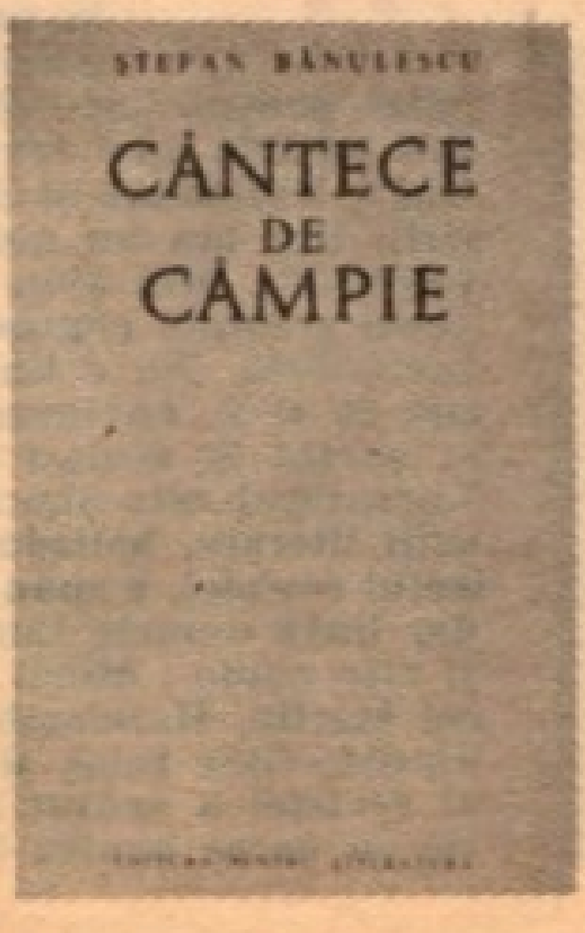

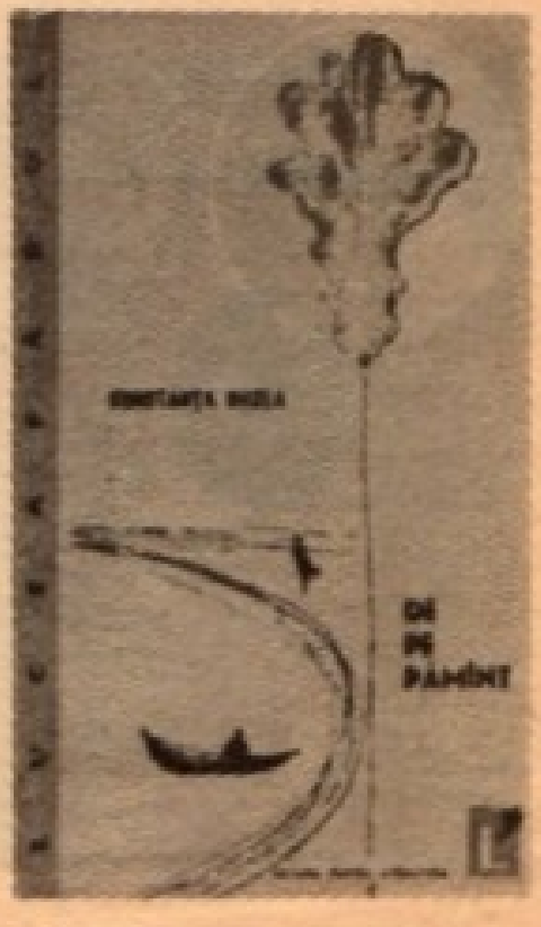

Şezătoare literară la Craiova. Printre participanţi : I.D. Bălan, Teodor Balş, Mihu Dragomir, M. Beniuc, Haralamb Zincă, Valeriu Răpeanu ● 5 noiembrie 1960, 80 de ani de la naşterea lui Mihail Sadoveanu. Omagiul revistei „Luceafărul" prezentat de Haralamb Zincă şi Valeriu Răpeanu

După o şezătoare literară la Tirgu Jiu, I.D. Bălan, Mihu Dragomir, Teodor Balş, Haralamb Zincă împreună cu gazdele s-au fotografiat lîngă Masa tăcerii... ● şi lîngă Poarta sărutului

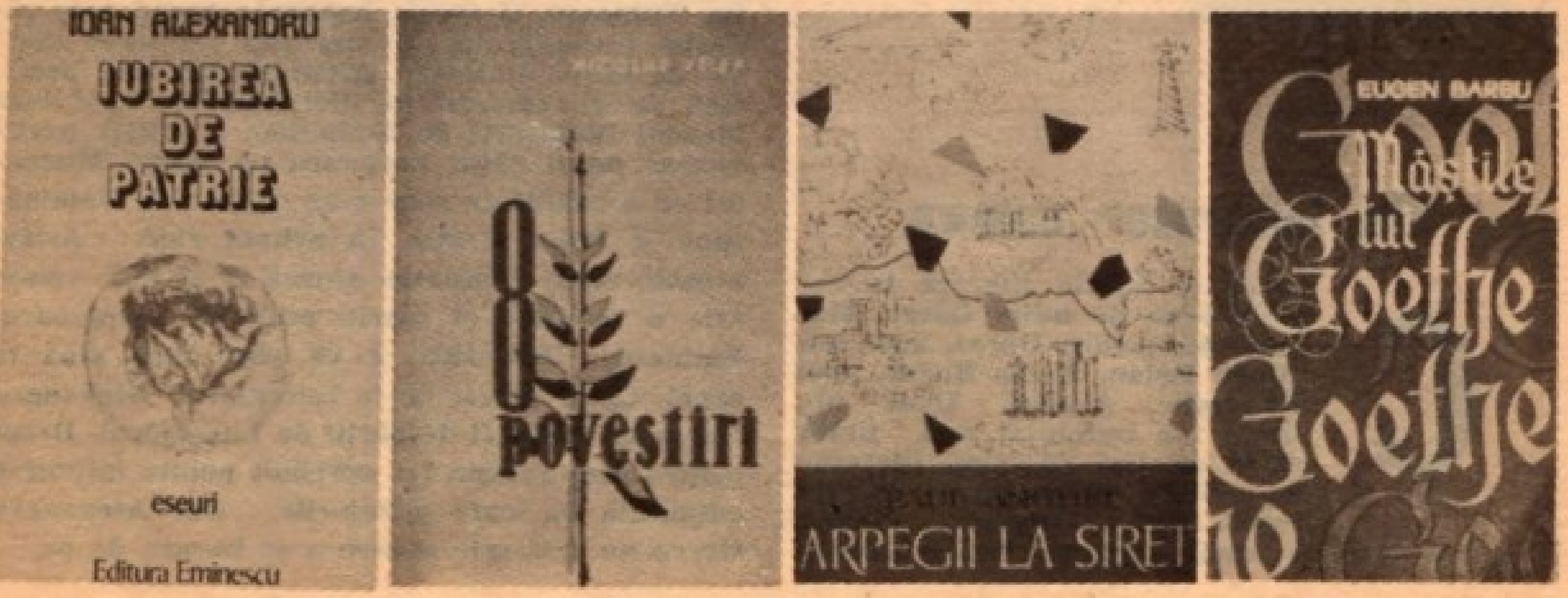

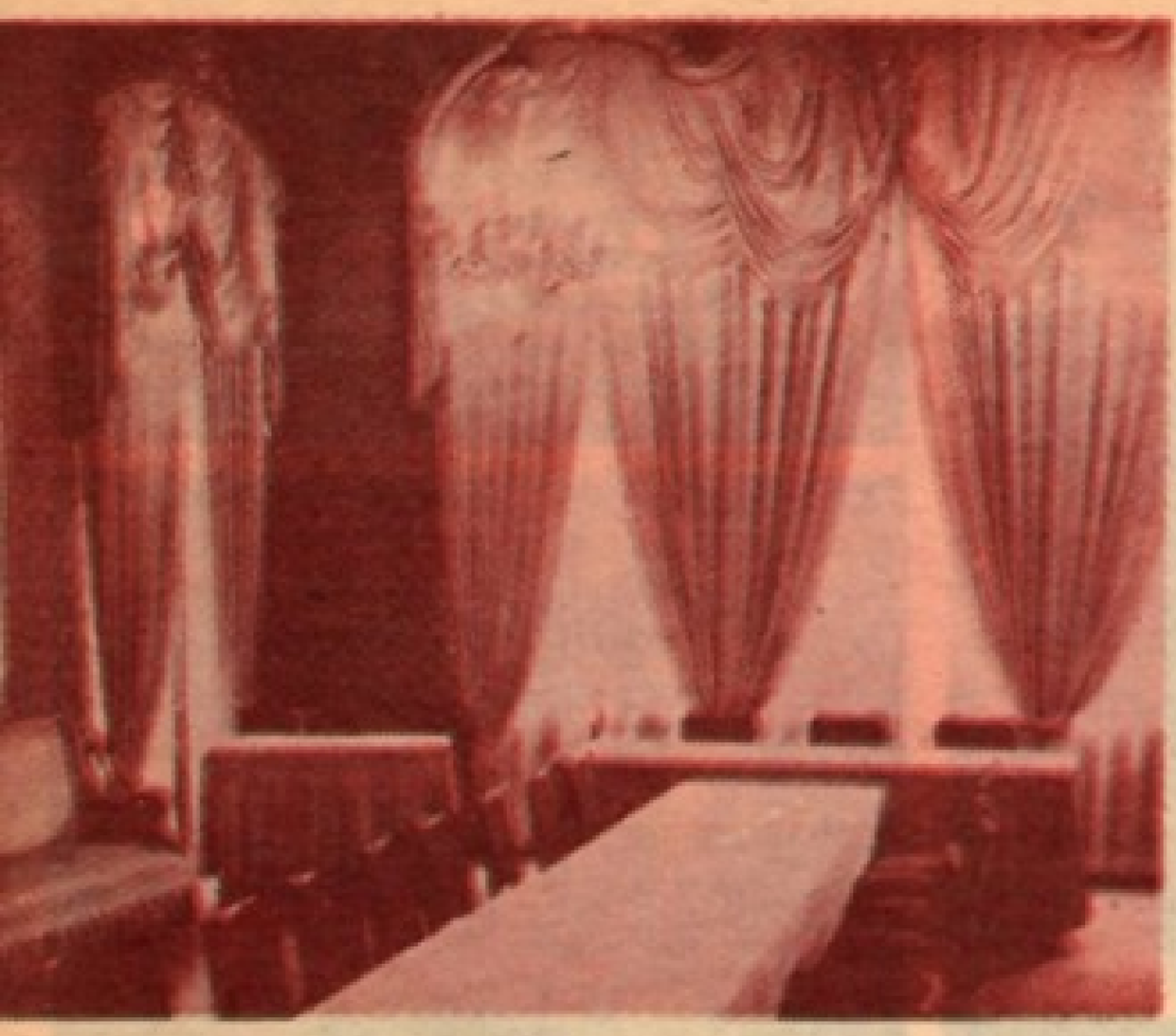

Cenaclul „Nicolae Labiș“

Cenaclul „Nicolae Labiș“ este un cenaclu despre care s-a vorbit, despre care se vorbește și se va mai vorbi. După unele păreri este unul din cenaclurile memorabile ale literaturii române. Într-adevăr, mulți poeți consacrați, astăzi studiați în școală, au trecut pe aici. N-a fost un cenaclu cu pontifi, ci un cenaclu viu, de lucru. El a fost inițiat de revista Luceafărul în momentul în care rubricile „Dintre sute de catarge“ și „Steaua fără nume“ începuseră să-și dea roadele. Ele trebuiau culese. Cenaclul „Nicolae Labiș“ era un loc al discuțiilor și al lansărilor. Au citit acolo Ioan Alexandru, Ion Pop, Ion Gheorghe, Marin Sorescu, Ileana Mălăncioiu, Marius Robescu, Gheorghe Pituț și atîția alții. N-a fost un cenaclu numai de poeți. Președintele lui principal Eugen Barbu era prozator. Iar prin acest cenaclu au trecut și prozatori ca Fănuș Neagu, ca Gheorghe Suciu, ca Horia Pătrașcu și atîția alții. Era un cenaclu deschis oricui satisfăcea minima exigență a debutului în public. Adesea se produceau fără nici o preparație amatori din sală, cu cîteva poezii, fără a mai trece prin redacție. Erau expediați politicos sau ironic dacă apariția lor era deplasată. Se discuta mult și în contradictoriu. Eugen Barbu îl prefera ca interlocutor pe Adrian Păunescu, iar acesta nu se lăsa niciodată așteptat. Într-o atmosferă literară caldă, emulativă au citit, s-au confruntat cu publicul, cu părerile adesea contradictorii ale sălii, au fost lansați și susținuți mulți dintre poeții și prozatorii de seamă ai literaturii de azi. Cenaclul „Nicolae Labiș“ a funcționat cît a fost redactor șef Eugen Barbu, din 1964 în 1968. El a fost reluat în 1974, de Nicolae Dragoș și din 1987 de Nicolae Dan Fruntelată, Mihai Ungheanu, Aurel I. Zăinescu.

Un laborator comun

Critica și istoria literară la revistă erau pe mîini tinere. Mai întîi Alexandru Oprea, apoi Ion Dodu Bălan, Marin Bucur, apoi Gheorghe Achiței. Dacă ultimul s-a îndreptat mai tîrziu către estetică părăsind literatura, ceilalți au continuat să fie fideli ideilor literare. Primul și-a dus pînă la capăt acțiunea Panait Istrati, reușind alături de Eugen Barbu și mai tîrziu de alții, la Muzeul literaturii române, să-l readucă în actualitate și în literatura română pe Panait Istrati. La Luceafărul și-a exprimat opiniile literare Alexandru Oprea, aici a susținut cu toată convingerea un dicționar de literatură română contemporană, care și-a jucat rolul său. Tot aici alături de Ion Dodu Bălan, Marin Bucur și alți colaboratori s-a arătat interesat de scriitorii români valorificați insuficient. Unul dintre aceștia : Eminescu.

Plecînd de la Luceafărul la Muzeul literaturii române, Alexandru Oprea a dus mai departe ideile elaborate de revistă. A continuat acțiunea Panait Istrati, a inițiat serii de amintiri literare despre scriitorii și realitățile literare de altădată, a făcut o revistă Manuscriptum, cu Romulus Vulpescu, și acesta temporar trecut prin redacția Luceafărului, și mai ales s-a lăsat cîștigat de ideea Eminescu, drept pentru care profitînd de directoratul lui Perpessicius, care lega Muzeul literaturii de Eminescu, a inițiat continuarea marii ediții Eminescu pe seama Muzeului cu o echipă în care s-au distins D. Vatamaniuc și Petru Creția, în primul rînd. Astăzi această ediție Eminescu ajunsă la al XIV volum este o realitate și foarte probabil centenarul Eminescu, 1889—1989, o va găsi dusă pînă la capăt. Chiar plecat de la Luceafărul, Alexandru Oprea nu poate fi despărțit de Luceafărul. Drept pentru care revista i-a sprijinit nobila inițiativă editorială în toate prilejurile. Dar Alexandru Oprea nu mai este pentru a se bucura de ea.

„Prînzul de duminică“

Prînzul de duminică **este titlul unui volum de povestiri şi nuvele. Pe atunci formula „proză scurtă“ nu făcea încă furori. Era scris de Eugen Barbu şi aproape fiecare dintre aceste povestiri a apărut mai intîi în revista** Luceafărul. **A fost desigur un eveniment. Dar nu pentru că-l considerăm noi astăzi astfel. Ci pentru că atunci revista era aşteptată şi citită pentru aceste nuvele. Într-un peisaj al prozei unde nuvela nu-şi recucerise încă locul, unde şabloanele erau destul de înţepenite şi de nimeni detronate,** Prînzul de duminică **aducea ceva nou, lărgind orizonturile. A fost de fapt semnalul relansării prozei scurte după război. O adevărată eliberare a dreptului scriitoricesc de a vorbi despre om în toată diversitatea şocantă a existenţei lui.** Prînzul de duminică **este o carte care se poate citi şi astăzi cu sufletul la gură. O carte adevărată. Scrisă şi apărută în vremea în care Hemingway se profila dinspre proza americană ca marele model. Şi era un model insurecţional. Această insurecţie, cu şi fără Hemingway, a produs-o în cîmpul nostru literar** Prînzul de duminică. **S-a cheltuit multă cerneală după aceea pentru a vorbi despre înnoirea prozei, despre rolul prozei scurte şi cîte altele. Numele lui Eugen Barbu a fost prea puţin pomenit în această campanie. Dar el era cel care o provocase. Era de fapt cel mai modern şi de aceea reuşise, talent înnăscut, de a se pune rău cu toată lumea. Chiar şi cu propria progenitură literară.** Prînzul de duminică **este o carte care a apărut în revista** Luceafărul. **Dar nu e numai atît. Ea a fost şi o piatră de hotar. După ea s-a scris altfel schiţă şi nuvelă în România. La trei decenii de** Luceafărul, Prînzul de duminică **e o carte de pomenit.**

Predilecţia pentru controverse

După război literatura română a fost privită cu alţi ochi şi la fel şi scriitorii ei. Literatura nedemocratică, fără accesibilitate, fără mesaj popular a fost trecută în umbră. Ediţiile care se făceau preferau mai ales anumiţi scriitori şi literatura de mare audienţă. Iar dacă unii scriitori mai făcuseră şi politică militantă în partidele burgheze, iar alţii profesaseră idei care nu erau de stînga, circulaţia şi discutarea lor era foarte dificilă, uneori imposibilă. Un asemenea caz a fost Octavian Goga, care bard al dorinţei poporului român din Transilvania, de a trăi alături de toţi românii, a făcut şi politică, ba prin anii treizeci o politică de orientare antidemocratică, de extremă dreaptă. Dar volumul de poezii din 1905 era una din cărţile lui de căpătîi pentru poporul român şi literatura română. Aşa cum Alexandru Oprea de la Luceafărul s-a dedicat lui Panait Istrati, s-a dedicat lui Octavian Goga, Ion Dodu Bălan. Un volum din poeziile lui Octavian Goga apăruse cu o prefaţă de Mihai Beniuc, preşedinte al Uniunii scriitorilor. Dar rămîne de prezentat întreaga lui viaţă şi întreaga lui publicistică şi atitudine politică. Ion Dodu Bălan a prezentat într-o monografie opera şi viaţa lui Octavian Goga, iar într-o ediţie în mai multe volume opera poetică şi dramaturgică. Ideile acestea au trecut mai întîi prin revista Luceafărul şi acţiunea este expresivă pentru spiritul revistei. Chiar şi după ce nu a mai lucrat acolo, Ion Dodu Bălan nu s-a dezis de vechea direcţie, lucrînd mai departe la ediţia Goga şi dezgropind un alt poet ardelean pe atît de nedreptăţit, pe cît de mare : pe Aron Cotruş. O carte întreagă a dedicat Ion Dodu Bălan vieţii şi operei lui Aron Cotruş, căreia i-a preferat şi o ediţie. Prin Ion Dodu Bălan, poetul Octavian Goga a fost înserat revistei Luceafărul.

Mihail Sadoveanu răsfoind unul din numerele revistei „Luceafărul“, alături : I.D. Bălan

Recitind și respirînd

Nichita Stănescu a fost și el al Luceafărului, deși a fost descoperit de Paul Georgescu pe care a ținut să-l omagieze la vîrsta cu cifră rotundă. În Luceafărul, la care a și lucrat după 1968, Nichita Stănescu a început Cartea de recitire. O carte definitorie pentru el, dar și pentru generația lui și pentru epoca literară pe care ei o începeau. Tot de paginile Luceafărului țin Respirările poetului. A fost o rubrică vie, o rubrică citită, mereu în prima pagină, plină de vervă, uneori ermetică. Rubrica a stîrnit replici, a provocat polemici. Unei mobilizări de forțe care încercau pe mai multe pagini de revistă să combată cîteva rînduri de Respirări, poetul le-a răspuns printr-un Ps Vehement pus sub titlul Piciorongul și poetul.

Nichita Stănescu pentru a fi înțeles deplin trebuie căutat și în paginile revistei Luceafărul. Ultimele lui scrieri, în proză și vers, au apărut aici.

Un ardelean la „Luceafărul"

Cine mergea cu proză pînă prin 1968 la mansarda din Ana Ipătescu, unde ființa revista Luceafărul, avea prilejul să întîlnească la masa redacțională un om grav, tăcut, monosilabic, vizibil ardelean din puținele-i cuvinte scăpate. Era prozatorul Ion Lăncrănjan, care gira proza din revistă, autor în acel moment al unei trilogii, Cordovanii, foarte controversată, dar incontestabilă ca masivitate și forță de creație. Nu era pe gustul sindicatului spiritelor fine din literatură și nici nu avea de gînd să le fie pe plac. Speriau probabil personajele insurecționale ale prozei lui, cu care autorul a fost întotdeauna, printr-o lipsă de suplețe a receptării, asimilat mereu. Că Ion Lăncrănjan a ținut să reprezinte condiția autentică, fie și revendicativă dacă e nevoie, a Transilvaniei și a fiilor ei țărani, este afară din discuție. Teoreticienii literaturii se aflau, în cazul lui Ion Lăncrănjan, într-o incomoditate vădită : autorul și literatura lui existau, erau chiar expresia acelei literaturi pe care ei o preconizaseră, dar pe care o doreau sigur mai puțin justițiară. Niciodată teoreticienii literaturii n-au știut ce să facă cu Ion Lăncrănjan și cu literatura lui. Cei mai mulți dintre ei au căutat să iasă din dilemă pe un drum foarte simplu, dar foarte dificil și plin de consecințe : acela al contestării. Au intrat în faimosul rol al țăranului care văzînd o girafă a spus cu toată convingerea : așa ceva nu există. Pentru că nu intra în tiparele lor, Lăncrănjan nu exista, iar dacă-și permitea să existe, era contestat. Iar Lăncrănjan nu numai că-și permitea să existe ca scriitor, dar promova și proza altora. Pe multe manuscrise de proză tipărite de Luceafărul stă semnătura lui Ion Lăncrănjan. Pentru că autorul Cordovanilor a fost un redactor și un scriitor generos. Mult zgomot a făcut tipărirea în revista Luceafărul a unei nuvele lungi, unde era vorba despre o amintire școlară prelungită și despre un leu albastru. Citită astăzi, nuvela nu explică agitația de atunci. „Hîrtia rabdă orice, opinia publică nu !", suna un titlu despre această nuvelă, transformată în eveniment literar peste noapte. Răspunzători erau, desigur, redactorul șef și redactorul de proză, acesta numindu-se Ion Lăncrănjan. Nu știm cum le-a fost recunoscător autorul nuvelei celor care l-au tipărit în revista pe atunci smulsă din mînă de cititori și consacratoare, dar știm că prelucrarea lor a fost prelungită. În revista Luceafărul, Ion Lăncrănjan a tipărit proză de mai multe ori. A avut chiar și o suită de interesante fișe romanești, reunite apoi în volumul Fragmentarium. Elemente de aici vor trece în romanele de mai tîrziu. În ele vor fi fost trecute și personaje din lumea pe care scriitorul o cunoștea, pentru că unii cititori țineau să scoată de sub litera tipărită figuri contemporane cunoscute. Este încă o dovadă că revista Luceafărul avea mai mult decît

audiență. Curba bibliografică a tipăriturilor lui Ion Lăncrănjan dezvăluie o absență prelungită, după 1968, continuată pînă în 1975, cînd îi apare Drumul ciinelui. Scriitorul revine în atenția revistelor și a lumii literare. Cititorii săi erau de mult cuceriți. Cărțile noi îi vor spori audiența și prestigiul. Revista Luceafărul a ținut să comenteze literatura lui Ion Lăncrănjan fără parti-pris-urile curente. Suferința urmașilor este un roman mare. Caloianul este un pamflet acut și rău, Fiul secetei, o carte despre lumea românească postbelică privită cu un ochi necruțător. Ion Lăncrănjan este un scriitor realist cu vocația tragicului și un critic acerb al minciunii în viața socială și politică. Dacă „obsedantul deceniu" are un reprezentant de vîrf acela este desigur Ion Lăncrănjan prin această carte. În 1987, Ion Lăncrănjan a tipărit în Luceafărul o nuvelă aspră despre lumea rurală : Cloampa. Prozatorul nu se dezminte, iar revista Luceafărul, căreia i-a fost redactor pe vremuri, este solidară cu prozatorul a cărui conduită morală sperie pe mulți.

A doua moarte a brazilor

A doua moarte a brazilor **este titlul unei anchete literare care a apărut în** Ramuri, **prin 1965. Dar ea a fost reprodusă cu promptitudine în** Luceafărul. **Era scrisă cu vervă, inteligență și pasiune literară, mizînd pe valorile momentului. Eugen Barbu care urmărea toate semnele de vioiciune ziaristică și de simț polemic a preluat-o parțial în revistă. L-a dorit și pe autorul ei, Mihai Ungheanu, în redacție. Dar acesta n-a fost decît colaboratorul revistei în această dintîi fază și cea mai efervescentă a ei. A devenit apoi cronicarul revistei după plecarea lui Eugen Barbu pentru o vreme, circa zece luni. S-a despărțit de echipa în care intrase pentru a reveni tot la** Luceafărul, **unde fusese în scurt timp, redactor, șef de secție și secretar responsabil de redacție, redactor șef adjunct răspunzînd de critică. A făcut cronică literară, dar a făcut și interviuri, și mese rotunde și polemici. Preferința veche se vedea confirmată chiar în paginile revistei unde fusese semnalată ancheta despre brazii care mor inutil pentru a se tipări pe hîrtia lor cărți proaste. De numele lui Mihai Ungheanu se vor lega mai ales în ultimul deceniu al revistei o serie de polemici și dezbateri literare de ecou incontestabil. Presimțirile din primul deceniu al revistei au fost confirmate în cele următoare.**

Un scriitor deghizat

A trecut scurtă vreme prin redacția Luceafărului **la secția de critică un fost absolvent de filologie de la Iași, dar care era originar de pe lîngă Craiova. Se numea Marin Sorescu și publicase cîteva foarte amuzante și acide texte ironice la adresa literaturii române contemporane. Eugen Barbu n-a întîrziat să-l ia pe Marin Sorescu, pentru că despre el este vorba, la revista** Luceafărul. **Nimeni pe atunci nu știa că Marin Sorescu este poet, excepțindu-l desigur pe împricinat. Eugen Barbu a văzut în Marin Sorescu un condei gazetăresc și un talent deosebit. Marin Sorescu a confirmat. La** Luceafărul **a făcut o cronică literară plină de haz și inteligență. A trecut apoi la parodii. Din primele nu se putea deduce că va fi o serie și că aceste parodii vor însemna o carieră. Parodiile lui Marin Sorescu au fost însă evenimente ale vieții literare. Parodia ca specie literară fusese demult îngropată. Manualele care tratau despre realismul socialist nu acordau nici o atenție parodiei. Funcția critică a parodiei rămăsese de domeniul amintirii. A dezgropat-o** Luceafărul, **iar parodiile lui Marin Sorescu departe de a fi simple amuzamente dezvăluiau ticuri și poncife literare specifice epocii, făceau deci critică literară și puneau degetul pe fals și pe caducitate. Aproape fiecare parodie are istoria ei pentru că fiecare autor parodiat era un nume, iar unii știau să se folosească de el. Ideea că un parodist trebuie pedepsit cu cît parodia este mai acută, și-a făcut loc repede. De aceea probabil parodiile lui Marin Sorescu au rămas doar niște amintiri ale tinereții. Le-a strîns în volum, sub titlul** Singur printre poeți, **dar specia n-a mai practicat-o cu evidență niciodată. Riscul de a rămîne toată viața parodistul era foarte mare și Marin Sorescu a scăpat greu de această etichetă. Chiar și după volumul de** Poeme, **după** Moartea ceasului, **apărute majoritar în** Luceafărul, **o parte citită în cenaclul „Nicolae Labiș", Marin Sorescu a mai fost numit parodistul. Poate de aceea a trecut la teatru scriind o piesă ciudată pe motiv biblic,** Iona, **pe care Eugen Barbu s-a străduit s-o tipărească în** Luceafărul **de mai multe ori, reușind în cele din urmă. Marin Sorescu a plecat de la** Luceafărul **fiind cronicar literar, parodist, poet și autor de teatru A plecat de aici, deci, format și paginile revistei istorisesc cît pot ele s-o facă formarea acestui scriitor singular. Marin Sorescu înseamnă un capitol din istoria** Luceafărului, **iar** Luceafărul **din biografia lui Marin Sorescu.**

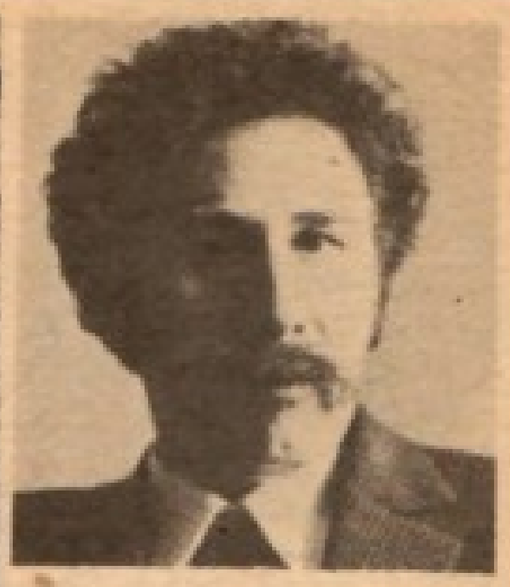

O festivitate în redacția „Luceafărul". În imagine : Radu Constantinescu, M. Ungheanu, Mihnea Gheorghiu, Nicolae Dan Fruntelată, Al. Balaci

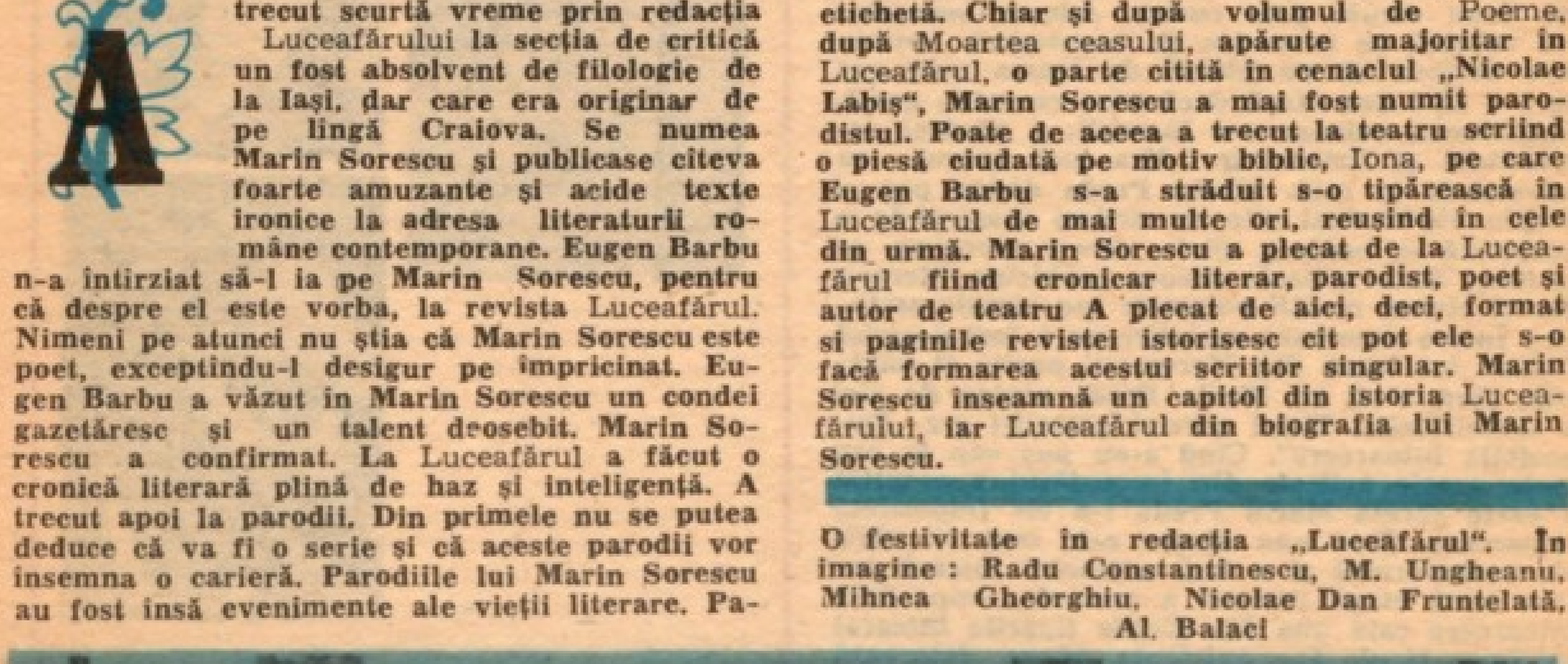

„Imposibila întoarcere“

Era după ce Marin Preda tipărise Intrusul, după ce Luceafărul avusese față de el o atitudine critică, după ce Adrian Păunescu scrisese o acidă notă intitulată „Marin Preda, nu ne luați cuvintele“. Toate acestea deveniseră de domeniul trecutului. Acum redactor șef adjunct al revistei era Adrian Păunescu. Marin Preda trecea printr-un inexplicabil con de umbră, părea a fi într-un impas de creație. Atunci Adrian Păunescu i-a propus rubrica „Marin Preda răspunde săptămînal la o întrebare“. A fost o acceptare grea. Primele texte au fost dictate direct redactorului poet. Apoi ele erau cerute prin curier. Adesea semnatarul rubricii se ascundea de insistentul trimis, care declara că nu pleacă de teama unui șef care o să-l dea afară dacă vine cu mîna goală. Încet-încet, rubrica s-a încropit, a căpătat regularitate și fizionomie. N-a mai apărut cu întrebarea în față. Marin Preda dădea pur și simplu săptămînal cîte un articol inspirat de o problemă la ordinea zilei care-l preocupa pe scriitor. Erau articole despre probleme literare, dar și civice, reacții polemice sau simple amintiri. Într-o asemenea amintire ne-a fost descrisă Poiana lui Iocan din Morometții pustie și părăsită, fără eroii ei. Marin Preda scotea de aici o semnificație. Titlul acestei amintiri era „Imposibila întoarcere“. Cînd s-au pus cap la cap toate aceste articole din Luceafărul a rezultat o carte căreia Marin Preda i-a zis Imposibila întoarcere. Este una dintre cele mai vii cărți ale prozatorului și a fost semnalul intrării într-o nouă etapă literară a acestuia. Imposibila întoarcere este una din cărțile tipărite integral în Luceafărul. Iar existența ei se datorează desigur lui Marin Preda, dar și străduinței și persuasiunii de redactor a lui Adrian Păunescu, căruia nu i-a fost niciodată rușine să fie gazetar și să-și servească confrații de toate vîrstele. Un episod semnificativ din multe puncte de vedere.

Un tandem: Purcaru — Bănulescu

Cei care au lucrat la Luceafărul au fost oameni tineri și plini de entuziasm. Majoritatea dintre ei au intrat în redacție cu cultul literaturii anterioare. Ilie Purcaru care ajunsese a fi cunoscut ca tînărul și teribilul reporter al presei cotidiene debutase ca poet. Știa pe deasupra primul volum de poezii al lui Călinescu și recita cu precădere poezia Neoromantică : „La locul cel de munte, sub ninșii colți alpini, / Pe-o bancă de mesteacăn, solemn și elegant, / Ax redingotei negre, țilindrului gigant / Funebră turlă sumbră printre molifți și pini“. A fost coleg de redacție cu Ștefan Bănulescu la revista Luceafărul și au scos împreună o carte de Colocvii tipărită mai întîi în paginile revistei. Sînt acolo o serie de interviuri și de reconstituiri literare, care ne arată ce univers literar preferau acești tineri, dorind să-l introducă în climatul literar postbelic. Rebreanu, Caragiale, Călinescu, Philippide etc. Mai sînt acolo și interviuri cu Marin Preda și alții. Rubrica lor de interviuri avea un program foarte vizibil și în cartea Colocvii, care e un sugestiv document de mentalitate literară. Tot în Luceafărul au apărut Cîntecele de cîmpie ale lui Ștefan Bănulescu și tot aici o parte din reportajele Drum în cîmpie, după cum mai ales întreaga serie de nuvele care a alcătuit mai apoi Iarna bărbaților. Apoi Ilie Purcaru s-a dus la altă revistă, Ramuri, care a purtat și ea prin ei mai departe ceva din spiritul Luceafărului. Prin Ilie Purcaru spiritul Luceafărului s-a răsfrînt fecund și generos ideatic în paginile unei reviste oltene, prima din noua serie de reviste care a venit cu judecăți independente față de revistele centrale.

Cauza Călinescu

Călinescu n-a colaborat la revista Luceafărul. **El a fost colaboratorul** Contemporanului **cu** Cronica optimistului. **Dar prestigiul personalităţii lui a fost covirşitor după război. Continuator al liniei Ibrăileanu in critica literară românească, al spiritului „Vieţii româneşti", G. Călinescu a fost in chip firesc invocat in revista** Luceafărul, **Eugen Barbu, fostul redactor şef al** Luceafărului, **îi spune „Divinul critic" şi a scris despre el pagini extraordinarre in revista** Săptămina. **Dar angajarea revistei pe linia G. Călinescu s-a produs mai tirziu, cind Eugen Barbu nu mai era la** Luceafărul. **G. Călinescu a devenit din 1975 incoace una din figurile tutelare ale revistei. Atunci cind reeditarea** Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent **era contestată preferindu-i-se prima ediţie, revista** Luceafărul **a prezentat intr-o dezbatere publică necesitatea tipăririi celei de a doua ediţii predată editurilor noastre de Al. Piru. Ampla masă rotundă a adus argumente şi a susţinut cauza călinescianismului lucid. Cind în 1978—79, G. Călinescu a fost contestat cu violenţă pe pagini intregi, invinuit de a fi intemeiat proletcultismul postbelic, revista a reacţionat cu promptitudine. Iar cind ediţia a doua a celebrei istorii a apărut, in 1983,** Luceafărul **a subliniat intr-o nouă masă rotundă valabilitatea şi rectitudinea ideatică a celei de a doua ediţii a** Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent. **G. Călinescu a fost mai mult decit un reper, a fost o cauză a revistei** Luceafărul.

Singurul băiat din clasă

Tinărul scriitor şi Luceafărul **au apărut datorită nevoii de a scoate la lumină forţa de creaţie a literaturii române. Mulţi scriitori din cei mari nu mai erau. Mulţi, din diverse şi felurite motive, tăceau. Revistele erau mai pline de indrumări decit de literatură. Şi trebuia făcut ceva pentru a arăta că literatura există şi nu doar că este un pretext pentru critici de a vorbi despre ea.** Luceafărul **a insemnat mai ales creaţia literară, scriitorii, adică poeţii, prozatorii, dramaturgii, chiar şi criticii, dar aceştia din urmă mai puţin.** Luceafărul **a fost o literatură a poeziei şi prozei, a cuvintului scris la temperatură. Iată de ce ea s-a distins şi s-a impus repede. Nu prezenta analize, nu făcea loc criticilor de aspect teoretic şi programatic, ci creaţiei. Cenaclul revistei a fost şi el o asemenea demonstraţie. Un obicei al revistei era de a-şi duce redacţia la intilniri cu cititorii, cu tinerii. A-i pune pe aceştia să citească. A-i asculta atent şi a le face loc dacă meritau puse speranţe in ei. A intrat in poveste intilnirea redactorilor revistei** Luceafărul, **Balş şi Stoian, parcă, care duşi la o şcoală au intrat intr-o clasă unde erau numai fete. Dar se văzu totuşi un băiat. Care nu s-a lăsat pină nu le-a citit un caiet de poezii, deşi fusese invitat să citească doar una. Era Adrian Păunescu. A citit apoi in cenaclu. A fost tipărit in revistă. Era omul care vorbea intotdeauna, mai ales cind acolo nu erau amatori, care-şi spunea cuvintul. Adrian Păunescu a fost preferatul lui Eugen Barbu şi, in faza primă, creaţia acestuia. Apoi Adrian Păunescu şi-a căutat şi alţi tutori. Nu ştim dacă aceştia i-au dat cit i-a dat Eugen Barbu. Cu vremea, Adrian Păunescu a ajuns adjunct la** Gazeta literară **sau** România literară, **apoi la** Luceafărul. **El inseamnă o perioadă a revistei.**

Miza călinescianismului

In faza in care Luceafărul era condus de Eugen Barbu, in revistă a inceput să tipărească un critic şi istoric literar care nu-şi găsea locul nicăieri. Fusese redactorul pentru istorie şi critică literară al Jurnalului literar, scos de G. Călinescu, şi ajuns asistent al acestuia la catedra de literatură a Universităţii bucureştene, a plecat odată cu G. Călinescu de la catedră. Al. Piru a fost o vreme fără profesie. Fixase intr-o carte locul lui G. Ibrăileanu in istoria literară şi cu ea avea să revină in viaţa literară, după ce reapăruse la catedra Universităţii dar pentru literatură veche. Un erudit, cu presa şi simţul polemicii in singe, trebuia să ajungă in paginile Luceafărului. Şi a ajuns. La Luceafărul pe vremea lui Eugen Barbu, Al. Piru şi-a avut rubrica, după o anterioară trecere pe la Contemporanul. La Luceafărul insă se ocupa de literatura contemporană şi avansa judecăţi de valoare neconformiste, consonante cu ale lui Eugen Barbu. Colaborarea a fost de scurtă durată, dar Al. Piru avea in comun cu Eugen Barbu durabila admiraţie faţă de G. Călinescu, pe care l-au susţinut fiecare după puterile lui in chip neobosit.

Al. Piru a apărut din nou in paginile Luceafărului cu articole de istorie literară (Varia), cu altele despre poeţii contemporani (intrate in cele două volume de Poezia contemporană), după cum şi cu viguroasele replici date anticălinescienilor ofensivi şi denigratori. Tot aici a susţinut intr-o dezbatere cauza ediţiei a II-a din Istoria călinesciană. Dar Al. Piru rămine mai ales omul primei etape luceferiste şi al unei consecvenţe : călinescianismul.

Un poet al revistei „Luceafărul"

Despre Ion Gheorghe se poate spune că-şi datorează in mare măsură devenirea revistei Luceafărul. Aflat in redacţie de la inceputuri, el a debutat cu un roman in versuri, „Piine şi sare", intr-o vreme in care aceasta era moda. A scris intotdeauna interesant, şi cind a vorbit despre „zafra" şi cind a colindat liric pe Oceanul Atlantic. Ion Gheorghe era cel care paria că orice poate deveni poezie prin aspra lui transfigurare. Dar a fost mai ales surprinzător şi captivant in ciclul „Zoosophia", poeme citite in cenaclul „Nicolae Labiş" şi tipărite apoi in revistă. Prin „Vine iarba", care este o carte a forţei sociale organice a ţărănimii romane, Ion Gheorghe n-a fost un poet agreat de confraţi şi de critică. Revista Luceafărul i-a oferit insă pervazul necesar. O contestaţie puternică a venit mai ales după „Cultul zburătorului", carte de inspiraţie neobişnuită, dar foarte inspirat scrisă pe modele folclorice. Ion Gheorghe dovedeşte şi aici că se află in posesia unui stil al său. Revista Luceafărul a răspuns acestor atacuri, fiind alături de autor in cazul tuturor cărţilor pe care le-a tipărit. „Elegii politice" este de altfel tipărită pe girul confratern al mai multor scriitori, majoritatea legaţi de Luceafărul direct sau indirect (Mihnea Gheorghiu, Nicolae Dragoş, Mihai Ungheanu, C. Stănescu etc.). Viziunea frustă voită, puternică, cu limbajul său agresiv pe care ne-o propune Ion Gheorghe mai ales in „Megalitice" l-au singularizat in cercul scriitoricesc al contemporaneităţii. Majoritatea acestor cărţi au trecut mai intii prin Luceafărul. Acuzat de plagiat in „Zicere la zicere", Ion Gheorghe a fost din nou apărat de revista in care şi-a tipărit poeziile. In bibliografia revistei, atit opera lui Ion Gheorghe, cit şi comentariul acesteia ocupă un loc de cinste. Contribuţia lui Mihai Ungheanu la constituirea ei rămine considerabilă.

O ședință festivă a Cenaclului „Luceafărul". Instantaneu fotografic cu : Grigore Hagiu, Gheorghe Suciu, V.F. Mihăescu, Traian T. Coșovei, Modest Morariu, Adrian Riza, Ion Gheorghe, Iulian Neacșu, Ion Coja, M. Șomcuteanu și, în prim plan : Francisc Păcurariu, Edgar Papu

Cenaclul „Luceafărul"

In 1974 incepind, atit Nicolae Dragoș, cit și Mihai Ungheanu și Teodor Balș au reluat tradiția cenaclului literar al Luceafărului **și a premiilor de debut. De această dată s-au admis în cenaclu numai debutanți absoluți, tineri care nu mai apăruseră niciodată în presă. Cenaclul era frecventat de mulți tineri și se ținea intr-un local numit pe atunci** Ateneul tineretului. **Era condus de Nicolae Dragoș sau de Mihai Ungheanu, de Teodor Balș sau de Grigore Hagiu, de Nicolae Ciobanu sau de alt redactor căruia-i venea rindul să facă față acestei situații. Au citit aici poeți pe atunci necunoscuți : Ioan Ioanid, Ioana Ieronim, Liliana Ursu, prozatori ca Ștefan Pirvu, Areta Șandru, Mircea Diaconu și atîția alții. O vreme revista a incercat formula cenaclurilor de poezie produse de un poet (Cezar Ivănescu, Ion Gheorghe), care însă erau de fapt intilniri de lucru ale secției de poezie, cu un număr de colaboratori, relativ limitat. Ele erau mai ales cenacluri de poezie și de la ele s-a trecut din nou, așa cum era firesc, la un cenaclu literar comun al revistei, deschis tuturor talentelor din țară, fie ele debutate, fie aflate inaintea debutului. Au citit aici Nicolae Mateescu prozatorul și poeta Gabriela Hurezean, Adriana Sitaru și Mircea Cavadia, amindoi veniți din cenaclul „Panait Istrati" din Brăila al Uniunii scriitorilor, condus de Fănuș Neagu, după cum și poeți ca Radu Ulmeanu și Ion Vădan, Sabin Oțeanu și Ion Florian Panduru, acesta prozator. Participarea unui mare număr de scriitori consacrați a dat acestui cenaclu, deschis din 1987, un aer de cenaclu profesionist, cu judecăți cumpănite. L-au ilustrat prin prezență scriitori din prima generație a** Luceafărului **ca Fănuș Neagu sau Niculae Stoian, Gheorghe Pituț și Ion Iuga, și alții, ca Mircea Micu și Pan Izverna. Prin prezența și participarea acestora la discuții cenaclul a devenit memorabil.**

Nicolae Dan Fruntelată și Fănuș Neagu care rostește un cuvint de bun venit membrilor „Cenaclului Panait Istrati" din Brăila care vor citi în „Cenaclul Luceafărul"

„L-am cunoscut pe Arghezi“

Arghezi si-a făcut reintrarea în literatură si prin proaspăt înființatul Luceafăr. A primit acasă vizita redactorilor, a dat interviuri, a întins mina acestei reviste tinere, sprijinind-o moral. Arghezi era un nume prestigios și Luceafărul s-a mîndrit cu acest lucru. Revista s-a revanșat postum de ceea ce datora maestrului. Atunci cînd la conducerea revistei a ajuns un oltean din Gorj, din Tîrgu Cărbunești, s-a produs un fapt demn de atenție. Revista a lansat întrebarea „L-ați cunoscut pe Arghezi ?“, deschizînd o rubrică „L-am cunoscut pe Tudor Arghezi“. Autorul acestei idei a fost Nicolae Dragoș, el fiind olteanul și pe deasupra poet influențat de lecția maestrului. Rînd pe rînd au fost tipărite în revistă amintiri care mai de care mai interesante. Ele n-au fost scrise doar de scriitori. Semnăturile reflectă evantaiul larg de cunoștințe al marelui poet, caracterul democratic al raporturilor lui cu societatea. Neconvingătoare întotdeauna în revistă, dar stîrnind întotdeauna interes, ele au devenit extrem de convingătoare în volumul pe care poetul Nicolae Dragoș l-a tipărit strîngînd la un loc toate amintirile publicate, dar și altele care n-au mai avut loc în revistă. Faptul s-a petrecut la Editura Eminescu sub titlul „L-am cunoscut pe Arghezi“ și astfel s-a constituit încă o carte care-și datorează existența revistei Luceafărul. Ea este indispensabilă pentru cei ce vor să cunoască viața și personalitatea lui Tudor Arghezi, aruncînd lumini noi și interesante și asupra perioadei cînd Arghezi nu mai tipărea nimic, stînd ca un grădinar la Mărțișor. Ea este și un model de ceea ce înseamnă admirația adîncă a unui poet mai tînăr față de un înaintaș.

Gazetarul torențial

Nu știm dacă Adrian Păunescu ar zice ca Fănuș Neagu că nu-și poate concepe existența literară fără Luceafărul, dar cel puțin pentru o parte a carierei lui literare ar fi obligatoriu. A fost descoperit într-un liceu, singurul băiat care scria poezii într-o clasă de fete, de o echipă de redactori ai Luceafărului aflată în prospecțiuni literare prin București. A ajuns greu în revistă, dar și-a asumat frontal dificilul urcuș. Era unul dintre animatorii discuțiilor din cenaclu, prin voința de a participa și a-și spune părerea, ceea ce l-a impus în ochii conducătorului acelui cenaclu : Eugen Barbu. A ajuns să citească aici și să fie luat chiar el în discuție. N-a cedat după nici o înfrîngere. Iar începutul literar al lui Adrian Păunescu n-a fost roz. N-a adăstat niciodată cînd a fost vorba să se citească în public. Publicul l-a atras de altfel ca un magnet : scria și recita pentru acesta. Prietenii erau confiscați pentru a asculta în lectura autorului producția cea mai recentă, întotdeauna de zeci de pagini. Nu i-a ajuns poezia și a făcut și publicistică. Înainte de a intra în redacția revistei Luceafărul a trecut pe la „România literară“ proaspăt înființată cu Geo Dumitrescu drept cap de coloană. Aici a făcut publicistică, rapidă, vie, interesantă, tipărind număr de număr interviuri cu cele mai interesante personalități literare ale zilei. Adrian Păunescu a fost un ferment de viață literară real. Același lucru l-a continuat și la Luceafărul unde a prins patima reportajului. Numere întregi poartă amprenta acestuia de la prima pînă la ultima pagină : articole, note, poezii, interviuri, toate sînt opera lui Adrian Păunescu. A ieșit din păcate din redacția Luceafărului, spre norocul unei publicații obosite Flacăra, care sub mîinile lui a înviat. Era obsedat de literatură, de poezie, de întîlnirile cu publicul pe care nemaiavînd cenaclul „N. Labiș“ a încercat să le învie într-o formulă foarte personală și de mare ecou. A rămas însă fidel Luceafărului, unde a tipărit în continuare articole și mai ales poezii. Numele lui Adrian Păunescu este o constantă a revistei Luceafărul și face parte din istoria ei.

Protocronism și sincronism

A fost o masă rotundă în 1977 și apoi în 1988. Dar mai întîi a fost o carte de Edgar Papu : Din clasicii noștri. Autorul ei, comparatist de seamă, descoperea că anume trăsături ale literaturii române nu-s rezultatul unei dezvoltări subalterne, ci independente și chiar anticipatoare a literaturii române. Cartea a fost primită cu negații. Luceafărul a organizat o masă rotundă la care au participat : Edgar Papu, Paul Anghel, Ov. S. Crohmălniceanu, Pompiliu Marcea, Mihai Ungheanu. Ea pleca de la carte, dar dezvolta aceste idei. Ceea ce a supărat a fost criticarea sincronismului lovinescian, ca o teorie incompletă și rău înțeleasă. S-au adus argumente suplimentare celor propuse de Edgar Papu. Nu era vorba numai de anticipații românești, ci de capacitatea de a anticipa a oricărei culturi. A fost apoi o furie antiprotocronistă. I s-a răspuns cu o a doua masă rotundă în 1978, care a dus lucrurile mai departe. Ideea și noțiunea profesorului Edgar Papu a intrat în circulație, fără a scăpa de contestări. O carte ca Timp și cultură de Ilie Bădescu, Ed. Științifică, 1988, dezvoltă ideile protocronismului într-un regim teoretic eliberat de tensiuni polemice. A fost una din marile dezbateri, de mare ecou ale revistei, susținînd forța creatoare a culturilor mici.

De la Neagoe Basarab încoace

Sub polemicul steag al lui Eugen Barbu, Luceafărul a abordat și literatura veche. Apăruse atunci un tînăr care știa vechile scrieri pe de rost. Era înalt, avea ochelari, logic și convingător, știind multe și surprinzătoare lucruri. De la el a plecat reeditarea Învățăturilor lui Neagoe către fiul său Theodosie și mai tîrziu rediscutarea paternității lucrării. Dan Zamfirescu este cel care a refuzat că opera ar fi scrisă de un călugăr străin și că este străină de Neagoe Basarab. A avut de dus un război. Este o poveste întreagă și lungă. L-a cîștigat pentru că prinderea și intuiția lui au fost juste. Aceste polemici s-au dus și în paginile Luceafărului, unde Dan Zamfirescu a mai făcut și alte descoperiri de istorie literară românească. Bibliografia scrierilor lui e legată de numele revistei și inversul. Revista Luceafărul de-a lungul celor treizeci de ani s-a bătut pentru literatura nouă fără s-o ignore pe cea veche.

Amurgul zeilor

Era o vreme în care revista Luceafărul tipărea studii mai lungi de literatură. Cel care a profitat de această șansă a fost între 1974—1978, Eugen Simion care într-o rubrică „Fragmentarium", titlu luat din E. Lovinescu, a propus cititorilor interesante bilanțuri literare asupra scriitorilor mai în vîrstă. Este vorba de Arghezi, Voiculescu, Petre Pandrea, Constantin Noica, Camil Petrescu etc. Ceea ce a întreprins aici Eugen Simion este foarte interesant pentru că este vorba de finalul de creație al unor titani ai literaturii române longevivi ca vîrstă și creație, de ceea ce au scris după 1944. Eugen Simion și-a propus totodată și o revizuire. Adică a judecat pe acești scriitori, ca pe niște culpabili față de propria lor creație sub cota căreia au coborît. Mai exact spus, aceasta este teza cărții, care-i dă unitate și o face foarte interesantă. Este evident că nu întotdeauna cei citați au dat cele mai bune opere ale lor acum. După cum și faptul că anume elogii din anii cincizeci se cuveneau corectate sau chiar contrazise. Dar pe alocuri, autorul, condus de teză, impovărează mai mult decît trebuie tabla de greșeli estetice a acestor autori. Sînt multe chestiuni contestabile în această carte : mai ales o anume inconsecvență a criteriilor, după cum și o anume înverșunare de a-i găsi vinovați de anume șabloane, pe care nu ei le inventaseră însă. Dar rămîne interesantă prin tensiunea ei, prin energia pe care autorul o pune în slujba tezei, ceea ce face din „Scriitori români de azi", II, o carte unitară și de referință. Este și ea o carte căreia revista Luceafărul i-a oferit șansa de a se constitui și acest fapt este demn de toată atenția. Revizuirile propuse de Eugen Simion, impulsionat de modelul lovinescian, au apărut mai întîi în revista Luceafărul.

mihai
ungheanu

EXACTITATEA ADMIRATIEI

„Exactitatea admirației“

Sub acest titlu enigmatic a apărut o culegere de studii și articole semnate de Mihai Ungheanu și tipărite în revista Luceafărul și „Almanahul revistei Luceafărul“. Mihai Ungheanu este un om vechi al revistei. A fost cultivat de echipa Eugen Barbu, dar a intrat în redacție abia în 1968, după plecarea lui Eugen Barbu de la conducerea revistei. A susținut cronica literară a Luceafărului multă vreme. Aceste cronici, care vorbesc despre o etapă și epocă literară, nu-s încă strînse în volum. Ceea ce a introdus autorul aici este o selecție de articole care vorbesc despre cauzele care l-au scos pe Tudor Arghezi în afara literaturii române, de adevărata față a biografiei lui G. Călinescu, de realul înțeles al criticii și programului literar lovinescian. Toate aceste studii și articole sînt tot atîtea atitudini și reacții polemice ale revistei Luceafărul din 1980 încoace. Tot polemic este și studiul de biografie intelectuală intitulat „Execuție sau asasinat ?“ în care se descifrează sensul dispariției lui Miron Costin de pe scena politică și intelectuală a Moldovei cantemirești, urmărindu-se contextul intern și extern al țării. Conceput pe o consecuție de roman polițist, acest studiu de biografie este lămuritor asupra sfîrșitului și dramei lui Miron Costin, ca și asupra valorii reale a lui Constantin Cantemir care i-a hotărît execuția. Alte articole se ocupă de revizuirea opticii asupra lui Eminescu, iar în final cartea cuprinde dosarul unei dezbateri mult controversată, „Protocronism și sincronism“, tipărită cu scopul declarat de a elimina din referințele asupra acesteia opiniile după ureche. Interesanta carte a lui Mihai Ungheanu, „Exactitatea admirației“, care marchează un moment al gîndirii literare postbelice, este și ea o carte apărută mai întîi în paginile revistei Luceafărul.

În imagini : ● Nicolae Dan Fruntelată înmînează Premiul revistei „Luceafărul“ lui Adrian Dim Rachieru ● O ședință literară sub egida „Luceafărului“ cu Ion Lăncrănjan, Gheorghe Suciu, Paul Anghel, Nicolae Dragoș, Ion Bănuță ● Luceferiștii Gheorghe Pituț, Grigore Hagiu, Matei Gavril, Valentin F. Mihăescu, Iulian Neacșu ● Un prim plan cu poetele Ioana Ieronim și Doina Uricariu la una din ședințele Cenaclului „Luceafărul“

EUGEN BARBU

„DESCHISESEM FERESTRELE ȘI AERUL DE AFARĂ ERA PREA TARE PENTRU UNII“

„Toată lumea urmărea cu emoție expunerile lui Călinescu“

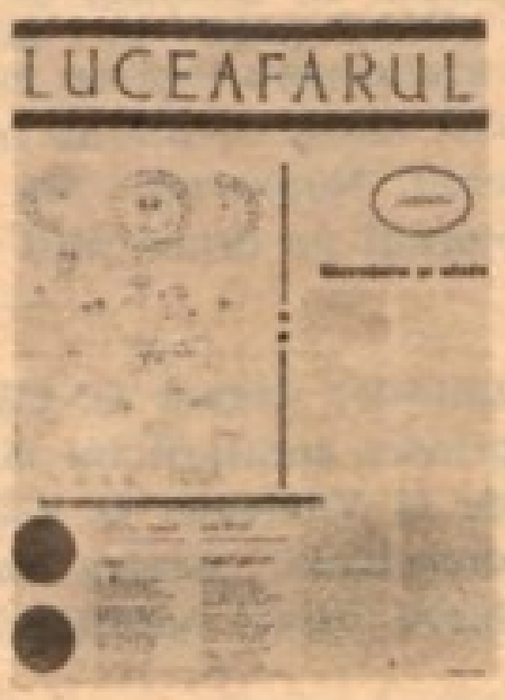

— Cariera scriitorului Eugen Barbu nu poate fi înțeleasă în afara gazetăriei. În ce măsură gazetăria este o condiție a activității scriitoricești ?

— Nu aș zice că gazetăria este o condiție a activității scriitoricești. Ea ajută în unele cazuri foarte mult pe scriitor să intre în viață, să iasă din imaginar. Dacă ar fi o condiție, atunci romanul lui Cezar Petrescu **„Carlton“** ar trebui să fie o capodoperă și nu a fost.

— Am citit, dacă nu mă înșel în Fapta din 1949, mai multe foiletoane și articole de Eugen Barbu rămase în paginile colecției. Nu v-ați gîndit niciodată să strîngeți în volum această zestre literară ?

— Foiletoanele din **Fapta** erau cînd articole de poziție, cînd fragmente din **„Groapa“**, aflată în stare de eboșă. Ideea de a strînge într-un volum acele mici încercări, ca și adunarea între două coperte a sutelor de alte articole politice sau pe teme literare și sportive încă nu mă persecută, deși cred că se va găsi vreodată un editor și pentru ele.

— Gazetăria, caracteristică multori mari scriitori români, e privită astăzi cu alți ochi. A fi redactor pare uneori scriitorului a fi mai puțin decît scriitor. Ce spune despre asta un scriitor cu cultul muncii de gazetă în sînge ?

— Meseria de redactor nu e un lucru ce trebuie minimalizat. Toți marii scriitori, din cîte știu, au făcut ucenicie în redacțiile unor reviste sau ziare, unde învățau și o meserie, ajutînd pe alții mai puțin înzestrați și cîștigînd și ei cîte ceva, fie numai din obligația de a mai citi, pen-

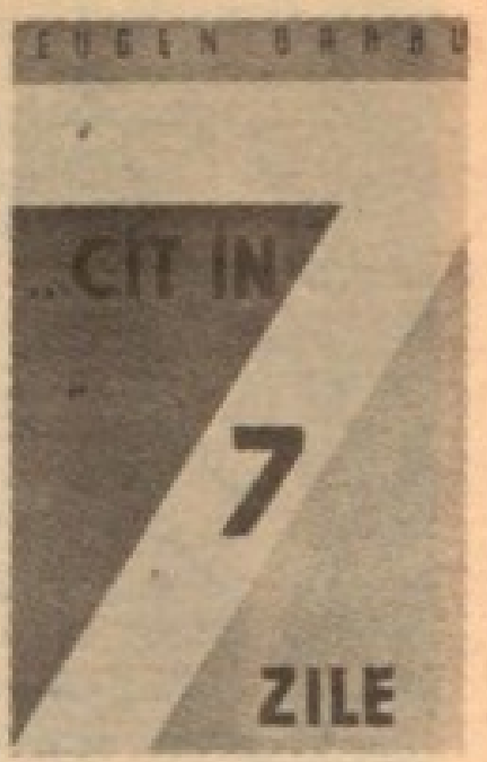

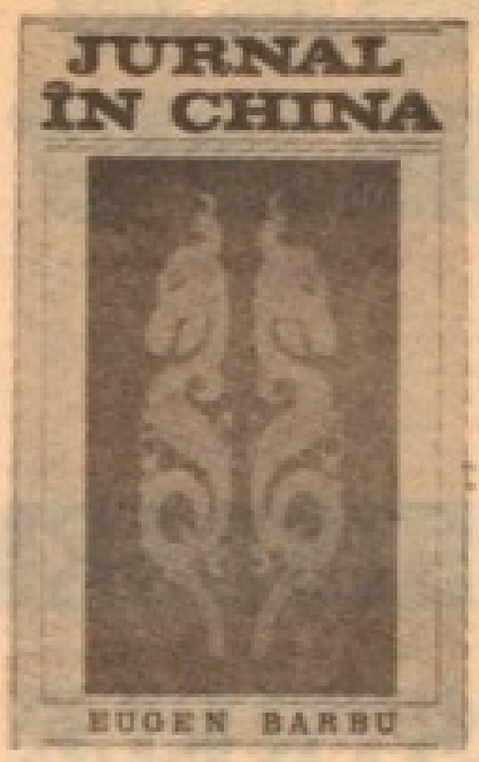

tru că, să știți, există destui scriitori care se citesc numai pe ei, ceea ce e foarte puțin în această meserie.

— Colegii dumneavoastră de generație cultivau gazetăria ? Cu cine vă simțeați în stare de emulație ?

— Unii dintre ei, da. Ziarul **Fapta** al lui Mircea Damian întreținea la un moment dat și un cenaclu literar în imobilul de vis-à-vis de restaurantul „Gambrinus", în subsolul căruia ședințele se prelungeau într-un mod mai plăcut. Din „caracuda" aceea boemă au ieșit cîțiva condeieri rebutabili. Nume nu are rost să dau : mulți s-au pierdut pe drum, alții ne-au părăsit, așa că....

— Într-o amintire despre G. Călinescu cineva vă numără printre auditorii lui G. Călinescu în amfiteatrul de la Filologie. G. Călinescu a fost o întîlnire importantă pentru Eugen Barbu ? Cine erau tinerii care-l ascultau ?

— Tinerii care-l ascultau pe Călinescu erau destui, mai puțini chiar decît „bătrînii" care se așezau în primul rînd de scaune, un adevărat „parter de regi", ascultîndu-l pe „divinul critic", cum îl numesc eu, care era, înainte de toate, un „scriitor divin". Nume ar fi destule, dar nu aș vrea să uit pe careva, de la Tudor Țopa la Tudor George. Stăteam răstigniți pe ferestrele amfiteatrului nemaiavînd loc, care pe culoare, care pe scările care aduceau cu peluza unui stadion în zilele cînd joacă echipele mari. Era o atmosferă extraordinară, toată lumea urmărea cu emoție expunerile lui Călinescu care aveau în ele ceva teatral, o declamație de arenă antică la care se adăuga o mimică de actor versat, punctînd totul, nuanță după nuanță.

— Care a fost efectul, ecoul îndepărtării lui G. Călinescu de la catedra Universității ? Cum ar fi arătat Universitatea și absolvenții ei dacă G. Călinescu ar fi rămas profesorul noilor promoții postbelice ?

— Efectul a fost consternant, aula s-a pustiit rapid, sosise un alt personaj, cu pistol la briu, și vă închipuiți că un dialog în aceste condiții era de neînchipuit. Și pe urmă ce știință de carte avea acela ? Ce puteai să înveți de la el ? Desigur că s-au pierdut din cauza îndepărtării profesorului nostru cîțiva ani buni și literatura română a timpului a suferit foarte mult.

— Cînd apărea Bietul Ioanide, Groapa **era scrisă ? Cum priviți astăzi primirea făcută** Bietului Ioanide ?

— Primirea făcută romanului **Bietul Ioanide** a fost foarte călduroasă. Circulau copii bătute la mașină din care am apucat și eu una. Ecoul a fost extraordinar și inamicii unei literaturi neschilodite au dat înapoi, cum se știe, și romanul a apărut. Nu-mi dau seama dacă existau în fază tiparului amputări sau „adăugiri". Oricum trăisem un moment memorabil.

— Groapa **a apărut la cîțiva ani după** Bietul Ioanide. **Ați anticipat tratamentul primului dumneavoastră roman important ?**

— În mod ciudat, destinul meu literar a fost mai puțin dramatic. Focurile mari se trăseseră. Eram oricum hotărît să nu schimb nimic. Mai mult, eu încă scriam a 13-a versiune a romanului. Totul ar fi fost mai puțin spectaculos dacă nu aș fi fost un „scandalagiu" de profesie, lucru care m-a făcut să așez în vitrinele a trei librării, dintre care una în plin centrul Capitalei, coperta (care nu a apărut așa), înfățișînd o fotografie a unei nunți de periferie, găsită în colecția poetului George Tudor, care mi se părea o capodoperă de ilustrare a ceea ce a însemnat mai tîrziu neorealismul italian în film și în literatura lui Passolini, pe care nu-l citisem pe atunci. Harpiile care dormitaseră pînă atunci în cuiburile lor au sărit pînă la una și de aici scandalul a fost gata ! Romanul a fost clasificat ca un atentat la pudoare, naturalist, pericol public și cîte și mai cîte. „Tribuna" a fost revista care a întreținut cel mai tare focul polemicii, numai că glonțul fusese tras și, se știe, nici un glonț ieșit din pușcă nu mai revine pe țeavă. Cum nu eram un tip sperios, mi-am văzut de treabă și am voit să demonstrez că nu eram autorul unei singure cărți. Restul îl cunoașteți.

— Nu vi se pare interesant că atacurile au venit din aceeași direcție de unde au venit și

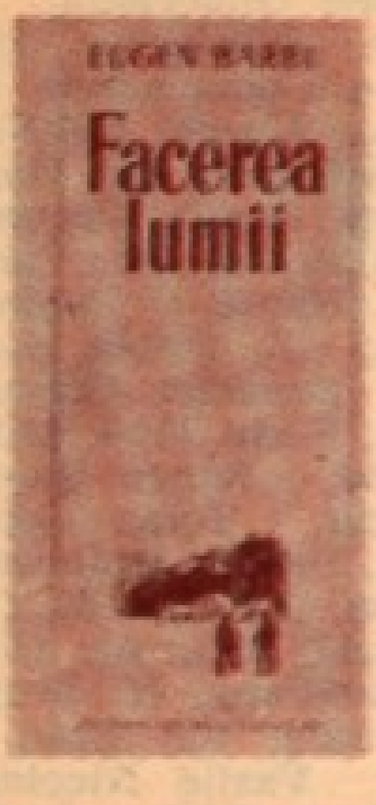

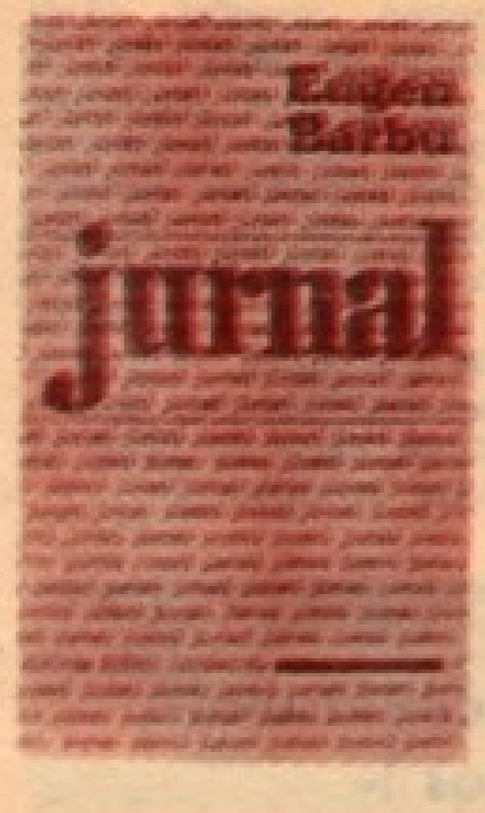

pentru Groapa **și pentru** Bietul Ioanide, **ca și semnăturile ?**

— Mai interesant este faptul că acea direcție și cam aceleași semnături (unele transferate la „Europa liberă" mai tirziu) continuă, mai pe față, mai pe dos, atacurile impotriva unei categorii de scriitori care sunt legați de politica partidului nostru. În locul unora nu aș fi atit de liniștit pentru că există un recul vădit la cărțile unora dintre noi, recul repetat cu obstinație chiar in zilele noastre. De ce să nu facem noi literatură precum sora noastră Franța ? De ce să nu ne izmenim noi pe englezește și să fim „neaoși", cum suntem numiți numai pentru că servim o literatură și o limbă care nu are de ce se rușina. Minimalizați pe marii noștri artiști ! iată deviza Monicăi Lovinescu și a lui Virgilică Ledunca ! Sufăr cind văd cum sunt minimalizați scriitori importanți, de mare talent, precum Ion Lăncrănjan sau Paul Anghel, ca să nu mai vorbesc despre o mulțime de poeți talentați care dacă nu fac parte din „Cenaclul de luni", ori prozatori care nu au făcut „desantul" sunt ignorați, batjocoriți pentru tradiționalism, cotați de retrograzi și păsunisti. Am incredere în viitor, in timpul care va stabili cine a avut dreptate și ce va rămine cu adevărat din literatura noastră din acea epocă.

— Credeți că asemenea momente pot lipsi dintr-o istorie a literaturii române postbelice ? Am citit recent o astfel de carte, al cărui prim merit este acela de a fi scrisă. Întrebarea este : pot fi ocolite convulsiile acelei perioade ?

— Momentele dramatice sau cele de virf ale unei literaturi nu pot fi ocolite sau eludate, cărțile nu mor nici in sertare, nici in conștiință, ele își fac loc ca riurile care pornesc timid și termină în trombă. Orice se poate falsifica : vinul sau medicamentele, literatura bună, nu ! O greșeală mi se pare și aceea care judecă opera în funcție de individul care a produs-o. În secolul nostru atit de controversat, există și momente de cotitură in biografia unor scriitori de care trebuie ținut seama, dar opera trebuie salvată. Individul e slab, neajutorat, plin de contradicții, dar dacă a produs o operă, ea va vorbi în numele său, nu erorile sale. E cazul cu un poet american și cu un mare prozator francez pe care nu vreau să-i scuz, pentru că nu pot fi scuzați.

— Ați tipărit o istorie polemică și antologică a literaturii române despre poezie. N-ar fi fost poate mai potrivit să scrieți de-a dreptul o istorie a literaturii române de după război, aceasta confundindu-se in bună măsură cu cariera dv. literară ?

— Chestiunea m-ar fi tentat, de altfel anunțasem **„O Istorie polemică și antologică"** din care a apărut primul volum care se ocupă de poezia acestor ani. Sub tipar se află al doilea volum. **„La judecata de apoi a poeților"**, un manuscris de 1 400 de pagini, lucrare care va fi continuată intr-un al treilea volum. Aș adăuga la toate acestea și două volume publicate în foileton, **„Caragiale"**, și **„Aventura limbii române"** și ea așteptindu-și editorul, la care s-ar adăuga niște incursiuni în literatura veche, sub titlurile : **„Gloria victis"** și **„Debelare superbos"**, publicate în foileton în „Săptămina", care ar însuma un alt volum ce așteaptă și el în rafturi. Dar de aici, la o „istorie a literaturii române" e un drum lung și greu. Nu mai am timp. Sper că măcar aceste contribuții sint meritorii și reprezintă un punct de vedere, oricum.

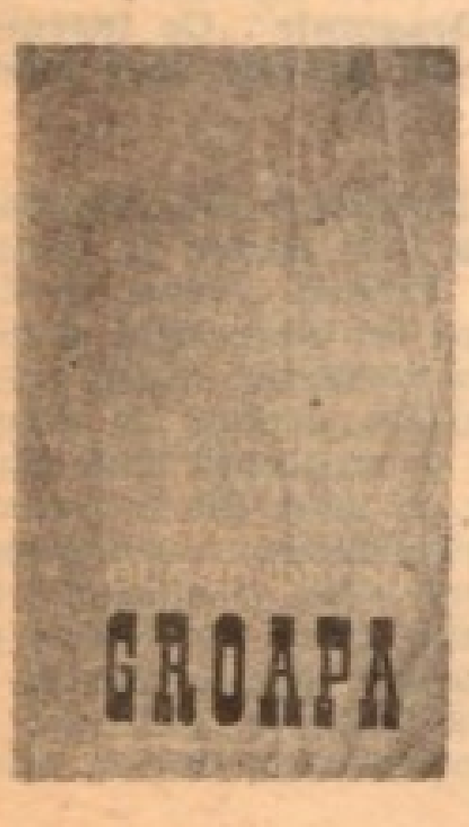

— Care era, în afară lui G. Călinescu, la apariția Gropii, **prozatorul cu care ați vrut să vă măsurați ?**

— Nu-l numesc pe romancierul cel mai bun din trioul anilor '57 în care intră şi Marin Preda, autor însă al unui singur volum memorabil : **„Moromeţii"** ; continuarea acestei cărţi m-a dezamăgit, ca pe mulţi, ca şi ceea ce a urmat. Din **„Moromeţii"**, II, aş reţine frăgezimea şi curajul cu care regretatul autor a descris o epocă de tristă amintire, dar savoarea limbajului dispăruse. Asta nu înseamnă că Marin Preda va putea fi omis din **Istoria literaturii** noastre. Unui mare scriitor, cum era, îi ajunge chiar un singur volum ca să dea totul. Ţăranul acestui autor e ţăranul veacului nostru, dubitativ, nu vită de ogor, un ţăran care se miră şi gîndeşte în felul unor indivizi complecşi.

«O, povestea „Luceafărului", ce vis frumos !»

— Un capitol al Istoriei literare postbelice **care aşteaptă să fie scris, este şi cel al revistei** Luceafărul. **Aţi fost redactor şef aici cîţiva ani buni şi memorabili. De ce s-a vorbit atît de mult despre acest** Luceafăr **şi de ce a contractat atîtea inimiciţii ?**

— O, povestea **Luceafărului,** ce vis frumos, cîtă ardoare, ce tinereţe avea revista asta şi cîte peripeţii am întîmpinat la ivirea ei într-o formă modernă, respirînd o viziune nouă după un dogmatism sinistru, împrumutat, care a ucis o generaţie de scriitori, a îngropat marile valori naţionale sub obroc, dar cîte nu se întîmplaseră ? Data naşterii : 15 martie, 1962, apariţie de două ori pe lună, 12 pagini. Grafica : Eugen Mihăescu, o revistă ce de la început a spus un „Nu" rutinei tipografice, o revistă polemică prin înfăţişare şi texte vii, unind toate generaţiile de scriitori, deşi era numită revistă pentru tineret. Ceea ce nu reuşiseră cei dinaintea mea, mai ales Mihu Dragomir, care era un bun gazetar şi poet, se înfăptuia. „Noutatea" a stîrnit proteste în tabăra dogmaticilor : ce e asta, domnilor, unde ne aflăm ? Mai pe şoptite, mai pe faţă, am întîmpinat destule în cei şase ani, cît am condus această publicaţie. „Noutatea" cea mare a fost polemica de care se cam uitase. Busturile cam tocite ale unor scriitori se cutremurau, „valorile" prestabilite se vedeau ameninţate de „noul val", nume puse la index răsăreau iar în pagini, nimeni nu mai pricepea nimic. Un vînt nou bătea în publicistica românească, să mi se ierte lipsa de modestie, dar eu nu aveam decît meritul de a fi deschis nişte porţi ce fuseseră încuiate. Echipa de redactori pe care o moştenisem era eteroclită, încă apăsată de presiunea dogmatismului, care se simţea în texte, în ilustraţia împrumutată, cu un alfabet grafic sărman. Adunarea sub acelaşi steag a unor nume ca : M. Petroveanu, Ion Dodu Bălan, Al. Oprea, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Iorgu Iordan (cu „Cronica limbii"), Sütö András, Ştefan Bănulescu, Ilie Purcaru, Paul Anghel, Mihu Dragomir, Dan Grigorescu, Silvian Iosifescu, Ioan Grigorescu, Haralamb Zincă, Dan Hăulică, Octavian Paler, Tudor Arghezi, Valeriu Râpeanu, Marin Sorescu, Alexandru Nicolescu, Marin Bucur, G. Bălăiţă, G. Lesnea, Radu Cârneci, Cezar Baltag, Ion Lăncrănjan, Eugen Teodoru, G. Tomozei, Dumitru Solomon, Silvan, Agârbiceanu, M. Novicov, Al. Philippide, Ion Marin Sadoveanu, M.R. Iacoban, Mihai Negulescu, Ovidiu Genaru, Mihnea Gheorghiu, Al. Andriţoiu, M. Beniuc, N. Mihăescu, Dinu Săraru, Ion Gheorghe, Petru Comarnescu, Romulus Vulpescu, Ion Băieşu, Marcel Breslaşu, Şerban Cioculescu, Nichita Stănescu, Gr. Hagiu, Petre Stoica, N. Velea, Maria Banuş, Perpessicius, Traian Coşovei, Lucian Bratu, Th. Vârgolici, Cornel Regman, Al. Hanţă, Pompiliu Marcea, Augustin Z.N. Pop, Z. Ornea, Lucia Demetrius, G. Dimisianu, Benedict Gănescu, Petru Vintilă, Dumitru Micu, Sorin Titel, Mihail Sorbul, Ovid Crohmălniceanu, Eugen Simion, Mihai Stoian, Florin Mugur, Toma George Maiorescu, Barbu Cioculescu, Dragoş Vrânceanu, Eusebiu Camilar, Tudor Ţopa, Ion Pas, M. Crama, Romul Munteanu, Aurel Rău, Al. Dima, Violeta Zamfirescu, Ana Blandiana, N. Dragoş, Darie Novăceanu, Marin Preda, Ion Brad, G. Călinescu, Dan Zamfirescu, Vasile Nicolescu, Adrian Dohotaru, Lucian Blaga, Ştefan Andrei, Eugen Jebeleanu (în ordinea intrării în scenă). iată un spectru impresionant de nume, unind, cum am mai spus, toate generaţiile. În anii următori s-au mai apropiat mulţi, unii ne-au părăsit, dar revista s-a impus imediat nu numai prin noutate, cît prin rigoarea pe care o reclamam de la fiecare semnatar. Mai nou, cum spuneam mai devreme, era spiritul polemic, încercarea unei drepte preţăluiri a valorilor, lipsa sentimentului de gaşcă, primirea oricărui solicitator care avea ceva de spus, o politică deschisă faţă de toate tendinţele literare ale timpului. Modelul gazetăresc al **Luceafărului** a fost şi a rămas cel al **Jurnalului de dimineaţă** al lui Tudor Teodorescu Braniştе care practica dialogul, polemica deschisă pe aceeaşi pagină, minunat exemplu pentru cine a citit vreodată acest ziar cu o existenţă efemeră, din păcate... Inimiciţiile mi se păreau firesti. Deschisesem ferestrele şi aerul de afară era prea tare pentru unii. Noutatea era sinceritatea şi valoarea. Prea multe nume de carton, prea multe baloane umflate ca să nu le înţepi...

— Ce lipsea literaturii române postbelice în momentul în care aţi ajuns la Luceafărul ?

— Ce lipsea ? Lipseau oamenii netimoraţi, de curaj, care să scrie altfel despre realităţile unei revoluţii care se arăta nemiloasă cu cei necinstiţi, cu impostorii şi cu scriitorii netalentaţi. Era nevoie de o nouă tablă de valori.

— Luceafărul **avea totuşi o moştenire : e vorba de ceea ce numesc vechii redactori ai revistei „moştenirea Mihu Dragomir". Ce înseamnă această moştenire ? Ce v-aţi propus să-i adăugaţi ?**

— Moştenirea lui Mihu Dragomir era preţioasă şi a fost păcat că omul a fost trimis la pensie în plină creaţie literară. Tinerii aveau ce învăţa de la el, pentru că era un poet cotat şi mai ales un pedagog rar. El a construit mulţi poeţi şi nu trebuie uitat. Ce mi-am propus să adaug acestei moşteniri ? Poate o virulenţă mai apăsată, un curaj mai mare, o sete de a reînvia tradiţia excepţională a publicisticii româneşti din toate timpurile şi, mai ales, o spunere pe faţă, indiferent de persoana celor contestaţi pe drept, amputarea unei stagnări care se simţea în aer. Eram bătrîni în plină tinereţe, gîndeam în şabloane, imitam ceea ce nu trebuia imitat, eram retrograzi fără să ştim.

— Luceafărul **pe care l-aţi condus a creat reale evenimente prin literatura publicată. Exemple ? Poeziile lui Ioan Alexandru, poemele**

lui Sorescu, povestirile lui Fănuș Neagu și Ștefan Bănulescu, nuvelele lui Ion Lăncrănjan. Nu mai puțin nuvelele din Prinzul de duminică. **Care este secretul acestei concentrări de valori literare ?**

— Nu e nici un secret : valorile la valori trag. Se simțea altceva în literatura noastră. Se terminase cu imitarea unor literaturi de aiurea. dogmatice, false care făcuseră mult rău și în locul lor de origine.

— Care ar fi momentele cheie, semnificative, de răscruce ale revistei Luceafărul **asupra cărora v-ați opri acum ?**

— Momente de răscruce au fost multe și neștiute, toate. Nu convenea modul franc de a aborda literatura, nu conveneau polemicile pentru că era greu să răspunzi la ceea ce spuneam noi, cei ce ne încumetam să mai rupem cortina care ne despărțea de adevăratele probleme ale timpului. Anul 65 a fost hotăritor, el vestea ceva nou. De la 9 octombrie din acel an, **Luceafărul** apare săptămînal.

În ce privește conținutul, aș marca unele adevărate evenimente literare cum a fost publicarea acelor note ale lui D.R. Popescu, intitulate **„Leul albastru“**, care au stirnit un adevărat scandal pe care nici în zilele noastre încă nu-l înțeleg. De fapt era vorba de niște amintiri de școlar, cu o poantă finală care a deranjat nu știu de ce și pe cine, care l-a făcut, și pe autor și pe noi, celebri. Ajuns în America, am avut surpriza să văd această nuvelă sau ce va fi fost. anunțată pe coperta prestigioasei reviste „Saturday Review“. Recitind mai tirziu foiletoanele m-am uimit cum a putut să facă atita zgomot un lucru, la urma urmelor, banal. Un al doilea moment dificil, pentru noi toți, a fost publicarea piesei **„Iona“** a lui Marin Sorescu, care intimpina multe opoziții. După citeva scoateri din pagini și amputări, după insistențele noastre repetate, piesa a văzut lumina tiparului, dar cu cită sudoare și nervi ! Ea a devenit, ca să zic așa. o piesă clasică și, după cum s-a văzut, nu a dărimat Republica !

Însă cel mai frumos moment politic, ca să spun așa, a fost cel cind am tipărit Tricolorul pe manșeta revistei, la 22 ianuarie, 1966, după multe peripeții și chiar opoziții, de parcă am fi săvirșit un act antistatal. După multe discuții revista a apărut si a doua zi de dimineață am primit felicitări. Bătea un aer proaspăt, lucrurile se schimbau și vechii retrograzi dădeau înapoi. De fapt nu înțelesesem niciodată de ce era o rușine să arborăm si noi drapelul țării. atunci cind sărbătoream Unirea Principatelor și pe domnul Cuza.

— Ați avut autori, scrieri ca mize speciale în acei ani ?

— Nu aveam decit un criteriu, să inventez citiva poeți și citiva prozatori pentru a împrospăta aerul acelor timpuri. Am contat pe Ioan Alexandru, pe Nichita Stănescu, pe Adrian Păunescu și pe Marin Sorescu, toți cîștigători. În proză contam pe Velea, pe Bănulescu și Bălăiță. Cu toții au confirmat. Din păcate, mai tirziu, rutina a făcut din unii dintre ei niște profesioniști și asta, mai ales în poezie, nu duce la nimic bun.

— Cind ați deschis seria de note, de atitudini, de articole polemice ați anticipat în vreun fel efectele, rezultatele acestei activități critice ?

— Da. Scriitorii sunt foarte susceptibili și bănuiam că mulți mă vor părăsi, cum s-a și întimplat, dar pentru mine asta era ceva la care

mă așteptam. Nu voiam să-mi înghit copiii. vegheam numai la calitatea literaturii pe care o făceau. Citiva dintre ei, orgolioși, nu au înțeles ce doream. Nu am invidii literare, apariția unor poeți și prozatori mari nu mă jenează. Avem loc cu toții în această barcă. Dar parcă mai puțină prostituție și mai multă rigoare, mai puțină lăcomie și sete de a fi adulat se cereau. Iată ce n-au înțeles cei ce m-au părăsit. Nu o spun cu orgoliu, nu vreau să fiu declarat șef de școală. Am vrut numai să-i învăț puțină onestitate. Cine a înțeles a înțeles, cine nu...

— Cum s-a despărțit Luceafărul **la care ați lucrat de literatura de șabloane și de rețete în mijlocul căreia a apărut ?**

— Nu tocmai ușor. Chiar în redacție simțeam la unii colaboratori apropiați o rezervă, mai mult, o frică de ceea ce ne putea aștepta și cele ce bănuiau ei s-au și întimplat. Am fost silit să demisionez. La 1 iunie, '68, părăseam **Luceafărul.** În urma mea un poet bătrîn și unul tînăr au urcat cu o căită de tămiie sus, în mansarda revistei și au sfințit locul părăsit de Dracul. Eu eram acel drac împielițat.

— Care a fost rolul criticilor de la revistă și al colaboratorilor revistei pe teme de critică literară ?

— Nu le era ușor nici criticilor de la **Luceafărul** să abordeze altfel decit pînă atunci problemele literare. Teama îi făcea prudenți pe unii dintre ei, alții au fugit, pur și simplu, declarîndu-se împotriva noului curent, dar și-au revenit pe parcurs, mai ales după succesele revistei care se impusese, o spun fără orgolii. I-am înțeles. Ei trecuseră prin multe, erau pățiți, eu nu aveam de pierdut decit lanțurile.

— Cum ați început recuperarea și relansarea lui Panait Istrati alături de Alexandru Oprea ? Cum era privit încă în acel moment Panait Istrati ?

— Al. Oprea a avut cel mai mare merit în relansarea lui Panait Istrați, privit de către unii ca un ciumat. Cu tact, cu multă mlădiere, el l-a readus pe scriitorul nostru între ai noștri. Nu a fost ușor și aici au existat momente de suspans. dar cînd nu era suspans la noi, la **Luceafărul** ?

„ A fost o aventură romantică de care îmi amintesc de cele mai multe ori cu plăcere"

— Inevitabil, cenaclul „Nicolae Labiș" trebuie evocat aici. Cum a început, cine l-a condus, ce a produs ? Sînteți cel mai autorizat martor al acestui subiect.

— Despre Cenaclul „N. Labiș" s-a scris de multe ori și cu foarte frumoase cuvinte pe care le-am citit de atîtea ori în revista care publică aceste rînduri. A fost o aventură romantică pe care mi-o amintesc de cele mai multe ori cu plăcere. Pe atunci cenaclurile strîngeau lume puțină la ședințe. Se citeau lucruri cuminți, discuțiile erau stereotipe. Trebuia ceva nou, îndrăzneț. Poziția mea mă obliga să impun un alt climat, dar un climat fără protagoniști nu era posibil. Am impus de la început un joc deschis, fără laude reciproce, fără galerie venită de acasă. Aici intra cine voia, oameni de pe stradă, scriitori, amatori de literatură. Polemicile făceau excelența acestor adunări. Zvonul s-a dus repede în public, ajunsesem după puțin timp să refuzăm mulțimea care bătea la uși. Pompierii și cei responsabili cu integritatea clădirii ne recomandau să oprim acest val al publicului sosit ca la meci să asiste la duelurile pline de savoare dintre public și scriitorii care citeau. Se discuta cu sinceritate, cu humor, nimeni nu se supăra. Colaboratorii mei erau competenți, discutau la obiect, exista și o „caracudă", ca la orice cenaclu, și ea virulentă și opozantă, mai tîrziu chiar trecînd la „inamic", care pe la Viena, care pe la Paris, care prin S.U.A., dar asta intra în costul chestiunii. Din păcate, într-o zi, totul a fost spulberat de o rivalitate absconsă care lucra și ea temeinic. Am plecat de la **Luceafărul** cu fruntea sus, nu aveam să-mi imput nimic. Îmi făcusem datoria de a deschide o fereastră care fusese foarte multă vreme închisă. În 11 decembrie '70, schimbam locul printr-o înaltă decizie a Președintelui nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, deschizînd o nouă serie, sub titlul unei reviste care se numea „Săptămîna culturală a Capitalei".

— Care au fost surprizele cenaclului ca scriitori și ca evenimente ?

— Surprizele Cenaclului „Nicolae Labiș" au fost citate la întrebările de mai sus.

— A existat un asediu al Cenaclului „N. Labiș" de către tineri nemulțumiți ?

— Asediul nemulțumiților mi se pare o falsă problemă. Adversarii unei literaturi deschise, noi, cu adevărat, nu vedeau cu ochi buni apariția acestui nou val, lansat de **Luceafărul.** Mai bătrînii, puși pe tușă din cauze obiective, nu vedeau cu ochi buni acest grup omogen de scriitori care veneau cu ceva nou care-i jena.

— Faceți vreo legătură între oniricii de ieri și inovatorii de astăzi ? Prin ce se apropie și se deosebesc ?

— Oniricii de ieri seamănă ca două picături de apă cu „desantiștii" de azi. Nu se deosebesc cu nimic unii de alții, sînt emanația unei opoziții culturale care are ca model tipuri **made în America,** sau cine știe ce altă firmă. Îi înțeleg. toate generațiile au în față ceva ce li se pare depășit, vor să facă zgomot, vor să ia locurile altora, dar literatura nu e o tarabă, o loterie, aici intră cine poate, dar se consacră cine merită.

Fără criterii nici o literatură nu poate da scriitori veritabili. Rigoarea ne-a dominat pe noi, toți cei care am dorit cu adevărat să ivim o serie de scriitori care și-au spus și își vor mai spune ce au de spus, cu putere și talent. Improvizatorii și amatorii de succese ieftine s-au dus pe apa simbetei, au găsit locuri mai calde, dar care au făcut din ei niște ratați. Nu e cazul să dau aici exemple. Nu mai au pămîntul lăsat sub picioare. Prin ce se aseamănă ? Prin zgomotul pe care-l fac, prin aceiași protectori și cu aceleași rezultate : ratarea sau dispariția.

— Cum vi se pare Luceafărul **de după etapa Eugen Barbu și alte etape, adică cel de acum ?**

— O revistă puțin cam sobră, fără acel elan care o caracteriza pe vremea mea, prudentă, practicînd o problematică, totuși, dură în continuare, cu eleganță, dar eficientă. Într-un cuvînt. o revistă de prim rang, care stă bine în ța față de amorțirea altora și lipsa lor de atitudine. printr-o prudență nesănătoasă. Într-un cuvînt, totuși prima în topul revistelor noastre literare și asta nu e numai un compliment.

— Am vorbit despre peisajul literar de acum treizeci de ani, de pe cînd începea să apară Luceafărul. **Cum vi se pare actualul peisaj literar ?**

— Mi-este greu să spun ceva despre peisajul literar actual, dar cred că s-au ivit scriitori interesanți, scriind altfel, la modul cel mai sincer, adică avînd ceva nou, cît timp nu duc imitația pînă la pastișă, pînă cînd nu trec peisajul nostru într-un alt peisaj care nu ne aparține, e copiat și mă nedumerește. Englezirea și franțuzirea textelor nu dă o valoare mai mare a ceea ce ei produc cu rîvnă și ambiție. Ne-am născut pe un pămînt literar plin de sevă, avem mari scriitori și poeți care ne fac cinste și care vor dăinui. Nu zic să ne întoarcem la pășunism. nu refuz influențele fatale ale timpurilor, respirația veacului care vine, dar nici să ne izmenim pe hîrtie. să batem cîmpii și să spunem că suntem moderni și că am aruncat la gunoi tot ce au creat mai frumos în literatură marii noștri poeți și prozatori.

— Care sînt prozatorii și poeții pe care mizați astăzi ?

— Mi-este greu să vă răspund. e prea devreme pentru mine să dau verdicte și nu vreau să nedreptățesc pe nimeni. S-au ivit cîteva nume pe care le urmăresc, dar mi-este greu să le dau un certificat.

— Ce-ar trebui să facă scriitorul tînăr de astăzi pentru a intra în marele circuit literar românesc ?

— Să fie talentat, să fie sincer cu el însuși. să creadă că avem o mare literatură pe care trebuie s-o sporească, s-o ducă mai departe prin muncă, seriozitate și credință în destinul neamului românesc.

Mihai Ungheanu

Fănuș Neagu

„A scrie roman fără a gîndi la destinul literaturii române înseamnă a eșua de la început“

— Orice operă literară izbindită are o complexitate care de multe ori scapă chiar autorului ei, cititorii descoperindu-i sensuri nebănuite de scriitor. Ți-au făcut comentariile la Scaunul singurătății această surpriză ?

— Interpretarea critică a **Scaunului singurătății** m-a impovărat cu niște năluciri pe care nu le-am avut și m-a luminat în ideea că am reușit să întregesc romanul **Îngerul a strigat** și pe nedrept hulitul **Frumoșii nebuni ai marilor orașe**, făcînd din ele ceea ce se poate numi acum o trilogie a Cîmpiei și a Dunării de Jos. Mărturisesc că la început, cu ani în urmă, cînd am pornit la scrierea **Îngerului** nu mi-a trăznit prin cap că voi ajunge să înlănțui trei romane despre același spațiu și cam același timp. Judecînd la rece, îmi place că am ajuns aici, pentru că în creația fiecărui scriitor epic (și mă consider epic în pofida tuturor celor care vor să mă împingă între hotarele prozei lirice, gen Ionel Teodoreanu, pe care dealtminteri îl respect mult), trebuie să existe o culme care să coincidă cu vîrsta maturității. Întregind trilogia mă consider în culmea maturității și pot să privesc spre o altă parte a lumii românești ; socotindu-mă bine, într-o noapte m-am gîndit că va trebui să ies din spațiul Dunării de Jos, rămînînd acolo numai ca povestitor și să mă îndrept cărte clocotul orașului București. Cred că după **Scaunul singurătății** altfel voi scrie și altfel voi făuri lumea pe care fiecare scriitor și-o construiește ca să poată trăi cu ființa lui spirituală. Îmi pare bine că am cheltuit în Cîmpia Dunării atîția ani. Și-mi pare rău să s-au dus. Acum mă aflu la timpul mihnirilor. Ca vîrstă și ca scris. Ce se va întîmpla mai departe, încă nu știu bine. Într-o clipă de supremă inspirație, dacă o voi avea, se vor alege apele de uscat. Știu sigur că începe o muncă primejdioasă și singuratică a vieții mele. Lipsit de prietenii tinereții, singurătatea mă înconjoară în mări și permanente ocoale. Primejdia vine de acolo că trebuie să mă implic adînc în întîmplările acestui sfert de veac. Și cînd intri în bătălie nu știi niciodată cu cîte răni ieși dacă vei mai ieși. Cel mai important lucru e să intri.

— De ce un jilț al singurătății la un scriitor proiectat de propriile lui cronici sportive în ambianțe umane dinamice și sonore ? Cît de intimă este pentru autorul Scaunului singurătății **tema singurătății ?**

— Sînt mai singuratic decît crezi, cu toate că trecerea mea prin lume e un fel de alai sau o felie de carnaval. Regata mea venețiană e numai de suprafață. Fosforescența de prietenie pe care o afișez ține de voluptatea fricii mele de singurătate și de moarte și a iluziei că poți uita în acest fel că viața se scurge inexorabil. Între prietenii de-o clipă sau de o zi mă lepăd de pielea cea adevărată. În fond, sînt un melancolic și un om trist.

— Sociabilul Caragiale dăduse pe vremuri un răspuns aidoma. Semnalez o coincidență, fără intenția unei paralele. Impresia vine de la povestirile colorate, tonice, „carnavalești“.

— Povestirile pe care le scriu — și anul acesta am fost în mină bună, am publicat numai în **Luceafărul** vreo șase, pînă în iunie, — mă scot din starea de buimăceală altădată potrivită

subiectelor din povestirile mai vechi și mă poartă în lumea veselă a copilăriei. Cînd scriu povestiri parcă sînt pe un plaur care plutește pe Buzău, pe Siret sau pe Dunăre, îmi crește iarba pe masă. Și sub masă îmi înfloresc mereu trei trandafiri. De altfel, nu pot să scriu dacă nu am flori în casă.

— Dar cînd ninge ?

— Cînd ninge, să nu rizi, îmi vine să plîng. Și ca să nu plîng, mă dau cu sania.

— Dar cînd scrii romane ?

— Se usucă toate florile, pentru că găsesc cu greu vadul în care se adună fraza și construiesc chinuit de groază că s-ar putea să se piardă firul și mai ales pentru că mă apasă responsabilitatea muncii mele. Cînd scriu romane sînt rău și cu mine și cu oamenii. Atunci nu iubesc pe nimeni și nici nu vreau să fiu iubit. E cumplit de greu să fii romancier. Indiferent că toți oamenii cu care mă întîlnesc sînt convinși că ei numai din lipsă de timp nu scriu cîte un roman pe săptămînă. Noi, romancierii, cred ei, n-am face chipurile decît un jurnal de pierde-vară. Și nu glumesc. Cunosc oameni, cu importante funcții, ferm convinși că pot scrie oricînd un roman mai bun decît cele ale profesioniștilor — și poate că pot —, dar nu înțeleg de ce întîrzie s-o facă.

— În fond, ce presupune, ce cere romanul de la scriitor ?

— Romanul, ca să lăsăm pluma și gîlceava la o parte, presupune, la un scriitor superior dotat, o pregătire responsabilă, o direcționare a problematicii bine asumată și pe deasupra tuturor credința că ceea ce faci trebuie să intre măcar ca și cămila prin urechile acului în tezaurul marii literaturi române. A scrie roman fără a gîndi la destinul literaturii române înseamnă a eșua din început. Cine nu se situează, scriind, între marii scriitori ai trecutului și se consideră doar un urmaș al lor oarecare nu poate izbîndi.

— Infrastructura polițistă a Scaunului singurătății **este deliberată sau e rodul spontaneității ?**

— Sînt un bun cititor de literatură polițistă, gen pe nedrept hulit de unii. Regretatul meu prieten Horia Lovinescu avea obiceiul, cînd începea să ningă, prin decembrie, să-mi telefoneze : Fănuș, roagă-te să ningă trei zile și trei nopți și ca să mergem la Sinaia, să rontăim o sută de romane polițiste. Și ningea. Doamne, ce ierni am trăit la Sinaia ! Aproape la fel de frumoase ca acele din Bărăgan și pe care le-am lăsat să reînvie și-n **Scaunul singurătății.** Infrastructura polițistă a **Scaunului** nu e întîmplătoare, ci deliberată. De altfel și subiectul romanului se preta la o asemenea tratare.

— De ce ai îmbrăcat istoriile din Scaunul singurătății **în șapte valuri ?**

— Nu sînt, din nefericire, singurul scriitor care, de-a lungul timpului, îmbracă vălul Șeherezadei. Pentru că ce pățește Seherezada dacă-și povestește prea deschis și prea simplu subiectele ?

— Ce a fost cu romanul promis Satul hoților de cai ?

— L-am scris. Nu mi-a reușit. L-am lăsat să zacă vreo doi ani. Eram în tinerețile zburdalnice. Apoi l-am topit, parțial, în **Îngerul a strigat** și **Scaunul singurătății.** Nimic nu mai există din el. Totul e așezat în litera acestor romane bineînțeles sub alte forme și sub alte înfățișări.

— Ce înțelegi prin destinul literaturii române ?

— Destinul literaturii române se confundă cu istoria literaturii române. Cine scrie și nu-și dă seama că face istorie, scrie pentru uzul consumatorului literar de mîna a treia.

— Cît despre acești scriitori care scriu pentru consumatorul de mîna a treia...

— Sînt mult prea mulți azi în România, ceea ce înseamnă că după cele două cărți cu prieteni ar urma să scriu și o „Carte cu dușmani". N-o voi face, glumesc. Las treaba în seama criticii literare, care-i laudă, îi scaldă-n purpură și azur, o vreme scurtă, și apoi îi aruncă în uitare.

— De ce nu scriu și scriitorii despre cărțile proaste ? Intervenția lor n-ar fi necesară ?

— E necesară, dar nu și binevenită. Pentru că acum, astăzi, poziția scriitorului, și bun și rău, e șubrezită din vreo trei puncte cardinale. Și atunci a izbi cum merită în operele mediocre și submediocre înseamnă a da foc pe la colțuri și operelor de mare valoare.

— E mai lesnicioasă îndeletnicirea scrisului astăzi sau mai grea ?

Fănuș Neagu decernînd premiile unei ediții a Concursului de poezie patriotică „Mihu Dragomir — Odă pămîntului meu"

— Indiscutabil că e mai grea. Și asta, pentru că zvircolirile timpului au creat personalități mai agresive, capabile să recepteze viața pe amîndoi versanții muntelui și s-o analizeze în profunzime. Înainte de război, mai fiecare stradă și uliță era o potecă balcanică ; se trăia lent și aurul era roșu. Azi, pe fiecare stradă se respiră mult mai precipitat, și cu toate că aurul și-a tăiat toate venele, umilința lui curge foarte încet și disperat. Revoluția socială și tehnică a scos din amorțire întreaga ființă românească. Dacă odinioară mai puteai spune vecinului : împrumută-mi puțin demonul tău, fiindcă al meu a ațipit și-l las să tragă un pui de somn, azi știm cu toții că sîntem croiți să ne luptăm cu viața clipă de clipă ; și să învingem dacă se poate, dacă nu, să mușcăm țărîna, să ne ridicăm în genunchi și s-o luăm de la capăt. Frumos e că unii ies și învingători ; ferice de ei !

Se scrie la nivelul marilor prozatori dintre cele două războaie, uneori, parcă, chiar mai bine. Vorbesc, bineînțeles, despre scriitorii contemporani de largă cuprindere — Barbu, Bănulescu, D. R. Popescu, Buzura, Țoiu, Paul Anghel, Mircea Ciobanu, Băieșu, Bălăiță, Lăncrănjan, Vasile Rebreanu, Breban, Săraru, Cosașu. (Trece-i, te rog, în ordine alfabetică pentru a măguli toate vanitățile.) La adăpostul unei culturi poliforme (din nefericire, însă, lipsește informația despre literaturile străine) și cu o bogată experiență de viață, ei rotesc ochiul critic și ager asupra lumii și răscolesc adînc sufletul, durerea omenească și nu le plac niciodată adevărurile absolute, fiindcă așa ceva nu există.

— E suficient să scrii mai bine ca să dai o operă mare ?

— Nu e suficient, cum să fie, dar e ceva fără de care nu se poate. Îți poți închipui o cîmpie vastă cu ierburi veșnic neclătinate de vînt ? Vîntul e, deci, gîndirea plastică a cîmpiei.

Să ne gîndim. Uite, eu, cînd scriu povestiri...

— Ce a cîștigat romanul românesc contemporan față de cel dintre cele două războaie ?

— Prestigiul politic. Azi nici un autor care se respectă nu mai iubește scrisul prudent. Se scrie o proză la pîndă, primejdioasă sau măcar ațițătoare. Pe mine (la fel ca pe toți colegii mei) mă interesează la culme enigmele vieții contemporane și pentru că romanul nu mai poate fi, în context european, decît politic, mă interesează înlănțuirea armonică (sau dis....) a enigmelor ce ne guvernează destinele. Viața e durată misterioasă, mișcare, pasiune, justiție și destul de multă injustiție, prin urmare romanul, plebeu sau aristocratic, este, acum, arborele de piper roșu care țîșnește din pămîntul fertil în ciocniri și legănări, precum și din coliva zilei de ieri. Chiar și de dragoste, romanul parcă tot politic rămîne. Dar cred că aici greșesc fundamental prin filiație realist-socialistă. Fundamental rămîne faptul că se scrie o proză mult mai neliniștitoare decît în trecut ; o proză la pîndă, dar parcă la fel de fundamental se înscrie în mine și ideea că la un moment dat politicul înăbușă viziunea artistică.

— Poate exista proză ca autorul să aibă o lume sau un tărîm predilect la care să se întoarcă mereu ?

— Povestirea... da, îmi place povestirea, fiindcă e genul grăbit și tînăr, nu și-l poate închipui pe Napoleon la vîrsta de șaptezeci de ani. Eu, cînd scriu, aud mereu gîrla de la noi, bușindu-se în mal și poarta mare deschizîndu-se ca să între caii. Nu știu cum procedează alții, dar eu nu pot să înaintez în istorisirea subiectului dacă n-am fixat cadrul acțiunii într-un loc pe care l-am cunoscut foarte bine. Curtea bunicilor și malul care se rupe mereu — din ditamai grădina n-au mai rămas decît vreo cîteva brazde — e locul de vrajă în care mi-am plasat cu ochii închipuirii mai toate povestirile. Și mai am o vie, deasupra unui izvor, pe malul Călmățuiului. În această privință sînt un om bogat, pentru că mai am și cîteva unghere pe Dunăre, un plaur pe care își schimbă inima flamingii și lișițele. În romane, cînd sînt nevoit

să descriu interioare, vizitez cel puțin zece-cincisprezece case, cu creionul de note în buzunar. Dar ne depărtăm. Eu cred că fiecare scriitor autentic sprijină cu spatele un mal al său pe care se află o cîmpie, un oraș sau măcar o mansardă. Și cel puțin cîteva sute de oameni care mișună la nesfîrșit pe acolo. Unii au șantiere, alții uzine. Nu, nu se poate să scrii o carte de ficțiune fără să ții în spate un mal cu lume.

— Care sînt scriitorii ale căror opere le-ai dori în ediție completă în bibliotecă ?

— În primul rînd Eminescu, apoi toți clasicii, căci cu excepția lui Creangă, Mateiu Caragiale, Ion Barbu, singurii care-au apărut în ediții definitive, din ceilalți, chiar și din Rebreanu, a mai rămas cîte ceva pe dinafară.

— Ai scris despre Panait Istrati, despre Vasile Voiculescu, despre Tudor Arghezi pagini memorabile de omagiu sau de pledoarie vigu-roasă. Lipsește din acest șir G. Călinescu, care cu siguranță ți-a vorbit într-o limbă pe care o cunoști.

— Am scris, la dispariția divinului critic, niște niște rînduri de bocet. Pe urmă, mi-a fost frică să mai încerc. Cîndva, cine știe... Eu dac-aș fi nebun, aș îndrăzni să-i imput aspra caricaturizare a aristocrației românești din „Scrinul negru".

— Care sînt după Fănuș Neagu prozatorii cu cea mai frumoasă limbă română ?

— Nu încape nici o îndoială : Creangă și Sadoveanu. Mierea acestei limbi a lor va întovărăși istoria românilor în eternitate. Nimic nu o va putea da uitării. Mereu se duce în vechime de aur și duce vechime de aur în viitor. Dar, atenție, e o limbă care ucide. Orice scriitor modern, intrînd în zona ei, piere. Geniul și raza morții. Sadoveanu, pot jura cu mîna pe inimă, ar fi spus că e o limbă de vasilisc (dragonul cocoș care ucide cu privirea). Eu, cînd lucrez, mă feresc să-l citesc pe Creangă și Sadoveanu. Te duc în ispita neființei. Toți ne întoarcem la ei spre a ne bucura inima cu Moldova dulce și cu istorie și iubire de neam, dar din comoara lor nu mai putem împrumuta decît fantasme. Sub arborele lor, căci amîndoi formează un arbore împletit — răpiri de timp vechi. Sînt de părere că prozatorul modern îi e mai aproape de masă, de geam și de prag lui Vasile Voiculescu. În aceeași măsură ca literatura populară, aș îndrăzni să zic. Oricum, Vasile Voiculescu e modelul prozatorului Fănuș Neagu. Laolaltă cu Mateiu Caragiale.

— Dar Liviu Rebreanu ?

— Altă uriașă dimensiune a spiritului românesc. Un dumnezeu din alt șir de icoane. Eu le am pe ale mele, altele.

— Care sînt scriitorii de azi la a căror proză te raportezi.

— Am declarat mai adineauri că azi, spre deosebire de trecut, se scrie într-un fel mai bine și mai frumos. Barbu scrie cu fulii de diamante, Bănulescu, cu izbucnirea dropiei din răzoare de toamnă, cu salcie albă din balta Borcei, cu iarbă din cîmpia împăratului Constantin Pierdutu I-ul, D. R. Popescu, cu venin de hrean păstrat în legătură oltenească, Țoiu cu viclenie de bucureștean bînd vin sîngeriu între zăpezi etc.

— Ce crezi despre textualism ?

— Textualismul, pălăvrăgeli în afara cîmpului. Ifose. Cuvinte cu fața la perete. O noțiune lipsită de subtext... tocmai la ei, textualiștii ! Timp pierdut după care băieții vor plînge. Proza e bună sau proastă, în rest toate discuțiile se poartă în gol, sau pentru o firimitură de pîine. Ca orice modă flușturatică, va trece.

— Dar despre postmodernism ?

— Nu cunosc, nu mă amestec. Am un pisoi, Aghiuță, se neurastenizează anemic cînd răsare luna și respinge laptele, miorlăind despre ascеză, foame, dictatura pisoilor de ieri. Și cu toate că n-a văzut în cele două luni de viață o pădure de brazi, vociferează împotriva muntelui și se crede brad albastru de Siberia. Mai știi ?

— În general, ce curent îți place ?

— Nu-mi place proza docilă. Nu respect nici o idee care limitează creația și libertatea gîn-

dirii. Și mă consider a fi oricînd o insultă împotriva lor. E puțin? De acord, dar se pot incendia pădurile fie și numai aruncînd în ele un porumbel în flăcări.

— Vom mai vedea, vom mai vedea...

— Ce să mai vedem, că trece vremea.

— Cum era un cenaclu pe vremea tinereții tale?

— Scandalos de simplu. Unul dintre noi citea și ceilalți se înscriau la cuvînt: Al. Andrițoiu, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Petre Stoica, Florin Mugur, Doina Sălăjan, Grigore Hagiu, Niculae Stoian, Ion Gheorghe, Aurel Covaci, Gheorghe Tomozei, Constanța Buzea, Adrian Păunescu, plus vreo douăzeci de studenți (cînd se citea poezie), înlocuiți de Nicolae Breban, Octav Pancu Iași, Nicolae Velea, Fănuș Neagu, Mircea Sântimbreanu, Constantin Chiriță, plus vreo zece studenți, cînd se citea proză. Fiecare vorbitor era întrerupt, admonestat, hulit, aprobat, încolțit, amenințat cu: „ieșim noi afară, acolo lichidăm conturile", bruscat sau îmbrățișat, după împrejurări, simpatii de grup etc. Dar nimeni n-a purtat dușmănie de moarte nimănui mai mult de-o săptămînă.

— Ai lucrat la „Luceafărul" din primul an de apariție.

— Am lucrat în mai multe rînduri, la distanțe de timp. N-am fost inclus în echipă încă din anul așteptării, ci după apariția revistei. E perioada romantică a vieții mele. Eram ca o pasăre de pradă, voiam să știu totul, mă amestecam în toate, nestăpînit sau, dacă vrei, eram de o stăpînire labilă. Mihu Dragomir, care conducea cu ținută imperială, îndrăgostit de pagina de revistă, cum n-am mai văzut niciodată un al doilea om, plin de iubire pentru cei tineri, mă lăsa să mă rostogolesc ca o bilă de sticlă și-mi tempera, cu înțelegere, pornirile temperamentale. „Luceafărul" de atunci e peșterea mea cu diamante.

— Ai fost și „dat afară" de la „Luceafărul".

— Da. Cînd a venit la direcție Eugen Barbu. Neplăcîndu-i de mutra mea, m-a pus pe liber. De asemeni și pe Tomozei. După un timp, plecînd și el așa cum am plecat noi și venind în fruntea revistei Ștefan Bănulescu, am fost reîncadrat din nou, de data asta pe post de redactor șef adjunct. S-a considerat, probabil, că între timp căpătasem privire de vultur. Adevărul e că mă maturizasem, eram un simbure de măslină din care încerci să faci bob de mătanie, dar, al naibii, mereu iese de pe fir. Bănulescu a impus revistei un aer sobru, clasicist și puțin moralizator, totuși plăcut. Beat de laptele lupoaicei de pe Capitoliu, ca lupoaica din Piața Gemeni (nu l-am văzut stînd ca pui îndrăgit), Bănulescu a primit o bursă în America și, pe scaunul vacant, a fost instalat Virgil Teodorescu. Cu această ocazie am fost numit prim redactor șef adjunct. Dar a trebuit să plec; revista se vlăguise, Virgil lucra cu toane și era întru totul răpus de gusturile unei doamne din înalta periferie a literaturii, o anume Georgeta H. Plin de mihnire, pentru că eu am fost și sînt produsul în exclusivitate al revistei „Luceafărul", din clipele dintîi și pînă azi. Nu poți mitralia grîul de pe cîmpiile ei fără să mă împuști și pe mine în umăr. Dar să fim drepți, perioada Eugen Barbu a fost o pagină de glorie, egală cu aceea a lui Mihu Dragomir și geamănă cu aceea de azi. Perioada Bănulescu, dăruită absolut literaturii ca veche coordonată existențială, se înscrie în sfera deplinei intelectualități. Dușmanii „Luceafărului" rămîn încarcerați în schisme și pretenții prostești. Nu-ți trebuia o intuiție ieșită din comun ca să-ți dai seama că Virgil Teodorescu și Georgeta H. Fugara se luptau să închine revista unei alte reviste, care se voia diriguitoarea întregii literaturi. Cel puțin Georgeta H. Fugara părea plătită să trișeze necontenit. Dusu-m-am de-acolo.

— De cîți ani ții o rubrică sportivă?

— De 28 de ani. Te trece cu frig pe șira spinării, nu-i așa? Și pe mine. Iubesc și urăsc gazetăria, însă nu mă pot despărți de mirosul de spălturi. Sînt clipe cînd aș abandona-o cu dragă inimă, dar nu mă pot hotărî să mă scutur de chinul ăsta scump, fiindcă mereu se ivește un lucru care trebuie neapărat spus. De pildă, în anul ăsta sînt pornit, cu dușmănie, dacă vrei, să-i învăț pe corectorii din edituri că întruna. adverb de mod sau de timp, nu se scrie nicio-

Fănuș Neagu în fața casei părintești a lui Nicolae Velea, împreună cu familia acestuia, la Tigveni, Argeș

dată într-una, prepoziție urmată de un pronume nehotărît.

— Ce fel de scriitor ești tu, Fănuș Neagu?

— Un scriitor ca mine sfîrșește totdeauna prin a scrie un Decameron. Nu prea sînt modest, așa-i! Îl voi scrie. Împotriva cui? Poate vrei să mă întrebi. Grădina e frumoasă, vinul iluzoriu, patima demodată, credința, de cele mai multe ori, inexistentă. Trăiesc spre a fi. Dau dovada că viața se continuă. Pentru ce? Nimeni nu va ști precis niciodată. Dar viața trebuie trăită. Demnitatea Universului e Viața.

Mihai Ungheanu

Margareta Sterian : „Sosirea la New York"

ȘT.O. IOSIF

Clopotele din Nürnberg

La Nürnberg, in vechiul castel,
Stăteam rezemat de-o fereastră,
Privind cum se-mbracă sub el
Orașul in negura albastră.

Și purpur plutea in fișii
Prin negura vinătă-a serii,
Pe uliți străvechi și pustii,
Robite de vraja tăcerii.

Și cum rămăsesem visind,
Un clopot incepe să sune
Așa de duios și de blind
De parcă o rugă ar spune...

El sună și alte-i răspund,
Cintind ca argintul de clare,
Și-odată s-aude din fund
Și clopotul domului mare.

Și valuri de-adinci armonii
Plutesc in fantastice sboruri,
Părind că sunt sute și mii
De ingeri ce murmură-n coruri...

Dar eu, ca furat de un val,
Pierdut in concertul haotic,
Mă văd intr-o sală de bal,
O sală-n mărețul stil gotic.

Și albă ca albul din crin
Ca umbra din umbră ușoară,
De mine se apropie lin
O falnică, blondă fecioară.

Eu stau și de-abia mai respir,
Surprins de o sfială stingace,
Dar ochii ei mari de safir
Imi spun că dorește să joace.

Și-ajunge doar brațul să-ntind ;
Ea brațu-i pe umăr mi-așează,
Și stăm să pornim dănțuind...
Cind muzica brusc incetează ;

Cu pasul greoi un străjer
Imi tulbură singurătatea,
Iar glasul lui aspru : „Mein Herr"
Imi strigă — „se-nchide cetatea !"

TRAIAN DEMETRESCU

Același farmec...

La Nord, in țările ploioase,
Cu melancolice popoare,
Sint visători ce pling și sufăr
De nostalgii de soare...

Și rar cind cerul le trimite
O rază, caldă, o zimbire,
In loc să cinte, să renască,
Ei mor de fericire...

In lumea visurilor mele
Pustii ca niște sarbezi aștri,
Eu pling de dulcea nostalgie
A unor ochi albaștri...

Și știu că o privire numai
De-ar fi asupra-mi să coboare,
Ea ar avea același farmec
Ca razele de soare...

„Adevărul" 11 oct. 1893

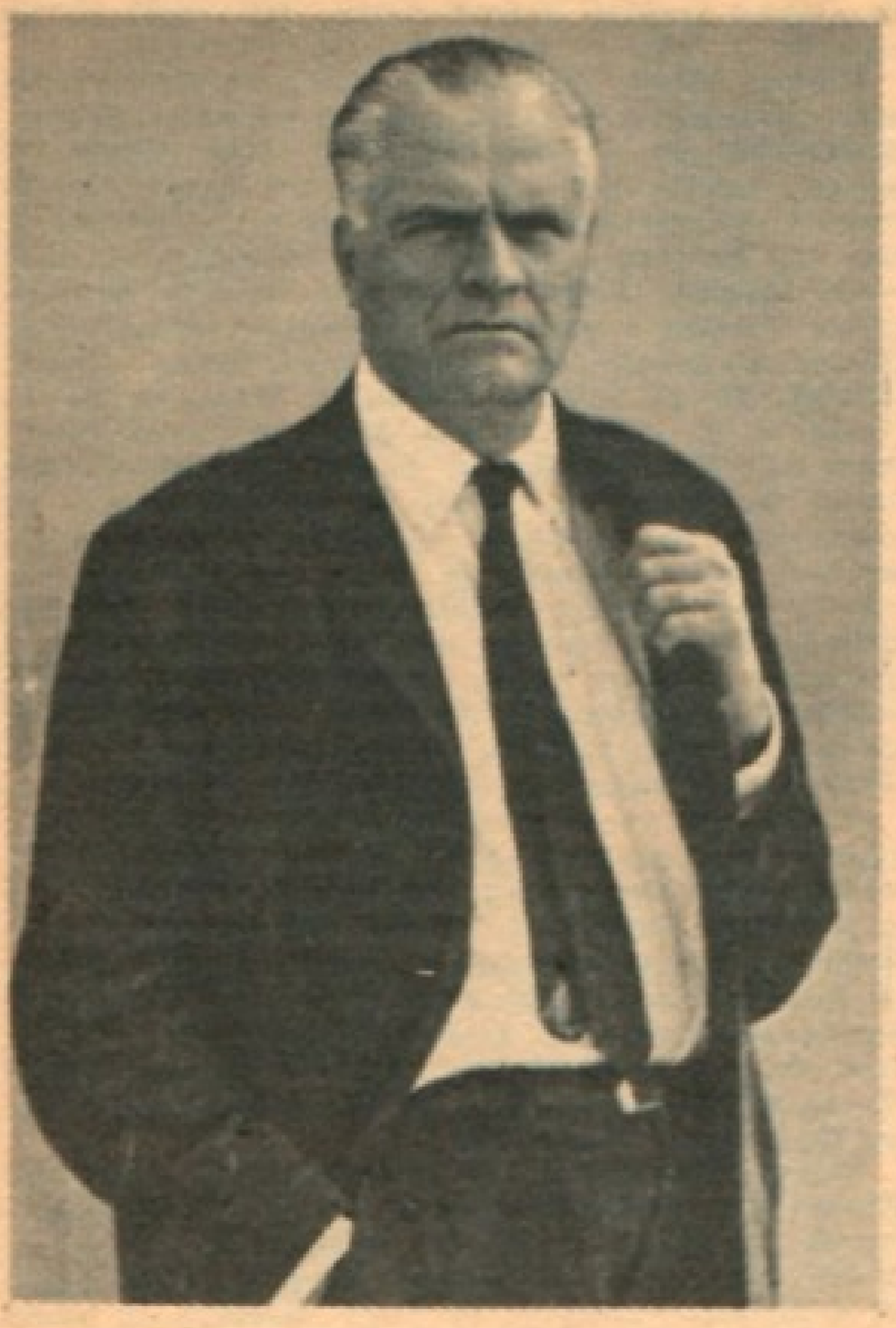

FLORI pentru

Cînd venea la Moscova, Zaharia Stancu obișnuia să locuiască la hotelul „Moskva", o construcție masivă, cu colonade, realizat de vestitul arhitect Sciusev între 1932—1935. Situat în vecinătatea Kremlinului, lîngă vechea universitate, înființată în 1775 de M. V. Lomonosov, actuala clădire înglobează și fostul hotel „Grand", cel mai luxos și cel mai celebru pe timpuri. Aici, de-a lungul timpului, au poposit, pentru o zi sau mai multe, celebrități ruseşti ca Rimski Korsakov, P. Ceaikovski, A.P. Cehov, dar și scriitori străini ca Teodor Dreiser, Stefan Zweig, Rabindranath Tagore. De aici, din această piață, unde nu departe, se află fostul Manej, grădina Alexandrovski, sub care se aud șoaptele piriiașului Neglinnaia, încătușat de canale subterane, se zărește hotelul „Național" în care poposiseră o vreme A. France, H. Barbusse, Martin Andersen Nexö și ziaristul american John Reed. Piața Manejului este un fel de kilometru zero, de unde se revarsă spre faimoasa Gorkova, corsoul de ieri și de azi al Moscovei, puhoaiele de oameni și mașini. De aici începe orice itinerar moscovit. Cînd Zaharia Stancu a venit prima dată la Moscova, l-am cazat la acest hotel într-un apartament mare, luminos, cu mobilă stil, tablouri originale pe pereți înalți de peste 3 metri, cu ferestre care dădeau spre colonadele albe ale Casei sindicatelor. După tăceri prelungite, după mici reflexii, un fel de dangăt de clopot, tatonări inevitabile în asemenea împrejurări, i-am spus că în acest apartament a locuit cîndva și Rabindranath Tagore. S-a luminat și a ascultat plin de interes istoricul hotelului. Încercam să-i fiu cel mai util, să-l informez, să-i împărtășesc unele impresii, el însă mi se părea rece, puțin oficial, conversația rezumîndu-se la scurte întrebări și răspunsuri precise. După ce doamna Nușa Stancu a pregătit acea atmosferă de deschidere spre dialog, Zaharia Stancu a început să fie mai destins, punînd întrebări sau dînd răspunsuri mai apropiate de porțile sufletului, prevestind viitoare descătușări. Conversația s-a desfășurat mai mult în legătură cu prezența sa la Moscova. Era preocupat să cunoască cum se va desfășura semnarea protocolului și a înțelegerii directe dintre cele două uniuni ale scriitorilor. Cine va participa, cine va rosti toasturi? Va fi de față Fedin, dar Leonov? Apoi a continuat să mă întrebe: Ce mai face Serebreakova? Ce a mai scris? Ce ziceți, să fac o vizită la Leningrad sau la Taşkent? Dar prin împrejurimile Moscovei ce aș putea

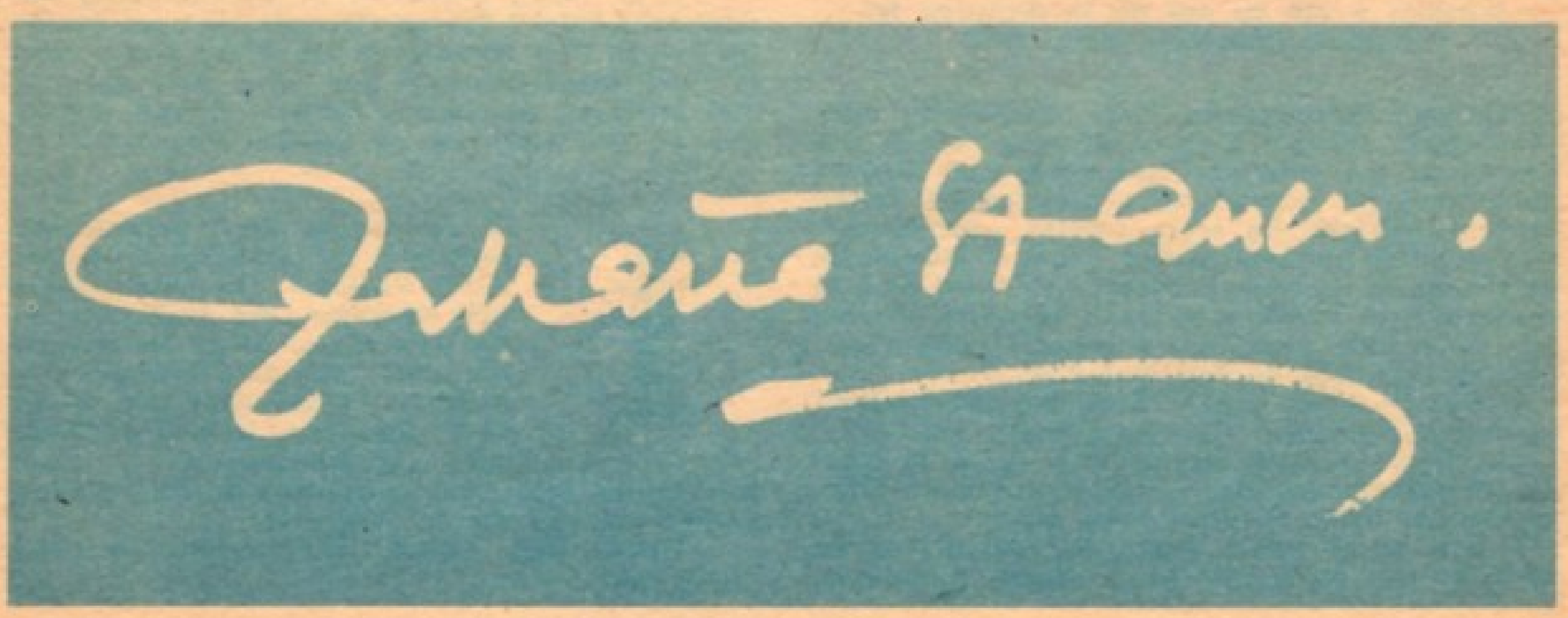

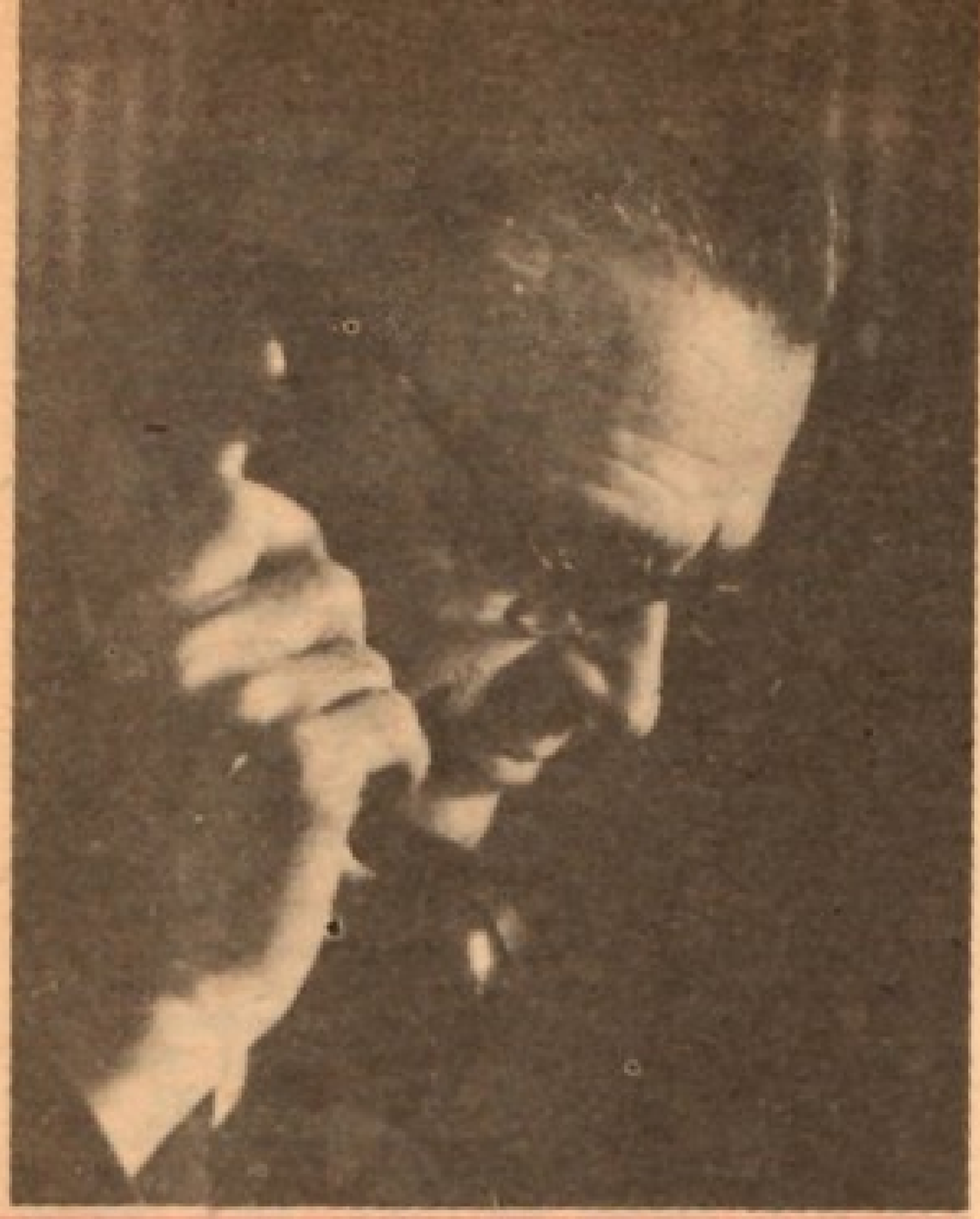

Zaharia Stancu impreună cu Nușa Stancu (stînga) la festivitățile prilejuite de împlinirea a 150 de ani de la nașterea lui Pușkin (Moscova, iunie 1949)

să vizitez ? Răspundeam clar, strecurind mici comentarii, reflexii care se adresau inimii, din nevoia de a-i cunoaște mai deaproape făptura omenească nu numai cea scriitoricească într-o misiune oficială. Cu toate acestea, „profesorul" nu se dumirise încă, astfel incit întrebările scurte, de la ce scrie în ziarul „Pravda" pînă la ce costum să îmbrace la masa de prînz, veneau una după alta, pînă cînd doamna Stancu a trebuit să intervină de mai multe ori :

— Dar ce ai de gînd ? Vrei să-l seminarizezi pe domnul Bucur ? Cam exagerezi... zău !

Cu ochii luminați de bucuria de a fi găsit un interlocutor pe plac — așa cum îmi va mărturisi mai tirziu — mi-a spus sec :

— Ești de-al nostru domnule, vorbești ca un scriitor. Am auzit cite ceva despre dumneata, te asigur, numai lucruri bune. Am vrut să te cumpăr și văd că m-ai cîștigat dumneata.

Uneori seara, veneam la hotel aducîndu-i un ziar, invitîndu-l la masă sau informîndu-l despre programul de a doua zi. Încît încet ghiața se topea ; micile comentarii, impresii despre unele muzee, evenimente politice, un mare spectacol sau un concert simfonic erau ascultate cu mai mult interes. După cîteva zile, inimile noastre și-au întins punțile nevăzute comunicînd firesc, omenește, nu o dată pînă seara tirziu. Astfel, de pe terasa hotelului Moscova de la etajul 2, de unde puteam privi turnurile luminate ale Kremlinului și sutele de mașini care lăsau în urma lor șiruri de beteală care se ciocneau de zidurile clădirilor ca în niște oglinzi, iar Gorkova își trăia intens viața de seară, noi stăteam îndelung de vorbă. Zaharia Stancu asculta, asculta cu luare aminte tot ce-i spuneam despre lumea în care intrase, despre întîlnirile prietenești pe care i le organizam, prilej în care cultura și spiritualitatea românească își făceau tot mai insistent prezența.

— Ce mai face prietenul meu, Valentin Kataev ? Mai scrie teatru ? Vreau, domnule, ca acest mare dramaturg să vie în România, am o invitație pentru el, să i-o dai neapărat. Dar Salinski, acest dramaturg a cărui piesă, „Nila", în interpretarea Olgăi Tudorache, m-a fascinat ? Spune-mi, domnule, unde-i mormîntul lui Esenin, mi s-a spus că este undeva într-un cimitir al săracilor, aș vrea să mergem să-i pun și eu pe cruce o floare albă !

Într-o dimineață m-a întîmpinat doamna Stancu cu zîmbetul ei plin de bunătate, bucuroasă că este alături de Zaharia și că el se simte bine, este mulțumit. Mi-a spus că soțul ei a dormit excelent, că după discuția cu mine i-am devenit simpatic.

— Știi domnule Bucur, cît îl vezi de bătrîn, atunci cînd se întîlnește cu cineva are emoții. Dumneata i-ai dat un sentiment de încredere, de liniște și se află într-o bună dispoziție.

Auzindu-ne vorbind, a deschis ușa dormitorului spunîndu-mi.

— Bine ai venit, prietene. Sosesc numaidecît, să mă fac și eu mai frumos...

Cînd a intrat în hol, mi-a strîns mîna zîmbind. Era îmbrăcat într-un costum bleumarin cu dungi discrete, cu cravată roșie, cu un nod mare, un fel de lavalieră. Avea fața proaspătă luminată de ochii jucăuși. Cu toată prestanța lui care avea darul să intimideze pe interlocutor, am avut îndrăzneala să-i spun :

— Într-adevăr, maestre, arătați june și frumos ! Vreți să lăsați victime prin Moscova ?

— N-ai văzut, domnule, că translatoarea îmi face ochi dulci ? Privea strengărește spre doamna Stancu și a izbucnit în rîs. Rîsul acela, ecou al unei dispoziții cum rar mi-a fost dat să mai întîlnesc la Zaharia Stancu, îl aud ori de cîte ori îmi amintesc de vizitele lui.

În ziua aceea era programată întîlnirea de la Uniunea scriitorilor. Venisem la hotel mult mai devreme, așa încît, invitația mea de a face cu mașina un scurt „tur al orașului" l-a încîntat. I-am spus că n-am să-l duc prin faimoasa „Moscovă circiumărească" ci doar prin cîteva locuri care amintesc de trecerea pe acolo a marelui Esenin. A zîmbit.

— Cum, mai există așa ceva, se mai păstrează ?

Zaharia Stancu prezintă cu bucurie o parte din cărțile sale traduse în limbi străine.

— Da, se mai păstrează şi încă foarte bine, încît poţi reconstitui o autentică istorie a literaturii din toate timpurile, mergînd prin zona Chitaigorodului sau zona veche, comercială a Moscovei, dar şi spre periferie unde mulţi scriitori îşi găseau refugiul, în acele case cochete, cu mulţi brazi şi mai ales cu păduri de iasomie.

Am înconjurat elegantul hotel Metropol şi ne-am trezit în faţa siluetei faimosului Bolşoi Teatr, construit în 1856 pe frontonul căruia caruselul pare o troică înzăpezită pe întinderea stepei ruse. Intrăm pe Gorkova, cîndva fostă strada Tverskoi, aşa zisul „drum al tîrgoveţilor", care avea 16—18 m lăţime, străjuită cu case mici din lemn, azi lată de peste 60 metri. Forfota circulaţiei nu ne împiedică să ne oprim cîteva momente în faţa statuii lui Dolgoruki întemeietorul Moscovei, ridicată în 1954 cu prilejul împlinirii a 800 de ani de existenţă a oraşului, pe soclul căreia zilnic sînt presărate flori proaspete. I-am atras atenţia spre o clădire masiv placată cu blocuri de granit şi marmoră, care se întindea de la nr. 9 la 11. Clădirea are valoare simbol, deoarece acel granit, pe care sovieticii l-au capturat de la hitlerişti, fusese pregătit de Hitler pentru a-şi ridica propria statuie cînd va ocupa Moscova. Acum la parterul clădirilor se află faimoasele magazine „Podarok" „Berlozka" şi altele. Trecem pe lîngă casa fostului guvernator, prinţul Z. Cernişev, acum primărie a Moscovei, iar în dreptul unui mare scuar, nu departe de clădirea unde se află principalele cotidiene sovietice, Izvestia, Trud, Novosti, Novoie Vremea şi faimosul cinematograf Rossia, ne oprim pentru a admira statuia de granit şi marmură a celui mai mare poet rus, Puşkin, dezvelită în 1880. Timpul, ploile şi ninsorile, vînturile şi viscolele, soarele n-au clintit nici statuia, nici memoria poetului. Am coborît. Zaharia îşi pune mîna la ochi, priveşte şi spune :

— Bună dimineaţa, soarele meu ! Apoi, după o clipă, uitîndu-se în jur, adaugă :

— Să ştii, domnule Bucur, cînd în alte ţări văd atîtea monumente şi statui, mi se rupe sufletul. Dece oare la noi, nici pînă azi nu avem un mare monument al celui mai mare poet român, al lui Eminescu. De ce nu avem în Bucureşti, chiar în inima lui, acolo pe colina Mitropoliei o statuie a lui Mihai Viteazul care să domine acea înălţime. Închid ochii de multe ori cînd trec pe acolo, şi îmi zic : Ce bine i-ar sta acestui întemeietor al primei unităţi a naţiunii române în capitala României de azi. Un oraş fără statui şi monumente pare sărac... parcă ne-ar fi ruşine cu istoria noastră. Am parcat maşina şi am intrat pentru cîteva momente într-o clădire de construcţie străină, dar frumoasă, cu frontoane şi coloane severe, cu graţioase ştucaturi şi cu faimoşii lei postaţi la uşă, paznici peste timp ai casei Razumski, unde veneau Puşkin şi Lev Tolstoi, pe cînd acolo era un club englezesc. Azi în saloanele somptuoase se află zeci de vitrine cu obiecte de mare valoare istorică care amintesc de Revoluţia rusă. Cîndva, de aici, din lumea acestor saloane cu ştucaturi albe şi aurite, şi-a luat unele personaje, marele Lev Tolstoi, Herzen şi Puşkin, care s-a inspirat pentru realizarea unuia din personajele sale nemuritoare, blîndul şi nefericitul Evgheni Oneghin. Zaharia Stancu privea şi asculta ; părea cufundat într-o altă lume. Eu continuam să-i depăn crîmpeie despre viaţa

La Kremlin, în 1949, Zaharia Stancu şi doamna Nuşa Stancu s-au fotografiat împreună cu Leonid Leonov şi soţia sa.

de odinioară a faimoasei clădiri. De aici pînă la uliţa Vorovskogo 52, unde s-a născut în 1812 Herţen şi unde azi funcţionează Uniunea scriitorilor mai era foarte puţin, aşa că am trecut cu maşina şi pe lîngă statuia lui Maiakovski. Imens, la intretăierea bulevardului Gorkova cu Sadovoe Colţo, cu mîna ridicată, Maiakovski îşi recită pentru eternitate poemele lui-chemare şi îndemn. E un simbol, o inimă imensă în ritmul căreia pulsează viaţa marelui oraş.

La sediul Uniunii scriitorilor avea să urmeze semnarea protocolului privind schimburile dintre scriitorii celor două uniuni. Totul a fost intim, fără nimic oficial. Cei prezenţi, cunoscuţii scriitori K. Fedin, L. Leonov, G. Markov, B. Polevoi, Voroncov, I. Ozerov, S. Baruzdin, şi-au exprimat sincer bucuria de a se întîlni cu Zaharia Stancu „în casa lor, a scriitorilor, fiind fericiţi că preşedintele Uniunii scriitorilor din România se simte bine, că are posibilitatea să-şi întîlnească vechi prieteni". Semnături, strîngeri de mîini şi apoi o masă organizată într-o sală cu tavane sculptate, cu lumină discretă care se filtra printr-o fereastră împodobită cu vitralii de culoarea cobaltului. Aici s-au rostit scurte toasturi, care astăzi, capătă noi semnificaţii. Leonid Leonov înalt, puţin adus de spate, cu expresia vie a feţii, care mai păstra ceva din frumuseţea bărbatului de odinioară, scump la vorbă, se ridică şi în şoaptă, ca o apă cu valuri domoale, îşi reaminteşte de bucuria pe care a avut-o vizitînd România. Vorbele lui depănau amintiri de neuitat din vizita la Braşov, despre o seară care căzuse greu pe umerii Tîmpei, care întîrzia să curme dintr-o dată lumina palidă a soarelui. În Biserica Neagră a ascultat acordurile unei orgi, chemări la pace, la înţelegere, la adevărată prietenie. „Zilele acelea petrecute în România mi-au rămas de neuitat. Întîlnirea de azi mi se pare tot atît de importantă ca şi vizita de atunci. Preţuiesc legătura care s-a stabilit între noi, care ajută literaturii române şi sovietice să-şi împingă corăbiile în acele porturi ale epocii noastre, plină de mari realizări". Cuvîntarea lui Zaharia Stancu, mai lungă, dar urmărită cu interes de cei prezenţi, a fost caldă, lină ca un fluviu, simţită şi plină de semnificaţii. „Vreau să vă spun din toată inima că sînt foarte emoţionat. Această emoţie este repetarea altor emoţii pe care le-am trăit de-a lungul vieţii mele atunci cînd m-am întîlnit cu cărţile sovietice, iar apoi emoţia a fost şi mai mare cînd am avut posibilitatea să mă întîlnesc cu scriitorii sovietici. Cînd eram tînăr, ca şi mulţi scriitori din generaţia mea, prin intermediul limbii franceze şi apoi române, am cunoscut noua literatură revoluţionară sovietică. Nu m-am gîndit niciodată că citind cărţile lui Fedin şi Leonov, voi sta cîndva alături de ei. Trebuie să mulţumesc pentru aceasta istoriei, care ne-a dat posibilitatea nu numai să citim literatura rusă, ci să învăţăm ce trebuie scris pentru oameni. Ei m-au ajutat. De la ei am învăţat să cred în forţa socială şi politică a literaturii. Istoria despre care vorbeam adineaori m-a mai învăţat ceva şi anume că trebuie să avem cele mai bune relaţii cu scriitorii sovietici şi cu scriitorii de prestigiu din toate ţările lumii. Aş vrea să spun că în ultimii ani literatura ţărilor socialiste este criticată şi lovită de duşmani. Literatura trebuie să răspundă acestor atacuri şi să dezvoltăm posibilităţile literaturii noastre revoluţionare. Cred că facem acest lucru şi-l vom face. Nu se poate trăi în lume fără prieteni. Prietenia între popoare şi scriitori trebuie să o arătăm tuturor, iar scriitorilor sovietici nu numai prietenie, ci şi iubire. Această iubire şi dragoste pentru literaturile popoarelor noastre, se manifestă în modul cum noi primim pe scriitorii sovietici la noi, acasă. (Boris Polevoi fusese de curînd într-o vizită în România). Am vrut şi vrem să le arătăm încrederea în ei şi dragostea noastră pentru literatură. Aşa se explică şi succesul întîlnirii de la Bucureşti a scriitorilor din ţările socialiste. Trebuie să mergem mai departe, să găsim noi forme, să ne ajutăm reciproc, să nu pierdem spiritul revoluţionar, să scriem cărţi mai multe, mai utile pentru popoarele şi prietenia noastră. Prin traduceri am izbutit să ne facem cunoscuţi. Eu ştiu şi ştiu şi alţii că a fost un timp cînd o carte a lui Fedin se trecea din mînă în mînă. Ea era ca un prieten. Spuneam unii altora : Ai citit „Focul" lui Leonov ? Citeşte-l şi dă-l mai departe. La fel şi „Fraţii" lui Fedin, un pic mai tînăr decît azi. Cred că traducerile trebuie să fie una din preocupările noastre. Limba română este o limbă pe care o vorbesc peste 20 milioane de oameni. Este foarte plăcut cînd aflăm că una din cărţile noastre apare într-o altă limbă. Dumneavoastră aveţi o ţară imensă, cît un continent. Mare lucru să cunoşti o parte din ea. Aş fi fost bucuros să văd Taşkentul. Poate o voi face altădată.

Ar fi timpul să vă spun un lucru cu care aş fi vrut de fapt să încep. A fost o eroare a noastră că nu l-am invitat pe tovarăşul Fedin în România. Îmi fac o profundă autocritică şi-l

rog pe tovarășul Fedin să viziteze România, fiind gata să-l primim cu inima deschisă, să-l avem oaspete. Nu-l vom obosi, ne vom strădui să nu-l plictisim.

Am fost foarte emoționat azi cînd l-am revăzut pe Leonov. Dacă eu nu l-am însoțit în vizita lui în România, oamenii pe care i-a cunoscut în România nu l-au uitat. Întîlnirile cu scriitorii români au produs o impresie deosebită, îl rog să vină să revadă țara noastră.

Într-o asemenea atmosferă destinsă, K. Fedin a ținut să adauge că își dorește sincer să facă o vizită în România. De asemenea va face totul pentru ca „traducerea literaturii române să se dezvolte și să fie de bună calitate, așa cum este și literatura sovietică în România, pentru care vă mulțumim".

Zaharia Stancu, Leonid Leonov și Tatiana Nicolescu la Uniunea Scriitorilor din R.S.R.

În drum spre hotel mi-a spus că este mulțumit de felul cum a decurs semnarea protocolului. „Mi-a făcut plăcere, domnule Bucur, să constat că dumneata ești privit cu multă simpatie. Mi-a spus Fedin că ești unul dintre cei mai buni și activi ambasadori ai culturiii românești la ei și asta mi-a făcut mare plăcere, m-a uns la inimă". Am tăcut pentru moment. Ca să trec mai ușor peste emoție, l-am întrebat dacă ar vrea să vizităm a doua zi Zagorskul.

— Dar ce-i acolo ?

Mi-a fost greu să concentrez totul într-o singură frază. I-am spus că este un fel de Agapia, Hurezu și alte zeci de clădiri, biserici și muzee luate la un loc. Mai important este însă că acolo, în renumita catedrală, se pot vedea încă opere ale părintelui picturii ruse, marele Rubleov.

— Asta da, este ceva care mă interesează. Apoi, uitîndu-se spre soție și spre Alexandru Ivasiuc, așteptînd parcă un consimțămînt, adaugă :

— Da, așa ceva cred că pe toți ne-ar interesa. Poate aprindem și noi o luminare pentru morții noștri. Apoi, zîmbind, a adăugat. Așa sînt eu domnilor, cînd mă aflu în străinătate. Mă gîndesc mereu la petecul nostru de rai unde dorm părinții...

A doua zi, împreună cu Ivasiuc și soția lui Zaharia Stancu, am plecat spre Zagorsk. Drumul pe care îl facem pînă acolo, de numai 55 de km, îl străbatem printre păduri de brazi și mesteceni și prin cîteva sate în care se mai pot vedea vechile izbe din lemn cu streașini dantelate în lemn, curți joase, deschise. În multe curți se mai înalță fîntîni cu cumpenele ridicate, ca niște bariere ridicate care ne dădeau „liberă trecere". Zaharia Stancu privea cînd într-o parte cînd într-alta, fără să comenteze. Din cînd în cînd îi atrăgeam atenția soției atunci cînd i se părea ceva mai interesant. Ivasiuc la rîndul său, cufundat în meditații, asocia poate, lumea satului rus cu a satului său maramureșean. Ghicindu-i parcă gîndurile, Zaharia Stancu îl trezește din lumea lui și îi spune :

— Vezi dragă, aici sînt multe case din lemn, cu prispe lungi, cu porți vopsite, cu acoperișuri în două ape, parcă ar fi de prin părțile dumitale, ale Maramureșului.

— Mda, dar lumea Maramureșului mi se pare mai originală mai întîi prin casele cu acoperișuri înalte, unele foarte vechi, cu populația ei fidelă tradițiilor și obiceiurilor....

În apropierea unui pod peste un rîu am oprit cîteva momente să ne dezmorțim. Am văzut nu departe zeci de corturi așezate pe malurile împădurite ale riului și ne-am distrat privind sutele de copii și de tineri luînd cu asalt valurile puțin agitate ale apei. Înainte de a ne urca în mașină, Zaharia Stancu, care s-a învîrtit de cîteva ori în jurul indicatorului cu denumirea riului, silabisindu-l cu puțina rusă pe care o știa, s-a adresat pe un tot glumeț lui Ivasiuc :

— Ce zici dragă, „Cleasna" nu sună ca și în românește ? De unde pînă unde o asemănare cu cuvinte românești, ori or fi tot slave ?

Încercarea lui Ivasiuc de a face unele asocieri de a crea sinonimii cu cuvinte românești, cu rădăcini din alte limbi, n-a mai putut fi dusă pînă la capăt, deoarece peste cîteva minute ne apropiam de orașul Zagorsk, mașina oprindu-se la porțile acestui important centru religios al U.R.S.S., locul unde își are reședința patriarhul Pimen, unde se află unica școală de teologie și un întreg complex muzeistic de faimă mondială. Aici unică este catedrala Uspenski Sobor, o construcție din secolul al XV-lea, în interiorul căreia Rafael al Rusiei, marele Rubleov, a lăsat o operă care stîrnește interesul și admirația întregii lumi. Peste 42 de icoane ale catapetezmei sînt făcute de Daniil Ciornii și Rubleov. În această catedrală, construită în cinstea reîntoarcerii victorioase a lui Ivan cel Groznic d'n Cazan și Astrahan, se află totodată mormintele țarului Boris Godunov, ale soției și copiilor.

La o conferință a scriitorilor, în 1946, la Moscova

Aici totul este istorie. Privim zecile de edificii care împrejmuiesc lavra. De o stranie construcție este fostul Palat al țarilor, unde predomină stilul baroc rusesc, dar mai ales sala Trapeznaia, largă, spațioasă, cu o pictură mai nouă, unde cîndva se încoronau țarii. În zilele noastre, în această sală, se ung noii patriarhi, ceremonie la care am participat și la care patriarhul de atunci al României, Justinian, a avut marea onoare de a fi fost căpetenia unui sobor de prelați sovietici și din alte țări, îndeplinind un ritual unic, ungerea lui Pimen al Rusiei ca patriarh. Într-una din clădiri, cu o turlă octogonală, încorsetată de niște coridoare lungi, susținute de arcade, se află Muzeul de artă populară și decorativă unde sînt expuse sute de icoane, obiecte de cult din aur și argint, vase și ceramică de lut și faianță de o mare valoare artistică și muzeistică, obiecte din piele, din os, din lemn, îmbrăcăminte de o mare finețe, multe dintre ele lucrate de meșteri anonimi ai mînăstirii. Ne-am oprit prin muzeu la obiectele de podoabă, unice în felul lor, lucrate în pietre prețioase și filigran, mărturii ale artei miniaturale a neîntrecuților meșteri ai școlilor din Vladimir Susdal, Iaroslav, Pskov, Novgorod și altele. Ieșim în curtea largă, în care cupolele răsar ca ciupercile și unde se simte aerul curat, mirosul teilor și al trandafirilor. Privim în incinta lavrei mulțimea de pelerini, mai ales vîrstnici, veniți de aiurea, și care se mișcă într-un du-te-vino, intrînd dintr-o clădire în alta. Nu avem timp să vizităm totul. Am văzut cum ochii lui Zaharia Stancu urmăreau „acest furnicar" în care răsăreau chipuri de bătrîni cu bărbi albe, lungi, cu ochi adînciți în orbite ; femei cu broboade negre, care le acoperea fața, lăsîndu-le doar ochii în lumină. Ne așezăm pe o bancă. Fața lui Zaharia Stancu se împurpurase ușor, sprîncenele-i se lăsaseră în jos : strîngea brațul soției care îl privea puțin îngrijorată.

— Și lumea asta, de unde a venit, domnule Bucur ? Se turnează cumva vreun film ? Văd că mulți intră în catedrală. Hai să mergem și noi.

Am urcat scările și prin mulțime am pătruns în catedrală. Iconostasul, cu picturile lui Rubleov și Daniil Cornii, părea amenințător. Ținîndu-mă de braț, Zaharia Stancu își făcea loc prin mulțime, se uita cu o vădită curiozitate în jur. Pe lîngă pereți erau mulți orbi, schilozi, o lume evlavioasă care asculta slujba. Zaharia Stancu amuțise în fața acelei liturghii negre a umbrelor care gesticulau, înălțînd mîinile spre cer, căutînd alinare, firul de lumină, nădejdea și speranța. Corul format din sute de credincioși, femei și bărbați bătrîni, răsuna impresionant, ca un ecou al adîncului, se revărsa în suflete. Ochii oamenilor, miile de ochi, erau ațintiți spre altar, spre cerul înalt al cupolei de unde sfinții lui Rubleov îi priveau la rîndul lor încremeniți. Zaharia Stancu avea fața răvășită, umbre tremurătoare se lăsaseră pe chipul lui. Îi simțeam mîna puternică strîngîndu-mi brațul. Mi-a spus grăbit :

— Să mergem ! Parcă am intrat într-un infern. Simt că mă prăbușesc, mi-e frică.

Am ieșit. Ochii îi erau umezi. Ne-am așezat pe o canapea, în timp ce doamna Stancu ne privea puțin îngrijorată. Cînd s-a mai liniștit, privind șuvoiul de oameni care ieșea din catedrală, mi-a spus cu o voce puțin înecată :

— Nu, nu se poate ! Ceea ce am văzut a fost un vis. Lumea aceea era întîmplătoare sau adusă special să facă figurație, să ne arate nouă o ultimă față urîtă a vechii Rusii ? Apoi a tăcut. Am pornit să vizităm muzeul de artă populară. La intrare, fiind aglomerație, ne-am așezat din nou pe o bancă. Reînnodînd firul primei impresii la ieșirea din catedrală, și-a continuat gîndurile, puțin mai înseninat.

— Cînd i-am privit pe oamenii aceia, mi-am imaginat cercurile dantești, gradele păcatelor mulțimii. Dar unde-i păcatul acelor oameni frumoși la suflet ? Cu ce au greșit ei în nenorocirea lor ? E un blestem ? Cine și de ce i-a blestemat? Cîte nenorociri sînt în lumea asta !... I-ați văzut cum stăteau cu pumnii ridicați sau cu brațele deschise implorînd, ațintindu-și ochii în puncte fixe pe cupola catedralei ? Ce așteptau ? De la cine ?

În jurul lui a văzut cîțiva bătrîni întinzînd mîinile.

— Lor să le dăm ruble, pe ei într-adevăr îi ajutăm ! A băgat mîna în buzunar și s-a dus la cîteva bătrîne lăsîndu-le cîteva ruble. Simțind nevoia unei explicații, i-a spus soției :

— Trebuie să trăiască și ei, acum, clipa aceasta, nu eternitatea amăgitoare. Universul lor așteaptă să li se restituie ce au pierdut : vederea, picioarele, mintea. Ei au intrat acolo, ca într-un adăpost, simțindu-se în deplină siguranță. Gesturile lor exprimau multă liniște, descătușare, dar și împăcare neputincioasă cu soarta. Ei știau că, terminîndu-se slujba, vor fi aceiași nevoinici, nu vor merge pe alte picioare mai bune, ci pe aceleași membre șchiodite, așa cum au intrat, iar cei ce nu văd nu vor număra niciodată stelele.

La ieșirea din lavră am stat mai mult de o jumătate de oră la umbra unui platan. Alexandru Ivasiuc a încercat să țeasă pe canavaua vechii istorii a Rusiei unele considerații de ordin filozofic, vrînd să stăvilească șuvoiul atîtor întrebări cărora Zaharia Stancu continua să nu le găsească răspunsuri. Cu calm, cu o voce

caldă, Ivasiuc încerca să spună ceva despre vechi și nou, despre lupta contrariilor, despre cultură și spirit. Vorbele lui pluteau peste noi, peste mulțimea care continua să vină la lavră și unde contrastele, firescul și nefirescul își dăduseră mina pentru a ne dezvălui realități care difereau total cu opțiunile tineretului. Vesel, îmbrăcat în haine viu colorate, croite după ultima modă, tineretul trăia cu totul altfel această întîlnire cu ultimele rămășițe ale unei lumi care dispărea încet, dar sigur.

Cînd am plecat din Zagorsk, căldura devenise înăbușitoare. Am deschis geamul mașinii pentru ca aerul curat să ne trezească parcă din amorțeala apăsătoare care ne cuprinsese. Cînd ne apropiam de Moscova, iar siluetele marilor blocuri începuseră să plutească în zare ca niște lebede albe pe luciul albastru al cerului, Zaharia Stancu mi-a mulțumit :

— A fost o zi pe care nu o voi uita niciodată, despre care o să încerc să scriu.

A doua zi a făcut o vizită la Peredelkino, satul de vacanță al scriitorilor, unde s-a întîlnit cu vechi cunoștințe. Spre seară ne-am plimbat prin parcul Alexandrovski, Zaharia Stancu fiind curios să vadă și el grota despre care se zice să ar duce undeva pe sub Kremlin și să asculte clipocitul din adînc al Neglinnei, care curge încătușată în tuburi mari. Era o seară plăcută, răcoroasă. Zaharia Stancu privea cu o oarecare frică grota, o formă curioasă, construită de edilii Moscovei, pentru a da o notă de frumusețe parcului.

— Și zici că această catacombă ar duce undeva, sub Kremlin ?

— I-am spus că nu știu amănunte, că grota este un simbol, un decor, dar i-am povestit amănunțit despre faimoasele catacombe din Lavra Pecerskaia de la Kiev, unde, pe drumul de apoi, erau purtate sicriile drepților în dulcea vale a nemuririi.

— Dar domnule, dumneata ai darul de a vorbi frumos ! Nu cumva scrii și poezii ? Să știi că am să mă duc și eu la Kiev să văd catacombele. Și, mai știi, poate oi descoperi eu mormîntul cărturarului Petru Movilă, acest român care a sfințit cu inima și inteligența sa mai mult cultura și mai puțin religia. Am văzut și eu un liturghier tipărit sub teascurile de la Kiev în anul 1629, un monument de cultură scos de Petru Movilă și care a circulat și la noi.

A doua zi, seara, pe terasa de la etajul II al hotelului după ce i-am adus noutăți din țară, presimțind că nu am spus totul, că mai aveam de adăugat ceva, mi-a zis :

— Hai, dă-i drumul ! Simt că mai ai ceva de spus ; nu cumva mi-ai adus vreo poezie să mi-o citești ?

Mi-am luat curaj și într-un tîrziu, după ce ne-am mai încălzit cu licoarea unui „armianski coniac", ne-am întremat cu gustul icrelor negre și al unui „cotlet pa kievski", i-am citit dintr-o răsuflare poemul „Catacombele de la Kiev". La sfîrșitul lecturii m-a strîns la piept spunîndu-mi :

— Ești un sensibil, domnule ! Scrie în continuare tot așa, să nu te temi de rechinii care devorează pe cei timizi, nu le arăta ce scrii, dar scrie ! Într-o zi, sînt convins că o să le publici în volum.

La plecare, cînd ne-am luat rămas bun, a rugat-o pe soție să-i dea o mapă. Scoțînd o carte împachetată mi-a spus :

— Mi-ai povestit că ai fost al zecelea copil dintr-o familie de țărani. Am înțeles că ți-ai iubit părinții și mai ales pe mama. Îți ofer ca amintire această carte.

I-am mulțumit și am plecat. În mașina care mă

Zaharia Stancu într-o vizită în Asia ● Volume de Zaharia Stancu apărute la edituri de peste hotare

ducea spre ambasadă, plin de nerăbdare, am desfăcut pachetul și am citit titlul cărții „Ce mult te-am iubit". Pe prima pagină am silabisit emoționat dedicația „Tovarășului și colegului Chiriac Bucur, aceste pagini cu dragostea noastră. 17 mai 1970".

L-am reîntîlnit pe Zaharia Stancu peste un an, cînd a venit într-o nouă vizită în U.R.S.S. M-am dus din nou la gară să-l întîmpin. Au venit să-l salute Leonid Leonov și Gheorghi Markov. Ne-am urcat în aceeași Ceaica și am pornit din gara Kievski spre același hotel Moscova. Pe Novii Arbat, vocea domoală, caldă, plină de afecțiune

și prietenie a lui Leonid Leonov suna în auzul nostru ca un clinchet de clopoței. Privind în stînga și-n dreapta fiecare clădire, Leonov ne-o înfățișa nu ca un trecător grăbit prin această mare metropolă a lumii, ci ca un vechi și statornic locuitor al Moscovei, vorbindu-ne, într-o limbă plină de metafore, despre unele pete de lumină și întuneric ale orașului. Zaharia Stancu asculta în tăcere, fără să pună vreo întrebare, cum Leonid Leonov reînvia momente și oameni dragi, din acele locuri. Deodată s-a făcut tăcere, parcă cineva întrerupsese brusc firul evocărilor lui Leonov. Traducătoarea nu a înțeles pauza. Zaharia Stancu m-a privit și parcă ghicindu-i gîndurile am reluat eu firul povestirii unor alte file de istorie ale orașului, vorbindu-i despre noile edificii sau comentînd acel bibelou, acea perlă, care răsărise de după „casa cărții", bisericuța Simion Stolpnicul din secolul al XVII-lea. Restaurată, ea sfidează cu arta ei zgîriie norii de pe Noul Arbat. Mai departe, arătînd spre strada Herțen, unde se vede turnul bisericii Vosnesenia, i-am spus că acolo, la 18 februarie 1831, Pușkin s-a cununat cu N.N. Goncearova. Spre surprinderea mea, am auzit cum traducătoarea transmitea comentariile mele lui Leonid Leonov. Cînd mi-am dat seama că „sînt tradus" am roșit, privindu-l pe Leonov cu sentimentul îngrijorător că am făcut vreo afirmație sau confuzie regretabilă. Leonov a înțeles pauza mea și m-a rugat să continui, deoarece mi-a zis el „dumneata știi mai bine decît mulți moscoviți istoria scrisă și nescrisă a orașului".

A doua zi, la casa literaților, într-un cadru intim, în prezența multor scriitori de prestigiu, avea loc semnarea unei noi înțelegeri între cele două uniuni ale scriitorilor. „Sfîntul", așa cum i-a spus cineva lui K. Fedin, președintele Uniunii scriitorilor sovietici, deși bolnav, a ținut să fie prezent la semnare. În cabinetul său se simțea stingher. Sfios, cu ochi lucioși și jucăuși, părul alb, lins, îmbrăcat într-un costum de tergal bleumarin, obișnuit, părea mai curînd un ins oarecare întîlnit undeva pe stradă sau acasă, în familie, decît la o asemenea solemnitate. Lui K. Fedin, după cum spunea cineva, nu i-au plăcut niciodată regulile protocolului. Chiar cuvîntul „protocol" îl neliniștea. „În viață, spunea el, scuzîndu-se pentru ținuta vestimentară simplă, trebuie să fii așa cum ești. Tot ce este făcut după reguli dinainte stabilite, menite să înfrumusețeze normalul, firescul, îmi creează o stare de reținere". A stat de vorbă cu Voronkov și Mihalkov, secretari ai uniunii, cerîndu-le părerea în legătură cu ceremonia. La cîte asemenea festivități a fost prezent în ultimii ani ? De ce a ținut să semneze personal această înțelegere cu românii ? Abia pășind spre masa din biroul său, s-a aplecat cîteva momente peste o mapă cu două foi dactilografiate, punîndu-și semnătura. Alături de el Zaharia Stancu, emoționat.

Aparatele de filmat înregistrau adevărate documente literare ale epocii; aparatele de fotografiat țăcăneau permanent, în timp ce un număr mare de scriitori, prezenți la festivitate, urmăreau cu emoție acest eveniment. S-au strîns două mîini, s-au întîlnit pentru o clipă privirile unui „sfînt" cu cele ale unui fiu de țăran român, robust, frumos. Toasturile au fost ca niște fragmente din cărțile nescrise ale inimilor, deschise spontan, evocînd vechi și dulci amintiri. Cîți dintre scriitorii prezenți au fost în România ? Aproape toți care au luat cuvîntul au amintit momente emoționante din călătoriile lor în țara prietenă. Ozerov a spus cîteva cuvinte despre „picătura de sînge care a căzut pe pămîntul României în timpul celui de-al II-lea război mondial" și a toastat pentru ostașul sovietic și român. S. Baruzdin a vorbit despre emoționanta întîlnire la o masă rotundă cu colegii români unde au discutat probleme teoretice ale literaturii, prilejuri din care nu au lipsit „polemicile" și „înțepăturile". Voronkov a toastat pentru „frumoasele femei prezente la această masă" în timp ce G. Markov a ținut să depene cîteva amintiri dintr-o călătorie prin țara noastră „unde a simțit căldura oamenilor, ospitalitatea unui popor cu o bogată istorie, luptător pentru libertate și progres". K. Fedin, salutînd pe „marele scriitor român, pe prietenul meu, Zaharia Stancu, reprezentantul unei țări care a dat pe Eminescu, Caragiale și Sadoveanu" a toastat pentru „prietenie pentru România, o țară de o mare frumusețe" pentru „traducerea unui număr mai mare de cărți din literatura română în U.R.S.S.". Aplecîndu-se spre Zaharia Stancu i-a povestit în cuvinte pline de căldură despre prima sa călătorie în România, în anul 1950. „Aveți o țară frumoasă, cu oameni harnici și primitori. Atunci l-am cunoscut pe Mihail Sadoveanu. Era un mare om, un înțelept. Am stat mult de vorbă cu el, i-am ascultat povestirile lui despre oameni, am simțit la el bucuria de a trăi într-o țară liberă, dorința lui de a închina în continuare noi pagini vieții țăranului român. A fost cel mai mare pictor al peisajului românesc, al pămîntului, un prieten credincios al țăranului, al viețuitoarelor cărora le înțelegea tainele. Mi-a fost un bun prieten. L-am întîlnit apoi la Moscova de multe ori. Moartea lui m-a îndurerat. Niciodată nu am crezut că acest împărat, care vorbea cea mai curată limbă românească, va înceta de a mai fi".

În toastul său Zaharia Stancu a spus printre altele : „În ultimul timp am început să-mi scriu memoriile. Unele fragmente au apărut deja în presa literară. M-am oprit la un capitol ; literatura sovietică, care va fi publicat după întoarcerea mea acasă. Cînd și cum am făcut cunoștință cu literatura sovietică ? În anii grei, cînd noi nu știam ce se întîmplase în țara vecină, probabil prin anii 1924—1926, un prieten din generația mea, mi-a adus vestea că undeva, într-o librărie din București, au venit cîteva cărți scrise de autori sovietici în traducere franceză. Acolo, în librăria aceea mică, am găsit printre cele 5—6 cărți din literatura sovietică și „Focul" lui Fedin. Mă simt fericit că botezul literaturii sovietice l-am primit în acei ani, citindu-l pe Fedin". Emoționat de această mărturisire, K. Fedin a adăugat : „Sînt profund mișcat de această evocare, nu mi-aș fi închipuit niciodată, că în acei ani, cărțile noastre au putut să fie cunoscute de români. Istoria literaturii trebuie să consemneze asemenea legături tradiționale". Într-o altă discuție dintre Zaharia Stancu și K. Fedin, primul povestindu-i despre viața literară de la noi, i-a spus printre altele :

Chiar în ziua cînd am plecat la București, la sediul Uniunii scriitorilor, am deschis o expoziție foarte interesantă. Este vorba de prezentarea a 87 de fotografii înfățișîndu-l pe Tudor Arghezi care a împlinit recent 87 de ani. La expoziție a fost prezent și poetul care și-a privit fotografiile, a dat interviuri la radio, a ținut o scurtă cuvîntare, a băut coniac, a fumat mult, mult de tot, a stat peste o oră la o masă în tovărășia a peste 100 de scriitori. La anii săi

este destul de vioi, mintea îi este normală, în fiecare săptămînă scrie o tabletă pentru presa literară şi publică multe poezii". K. Fedin a spus : „Regret nespus de mult că poezia lui Arghezi o cunosc mai puţin, dar din unele traduceri apărute în „Antologia poeţilor români" recunosc că România de azi are un adevărat titan al poeziei. Trebuie să i se publice în colecţia noastră de artă „Tezaur" un volum reprezentativ, deoarece Arghezi este unul din cei mai mari poeţi contemporani europeni, cu o voce profundă, iar ca longevitate este un caz unic, ca L.N. Tolstoi al nostru, un adevărat fenomen".

Cele cîteva zile cît a mai stat la Moscova au fost foarte încărcate cu multe întîlniri cu prieteni, program de teatru, vizitarea unor muzee. Ne întîlneam numai seara, pe terasa hotelului, unde îi plăcea să ia masa sau să bea un pahar de vin bun, şi de unde putea să privească panorama străzii, luminată a giorno. Discuţiile se prelungeau pînă seara tîrziu, la închiderea localului. Era dornic să afle cît mai multe lucruri despre viaţa culturală şi literară a Moscovei. Mă asculta în linişte, întrerupîndu-mă uneori pentru a-i da un detaliu, pentru a-i face o precizare. Uneori credeam că îmi verifică veridicitatea celor spuse, confruntîndu-le cu alte informaţii. La plecare, uitîndu-se cu o oarecare ciudăţenie la mine şi strîngîndu-mi mîna puternic mi-a spus :

— Vezi, domnule, dragă prietene, azi stăm aici, mîncăm bine, chiar icre negre, vorbim, bem, birfim, mai ales pe confraţii noştri, mîine însă, ceea ce trăim acum va fi devenit amintire. Văd că dumneata ai darul de a vorbi şi scrie frumos. Eu zic să notezi totul, despre oamenii cu care te întîlneşti, români şi sovietici, iar într-o zi să le pui pe hîrtie. Vor fi, te asigur, nişte amintiri frumoase.

A doua zi m-am dus din nou să-l văd. Ştiam că urma să se întîlnească cu Galina Serebreakova, care scrisese o înduioşătoare prefaţă la cartea „Pădurea nebună" apărută la editura „Hudojestvennaia literatura", în colecţia „Romanul secolului XX". Părea puţin agitat. Căutase nişte flori să-i ducă Galinei. Nu găsise nicăieri. Rugase şi pe femeia de serviciu, dar zadarnic. M-am întors repede la ambasadă, am vorbit cu grădinarul nostru, Velciu, acest om care ne răsfăţa în toate anotimpurile cu flori din propria seră. Mi-a făcut un buchet cu 33 de garoafe albe. I le-am dus. Nu-i venea să creadă. A scos imediat ruble să-mi plătească. Am refuzat. „Cum să primesc gratis flori ? Eu ştiam că eşti prieten cu mulţi scriitori, artişti, pictori, dar şi cu florăresele ?". I-am spus că sînt de la noi de-acasă. Atunci s-a liniştit. Seara cînd l-am condus la gară i-am dus din nou un buchet de garoafe. Sărutîndu-mă la plecare, mi-a înmînat un exemplar din „Pădurea nebună" tradus de cunoscutul scriitor I. Martimianov.

— Te rog să-l primeşti cu toată dragostea noastră. Poate-i ultima carte pe care ţi-o mai dau. Cuprins de o bruscă emoţie a izbucnit în plîns. La revedere, la revedere, salutări soţiei, poate ne vom mai revedea.

Cînd am ajuns acasă şi am deschis cartea, dedicaţia lui mi-a sunat ca un testament. „Lui Bucur Chiriac, scumpului nostru tovarăş şi prieten, aceste pagini, cu dragostea şi prietenia noastră. Zaharia Stancu, Moscova iulie 3/1971".

Au trecut ani, mulţi ani. Aşa cum prevestise Zaharia Stancu, întîlnirile noastre de atunci, ca şi drumurile mele prin Moscova şi prin alte oraşe ale U.R.S.S., au devenit amintiri. Chiar Zaharia Stancu a devenit o amintire. O amintire dureroasă deoarece cînd el a trecut dincolo de Styx eu eram plecat şi nu am putut să-i pun o floare pe mormîntul proaspăt de lîngă confraţii lui în veşnicie. Am făcut-o cînd m-am întors şi o fac ori de cîte ori ajung la cimitirul Bellu, deoarece ştiu că florile, florile albe mai ales îl bucurau nespus de mult cînd le găsea în camera de la hotel. Şi gîndurile aşternute în această carte sînt tot flori modeste, culese la îndemnul lui de atunci de a scrie şi de a aduna impresiile într-o carte. Zaharia Stancu, înţeleptul, voia ca amintirile frumoase să fie nişte flori pentru eternitate !

Bucur Chiriac

Zaharia Stancu împreună cu Gheorghi Markov şi Al. Ceacovski la Bucureşti • Şi alături de Vitali Ozerov

Poeme de

nicolae dan fruntelată

Sunetul

Auzi sunetul cum mingiie
spinarea unui deal şi-l imblinzeşte
şi-l ingenunche-n cimpie, şi-l momeşte
cu iarba pelinului, hrana uitării
Auzi sunetul cum pictează
pereţii ploii, cu cea mai albastră
dintre albastrele albaştrelor
şi face departele lor de-nchinare
pentru hodina şi nehodina noastră
Auzi sunetul cum se naşte
cind noi am bătrinit de atita tăcere
boteză-l tu, bogat şi liber eşti,
cind ţi se dăruie şi cind te cere

Casa

Am o pădure — spuse frunza
Am un cer — spuse pasărea
Am un urlet — spuse lupul
Asta e casa mea — se bucura cintăreţul
intinzindu-se in pădure, liber sub cer
stringindu-şi dinţii să nu i se vadă
insinguratul urlet, silaba urcînd
ca o boală prin singele lui
Aduceţi-l aici — porunciră vinătorii
e vremea cintecului, ceasul de glorie
o să-l hrănim iar el o să ne ducă — apoi
cit mai departe in istorie
Dar nu-l găsiră, nimeni nu ştia
de urma lui şi cine-o să-l ascunză
e cerul — pasăre, pămintul — lup
şi intre ele, călătoare — o frunză

Pierdere

De cind strig după tine
s-a făcut frig in bibliotecile lumii
cuvintele s-au invechit, au dezertat
din strimtele lor dicţionare
ceru' s-a tulburat, a rămas
fără margini şi fără culoare
Doña Sol, Natasa, Julia, Fatmá
pasăre, inimă, pierderea mea
Cum vei fi dansind prin sălile de bal
ale memoriei
şi cum te vei fi copilărind, cum
s-a făcut frig in bibliotecile lumii
de-atita uitare s-a făcut noapte
cu luna lipsă, stelele-scrum
Doña Sol, Natasa, Julia, Fatmá
pasăre, inimă, pierderea mea.

Colind uitat

Cine poate-a ne plătire
cind veni-vom, vom veni
imbrăcaţi in grai de mire
intr-o ziorea de zi

cine ştie-a da cuvintul
ca pe-un talere la vamă
să hrănim cu el de-a rindul
toate cite sint de-o seamă

pe cea dusă, pe cea-ntoarsă
pe cea vie, pe cea nu
pe aceea-n doruri arsă
ori care nu se născu.

au ni-e cintecul prea strin
au de mulţi prea necintat
au ne-am depărtat puţin
au de tot ne-am depărtat

staţi măcar de ne-ascultare
fără plată vom veni
imbrăcaţi in grai de mire
intr-o ziorea de zi

Cursa de Madras

Oceanul dormind, bătrin obosit
in cimpia stelelor de sud
palmieri de veghe, pămint galben
sat ascuns lingă ţărm, atit de săracă
lumea aceasta foşnitoare, jilavă,
goală, flămindă, inghesuită
pe-o prispă de lut, animale şi oameni
alături, templul zeiţei Kali,
şerpii, istoria şi toate celelalte
visul ca un cuţit răsucindu-se
in rana memoriei mele
doamnelor şi domnilor, legaţi-vă centurile,
nu fumaţi, nu respiraţi, cursa de Madras
porneşte spre nord, caută nordul
de mii de ani, nu priviţi in afară
n-aveţi ce vedea, nu s-a schimbat nimic
sinteţi intr-o pasăre de fier, sinteţi intr-o
poveste
linişte, răbdare şi linişte,
totul va trece ca şi cum n-ar fi fost
e-atit de simplu, vă mulţumim
doamnelor şi domnilor.

Coloniile soarelui

Mireasmă de pelin şi busuioc
in coloniile de la Soare-Ucide
pămint crăpat — transeele ultimului război
care nu se mai termină
eu, soldat al imperiului, bătrin şi trufaş,
trimis s-aducă ploaie şi indurare
in raniţa ticsită de cuvinte
toată copilăria mea, gata să explodeze
dintr-un simplu semn de intrebare
nu mai cunosc pe nimeni, satele fug
inspăimintate-n marginea privirii
sufocate de iarbă, părăsite de greieri
numai umbra unor păsări le mai ţine
cu cine vorbesc, n-au mai rămas de spus
decit cuvinte oarbe, străine,
aştept toamna, dorm in transee de foc,
respir fumul acestor clipe aride
scriu scrisori lungi care nu vor pleca
din coloniile de la Soare-Ucide

ROMÂNIA
PĂMÎNT AL SPERANȚEI

ÎMPOTRIVA TEROAREI FASCISTE

o constantă a ocupației horthysto-fasciste în Ardealul de Nord, din 1941 teroarea începe să-i cuprindă și pe evrei. Se înființează lagăre și ghetouri în care zeci de mii de oameni sînt puși să trăiască, mai bine zis să moară, în condiții de neimaginat. Iar în 1944, cu o grabă și cu o viteză uimitoare, căreia nici lagărele de exterminare nu-i puteau face față cu promptitudine, autoritățile ungaro-horthyste de ocupație să treacă la golirea Transilvaniei de evrei.

Rețeaua omeniei, **de Adrian Riza reconstituie modul în care autoritățile horthysto-fasciste de ocupație în Transilvania au produs acest holocaust. Reconstituirea sa este prima urmărire atentă a problemei pe toate laturile ei. Autorul a fost de față la vizita în 1986 în România a urmașilor celor uciși, a vorbit chiar cu supraviețuitori ai acestei operații de exterminare. A fost primul start documentar, cronologic vorbind, al lucrării sale. I-a urmat o altă etapă metodică, în care au fost căutați oameni aflați la fața locului în timpul acestei crime împotriva umanității. Au fost parcurse cărți care dezvăluie în limbi străine (din păcate puțin cunoscute publicului nostru), în spirit de deplin respect față de adevăr modul în care s-a produs operația de curățire de către ocupant a Ardealului de Nord de evrei.**

În toată această groaznică istorie există însă și puncte luminoase. E vorba de acele încercări de salvare a celor condamnați la pieire. Folosind datele cunoscute în acel moment, Adrian Riza descrie încercările de salvare, pe oamenii care au participat la ele, reușita lor. Locul scăpării era România, care deși aflată sub dictatura antonesciană oferea garanții de viață acestor năpăstuiți ai istoriei și ai soartei. A fost o operație de salvare la care au participat numeroși români, mulți rămași anonimi, țărani, spre pildă, care duceau pe fugarii condamnați pe cărările ascunse de ochii jandarmului sau grănicerului ungur, cărările salvării. Mulți au oferit acestor urgisiți propriile lor certificate de naștere, apărîndu-i de

Cine a citit Almanahul Luceafărul 1986 **își aduce aminte cu siguranță de** Rețeaua omeniei **care înfățișa pe larg tragedia evreilor din Transilvania ocupată de trupele horthysto-fasciste în anii 1940—1944. În timp ce în România, și ea aliată ca și Ungaria a Germaniei hitleriste, evreii nu trăiseră șocul distrugerii la proporțiile pe care aceasta o luase în țările controlate de hitlerism, în teritoriul românesc intrat prin arbitrarul dictat al lui Hitler și Mussolini pe mîinile statului ungar, evreimea a intrat treptat pe făgașele care duceau la moarte. Faza ultimă, — scoaterea lor din teritoriul transilvănean și trimiterea lor în lagărele morții —, a fost extrem de rapidă.**

Dacă în 1940 direcția terorii a fost îndreptată mai ales împotriva românilor, teroarea antiromânească fiind apoi

arestare și moarte prin valabilitatea actului. S-au oferit și carnete de membru al P.N.Ț., care iarăși scoteau pe posesor în afara bănuielilor.

România a fost și atunci un pămînt al speranței. Majoritatea celor sosiți dincolo de frontiera impusă de Hitler și Mussolini în 1940, în România liberă au scăpat cu viață. Fără șansă au fost cei de la Sărmaș, deși se aflau pe pămînt românesc. După 23 august 1944, formații paramilitare ungare au violat frontiera dictatului încercînd s-o extindă în sud, conform visului de anexare a întregii Transilvanii. Deci momentul în care românii au întors armele împotriva hitlerismului și horthysmului, formațiile militare horthyste au reacționat printr-o violare de frontieră. Ocupînd Sărmașul, aceste trupe au adus cu ele climatul de teroare din Transilvania ocupată. Au fost ucise autoritățile românești, dar mai ales au fost strînse și ucise toate persoanele de origine evreiască din localitate. Crima de la Sărmaș s-a petrecut parcă pentru a arăta diferența de tratament a evreilor din cele două state: Ungaria și România, amîndouă aliate ale Germaniei și Italiei. Este adevărat că unuia din ele, cel mai agitat și avid de stăpînire, Ungariei, i se oferiseră teritorii din trupul statelor vecine, pe care trupele horthysto-fasciste le-au ocupat în Slovacia, Iugoslavia, România, instalînd peste tot o teroare sadică, care urmărea suprimarea a tot ce nu era unguresc. Ca și exterminarea românilor de la Moisei, exterminarea evreilor din Transilvania de Nord a fost pusă pe seama trupelor hitleriste. Unii comentatori, mai neglijenți, au atribuit aceste crime împotriva umanității statului român, pentru că se petrecuseră pe teritoriu românesc. România a refuzat participarea la acest sinistru festin.

Istoria acestei terori s-a scris destul de tîrziu așa cum se cuvine. Ea mai are încă pagini albe, capitole întregi neelucidate. Adrian Riza a luminat, prin Rețeaua omeniei, un capitol de istorie europeană, care era scris pînă atunci cu prea puține date, uneori chiar ungurești. Între cei care au participat la salvarea de vieți omenești în modul cel mai gratuit, Raoul Șorban a avut un loc de seamă în reconstituirea întreprinsă de Adrian Riza. El a fost unul dintre cei care și-a riscat viața pentru a salva alte vieți. Și a făcut-o fără a cere nimic în schimb. Ecoul acestei contribuții istoriografice, — rețeaua omeniei — a fost reprodus în presa din Israel — recompensa ei morală a constat în invitarea lui Raoul Șorban la Tel Aviv pentru a primi diploma și medalia de prieten al umanității. Un șir de ceremonii impresionante alcătuiesc protocolul acestei consacrări. Se merge la Zidul plîngerii. Se sădește un pom al celui acceptat între prietenii umanității, se rostesc discursuri documentate despre operațiunile de salvare la care acesta a participat. Raoul Șorban a trecut prin aceste etape consacratoare. A fost recunoașterea unor merite individuale, dar și românești. Raoul Șorban, fiind unul dintre acei români care au participat, alături de alții, la marea operație de salvare a unor nevinovați.

La pagina 75 a Almanahului Luceafărul 1987 se află poza tînărului pe atunci rabin al Clujului Moshe Carmilly-Weinberger. El este unul dintre cei salvați în anii de restriște ai terorii horthysto-fasciste. Prietenii i-au trimis rabinului Moshe Weinberger în S.U.A., unde s-a stabilit după război, Almanahul Luceafărul. Astfel a putut citi și retrăi rabinul Moshe Carmilly-Weinberger zilele pe care nu le poate uita.

În 1988, rabinul Moshe Carmilly-Weinberger a vizitat România și a făcut, însoțit de Raoul Șorban, o călătorie în Transilvania, la Cluj, Oradea, prin locurile copilăriei, ale adolescenței și ale terorii antisemite declanșate de politica horthysto-fascistă. Și-a revăzut casa în care a locuit, astăzi o creșă pentru copii, școala de la Oradea, s-a uitat de sus, de pe Feleac, la granița vremelnică din 40—44 pe unde a putut scăpa către pămîntul speranței, care era România. Ca expresie a acelei experiențe trăite, ca un semn de gratitudine pentru omenia celor care l-au ajutat să trăiască pînă la bătrînețe, Moshe Carmilly-Weinberger a ținut la Cluj în fața coreligionarilor săi o conferință despre dureroasa experiență a anilor 40—44 în Transilvania. Dar o conferință unde nu amintirile domină, ci judecata lucidă, retrospectivă, comparată a faptelor. România se află, după Moshe Weinberger, între țările care au făcut mult, atît la nivel de simplă populație, cît și la nivel de instituții și autorități de stat, pentru micșorarea tragediei evreiești, pentru salvarea celor condamnați în mod absurd la pieire de o politică rasială demențială. Vorbește Moshe Weinberger, unul dintre oropsiții și fugarii anilor 44, căruia mîna prietenească a unui român i-a dat șansa supraviețuirii.

AJUTORUL ROMÂNIEI ÎN ACŢIUNEA DE SALVARE A EVREILOR ÎN TIMPUL NAZISMULUI

Această insignă de deţinut la Dachau a aparţinut lui Solomon László. Ea a fost dăruită în semn de preţuire lui Raoul Şorban

Wyman David S., nepot de preot protestant, scriitor şi cercetător american, a publicat în 1984 o carte cu titlul „The Abandonment of the Jews. America and Holocaust, 1941—1945" (New York, Editura Pantheon, 1984).

Această carte constituie cel mai grav rechizitoriu împotriva acelora care ar fi putut să dea un ajutor în timpul tragediei evreilor europeni, dar nu au vrut să audă strigătul de durere al celor aflaţi în valea morţii. Imensa literatură consacrată Holocaustului este preocupată în special de modul în care naziştii şi acoliţii lor şi-au săvîrşit faptele antiumane şi ne înfăţişează pieirea evreimii europene, precum şi comportamentul ei în acele împrejurări greu de descris.

Au lipsit şi — după modesta noastră părere — lipsesc pînă azi lucrări elaborate pe baza unor serioase documentări, care să arate atît atitudinea Americii, Angliei, Elveţiei, Spaniei, Turciei, ca şi acţiunea acestor ţări faţă de lupta pe viaţă şi pe moarte a evreimii europene.

Dar mai ales lipseşte o lucrare serioasă, cuprinzătoare despre operaţiile de salvare ce au avut loc în România şi cu ajutorul românilor.

O frază a lui Wyman David exprimă clar şi concis reacţia mondială în problema salvării evreilor : „The real obstacle was the absence of a strong desire to rescue Jews!" (pag. 330 — „Obstacolul real în legătură cu salvarea evreilor a fost lipsa unei dorinţe adevărate de a o face".

America şi Anglia nu numai că şi-au astupat urechile nevrînd să audă strigătele disperate de durere ale evreilor, dar au împiedicat pînă şi cele mai modeste încercări de a interveni în favoarea lor. O asemenea atitudine avea la bază o pronunţată politică antisemită. Astfel, de exemplu, comandamentul militar american nu a fost dispus să pună la dispoziţia evreilor un mic vas, pe motivul că nu există un loc unde aceştia ar putea fi debarcaţi. În acest caz, la ce ar putea servi un vapor ?

Abia la 22 ianuarie 1944, cînd cea mai mare parte a evreimii europene se prăpădise, la capătul unei îndelungate tergiversări, F.D. Roosevelt a dispus constituirea Comisiei pentru refugiaţii de război (War Refugee Board), după care imediat a şi sosit la Constantinopol Ira A. Hirschmann, ca reprezentant al acestei comisii, pentru a ajuta pe acei evrei care reuşiseră deja să ajungă prin şi din România în Turcia. Anglia s-a arătat şi ea dispusă să acorde autorizaţia de intrare în Palestina numai pentru acei evrei care au reuşit să ajungă în Turcia. Dar nu înainte de a fi ajuns !

Cunoscînd aceste împrejurări pe care le-am menţionat în fugă, ni se lămureşte cu adevărat ce însemnătate a avut în acele vremuri atitudinea României faţă de acţiunea de ajutorare a refugiaţilor evrei.

Salvarea şi tranzitarea refugiaţilor evrei în şi prin România se poate împărţi în două perioade.

Una a avut loc între anii 1933—1940 ; a doua din 1940 pînă spre sfîrşitul anului 1944.

Tragedia unor oameni nevinovați. Pe peronul unei gări așteptînd un tren cu destinația... exterminare

PERIOADA ANILOR 1933—1940

În anul 1933, cînd Hitler a pus mîna pe putere, a început fuga evreilor din Germania stăpînită de naziști. Între anii 1933—1937 cca. 140 000 de evrei au părăsit Germania. Cînd trupele bine organizate și înarmate ale lui Hitler, după anexarea Austriei, au ocupat Cehoslovacia și apoi Polonia, în martie, respectiv în septembrie 1939, valurile celor care se refugiau din Germania au început să fie tot mai mari și mai dese.

Astfel, în 1939 cca. 20 000 de refugiați evrei — 10 000 din Polonia, 3 000 din Germania, 1 000 din Cehia, 6—8 000 din Slovacia — s-au străduit să ajungă prin Ungaria în România.

Comunitățile evreilor neologi din Transilvania și Banat au hotărît la ședința conducătorilor acestor comunități, care a avut loc la 30 octombrie 1933 în Oradea, să creeze un fond pentru ajutorarea refugiaților și au înființat în acest scop un birou la Arad.

Refugiații au început să scape din ghearele naziștilor pe drumuri neumblate, pe jos, cu trenul, mai tîrziu în vapoare pe Dunăre. Mulți au ajuns pînă la Cluj. Numărul lor creștea săptămînă de săptămînă. A devenit necesară înființarea și la Cluj a unui Comitet pentru refugiați. La inițiativa mea și sub egida Comunității evreilor neologi s-a și constituit acel Comitet al cărui membri au căutat să rezolve, printr-o muncă eroică, problemele complexe și dificile legate de salvarea refugiaților.

Autoritățile române nu numai că au închis ochii, tolerînd activitatea Comitetului, dar ne-au și ajutat să-i tranzităm pe refugiați spre București. La nevoie ne-au dat pînă și însoțitori, mai ales cînd era vorba de călătoria unor grupuri. Organele de poliție române ne-au mai ajutat și prin faptul că, din gară, cu prilejul controalelor efectuate la trenuri, recunoscînd pe

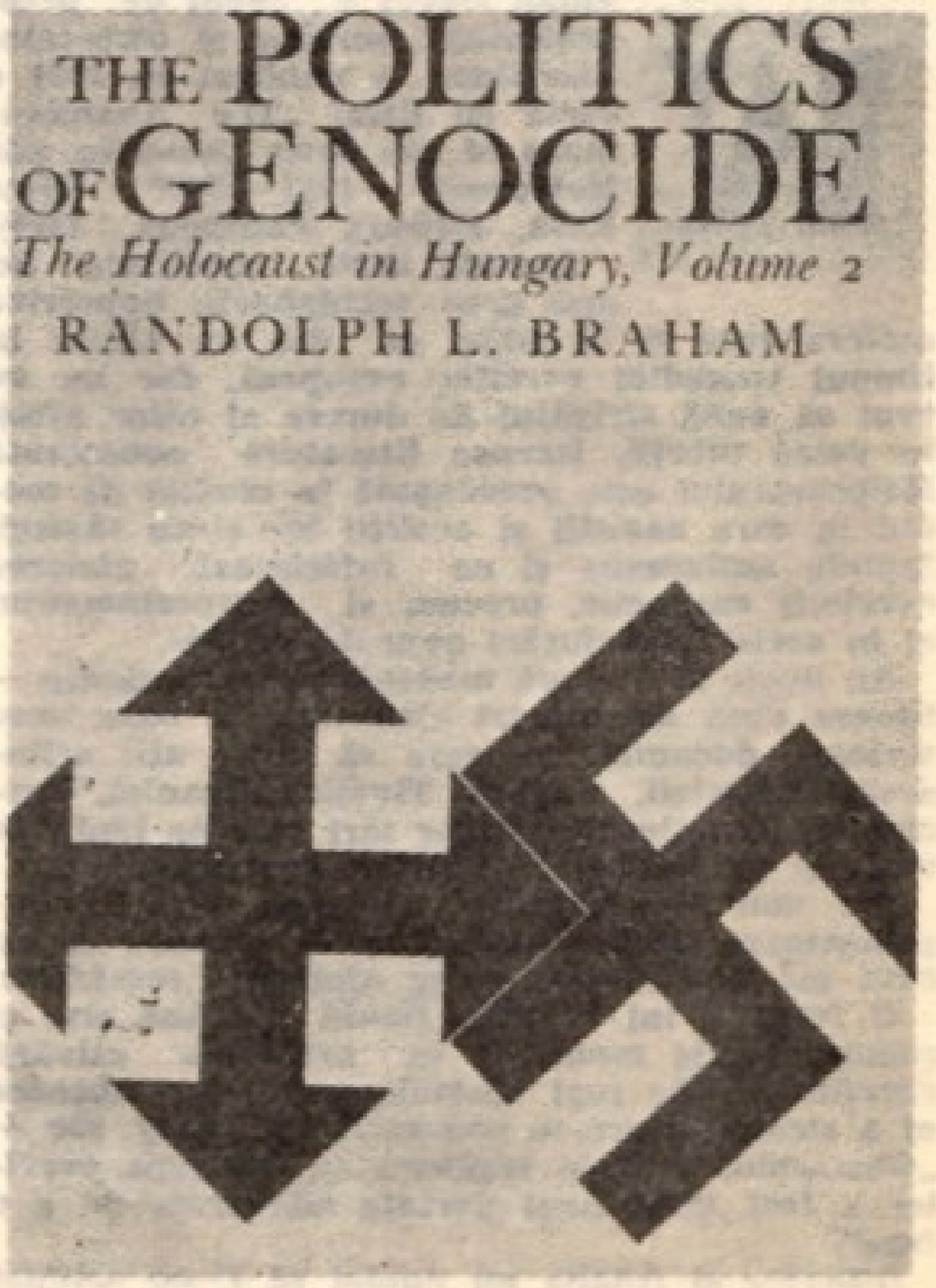

refugiații evrei, îi îndrumau să vină de-a dreptul la noi. Nu era greu să fie recunoscuți : vorbeau o limbă străină, pe fețele lor se citea spaima, îi mai trăda și îmbrăcămintea. Uneori ajungeau la punctele de triaj ale poliției, unde se permitea să fie vizitați de membrii Comitetului și ajutați cu îmbrăcăminte, medicamente, alimente. Acești refugiați părăseau orașul însoțiți de oamenii poliției, pînă la București. Se întîmpla, și nu numai o dată, ca agenții poliției să

aducă refugiați de la gară direct la sediul Comunității, aflat la numai cîteva minute de gară. În asemenea cazuri am putut să mă ocup personal de ei. Aceștia plecau individual de la Cluj la București, conduși la gară de un membru al comunității care le și cumpăra biletul de tren.

Pe teritoriile aflate sub control german, organizațiile tineretului sionist constituiau motorul care îi mobiliza pe evrei ca să încerce să se salveze. Aceste organizații închiriau și vasele cu ajutorul cărora evreii căutau să se strecoare pe Dunăre. Astfel, cîteva grupuri au ajuns la Sulina și la Constanța, unde așteptau ocazia să plece mai departe, în Palestina. De exemplu, la începutul anului 1940, la Sulina, erau 2 500 de refugiați. Comunitățile evreiești se aflau, nu o dată, în situații dificile. Ele erau preocupate nu numai de problema refugiaților, ci și de rezolvarea unor probleme sociale, tot mai grele, mai ales în urma măsurilor antievreiești luate de guvernul Goga-Cuza, ca și de guvernarea dictatorială a regelui Carol al II-lea.

Comitetul pentru refugiați, care a luat ființă în 1936 la Cluj, nu a putut să facă față problemelor. A fost nevoie de o acțiune mai cuprinzătoare și de un organ mai puternic, care a și luat ființă la data de 5 noiembrie 1939 la consfătuirea din Cluj, respectiv la data de 19 noiembrie 1939 la consfătuirea din Oradea, sub conducerea Dr-ului Iosif Fischer, președintele comunității evreilor neologi, și a lui Ștefan Ullmann, președinte al comunităților evreilor ortodocși din România.

În luna decembrie 1939, Comitetul Refugiaților Evrei din România a lansat o Chemare, în limba română și maghiară, publicată în cotidianul evreiesc „Uj kelet" din Cluj. În urma acestei chemări, care a stîrnit un larg ecou, arătînd importanța acțiunii de ajutorare și a îndemnat totodată evreimea din Transilvania și Banat să contribuie la ajutorarea refugiaților, s-a putut crea un important fond financiar și material din donațiile primite din partea evreilor de la orașe și sate. Faptul în sine că o asemenea „chemare" a putut să fie publicată în limba română și maghiară — și larg difuzată —, dovedește că evreimea nu avea de ce să se teamă și să se ferească de autoritățile române. Am constatat, de altfel, din practica activității noastre, că autoritățile din România au socotit acțiunea de salvare a evreilor drept o acțiune umanitară și au considerat-o, cu înțelegere și bunăvoință, ca o acțiune pe deplin justificată și necesară.

Comitetul din Transilvania și Banat, la care m-am referit, a avut relații strînse cu Comitetul Central pentru Ajutorarea Refugiaților Evrei în Trecere din vechiul regat, care a luat ființă în București, aflat sub conducerea doctorului Filderman, personalitate de frunte a evreimii din România. Și această organizație, ca și cea din Transilvania și Banat, a funcționat în cadrul Uniunii Comunităților Evreiești din România.

Într-un comunicat din 31 martie 1940 se arăta că la Sulina se aflau peste 2 500 de evrei refugiați, în condiții precare. Comitetul pentru Ajutorarea Evreilor Refugiați a făcut tot ceea ce era necesar ca acest lot să fie îmbarcat. Pregătirea călătoriei pe mare, procurarea alimentelor, îmbrăcămintii și a medicamentelor a necesitat peste 5 milioane de lei, sumă la care evreii ardeleni și bănățeni au contribuit cu un milion și jumătate de lei numai în perioada decembrie 1939 — martie 1940.

Permisiunea de a organiza călătoria acestui numeros grup în Palestina a fost acordată de

Rabinul Moshe Carmilly-Weinberger

guvernul român, cheltuielile aferente fiind suportate de către organizația Joint din S.U.A. Dacă avem în vedere că la consfătuirea din 6 iulie 1938 de la Evian — cu delegați din 32 de state, România fiind reprezentată de un observator — nici măcar un singur stat nu s-a arătat dispus să acorde ajutor evreilor, atunci atitudinea României a însemnat un act de umanitate, chiar dacă au fost percepute taxe de emigrare.

De altfel, în acea perioadă — ca și mai tîrziu — în Europa pentru evrei au existat numai două căi de salvare din cazanul morții : prin România și peste Pirinei, în Spania.

1940—1944

La 30 august 1940, urmînd dispozițiile șefilor lor, miniștrii de externe ai Italiei și Germaniei au impus dictatul de la Viena. Transilvania a fost împărțită în două. A fost o decizie fatală. Cel puțin 180 000 de evrei au ajuns sub jurisdicția Regatului Ungar. Acest eveniment a avut urmări tragice atît pentru cei aproape două milioane de români, cît și pentru evrei, împotriva cărora au fost puse în practică imediat legile antievreiești, care au lovit în însăși existența evreimii. Zeci de mii dintre ei și-au pierdut dreptul la mijloacele de existență, fiindu-le în-

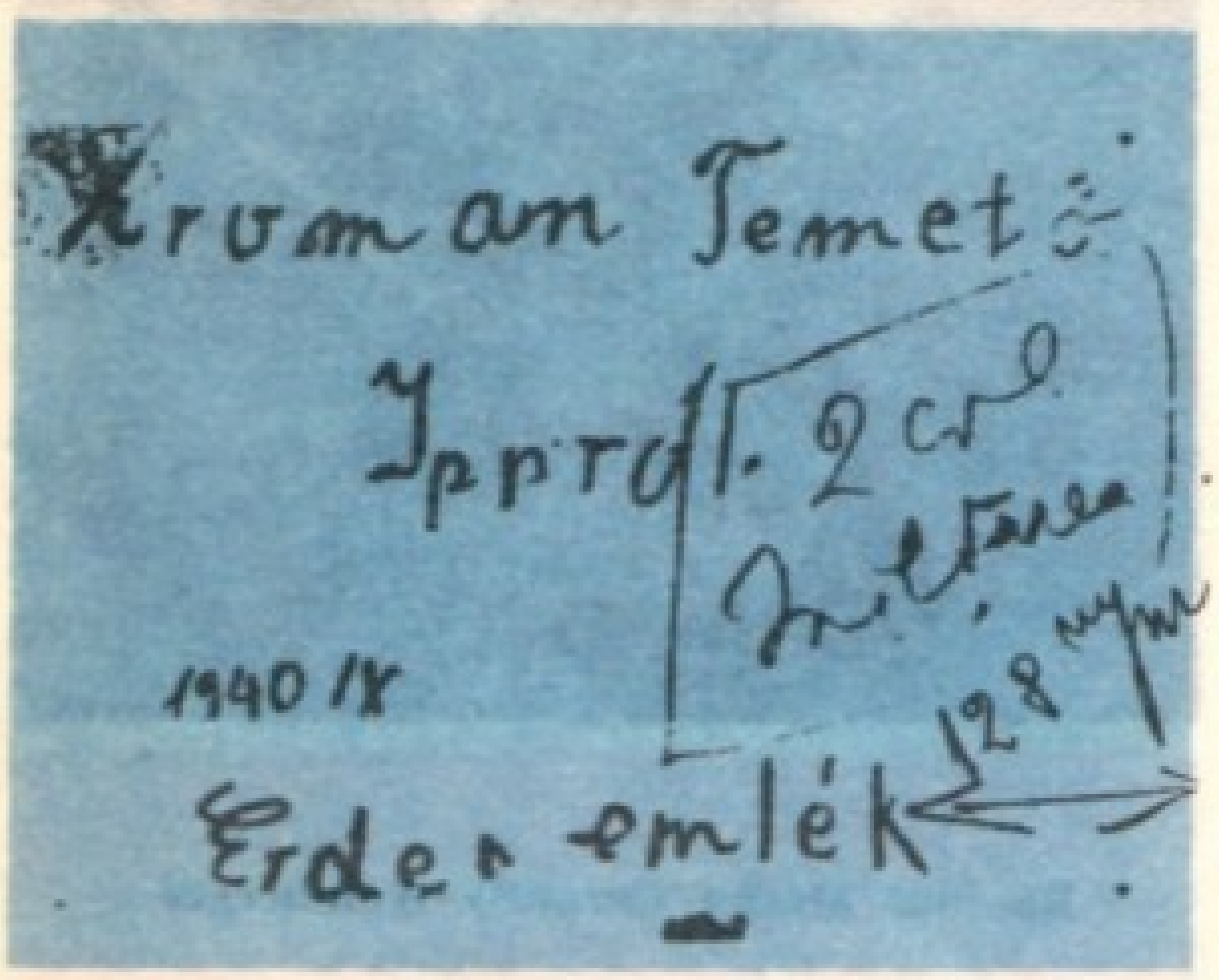

Unul din autorii masacrului de la Ip a ținut să se fotografieze lîngă mormîntul victimelor. Pe verso-ul fotografiei e scris în ungurește : «Cimitirul românesc din Ip. 1940. IX. Amintire din Ardeal»

terzis a mai lucra în diverse funcții de stat, să practice negoțul, profesiunile zise „libere" etc. Tineretului i s-a interzis dreptul la învățătură. După declanșarea de către Germania a războiului împotriva Uniunii Sovietice, evreii, între 18 și 48 de ani, au fost mobilizați în cadrul armatei ungare, în detașamente de muncă forțată. Cea mai mare parte dintre ei au murit în împrejurări cumplite.

În același timp nici în România situația evreilor nu a fost ușoară. La sfîrșitul anului 1940, Ion Antonescu ajunge la putere cu ajutorul „Gărzii de Fier". Urmările vă sînt cunoscute. E inutil să mă refer la ele cu detaliile lor : pogromul de la București, de la Iași, deportările din Transilvania. În vara anului 1942 delegatul lui Eichmann la București, Gustav Richter, credea că a și obținut aprobarea lui Ion Atonescu pentru deportarea evreimii din România. Operațiunea a fost zădărnicită de acțiunile unor forțe politice din țară și străinătate. Se poate spune că e vorba de un caz fără precedent într-o țară aflată practic sub ocupația armatei lui Hitler. La București exista un „Jewish Council", unde a activat Șef-Rabinul Dr. Alexandru Safran, dr. Wilhelm Filderman, M. Benvenisti și alții. Este meritul lor că în anul 1943 a fost readus în țară un prim grup dintre evreii, deportați în Transilvania, cu un mare număr de copii. Lupta pentru salvare, pentru supraviețuire nu a fost ușoară, dar conducătorii evreimii nu au pierdut speranța. După părerea unor cunoscători ai situației, condiția reușitei acțiunii de salvare a majorității evreilor din România s-a datorat unor condiții speciale. Mai întîi faptului că România s-a arătat a fi mai puțin speriată de violența nazistă decît alte țări ocupate de Germania hitleristă, apoi faptului că opinia publică românească, în general, nu era ostilă evreilor. În orice caz, în mod incontestabil, în spațiul Europei Centrale și Sud-Estice a existat o singură posibilitate pentru evrei de a ieși din cercul de foc al teroarei naziste, o singură speranță de a se salva. Refugiații evrei ajunși în România din Germania, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria — în anii cumplitelor masacre — aveau șansa de a pleca din porturile românești spre Palestina. Așa s-a întîmplat și în mai-iunie 1944. Oricum ar fi privită această stare de lucruri, în orice fel s-ar analiza cele petrecute cu evreii în România, din punct de vedere politic, internațional etc., rămîne un lucru care nu se poate nega ; faptul că atunci cînd lumea a privit insensibilă spectacolul nimicirii evreilor europeni, România a fost dispusă să primească refugiați evrei și a fost gata să deschidă pentru ei porturile sale.

Această cale firavă spre viață era un lucru cunoscut și de către evreii ce se aflau în iadul nazist. Astfel se explica drumul refugiaților de pretutindeni spre România. Veneau evreii din Varșovia strivită sub bombardamente, din Austria, din Cehoslovacia, veneau și evreii din Ungaria.

Dar noi nu ne putem ocupa acum de acțiunile de salvare de pe teritoriul României, nici de rolul organizațiilor sioniste și de tineret în aceste acțiuni. Acest capitol eroic nu a fost încă scris, el își așteaptă cronicarul autorizat.

În schimb ne vom restrînge la acțiunea de salvare din nordul Transilvaniei — regiune aflată sub ocupația Regatului Ungar între 1940—1944 —, o acțiune care constituia firește o parte integrantă a acțiunilor din România, fiindcă aici avea să se continue...

Data de 27 martie 1944 a însemnat o schimbare catastrofală în istoria evreimii din nordul Transilvaniei. Atunci a început la Cluj să funcționeze administrația de tip nazist. Începînd cu această dată problema refugiaților a devenit nu numai foarte grea ; era în pericol chiar viața lor.

Din septembrie 1940 pînă în aprilie 1944 munca Comitetului de Ajutorare a Refugiaților a fost preluată de „Vaad Hahatzalah" (Comitetul de Salvare), ai cărui membri — în afară de mine — erau Dr. Ernest Marton, prim-redactor al ziarului „Uj Kelet", unul dintre conducătorii Uniunii Sioniste din Transilvania, fost deputat în Parlamentul României, Hillel Dantzig, Ernest Hátszegi (ambii colaboratori ai ziarului menționat) și Ion Guttfried, membru în conducerea direcției sioniste a asociației „Barissia". În luna aprilie au aderat și au participat la acțiunea de salvare pionierii tineretului sionist, gata de orice sacrificiu, din curajoasa organizație „Chalutzai".

În această perioadă, din septembrie 1940 pînă la 27 martie 1944, organizația „Vaad Hahatzalah" nu și-a putut desfășura activitatea în mod deschis. Autoritățile ungare nu erau atît de umane precum cele românești. Operațiunile de salvare au devenit din ce în ce mai grele, fără să înceteze însă. În urma dictatului de la Viena, România și Ungaria erau despărțite de o

lungă și greu controlabilă linie de frontieră. Această graniță se întindea de la Békésesaba până lîngă Brașov. Orașele Cluj, Oradea și într-o oarecare măsură Tîrgu Mureș se aflau în apropierea acestei frontiere. Clujul era cel mai aproape de graniță, la numai cîțiva kilometri de Feleac. S-au putut astfel construi cîteva căi de salvare spre România. În acei patru ani membrii „Comitetului de Salvare" din Cluj și alte orașe au fost recrutați, în special, din rîndurile tineretului organizat în mișcarea sionistă. Ei au creat locurile prin care refugiații se puteau salva, trecînd din Ungaria în România. Tot ei au ajuns în legătură, mai tîrziu, cu comitetul central „Waad Hahatzalah", creat în 1943, în fruntea căruia a fost desemnat Dr. Rezsu Kasztner, ginerele președintelui comunității evreilor neologi din Cluj, Dr. Iosif Fischer.

Cel mai potrivit punct de trecere de pe platforma Feleacului de lîngă Cluj părea să fi fost satul Aiton, situat pe teritoriul României. În mod logic, prin urmare, au fost create legături cu locuitorii acestui sat pentru a găsi printre ei oameni dispuși să treacă clandestin peste graniță, pentru o sumă oarecare, refugiați evrei. Era, firește, o operație care expunea viața „contrabandistului" la pericol de moarte. Terenul era dificil, accidentat. Dealuri și văi. Numai tinerii puteau să parcurgă pe jos un asemenea drum de cîteva ore.

Așa zisul „tijjul", adică „drumul salvării", a fost inaugurat la începutul anului 1941, fiind apoi lărgit. Au fost create alte drumuri de salvare, a căror activitate a atins apogeul în lunile aprilie-iunie 1944.

Lîngă Aiton, spre Turda, au mai fost create punctele de la Luduș și Sărmaș. Apoi la Arad, Oradea, Beiuș, Tinca, aici cu direcția spre București, unde soseau cu documente false. Pe această cale au fost salvați de la moarte circa 15—16 mii de refugiați evrei. Cei mai mulți pe granița de lîngă Cluj : 6—8 mii (între 1940—1944 : 3—4 mii ; în lunile aprilie-iunie 1944 : 3—4 mii). Pe linia Békésesaba-Arad circa 6 mii, la alte puncte (Oradea, Tinca, Luduș, Sărmaș) circa o mie.

Cifrele corespund cu cifra dată de „Waad Hahatzalah" din Budapesta, care apreciază numărul refugiaților salvați prin România la 16 000, cifră care nu cuprinde pe refugiații sosiți la Sulina cu vapoarele.

„Cine salvează un om salvează o lume întreagă" — se spune undeva în Talmud.

Din depărtarea celor 44 de ani care au trecut, dispunem de acea perspectivă istorică, care ne permite să cîntărim semnificația salvării vieții refugiaților evrei — și neevrei — într-o lume însingerată și inumană.

În primul rînd putem afirma ca un fapt cert că nu am fi fost capabili să realizăm operația de salvare, dacă nu am fi primit ajutor din partea unor oameni, neevrei, cu gîndire umanistă, antifascistă.

Și cînd reexaminez trecutul, în fața mea apare în special figura unui om, care fără nici o ezitare s-a alăturat celor prigoniți, întinzîndu-ne mîna sa protectoare și frățească. Acest om a fost Raoul Șorban.

În calitatea mea de Șef Rabin al comunității evreilor neologi din Cluj nu o dată am apărut în fața autorităților ca reprezentant al credincioșilor mei.

Comisia de anchetă a masacrului horthyst de la Sărmaș la marginea gropii comune în care au fost descoperite 65 de cadavre

Desigur, cînd mă adresam, și nu o dată, rezidentului regal Dr. Coriolan Tătaru, am fost întîmpinat de directorul său de cabinet, care era Raoul Șorban. În memoria mea s-a întipărit pregnant o vizită pe care mi-a făcut-o, cînd după o vizită la Cluj a regelui Carol al II-lea, Raoul Șorban a venit să-mi comunice dorința regelui de a mă vedea la București ca Șef Rabin al Cultului Mozaic din România. Se pare că

Expulzarea intelectualilor români din Oradea de către autoritățile maghiare în zilele de după intrarea în vigoare a odiosului Diktat de la Viena

regelui i-a făcut plăcere salutul meu omagial, după care i-a comunicat rezidentului regal, Coriolan Tătaru, dorința sa, ce mi-a fost comunicată în împrejurările arătate.

Relațiile dintre noi au devenit mai apropiate și mai strînse în 1941, ca și în anii următori, cînd — după dictatul de la Viena — am mîncat împreună pîinea amară a „minorităților" din Ungaria. Atît populația românească, cît și evreii au început să simtă efectul legilor care au îngrădit viața lor în Transilvania de Nord în anii ocupației. Evreii și românii erau dați afară din slujbă, li se luau atelierele, prăvăliile, pîinea de la gură. Erau îndepărtați din școli. Peste tot, în viața cultural-spirituală și în cea economică existau numai interdicții.

Prima inițiativă de a găsi soluții, de a lua niște măsuri pozitive i-a aparținut lui Raoul Șorban. La începutul anului 1941 mi s-a adresat cerîndu-mi ajutorul. În atelierul său de pictură a înființat un birou de mijlocire între meseriași și eventualii clienți. În această acțiune el a fost ajutat și de episcopul român Dr. Iuliu Hossu. Mi-a cerut lista acelor meseriași, negustori și muncitori evrei care erau fără lucru. Prin acest birou au fost ajutați numeroși români și evrei, și s-au creat legături între ei. Acest „birou" a funcționat pînă în primăvara anului 1942, cînd autoritățile maghiare de ocupație l-au arestat pe Raoul Șorban. Cooperarea a încetat, situația a devenit din zi în zi tot mai grea.

Au început să sosească refugiați. Nu numai cei ce se refugiau din cauza hitlerismului ; sute de familii evreiești au venit la Cluj din provincie, fie pentru că viața lor era în pericol, fie pentru că erau goniți din așezările lor de armata ungară.

Români și evrei eram puși să tragem împreună jugul destinului comun de minoritar. Acest destin comun ne-a apropiat. Astfel se explică faptul că în martie 1944 evreimea a găsit înțelegere și ajutor din partea conducătorilor vieții politice și religioase românești din Transilvania de Nord. Promotorul acestei apropieri a fost Raoul Șorban.

Pericolul nazismului amenința întreaga evreime din Transilvania de Nord și din Ungaria. Se simțea furtuna prăpădului în atmosferă. Fiecare zi aducea cîte o surpriză. Arestări, confiscarea bunurilor, nesfîrșite injosiri ; viața devenise nesigură pentru evrei. Cu toate acestea ideea de a fugi, de a se refugia a apărut la foarte puțini dintre ei. Un om cu gîndirea normală nici nu putea să-și imagineze că îi sînt numărate zilele. Chiar pe patul de suferință un bolnav de cancer mai speră în viață, în însănătoșire. Intelectualii nu au încetat să creadă în justiție, în constituție, chiar dacă drepturile le erau limitate.

Omul credincios credea în minunile lui Dumnezeu.

Dintre evrei, cei ce știau că a sosit ceasul acțiunii, și că orice ezitare hamletiană se termină cu moartea, erau numai cei cu idei sioniste.

În aceste săptămîni de frămîntări disperate am căutat ajutoare. Am încercat să lupt împotriva înființării ghetoului. I-am căutat pe capii bisericilor maghiare, pe consulul Elveției — ca să ducă vești în străinătate. În interesul celor arestați am mers la prefectul județului. Era un baron. În anticamera prefectului l-am întîlnit pe Dr. Emil Hațieganu, fost ministru de justiție al României, și pe Raoul Șorban.

„Ce puteți face pentru noi ?" — am întrebat.

Răspunsul său a fost scurt : „Voi veni să ne sfătuim".

După convorbirea noastră, Raoul Șorban s-a angajat :

— să înmulțească numărul „contrabandiștilor" de oameni (oare e voie să-i numesc astfel pe acești salvatori ?) — pentru a mări șansele refugiaților de a se salva trecînd granița în România ;

— să atragă în operația de salvare a evreilor nu numai conducătorii vieții politice și religioase românești, ci, în limita posibilităților, întreaga colectivitate românească din Transilvania de Nord.

Nu se pot enumera pe scurt toate acele inițiative ale lui Raoul Șorban, care au fost decisive în evoluția unor importante operațiuni. Pe scurt, aș aminti un fapt hotărîtor pentru destinul operațiunii, anume că prin mijlocirea lui Raoul Șorban s-a realizat o largă cooperare, cu participarea lui Emil Hațieganu, a episcopului Iuliu Hossu, a lui Aurel Socol, a mai multor preoți greco-catolici și ortodocși ca Titus Moga, Florea Mureșanu, Vasile Astileanu, Cosma, Stănescu și a altora, a lui Eugen Filotti, ambasadorul României la Budapesta, a consului României la Oradea Mihai Marina, a colonelului Mihai Gurgu, atașat militar, — cu mașina căruia au fost trecuți peste granită în România mai mulți evrei și neevrei, între ei Dr. Ernest Marton, — și a colonelului Victor Cupșa din Turda, datorită căruia s-au obținut sute de documente de călătorie pentru evreii refugiați în România, a profesorului dr. Coriolan Tătaru din Sibiu și a multor altora. Datorită acestei colaborări a fost mobilizată populația românească de-a lungul întregii frontiere româno-ungare, care, în mod

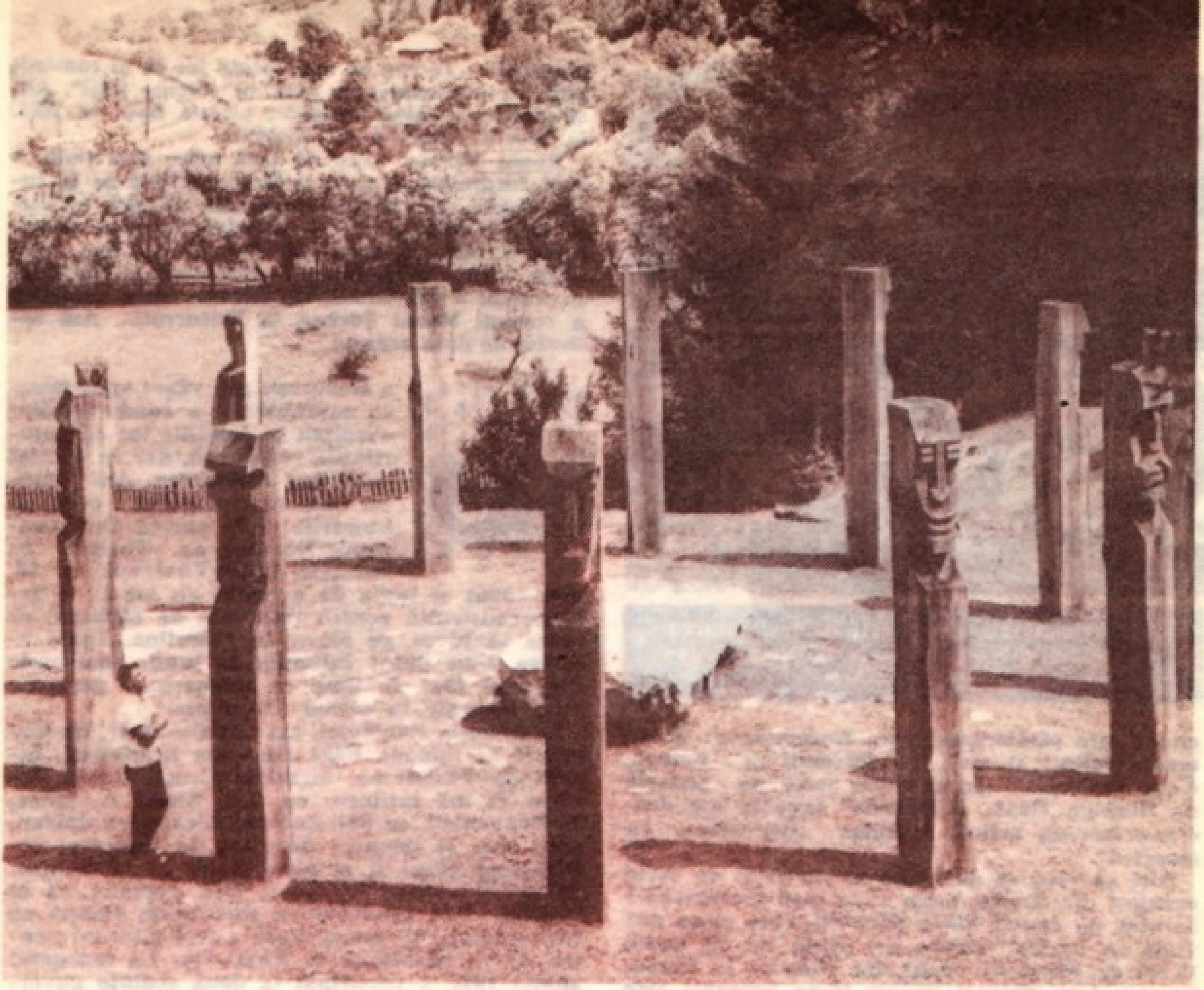

dezinteresat, a facilitat trecerea graniței de către evrei.

Dr. Ernest Marton și cu mine am convenit cu Emil Hațieganu ca doi-trei dintre conducătorii evreilor din Transilvania de Nord să treacă în România pentru a lărgi căile de trecere peste graniță, de pe o parte, pe de alta pentru a obține din partea factorilor oficiali din România un statut de siguranță pentru refugiații evrei.

Guvernul român se afla sub presiunea continuă a germanilor, care erau informați despre fuga evreilor din Ungaria în România. Consiliul Germaniei de la Cluj informa consțiincios ambasada Germaniei de la București despre amploarea trecerii granițel de către evrei în România. Ion Antonescu a și trebuit să publice, la 3 mai 1944, un decret prin care evreii care treceau clandestin granița erau condamnați la moarte, ca și cei care le ofereau adăpost. Frontierele României urmau să fie păzite și de către soldați germani. În legătură cu acest decret trebuie însă să menționez că nu cunosc nici un caz de condamnare la moarte a vreunui evreu pentru trecerea frauduloasă a frontierei României în perioada mai-septembrie 1944.

Fiindcă evenimentele acelor vremuri nu sînt cunoscute de către istoricii din România, cum

Monumentul martirilor români de la Moisei, operă a sculptorului Vida Geza.

nu este cunoscută nici amploarea operațiunii despre care vă vorbesc, datorită căreia s-au salvat de la deportare și moarte mii și mii de evrei, vă cer permisiunea să mai fac cîteva precizări.

Încă la începutul lunii aprilie, în 1944, am propus conducerii Judenrat-ului din Cluj trimiterea unui comitet de acțiune în România, compus din trei persoane. Emil Hațieganu a considerat utilă această propunere, informînd la rîndul său și autoritățile din România despre misiunea acestui comitet. Proiectul a fost însă părăsit de către Judenrat din cauza riscurilor la care se expuneau cei ce urmau să treacă granița. Între timp a trebuit să atrag atenția lui Raoul Șorban asupra pericolului de a mă vizita, fiindcă eram sever supravegheat de autoritățile naziste și maghiare.

Abia în ultimul moment, Judenrat-ul a ajuns la concluzia, care coincidea și cu opinia lui Emil Hațieganu, că proiectul trebuie totuși realizat, în interesul refugiaților. A fost trimis nu un comitet ci o singură persoană în România. Cel desemnat am fost eu.

Raoul Șorban a părăsit Clujul, la data de 12 mai 1944, iar eu am pornit peste frontieră, pe un drum periculos, a doua zi, la 2 mai. Am pornit nu fără frică, dar decis să risc de a mă folosi de o cale, care a fost folosită, la îndemnul meu, de sute de alți evrei. Am ajuns la Aiton, de acolo la Turda, iar peste

Primul cadavru descoperit la deshumarea victimelor horthyste de la Sărmaş (22 februarie 1945)

citeva zile călătoream spre Bucureşti cu documente false : al meu era intocmit pe numele Ákos Szabadosi, iar al soţiei mele pe numele de Borbála Deak. „Călătoria" aceasta am descris-o intr-un articol intitulat „Intrecerea cu moartea".

Aici aş vrea să amintesc de un grup de evrei curajoşi din Turda, intre ei in mod deosebit să-l numesc pe Aryeh Eldar (Hirsch), care şi-au pus viaţa in pericol pentru a-i ajuta pe cei peste 12 200 de refugiaţi veniţi din Ungaria la Turda, pe care i-au găzduit, cărora le-au procurat acte false, hrană, bani de călătorie de la Turda la Bucureşti.

Toate acestea au fost făcute cu ştirea şi cu asentimentul autorităţilor române de la Turda.

După ce am sosit la Bucureşti, am fost ajutat din nou de Raoul Şorban, intrucit el s-a alăturat acţiunii de salvare a evreilor condusă de A.L. Zissu, şeful mişcării sioniste din România.

Prin mijlocirea lui Raoul Şorban am intrat in legătură cu Iuliu Maniu.

Au trecut de atunci peste 40 de ani. Dar in toţi aceşti ani nu am uitat cum a apreciat Maniu nefasta utilizare a agresivităţii naţionalismului de stat din Ungaria impotriva minorităţilor.

Cele ce au urmat acestei intilniri aparţine tot istoriei acelor vremuri, fiindcă prin intermediul lui Maniu şi al lui Vasile Stoica s-a realizat o inţelegere intre Zissu, Dr. Ernest Marton şi Mihai Antonescu cu mai multe rezultate decisive in favoarea refugiaţilor evrei din România, dincare voi aminti :

— că ei au primit documente de identitate pe timpul şederii in România ;

— şi au mai primit documente oficiale de călătorie pentru a putea pleca in Palestina.

Eu insumi am plecat spre Turcia, in iulie 1944, cu un asemenea document, din portul Constanţa.

De la Iuliu Maniu am mai obţinut şi 1 200 de legitimaţii in alb ale partidului naţional-ţărănesc pentru a servi ca documente de identitate evreilor ce urmau să mai treacă din Ungaria in România.

Am cerut si sfaturi de la Maniu. Cind l-am intrebat cu ce am meritat bunăvoinţa sa, mi-a răspuns : „Te rog să spui peste tot că şi românii sint, ca edificatori de ţară, ca oricare alţii". Am şi onorat această dorinţă ; ultima dată in 1986, la World Congress of Jewish.

Raoul Şorban, gata să facă orice sacrificiu, a luat formularele pe care le-am primit de la Iuliu Maniu şi a trecut clandestin graniţa in Ungaria, la Cluj, ca să le impartă evreilor ce urmau să vină in România. Dar la Cluj nu a mai găsit evrei. Maghiarii au golit ghetoul din Cluj in numai 6 săptămini. Cu această ştire cumplită a revenit Raoul Şorban la Bucureşti.., Am intirziat de data aceasta.

La Bucureşti am văzut apoi munca supraumană a conducătorilor evreimii in relaţiile lor cu autorităţile româneşti, dar in special cu Mihai Antonescu. Am intilnit sute de refugiaţi evrei in birourile şi in curtea Organizaţiunii Române de Turism, **cu sediul in Calea Văcăreşti nr. 14. Am văzut şi lupta de a primi un loc pe o şalupă construită pentru transport de cărbune, ce urma să plece, pe mare, in Palestina. Toate acestea s-au putut intimpla in lunile mai-iunie din anul 1944, in timp ce submarine germane erau amarate in portul Constanţa !**

In capitala României, am circulat liber, nestingherit de nimeni. Fără frică am frecventat, insoţit de Filderman, birourile Crucii Roşii. Puteam să mă intilnesc cu A.L. Zissu, A. Iancu, M. Benvenisti, cu Şef-Rabinul Alexandru Safran, care ziua şi noaptea osteneau in interesul refugiaţilor evrei şi al plecării lor in Palestina. Ştiam că munca lor nu e fără pericole, că in ianuarie 1944 conducătorii tineretului sionist au fost arestaţi, că insuşi Zissu a fost internat pentru citeva săptămini la Tirgu-Jiu. La inceputul anului 1942, a participat la două şedinţe guvernamentale, sub preşedinţia lui Mihai Antonescu şi a putut trata oficial, ca delegat in România al lui Jewish Agency, **in interesul emigraţiei evreieşti.**

In iunie 1944, Mihai Antonescu îi adresează o scrisoare lui Zissu, prin care se acordă permisiunea oficială pentru infiinţarea Biroului Orat, sub conducerea lui Zissu şi se aprobă ca patru vase, sub pavilion străin, să plece din portul Constanţa avind la bord refugiaţi, cu condiţia ca şi copiii orfani din Transilvania să fie duşi in Palestina, iar in cazul cind ar mai fi rămas locuri, să plece şi evreii din România, dacă vor să emigreze. Zissu a reuşit să obţină, prin urmare, pe seama refugiaţilor evrei, nu numai azil politic, ci şi posibilitatea de a emigra, de a călători mai departe spre Palestina.

Ungaria a asasinat 80 la sută din evreii săi, pe care i-a trimis in camerele de gazare de la Auschwitz — Maidanek, in timp ce România a vrut să salveze ceea ce se mai putea salva şi a aruncat colacul de salvare celor ce se aflau in pericolul de a se ineca.

Hitler a pierdut războiul ; evreimea a pierdut 6 milioane din membrii săi ; lumea si-a pierdut umanitatea, la fel şi iubirea creştinească a aproapelui.

Poporul român s-a străduit in schimb să-şi salveze credinţa in omenie.

Iar noi — evreii — îi sintem şi îi rămînem recunoscători pentru aceasta.

New York, in luna mai 1988

Moshe Carmilly-Weinberger

ALEXANDR KRON

UN CELEBRU COMANDANT *de* SUBMARIN:

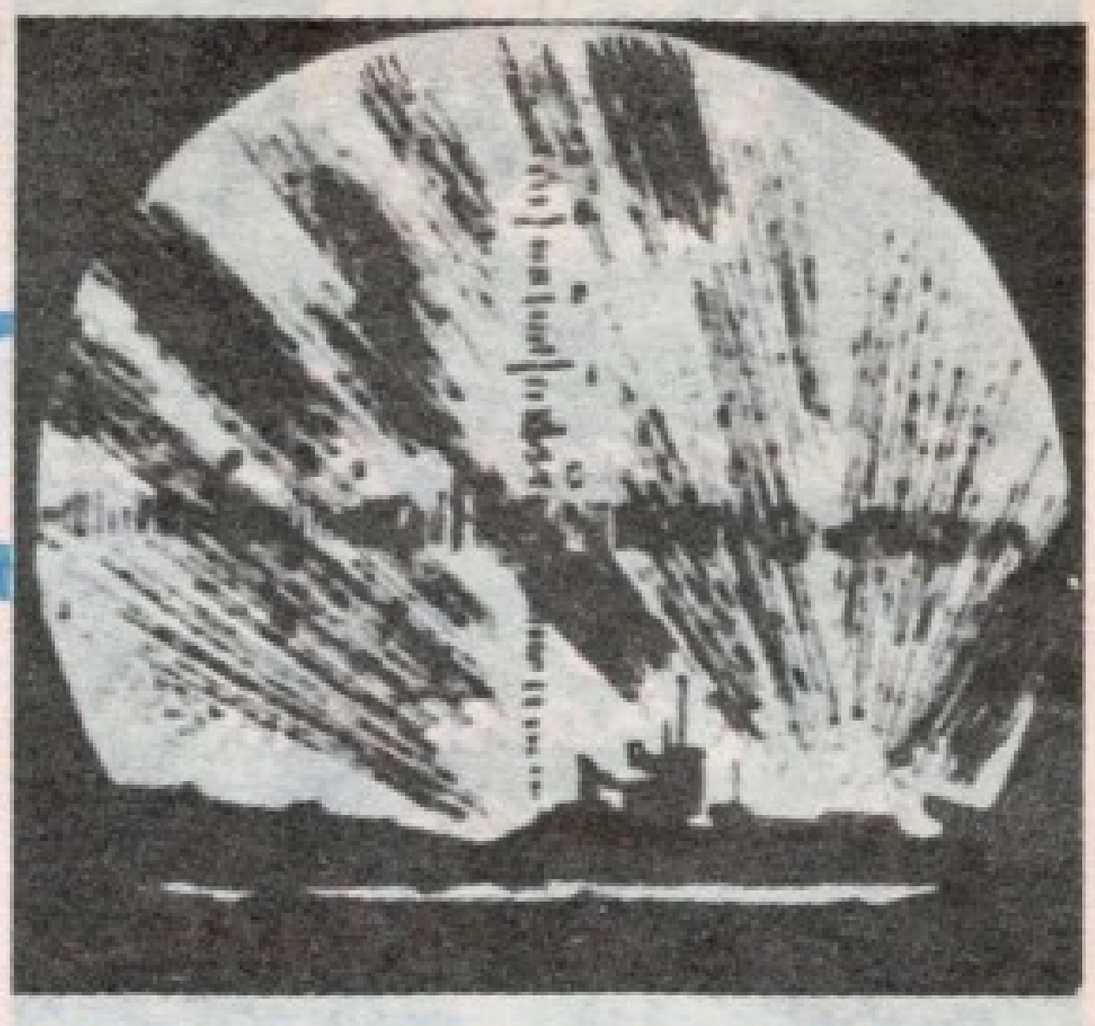

ALEXANDRU MARINESCU

Întotdeauna istoria şi-a acoperit (uneori inexplicabil) anumite momente cu un văl de taină, lăsindu-le necunoscute pentru cei mulţi, adică exact pentru cei care fac, de fapt, istoria. Dar de cînd există ea, istoria, după un timp mai lung sau mai scurt, tainele acestea au ieşit bruse la suprafaţă asemenea unui submarin care izbucneşte parcă din adînciuri învolburînd apele. De ce această comparaţie cu un submarin, cînd la îndemînă stau comparaţii poate mult mai potrivite? Pentru că omul pe care Adolf Hitler l-a socotit drept unul din cei mai mari duşmani ai Reichului şi — mai ales — duşmanul său personal, omul pe nume ALEXANDRU MARINESCU, a fost în timpul celui de-al doilea război mondial comandant de submarin.

Lui Alexandru Marinescu, eroismului şi tragediei sale personale, îi sînt consacrate paginile povestirii-document pe care v-o oferă în premieră editorială almanahul Luceafărul.

Dar ce a făcut acest erou, pînă la un moment dat aproape necunoscut, pentru a provoca mînia uneia din cele mai triste figuri din istoria universală (din păcate şi figurile triste intră în istorie)? A vă dezvălui mai multe des-

pre Marinescu în acest cuvînt înainte ar însemna probabil (ba nu, sigur) să vă răpesc tot farmecul şi ineditul lecturii şi să cad în păcatul celor care, vorbindu-ţi despre o carte, îţi povestesc de la început totul. Nu o voi face .

Desigur că originalul povestirii scriitorului sovietic Aleksandr Kron este mai amplu. Dar cum spaţiul tipografic pe care-l poate acorda un almanah (în dicţionarele explicative almanahul este definit ca o publicaţie cu caracter enciclopedic) nu ar fi putut cuprinde în întregime acest documentar biografic, am ales acea cale care, respectînd barierele obiective ale definiţiei, să nu vă priveze de bucuria sufletească ce o poate crea cunoştinţa cu o figură devenită legendară în întreaga lume. (Asemenea soluţii au mai fost adoptate de multe publicaţii de la noi şi din alte ţări).

Aşadar, Duşmanul numărul unu al Reichului este o adaptare. Ea nu impietează — sperăm — cu nimic impresionanta muncă depusă de Aleksandr Kron. Scriitura foarte modernă a anchetei sale întinsă pe ani de zile uşurează foarte mult, prin fragmentarea deliberată a structurii, realizarea intenţiei de adaptare. Fără a prejudicia cu nimic caracterizarea eroului principal şi acţiunea, fără a exclude momentele esenţiale ale vieţii, am extras din foarte marele număr de mărturii şi relatări doar acelea care s-au referit direct la persoana şi personalitatea lui Alexandru Marinescu. Am lăsat (desigur, cu mult regret) deoparte momentele referitoare la biografiile paralele ale prietenilor şi camarazilor săi, precum şi detaliile despre tehnica de navigaţie pe submarine, de obicei însoţite de consideraţii asupra tehnicii şi strategiei militare în general.

(Permiteţi-mi să deschid o paranteză ceva mai mare pentru a reveni la obsedanta — pentru mine, dar şi pentru mulţi alţii — idee a istoriei care, neavînd — după cum s-a dovedit — motive foarte plauzibile de fiecare dată, lasă în umbră fapte şi întîmplări interesante. Spunînd istorie, nu mă gîndesc la ceva abstract, ci la, uneori, neînţelese atitudini ale specialiştilor care studiază arhivele. Am avut prilejul de a citi în întregime ori sub formă de ample rezumate numeroase lucrări scrise în ultimul timp în care sînt amintite sau analizate extraordinarele momente ale vieţii lui Alexandru Marinescu, supranumit „omul care a condus atacul secolului", şi poate că un argument plauzibil care explică această nedreaptă eclipsă l-a găsit amiralul Kuznecov, unul din cei care a făcut foarte mult pentru recunoaşterea marilor merite ale lui Alexandru Marinescu : „Se mai întîmplă ca în timpul războaielor să nu se acorde atenţia cuvenită unor evenimente de mare însemnătate, rapoartele consacrate desfăşurării lor sînt tratate superficial sau cu multă îndoială, provocînd uimire şi admiraţie mult, mult mai tîrziu şi abia urmaşii le apreciază la justa lor valoare". Cu aceasta am încheiat ceva mai lunga mea paranteză.)

Deci, cine a fost Alexandru Marinescu şi cum a ajuns el să fie socotit de însuşi Adolf Hitler drept duşmanul său personal ?

Întîmplări pe o stradă din Odessa

«Am născut la Odessa, oraş al căldurii, frumuseţii şi veseliei".

Acestea sînt primele cuvinte din însemnările autobiografice fugare (şi repede întrerupte) ale lui Alexandru Marinescu.

Tatăl lui Alexandru, Ivan Marinescu, era originar din România. A avut o copilărie grea. La şapte ani a rămas orfan, de mic a intrat slugă la un moşier, ducea oile da păscut ; cînd a mai crescut, a devenit vizitiu. Apoi, fiind un băiat harnic şi inteligent, a ajuns mecanic de maşini agricole. N-a făcut nici un fel de studii sistematice, dar, aşa cum s-a dovedit şi mai tîrziu în viaţă, avea mîini de aur. În 1893 este mobilizat la marină şi trimis ca fochist pe un torpilor. Probabil că marinarii de azi ştiu ce înseamnă a fi fochist, „cărbunar", doar din cîntece sau cărţi ; trebuia să ai o sănătate de fier ca să rezişti la carturile de la cazane. Marinescu a rezistat fizic, dar l-a nenorocit un ofiţer, unul vestit pentru răutate şi pentru ura pe care o avea faţă de subordonaţi. Cartul la cazane e neînchipuit de greu mai ales pe furtună. Pe o furtună îngrozitoare, ofiţerul a coborît la fochişti, s-a dus la Marinescu şi sub un pretext oarecare l-a injurat şi l-a lovit. După unele

versiuni. Ivan l-ar fi stins în bătaie, după alte — l-ar fi aruncat în cazan. Pentru viitorul lui Marinescu diferența nu era deloc esențială, în ambele cazuri îl aștepta tribunalul militar și pedeapsa cu moartea. Pînă la proces fochistul Ivan Marinescu a fost ținut la carceră sub o pază extrem de severă. Și iată că într-o noapte îi vine rîndul la gardă unui prieten foarte bun al lui Ivan, de felul lui, om dintr-o bucată. Ivan l-a convins să fugă împreună, ceea ce au și făcut, traversînd Dunărea înot. Prietenul a rămas pe undeva prin Basarabia iar Ivan a pornit-o mai departe, spre Ucraina. Se spune că în timp ce-a colindat țara de-a lungul și de-a latul Ivan s-ar fi întîlnit și ar fi discutat cu Maxim Gorki . La început i-a fost tare dor de-acasă și, aflînd la un moment dat de o amnistie care s-ar fi dat în România cu prilejul unui eveniment nu prea clar pentru el, s-a întors în țara lui ; foarte repede și-a dat însă seama că amnistiile nu sînt pentru cei ca el. Așa s-a făcut că a trebuit să fugă a doua oară.

În 1911, în regiunea Poltavei, Ivan Alexeevici (așa i se spunea) a întîlnit în satul Lohvița pe țărănca Tatiana Koval pe care, după scurt timp, a luat-o de nevastă. Curînd după nuntă, tinerii soți s-au mutat la Odessa, unde Ivan a găsit de lucru în specialitatea lui. Acolo s-au născut Alexandru, în 1913 (după unii în 1912) și apoi Valentina.

Alexandru susținea totdeauna că a fost marinar de cînd se ține minte. Și într-adevăr, după mărturiile celor care l-au cunoscut, era bun înotător și un scufundător neîntrecut.

Iată-l pe Alexandru Marinescu la începutul drumului său pe întinsurile nesfîșite ale apelor : iaht-clubul odessit organizase o școală pentru cei dornici să învețe alfabetul marinăriei. Alexandru s-a dovedit a fi un elev harnic și bun. Nu se dădea înapoi de la nici o muncă, fie ea cît de grea. După cîteva curse pe mare capătă multe cunoștințe care îi vor fi foarte utile nu peste mult timp : la vîrsta de 14 ani, părăsind școala, se va angaja pe nava „Sevastopol" care făcea legătura între Odessa și porturile din Crimeea și Caucaz. A fost încă o experiență folositoare pentru viitorul comandant de nave, încă unul din numeroasele „filtre" prin care va trebui să treacă în viață. Remarcat de conducerea companiei de navigație, Alexandru Marinescu este propus pentru a urma școala secundară de marină din Odessa, prima treaptă a unui învățămînt organizat al profesiunii ce și-o visa și pe care o va părăsi doar pentru că va fi obligat.

În mod obișnuit cursurile durau doi ani, dar pentru Alexandru și prietenul său Serghei Șapoșnikov perioada de școlarizare a fost redusă cu șase luni. Fără nici un fel de examen, cei doi au fost primiți la Școala tehnică de marină din Odessa. Un an în băncile de clasă iar apoi cinci luni de practică pe celebra navă-școală „Tovarășul". Și aici Alexandru s-a dovedit a fi un marinar foarte capabil ; talentul, hărnicia și inventivitatea lui au fost remarcate în mai multe rînduri. La examenul ce trebuia dat după cursă pentru dreptul de a continua școala, comisia, formată din doisprezece comandanți foarte cunoscuți în timpul acela, va evidenția în mod deosebit talentul lui Alexandru promovîndu-l cu note bune. Alexandru va locui din nou la ai lui, pe strada Korolenko, și în timpul liber va avea o activitate obștească în cele mai diverse și neașteptate domenii : controlor pentru rețeaua comercială, activist al „Asociației prietenilor filmului și artei fotografice", artist amator la ansamblul clubului marinarilor, ba chiar organizator de seri de odihnă pentru sindicaliști.

Aprilie 1933. Finalul unei noi etape din viața lui Alexandru Marinescu. Din patruzeci de elevi intrați în anul întîi, terminau școala tehnică doar paisprezece «„Romanticii" — scria în însemnările sale Marinescu — au rămas pe drum». Avea dreptate să pună cuvîntul „romantici" între ghilimele. Așa e, pe drum au rămas pseudo-romanticii, pentru că numai cei adevărați puteau trece mai departe. Cei asemenea lui. Absolvenții au fost numiți secunzi și ofițeri III pe nave din flota Mării Negre. Alexandru a ajuns pe „Krasnii Flot".

...Iată însă că și pe „cutiuța" asta secundul s-a evidențiat. Era toamna, nava se afla în raionul Skavodsk. Fiind de cart, Marinescu observă la orizont un punct care ba apărea pe crestele valurilor, ba dispărea. După ce raportează comandantului, Alexandru schimbă cursul, reușind să ajungă la timp pentru a veni în ajutorul unei vedete militare avariată de furtună ; la bordul ei se aflau reprezentanți ai comandamentului din Sevastopol. Abia după două ore de eforturi supraomenești au putut lua vedeta la remorcă, îndreptîndu-se apoi spre Skadovsk. Pentru curaj și hotărîre în acțiune secundul de pe „Krasnii flot" a fost citat pe ordin de zi de comandantul Flotei militare din Marea Neagră iar compania de navigație l-a premiat cu un salariu lunar. Marinescu era mulțumit, și nici prin cap nu-i trecea faptul că primul contact cu militarii va avea pentru el urmări foarte serioase care-i vor schimba tot viitorul. Peste cîteva zile a fost chemat la comisia medicală, a fost declarat perfect sănătos și repartizat prin „recrutare specială" în cadrele marinei militare. Din Odessa cea însorită, unde exista o familie la care ținea, unde erau prietenii lui, va ajunge tocmai în nordicul și încețoșatul Leningrad. De la Marea Neagră cea caldă, la adîncimile reci ale Balticei. „Adîncimi" nu reprezenta o greșeală de exprimare : această „recrutare specială" avea ca scop transformarea ofițerilor din flota comercială în specialiști pentru submarine. Și totuși, în ultimă instanță, altul era esențialul schimbărilor : se punea problema trecerii de la o viață, e drept obositoare, grea, uneori chiar periculoasă, dar totuși o viață civilă, la una reglementată pînă în ultimul detaliu, o viață supusă severelor ierarhii ale disciplinei militare. Conștient de toate noile aspecte ce vor interveni în noua ipostază a existenței sale, Marinescu s-a hotărît să facă acest pas hotărîtor.

În noiembrie 1933, Alexandru, împreună cu ceilalți colegi din „recrutarea specială", sosește la Leningrad, primește echipamentul și însemnele de comandant de rangul 6 (pe atunci nu existau gradele de azi) și este repartizat la secția — clasă de ofițeri cu navigația.

Împreună cu el a sosit la Leningrad Nina Marinescu, născută Kariukina. Nunta lor avusese loc înaintea plecării din Odessa.

Începea o viață nouă. Poate că expresia este un pic cam pompoasă, dar pentru Alexandru despărțirea de Odessa n-a reprezentat doar o simplă schimbare de adresă, ci ruperea bruscă a unor legături de viață și intrarea într-un mediu nou, necunoscut. Totul trebuia luat de la început.

Dragoste și datorie

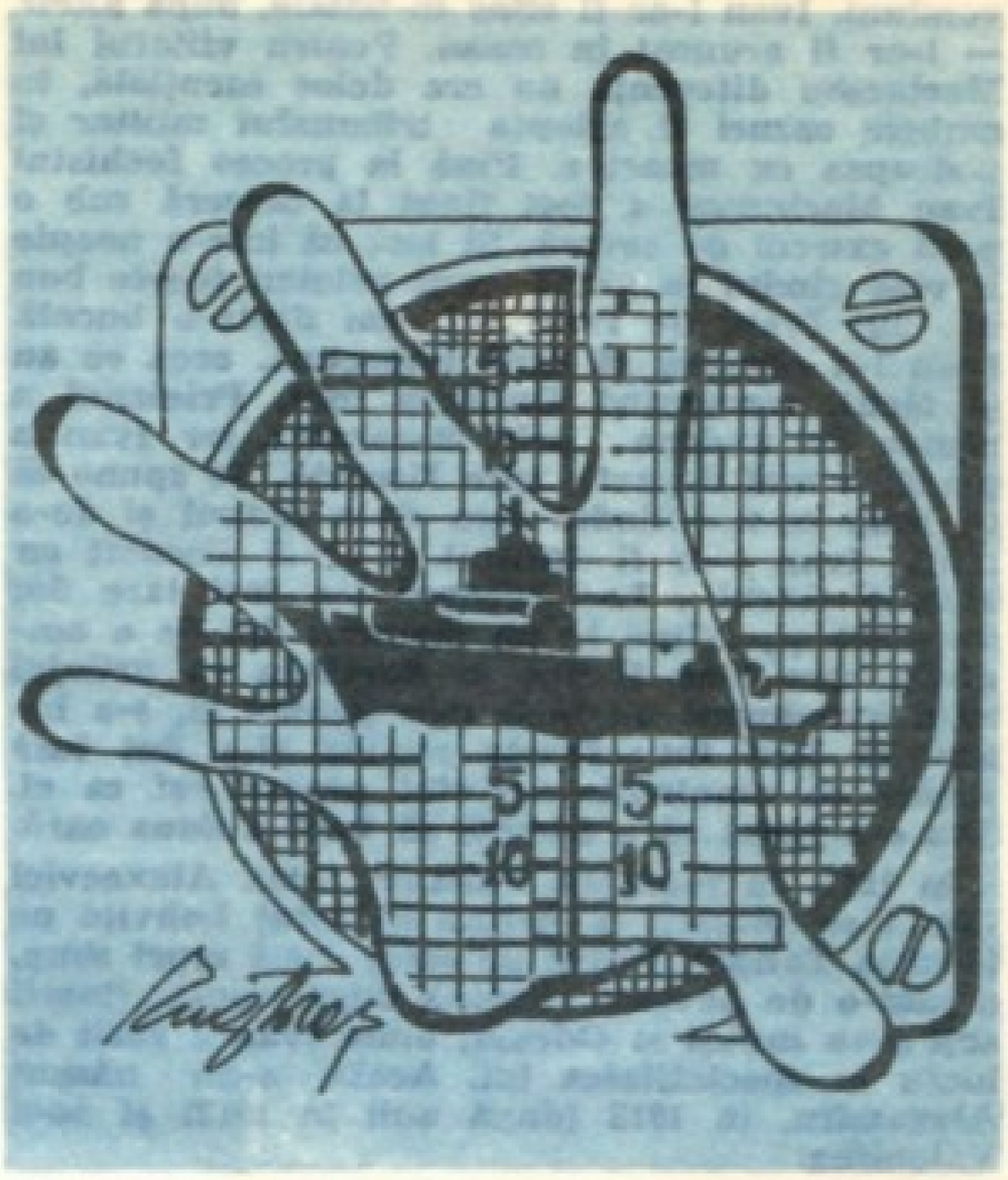

Despre începuturile carierei sale militare, Alexandru povestea puține. Nu a ascuns însă niciodată că uneori îl cuprindea disperarea. Aclimatizarea sau cum se spune acum adaptarea la noile condiții se desfășura chinuitor.

...Prietenul lui Alexandru, Serghei Șapoșnikov, fusese numit tot secund în flota comercială și, împreună cu comandantul său, plecase în Norvegia să ia în primire o navă. La întoarcere s-a oprit la Leningrad, unde s-a văzut cu tovarășul său de joacă și de școală. Cu obișnuita lui reticență, Alexandru nu s-a plins de soartă, dar nici nu s-a apucat să mintă : a recunoscut că îi e dor de Odessa, de Marea Neagră, de acasă...

Acum avea două case : la Odessa erau părinții, iar la Leningrad soția și Lora, fetița lor... Omul despre ale cărui aventuri se va scrie atît de mult era un soț devotat și un tată plin de gingășie, numai că cele două ființe atît de dragi îl vedeau foarte rar.

...Peste un sfert de secol, Alexandru Marinescu va consemna : «La început n-a prea mers bine cu învățătura. Multora nu le era pe plac serviciul militar iar orele de instrucție și mărșăluitul, chiar și pe distanțe scurte, astea nu le suportau deloc. În speranța că vor fi eliminați, unii au început chiar să învețe prost. Nu se știe cum s-ar fi terminat „greva" asta dacă nu ar fi intervenit Malinin, profesorul de astronomie și navigație, un om foarte cult și distins, conducătorul practicii care se desfășura pe Marea Caspică. Atunci cînd cineva se prefăcea că nu știa ce să răspundă, Malinin îl simțea imediat : se pricepea bine nu numai la astronomie ci și la oameni. La sfîrșitul practicii, ne-a adunat pe toți și, foarte politicos, dar foarte ferm, ne-a prevenit : dacă există vreunul care speră că, învățînd prost, va fi exclus de la cursuri și va fi trimis înapoi la flota comercială, acela se înșeală. Mai mult ca sigur că respectivii vor fi obligați să-și facă serviciul militar ca simpli marinari pe niște nave mici».

În general, pe Marinescu nu-l speriau amenințările, dimpotrivă, în fața lor devenea încăpățînat. Putea chiar să-i sară țandăra : „Eliminați-mă ! Termin armata și mă întorc la Odessa !". Deci chestiunea amenințărilor nu se punea ! Pur și simplu, atunci cînd făcea ceva, Alexandru voia s-o facă bine. De altfel, după Caspica și ceilalți s-au pus cu seriozitate pe carte.

...Grupa în care învăța Marinescu era cea mai bună. Datorită rezultatelor excelente obținute de-a lungul studiilor, în 1935 Alexandru a absolvit cursurile înainte de termen. După cum va recunoaște mai tîrziu, milităria nu reprezenta pentru el o pasiune deosebită. Îl tulburau mai ales cazurile în care se lovea de aroganța și îngîmfarea vreunui superior. Trăsătura aceasta și-a păstrat-o pînă la sfîrșitul vieții. În timpul serviciului era un subaltern perfect, dar în afara lui era destul de recalcitrant și foarte sensibil la tonul cu care i se vorbea. Știa că nu e permis să obiectezi și totuși, uneori nu se putea abține. În mod deosebit nu îi suporta pe foștii colegi, care, aflîndu-se cu o treaptă mai sus pe scara ierarhiilor, își schimbau imediat stilul relațiilor cu prietenii de ieri. De cîteva ori s-a afirmat (e drept, afirmațiile aparțineau unor grade superioare) că Marinescu era excesiv de supărăcios. Nu cumva însă socotim că cineva este supărăcios doar pentru că nu acceptă să-și lase călcat în picioare sentimentul propriei demnități ?

Alexandru este repartizat ca ofițer cu navigația stagiar la Kronstadt pe submarinul „Pikșa", unde foarte curînd s-a făcut iubit și respectat de echipaj. Navă foarte bună pentru timpul acela, „Pikșa" se pregătea în vederea unei curse în care va încerca să bată recordul de durată al deplasării autonome prevăzute pentru submarinele de tonaj mediu.

Alexandru Marinescu povestea că viața pe „Pikșa" a reprezentat ultimul hotar al transformării lui într-un ofițer bun pentru submarine. Numai că hotarul acesta a fost foarte greu de trecut. Era vorba mai ales despre dificultăți de ordin psihologic. Scund, și totuși solid, a învățat repede să se orienteze în interiorul navei, și-a însușit imediat secretele aparatajului de navigație ba chiar și pe acelea ale motoarelor și armamentului de tip nou. Munca nu îl plictisea, se pregătea intens pentru cursă, dar nu putea să suporte un timp îndelungat viața pe submarin atunci cînd nu se aflau în marș. „Pikșa" stătea în radă zile întregi, uneori fără motiv. În acele clipe Alexandru Marinescu intra într-o proastă dispoziție evidentă.

...Vladimir Ivanov venit pe navă împreună cu Marinescu precizează :

— Da, se poate spune că era zburdalnic. Dar nu pe navă ! Încăpățînat ? Mai curînd tenace, perseverent ! Dacă era convins că trebuie să întreprindă ceva, nu i-o mai puteai scoate din cap ! Cît despre activitatea obștească, nu pot

afirma nimic. E posibil să nu-i fi ars de asta. Nevastă tinără, o fetiță mică, în casă nimic aranjat... Cît despre caracter, Alexandru era foarte sociabil !

...În 1937, Marinescu este trimis la cursurile superioare de perfecționare ale personalului de comandă. Absolvenții acestor cursuri primeau toate drepturile de ofițeri ; perioada de stagiu lua sfîrșit.

Se poate spune că în 1937 Marinescu depășise momentele de criză, de îndoieli și de regrete, începuse să se socotească submarinist în sensul cel mai deplin al acestui cuvînt folosit doar de toți cei care își legaseră viața de adîncul apelor. îi plăcea să învețe și învăța mult mai bine ca înainte. Acum îi devenise clar scopul vieții.

Și deodată, ca trăznetul din cer senin...

În vara lui 1938, în timpul perioadei de practică, sosește un ordin : comandantul de rangul 6 Marinescu Alexandru este exclus de la cursuri și demobilizat din flotă.

Probabil că unele date din fișa de cadre (ca de pildă originea românească sau faptul că micuțul Alexandru s-a aflat la Odessa pentru scurt timp sub ocupația trupelor albe ale contrarevoluției) au provocat cuiva o criză bruscă de vigilență. Un ofițer în plină putere și plin de entuziasm se trezește peste noapte exclus din flotă.

Încearcă să se angajeze în flota comercială. Și acolo este refuzat !

Era mai mult decît o catastrofă, era o jignire ! Inutil să ceri explicații, nu-ți rămînea decît așteptarea. Singura alinare consta în faptul că prietenii nu i-au întors spatele (așa cum se întîmpla adesea în timpurile acelea) și că nici o ușă nu i-a fost închisă.

Cum a suportat Alexandru Marinescu această perioadă chinuitoare ? După cum se știe, nu a bătut pragurile instanțelor militare și nu a făcut memorii. Înainte nu-i ajungea timpul liber. Acum avea prea mult. Continua să se întîlnească cu cei cîțiva prieteni, fiindu-le recunoscător pentru sprijinul lor moral, dar nu-i plăcea să vorbească despre propriile supărări ; la întrebări răspundea scurt : „A fost o greșeală. O să se lămurească !"

Acum locuia, împreună cu familia, într-un cartier muncitoresc, pe bulevardul Răscoalelor. Își făcea planuri ? Multe, cu excepția unuia singur : reîntoarcerea la Odessa. Asta ar fi însemnat să se recunoască învins. Furtuna din sufletul fostului marinar, acum fără lucru, nu răzbătea la suprafață, puteai doar s-o intuiești, pentru că Marinescu părea impasibil. Se gîndise să intre la o uzină, dar se temea din nou de refuz. Nici chiar în discuțiile foarte sincere de la începutul anilor '60, cînd a povestit foarte multe, despre această perioadă nu a vrut să vorbească nimic. În comparație cu necazurile care îi vor marca mai tîrziu viața, cele cîteva săptămîni de inactivitate forțată i-au rămas în amintire doar ,ca un episod stupid.

La fel de neașteptat ca ordinul de demobilizare a venit și ordinul de chemare în vederea continuării cursurilor. Ce se întîmplase ? Atunci cînd, după război, i-a fost adresată această întrebare, Marinescu a rîs și a propus să i se pună o întrebare mai ușoară. Probabil că unul dintre șefi i-a răsfoit dosarul, a văzut atestările bune, apoi a citit rîndurile subliniate, cu „probleme" din autobiografie și la urmă o fi ridicat din umeri. Îmbrăcat în uniforma cu trese aurii la mînecă, cursantul Alexandru Marinescu s-a prezentat din nou la ore.

Se poate socoti că, în general, Alexandru a avut noroc. Șocul prin care trecuse nu l-a marcat, nu i-a zdruncinat încrederea în oameni și nici dragostea pentru flota militară, sentiment care abia începuse să se nască și să se contureze. Și totuși, unele sechele au rămas : de-atunci Alexandru Marinescu a început să bea. Nu prea mult, dar aceasta a fost totuși începutul. N-ar fi corect să spui că pînă atunci Alexandru a băut „ca toți oamenii" și că din acea clipă s-ar fi apucat de beții. Nu ! Marinescu nu băuse niciodată, era pasionat de sport, era tot timpul ocupat, de vodcă nu se atinsese. Îl lăsase indiferent chiar și vinul, cu toate că în însorita Odessă vinul nu era socotit băutură alcoolică. De obicei, în imaginile copilăriei, orice lup de mare adevărat trebuie să lichideze pe nerăsuflate o sticlă de rom. Lui Alexandru imaginea asta nu i se întipărise defel în minte.

Analiza momentelor de răscruce din viața lui Alexandru Marinescu pe care o va face mulți ani mai tîrziu (la rugămintea scriitorului Aleksandr Kron) un mare specialist în patologia sistemului nervos, G.N. Krijanovski, va evidenția astfel motivațiile gestului : „Fără îndoială că hotărîrea de a trece din lumea visurilor de copilărie și tinerețe într-o lume străină lui, rece, a avut la bază un puternic sentiment patriotic. Dar a lua o asemenea hotărîre nu e ușor... Chiar dacă o iei de bunăvoie, apare stress-ul. La înlăturarea acestei stări o contribuit desigur voința puternică a lui Alexandru Marinescu. Nenorocirea constă însă în faptul că sistemul nostru nervos este astfel construit, încît nici o urmă nu se șterge complet. Visul călătoriilor pe mări și oceane continua să trăiască în subconștient ca un fel de fond care, în condiții normale, nu-l împiedica să se consacre noii sale profesiuni. Dar cînd a fost exclus din

flotă, a apărut un traumatism puternic. Să ne punem în locul lui : jertfești tot ce ai mai scump și-ți dai seama că jertfa ta nu a folosit la nimic! Pentru Marinescu acesta a fost primul șoc. Apare nevoia de tranchilizante. Cel mai la îndemînă și cel mai ușor accesibil e vodca. Din fericire, greșeala comisă față de el a fost repede corectată și, cu toate că sistemul nervos nu uită nimic, sănătatea sufletească l-a ajutat pe Marinescu să depășească toate greutățile de ordin psihologic și să se ridice pe o nouă treaptă".

Să revenim însă la momentul reîntoarcerii lui Alexandru Marinescu la cursuri.

Toate atestările și caracteristicile date de superiori sînt excelente. În același an termină studiile cu gradul de locotenent major și e numit comandant al unui submarin „pitic". Răspunderea unui comandant, indiferent de mărimea navei, este imensă pentru că el reprezintă începutul și sfîrșitul tuturor lucrurilor. Atunci cînd se află la adîncime, nava are un singur ochi : periscopul. Iar cel care privește este comandantul. Doar el poate lua hotărîrile esențiale cu privire la curs, viteză, imersiune, ieșirea la suprafață și mai ales cu privire la finalitatea întregii activități : atacul, lansarea torpilelor.

...Preluînd comanda submarinului „M-96", Alexandru s-a maturizat brusc ; simțea imensa greutate ce-i apasă pe umeri. „M-96" era o navă complet nouă aflată la Kronstadt în probe. O navă nouă înseamnă echipaj nou, încă nesudat, fără experiență, fără tradiții. Totul trebuie creat. Timp de aproape șase luni împreună cu echipajul pe navă s-au aflat și constructorii. Relațiile cu ei erau foarte bune, însă prezența lor nu putea să nu deranjeze pregătirea militară.

Veremea trece repede și Alexandru Marinescu primește calificative din ce în ce mai bune. El și micul său grup de ofițeri muncesc foarte mult, reușind să îndeplinească misiuni grele de patrulare și observație în timpul manevrelor. Comandamentul își dă seama că Marinescu cunoaște perfect specificul navelor de transport, putînd defini exact orice schimbări inopinate de cursuri ; aceste schimbări anormale pentru cargourile obișnuite, trădau în cele mai multe cazuri exercițiile militare camuflate întreprinse de navele străine, mai ales de cele aparținînd Germaniei fasciste. Ca noutate pentru timpurile acelea, comandantul lui „M-96" introduce fotografierea transporturilor străine care dădeau de bănuit ; în timpul fiecărui marș care dura zece zile (atît permitea autonomia „piticului"), proaspătul comandant strînge mult material care-i va servi la analizele sale tactice. Alexandru ar fi putut solicita, pe baza calificativelor, mutarea pe un submarin mai mare, unde existau condiții mai bune de activitate și de viață. Dar nu-i plăcea să ceară avansări. Dealtfel, fusese deja numit căpitan-locotenent.

În 1940 unitatea lui a fost transferată din Kronstadt la Hanko, o peninsulă stîncoasă arendată de la finlandezi care devenise, de fapt, un avanpost al flotei baltice ; acolo se trăia într-o permanentă alarmă, chiar și în timp de pace.

Povestește Alexandru Marinescu:

— Navele sînt ca oamenii, fiecare cu caracterul său, cu meritele și păcatele sale. Un comandant este obligat să știe asta și să le înțeleagă. „Piticul" are avantajul că te obligă să fii universal. Fără îndoială, trebuie să ții seama de datele lui tehnice și tactice, dar nu trebuie să le absolutizezi. Dacă ești capabil să-i asimilezi bine construcția și stringi puțin cureaua, poți chiar să-i prelungești autonomia prin obținerea de secunde prețioase la imersiune și în timpul ridicării la suprafață. Imersiunea rapidă e riscantă, dar dacă timonierii și mecanicii acționează prompt, riscul este îndreptățit. Torpile ai puține, deci trebuie să execuți lansările cu cea mai mare precizie. Mai trebuie să ții seama neapărat de avantajele tunulețului de punte, folositor nu numai în cazul atacurilor aeriene.

(Această profundă convingere a lui Marinescu s-a adeverit în mod strălucit atunci cînd, în 1944, a scufundat nu cu torpile, ci cu foc de artilerie o navă de transport de mare tonaj bine înarmată.)

... — Eram în a noua zi de patrulare. Toți picam de oboseală. Munceam mult, ne odihneam puțin, se ordonau permanent alarme, imersiuni, exerciții de tir. Ajunsesem să realizăm imersiunea în 17 secunde. Nici unul din „pitici" nu obținuse pînă acum un asemenea rezultat. Era greu, dar plîngeri nu existau. O singură dată doar inginerul-mecanic a cerut un răgaz, nu pentru el, ci pentru singurul nostru compresor care nu se oprise nici o clipă. În condiții normale aș fi ținut seama de îngrijorarea lui, dar în ziua aceea, care mi s-a întipărit bine în minte, era 18 iunie, pe mine mă îngrijora cu totul altceva și am bombănit : „Las'că la război o să fie și mai și !" Nici eu nu știam atunci cît de adevărate vor fi peste cîteva zile vorbele astea șablon.

Iată de fapt ce mă neliniștește pe mine : în regiunea golfului Finic unde patrulam noi, se petreceau lucruri neobișnuite. În nici măcar opt ore, în spațiul observațiilor noastre vizuale (era o zi însorită) înregistrăm 32 de nave de tonaje și destinații diferite, toate sub pavilion german, care țineau cursul spre vest. Încotro se îndreptau aceste petroliere și cargouri fără încărcătură (se vedea imediat, după pescajul lor) ? Aveai impresia că în toate porturile din nordul Balticei se dăduse un ordin general. În același timp, micile și desele lor schimbări de curs denotau o anumită teamă a căpitanilor. Observînd prezența submarinului nostru, și, mai ales, urmărindu-ne manevrele (dădusem în acea zi ci-

Ilustrație de Eugen Taraș Oituz

(eva alarme), unele nave se grăbiseră să lase bărcile de salvare la apă. Era clar că nemții fugeau acasă. De ce? Atunci nu puteam răspunde la întrebarea aceasta. În ajunul reintoarcerii la bază am transmis o radiogramă prin care comunicam situația; desigur că în acele momente nu înțelegeam întru totul semnificația ei. Nici la bază nu-și dădeau încă seama ce se întimplă. Cînd m-am întors, am raportat faptele cu toate detaliile și mi-am expus cîteva concluzii personale, dar s-au găsit cîțiva care au considerat că m-am lăsat cuprins de panică. Și totuși, a învins spiritul de precauție: „M-96" a fost din nou trimis în misiune de observație. Știrea atacului fascist am primit-o aflîndu-mă pe poziție.

(La fel se va întîmpla și cu vestea victoriei, Alexandru Marinescu o va primi aflîndu-se tot „pe poziție".)

„Lupta începe pe viață și pe moarte"

În prima zi a războiului Marinescu se afla pe mare. În legătură cu faptul că Finlanda trecuse de partea lui Hitler, garnizoana din Hanko se pregătea să respingă eventualele atacuri ale fasciștilor. Familiile marinarilor au fost evacuate. Nina Marinescu împreună cu fetița ajunge la Leningrad. Navele militare aflate în misiune primesc ordinul de a nu reveni la Hanko ci la Paldiski, un port situat la cîteva mile de Tallin.

Dar să rămînem în largul mării Baltice împreună cu submarinul „M-96".

În iulie „M-96" pleacă să-și ocupe poziția în golful Riga, dar în timpul marșului apare o defecțiune gravă la sistemul de transmisie. În asemenea caz submarinul este ca și paralizat. Defecțiunea se repară totuși. „M-96" pornește înapoi spre bază. Acum însă intervine neprevăzutul. Atunci cînd s-au îndreptat spre zona de patrulare porțiunile minate erau cît de cît cunoscute, la întoarcere însă lucrurile se schimbaseră în rău: nemții instalaseră noi baraje de mine, nimeni nu le descoperise nici măcar cu aproximație pozițiile... Marinescu nu prea avea mare experiență în domeniul acesta și iată-l devenind unul dintre primii care a fost nevoit să-și însușească respectiva știință în mers la modul cel mai empiric posibil. Era o știință care excludea verbele „a încerca" și „a greși" pentru că orice încercare greșită însemna moarte sigură.

— E ca o luptă cu un dușman invizibil, va povesti peste ani Alexandru Marinescu, nu există nimic mai chinuitor decît să străbați zone minate, mai ales cînd te afli la adîncime. Mina nu se trădează prin nimic, nu degeaba au botezat-o „moartea mută".

Minele nu pot fi detectate prin observație vizuală directă, poți doar să le ghicești poziția bazîndu-te pe povestirile colegilor care au trecut înaintea ta și pe propria intuiție. Odată intrat într-un cîmp de mine, n-ai altceva de făcut decît să te tîrăști. Înaintezi încet, fără prea multe ezitări, dar încet de tot. Dacă atingi cumva cablul de oțel care ține mina ancorată la o anumită adîncime, dai încet, foarte încet înapoi, fără mișcări bruște, și nu încerci să le smulgi de cablu, așa cum poate te împinge subconștientul, ci, dimpotrivă, luneci lin lipit de el, fără să-l agăți. Nervii îți sînt încordați. Esențialul este să ți-i stăpînești. Ai vrea să ieși repede din zona periculoasă, dar nu se poate! Auzi scrîșnetul cablului întins, toți îl aud. Echipajul trebuie să fie convins că mîna comandantului nu va tremura pe telegraful care dirijează mersul motoarelor, că cel căruia le este încredințată viața nu va intra în panică.

La comandament erau foarte îngrijorați și nu fără motiv: știau că în timpul ce se scursese între plecare și înapoiere, situația zonelor minate se schimbase complet. Și nimeni nu-i putea ajuta cu nimic.

Marinescu a sosit însă cu bine.

Nu la multă vreme după reintoarcere — un nou necaz. De data asta nu legat de vreun pericol. Și totuși pentru Marinescu el era mult mai greu de suportat decît orice nenorocire: venise ordinul ca doi „pitici" din Baltica (unul era „M-96") să fie transferați flotei din Marea Caspică. În vederea transportului lor pe uscat

submarinul trebuia dezarmat și demontat. Operația a început imediat. Nu se știe dacă Alexandru Marinescu a încercat să se opună în vreun fel demontării (de obicei, ordinele nu se discută), dar ceea ce se știe este că îl cuprinsese disperarea. Să-ți pregătești echipajul pentru momentul hotărîtor al bătăliei și cînd colo să fii trimis departe în spatele frontului ! Din fericire, în executarea ordinului intervenise o întîrziere și s-a renunțat la idee așa că șantierul a început să monteze la loc submarinul. Pe frontul Leningradului situația era foarte încordată și la un moment dat chiar „M-96" a fost minat pentru ca la un caz extrem să poată fi distrus. Dar n-a fost nevoie ! Toamna tîrziu au remorcat submarinul și l-au transferat la baza „Aegna". Acolo au și fost duse la sfîrșit lucrările tehnice, fără a fi nevoie să folosească docul uscat, ceea ce a însemnat cîștigarea unui timp prețios.

Lui Alexandru Marinescu îi mai este dat să treacă prin momente foarte grele înainte de a intra în luptă. La 14 februarie 1942, în timpul tirului de artilerie asupra Leningradului, un obuz explodează la nici doi metri de „M-96". Din fericire, echipajul reușește să întreprindă rapid primele acțiuni de salvare a submarinului și să evite ireparabilul.

Povestește Andrei Novakov, fost inginer-mecanic pe „M-96" :

— Marinescu voia să fie primul care să iasă în larg în momentul în care va începe campania de primăvară. Avaria foarte grea, mai ales în condițiile unui oraș aflat în ghearele blocadei, l-a zguduit profund. Se pusese chiar problema conservării submarinului și a transferării echipajului pe alte nave. Echipajul s-a mutat pe uscat, toți locuiau în clădirea Institutului de literatură rusă și continuiau să repare nava. Munca era foarte dificilă pentru că fusese avariat și motorul principal. În momentul topirii gheților vasul de salvare „Comuna" s-a apropiat de „M-96" și l-a ridicat, făcînd astfel posibilă începerea lucrărilor de sudură. Desigur, nu se lucra în condiții normale de șantier, reparai una, se strica alta. S-au chinuit, dar au reușit să sudeze perfect. Cum să controlezi însă calitatea sudurilor ? Apele Nevei nu erau destul de adînci. Și totuși, nimic nu ne-a oprit să terminăm destul de repede. Fiind socotiți unitate de linia întîi, am fost detașați la Kronstadt și am început să ne pregătim de marș.

Povestește Lev Efremenkov, fost secund al lui Marinescu :

— După reparații am pornit în marș împreună cu submarinul „S-13". Ei erau la prima lor cursă. Nici eu, nici Marinescu nu ne-am gîndit vreo clipă că peste cîteva luni doar vom trece pe „S-13". De la Kronstadt am ajuns mai întîi la insula Lavensaari, iar de-acolo ne-am îndreptat spre careul Porkala-Kalloba. Misiunea era clară : căutare și atac.

Am trecut prin barajele de mine. Ceva experiență aveam deja. Pentru localizarea transporturilor dușmane ne-a fost de folos și experiența lui Alexandru de pe vremea cînd lucrase în flota comercială : știa să aprecieze exact traseele alese de navele germane. Marinescu nu aștepta ca ținta să apară singură, o căuta cu insistență.

După cum am aflat mai tîrziu, am scufundat un cargou german de 7 000 de tone, foarte bine păzit de trei vase militare. Atacul a avut loc în plină zi. Am nimerit cu ambele torpile lansate de la adîncime. Navele lor de escortă ne-au atacat de cîteva ori. Pentru a evita urmărirea este nevoie să alegi direcția optimă de deplasare. Asta depinde în exclusivitate de arta și intuiția comandantului. Pentru a-i deruta, Marinescu a hotărît să nu se îndrepte spre bazele noastre, ci exact în direcția opusă, spre portul Paldiski, ocupat de nemți. Pînă la urmă am reușit să scăpăm și în a unsprezecea zi am sosit la locul de întîlnire unde ne așteptau vedetele noastre. Din greșeală însă, la început, ai noștri ne-au atacat cu un foc foarte puternic : din nou comandantul lui „M-96" a manifestat un sînge rece extraordinar.

...Povestește Alexandru Marinescu :

— Înțelegerea inițială a fost că vom păstra tăcerea în eter și că vom sosi la locul stabilit într-una din zilele de 21, 22 sau 23 august. Am sosit pe 22. În momentul în care am apărut la suprafață, au început să ne mitralieze. Am comandat urgent imersiunea. S-au apucat să tragă cu grenade submarine. Situația era îngrozitoare : să scapi de dușman și să te termine ai tăi... Ordon ridicarea la suprafață, ies pe punte și încep să gesticulez și să înjur, urlînd : „Fir-ați voi, și așa mai departe, trageți în ai voștri !" Văzîndu-mă, și-au dat seama probabil cine sîntem.

Dar Alexandru Marinescu nu a povestit esențialul. Andrei Novakov precizează :

— Comandantul s-a dovedit la înălțime și în această a doua grea încercare. A pus submarinul în poziție între două vedete ale noastre care, dacă ar fi deschis focul asupra lui „M-96", s-ar fi lovit reciproc. A fost un calcul strălucit ce ne-a permis să cîștigăm timpul. Mai tîrziu i-am întrebat pe cei care ne așteptau de ce ne-au luat drept nemți. Ne-au răspuns că au văzut o zvastică pe turela noastră. Zvastică ? De unde ? Pe urmă ne-am uitat : într-adevăr, vopseaua de camuflaj se cam dusese într-un loc și puteai să crezi că acolo e ceva care seamănă cu blestemata aia de cruce încîrligată a fasciștilor.

...La 2 septembrie se comunică decorarea întregului echipaj. Alexandru Marinescu primește ordinul Lenin.

Până în momentul opririi navigației, submarinul „M-96“ a mai reușit cîteva misiuni grele. Alexandru este avansat la gradul de căpitan de rangul 3 iar în perspectivă — numirea pe „S-13“, un submarin mult mai mare. Despărțirea de „M-96“ pe care se afla încă din 1938 a fost destul de grea, dar Marinescu înțelegea necesitatea de a trece pe o navă cu dotare superioară. Noua etapă a războiului impune o autonomie de marș mai mare pentru a căuta dușmanul pe toată întinderea Balticii. „Piticul“ nu era apt pentru aceste misiuni.

Venise anul 1943

A fost cel mai greu an pentru submarinele din Baltica. Ofensiva sovietică pornise pe toate fronturile, dar Leningradul și flota baltică se aflau încă în chingile blocadei. E drept, frontul se stabilizase, aprovizionarea se îmbunătățise, pierderile însă erau mari și submarinele rămîneau ancorate în cheiuri, condamnate la inactivitate. Convingîndu-se din experiența anului 1942 că barajele de mine înșirate la ieșirea din golful Finic nu sînt chiar atît de netrecut cum o susținea propaganda fascistă, comandamentul german a luat măsuri suplimentare instalînd noi rețele de plase submarine. La începutul campaniei de primăvară, încercînd să treacă prin zonele minate, cîteva nave au sărit în aer. Trimiterea altor submarine pentru spargerea blocadei ar fi fost o aventură nefondată și ar fi dus la pieire sigură. În activitatea flotei din Baltica a intervenit astfel o pauză mare care a luat sfîrșit abia în toamna lui 1944, odată cu ieșirea din război a Finlandei, cînd bazele navale au reușit să se apropie de ieșirea spre Baltica.

În legătură cu trecerea sa pe „S-13“, Alexandru Marinescu povestește :

— Eram destul de neliniștit. Nu mă temeam că nava e mare, dar totul erau nou, și tehnica, și oamenii. Cu tehnica n-ar fi fost nici o problemă, pe „M-96“ cunoșteam fiecare șurub, cu oamenii însă... Echipajul de pe „pitic“ mi-l formasem eu, credeam în ei, ei credeau în mine, cei de pe „S-13“ avuseseră un alt comandant, cum li se va părea cel nou ?

Și într-adevăr, motive de neliniște puteau să existe. Pe nici o altă navă comandantul nu este investit cu puteri atît de nelimitate ca pe un submarin. Asta nu înseamnă că poți să faci abstracție de părerea echipajului. Foarte multe depind de încrederea oamenilor în tine, de felul în care înțeleg modul tău de a acționa. Pe submarin distanța între superiori și subordonați este redusă la minimum, în înghesuiala de acolo nu e loc și nu e timp pentru tot felul de rapoarte, saluturi, în general nu prea poți respecta cu strictețe anumite prevederi ale regulamentelor militare legate de relațiile protocolare dintre grade. Comandantul e tot timpul la vedere și în prima lună toți ochii sînt ațintiți spre el, e permanent studiat și analizat ; rezultatul acestor observații reprezintă, în general, un portret foarte apropiat de original. Dacă echipajul este legat sufletește de comandant, plecarea lui provoacă regrete iar venirea celui nou — îngrijorare. Marinescu a fost primit bine pe „S-13“. Oamenii auziseră de faptele lui, dar motivul principal era altul : impresia bună pe care le-a produs-o din primul moment prin modul său firesc de comportare ; soldații și marinarii apreciază asta. Vorbind despre comandantul său, marinarul va spune — în cazul respectiv — că e om „de-al nostru“.

„S-13“ era ancorat pe malul stîng al Nevei. Alexandru Marinescu s-a impus echipajului și prin modul strălucit prin care a executat prima acostare pe care a comandat-o. Pe submarin a început executarea unui program strict de exerciții și de imersiuni de probă. Disciplina și pregătirea tehnică se aflau la cel mai înalt nivel. Dar în 1943, „S-13“ nu a ieșit niciodată în larg.

Unul din foștii membri ai echipajului povestește :

— Trecea prin secții, îi urmărea pe oameni lucrînd la posturile lor ; dacă nu-i plăcea ceva, nu spunea nimic, te privea doar lung și apoi ofta. Marinarul înțelegea imediat că ceva nu e în regulă. În timpul alarmelor era foarte concentrat, știa să se adune. Odată, navigînd pe Neva, am trecut la milimetru pe sub unul din poduri, înainte de ridicarea lui. S-a zvonit că la comandament l-ar fi certat rău pentru asta, dar pe urmă toate submarinele au început să treacă pe sub poduri fără să mai aștepte orele fixate pentru ridicarea lor.

...Alexandru Marinescu nu a avut probleme cu echipajul, toți erau buni specialiști. Mai greu i-a venit cu locțiitorul politic ; nici cu secundul n-a reușit să găsească un limbaj comun. A fost nevoie de multă diplomație pentru a nu ajunge la un conflict deschis cu ei. Pînă la urmă pe „S-13" au trimis un nou locțiitor politic, dar cu secundul, abia venit în locul celui vechi, care plecase la infanteria marină, lucrurile s-au dovedit mai complicate.

Ivan Spanțev, hidroacusticianul lui „S-13", al cărui post se afla chiar lîngă punctul de comandă și care a avut prilejul să fie martor la cîteva discuții mai aprinse, povestește :

— Noul secund a luat-o tare de la început. Comandantul nu putea fi de acord cu el, pentru că la noi disciplina era ca la carte. Marinescu avea încredere în oameni. Secundul nu accepta învoirile care se dădeau marinarilor, spunînd că acolo de unde venise, nici măcar ofițerii nu aveau dreptul la ele.

...Se pare că secundul s-a dus să se plîngă, adică să știți că nu ne putem înțelege în nici o privință, vedeți ce e de făcut. Întîmplarea a făcut ca pe submarinul vecin, pe „S—4", să se întîmple o avarie. A venit o comisie care l-a demis pe secund. Comandantul nostru a profitat și a aruncat o vorbă, lăudîndu-și secundul : „Acolo ar trebui un secund ca al meu, ăsta ar introduce o disciplină de fier". Și i-a convins. Secundul a plecat pe „S—4" iar la noi a venit fostul secund al lui Marinescu de pe „M-96".

...Inactivitatea forțată se răsfrîngea într-un fel asupra tuturor echipajelor. Cuvîntul însă nu trebuie interpretat stricto-senso : viața de pe submarin se desfășura în ritm foarte susținut, cu alarme, carturi, reparații, exerciții de luptă, pregătire politică și militară, oamenii erau ocupați zi și noapte. Dar exista un sentiment de apăsare generală provocat de imposibilitatea intrării în luptă. Plutea o stare parcă bolnăvicioasă care-i făcea pe toți să încerce să găsească diferite căi pentru a scăpa de permanenta încordare nervoasă. Mulți beau în timpul acela și nu pentru a se încălzi, ca în prima iarnă de blocadă, ci ca să alunge plictiseala. În vara și toamna lui 1943, Marinescu a stat de două ori la arest, iar pe linie de partid a primit mai întîi o mustrare iar apoi vot de blam. Nu pentru că a băut, Marinescu nu bea atunci mai mult decît alții, sancțiunile au fost motivate în primul caz de părăsirea navei fără aprobarea superiorilor iar în al doilea de întîrzierea după permisie. Alexandru nici nu s-a gîndit să caute un pretext serios pentru întîrziere. a recunoscut că nu s-a trezit la timp. A promis că nu se va mai întîmpla și s-a ținut de cuvînt. În mai 1944 votul de blam i-a fost ridicat.

Atotștiutorul Spanțev comentează întîmplările de atunci :

— Nu știam că Marinescu avea obiceiul să se țină de chefuri, și nici băut nu l-am văzut vreodată pe navă. Știam că familia lui era evacuată și, dacă e să vorbim cinstit, puțini ofițeri erau fără păcat, ne închipuiam că și al nostru mai dă pe alături. Dar în momentul în care s-a întrezărit posibilitatea readucerii familiilor, Marinescu a fost primul care a făcut-o. Și iată încă o trăsătură a lui : comandantul pe care-l avusesem înainte pe „S-13" nu fusese un bun administrator, totdeauna se întorcea din misiune în criză de alimente. Marinescu preda totdeauna surplusul, iar produsele cuvenite echipajului, care de obicei mai rămîneau, pentru că în timpul marșului nu prea îți ardea de mîncare, le împărțea în mod egal între toți. Nu s-a întîmplat niciodată ca el să ia mai mult decît alții.

...Capitularea Finlandei a făcut posibilă și ieșirea în largul Balticii. Pe „S—13" echipajul se pregătea în mod special pentru perfecționarea tirului de artilerie. Față de tunul de „45", existent și pe „M—96", „S—13" avea în plus și un tun de „100" pentru care era nevoie de șapte servanți. Alexandru reușise să obțină o perfectă sincronizare a celor două tunuri și era încredințat că le va putea folosi cu succes și în atac nu numai pentru apărare.

...„S—13" a plecat din Kronstadt la 1 octombrie pe o furtună puternică. Marea era agitată chiar și la adîncimea periscopică. Comandamentul dăduse navei misiunea de a patrula în raionul golfului Danzig.

Despre această perioadă din activitatea lui Alexandru Marinescu s-a vorbit și s-a scris mai puțin, în atenția tuturor au fost totdeauna marile succese repurtate de „S—13" în bătăliile navale din ianuarie 1945. Dar și la 9 octombrie 1944, Alexandru Marinescu obține o victorie de prestigiu, scufundînd nava „Siegfried", cu o deplasare de 5 000 de tone. Transportul ger-

man era bine înarmat. (Numele şi tonajul vasului Marinescu le va afla abia după război, dar cu tirul artileriei lui a avut de-a face chiar în acele momente). Primul atac cu torpile nu a reuşit. Traiectoria fusese bine calculată, nava trebuia să treacă exact prin punctul dat, numai că neamţul a stopat brusc motoarele şi toate cele trei torpile au trecut la mică distanţă de prova lui „Siegfried". Nereuşita nu l-a descurajat pe Alexandru, care atacă din nou, dar numai cu o torpilă. De pe „Siegfried" au observat-o şi vasul porneşte de data asta cu toată viteza înainte. Torpila trece acum la ciţiva metri doar de pupa. Căpitanul german îşi cunoştea bine meseria.

Se părea că nu mai e nimic de făcut şi că transportul nemţilor va scăpa. Marinescu, care nu avea însă obiceiul să renunţe uşor şi care detesta să se retragă, dă comanda de ridicare rapidă la suprafaţă. Protestînd dintotdeauna împotriva celor care subapreciau rolul artileriei de punte, Marinescu va mărturisi mai tîrziu că, într-adevăr, torpila este arma principală a submarinului, dar că pe el sufletul îl trăgea spre tunuri. Probabil că artileria era o reminiscenţă a lecturilor copilăriei unde se descriau marile bătălii navale (de ele îşi va aminti toată viaţa). Corăbiile din fantezia lui nu lansau torpile. După primele salve ale tunului de „100" şi-a dat seama că nava germană ar putea trece de „S—13". A început un adevărat duel de artilerie. În pofida tangajului şi a imenselor valuri reci ca gheaţa care năvăleau pe punte, cei de pe submarin trăgeau totuşi mai bine. Şi iată că una din salvele tunului de „45" reuşeşte să nimerească puntea de comandă a lui „Siegfried", ceea ce măreşte avantajul lui „S—13". Nemţii mai încearcă să riposteze, dar ambele tunuri ale submarinului trag fără întrerupere pînă în momentul în care „Siegfried" se duce la fund.

„S—13" este urmărit de cîteva torpiloare, numai că nemţii se străduiesc în zadar. Submarinul nu se întoarce la Kronstadt, ci la Hanko, unde se reinstalaseră bazele plutitoare ale flotei Baltice. După festivitatea de primire, după felicitări şi îmbrăţişări, urmează zile lungi şi plictisitoare mai ales că învoiri şi permisii nu existau.

...În noiembrie—decembrie 1944 submarinul a intrat pentru reparaţii într-un şantier din Helsinki.

În Finlanda ofiţerii nu se mai aflau cu familiile lor ca înainte de război. Mulţi resimţeau acut lipsa atmosferei intime a căminului. Alexandru Marinescu trecea probabil prin aceleaşi frămîntări, mai ales că în 1944 familia lui (ca să folosim un eufemism) se destrămase. E trist, dar adevărat: relaţiile dintre cei doi soţi nu mai existau, iar după război se vor despărţi definitiv. Cine poartă vina? Asta nu o putem judeca noi. Două caractere puternice au stat faţă în faţă şi nici unul nu a vrut să cedeze. O puternică impresie îţi produce tăria de care va da dovadă Nina cînd, după ani, făcînd abstracţie de supărările provocate de Alexandru, nu-şi va nega vina în ruptura care a avut loc, mărturisind: „Azi înţeleg multe şi pot ierta multe. Atunci cînd unui om i se cere concentrarea supraomenească a tuturor forţelor sale pentru a da totul luptei, e greu să-i pretinzi ca, revenit de la întîlnirea cu moartea, să se poarte de parcă ar fi un băieţel cuminte. Probabil că acum i-aş ierta multe, dar atunci eram mai tînără şi n-am putut s-o fac".

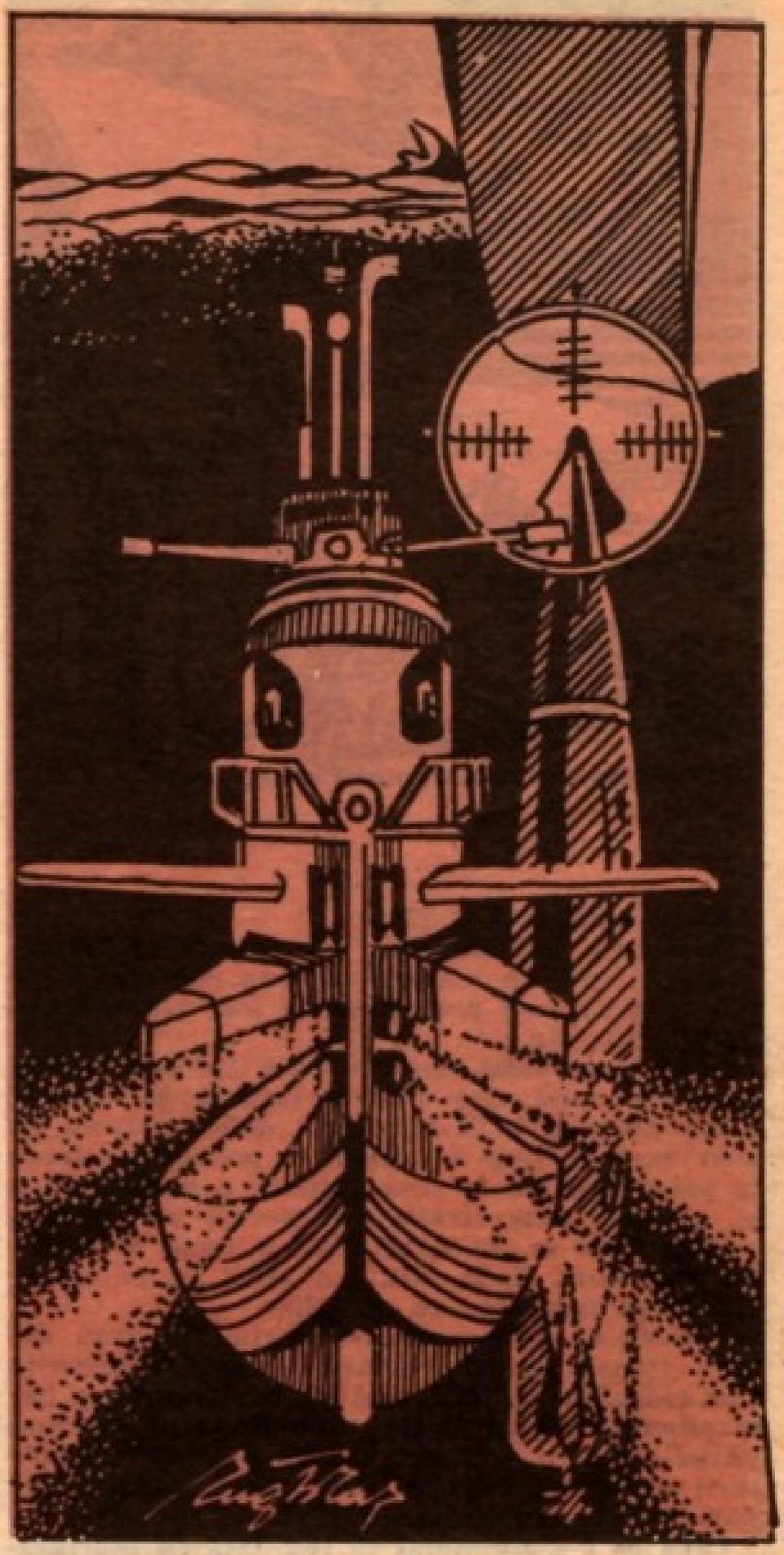

Alexandru Marinescu nu va legaliza niciodată despărţirea de Nina, divorţul nu va fi consemnat de nici o hotărîre judecătorească. Poate că şi de aceea în zilele întîlnirilor festive ale veteranilor, toţi foştii membri ai echipajelor de pe „M—96" şi „S—13" le socotesc pe Nina şi pe fiica lor, Leonora Marinescu (pe care le-au cunoscut în acele vremuri grele), ca pe singura familie a fostului lor comandant. Nu se poate însă omite faptul că în viaţa lui Alexandru au mai existat două femei cu care a trăit fără a trece pe la „Starea civilă". Cu Valentina Gromova s-a cunoscut după război, au fost împreună cîţiva ani, au avut o fată, Tatiana, care poartă numele lui Marinescu.

Cu Valentina Filimonova, Alexandru a stat mai puţin de trei ani. Şi aproape în tot acest timp a fost grav bolnav. Dealtfel, în braţele ei a şi murit... Toţi cei care s-au întîlnit cu Alexandru Marinescu în ultimii lui ani de viaţă nu pot vorbi decît cu admiraţie despre lupta absolut dezinteresată şi plină de curaj a acestei femei pentru viaţa lui Marinescu.

Atacul secolului

Să revenim însă la 1944.

Reparația submarinului se terminase. Marinescu aștepta cu nerăbdare noua misiune. Ieșirile în oraș nu-l prea ispiteau mai ales că nici limba nu o știa.

...S-a comportat perfect pînă în noaptea de anul nou, cînd spre uimirea tuturor, ba chiar și a lui proprie, a săvîrșit un delict extrem de grav care în timp de război se pedepsește foarte sever : cu de la sine putere a părăsit baza și, într-un oraș străin, s-a pornit pe chefuri, reîntorcîndu-se pe navă abia a doua zi seara. Ba mai mult decît atît, l-a atras în toată întîmplarea asta și pe un alt ofițer.

...Războiul nu se sfîrșise, legile lui erau severe, fiecare era îndreptățit să judece lucrurile sub aspectele lor cele mai grave. Nu cumva comandantul submarinului, care din clipă în clipă putea pleca în misiune, căzuse în mîinile agenturii germane, fericită să-i poată smulge importante secrete militare ?

Ceea ce s-a întîmplat în realitate cu Marinescu în aceste două zile o vom afla mai tîrziu din propriile cuvinte. Este o poveste tragicomică și cu toate că ea ar fi putut explica unele trăsături intime ale lui Alexandru Marinescu, din anumite considerente n-a fost publicată pînă acum. Nimeni nu a încercat să-i minimalizeze vina, nici chiar el nu a făcut-o.

Singura acuzație împotriva căreia a protestat cu vehemență a fost aceea că el, Alexandru Marinescu, ar fi putut fi recrutat sau folosit într-un fel oarecare de inamic. Numai la gîndul ăsta îi venea să turbeze. Dar pînă la urmă toate bănuielile au căzut, Marinescu n-a fost singur și declarațiile lui concordau perfect cu cele ale camaradului său. Amîndoi erau pasibili de pedeapsa capitală, dar comandamentul a dat dovadă de înțelepciune și de un acut simț al realității : submarinul era pregătit pentru misiune, comandantul se bucura de totala încredere a echipajului (care între timp intervenise energic pentru el), să fie lăsat deci să-și spele păcatele în luptă.

La 9 ianuarie 1945, sub comanda căpitanului de rangul 3 Alexandru Marinescu, submarinul „S-13" pleca să-și ocupe poziția în raza golfului Danzig.

În ce stare psihică pornise la drum Alexandru Marinescu ? Cu disperarea omului asupra căruia atîrnă sabia lui Damocles, a unui om amenințat de o pedeapsă gravă care se aruncă în luptă pentru a-și ispăși cu viața greșelile ? Sau a comandantului care acționează cu calmul său obișnuit ?

Alexandru Marinescu povestește :

— Pe un submarin, mai ales pe un submarin în marș, comandantul e Dumnezeu și rege, el singur hotărăște. Altfel nu se poate pentru că s-ar scufunda nava. Marea nu rabdă mitingurile și divizarea puterii. Dar dacă comandantul își bagă în cap că el e totul iar restul sînt doar niște pioni, e nenorocire ! Succesul unei misiuni — nu exagerez — poate depinde de oricare din marinari, de cunoștințele lui, de atitudinea lui ; ba chiar și de starea lui sufletească. Comandantul trebuie să cunoască perfect tehnica militară, dar mai ales trebuie să cunoască oamenii. Pentru mine nu există marinar mediu, fiecare om este o excepție, altul la fel nu e pe lume ! Există matrozi care n-au preț, există matrozi pe care nu dai un ban, de ăștia trebuie să scapi, iar pe adevărații marinari trebuie să-i respecți și să ai grijă de ei. Trebuie să-i respecți pentru meritele lor și nu pentru că n-ar avea lipsuri. Lipsuri avem fiecare, nu am întîlnit om fără lipsuri, le știu bine și pe ale mele. Nu de oameni cu lipsuri trebuie să te temi, ci de nulități ! Un marinar cu lipsuri, dacă pică pe mîini bune, se îndreaptă, iar nulitatea, orice-ai face, rămîne nulitate ! Sînt unii care zic despre mine : ăsta a avut noroc. Prostii ! Dacă am avut noroc, apoi am avut noroc la oameni. Niciodată nu am uitat că de ochii marinarului de veghe și de auzul celui de la hidrolocatoare depinde succesul atacului. Cu cît trăiesc mai mult, cu atît îmi dau mai bine seama cît de greșit e să-i tratezi pe oameni ca pe o masă amorfă. Masa aceasta este compusă din deștepți și proști, buni și răi, puternici și slabi. Și cînd se vorbește de înțelepciunea poporului, eu cred așa : un popor nu e înțelept pentru că toți oamenii sînt înțelepți, ci pentru că oamenii înțelepți, cunoscuți poate doar de vecinii lor și de nimeni altcineva, reprezintă o forță, ei nu comandă, dar oamenii îi urmează... De aceea nu-mi place cînd se vorbește despre oameni în general. Nu-mi place cînd se spune : „Toate femeile sînt la fel !" sau : „Ce adică, nu-i știți pe marinarii noștri ?" Prostii. Femeile sînt diferite. Și marinarii la fel...

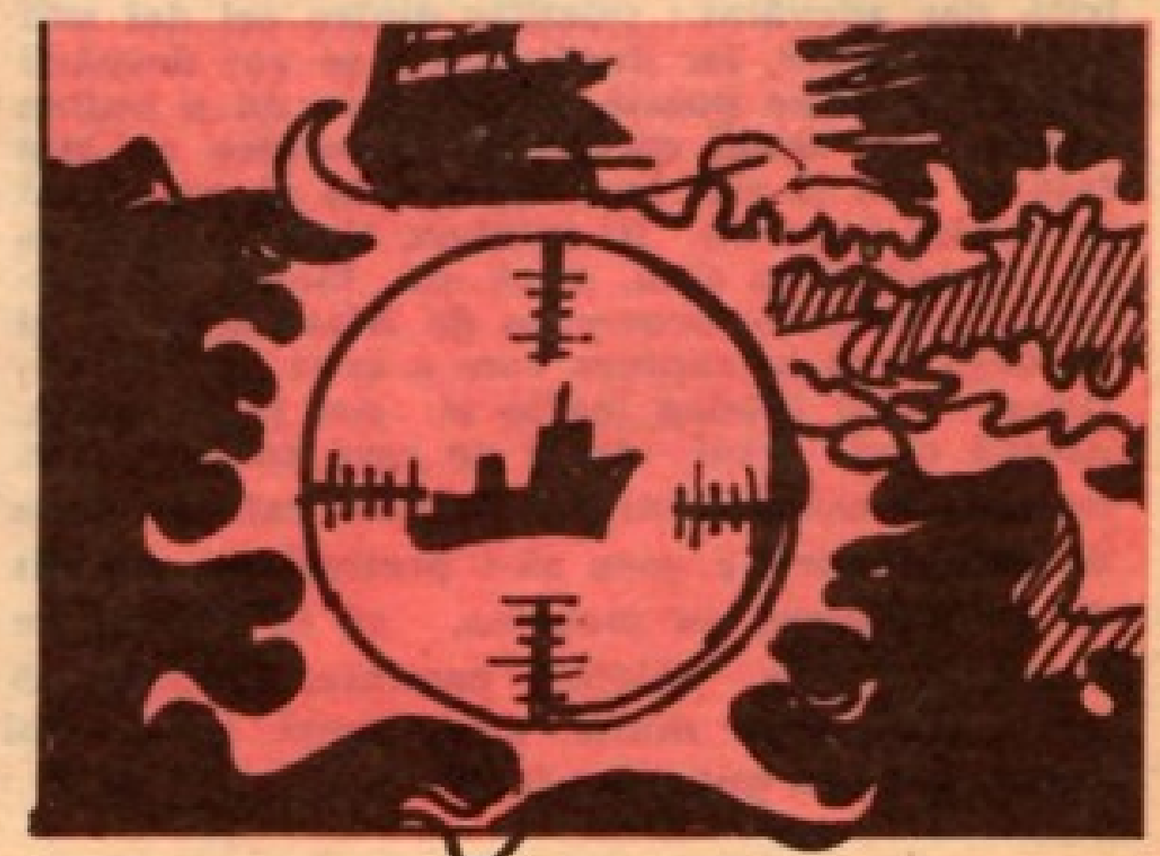

Ordinul de misiune ce-l primise Alexandru sublinia necesitatea imperioasă a depistării convoaielor nemțești și distrugerea navelor de mare tonaj, în special a celor de război. În iarna aceea, hitleriștii izgoniți de pe aproape întreg teritoriul Letoniei, Lituaniei și Estoniei se agățaseră ca de o ultimă salvare de insulele estoniene, și mai ales de puternicul cap de pod ce-l mai dețineau încă în apusul insulei Saaremaa. În decembrie inamicul este însă scos și de acolo, navele lui părăsesc insula. Trecerea lor prin golful Danzig era deci inevitabilă. Și totuși, se presupune că „S-13" sosise prea tirziu pentru a intercepta tipul de nave indicate în mod expres de ordinul primit la plecare.

Nikolai Redkoborodov, ofițer cu navigația pe „S-13", povestește:

— Treisprezece zile ne-am tot învirtit în perimetrul zonei noastre de observație. De cîteva ori am înregistrat prezența unor nave inamice, le-am fi putut ataca ușor și cu succes, dar Marinescu n-a vrut deloc să iasă la atac, păstra torpilele pentru un vinat mai mare. Pînă la urmă a luat hotărîrea să schimbe brusc cursul și să se îndrepte spre partea cea mai sudică a zonei. Chiar în prima noapte am descoperit o țintă pe măsură. Să fi fost doar un noroc întîmplător sau vreo minune ? Nu, la baza hotărîrii lui Marinescu stătea un calcul precis. Conform datelor foarte zgîrcite ale comunicatelor radio despre situația de pe front, Marinescu își făcuse o imagine a celor ce se petreceau în regiunea Danzigului, și își dădea seama că pentru nemți o menținere îndelungată în zonă devenise problematică. Mai mult ca sigur că Statul major al comandamentului fascist va încerca evacuarea urgentă a unităților sale de luptă în vederea apărării centrelor vitale ale Reichului : Berlinul, precum și porturile Kiel și Hamburg. Ca fost marinar pe nave comerciale, Marinescu intuia exact ruta pe care se vor retrage transporturile fasciste, iar ca specialist experimentat în luptele submarine își dădea seama că vasele de mare tonaj vor fi escortate de puternice convoaie militare. Cu cît o navă de transport este mai mare, cu atît paza ei trebuie să fie mai puternică. De aceea, alegerea unei ținte de proporții implica obligatoriu mari greutăți și un mare risc. Timpul era îngrozitor, furtunile se țineau lanț, vizibilitatea — nulă, valurile ajungeau pînă la pasarelă. Afară nu puteai rezista mai mult de o oră, înghețai pînă la măduva oaselor, te acopereau vîrtejurile de zăpadă, oamenii de veghe nu mai erau în stare să deslușească ceva. Într-o noapte ca asta, cînd chiar și la adîncime marea ne scutura bine de tot, comandantul îmi dă ordin să îndrept submarinul spre farul german care se afla la douăsprezece mile nord de extremitatea vestică a ieșirii din golful Danzig. Acolo hotărîse el să ieșim la suprafață pentru încărcarea bateriilor de acumulatoare. Înaintam la cota periscopică urmărind sistematic situația din aer și de pe mare. Ajungînd în punctul stabilit, am evacuat cu ajutorul aerului comprimat balastul și am ieșit la suprafață. Pe pasarelă urcă comandantul, secundul și Vinogradov, cel mai bun observator al nostru căruia i s-au mai trimis în ajutor doi oameni de veghe. Înaintam cu douăsprezece noduri. Cam peste o oră Vinogradov raportează : „relevment 150°, văd un convoi !". Un grup de nave ieșea din golf, îndreptîndu-se spre nord-vest. Chiar și cu un binoclu special, de noapte, e greu de reperat convoiul, dar Vinogradov are o vedere extraordinară și o mare putere de concentrare. Comunicarea lui îl face pe secund să-l cheme sus pe comandant.

...Se dă alarma... Toată lumea își ocupă posturile... Începe prima fază a atacului.

Stabilim cursul și viteza convoiului și ne continuăm drumul cu 12 noduri. Hidroacusticianul comunică de jos că la 160° stînga aude un zgomot puternic : o navă cu două elice, deci tonaj serios, merge cu viteză mare.

...Marinescu hotărăște să ia cursul de apropiere. De jos se raportează : zgomotul elicelor e din ce în ce mai puternic, nava se apropie. Sus, pe pasarelă, era groaznic : balans și vijelie, vizibilitate nulă. Marinescu își dă seama că nava

germană nu se poate deplasa fără escortă, riscam deci să fim loviți de tirul artileriei lor. Comandantul dă ordin de imersiune imediată. Înaintăm la adincimea de 20 de metri, acum tirul de artilerie nu mai reprezintă un pericol. Viteza însă scade și, pe baza datelor acustice, comandantul înțelege că s-a pierdut momentul propice pentru torpile. Le-am fi putut lansa orbește, „după acustică", dar, ținind seama de situația creată și de imperfecțiunea de-atunci a aparatului, procentul de nereușită era foarte ridicat. În momentul în care nemții trec deasupra provei noastre, Marinescu comandă ieșirea la suprafață ; el, ofițerul cu navigația și Vinogradov urcă pe pasarelă. Hotărîrea a fost justificată nu numai de posibilitatea creșterii vitezei ci și de o oarecare îmbunătățire a vizibilității. Vinogradov raportează că ținta se află acum la tribord... Apoi : „Două ținte în mișcare, în față una mai mică, în urma ei una foarte mare ; parcă e un vas mic care remorchează un doc plutitor". Comandantul ia binoclul de la unul din oamenii de veghe : „Nu e nici crucișător, nici doc plutitor. Este o navă de linie ! Minimum 20 000 de tone. Iar în fața ei este un torpilor". Marinescu transmite imediat la postul de control că vom ataca peștele cel mare. Am manevrat în așa fel, încît să pornim pe curs paralel și am început urmărirea.

...Viteza crește, înaintăm cu 16 noduri, dar ca să atacăm trebuia să depășim ținta, nu era suficient s-o ajungem doar din urmă... Ne aflam pe aceeași linie cu nemții, noi fiind mai aproape de țărm ; probabil că în mintea lui comandantul stabilise deja planul unui atac dinspre coastă. Tactica asta presupune numeroase pericole pentru că torpiloarelor inamice le vine ușor să blocheze și să taie toate căile de ieșire submarinului care se hotărăște la un asemenea pas nebunesc. În apropierea coastei adincimea este mică și rămîi lipsit de apărare în fața grenadelor submarine. Dar pe lîngă multe dezavantaje există un avantaj hotărîtor : pentru că aceste pericole sînt binecunoscute oricărui marinar, inamicul nu se așteaptă să fie atacat tocmai din direcția țărmului.

Am cîntărit bine toate argumentele. Pe de-o parte, lansarea torpilelor pe furtună este dificilă. Pe de alta, valurile și vizibilitatea proastă îl împiedică pe inamic să localizeze submarinul. La un moment dat s-a scris în presă că torpiloru] ne-ar fi observat și, crezînd că facem parte din escortă, ne-ar fi semnalizat ca să ceară indicativul nostru. Versiunea publicată mai susține că semnalizatoru] submarinului ar fi ieșit din încurcătură, transmițînd niște semnale abracadabrante. E spectaculos, dar nu e adevărat ! Vinogradov n-a pierdut nici o clipă ținta din ochi. Comandantul i l-a trimis în ajutor pe timonierul-șef Volkov, care vedea noaptea perfect, ba uneori o lua chiar înaintea acusticienilor în descoperirea navelor inamice.

Nu era simplu să depășești o navă de linie. O urmăream de două ore și nu reușeam să trecem de ea ca să ajungem într-o poziție convenabilă pentru lansarea torpilelor. Marinescu a luat atunci o hotărîre și mai riscantă decît aceea a atacului din direcția uscatului : suprasolicitarea motorului. Mergînd cu toată forța înainte, „S"-urile pot atinge 18 noduri, asta era și viteza nemților, deci pentru noi insuficient. Maximumul pe care-l puteam smulge de la dieselele noastre era de 19,3 noduri, dar pentru foarte scurt timp și nimeni nu putea ști cît va dura urmărirea. Dacă Marinescu a spus însă „trebuie", înseamnă că într-adevăr trebuie, deci trebuia stors totul din motoare.

Povestește ofițerul-mecanic Piotr Masenkov :

— În compartimentul motoarelor era iad, nu alta... Știam că nici sus nu e o viață dulce, oamenii se transformau în sloiuri de ghiață, nu alta... Nava se cutremura toată, oamenii de la dispozitivele de ascultare (și de ei ne despărțeau, totuși, trei compartimente) se plîngeau că nu pot auzi nimic, că se tem să nu piardă ținta. Fumul ne înnebunea ochii, simțeam că ne crapă capul. Eram foarte îngrijorați : ce se va întîmpla cu motoarele ? Mai existau rezerve ? Fiecare putea da două mii de cai-putere iar noi îl forțam la două mii cinci sute. Nu ne temeam pentru noi, la urma urmelor nu poi ceda ambele motoare, acasă am fi ajuns și cu unul, ne temeam pentru atac, ni-era că nu va reuși. Era suficient să cedeze un rulment, mai mult nici nu trebuia. Am pus cîte un om la fiecare punct „fragil".

...Toți cei care l-au văzut pe Marinescu în clipele care au urmat comenzii de forțare a motoarelor și-l amintesc ca fiind extrem de calm. Calmi sînt și oamenii indiferenți, a-ți păstra însă calmul în momentele de maximă încordare a tuturor forțelor fizice și spirituale, ei bine, asta poate fi numită pe drept măreție.

...Goana nebunească a mai durat aproape o oră. Și în tot acest timp comandantul n-a coborît de pe pasarelă. Vizibilitatea se înrăutățise iar, din timp în timp „atacau" vîrtejurile de zăpadă și-atunci chiar că nimeni nu mai vedea nimic. În fiecare rău se ascunde însă și un bine : nici cei din veghea inamică nu ne puteau repera submarinul.

Nikolai Redkoborodov povestește :

— Se apropia momentul final al atacului... S-au dat comenzile necesare : „Stop motoarele !", pe urmă „Încet înainte". Jos este o liniște cumplită, după atîta zguduitură submarinul plutește normal, se aud doar loviturile valurilor, toți tac... În vederea atacului fiecare are misiunea lui, numai că răspunderea o poartă un singur om, cel de pe pasarelă. El e calm și convins că totul se va desfășura așa cum trebuie. Pentru asta au trecut oamenii prin greutăți, pentru asta au învățat, pentru asta și-au însușit tehnica și armamentul, pentru asta au existat alarme peste alarme și exerciții peste exerciții. Fiecare membru al echipajului trebuie să dea dovadă de două calități, la prima vedere antagoniste : rapiditatea în gîndire și automatism în execuție. Toate ar trebui să se desfășoare conform planului stabilit. Și dacă nu va fi așa ? Cel care atacă deține avantajul surprizei, dar și inamicul este pregătit, are mare experiență și e bine înarmat. Nu poți să prevezi chiar toate reacțiile lui. Cum să nu-ți amintești de atacul de anul trecut cînd nemții au reușit de două ori să evite torpilele și cînd situația a fost rezolvată doar cu ajutorul artileriei de punte ! Cîteva secunde nesfîrșite... Ținta este în vizor.

Foc !

Iarăși cîteva secunde lungi de așteptare... Atît de lungi, încît dacă ar fi să te iei după propriile senzații și nu te-ai tot uita la cronometru, ai putea crede că totul e pierdut, că torpilele au trecut alături de țintă.

Și iată că în ultima din aceste secunde de incredibilă durată, se aude în sfîrșit bubuitul puternic al exploziei. De data asta atacul a fost executat în mod ideal. Toate cele trei torpile

lansate in jerbă şi-au nimerit ţinta. Şi nu numai că au nimerit-o, dar i-au nimicit toate centrele vitale, distrugind in acelaşi timp mitul aşa zisei imposibilităţi a scufundării navelor de linie nemţeşti tot timpul ridicat in slăvi de propaganda fascistă. Precizia tirului a fost intr-adevăr uimitoare.

In apus există o literatură foarte bogată despre scufundarea lui „Wilhelm Gustlow", s-au publicat numeroase interpretări, mai mult sau mai puţin exacte. Incontestabilă poate fi socotită doar afirmaţia că nava s-a dus la fund cam după o jumătate de oră de la explozie şi că, din cei şase sau şapte mii de oameni aflaţi la bord, au reuşit să se salveze aproximativ nouă sute, inclusiv comandantul. (Acest fapt poate să pară curios, pentru că in conştiinţa tuturor s-a intipărit imaginea căpitanului care părăseşte nava ultimul.)

Alexandru Marinescu a fost autorul atacului asupra lui „Wilhelm Gustlow", dar n-a asistat la dispariţia lui. Imediat după explozie, a comandat imersiunea. Era ultima şi cea mai periculoasă etapă a misiunii, ea cerea din partea comandantului acelaşi calm şi aceeaşi artă de a manevra de care trebuia să dea dovadă in momentele de urmărire a ţintei şi in cele care preced atacul.

Comandantul submarinului «M-96», Alexandru Marinescu.

Alexandru Marinescu povesteşte :

— Discuţiile despre norocul pe care l-aş fi avut in luptă nu mă supără, ci mă fac să rid. Eu nu sint Suvorov, dar as putea răspunde ca el : „Ai avut noroc o dată, ai avut noroc de două ori, mai puneţi ceva şi pe seama priceperii..." Cind aud insă tot felul de vorbe de genul : „Nu e oare o barbarie să urmăreşti şi să trimiţi la fund o navă fără apărare ?" — ei bine, atunci mă simt jignit pină in fundul sufletului. Sau se mai spune aşa : „Una e să vorbeşti despre aviatori, ăia da, adevăraţi vulturi curajoşi, acolo sus lupta e cinstită, invinge cel mai puternic, şi alta e pe mare..." Ii respect pe aviatori, ba dintr-un punct de vedere ii invidiez chiar : ei luptă sub privirile tuturor, orice copil pricepe ce e aceea o bătălie aeriană. Dar in legătură cu „lupta cinstită" nu trebuie să ne facem iluzii : cind au posibilitatea, se aruncă şi trei asupra unuia. Uităm foarte ades că forţa de atac cea mai puternică a aviaţiei n-o reprezintă unităţile de vinătoare, ci bombardierele şi că, in comparaţie cu o torpilă, bomba este o armă mult mai periculoasă pentru populaţia civilă. In timp de război, marea nu este un loc de plimbare, ci teatrul unor mari bătălii militare. Orice navă care iese in larg — chiar dacă e un vas civil — indeplineşte o misiune de război... Inainte de a se intilni faţă-n faţă cu inamicul, submarinul este supus pericolelor de fiecare clipă : minele, barajele, torpiloarele, avioanele, artileria de coastă. Stabilind obiectul atacului, comandantul este conştient de faptul că navele mari sint protejate de convoaie intregi de vase militare. Impotriva lor nu te poţi apăra decit manevrind inteligent. Eu cunosc pierderile pe care le-a avut aviaţia in război, dar şi pierderile de submarine n-au fost mai mici : din submarinele de tip „S" de pe Baltica n-a mai rămas decit al nostru, „S-13". In timpul marilor conflagraţii, navele nu incarcă pasageri, ele au sarcini tactice sau strategice, transportă trupe, armament, muniţii, materii prime pentru industria de război. Fiecare din cei care urcă pe o asemenea navă este conştient de ceea ce riscă. Un marinar adevărat ştie toate astea şi nu va pălăvrăgi niciodată despre lipsa de apărare. După demobilizare in '46, eram secund pe un cargoboţ. Făceam curse intre Leningrad şi Szczecin. Incolo duceam de toate, la inapoiere luam doar cărbune. Il incărcau prizonieri germani... Pe la prinz vine la mine şeful de echipaj şi, arătind spre un prizonier, imi spune că ăla mă ştie şi că vrea să vorbească cu mine. Mi s-a părut curios, in viaţa mea nu cunoscusem nici un neamţ. Boţmanul insă nu se lăsa : „Spune că s-a intilnit cu Marinescu, vrea să-i adreseze două cuvinte". „Bine, zic, adu-l în cabină". Intră omul, la poziţia de drepţi bătind din călciie, şi se prezintă : locotenent-major cutare. „E adevărat că sinteţi Marinescu ?". „Da, zic, Marinescu", „Acela cu Gustlow kaput ?" „A fost şi asta, zic eu". „Pot să vă string mina ?" Omul a fost ofiţer pe submarine şi făcuse parte dintr-un detaşament de nave-şcoală. Zicea că nu a fost inscris in partidul nazist. Impreună cu oamenii din unitatea sa ar fi trebuit să se suie pe „Gustlow", dar cu puţin inainte de plecare a primit ordinul să treacă pe unul din torpiloarele de escortă, se imbolnăvise ofiţerul cu navigaţia. De pe puntea de comandă a văzut exploziile celor trei torpile iar apoi a participat la urmărirea lui „S-13" şi la tirul cu grenade submarine impotriva noastră.

...Calculul lui Marinescu s-a dovedit a fi foarte bun, escorta nu s-a aşteptat deloc ca atacul să vină din direcţia ţărmului şi in primele minute nemţii au fost complet dezorientaţi. Dar in momentul cind au reuşit să localizeze cu aproximaţie submarinul, au inceput să apară dezavantajele tacticii tirului dinspre coastă.

La adincimile mici, care nu depășeau în zona respectivă patruzeci de metri, „S-13" putea fi foarte ușor detectat și distrus. Marinescu și-a demonstrat încă o dată marele talent în manevrarea submarinului. Era o adevărată cursă pe marginea prăpastiei, un singur pas greșit ar fi însemnat dispariția. La adincimea maximă nu putea cobori, exista pericolul de a lovi submarinul de minele de fund. Să înainteze la adincime mică, iar nu se putea : ar fi devenit o țintă perfectă pentru artileria inamică. Nu îi rămînea altceva decît să se învîrtească în spațiul redus pe care-l avea la dispoziție, incercînd pe cît se poate să-i dezorienteze pe nemți. Și dacă nici una din cele două sute patruzeci de grenade submarine lansate timp de o oră asupra submarinului nu a produs nici o avarie în corpul navei (micile stricăciuni — cîteva becuri sparte, cîteva instrumente dereglate — astea nu intrau la socoteală), devine limpede chiar și pentru un nespecialist că secretul succesului nu l-a reprezentat în nici un caz șansa, ci calmul, măestria și intuiția comandantului... Marinescu a reușit să calculeze cu exactitate momentul în care urmăritorilor li s-a terminat rezerva de grenade submarine și apoi a dat imediat ordinul de a porni cu toată viteza spre bază.

În istoria atacului asupra lui „Gustlow" există un detaliu inedit, poate fără importanță la prima vedere și totuși numai la prima vedere. La comanda „foc", submarinul „S-13" a lansat patru **torpile, nu trei, dar a patra a ieșit doar pe jumătate și în consecință capacul tubului lansatorpilă nu s-a închis. Poziția aceasta a reprezentat tot timpul un pericol pentru „S-13" : efectul produs de exploziile grenadelor submarine putea să acționeze în mod nedorit asupra încărcăturii de exploziv a torpilei și atunci...**

Marinescu cunoștea situația, dar era convins că cei din compartimentul torpilelor vor face chiar și imposibilul pentru a trage torpila înapoi. El nu putea, nu avea dreptul să se gîndească la asta. Singurul și cel mai important lucru în acele clipe era manevra de părăsire a cîmpului de luptă.

...Se pune întrebarea dacă Alexandru a știut ceva despre nava pe care a distrus-o și dacă a prevăzut cît de cît imensa rezonanță pe care o avea în lume salva de torpile lansată de „S—13". Nu, n-a știut și nu a prevăzut ! Foarte rar oamenii de pe submarine aveau o imagine clară a importanței pe care o reprezintă ținta lor ; precizările veneau mult mai tîrziu, uneori au venit chiar după război. Alexandru Marinescu și-a dat seama că a vînat o fiară mare și puternică („Cam douăzeci de mii", îi spuse el ofițerului cu navigația înaintea atacului), simțind — firește — o mulțumire asemănătoare celei pe care o trăiește probabil un conducător de oști care a cîștigat o bătălie.

Știrea despre scufundarea puternicei nave germane se împrăștiase cu mare viteză în toată lumea. Echipajele navelor care se aflau pentru reparații pe șantierele din Finlanda aflaseră vestea încă înaintea reîntoarcerii lui „S—13" din misiune. Presa finlandeză se referea în informațiile ei la surse serioase din Suedia vecină, țară care-și păstrase neutralitatea.

Fără a se lăsa influențat de ecourile victoriei sale și de unele zvîcniri ale instinctului de autoconservare ce puteau să pulseze în acele zile în care se întrevedea apropiatul sfîrșit al războiului, Alexandru Marinescu își pregătește din nou echipajul de luptă. Pornind spre zona următoarei sale misiuni, Marinescu este ajutat de aviație să detecteze navele dușmane. Într-una din comunicări piloții îi semnalizează prezența unui convoi format dintr-un crucișător și șase torpiloare care, după toate aparențele se îndreaptă spre Germania. La 9 februarie navele inamice sînt localizate. Din cauza vizibilității reduse în acel moment, veghea de pe „S—13" nu înregistrează decît trei torpiloare. Dar „S—13" hotărăște, totuși, să atace.

Povestește Nikolai Redkoborodov :

— În momentul în care ținta a devenit perfect vizibilă, am înțeles că nu mai putem aplica varianta optimă din cele trei studiate în timpul marșului (ne gîndisem să tăiem calea crucișătorului la prova, la distanță de treizeci de cabluri, adică trei mile). Vasul german se afla însă la o distanță mult mai mică de noi și nu mai aveam timp de manevră.

Marinescu hotărăște pe loc să atace de la pupa ceea ce ne-a schimbat tot planul. Hotărîrea asta prezenta avantajul că ne permitea să stabilim cu exactitate cursul nemților. Iarăși sîntem nevoiți să forțăm motoarele, aveam nevoie de o viteză de 19 noduri. Vizibilitatea era mai bună, dar trebuia să evităm cu orice preț intrarea în zona de observație vizuală a escortei și asta ne îngreuna mult alegerea modalității de atac. Distanța cea mai convenabilă pentru lansarea torpilelor se situează între o jumătate de milă și ceva mai puțin de două mile. Ca să ataci mai de aproape e periculos pentru că unda exploziei poate afecta propria ta navă, iar ca să ataci de la o depărtare mai mare înseamnă să-ți reduci serios precizia tirului. Marinescu a hotărît să lanseze torpilele de la pupa, cea ce constituia un risc mare, pentru că la prova sînt patru tuburi lansatorpile pe cînd la pupa — doar două. Presupunînd că din cele două torpile va nimeri doar una, exista probabilitatea ca nava germană să nu aibă prea mult de suferit... Și totuși, comandantul a rămas ferm pe poziție : se vor lansa doar două ! E adevărat că în ipostaza propusă există un important avantaj, deloc de disprețuit : după lansare puteai părăsi imediat careul periculos, nu mai aveai nevoie de nici un fel de manevre suplimentare, deci — timp cîștigat ! Marinescu era convins că inamicii trăseseră unele concluzii

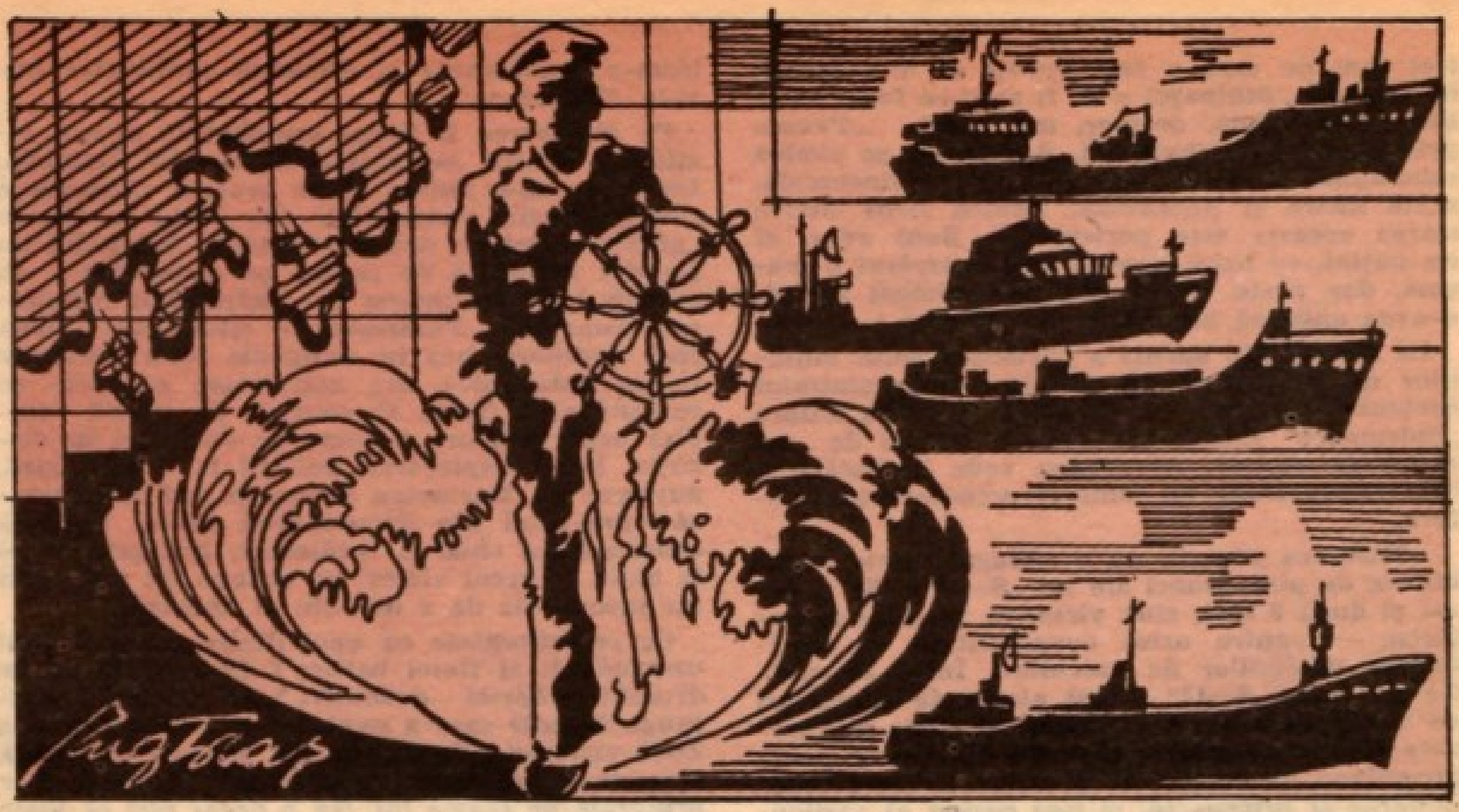

după pierderea lui „Gustlow" și că — în consecință — nu va putea repeta manevrele filigranice de-atunci.

Dealtfel, remarcasem că nemții reușiseră într-un timp record să întărească mult protecția navelor mari, atît de pe apă, cît și din aer, numărul avioanelor de observație care brăzdau cerul Balticei mărindu-se simțitor!

...Adevărații eroi iau adesea hotăriri riscante, nu de dragul riscului, ci pentru că sînt cele mai bune... Nici un specialist nu va explica un succes prin vitejia celui care a luat hotărîrea, ci va accentua totdeauna asupra oportunității hotăririi.

Ofițerul cu navigația de pe „S—13" își continuă povestirea:

— Salva trasă la ora 22,50 a fost din nou fără greș. Ambele torpile au nimerit în plin, loviturile au fost de o asemenea putere, încît crucișătorul s-a scufundat în cîteva minute. După primele explozii au urmat alte trei, săreau în aer probabil munițiile din cală. De data aceasta Marinescu, profitînd de dezorientarea escortei, a continuat să se deplaseze la suprafață, nu a comandat imersiunea, ci a transmis prin telegraf ordinul „toată viteza înainte".

Alexandru Marinescu nu cunoștea nici numele, nici deplasamentul navei scufundate, dar nu se îndoia că era o navă militară importantă: „S—13" adusese la îndeplinire ordinul de luptă care cerea imperios căutarea și distrugerea în primul rînd a vaselor militare și a transporturilor de trupe. După cum s-a aflat ulterior, la bordul navei „General Steuben", cu un deplasament de 14 660 de tone se aflau aproximativ 4 000 de militari din trupele de elită ale Germaniei. „S—13" mai avea torpile, dar autonomia navei nu permitea continuarea cursei, trebuia să se întoarcă la bază.

Primirea echipajului revenit cu o mare victorie a fost frumoasă. La comandament nu s-a mai spus nimic despre încălcările comise de Alexandru Marinescu, care este decorat cu ordinul „Steagul Roșu", distincție însă cu mult inferioară celei primite pentru victoriile obținute pe „M—96". Se pare că, totuși, actele indisciplinare ale lui Alexandru au jucat și ele — indirect și pe tăcute — un rol în această diminuare a aprecierii meritelor sale. Mulți au socotit gestul nedrept.

În timpul întîlnirii de la Yalta, în discuția avută cu Stalin, Churchill își manifestase un interes special pentru situația din Baltica și în special de la Danzig, unde se afla „Înalta școală de navigație submarină" și unde nava de linie „Wilhelm Gustlow" cu un deplasament de 25 484 de tone era folosită drept cazarmă plutitoare. După cum s-a aflat mai tîrziu, mai mult de jumătate din pasagerii de pe „Gustlow" făcuseră parte din echipajele special instruite pentru cele șaptezeci de submarine moderne ale Germaniei, care, în disperarea înfrîngerilor ce veneau una după alta pe toate fronturile, avea intenția să organizeze o puternică blocadă a Angliei. În fața acestei pierderi ireparabile pentru flota sa, Hitler ordonă împușcarea imediată a comandantului convoiului și-l declară pe comandantul submarinului „S—13", adică pe Alexandru Marinescu, drept dușmanul numărul unu al Reich-ului și dușman al său personal.

...Cel mai simplu ar fi să presupunem că Alexandru se supărase pentru subaprecierea meritelor sale și de aceea a început să bea, să provoace scandaluri, încălcînd serios disciplina. A interpreta lucrurile în acest fel ar însemna o simplificare a trăsăturilor unui caracter extrem de complex.

Firește că era necăjit, dar nu pentru că „au dat puțin", ci pentru că situația lui personală s-a reflectat asupra echipajului. Nici un moment Alexandru Marinescu nu și-a negat vina, dar el considera că prin faptele sale și-a răscumpărat-o. Dealtfel, Marinescu cunoștea nu puține cazuri ale unor oameni trimiși la batalioanele de pedeapsă care au fost distinși pentru faptele lor cu cele mai înalte ordine. Nimeni nu-i putea risipi îndoielile și nelămuririle.

„S—13" a pornit din nou în cursă la 20 aprilie. Mai devreme nu s-a putut, submarinul avea nevoie de reparații. Și nu atît de reparații, cît de o verificare generală a întregului aparataj și a instalațiilor... Nu se poate spune că în cele

trei luni pe care a fost nevoit să le petreacă în Finlanda, echipajul n-ar fi avut ce face. Timp liber însă exista, desigur, mai mult. ...Pentru prima oară în ultimii ani, Alexandru se simțea condamnat la lincezeală. Și unde e lincezeală, acolo apare și plictiseala. Pentru firile active starea aceasta este periculoasă. Bani avea, și nu puțini, cu banii aceștia și-a cumpărat o mașină, dar peste cîteva zile s-a plictisit de ea, n-avea unde să meargă și nici la cine.

La marșul din aprilie a participat șeful unităților de submarine din Baltica, contraamiralul Steț̦enko. Cu toate că nu putea fi vorba despre „îndrumare" (Marinescu n-avea nevoie de un asifel de ajutor), Alexandru vede în hotărîrea comandamentului un semn al neîncrederii și suferă.

...Misiunea aceasta nu a adăugat nimic la izbînzile de pînă atunci ale lui „S—13". Ea a durat și după 9 mai, ziua victoriei, întrucît se hotărîse — pentru orice eventualitate — continuarea misiunilor de patrulare. Între 20 aprilie și 5 mai „S—13" a fost atacat de cîteva ori cu un tir puternic și a trebuit să evite paisprezece torpile lansate în direcția lui. Nu se poate presupune că nemții își pierduseră brusc îndemînarea și priceperea, ci mai curînd că vigilența și buna pregătire a echipajului lui „S—13" s-au dovedit a fi din nou la înălțime.

De ce n-a ieșit „S—13" niciodată, totuși, la atac? ...Nu e greu de înțeles. Probabil că în relațiile dintre comandant și contraamiral au intervenit multe momente grele. Discuțiile aveau loc la postul central și se desfășurau între patru ochi. Alexandru nu s-a referit niciodată la ele. Dar se presupune că în cazul unui conflict pe față, Marinescu s-ar fi folosit de dreptul ce-l avea să consemneze în jurnalul de bord renunțarea la comandă ceea ce ducea în mod automat la preluarea funcției de către ofițerul cel mai mare în grad, deci de către contraamiral. Un asemenea înscris nu există ; se știe că Marinescu n-avea obiceiul să dea vina pe alții și că niciodată nu s-a dat înapoi de la răspunderea pentru faptele sale.

Victoria de la 9 mai au sărbătorit-o pe vas. Dar după sărbătoare au urmat iar zile terne. Terna s-a dovedit și reîntoarcerea la bază. Raportul lui Marinescu a fost tratat cu indiferență. Pretenții față de el nu au existat, dar asta e soarta omului care a obținut mari succese, toți așteaptă de la el și mai mult, dacă nu imposibilul.

...Aprecierea dată misiunii de contraamiral nu e cunoscută. Iată însă că s-a întîmplat un fapt curios : de data aceasta decorații au primit doar doi dintre participanții la ultima misiune a lui „S—13" desfășurată sub comanda lui Marinescu. Cine erau ei? Contraamiralul, fiind cel mai înalt grad, și elevul-marinar Zolotariov, cel mai mic în grad.

Într-un articol ce-l va scrie în anii '60, amiralul Kuzneț̦ov, fost în timpul războiului ministrul Flotei maritime militare, conștient de puternica personalitate a lui Marinescu, va sublinia un tragic aspect al vieții vestitului comandant : „Marinescu a intrat într-un cerc vicios, iar noi — trebuie s-o recunoaștem — nu l-am ajutat să iasă din el, cu toate că o merita".

Din păcate, totdeauna se găsesc răuvoitori și invidioși. Zeloșii apărători ai severelor regulamente militare au început să readucă în discuție greșelile lui Alexandru. Apar tot felul de afirmații cum că el ar fi căzut pradă influenței burgheze. Dovada ? A vorbit de cîteva ori cu entuziasm despre buna impresie pe care i-au lăsat-o organizarea și eficiența șantierelor navale finlandeze.

Pe Marinescu îl iritau interdicțiile stricte instituite pentru echipajele bazate în Finlanda. Cu de la sine putere și pe proprie răspundere acorda învoiri marinarilor săi. (Asta se numea „plimbare pentru demagnetizare"). Echipajul nu l-a dat niciodată de rușine pe comandant, în schimb însă Marinescu n-a îndreptățit încrederea oamenilor. Părăsește de cîteva ori nava fără aprobare, bea în compania unor persoane foarte îndoielnice, are numeroase conflicte cu comandantul flotei. O comisie de partid completă nepărtinitoare îl pune de două ori în discuție. După deplasarea unității la o altă bază, purtarea lui Marinescu devine și mai scandaloasă ; într-unul din documentele acelui timp se consemnează chiar o încăierare, instigată de el la beție. „Cercul vicios" se strînge tot mai mult iar încercările de a ieși din el eșuează.

Ce se întîmplase cu unul dintre cei mai buni comandanți ai flotei baltice ? Ce-l împingea pe drumul propriei prăbușiri ? În timpul unei lungi discuții care a avut loc la o aniversare a Zilei victoriei, Marinescu s-a judecat cu multă severitate, protestînd doar împotriva aberațiilor proferate pe seama lui. Nu a negat nici că toate au pornit de la o supărare. Nu pentru sine, ci pentru echipaj... Desigur că această supărare a reprezentat o realitate, dar amiralul Kuzneț̦ov nu greșește cînd afirmă că supărarea, oricît ar fi fost ea de puternică, nu putea îndreptăți o comportare nedemnă. Ar fi oare însă drept să reducem totul la o simplă supărare ? Să nu uităm de uriașa oboseală cauzată de suprasolicitarea nervoasă și de obligația de a răspunde permanent pentru tot ceea ce se întîmplă pe navă și cu nava, a mai existat desigur și singurătatea, a apărut probabil dorința ca — măcar pentru scurt timp — să se poată deconecta, a vrut să aibă posibilitatea de a-și deschide sufletul, să petreacă... Uităm de multe ori un lucru esențial : atunci cînd sînt cuprinși de plictiseală, oamenii obișnuiți să fie permanent în acțiune își cheltuiesc energia în direcții nedorite. Ideea aceasta nu e nouă nici în cazul marinarilor. Încă în 1942, în plin război, Rogov, șeful direcției politice a flotei, cerea ca marinarii veniți din misiuni de luptă să fie lăsați să-și descarce tensiunea nervoasă, să poată uita clipele întîlnirii cu moartea, să li se creeze chiar condiții pentru a se elibera de toate greutățile ce le stau pe suflet... Dar ideea aceasta nu a găsit ecou.

Marinescu era tot timpul frămîntat de faptul că nu i s-au iertat vechile păcate și — din ambiție — răspundea la asta cu alte și alte încălcări ale disciplinei. Atracția pentru băutură, explicată înainte printr-o oarecare tendință spre libertinaj, devenise o boală. Apăruseră chiar și primele semne ale epilepsiei. Marinescu era bolnav. Numai astfel se poate explica faptul că el, care își respecta totdeauna cuvîntul dat, își încălcase de două ori promisiunile făcute comandamentului și comisiei de partid.

Reîntors cu submarinul la o bază situată în interiorul hotarelor țării, Marinescu continuă manifestările sale de crasă indisciplină. Este arestat și dus la garnizoană pentru scandal, participă la cîteva beții, vine la navă în compania unor civili puși pe harță, se poartă sfidător cu locțiitorul comandantului diviziei. Co-

Alexandru Marinescu întreținîndu-se cu elevi ai Școlii maritime din Leningrad.

mandantul flotei din Baltica ia hotărîrea de retrogradare a lui Marinescu la gradul de locotenent major și de mutare pe altă navă ca secund. Conducerea militară voia să-l păstreze pentru flotă, dar Alexandru socotește insuportabilă perspectiva părăsirii lui „S-13". Aflînd că ministrul este în apropiere, la Leningrad, Marinescu reușește să obțină o audiență. Ministrul propune o hotărîre mai blîndă : să fie numit tot comandant, dar pe un dragor, promițîndu-i că, dacă va avea o comportare bună, peste un an va fi readus pe submarin. Hotărîrea (înțeleaptă prin faptul că nu anula decizia flotei, dar îi dădea lui Marinescu independența) n-a fost acceptată. Alexandru se încăpățînează și cere demobilizarea. Era convins că se va întoarce de unde a venit, la flota comercială, și că, în fine, își va vedea visul cu ochii, devenind căpitan de cursă lungă. A fost o greșeală pe care o va înțelege doar peste mulți ani.

Fostul comandant numărul unu al Balticii a fost demobilizat ; era un om singur, cu sănătatea zdruncinată, cu perspective neclare. Se angajează în flota comercială, dar nu i se încredințează postul de comandant. Lucrează ca secund pe nave care fac curse interne și externe, duce însă o viață neinteresantă. În 1948 îi slăbește vederea și este concediat din flotă. Între timp, din legătura cu Valentina Gromova, radiotelegrafistă de navă, se naște o fetiță, Tania.

Știindu-l pe Marinescu un om profund cinstit, secretarul unuia din comitetele raionale de partid din Leningrad îi propune funcția de director adjunct administrativ la Centrul de hematologie. Dar aici, fostul comandant intră în conflict deschis cu șeful Centrului, care — pentru a-și aranja afacerile sale necurate — n-avea nevoie de un om corect în apropierea sa.

Directorul încearcă să scape de el ceea ce era destul de greu, pentru că Alexandru cucerise stima tuturor. Motivul totuși este găsit. În curtea Centrului se afla o cantitate de cărbune-brichete înregistrată în documente ca inutilizabilă. În loc de a-l transporta la groapa de gunoi, Marinescu, obținînd aprobarea orală a conducerii, îl repartizează celor cu mari greutăți familiale, cu locuințe nereparate încă după îndelungata blocadă a orașului. Nerecunoscînd că ar fi dat o aprobare, directorul anunță miliția economică. Marinescu este exclus din partid. Nu se prezintă la confirmarea excluderii pentru că nu voia să-și predea carnetul pe care l-a ascuns. Tribunalul îl condamnă la trei ani și — contrar procedeelor folosite în cazul termenelor mici de condamnare — este trimis într-un lagăr de muncă din Kolima, în regiunea mării Siberiei orientale. (Peste cîțiva ani această hotărîre judecătorească va fi anulată și Marinescu va fi reabilitat). La proces Alexandru nu a făcut nici o referire la meritele sale din timpul războiului, interzicînd și avocatului s-o facă.

Prezentare, adaptare și traducere de Alexandru Stark

Poeme de

A. I. ZĂINESCU

Nostalgia

M-aș vrea pe-un deal acuma și tăcut,
Cu-ngemănări de pleoape-ntre cuvinte,
Copilule — s-aud — tu ce-ai făcut,
Tu unde ești și ce mai faci, părinte ?

Și-n amîndouă-acestea, neperechi,
Și-n flăminzite aripi ce se lasă,
Eu să mă duc un timp către cei vechi.
Să mă preschimb în pîine și în vin pe masă.

Pe-un nor de iarbă-apoi, ori sub un cring,
Să-mi tai din nou o cale spre lumină,
Iar cînd o stea va fi ca s-o răsfring,
Să știu că ea-i și partea mea de vină.

Urma grăită

Dar e norocul nostru, e vecie,
Cuvîntul care ne-a rostit, solie,
Și auzindu-l încă, luminînd,
Răzbat prin el și amforă și gînd,
Cerul de sus și cerul dedesupt,
Ochii cu toată lacrima ce-am supt
Și-am împărțit-o-n două, nu mi-am luat
Decît spre seară numai cîte-un sat,
Doar niște munți și dealuri străvezii,
Niște cîmpii cu lună-n miez de zi
Și niște ape-apoi, doar niște guri
De foc nimbînd cum roua pe păduri,
Ca să-ți rămînă pururi și să-mi lași
Urma grăit-a celor dintîi pași,

Ca o împămîntenire-n tot și ca o rară
Pace-a-ntrupării, țară !

Dorința

Ca-mpovărat de ceață ori de zbor,
M-aș vrea un timp a toate visător,
Văzu-ntreit, culcat de s-ar putea
Pe partea inimii, aceea cea mai grea,
Și sub ninsoarea ei tot ca un duh,
Eu numai munți să văd și doar văzduh,
Ochii proptiți de aer și — sub ei —
Valea-ntocmită-a recilor idei,
Cîmpii ce urcă numai și se zbat
La tîmpla unui cer prea-ngîndurat,
Iar dedesupt, prin nouri sau pe spini
S-aud și-o pace grea ca de grădini,
Cînd ca de-un arc, ai mîinii, sau de-un ceas

Întors voi fi spre urma care-o las
Și-n neființa-aceea și-n acel
Tărîm — eu să m-aprind la fel,
Ca-mpovărat de ceață, ori de zbor,
Să fiu un timp a toate visător.

Din temelii

Țara aceasta și-aceeași : cu fii
Și fiice, părinți ce se repetă din temelii,
O, dar să plîngeți, să rîdeți și iar
După voi anii noștri de-apururi răsar ;
Voi sînteți gura și graiul, sînteți
Casa, cînd noi mai tăcem prin pereți
Și de pe galbene-albastre fotografii,
Mai coborîm, uneori, mai sîntem vii,
Cîtă vreme din ochi, din auz și pe braț,
Voi un soare-ntîlniți și-l păstrați,
Țara aceasta și-aceeași : cu fii
Și fiice, părinți ce se repetă din temelii.

Planeta inimii

Planeta inimii — ce raze-o duc în larg,
De ea și ape și furtuni se sparg.
O spală vînturile, valurile-o vor
Și devenim treptat o casă-a lor,
Pereții-albaștri, numai ce-i cuprinzi
Și-auzi un joc de mîi și frămîntate-oglinzi.
Se-ntorc corăbii, urcă tot mai des
Un foșnet alb de nori ce se-ntrețes,
Ne locuim pesemne rînd pe rînd
Și ne-ntîlnim adesea doar în gînd
Pe-altă planetă parcă, tot pe-un alt
Țărm și mai greu de-acum și mai înalt.

Deasupra stele

Deasupra stele, dedesupt chemări,
Trăim mai mult din vis și întrebări,
De-acolo pace, de aici furtuni,
Răspunsul e că totuși sîntem buni
Și-avem cu toate-acestea-n mîini
Numai un cer cu mîi și înroșite pîini,
O seară-albastră, roșie cînd vrem
Lumina grea s-o mai rostim prin vremi
Și la căderea ei ca dintr-un tease
Tot alte zări s-auzi, numai priviri ce nasc.
Știind că lumea — aceeași care-și caută rost,
Mărește-n ochi doar clipa care-a fost.

Țara îndrăgostiților

Ce spun de-apururi norii cu ochi vii,
Ce-adie stelele și-n somn către-neputuri ? —
Noi pe buldozere și ceasornicării
Cred c-am trăit, iubito, ca pe fluturi

Ne-am luat pe rînd planeta s-o-ncălzim,
Să-i ridicăm ferestre noi și continente,
De-o țară-a-ndrăgostiților nu știm,
Dar ea ne-a luat și vis și sentimente

Ne-a luat un zbor pesemne mult prea fix,
Și nu-i tîrziu, nu este nici devreme,
Rămîne-un gînd numai și-acela ca un sfinx
Rotește-n el doar lumini ce-au să ne cheme.

Încolo stelele adie cu ochi vii
Și norii-n somn bat doar spre începuturi,
Noi pe buldozere și ceasornicării
Cred c-am trăit, iubito, ca pe fluturi.

CLIFTON JAMES

AM FOST DUBLURA LUI MONTY

UN ACTOR POATE FI GENERAL, DAR INVERSUL?...

Adolf Hitler, care în anul 1944 a înțeles că mai devreme sau mai tîrziu va avea loc o debarcare a aliaților în Europa, era foarte convins că această acțiune nu va fi condusă decît de generalul Montgomery, care întruchipa pentru el forța armatelor aliate. El era foarte convins că lovitura, indiferent unde va fi dată, va fi condusă de generalul englez Montgomery.

Din această cauză, Secția MI-5 a spionajului britanic s-a gîndit să-i găsească lui Montgomery — Monty, o dublură. În ideea de a preveni orice surpriză neplăcută.

Dublură care, s-a numit Clifton James și care acum se află în fața cititorului și povestește :

Montgomery în Sicilia, 1943

Totul a început într-o dimineață de mai a anului 1944 cînd, într-unul din birourile din Leicester ale serviciului financiar al armatei, a sunat telefonul.

— Vă cheamă Londra, s-a auzi glasul centralistei.

— Aici colonelul David Niven de la Studioul de filme al armatei, se auzi vocea de la celălalt capăt al firului. Am auzit despre spectacolele distractive pe care le organizați pentru militari. Se pare că sînt foarte reușite. Nu v-ar interesa să faceți filme cu caracter militar ?

Cineva m-a luat de nebun, mi-am zis. Dar nu, glasul de la aparat era categoric al lui Niven, îi știu glasul !

— Ba da, am răspuns.

— Bine, spuse el, atunci vorbiți cu comandantul să vă dea o permisie excepțională de o săptămînă și veniți la Londra pentru probe.

Colonelul nostru era omul legilor și al regulamentelor.

— Tocmai am fost sunat de la Studioul armatei, am început eu.

— Și ce vor de la dumneata ?

— A telefonat colonelul David Niven.

— David Niven ? Actorul acela de film ?

— Da, domnule, vrea să mă duc la Londra să-l ajut să realizeze filme pentru armată.

— Vrea să prezinte ceva din activitatea noastră ?

— Nu chiar așa, colonelul Niven mi-a cerut să mă învoiesc pentru o săptămînă și să mă duc la Londra pentru probe.

Colonelul se zburli.

— Liber de la slujbă ? Pentru probe ? Dumneata faci parte dintr-o unitate administrativă, nu dintr-un studiou !

— Da domnule, a spus că va trimite o scrisoare în acest sens.

— În care sens ? izbucni colonelul. N-am auzit niciodată o nerozie mai mare !

●

A doua zi colonelul Niven a sunat din nou, comunicîndu-i că mîine va veni la Leicester colonelul Lester din Ministerul de Război, care ar fi bucuros să-l întîlnească la Grandhotel.

Cei doi s-au întîlnit, au discutat, dar nu s-a spus nimic despre vreun film. După ce Clifton James a obținut în cele din urmă permisiunea — dar strict pentru o săptămînă ! — și a plecat împreună cu soția, Eva, la Londra, Lester i-a spus că nu este vorba despre nici un film.

În perioada respectivă se pregătea o debarcare masivă, care urma să aibă loc undeva în Europa. Ea era atît de mare și atît de puternică, încît nu putea fi tăinuită. Nemții nu erau siguri cînd va avea loc atacul și nu excludeau nici posibilitatea unei lovituri puternice și pe un alt front. Din această cauză existau destule posibilități pentru a-i induce în eroare.

În cercurile superioare ale armatei se luau în considerație diferite variante, dar, în cele din urmă, propunerea pe care o prezentase generalul Eisenhower era simplă și eficientă. În perioada respectivă printre comandanți se bucura de o faimă remarcabilă generalul Montgomery, eroul campaniei africane, iar dușmanilor trebuia să le fie foarte limpede că el va fi cel care va comanda mult așteptata debarcare. Era nevoie să se facă dovada că Monty părăsise Sudul Angliei și că își făcuse apariția într-o cu totul altă parte de lume.

Trebuia găsit cineva care să-i semene și care să reușească să-i imite într-atîta vocea, gesturile, mersul și poziția corpului încît să-i păcălească pînă și pe ofițerii care îl cunoșteau foarte bine.

●

Alegerea căzu pe Clifton James. Încă înainte de aceasta mulți oameni constataseră asemănarea lui izbitoare cu generalul Montgomery. Ministerul de Război a dispus prelungirea permisiei sub motiv că-i este încredințată o misiune cu totul excepțională. După aceea Clifton James a fost dus la Statul Major al lui Montgomery și prezentat ca sergent al lui Secret Service.

Din momentul acela el nu mai avu voie să vorbească cu nimeni despre activitatea sa, nici să-i scrie soției. Mai întîi i-au spus că îl va reprezenta pe general în Anglia în timp ce Monty se afla într-un loc necunoscut.

În realitate lucrurile stăteau exact pe dos...

Soldați ai Germaniei fasciste într-un marș atletic spre... moarte.

Într-o seară mă întorceam pe drumul obișnuit de la Hampstead și m-am oprit la barul de pe Shaftesbury Avenue. Acolo mi-a ieșit în cale un tînăr.

— James, ce întîmplare! Nu știu dacă îți mai amintești de mine, ne-am întîlnit înainte de război în casa doamnei Nicholl din Southsea...

M-am uitat la el, dar n-am știut de unde să-l iau. Cu toate acestea îmi aminteam că în 1939 fusesem la Southsea, iar doamna Nicholl invitase cîțiva artiști din societatea noastră. Pe tînărul acesta nu aveam însă de unde să-l iau.

— Sînteți în permisie?

Mi-am adus aminte de avertismentul lui Lester de a nu mă distra în compania unor oameni străini. Conform instrucțiunilor lui, trebuia să inventez o scuză oarecare și să dispar, dar ceva îmi spunea că trebuie să-i ofer tînărului ocazia de a-i ține companie la un pahar, pentru a-i părea un om rezonabil. În cele din urmă i-am spus:

— Da, îmi amintesc. În seara aceea i-ați făcut curte fetei celei mari a doamnei Nicholl, Pat.

— Tot ce se poate, făcu el cu un oarecare entuziasm.

— Splendidă fată, nu? Știți cumva pe unde o fi acum?

— Cred că la Wrens.

— Nu, vă înșelați, i-am spus. E numai în fantezia dv., Nichollșii n-au avut niciodată copii...

Și cu asta am plecat. Eram convins că fusese o capcană pusă la cale de MI — 5.

●

James l-a văzut pentru prima dată pe generalul Montgomery în împrejurimile orașului Portsmouth, unde luase parte la o inspecție. Misiunea lui James era de a observa cu atenție comportarea generalului în mijlocul ofițerilor superiori și al soldaților de rînd.

Ne-am abătut de la șoseaua principală și am zărit marea. Apropiindu-ne mai mult, ne-a fost dat să vedem o imagine pe care n-o întîlnești în fiecare zi. Știam că era vorba despre o repetiție de amploare în vederea zilei Z, dar abia reușeam să-mi imaginez o asemenea grozăvenie cum era cea la care asistasem.

În golf, cît puteai cuprinde cu ochii, se aflau nave de război, crucișătoare, torpiloare și alte vase de toate felurile. Navele depuneau la țărm sute de tancuri, care blindate și tunuri. Deasupra noastră avioane, iar infanteria debarca de pe nave ocupînd o fișie de-a lungul țărmului. În partea dreaptă se afla un hotel mare și nelocuit cu acoperișul plat, de unde comandanții urmăreau desfășurarea operațiunii. Monty și James Grigg, ministrul de război, au coborît dintr-o mașină și s-au alăturat comandanților. Așa cum stăteau și urmăreau ceea ce se petrecea în golf, mi-a trecut prin minte că poate peste o lună o parte dintre acești bărbați vor fi răniți sau morți. Mi-am amintit de Diéppe, de felul cum dușmanul s-a masat și ne-a așteptat, și m-am gîndit că dacă îmi voi îndeplini cu bine misiunea, s-ar putea să salvez viața acestor oameni...

Montgomery și Eisenhower într-o tabără a aliaților din Europa, 1944.

●

După întoarcerea la Londra, colonelul Lester i-a făcut cunoscut lui James că va fi primit în rîndul ofițerilor care îl vor însoți pe general în Scoția, într-un concediu de o săptămînă. Avea astfel posibilitatea să-l urmărească de aproape și să-i asculte și imite glasul.

Cum generalul nu suferea niciodată de rău de aer, James a trebuit să facă un zbor experimental din care a ieșit cu fața curată. Fotografiile pe care James le făcuse în uniforma lui Monty fuseseră cerute spre examinare de Churchill în persoană. James a trebuit să se lase de fumat, Monty fiind un nefumător convins.

Colonelul Lester i l-a prezentat pe generalul de brigadă Heywood și pe căpitanul Moore, care aveau să-l însoțească în călătoria prin Gibraltar și la întîlnirea cu sir Ralph Eastwood, guvernatorul de atunci al insulei, cu care Monty se cunoștea și care fusese introdus în problemă. După aceea încăperea s-a transformat într-o scenă pe care se improviza, se exersa.

Exercițiile se desfășurau mulțumitor cînd, deodată, sergentul Stephen Wats din Secret Service strigă disperat:

— Dumnezeule mare! Mîna dv. dreaptă!

Toți cei prezenți se uitară la mîna mea dreaptă mutilată în timpul primului război mondial. Degetul mijlociu îmi lipsea. Doamne, și peste

douăzeci și patru de ore trebuie să devin Monty, care te miri cînd purta mănuși !!!

Nu m-am mirat că pînă acum nimeni nu observase acest lucru. Ca actor am fost obligat de la bun început să ascund acest defect. Pe scenă țineam mîna dreaptă aproape tot timpul la spate sau în buzunar și am reușit să fac repede acest lucru și în afara scenei. Unii dintre prietenii mei buni nu au observat luni de zile acest lucru. Unul dintre ei și-a dat seama de defectul meu după un an. Din nou a fost nevoie să intre în horă oamenii spionajului militar. După exclamația lui Wats se făcu liniște apoi colonelul Lester îl trimise pe sergentul Jack Harvey la drogherie. Din bumbac, plasturi și un soi de întăritor mi-au confecționat un deget nou...

●

Lester i-a atras atenția lui James ca în Gibraltar să nu uite de „indiscreția" de care inamicul dă uneori dovadă. Pentru a putea vorbi despre Ministerul de război sau despre planurile secrete era nevoie ca el să inventeze tot timpul. Fiecare agent dușman îi va sorbi pur și simplu fiecare cuvințel.

Și astfel a venit ziua pe care James o aștepta cu teamă, cu conștiință de sine și cu siguranță.

Marea aventură a început !

Seara la ora 18,45 am plecat cu un taxi la Kensington, la locuința generalului de brigadă Heywood, unde eram așteptat de colonelul Lester și de doi subalterni. De data aceasta colonelul o făcu pe garderobiera. Soția lui Heywood, o doamnă foarte drăguță, ne-a adus o cafea și cîteva sandvișuri. Am îmbrăcat uniforma lui Monty. N-a fost nevoie să mă fardez prea mult ci doar să adaug puțin alb pe la tîmple, să-mi ajustez mustața.

— N-am să vă descriu tot ce aveți de făcut, mi-a spus colonelul Lester. Nu veți fi singur, cu dv. va fi și generalul de brigadă pentru a vă ajuta. Pînă să intrați în „scenă" poticniți-vă și mișcați-vă de-andaratelea ! Acum în privința banilor. Știți, desigur, că această muncă o faceți în cadrul îndatoririlor de soldat. Ministerul de război s-a gîndit însă să vă propună un spor de risc.

— Spor de risc ?

— Da, doar vă veți afla în pericol, nu ? Numai că Banca Națională n-a fost de acord să vă plătească pentru o activitate care face parte din obligațiile militare. Cînd generalul Montgomery a aflat despre aceasta a intervenit foarte energic : „Dacă James este bun să-mi poarte uniforma, el trebuie să primească leafa mea !" Chiar, cît o fi avînd Monty ?

— Nu știu, domnule.

— Drace, ar trebui să știți, doar faceți slujba la serviciul financiar...

Am avut impresia că în clipele acelea critice cu puțin înainte de a se ridica cortina, în ciuda sîngelui său rece, colonelul Lester era oarecum iritat. Probabil că mă considera un prost pentru că nu știam leafa generalului, în timp ce eu consideram că e o prostie să-mi pretindă mie așa ceva. Ne-am uitat cîteva clipe unul la celălalt, după care am înțeles amîndoi că totul este în regulă.

— Bine, o să avem grijă de treaba asta, spuse. Și acum, ultimul lucru : aici se află o duzină de batiste kaki cu monograma generalului : B.L.M. Pe drum le puteți folosi ca din întîmplare ori unde apreciați că ar fi bine. Înțelegeți de ce ? Dacă cumva veți fi suspectat că n-ați fi Montgomery, batista va constitui o dovadă grăitoare. În jocul acesta fiecare fleac poate avea o importanță deosebită.

Spuse „ultimul lucru" or, asta însemna că misiunea lui era terminată și că venise timpul să ne despărțim. Îl priveam pe omul acesta deosebit și prin minte îmi treceau toate cele petrecute din clipa cînd ne-am întîlnit pentru prima dată la Grandhotel. Între timp am parcurs împreună o bună bucată de drum iar acum, cînd îl priveam, aveam sentimentul că mă despărțeam de un prieten de-o viață.

— Acum nu-mi rămîne decît să vă spun la revedere, zise. În momentul cînd cortina se va ridica, trebuie să uitați cu desăvîrșire că sînteți James ! Mult noroc !

Îmi strînse puternic mîna și ieși din încăpere. Mă simțeam pur și simplu cumplit de părăsit. Mi-am aranjat repede bereta în unghiul cuvenit, am fluturat de cîteva ori cu dreapta în semn de bun rămas, pentru a-l convinge că degetul artificial se ținea bine.

Și cu aceasta eram gata pentru intrarea în scenă.

În încăperea alăturată mă așteptau Stephen și Jack și doi adjutanți. Toți patru mă priviră cu ochi critic. Stephen și Jack mi-au strîns mîna.

— Cu bine James. Ne vom revedea la întoarcerea ta. Toate cele bune !

Generalul de brigadă spuse :

— Sînt convins că veți avea un succes deplin. Ne revedem la aeroport, domnule.

Am ieșit primul, după mine, generalul de brigadă și căpitanul Moore. În prag m-am oprit o clipă. Afară se aflau trei mașini militare iar în jurul primei mașini, marcată cu steagul lui Monty, se strînsese un grup de oameni. Aceasta era, în sfîrșit, intrarea mea în scenă pe care mi-am închipuit-o de atîtea ori în ultimele săptămîni.

Apropiindu-mă de mașină i-am văzut uitîndu-se la mine cu o curiozitate devorantă. I-am răspuns, dînd din cap, șoferului la salut, am urcat și m-am așezat pe scaunul din spate stînga. Mă simțeam oarecum îmbătat. Oamenii mă salutau zgomotos. Portiera din dreapta se deschise și Lester intră în mașină.

— Oamenii vă salută, mi-a șoptit el la ureche, faceți-le semn cu mîna. Acum sînteți Monty !

Am scos capul pe fereastră și am adresat mulțimii zîmbetul lui Monty și faimosul lui salut.

Trecînd pe Kensington High Street am văzut cum oamenii se opreau pe trotuarele de pe ambele părți. Același lucru se întîmpla și atunci cînd trebuia să așteptăm la semafoare. Steagul generalului atrăgea pietonii ca o magie. Aceștia strigau și făceau semne cu mîinile, iar eu zîmbeam și-i salutam pînă cînd am simțit că mușchii feței mi-au înțepenit, iar mîinile au început să mă doară.

Mai mult ca sigur că MI — 5 răspîndise intenționat vestea că Monty se duce la aeroportul din Nerthoff pentru că în momentul cînd am ajuns noi acolo, la poartă aștepta o mulțime de lume. Pe ambele părți se aflau lucrătorii aeroportului, iar în fața și în spatele nostru mergeau, pe motociclete, oameni ai poliției militare.

În momentul cînd ne-am oprit pe pista de decolare, totul era așa cum mi-am imaginat. În fața avionului stăteau în șir piloții militari îmbrăcați elegant, în frunte cu tînărul comandant al unei flotile. În partea stîngă am observat un grup masiv de ofițeri superiori din partea armatei și a marinei. Inima începu să-mi bată ca un ciocan și cîteva clipe am avut senzația că nu voi fi în stare să cobor din mașină. Dar brusc, în mine se produse o schimbare. Frica și neputința au trecut pe seama lui James. Mi-am adunat toate forțele și am reușit să mă debarasez de James, devenind Monty. Din clipa aceea tot ce ținea de James rămăsese departe, departe pînă a rămas doar o amintire. Dacă n-aș fi reușit să realizez acest truc psihologic, n-aș fi reușit niciodată să fac ceea ce a urmat.

Am coborît brusc din mașină și am auzit cum cel mai în vîrstă dintre ofițeri strigă „Atenție!" M-a salutat și i-am răspuns la salut. Urmat de generalul de brigadă am trecut prin fața grupului de veterani, după care m-am îndreptat spre echipajul avionului. Mă pregăteam să pronunț primele cuvinte, rugîndu-mă în gînd ca ele să sune cît mai convingător.

— Cum vă simțiți? l-am întrebat pe căpitan. Credeți că zborul se va desfășura normal?

— Sper, domnule. Condițiile meteorologice sînt foarte prielnice.

— Bine, bine...

Am trecut de voie în revistă echipajul, după care am urcat în avionul pus la dispoziție de primul ministru.

Majoritatea actorilor cunosc sentimentul acela de ușurare după ce au trecut cu bine prima replică. Motoarele au început să zbîrnîie și cu fiece clipă urcam tot mai sus îndreptîndu-ne spre Spania. Am rememorat toate cele petrecute în ultimele cinci minute. Pe toți ofițerii aceia superiori, din care mulți îl știau pe Monty, dar care îi urau bun venit lui James Clifton de la serviciul financiar. Generalul Heywood îmi puse mîna pe umăr.

— Cum vă numiți? m-a întrebat.

— Nu prea rău, mulțumesc, am răspuns scoțîndu-mi bereta și trăgîndu-mi picioarele.

— Pariez că vă este rău. Aș vrea să vă liniștesc spunîndu-vă că ați fost admirabil.

Timpul trecea. Lîngă noi a venit comandantul avionului cu care am povestit în lumina clară a Lunii, care incendia covorul de nori ca niște imense caere de lînă. După aceea căpitanul m-a condus în cabină unde am stat de vorbă cu cîțiva dintre membrii echipajului. Pentru ei eu eram Monty cel adevărat, ei nu aveau nici cea mai mică bănuială, singur căpitanul fiind la zi cu datele problemei.

Orele treceau și aproape că am aținit. Cînd m-am trezit se lumina de ziuă. Își făcu apariția căpitanul avionului care-i șopti ceva la ureche generalului de brigadă. Nu am auzit ce au discutat cei doi, dar fețele lor au devenit deosebit de grave. Mi-am dat seama că ceva nu era în regulă. Abia peste cîteva luni aveam să aflu ce s-a întîmplat atunci...

Căpitanul îl informă pe general că apăruse o situație critică. În timpul alimentării cu benzină s-a produs o greșeală, poate a fost un sabotaj, dar din această cauză benzina era mai puțină decît trebuia și existau temeri că nu vom putea zbura pînă în Gibraltar. Rămîneau două posibilități: fie să amerizăm, riscînd să ne înecăm, fie să aterizăm forțat în Spania,

Lupte în deșertul Libiei

unde urma să fim duși într-un lagăr. Pe care s-o alegem? Generalul de brigadă era disperat, dar reuși să cîntărească calm toate elementele pro și contra. În cele din urmă generalul luă în considerație și faptul că comandantul prezentase situația mai roz, întrucît dacă vom ameriza nu aveam nici o șansă de supraviețuire. Dacă vom ateriza forțat în Spania, ne va aștepta o soartă cruntă. Dacă mă vor considera drept Monty, voi fi dat pe mîna Gestapoului; dacă își vor da seama că nu sînt Monty, secretul va fi dat în vileag. Cel mai bun lucru pe care îl puteam face era să sărim în apă și să ne înecăm. Heywood se hotărî pentru a doua variantă.

În cele din urmă am aterizat în Gibraltar. În rezervor benzina mai ajungea pentru încă cîteva minute de zbor! Spre deosebire de general, eu nu mă așteptam ca motoarele să explodeze. Trebuie că nervii lui erau încordați ca niște strune gata să plesnească. Dar cu toate acestea, arăta ca un om lipsit de griji, ca și cînd s-ar fi aflat acasă, în șezlong.

M-am bărbierit, m-am spălat și cînd ne-am apropiat de stînca Gibraltarului ne-am pregătit pentru întîmplarea numărul doi. Cu puțin înainte de venirea la aterizare s-a petrecut ceva din care generalul de brigadă s-a ales cu capul spart. Dinspre scaunul din spate se auzea o căinătură: dragul meu căpitan Moore avea rău de aer! Pentru nimic în lume Monty, un apostol al condiției fizice, nu și-ar fi ales un adjutant atît de puțin călit fizic! Dacă înainte îl admirasem pe colonelul Lester pentru modul lui de a ieși din orice încurcătură, acum eram convins că și generalul Heywood era în stare de așa ceva.

— Spuneți-i să se ascundă la toaletă, dacă nu se simte bine, spuse el scurt.

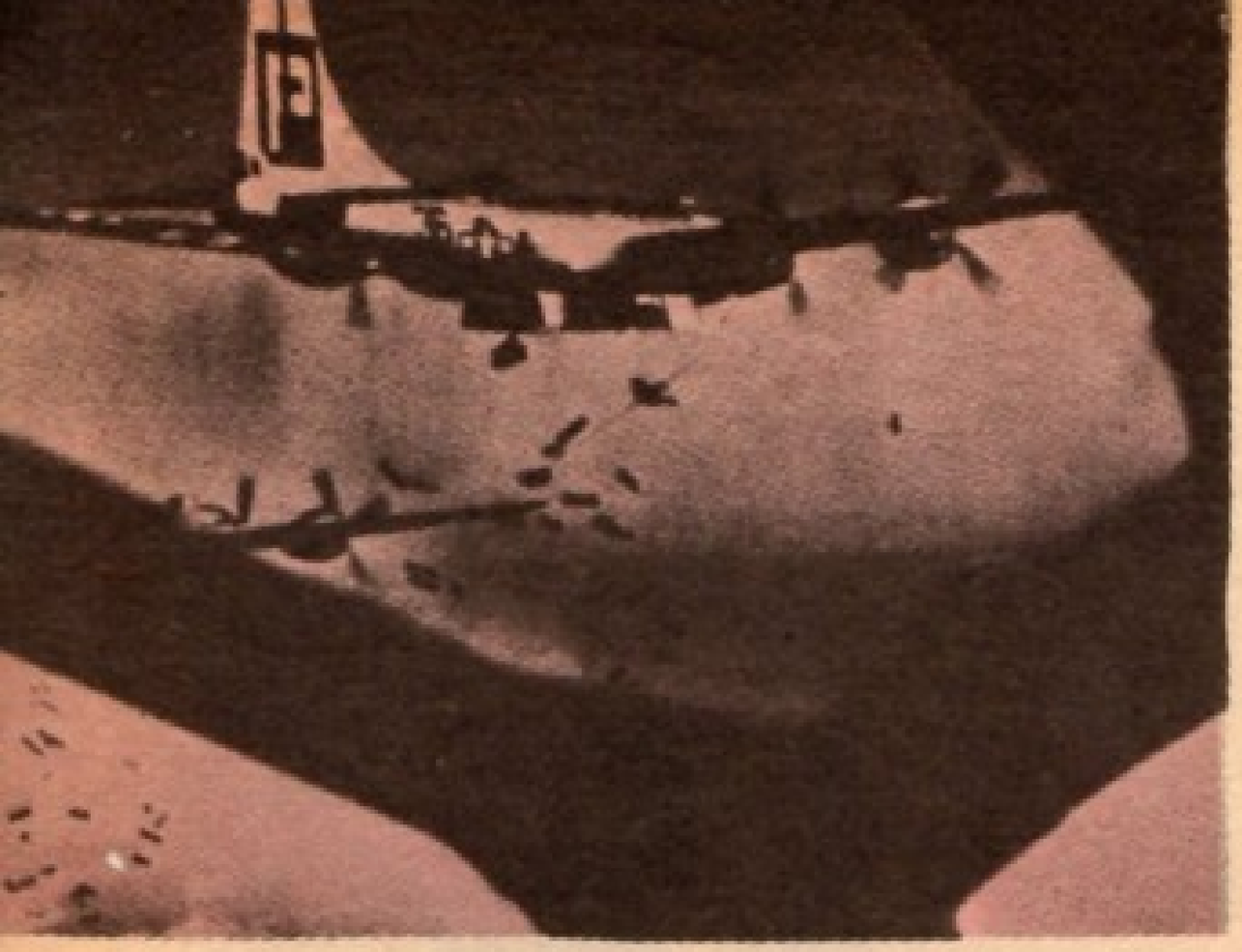

Nefericitul căpitan a fost dus la WC și închis pe dinafară. Acolo trebuí să rămînă pînă se va simți mai bine.

După un zbor de opt ore, avionul a aterizat pe pista aeroportului din Gibraltar.

S-a deschis ușa. Am ieșit pe treapta cea mai de sus a scării. Cel mai în vîrstă dintre ofițerii superiori mi-a prezentat onorul. Într-o liniște de mormînt l-am salutat cu semnul tipic al lui Monty. După aceea am coborît repede scara și m-am îndreptat spre un grup de ofițeri.

— Foley e aici ? i-am întrebat.

Din grup a ieșit repede un maior tînăr care a luat poziția de drepți.

— Prezent, domnule.

— Bine, să mergem direct în clădirea guvernului.

Maiorul Foley m-a condus la cea mai apropiată mașină. Generalul Heywood mă urma. După ce ne-am urcat, am spus cu glasul vesel al lui Monty :

— Am avut un zbor plăcut, timpul a fost bun.

Am străbătut străzile Gibraltarului. În mașina din spate venea generalul Heywood iar în cea de a treia mașină se afla un ofițer de poliție.

— Ce face guvernatorul ? am întrebat.

— Excelent, domnule. Vă așteaptă.

Foley știa cine sînt, altfel nu se putea, el trebuia să pregătească întregul program al vizitei mele. Numai că lîngă șofer stătea un paznic înarmat pe care l-am văzut ciulind urechile. Grupuri de civili spanioli stăteau de-a-lungul drumului urmărindu-ne cu fețe fără nici o expresie, cu priviri indiferente. Știam că printre noi se aflau agenți străini gata să trimită la Berlin pînă și informația cea mai puțin semnificativă. La fel de convinși erau și soldații nostri. Am reușit să-mi imaginez ce-și șușoteau : „Monty ? Ce dracu face el aici ?!“ Și am mai reușit să mi-l imaginez pe spaniolul sălbatec sărind spre mine cu pistolul în mînă, sperînd că va băga în buzunar recompensa grasă primită de la Hitler.

Am trecut printr-o poartă mare și am oprit în fața clădirii guvernului. A răsunat un ordin scurt și garda de onoare a prezentat onorul. Am coborît din mașină. Ușile clădirii erau larg deschise. În fața noastră apăru figura impozantă a generalului sir Ralph Eastwood, guvernatorul Gibraltarului. Mi-a întins mîna zîmbind :

— Helo, Monty. Sînt bucuros că te văd.

— Ce mai faci Rusty ? l-am întrebat strîngîndu-i mîna. Arăți splendid.

— Și dumneata, Monty. Ați avut un zbor plăcut ?

— Excelent, tot drumul am avut un timp bun.

L-am luat prietenește de braț și am intrat în hol urmați de Heywood. Sir Ralph m-a condus în biroul lui. M-a privit îndelung după care s-a apropiat, zîmbind, de mine și mi-a strîns din nou mîna.

— N-aș fi crezut-o niciodată, spuse. Sînteți pur și simplu minunat, adăugă după ce mă privi bine din toate părțile. Dv. sînteți Monty gol ! Îl cunosc de ani buni, îi semănați atît de mult încît cîteva clipe am crezut că și-a schimbat hotărîrea și a venit chiar el.

— Îmi pare bine s-o aud.

— În ce mă privește, m-am purtat natural ?

— Cred că ați fost perfect.

— Chiar ? La început am fost nițel cam nervos. Dar așezați-vă și luați o țigară.

— Aș lua bucuros, dar, după cum bine știți, Monty nu fumează. Ce-ar fi dacă cineva s-ar uita pe fereastră și m-ar vedea ?

Sir Ralph rise.

— Dumnezeule mare, așa este ! Am uitat. Opriți-mă, vă rog, dacă mai fac vreo greșeală.

Îmi pregătise o încăpere specială, ferită de ochii lumii. Prin Gibraltar, după cum am mai spus-o, mișună fel de fel de oameni în care nu-i bine să ai încredere. Înainte de a pleca l-am sunat pe Foley pentru a mă însoți.

Foley m-a condus la locuința mea.

După ce am intrat a închis ușa, s-a sprijinit de ea și a început să fluiere încet.

— Pe cinstea mea, spuse, am văzut multe și de toate, dar așa ceva încă nu. Felicitări, James. Ați făcut un teatru de mare clasă. Sir Ralph e din cale-afară de mulțumit.

Înainte de a pleca mi-a amintit că o să-mi aducă gustarea de la ora zece și că o să revină pentru a mă conduce din nou la guvernator.

După ce am mîncat l-am așteptat pe Foley să vină. Au trecut cinci minute, zece, cincisprezece, dar nici urmă de el. În încăpere liniște ca-ntr-un mormînt. Nu puteam rătăci singur pe coridoarele clădirii guvernului, dar nici să stau cu mîinile în poală și să aștept pînă să catadicească el să vină nu era lucrul cel mai plăcut. În cele din urmă m-am uitat pe fereastră și am observat pe acoperișul clădirii de vizavi silueta chircită și întunecată a unui om care ținea în mînă ceva care semăna cu o armă. Mi se părea că ținea exact spre mine. M-am gîndit ce-i de făcut. În locul în care mă aflam, între cele două ferestre mari ale încăperii, și oarecum în spate, nu puteam fi văzut. Recunosc, primul gînd a fost s-o rup la fugă, dar mi-am dat seama repede drept cine mă lua el.

Era notoriu faptul că Monty nu lăsa niciodată să i se citească frica pe față. Cel mai înțelept ar fi fost să sun, dar pentru a ajunge la sonerie trebuia să trec prin fața ferestrei. M-am dat cu grijă la o parte pentru a ieși din raza de vizibilitate. Mi-am amintit ce-mi spusese colonelul Lester : „Vă veți afla în pericol...“. S-ar putea ca pericolele să fie mai mari decît mi-au spus ei, mi-am zis în gînd. S-ar putea ca ei să se aștepte să fiu chiar asasinat ! Ce-ar putea fi mai confortabil pentru aliați decît să-l convingă pe dușman că Monty e mort și că, deci, nu va mai conduce debarcarea ?! Singura soluție — m-am gîndit — pentru a nu rămîne în vîrful cătării era să mă culc la pămînt. Nu puteam însă risca, dintr-o clipă într-alta putea intra Foley sau altcineva și să mă vadă tîrîndu-mă pe covor...

M-am uitat din nou pe fereastră și mi-am

dat seama că m-am temut de pomană întrucît bărbatul acela voia doar să se uite la mine cu ocheanul. În sfîrșit, intră Foley care se scuză pentru întîrziere. Intervenise ceva neprevăzut și fusese reținut de guvernator. Acum era liber și putea să mă însoțească.

În birou, sir Ralph tocmai se uita la ceas.

— Peste douăsprezece minute mergem să ne plimbăm în grădina din spatele clădirii. Veți vedea schelele. Efectuăm anumite modificări la aripa din stînga, lucrările sînt executate de muncitori autohtoni.

Se apropie de fereastră și privi afară.

— Unul dintre ei este agent secret dușman.

— Mi-am dat seama, domnule guvernator.

— V-ați dat seama ? Cum ?

— S-a uitat la mine cu ocheanul.

— Vorbiți serios ? Cîtă nerușinare ! șuieră sir Ralph printre dinți. Pe de altă parte este exact ceea ce dorim și noi. A venit să se convingă că sînteți cu adevărat Monty. Acum ascultați-mă. Vor veni la noi în vizită doi spanioli importanți din lumea finanțelor, cunoscuți de-ai noștri. N-aș putea spune chiar prieteni. Vin să vadă un vechi covor marocan. În timp ce vor trece prin grădină, o să vi-i prezint, zise el uitîndu-se din nou la ceas. În zidul clădirii se află o placă memorială. Dacă în timp ce vorbesc mă refer la ea, înseamnă că oaspeții au trecut de poarta grădinii. Vor crede desigur că e o întîmplare fericită. Montgomery a zburat mii de mile din Anglia și tocmai acum i-a venit să se plimbe prin grădina din spatele clădirii guvernului ! Veniți, avem destul timp...

Soarele strălucea pe bolta limpede, pe un palmier din apropiere gîngureau doi porumbei. Ne plimbam de voie în jurul rondurilor de flori. Lîngă aripa din stînga a clădirii am zărit un grup de zidari. L-am zărit și pe însul cu ocheanul, acum fără el, evident, care mă urmărea atent. Cînd privirile ni s-au întîlnit, el a lăsat privirea în jos și și-a văzut mai departe de treabă. Am trecut mai departe. La un moment dat, sir Ralph a arătat spre zidul grădinii pe care se afla placa memorială amintind bătălia de la Trafalgar.

— Vă amintiți de această placă ? Am dat-o la curățat, dar asta-i treabă de restaurator mai degrabă.

— Desigur, Rusty. Un lucru atît de frumos ar merita.

În clipa aceea am auzit scîrțîitul porții de fier a grădinii pe care tocmai intrau cei doi bărbați. M-am prefăcut că nu-i văd iar cînd s-au apropiat am început să discut despre Ministerul de război și despre planul secret 303. Guvernatorul mi-a atins brațul ca și cînd m-ar fi avertizat. Drept răspuns am tăcut brusc prefăcîndu-mă că trecerea străinilor m-a surprins. Sir Ralph îi salută cordial iar cei doi făcură o plecăciune după obiceiul spaniol.

Guvernatorul mă prezentă. Unul dintre ei arăta ca un spion din cărțile polițiste și mă măsura cu ochi reci în timp ce celălalt asculta cu atenție ce spunea sir Ralph. Dar și privirea lui alunecă de cîteva ori pe mine !

Se discuta despre lucrări lipsite de importanță, despre flori, despre istorie, despre clădirea guvernului. În timp ce vorbeam îmi țineam mîinile la spate, mulțumindu-i lui Monty pentru acest bun obicei al lui. În felul acesta reușeam să-mi ascund degetul artificial. Cînd am apreciat că cei doi s-au uitat destul la mine, am spus scurt :

Montgomery în timpul ofensivei aliate din 1945

— Cred că timpul va ține tot așa, am încă drum lung de făcut cu avionul.

Cei doi se despărțiră repede de mine, sir Ralph ducîndu-i în casă. Totul s-a desfășurat repede, dar, cu toate astea, cele cîteva clipe au influențat destinul celor doi spioni și poate și al multor dintre soldații noștri.

Mai tîrziu am aflat că făceau parte din rîndul celor mai versați agenți ai lui Hitler și că au fost detașați special în Gibraltar pentru a mă supraveghea. Serviciul nostru secret răspîndise încă mai înainte vestea că generalul Montgomery va călători spre Orientul Mijlociu, via Gibraltar, cu probleme de cea mai mare importanță.

Comandamentul suprem german interzisese ca avionul cu care călătoream să fie atacat și distrus. Dacă planul eșua, Monty urma să fie asasinat în Spania sau undeva în Africa. Dar în ultima clipă nemții au hotărît să se convingă mai întîi dacă este vorba cu adevărat despre Monty sau la mijloc se afla un alt general. Cei doi spanioli au obținut de la serviciul de spionaj al lui Franco acte false și au intrat în public în chip de comercianți. Se stabiliră în Gibraltar unde au angajat doi spioni, dintre care unul lucra la aeroport, iar celălalt era zidar la lucrările de la sediul guvernului. Informațiile

Ofensiva armatelor engleză și americană în Nordul Africii, Sicilia și sudul Italiei.

trebuiau trimise amiralului Canaris, șeful serviciului de spionaj al Germaniei naziste. Pentru mine afacerea se desfășura sub cele mai proaste auspicii, dar în cele din urmă trebuie să mulțumesc pentru viața mea însuși führerului care, în această fază, a hotărît ca Monty să nu fie ucis pînă nu se va afla cu precizie care va fi locul debarcării. Acest lucru nemții nu au reușit să-l afle niciodată. În felul acesta am fost scutit de un atentat !

Spaniolii lucrau repede. La mai puțin de două ore după ce au plecat de la guvernator, Madridul fusese informat că Monty sosise în Gibraltar și că se pregătește pentru un drum lung cu avionul în Africa. Acest lucru ne fusese comunicat de agenții noștri secreți din capitala Spaniei. Agenții noștri de la Berlin ne informaseră că Berlinul primise comunicarea chiar în seara respectivă ! Depeșa cifrată de la Berlin conținea formularea urgentă :

„Precizați ce este «Planul 303»
Aveți vreo informație? Una foarte importantă?"

Serviciul german de contraspionaj trimisese imediat tuturor ambasadelor germane ordinul ca toți oamenii lor să înceapă cercetări. Enigmaticul „plan 303" avea întîietate absolută ! Doamne, cît or fi blestemat agenții germani acest plan !

Nu știu dacă pur și simplu insuccesul spionajului german în privința „Planului 303" a trezit îndoieli în legătură cu identitatea mea, dar abia mai tîrziu, cînd Monty a ordonat atacul asupra Canalului, ei au priceput că fuseseră trași pe sfoară...

Guvernatorul era mai conștient decît mine cît de important era ceea ce făceam. Pe parcursul cîtorva ore știrea despre sosirea lui Monty în Gibraltar se răspîndise în toate capitalele țărilor dușmane. Ei spunea că am făcut mult pentru scurtarea războiului, exprimîndu-și convingerea că guvernul mă va răsplăti cu onoruri și daruri.

— Ați făcut o treabă admirabilă !

Cînd îmi amintesc cum s-au desfășurat lucrurile după terminarea războiului, aș putea lua spusele lui drept o glumă crunță. Dar nu mă plîng, sînt bucuros că am rămas în viață.

Plecarea la aeroport. Mulți demnitari, garda de onoare, echipajul avionului, toți cu ochii pe mine cînd am coborît din mașină.

— Rămîi cu bine, Rusty, am spus. Aș fi bucuros să ne mai revedem. Transmite salutările mele doamnei Eastwood.

— Mulțumesc, Monty.

●

Clifton James a vizitat apoi Algerul și alte cîteva aeroporturi africane. La Alger s-a oprit la Statul Major al generalului Willson. Între timp, în întreaga regiune mediteraneeană se răspîndise vestea, sprijinită de „indiscreția" celor de la Secret Service, potrivit căreia generalul Montgomery se află în Nordul Africii pentru a forma o armată anglo-americană capabilă să atace prin Sudul Franței, unde va fi sprijinită de forțele rezistenței franceze.

În timpul zborului, generalul Heywood m-a întrebat zîmbind :

— Ei, Jimmy, cum stai cu nervii ?

— Cu nervii, Heywood ? am întrebat cu glasul lui Monty. Nu vorbiți anapoda. Mi-am dat însă repede seama cît de dur mi-a fost răspunsul și am început să mă scuz : E ceva deosebit, cînd un actor părăsește scena el reușește să iasă din rolul pe care l-a interpretat. Cu mine lucrurile nu stau așa, nu pot. Eu nu sînt Monty numai cînd dorm, dar nici atunci.

— Înțeleg, răspunse Heywood, în munca dv. e mai bine să nu ieși din rol nici măcar o clipă. Nu puteți ști niciodată cine vă vede.

Din acest punct de vedere toate au fost în regulă atît timp cît a durat misiunea, acum însă ca s-a terminat și îmi este imposibil să reintru dintr-odată sub vechea înfățișare, după ce am fost, trup și suflet, o personalitate atît de importantă. Eram dominat de un sentiment de mulțumire pentru că îmi îndeplinisem misiunea fără cea mai mică greșeală și că nimeni, niciodată — după cîte cunoșteam — nu s-a îndoit că aș fi adevăratul general Montgomery. Pînă însă nu se producea debarcarea era periculos să trădez secretul.

Pentru armată acum eram ca un cadavru găsit undeva și care trebuie ascuns cît mai repede. Un cadavru care însă ar fi putut da totul în vileag. Pericolul nu consta numai în asemănarea fizică, eu continuam să mă port în continuare ca Monty. Și dacă nu voi fi suficient de atent s-ar putea să iasă oarecari nereguli.

Am ajuns la Statul Major al generalului Willson din Alger aureolat de glorie, dar îndată pragul trecut, ea s-a stins repede, brusc, pentru totdeauna. În dormitor am îmbrăcat uniforma locotenentului James din serviciul financiar, în timp ce uniforma de general era închisă într-un sertar a cărui cheie o luă generalul Heywood. În timp ce mulțimea soldaților și civililor aștepta în fața clădirii pentru a-l vedea măcar în fugă pe legendarul erou, adjutantul

Caen 1944. De la stinga la dreapta : generalii Patton, Bradley și Montgomery.

generalului Willson îl ducea în grabă pe „Monty“ pe intrarea din spate, prin bucătărie, peste un gazon îngust, într-o vilișoară aflată nu departe. Ușa de la intrarea în vilă era încuiată, la vremea aceea vila era nelocuită. Adjutantul îmi aduse la cunoștință că voi rămîne acolo pînă cînd vor reuși să expedieze, în ascuns, din oraș „cadavrul“, lucru care se va întîmpla foarte repede.

— Servitorul o să vă aducă mîncarea. Pe dv. nu trebuie să vă vadă nimeni, în nici o împrejurare, în fața vilei.

— Da, domnule.

Am început să înțeleg ce înseamnă să fii criminal urmărit. Propriul chip îți devine dintr-odată dușmanul cel mai de temut, încerci să ți-l ascunzi în spatele unor ochelari întunecați, al mustății. Și ori de cîte ori cineva se uită la tine ai impresia că te cunoaște, te recunoaște. Noaptea te urmăresc vise urîte despre polițiști și ocnași.

La orele cinci după amiază un sergent bun la suflet și bine hrănit mi-a adus mîncarea promisă : ceai, ouă, salam și cartofi prăjiți. După aceea în vilă și-a făcut apariția Heywood și legendarul general de brigadă Dudley Clarke. Cei doi mi-au explicat ce măsuri de securitate au întreprins pentru a mă scoate nevătămat din oraș. Mîine după masă va veni la vilă o limuzină care mă va lua și mă va duce la aeroportul din Maison Blanche, aflat nu departe. De acolo, un avion civil mă va transporta pînă la Cairo. La Cairo voi afla ce am de făcut în continuare. Pînă atunci însă va trebui să mă ascund ca un iepure și să nu ies din vilă sub nici un motiv.

La început vila aparținuse unor franțuzoaice, care însă o părăsiseră în asemenea grabă încît n-au putut lua cine știe ce din avere. Lăsaseră un papagal verde și unul cenușiu pe care, în timpul liber, sergentul Smith i-a învățat o superbă limbă engleză. Ca să mă mai înveselească, m-a condus la ei:

— Ei, ia spuneți voi ceva frumos.

La care papagalii au răspuns pe loc cu o expresie din acelea care pot fi auzite sîmbăta spre seară pe Old Kent Road, după care adăugară fragmente din expresii franțuzești pline de politețe.

— Vorbiți englezește, bestiilor ! strigă sergentul Smith. Nu vreau să aud nici un parle vu, madame !

Seara m-am dus din nou la papagali cu gîndul să scot de la ei cîteva cuvinte, dar ei tăcură cu încăpățînare. Am început să-i sudui, la care Lizzie, papagalul cel verde, mi-a aruncat cea mai cumplită înjurătură pe care am auzit-o vreodată.

— Tu să nu vorbești cu mine în halul ăsta ! am explodat eu. Eu sînt Monty .! !

Lizzie se întoarse disprețuitor. M-am aplecat asupra coliviei lui.

— Monty, bestie, ai priceput ? ! Monty !

Părăsind salonul l-am auzit pe Lizzie strigînd în urma mea :

— Monty ! Monty !

Am încremenit. Dacă sergentul o să-l audă strigînd acest nume, va dezlega misterul. Reușisem atîta vreme să-mi țin limba în fața prietenilor și cunoscuților iar acum m-am destăinuit unui papagal ! Mai lipsea ca generalul Clarke să audă și el ce-am trăncănit și să mă trimită la închisoare.

M-am liniștit la gîndul că papagalii din acest soi uită foarte repede tot ce au învățat. Peste puțin timp cînd sergentul Smith mi-a adus ceaiul, am auzit dinspre salon repetat de cîteva ori :

— Monty ! Monty !

În noaptea de 29 decembrie 1940 bombardamentele aviației germane au făcut peste 1 500 de victime la Londra

M-am uitat la sergent iar el s-a uitat la mine. Asemănarea mea cu Montgomery era izbitoare chiar și fără uniformă...

— Bestia asta mică prinde totul foarte repede. Ieri seară am discutat aici ceva despre Monty și Liz ne-a auzit, spuse sergentul oarecum intr-o doară.

●

La Cairo, unde de intreaga problemă s-a ocupat maiorul Terence Kenyon, James a petrecut cîteva zile plăcute. Și acolo se răspindise vestea că aliații vor debarca în Normandia. După cîteva zile maiorul Kenyon i-a făcut cunoscut că-a primit ordin să fie dus, pe calea aerului, in Anglia.

A urmat un zbor aventuros la bordul unui aparat vechi de tip „Dakota", pilotat de un căpitan istovit de oboseală, în compania a doi ofițeri de marină salvați de pe o navă care s-a scufundat și care acum se întorceau acasă. Se mai aflau acolo doi civili și cinci funcționari din aviație.

Zborul s-a desfășurat sub semnul unor episoade grave, al altora umoristice. În cele din urmă aparatul a aterizat cu bine, pe o vreme ploioasă, pe aeroportul militar din Devonshire. A urmat un drum cu trenul, iar la orele zece și jumătate seara a intrat în gara Waterloo din Londra.

A doua zi dimineața m-am dus la Ministerul de război pentru a prezenta raportul. Am urmat din nou coridorul întortocheat pînă am ajuns în încăperea cu numărul 654. Colonelul Lester era îmbrăcat în aceleași haine și arăta în nota lui obișnuită. Am așteptat, nu știu de ce, ca aventura mea să se sfîrșească oarecum dramatic, dar nu vedeam în ce mod anume. Poate din partea mulțimii, care urma să mă felicite sau să-mi reproșeze că mi-am îndeplinit prost misiunea. Colonelul Lester m-a întîmpinat complet indiferent, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat pînă atunci.

— Bună, James, zise scoțîndu-și țigara din gură. Care va să zică, v-ați întors viu și nevătămat...

Mi-am potolit pofta de a-i pune cîteva întrebări.

— Am vrut să vă conduc acasă cu un distrugător, dar văd că avionul a fost mai rapid, continuă Lester.

Trebuia să-și dea seama că muream de curiozitatea de a auzi toate noutățile, pînă și pe cele mai rele, dar omul acela enigmatic s-a mulțumit să scoată din buzunar un stilou cu care a început să scrie ceva pe o bucată de hîrtie. În cele din urmă și-a ridicat privirea și a spus calm :

— Mulțumesc, ai făcut o treabă esențială. O informare asemănătoare am trimis și poliției militare. Am scris-o ca pe un scenariu de film, au fost entuziasmați. Acum ce ai de gînd să faci ? Te întorci la studioul de filme sau îți iei un concediu ?

Eu însă voiam să știu, înainte de toate, în ce măsură acțiunea mea influențase situația militară. Cînd l-am întrebat, el a început să se plimbe de colo-colo prin încăpere.

— După informațiile pe care le-am primit, a fost un mare succes, răspunse.

Realizarea filmelor militare nu mă mai atrăgea, cu toate că mai înainte mi se păruse ceva extraordinar.

— Dacă ați putea aranja, am spus, m-aș bucura dacă m-aș putea întoarce la unitatea mea.

Lester zîmbi.

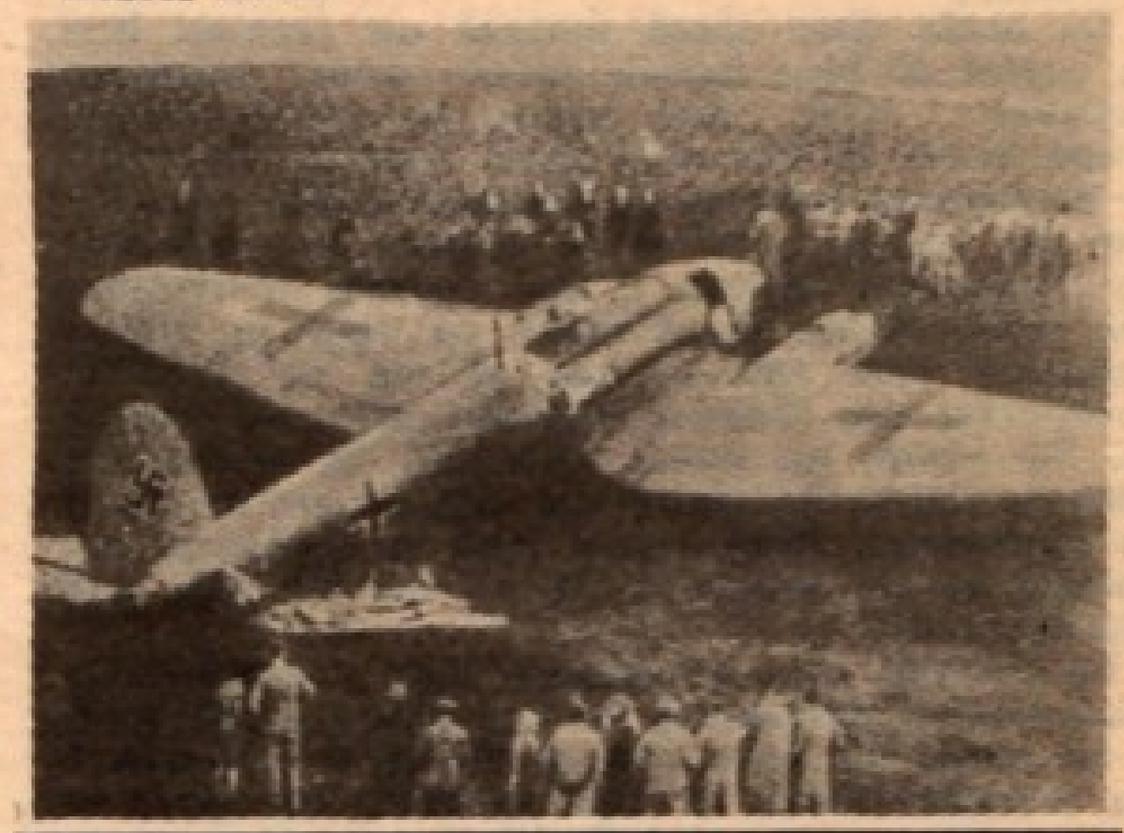

Primul bombardier german doborît deasupra Mării Britanii, lîngă localitatea Humble, Scoția, august 1940.

— Bine, dar poate nu știți că vă așteaptă clipe neplăcute. Dacă vă întoarceți la batalion, vor vrea să știe cu toții ce ați făcut și de ce sînteți bronzat. Răspundeți-le tot ce vă trece prin cap, numai nu adevărul. Poate credeți că nu mai e nevoie să păstrați secretul. Vă înșelați, sub nici un motiv nu trebuie să trădați ceea ce ați făcut.

— Înțeleg, domnule.

— E-n regulă. Și încă ceva : cred că va trebui să vă conduc la generalul de care ține sistemul financiar pentru a vă intermedia o convorbire. După aceea va trebui să ne despărțim.

După cum aveam să constat, aveam toate motivele să-i fiu recunoscător pentru convorbirea cu generalul. Colonelul Lester mă avertizase că mă așteaptă clipe grele, dar nici el însuși nu știa cît de grele ar putea ele să fie...

Pînă acum nu avusesem voie să-i trimit Evei nici un cuvințel, mai mult ca sigur că ea mă considera mort. În seara cînd am ajuns la Londra, i-am telefonat la Leicester. Auzindu-mi glasul, i s-a luat o piatră grea de pe inimă și a început să mă bombardeze cu întrebări, la care, se-nțelege, nu puteam răspunde. I-am spus în schimb că încă o zi sau două nu ne vom vedea, după care îi voi spune toate cele.

În trenul care mă ducea la Leicester am „lucrat" tot timpul la minciuna pe care trebuia să pedalez fie ce-o fi. Eva m-a așteptat la gară. Mă îndoiesc că undeva, cîndva, un bărbat s-a mai întîlnit cu nevasta lui avînd sentimentele pe care le trăiam eu.

— Ce bronzat ești, spuse Eva luîndu-mă de braț. Cam ce-ai făcut tot timpul pe acolo ? Hai, spune-mi...

— Nu acum, draga mea. Să mergem întîi acasă, acolo am să-ți explic totul.

I-am spus că în momentul cînd am început să filmez în cel mai strict secret ni s-a interzis să mai filmăm în Anglia iar pentru o mai mare siguranță, toate filmările s-au făcut în Africa...

De bună seamă că vorbeam convingător pentru că Eva mă aproba chiar dacă nu înțelegea de ce nu i-am scris nici un rînd în tot acest timp. I-am explicat că nu aveam voie să scriem nimănui de teama ca nu cumva scrisorile să ajungă în mîinile dușmanului.

A doua zi m-am dus la Statul Major al Serviciului financiar, unde l-am întîlnit pe George Reid, vechiul meu prieten. Mă așteptam să se bucure că mă vede, el însă spuse într-o stare de evidentă tensiune :

— James, te-ai întors ? Arăți de parcă te-ai fi bronzat în Sudul Franței.

Am dat din cap.

— Nu te întreb unde ai fost, nici de ce ai lipsit atîta timp, continuă Reid. Te avertizez doar că n-o să-ți fie tocmai moale.

Reid aștepta să spun ceva, eu însă tăceam. Trebuia să fiu o enigmă perfectă.

— Colonelul mi-a ordonat să te duc direct la el. Bănuiesc că lui va trebui să-i explici în vreun fel...

Peste cîteva clipe mă aflam față în față cu colonelul. Stăteam drepți, cu George Reid lîngă mine. Dacă acum stau să judec bine, supărarea colonelului era întemeiată...

— Ascultă, James, începu el. Cu cîtva timp în urmă ți-am dat o permisie de o săptămînă, așa este ?

— Da, domnule.

— Mi-a telefonat un general care mi-a spus că ai primit o misiune specială.

Generalul Bernard Law Montgomery, pe malul Canalului Minecii, examinînd situația militară înaintea debarcării aliaților

— Da, domnule.

Își pierdu controlul pentru cîteva clipe.

— La dracu, omule ! Dar nici idee n-ai ce-i aceea o misiune financiară specială !

N-o puteam nega.

Colonelul continuă ceva mai calm :

— Ce fel de misiune ai avut ? Unde ai fost ?

N-aveam altceva de făcut decît să-i spun că am primit ordin să nu vorbesc despre asta. Ceea ce, evident, nu-l mulțumea.

— Îți spun ca să știi ce te așteaptă : am pus să te închidă ca dezertor ! Poate o să aflăm adevărul cînd te vei afla în fața tribunalului militar.

Am tăcut milc, după care el a explodat din nou :

— Un ofițer inferior care se sustrage ordinelor unui colonel ! Nu știu ce brașoave i-ai vîndut generalului, eu unul nu mă las însă îmbrobodit ! Trimite după maiorul Walters, i se adresă el lui George.

Mi-am dat seama că trebuia să risc și am călcat promisiunea făcută colonelului Lester. L-am întrebat :

— Am putea vorbi între patru ochi ?

— Da, bombăni el. Reid, așteaptă afară.

După ce Reid a ieșit, am început :

— Îmi pare deosebit de rău că v-am adus în această situație, dar am primit ordinul strict de a nu spune nimănui ceea ce am făcut.

— Ordin de la cine ? izbucni el. Dumitale eu îți ordon ! Tare-aș vrea să știu cine altul îți dă ordine fără cunoștința mea ! De altfel, trebuie să știi că nu cred povestea asta ! spuse în timp ce se întinse după soneria de pe birou.

Psihologii pot explica în felul lor situația, eu însă simțeam că pericolul care mă păștea mă

Montgomery in timpul campaniei din Africa

obliga să intru pur și simplu în pielea lui Monty. Am spus rece :

— Ridicați receptorul și sunați la Ministerul de război, ați înțeles ? Cereți Secția MI-5. Ei vă vor spune tot ce vreți să știți !

Se uită speriat la mine. Ridică receptorul fără să scoată un cuvînt apoi se răzgîndi și-l puse la loc. Inspiră adînc, după care mi se adresă :

— Se vînturase ideea că ai fi închis în Turnul Londrei și că vei fi judecat pentru spionaj, spuse, după care eu am zîmbit. Îmi pare bine pentru dumneata și pentru mine că au fost doar scorneli. Presupun că nu vrei să-mi spui ceva asemănător.

— Regret, domnule, dar nu vă pot spune. Versiunea oficială spune că am fost ocupat cu filmările în legătură cu noile arme secrete.

Rise. La urma-urmelor, se simțea măgulit că Secret Service îl alesese pe unul dintre ofițerii lui...

După întoarcerea la unitatea mea mi-am dat seama că oamenii erau foarte curioși să afle ce am făcut. La cantină întrebările curgeau asupra mea din toate părțile. Am repetat povestea de două ori, de trei ori... dar nu totdeauna cu succes. Mulți m-au privit cu scepticism și cu bănuială. Unul dintre ofițeri fusese chiar iritat pentru că nu mă aflu la Tower, ca spion.

În timp ce-mi făceam serviciul, am băgat de seamă că colegii nu se purtau cu mine ca mai înainte. Cînd mă apropiam de ei încetau să mai vorbească. Cu timpul, bariera care se ridicase între ei și mine începuse să mă deranjeze. Cîțiva colegi-ofițeri nu încetau să-mi spună că se așteptau să fiu prins dintr-o zi într-alta. Îndată ce războiul a luat sfîrșit am cerut ca, cazul meu să fie deferit unei comisii de anchetă pentru a fi scutit odată pentru totdeauna de veșnicele întrebări. Cererea mi-a fost respinsă, dar am fost foarte fericit cînd s-a decretat demobilizarea, iar eu am putut să mă întorc la viața civilă.

●

Dar și în civilie l-au așteptat pe Clifton James destule neplăceri. De ambele părți ale Atlanticului au apărut multe cărți despre război, dar cînd James i-a scris colonelului Lester cerîndu-i încuviințarea să-și publice memoriile, acesta i-a răspuns că acțiunea „Dublura lui Monty" reprezintă încă o problemă strict secretă.

Permisiunea i-a fost dată mai tîrziu, după ce căpitanul american Butcher publicase volumul „Trei ani cu Eisenhower", în care se afirma că „dublura lui Monty fusese văzut în Gibraltar beat cui și cu trabucul în gură, umblînd creanga pe străzi", și după ce Montgomery ajunsese mareșal.

Memoriile — cenzurate — au fost încredințate ziarului „Sunday Times".

Și astfel, „dublura lui Monty" a început să fie din ce în ce mai publică.

M i s-a părut că venise vremea să mă întorc la teatru. M-am dus, de aceea, la un manager, care m-a întîmpinat cu multă cordialitate.

— Clifton James, nu se poate ! Dv. în carne și oase ? Sînt extrem de bucuros să vă văd.

— Încerc să uit tot ce-a fost, am venit la dv. fiind în căutarea unei slujbe.

A urmat o liniște chinuitoare.

— Regret, dar nu pot face nimic pentru dv. Și nu pot pentru că oamenii n-ar fi interesați să urmărească piesa ci pe dublura lui Monty. Îmi pare extrem de rău, dar lucrurile stau chiar așa cum vi le spun.

Aceasta a fost pentru mine o experiență nouă. Fiecare actor face, de regulă, tot ce-i stă în putință pentru ca lumea să audă cît mai des de numele lui. Mie însă mi-a ieșit exact pe dos, mie popularitatea a început să-mi dăuneze. Oriunde mă duceam, peste tot eram primit și salutat cu entuziasm, dar îndată ce venea vorba despre un angajament, mi se arăta, indirect, ușa. În cele din urmă m-am întors la studioul de filme...

●

Clifton James a mai avut odată ocazia să îmbrace uniforma lui Montgomery, să-și pună pe cap celebra lui beretă. Mareșalul promisese că va lua parte la un „garden party", la Cilham Castle, în Kent, dar a intervenit ceva de ultimă oră care l-a împiedicat să se ducă.

— Rugați-l pe James să meargă în locul meu, a spus Monty.

Ceea ce s-a și întîmplat, fără ca cineva dintre invitați să-și dea seama că Monty nu era... Monty.

Versiune românească și rezumat de
N. Nicolae

In 1930 apărea la Paris o carte fulminantă, un „best seller" al epocii — „Două luni cu banditii din Chicago", scrisă de ziaristul francez Geo London. Era epoca înfloririi fără precedent a gangsterismului american profesionalizat, a terorii publice instituite de banditi, a luptei acerbe a fortelor politienesti cu criminalitatea. Ziaristul — uzind atit de calitatea sa oficială cit si de legături obscure, ale căror nume sint, firesțe, trecute sub tăcere — a cunoscut atit oficialitățile americane cit și lumea interlopă. În cartea sa el încearcă să facă un reportaj pe viu, fără prejudecăți, cu privire la realitățile pe care le-a cunoscut personal. Dincolo de valoarea sa literară, cartea rămîne un document unic, prin obiectivitatea relatării și imparțialitatea observațiilor.

DOUĂ LUNI CU BANDIȚII DIN CHICAGO

Omul căruia i se atribuie 60 de crime

Anul trecut, in in 1929, in luna februarie, s-a produs ceea ce s-a numit masacrul Sfintului Valentin, pentru că s-a comis in ziua de 14, care celebrează acest sfint.

Într-un garaj din North Clarck Street, șapte banditi ai lui Bugs Moran, rivalul lui Al Capone, au fost lichidați de patru oameni înarmați cu mitraliere. Printre asasini, doi erau deghizați in polițiști. Contemplind cadavrele foștilor săi camarazi, Bugs Moran mormăia — cu sentimentele impărțite intre admirație și durere : „Numai Capone și oamenii lui puteau face așa ceva!"

Dar Capone n-a fost niciodată urmărit, nici pentru crimă, nici pentru vreun alt delict. În ardoarea lor civică, cetățenii cumsecade care formaseră Comisia impotriva crimelor din Chicago il puseseră in capul listei inamicilor publici. Dar el nu se temea de nimic... decit de răzbunarea banditilor din „gang"-urile adverse.

Se intorsese la Chicago. Sint convins că dacă n-ar fi fost vorba decit de poliție, el nu ar fi avut nici cea mai mică teamă. Dar existau, in schimb, atitia confrați care-i purtau simbetele și-i juraseră răzbunare... Drept care nu se deplasa decit insoțit de o gardă personală, intr-un automobil puternic blindat, care cintărea 7 tone. Poate, de fapt, acesta este adevăratul motiv pentru care Al Capone este practic de negăsit. Am o idee. Ce-ar fi să-l intreb pe avocatul lui Capone unde il pot găsi pe clientul său ?

— Șofer, West Washington Street, no. 111. Este adresa domnului Thomas D. Nash, apărătorul lui Capone. Fac o paranteză ca să spun că avo-

Una din isprăvile lui Capone : exterminarea unei intregi bande de rivali

caţii gangsterilor „se bucură" de o reputaţie deplorabilă. Unii dintre ei sînt consideraţi adevăraţi complici morali ai clienţilor lor. Foarte simpaticul Thomas D. Nash nu face parte dintre aceştia. Dimpotrivă, este unul din avocaţii cei mai stimaţi la Chicago. Primirea pe care ne-o face domnul Nash în biroul său impozant şi foarte elegant, este excelentă dar... plină de rezerve.

— Domnii mei, nici eu nu ştiu unde se află domnul Capone în acest moment...

— Poate totuşi...

— Domnii mei, nu este treaba mea să dau adresa clienţilor. Şi apoi, din punct de vedere juridic el poate veni sau pleca cînd doreşte din Chicago. Regret, într-adevăr sincer, dar nu vă pot fi de nici un folos.

Mi se şopteşte că „marele boss" îşi face veacul la Cicero, o comună limitrofă a oraşului Chicago, de fapt o localitate cu circa 40 000 de locuitori. Încerc să intru în graţiile intermediarului şi în cele din urmă îmi parvine ştirea că „bosul" a acceptat să mă primească.

Prohibiţie ! În America butoaiele cu whisky sînt vărsate în mare ● Şi totuşi se bea... cu pasiune

Şi iată-mă într-un taxi cu persoana care mi-l va prezenta pe Al Capone, capul listei care cuprinde numele a 28 de inamici publici dintre cei mai periculoşi. Ajungem curînd la o reşedinţă luxoasă unde sîntem imediat primiţi. În salonul somptuos îşi face apariţia însuşi „Marele Al", îmbrăcat decent, ba chiar elegant, într-un costum gris perle, ornat la piept de insigna unui club select newyorkez. Primele cuvinte ale lui Al Capone sînt puţin neobişnuite :

— Deci dumneata eşti tipul care vrei să mă vezi ?

Îi răspund prompt :

— Da, eu sînt tipul, şi pentru asta am venit chiar de la Paris.

Capone îmi replică imperturbabil :

— Paris... Texas... Da, da... Cunosc locul.

— Nu de la Paris din Texas, de la Paris din Franţa. Dintr-odată Al Capone se arată agreabil surprins :

— Oh, la, la ! Parisul — splendid oraş. Mi-aş dori să am timp să-l vizitez. Dar sînt atît de ocupat.

Să vă mărturisesc ? Cînd o mulţime de oameni, printre ei şi avocatul Thomas D. Nash, mi-au spus că Al Capone este un om seducător, eram foarte sceptic. Şi acum, faţă în faţă cu el, trebuie să mărturisesc că el este departe de a face impresia unui monstru, a unui gangster fără scrupule. Ba, dimpotrivă. Privindu-l, n-ai zice — doamne fereşte ! — că are faţa unuia căruia i se atribuie 50 de crime. Se exprimă într-o engleză foarte corectă şi destul de pretenţioasă, care nu te invită nici un moment la familiarităţi sau la argo.

— Nu vă temeţi că veţi fi arestat aici, la Cicero ? Face ochii mari şi are aerul că este pradă unei sincere uimiri. Îi amintesc de recenta moarte a lui Jack Zutta. Izbucneşte într-un ris sincer :

— Dar e foarte simplu. Cînd poliţia nu găseşte autorul unei crime, ea o aruncă în circa mea. Numai că eu am alte lucruri mai bune de făcut decît să omor oamenii. Eu am business-ul meu. Tot ce se spune despre mine sînt fabulaţii... Uneori, primesc scrisori, în care diverşi tipi îmi cer — contra bani — să omor pe cutare sau cutare. Uneori mi se oferă sume fantastice... Numai că eu am altceva mai bun de făcut...

— Sînt indiscret dacă vă întreb despre ce afaceri este vorba ?

— Ah, şmechere ! Parcă n-ai şti. Americanilor le este sete. Şi doar nu se vor sătura urmînd prescripţiile Legii Volstead (legea prohibiţiei)... Ţara asta nu se poate plînge de lipsă de ipocriţi. Sînt atîţia care fac pe abstinenţii şi care în realitate se îndoapă cu băutură. Şi apoi mai sînt şi poliţiştii care poartă o mască de respectabilitate, dar care, de fapt, sînt nişte canalii. Se fac doar că-i vînează pe gangsteri pentru a le putea stoarce mai bine banii şi pentru a-şi rotunji veniturile. Cum vrei să nu-i dispreţuiesc ? Mi-aş împărţi mai bucuros bucăţica de mîncare cu un turnător decît cu ei. Apoi schimbînd vorba : Vrei să scrii despre mine ? Aş prefera să n-o faci. S-a scris mult despre mine şi asta nu mi-a făcut decît rău. Aşa că... la revedere. Dacă iarna viitoare treci prin Florida, poţi să-mi faci o vizită.

Şi omul căruia i se atribuie 50 de cadavre îmi surise amabil şi-mi întinse mina în semn că întrevedrea noastră a luat sfîrşit. Era, nici vorbă, grăbit să se ducă la afacerile sale.

Mărturia unui poliţist

În aceeaşi zi, căpitanul Siege, cu acea spontaneitate care m-a fermecat întotdeauna la americani, mi-a povestit cîte ceva din supărările sale, pe un ton de amărăciune împăcată cu situaţia. El deplingea evidenta venalitate a unora din colegii săi, dar încă şi mai mult slăbiciunea justiţiei :

— La ce serveşte arestarea gangsterilor de către poliţie ? Judecătorii sînt dezarmaţi. Cu un avocat bun — şi au destui bani pentru a şi-l plăti pe cei mai buni — gangsterii scapă întotdeauna cu faţa curată. Chiar acuzaţi de crimele cele mai atroce, ei sînt repuşi în libertate pe cauţiune... Eh, dacă legile ar fi într-adevăr severe şi aplicate just şi dacă politicienii n-ar fi atît de ahtiaţi după cîştiguri dubioase, atunci poate n-ar mai fi gangsteri la Chicago.

Cauzele ? Aici voi da cuvîntul directorului Asociaţiei Patronilor :

— Alianţa dintre politicienii veroşi şi gangsteri stă la baza situaţiei fără ieşire în care ne aflăm. Şi cîtă vreme viaţa politică va fi aşa cum este, nu putem spera în dezarmarea gangsterilor.

Racket-ul — o escrocherie spectaculoasă

Cuvîntul „racket", foarte răspîndit în Statele Unite, a ajuns să desemneze un anume gen de escrocherie, acela de a obliga prin mijloace de intimidare şi violenţă un

Al Capone (stinga) împreună cu John Siege

patron, un negustor, un proprietar să accepte „protecţia" unui grup de bandiţi. De fapt ce înseamnă protecţie în cazul de faţă ? Înseamnă pur şi simplu abţinerea de la terorizare, distrugere, incendiu, asasinate etc., a respectivului (şi a familiei sale) în schimbul unor sume frumuşele, vărsate cu regularitate în contul bandei protectoare. Eventual chiar protejarea împotriva unor acţiuni similare întreprinse de bande adverse.

Iată cazul lui Isidore Braverman, cuprins în dosarele poliţiei nr. 28 544 şi 28 637. Cînd i-a venit ideea de a deveni dictatorul medicilor din Chicago, Isidore poseda un modest atelier de spălătorie. Dar într-o bună zi ziarele şi alte mijloace de publicitate au lansat un apel adresat tuturor medicilor din oraş. Ei erau anunţaţi despre crearea unei „Ligi economice a medicilor şi chirurgilor" la care erau sfătuiţi să adere. Programul era foarte strict şi preconiza abolirea clinicilor şi creşelor gratuite. Printre altele, se prevedea obligativitatea tuturor patronilor din industrie şi ai caselor de comerţ de a recomanda salariaţilor lor pe medicii membri ai Ligii, în toate cazurile în care ar fi fost nevoie de asistenţa lor. În felul acesta Isidore Braverman urmărea să se infiltreze pînă în cercurile cele mai înalte de afaceri, pentru a le determina să participe prin vărsăminte regulate la fondurile Ligii. Numai atitudinea foarte energică a Societăţii Medicale din Chicago a reuşit să dejoace planurile banditului şi să-l determine să renunţe la ideea lui „comercială".

Legea rămîne în mod invariabil neputincioasă, deşi ea include 17 articole referitoare la genul acesta de infracţiune. Aceste articole de lege vizează atentatele comise cu bombe, vînzarea şi fabricarea substanţelor explozive (cu ajutorul cărora sînt distruse întreprinderile şi reşedinţele celor care rezistă), tentativele de presiuni exercitate asupra patronilor şi angajaţilor, formarea de trusturi şi combinaţii destinate să fixeze preţul vînzării sau limitarea producţiei etc. Dar toate textele de lege rămîn literă moartă cîtă vreme domină carenţa de autoritate. Şi gangsterii înfloresc, plimbă pe sub nasul concetăţenilor lor automobile de un lux care nu-şi are egal decît în modul de a trăi pe care-l duc. Circulă o anecdotă după care unui mare miliardar i se propune un model extraordinar de elegant de limuzină. Acesta, excedat, o respinge cu cuvintele : „Nu, mulţumesc, nu ţin neapărat ca lumea să creadă că sînt un gangster."

În cartierul negru

Uneori se poate auzi părerea că negrii ar fi autorii principalelor crime comise la Chicago. Statistici serioase, întocmite de poliția din Chicago, arată că deși populația de culoare nu reprezintă decît 10 la sută din totalul locuitorilor, ei comit 40 la sută din delicte. Dar... atenție. În general, negrii comit micile găinării, spargeri fără importanță. Rolul pe care-l joacă ei în treburile gangsterilor adevărați este infim. Chicago, ca

Înmormîntarea fastuoasă a unui gangster asasinat la Chicago

toate orașele americane, are cartierul său de culoare. În acest an 1929, răscolit de criza economică foarte gravă, șomajul este mai pronunțat decît oricînd. Și este aproape normal că primele victime, și cele mai numeroase, ale șomajului, să fie negrii. În seara aceasta voi însoți un polițist în cartierul negru, pentru a cunoaște o persoană de excepție în mediul său.

Mergem, deci, să-l cunoaștem pe „ucigașul plătit". Și-l luăm, n-o să credeți, de la locul său de muncă. Căci omul nostru este dansator într-un bar. Îl contemplu dintr-o privire : nici înalt, nici puternic, nici frumos, nici urît. Aș putea zice liniștit — insignifiant din toate punctele de vedere. Se recomandă simplu — Harry ! Și ne invită acasă la el, unde ne deschide ușa o negresă vioaie și vopsită tare. Logodnica mea, o recomandă el scurt. Apoi, adresîndu-i-se, o trimite la culcare. Rămînem în trei : eu, Harry și omul care m-a adus la el. Vorbele ies cu greutate, Harry nu este obișnuit să vorbească despre el, sau poate nu vrea. Oricum, între două înghițituri de whisky aflu că din cea mai fragedă tinerețe a lucrat cu contrabandiștii de alcool. Avea sarcina să apere pe transportorii de bere de lăcomia altor bande. De multe ori trebuia să folosească arma. Și încet, încet s-a pomenit trăgînd cu sînge rece și foarte precis. Apoi a făcut pe paznicul unor „beer flats" (apartamente unde se servea băutură în mod clandestin și unde clienții puteau întîlni fete nu prea ortodoxe), unde iarăși a avut ocazia să vadă că viața nu răsfață pe oricine. Și a venit și momentul cînd i s-a indicat o persoană care trebuia să dispară contra unei sume de bani. Și după prima au urmat altele... și iată-ne, din vorbă în vorbă, ajunși la momentul de față.

— Cît mi-ai cere, dacă te-aș ruga să mă scapi de cineva care nu-mi prea place ? mă pomenesc întrebîndu-l. Vezi că nu sînt prea bogat. Se gîndește puțin, zîmbește, și-mi răspunde :

— Pentru dumneata, că-mi ești simpatic, o fac pentru o bătrînă (o mie de dolari). Mă mai tocmesc puțin, și pînă la urmă prețul ferm se stabilește la „trei foi" (trei sute de dolari). Și uite așa, pentru prima oară în viața mea, negociez și stabilesc prețul, la o marfă care n-am intenția s-o achiziționez vreodată, ba chiar, dacă mă gîndesc mai bine, îmi dă fiori pe șira spinării.

Detectorul de minciuni

Este evident că mă văd cu oameni dintre cei mai suspecți. Dar nimeni nu pare să se sinchisească prea mult. Înalți politicieni, profesori universitari, magistrați cunosc raporturile mele profesionale cu lumea gangsterilor. Ei le privesc cu curiozitate și parcă și cu un soi de simpatie. Și chiar așa și este. Toți cetățenii cinstiți depling faptele bandiților. Ei sînt excedați de neputința de a-i pedepsi și de a-i împiedica să-și desfășoare funesta activitate. Și totuși... criminalii sînt într-un mod curios destul de bine integrați în viața publică. Ei sînt văzuți în carne și oase : nu au înfățișarea înspăimîntătoare a gangsterului clasic, ci, dimpotrivă, aspectul omului de afaceri prosper ; ei posedă automobile luxoase, vile somptuoase și conturi în bancă impresionante. Același lucru se întîmplă și în relațiile cu polițiștii, din motive mai mult sau mai puțin avuabile. Complicitatea unei părți din poliție cu gangsterii, relevată cu atîta acuitate de scandalul Zutta, fusese denunțată de mult timp de cetățenii cei mai onorabili, la fel ca și alianța politicienilor cu criminalii.

În lupta cu criminalitatea, de multe ori se dovedesc mai zeloase organizații particulare care luate la un loc ar putea fi considerate ca niște batalioane de reintroducere a justiției în societate. (Și mai este ceva : Umorul este la el acasă la Chicago. Gangsterismul este „tracasat" și prin intermediul fiscului. Acesta a avut ideea năstrușnică de a impune gangsterilor cu venituri foarte mari, taxe pe venituri proporționale cu cifra de afaceri declara-

Eliberarea pe cauțiune

Există numeroase „Agenții de eliberare pe cauțiune", intreprinderi particulare, la care criminalul poate foarte ușor să-și procure o cauțiune judiciară, rambursabilă în rate lunare. Este unul din cele mai infloritoare comerțuri, exercitat de oameni foarte onorabili și în care alți oameni perfect onorabili găsesc un plasament sigur pentru capitalul lor. America, țara în care orice se poate cumpăra și vinde, trebuia să-și instituie un sistem practic de

tă. Parcă-l și vedeam pe Al Capone sau pe altul de taiia lui mergind la percepție și completindu-și conștiincios fișa de impunere pe venituri). De exemplu, colonelul Calvin Goddard a creat un serviciu de cercetări anti-criminale atașat Universității din Chicago. Colonelul Goddard nu s-a mărginit numai la perpetuarea vechilor metode de investigație. El a făcut mai mult — a sprijinit venirea pe lume a mașinii de detectat minciuni. Grație acestei mașini — mă asigură colonelul — ne putem da seama imediat dacă un inculpat spune adevărul. Invenția constă intr-un aparat destinat să inregistreze bătăile inimii și ale pulsului. Am fost invitat să mă conving personal. Mi-au inconjurat torsul cu o centură de cauciuc și mi-au conectat incheieturile miinilor la niște fire, care erau în legătură cu un ac care trasa un grafic dublu pe o foaie de hirtie atașată aparatului.

— Dacă răspundeți sincer la intrebările mele, mi-a spus inventatorul, graficul va trasa o linie regulată. Dar dacă nu, neliniștea dv., vreți, nu vreți, va antrena o rapidizare a pulsului care se va traduce printr-un grafic mai puțin regulat.

Fusesem prea amabil primit de colonel și el era prea entuziasmat de mașina sa pentru a mă arăta sceptic. Deci am declarat că invenția lui este admirabilă... fără ca în fața acestei afirmații dictată numai de curtoazie, acul să-și modifice cursa regulată. În același timp mă gindeam că dacă această mașină ar fi fost cu adevărat eficace, consecințele ar fi putut fi din cele mai gra-

Restaurant din Chicago dinamitat de gangsteri ● Camionul unei vopsitorii incendiat de bandiți, comisionarul a fost ars de viu

ve. Imaginați-vă că ar fi fost arestat Al Capone sau Spike O'Donell — și acest miracol se producea uneori — și că mașina colonelului Goddard i-ar fi forțat să spună adevărul gol-goluț. Ce revelații surprinzătoare ar fi făcut pentru lumea politică și magistratură. Așa că, domnule colonel, este poate preferabil pentru liniștea publică ca detectorul de minciuni să rămină numai în domeniul fanteziei.

plăți în materie judiciară. Așa cum cineva își cumpără pe credit un automobil, un aparat de radio sau o casă, tot așa își poate cumpăra o micuță „libertate provizorie", pe care o va rambursa în rate succesive. Este suficient un prim vărsămint de 5 la sută sau de 10 la sută din cauțiunea cerută de justiție și totul merge ca pe roate.

Un gangster acuzat de crime scapă intotdeauna. Cum ar putea fi altfel ? Decizia juriului trebuie să fie unanimă. Or, cu greu iți poți imagina un juriu compus numai din cetățeni care să fie atit de curajoși incit să nu se teamă de răzbunarea bandei al cărei membru il condamnă.

Unul din gangsterii cu care-mi petrec seara de astăzi observă :

— Chiar și magistrații se tem de noi !

— Totuși, Al Capone a fost condamnat la un an închisoare pentru port de armă ilegal. Un ris strident punctă remarca mea nevinovată.

— Al Capone a fost condamnat pentru că el însuși a vrut-o. În momentul acela viața sa era realmente în pericol. Bugs Moran jurase să-l lichideze. Mda, „Marele Boss" era urmărit de ideea că va fi împăiat și și-a zis că locul cel mai sigur în acel moment era chiar închisoarea.

— Pensiunea de familie a Unchiului Sam, cum îi ziceți voi aici ?

— Chiar așa. Și bine s-a gîndit.

Nora — micuța „gangsterette"

Gangsterii, în general, au rămas la o concepție romantică cu privire la femei. Soțiile sau logodnicele for sînt înconjurate de toate atențiile, sînt adăpostite în reședințe confortabile, sînt impodobite cu blănuri și bijuterii scumpe și sînt ferite de amănuntele tenebroase ale ocupațiilor lor. Ei sînt curtenitori cu ele, le plimbă în automobile ultra-moderne, le

Marele detectiv Pat Roche cercetînd armele capturate într-o razie contra gangsterilor ● Big Bill Thompson, primarul orașului Chicago „predicînd" mulțimii ● Ceeuri și documente găsite în safe-ul banditului Jack Zutta, toate demonstrînd relațiile lui cu lumea politică.

distrează în localuri scumpe și tind să apară în ochii lor cît mai onorabili cu putință. Dar galanteria gangsterilor înce-

teză în momentul în care începe trădarea, chiar și involuntară, și respectul pentru sexul frumos se întunecă în fața intereselor superioare ale afacerilor lor.

Pe Nora am cunoscut-o într-un local de noapte, frecventat de cea mai bună societate din Chicago. Natural că era tînără și frumoasă. În plus avea avantajul unei comportări decente și a unui suris deschis, nevinovat. Sorbea calmă un „lemon juice" în acordurile liniștitoare ale orchestrei silențioase, cum stă bine unui local care se respectă. În viața Norei — o suedeză cu pielea de lapte și ochii transparenți ca două safire — violența și poezia se împletiseră strîns. Pe cînd era foarte tînără un om din banda lui Bugs Moran se

îndrăgostise de ea. Într-o zi căzu într-o ambuscadă unde a fost grav rănit. Lungi zile și nopți Nora l-a veghеat sperînd să-l readucă la viață. Dar el muri, nu înainte de a-i șopti numele ucigașului său. La întrevederea cu coronerul, Nora a declarat liniștită că nu știe nimic despre împrejurările morții prietenului ei. Dar, din acel moment, unicul scop al vieții sale a fost să-l răzbune. Și, încet-încet, s-a apropiat de viața secretă a gangsterilor, a

găsit un alt tip care s-a îndrăgostit de ea, și i-a pus acestuia condiția — pentru a-l accepta — lichidării ucigașului primului ei logodnic. Acesta a fost de acord, și iată-i acum, sub ochii mei, dansînd un tango lenevos. Nora avea un aer abandonat și o privire limpede, de om cu conștiința perfect împăcată. Și poate în lumea ei, cu legile ei, altele decît cele obișnuite, Nora urmase codul onoarei și se simțea liniștită. Și ca să fiți pe deplin lămuriți, aflați că întîlnirea noastră într-un local public — chiar de talia aceluia în care ne aflam — era strașnic vegheată de patru gorile, așezate la mesele înconjurătoare, care nu aveau altă sarcină decît să supravegheze discret orice mișcare suspectă din jurul nostru. Dar în seara aceea, totul s-a terminat cu bine, și m-am întors la hotel întreg și nevătămat, ocazie cu care am așternut impresiile de mai sus.

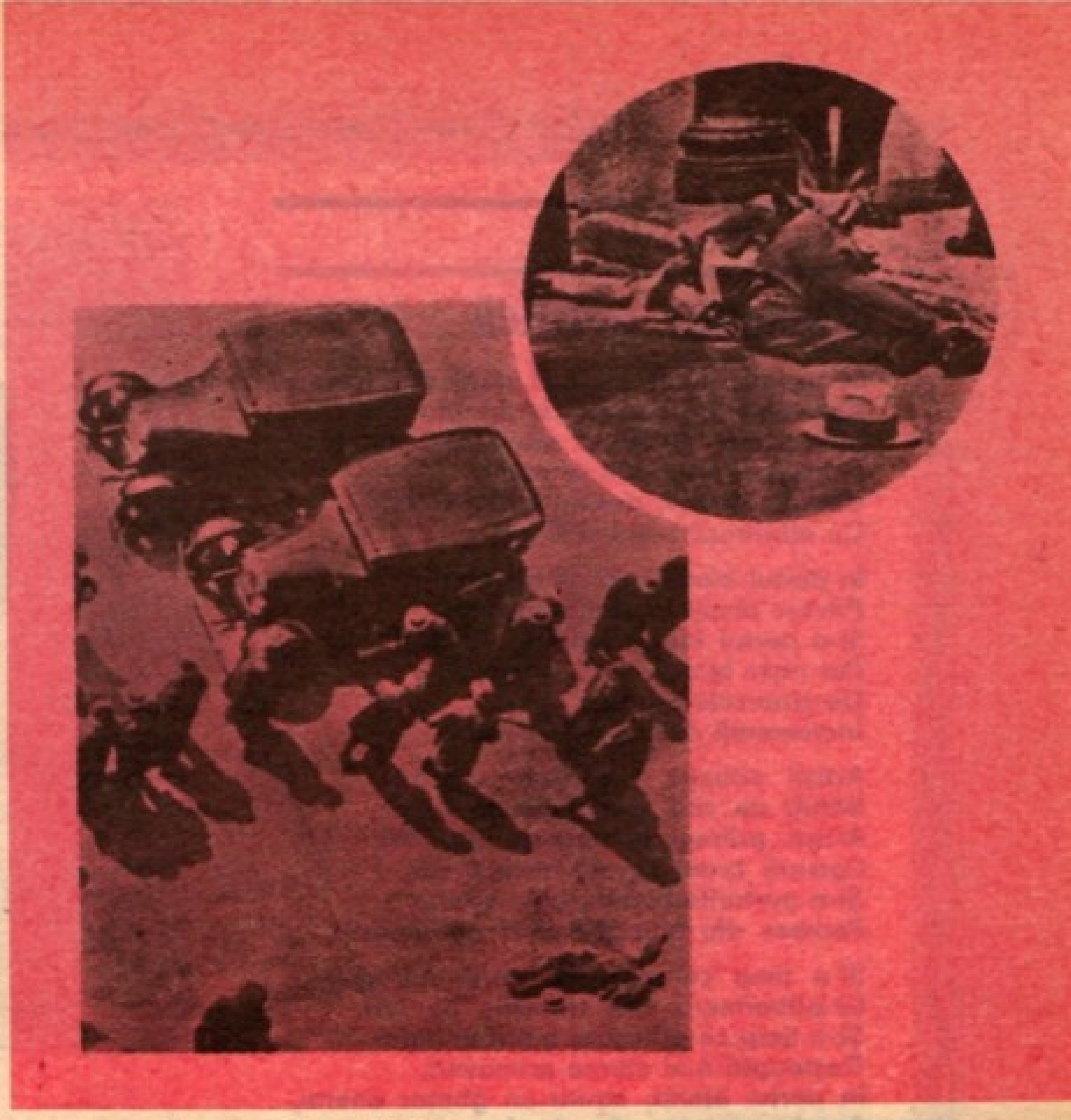

Un cinematograf ale cărui vedete sînt criminalii

Nu vă împingeți ! Aveți puțină răbdare. Sînt locuri pentru toată lumea !

Înghesuit între două cucoane corpolente, de-abia respir. Sîntem în fața unui cinematograf special, unde busculada nu încetează niciodată. Este vorba de un cinematograf unde în fiecare vineri seara poliția prezintă filmele sale. În sală, deschisă tuturor, pe ecran defilează fotografiile, cazierele și scurte secvențe filmate ale diverșilor indivizi arestați sau căutați de poliție, cu expunerea faptelor lor. Această proiecție săptămînală este un spectacol foarte gustat, mai ales de galeria de vagabonzi, oameni ai străzii, amici ai celor care pot fi văzuți pe ecran. În general, atmosfera este foarte eteroclită : poate fi văzut în primul rînd publicul obișnuit al sălilor de cinema... Dar pot fi întîlnite, de asemenea, și unele fețe cu care n-ai vrea să dai nas în nas în vreun cartier mai mărginaș după lăsarea întunericului. Aceștia vin mai puțin de curiozitate cît „în documentare". Pe cine au mai prins, ce fire au mai fost scoase la lumină, nu cumva va veni vorba și despre el ? Lîngă mine un domn serios îmi spune că de trei săptămîni vine să urmărească „spectacolul" cu speranța de a recunoaște în vreunul din răufăcătorii prezentați pe cel care l-a jefuit pe o stradă dosnică, cînd se întorcea de la lucru. Și, culmea ! Sînt și copii printre vedetele filmelor prezentate aici. Mici șterpelitori, vagabonzi — răufăcătorii de mîine, continuatorii de nădejde ai gangsterilor de azi.

A doua zi am o discuție cu judecătorul Andrews Bruce din Chicago, președintele Institutului American de Criminologie.

— Problema este de o gravitate excepțională. Optzeci și cinci la sută dintre criminalii și infractorii noștri au între 16 și 25 de ani. Știți cîți tineri sînt arestați la Chicago în fiecare an? 60 000 — nici unul mai puțin ! De fapt, ce vreți ? Cea mai mare parte a acestor copii sînt ieșiți din familii de imigranți. Părinții lor adesea nici nu vorbesc limba engleză. Acești copii sînt crescuți în mahalale, privați de orice

Un spectacol frecvent în acea vreme pe străzile din Chicago : un gangster împușcat de poliție sau, mai adesea, de concurență... ● Teatrul luptei după întîlnirea a două bande rivale de gangsteri.

bucurie a vieții. Și ce exemple au ei sub ochi ? Ei trăiesc printre proprietari de tripouri, contrabandiști de alcool, patroni de case de rendez-vous și drogați. Ei aud vorbindu-se de politicieni corupți, de polițiști vînduți. Cum să nu-și piardă respectul pentru părinți și cum să nu înceapă să-și dorească să devină și ei bandiți ?

Pronunțate de un străin, aceste cuvinte ar constitui, desigur, un rechizitor aspru. Din partea profesorului Bruce, savant respectat de naționalitate americană, ele constituie un foarte impresionant strigăt de alarmă.

Traducere și adaptare de Elisa Madolciu

ION MINULESCU

Romanţă nordică

In portul blond al unei mări din Nord
Au debarcat corsarii bruni din Sud.
Şi-n portul blond al unei mări din Nord
Greoaiele odgoane se aud
Cintind barbar, cintind in dezacord
Cu albatroşii tristului fiord.

In portul blond bătrinii mateloţi
Privesc tăcuţi la noii debarcaţi,
Şi-n portul blond bătrinii mateloţi
Par nişte blonzi copii, infioraţi
De cintecele brunilor piloţi,
Incremeniţi cu miinile pe roţi.

Artişti pribegi şi oaspeţi nepoftiţi,
Bătuţi de vint şi-adesea de noroc,
Artişti pribegi şi oaspeţi nepoftiţi,
Corsarii bruni repetă-acelaşi joc,
Şi-n porturile blonde-abia sosiţi,
Pornesc din nou şi-n veci netălmăciţi.

Şi-n timp ce-albastrul mării uniform
Le-adoarme-n cint tristeţile de ieri,
Şi-n timp ce-albastrul mării uniform
Deşteaptă-n ei eterne primăveri,
In portul blond, ca-ntr-un gheţar enorm,
Autohtonii tremură... şi-adorm !...

Cînta un matelot

Cinta un matelot la proră,
Şi imnul lui solemn plutea
Pe-ntinsul mării Marmara,
Ca-ntr-o cetate spaniolă,
Cind orologiul din cupolă
Anunţă fiecare oră
Printr-un preludiu de mandolă...

Cinta un matelot la proră
Şi marea nu-l înţelegea.

Cinta un matelot la proră
Un singur matelot cinta
Şi, totuşi, vocea lui sonoră
Părea, pe iahtul ancorat,
Un cor solemn de preoţi tineri,
Ce-ngroapă-n noaptea Sfintei Vineri
Un nou profet crucificat
Pe-o nouă Golgota...

Cinta un matelot la proră
Şi-ntregul echipaj dormea.

Cinta un matelot la proră,
Dar ce lunatic l-asculta
Şi cine cintu-i repeta
Din largul Mării Marmara,
Cind mateloţii toţi dormeau
Şi marea nu-l înţelegea ?

Cinta un matelot la proră
Şi-n larg sirenele plingeau !...

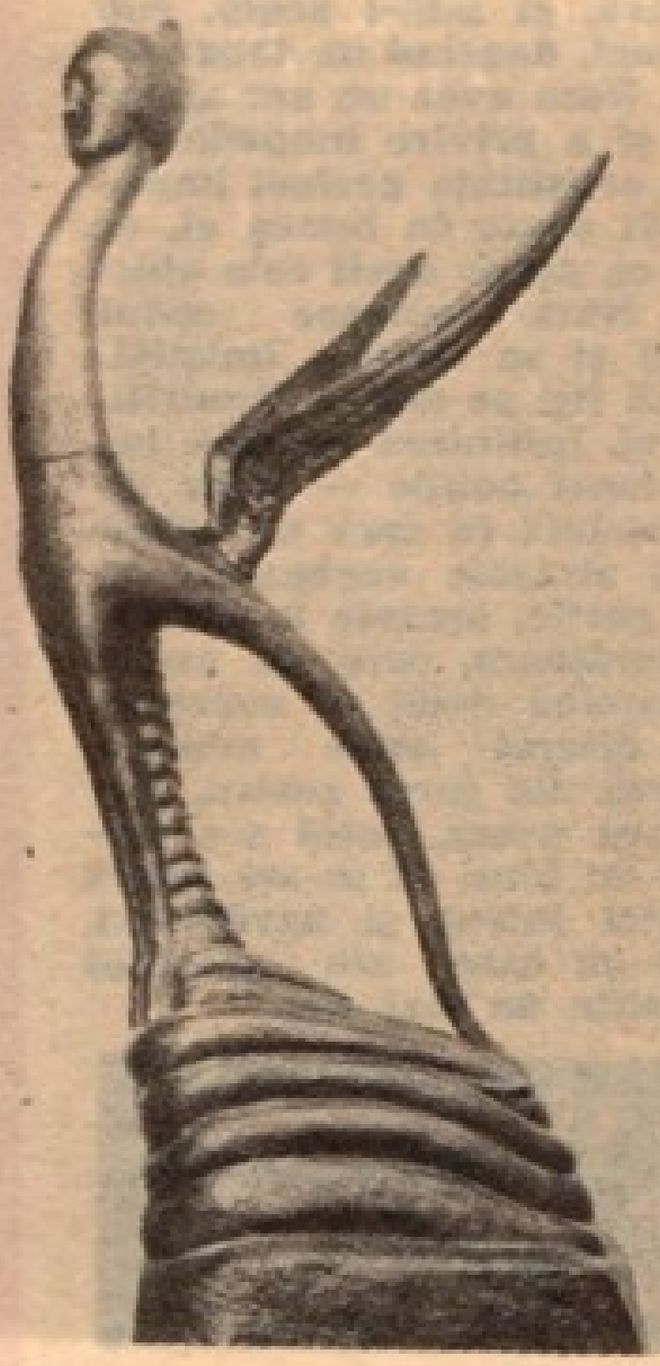

D. Paciurea : „Himeră"

GH. ORLEANU

Ceaţa

Departe-n ţările de ceaţă, intr-o
cetate-episcopală,
Coboară seara mohorită in liniştea
provincială.
Exil nostalgic, in odaie, infrigurat rămin
sub lampă,
Singurătatea ţese pinza, rembrandiind
ca-ntr-o estampă
O viaţă de imagini şterse : trecut
de umbră şi lumină.

. . . . . .

E toamna Nordului, şi ploaia
pe acoperiş bate-n surdină,
E toamna gindului, şi visul işi frînge
aripa şi moare :
Afară plouă, plouă-n suflet.
Mi-e dor de soare !

F.B.I. și LITERATURA AMERICANĂ

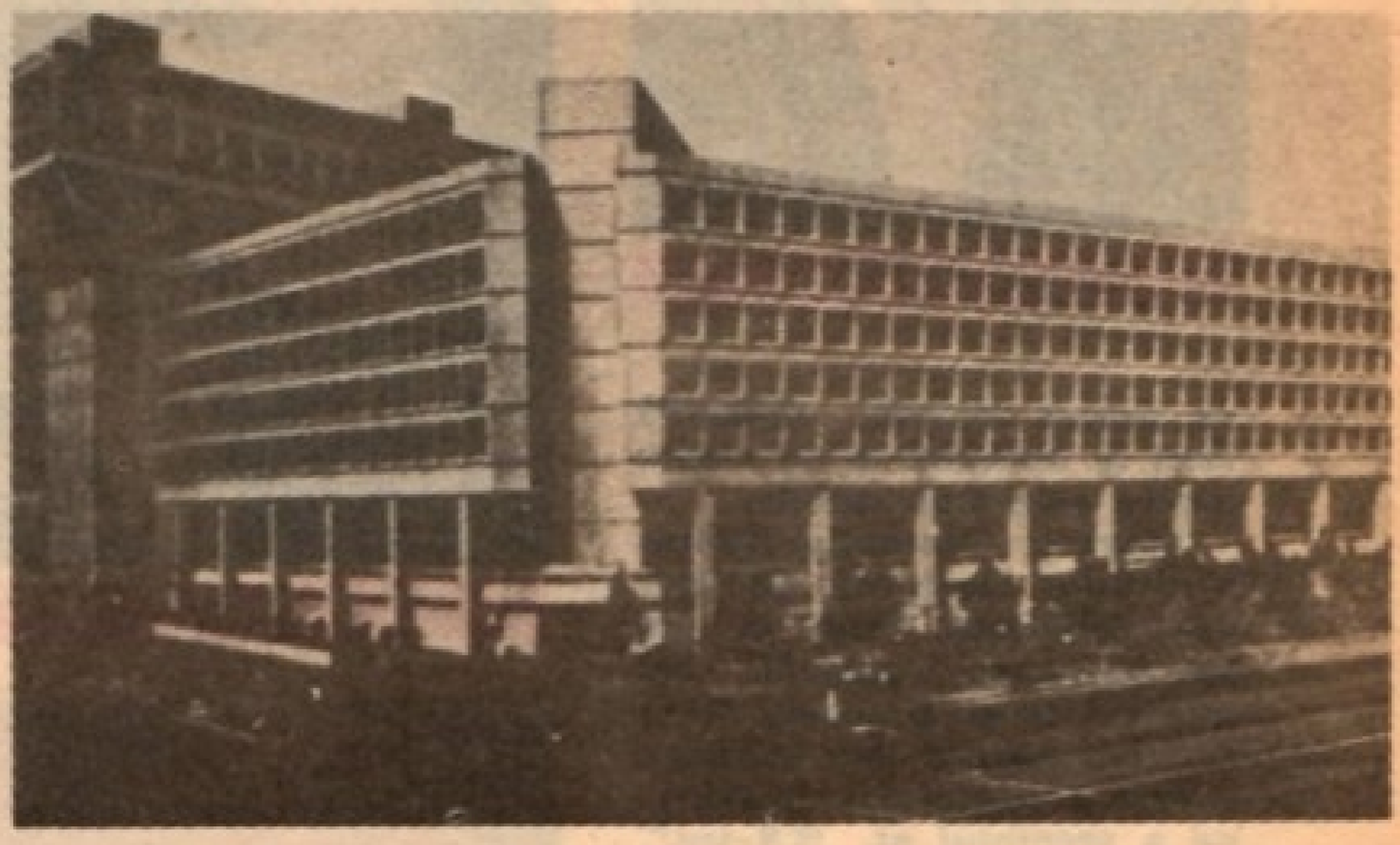

Cel mai absurd capitol din istoria literaturii americane

În primăvara anului 1984 poeta americană Nathalie Robins a citit că ziarul californian „San José Mercury News" a cerut Biroului Federal de Investigații — F.B.I. — să-i pună la dispoziție fascicolele de documente aflate în arhivele sale referitoare la activitatea scriitorului John Steinbeck. Cu această ocazie, ea s-a gîndit că au fost și alți scriitori americani urmăriți de F.B.I. și care își au dosarele în arhivele acestei instituții. A aflat astfel că în această situație s-au găsit nu mai puțin de 150 scriitori americani din secolul al XX-lea — prozatori, poeți, publiciști și critici literari — și a cerut F.B.I.-ului să-i pună la dispoziție copii ale materialelor aflate în seifurile poliției politice americane, cum ar suna o definiție reală a F.B.I.

După două săptămini cineva din partea centralei F.B.I. i-a telefonat făcîndu-i cunoscut că i-ar putea fi puse la dispoziție numai copii ale materialelor referitoare la scriitorii care nu mai sînt în viață. Materialele despre scriitorii în viață urmau să-i fie puse la dispoziție numai după ce poeta va fi obținut acordul titularilor de... dosar !

Dintre scriitorii aflați în viață Nahalie Robins a obținu acordul doar a 13 persoane.

Despre peripețiile ei legate de obținerea copiilor documentelor respective, Nathalie Robins a scris un amplu articol în publicația „The Nation". În acest articol ea nu a indicat și sumele pe care le-a plătit pentru obținerea documentelor, dar acestea au fost foarte consistente, cunoscut fiind faptul că pentru fiecare document se plătesc zeci de mii de dolari. Avînd în vedere că ea a solicitat și a primit dosarele a 134 scriitori, ne putem da seama cît a costat-o pe Nathalie Robins aventura ei literară.

Sediul F.B.I. din Washington ● J. Edgar Hoover, șeful F.B.I. între 1924-1972

Pentru a ajunge la cele 134 dosare, funcționarii F.B.I. au trebuit să examineze aproape 58 milioane fișe. Majoritatea dosarelor sînt înregistrate la clasified, adi-

Jack London

că dosare clasate, ştampilă care le menţine la un regim dintre cele mai secrete.

Treptat, Nathalie Robins a obţinut toate cele 134 dosare solicitate. Toate la un loc formează „capitolul cel mai curios şi în acelaşi timp cel mai absurd din întreaga istorie a literaturii americane a secolului al XX-lea", după cum scria un ziar american.

Marii urmăriţi — poeţii

Eroul Federal de investigaţii — F.B.I. — a luat fiinţă în anul 1908 şi încă de la început şi-a orientat o bună parte din activitate asupra urmăririi scriitorilor. Prea puţină lume ştie că primul dintre scriitorii americani înscris pe listele F.B.I. a fost... Jack London ! L-a urmat patriarhul literaturii americane William Dean Howes (1837—1920), una şi aceeaşi persoană cu cel care a condus campania electorală a lui Abraham Lincoln. În timpul cît Lincoln a fost preşedinte al Statelor Unite, Howes a lucrat în diplomaţie. Timp de mulţi ani el a condus revista „Atlantic Monthly" care a contribuit la popularizarea multor scriitori între care şi Mark Twain.

Se înţelege că de pe listele F.B.I. cu... subversivi nu putea să lipsească publicistul revoluţionar John Reed, care a trăit între anii 1887—1920.

Nathalie Robins este poetă. De aceea se înţelege că, în principal, atenţia i-a fost îndreptată asupra poeţilor

T.S. Eliot

Robert Frost

Theodor Dreiser

urmăriţi de F.B.I. Poeţi de toate orientările şi convingerile politice. Între aceştia figurează conservatorul J.C. Ronsom (1888—1974), T.S. Eliot (1888—1965), poetul naţional al S.U.A. Robert Frost (1874—1963), care a fost decorat chiar de către Senatul american şi căruia preşedintele J.F. Kennedy i-a încredinţat misiuni dintre cele mai delicate, Stephen Vincent Benet (1889—1943), apologetul epocilor de glorie din istoria americană, umoristul Robinson Jeffers (1887—1962).

Lista poeţilor continuă cu poetul simbolist şi metafizic Leonie Adams, cu Archibald MacLeish, cel care sub preşedintele Roosevelt a obţinut înalte onoruri. Între aceştia figurează şi Carl Sandburg (1876—1967), care face parte din rîndul corifeilor poeziei americane a secolului al XX-lea. În anul 1918 el a plecat din însărcinarea ediţurii „Newspaper Enterprise Ass" în Suedia. Revenit în ţară, i-au fost confiscate toate însemnările despre Marea

F. Scott Fitzgerald

Revoluţie din Octombrie, precum şi toate materialele scrise de el în limbile popoarelor din Scandinavia. Poetul avea asupra lui cîteva cecuri pe numele Anteri Nuateva, persoană care, potrivit informaţiilor de care dispunea ministerul ameri-

Pearl Buck

Ezra Pound

can al marinei militare, „reprezenta gruparea de revoluționari finlandezi din Statele Unite". În documentele F.B.I., Carl Sandburg figurează ca „reprezentant al uneia dintre filialele Internaționalei comuniste în S.U.A.".

Dosarul poetei Edna St. Vincent Milloy (1876—1967) conține 94 pagini. Un material din anul 1923 leagă de numele ei incercarea de a alcătui un grup de oameni de cultură americani care urma să efectueze o călătorie în Uniunea Sovietică. De asemenea, F.B.I. considera suspecte unele din poeziile ei. Un informator al F.B.I. scria în anul 1939 : „Domnișoara Milloy folosește imaginea cărtiței mișcindu-se pe sub pămint pentru a ne indica o agresiune din partea dușmanului" (!). Urmărirea foarte atentă a poetei a fost determinată însă de apariția, în anul 1927, a cărții sale despre executarea nedreaptă a lui Sacco și Vanzetti [1]).

Poetul William Carlos Williams (1882—1963) are un dosar care însumează 164 pagini. Referitor la anul 1930, dosarul cuprinde o notă referitoare la faptul că poetul a trimis redacției ziarului comunist „New Masses" o scrisoare în care aprecia în termeni elogioși numărul consacrat vieții și activității lui John Reed. În anul 1942 cineva din conducerea F.B.I. a propus ca el să fie urmărit în permanență. Așa s-a întimplat, dar ce a rezultat din această urmărire ? Citeva informații absurde. De pildă, unul dintre agenții F.B.I. a trimis centralei copia unui material al lui Williams „scris cu o mașină secretă" ; altul afirma că poezia lui este scrisă „intr-un cod pe care eu nu il înțeleg"...

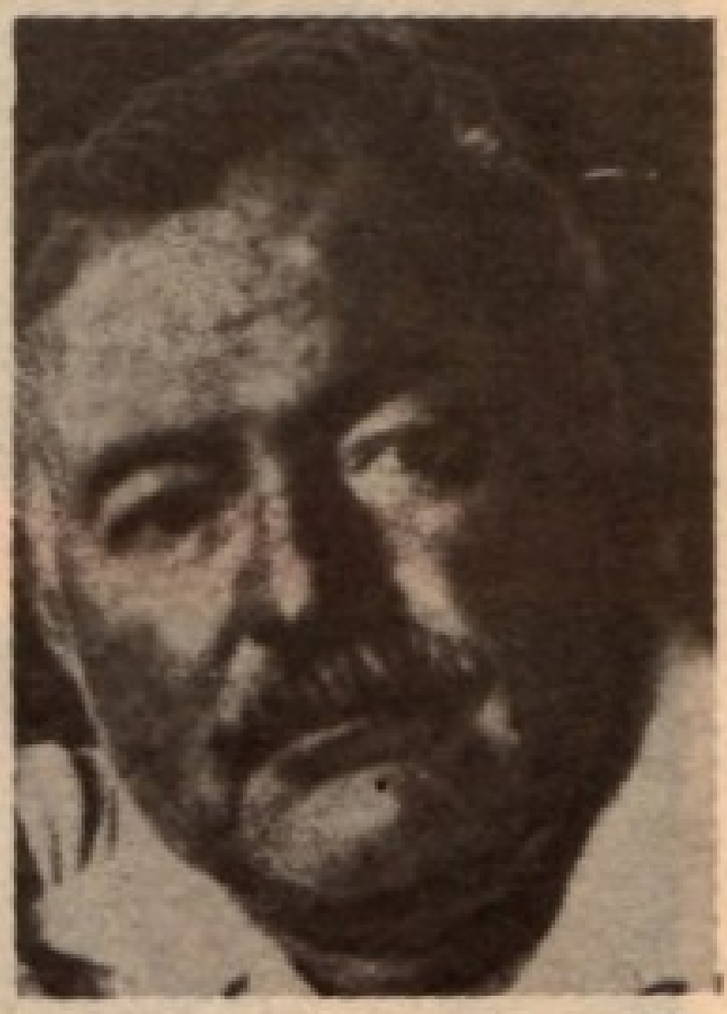

Ernest Hemingway

În anul 1952 F.B.I. a făcut cercetări în legătură cu cererea poetului de a fi angajat în calitate de consultant la Biblioteca Congresului S.U.A. În 1954 ziarul „Washington Post" scria că el nu a fost angajat pe acest post „pentru că nu este clar dacă este sănătos fizic și politic". Referitor la acest episod, poetul avea să spună într-un interviu : „De fapt, ce au aflat ? Pe mine nu m-au întrebat nimic referitor la acest lucru. Tot ce mi-au trimis a fos invitația de a mă duce la F.B.I. pentru a mi se lua amprentele digitale. Atit, nici măcar nu le-am răspuns la vreo întrebare. Pentru numele domnului, dar în ce țară trăim ? !"

Cazul William Carlos Williams a luat sfirșit printr-o scrisoare adresată de șeful F.B.I., J. Edgar Hoover, cel care a fost conducătorul acestei organizații timp de aproape o jumătate de secol, între anii 1924—1972, care spunea printre altele : „Candidatul nu a obținut dreptul de a ocupa acest post".

Cei mai urmăriți — laureații Premiului Nobel

În arhivele F.B.I. se găsesc însemnări despre aproape toți marii prozatori americani, începind cu Theodore Dreiser (1871—1945), Sherwood Anderson (1878—1941), Rober Herrick (1868—1938).

Se pare însă că F.B.I. acorda cea mai mare atenție prozatorilor americani laureați ai Premiului Nobel pentru literatură. Primul scriitor american distins cu acest premiu a fost Sinclair Lewis (1885—1951), acesta a fost urmărit începind din

[1]) Este vorba despre procesul intentat, pe baza unor acuzații false, militanților sindicali, Nicola Sacco (1891—1927) și Bartolomeo Vanzetti (1919—1927). Cei doi au fost condamnați la moarte și executați pe scaunul electric, împotriva protestelor opiniei publice americane și mondiale — N.N.

Dashiel Hammet, in timpul arestării din 1951

anul 1930 pînă la sfîrșitul vieții. O notă din anul 1944 păstrată în dosarul său remarcă faptul că scriitorul l-a sprijinit activ pe președintele F.D. Roosevelt în campania electorală pentru un nou mandat. Romanul „Singe regesc" (1947), drama mic-burghezului care află cu groază că strămoșii lui au fost negri, era considerat de către F,B.I. drept „propagandă agitatorică, ce susține politica de egalitate socială a negrilor cu populația albă". În același timp, el a fost acuzat că sprijină Comitetul pentru democrație în Spania.

Tennessee Williams

William Faulkner

Henry Miller

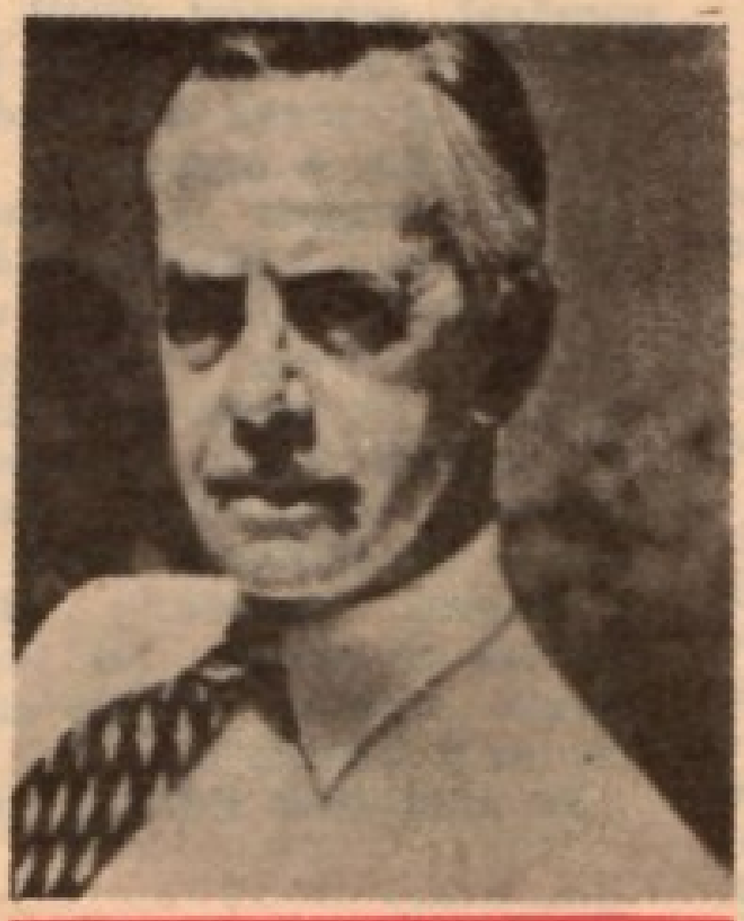

Eugene O'Neill

Un alt laureat al Premiului Nobel pentru literatură — Pearl Buck (1892—1973) are unul dintre cele mai voluminoase dosare în arhivele F.B.I., peste 300 pagini. Fiică de misionar, aceasta a trăit aproape 40 de ani în China prerevoluționară, de unde își trag seva principalele sale creații. În anul 1938, cînd i s-a conferit Premiul Nobel, J. Edgar Hoover i-a trimis o telegramă de felicitare. Mesagerul delegat să i-o înmîneze l-a informat astfel pe directorul F.B.I. : „De acum încolo să vorbească cine vrea cu ea, părerea mea este că această doamnă este, fără discuție, cam de stînga". Pearl Buck a mai fost urmărită, în afara de F.B.I., și de Departamentul de spionaj al Ministerului de Externe, de Serviciul de spionaj al armatei terestre și al infanteriei marine.

După cel de al doilea război mondial, scriitoarea s-a ridicat împotriva discriminării rasiale. Despre acest lucru în dosarul ei de la F.B.I. stă scris :„Chiar dacă ea însăși nu este comunistă, sprijinul ei acordat mișcării pentru egalitatea raselor face ca ea să fie vizitată de un mare număr de comuniști".

John Steinbeck (1902—1968) a fost unul dintre puținii scriitori care cunoșteau faptul că era urmărit. În anul 1942 el scria ministrului justiției din acea vreme, F. Biddles : „Ați putea să-i cereți lui Hoover să înceteze a mă mai urmări. A început să devină foarte obositor pentru mine."

F.B.I.-ului nu-i era pe plac orientarea cărților sale. Astfel romanul „Fructele miniei" — scria un agent al F.B.I. — zugrăvește pagini negative ale vieții americane, care ar putea sluji propagandei antiamericane".

În ceea ce-l privește pe Ernest Hemingway (1899—1961), Edgar Hoover spunea despre el : „Așa cum îl cunosc eu pe Hemingway, nu cred că ar putea fi comunist. El este pur și simplu un băiat dur, care se află totdeauna alături de cei sărmani".

Trebuie spus că F.B.I. îi urmărea pe toți scriitorii care abordau în mod critic realitățile americane, între

aceştia s-au aflat şi Erskine Caldwell, James Farell, Josephine Herbst, John Dos Passos, F. Scott Fitzgerald, William Faulkner.

În cartotecile F.B.I. figurează apoi şi scriitori ca Irwin Shaw, William Saroyan, Norman Mailer, Truman Capote, E.L. Doctorow. **Scriitorul Howard Fast, autorul între altele al unui remarcabil roman „Spartacus", transpus şi pe ecran cu Kirk Douglas în rolul titular,**

John Steinbeck

scria : „Lucrul cel mai cumplit pe care F.B.I. l-a reuşit este că activitatea sa a făcut ca scriitorii să renunţe a mai aborda în operelor lor aspectele critice din viaţa societăţii americane. Marea tradiţie americană de a acorda atenţie sferei sociale, din care au crescut cei mai mari scriitori ai noştri pînă la cel de al doilea război mondial este moartă. Astăzi se scrie la dimensiuni miniaturizate à la Updike... Orientarea socială a scriitorului a dispărut ca urmare a spaimei, iar aceasta este cea mai mare tragedie a literaturii americane".

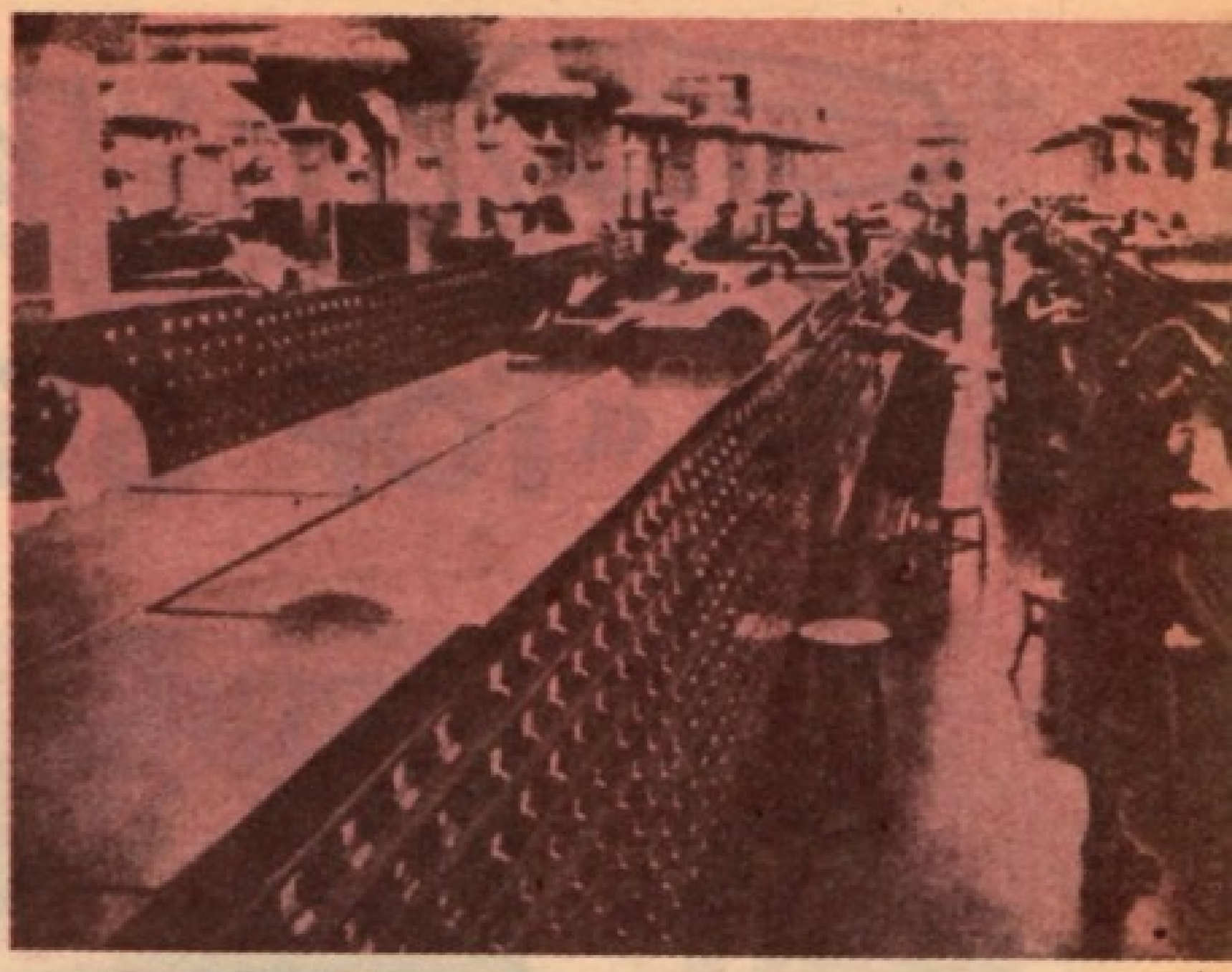

Lillian Helman

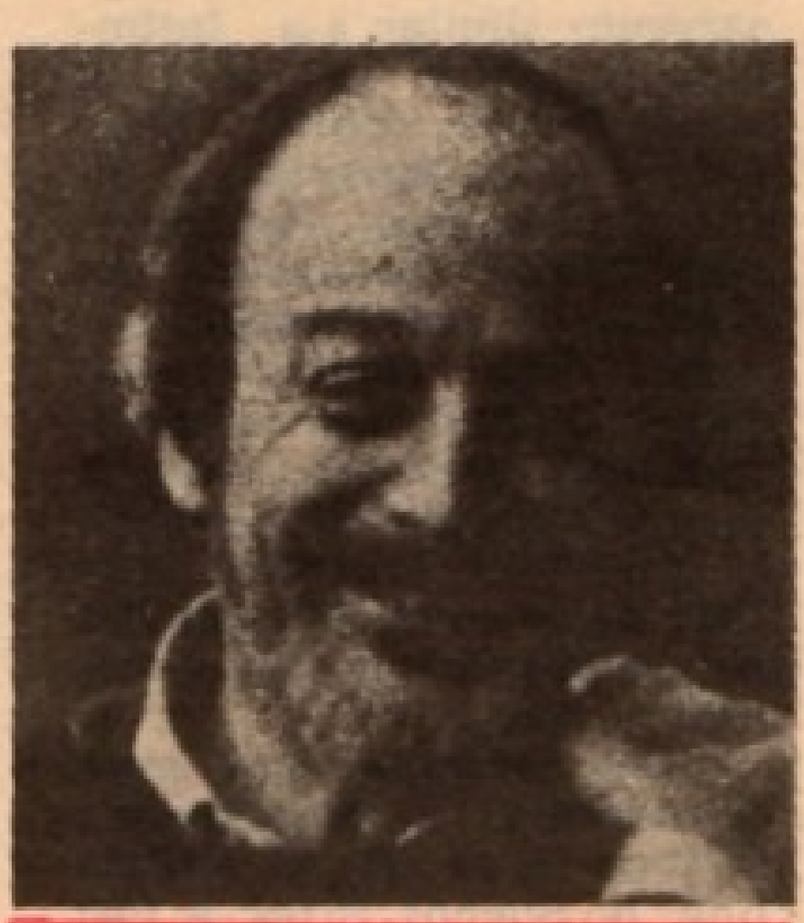

Lawrence Doctorow

Dintre suspecţii F.B.I.-ului figurează şi Dashiel Hammet **(1894—1960), creatorul romanului poliţist de „modă nouă". Hammet a fost urmărit începînd din anul 1944. A fost interogat de Comitetul pentru cercetarea activităţii antiamericane, şi, în 1951, închis. Alături de el au fost urmăriţi şi alţi autori de romane poliţiste :** E. Stanley Gardner **şi** Rex Stout.

Dramaturgii americani nu au fost nici ei scutiţi de „cinstea" de a le fi trecute numele pe listele F.B.I., începînd cu O'Neill **pînă la** Arthur Miller. Maxwell Anderson, **laureat al Premiului Pulitzer, a fost urmărit începînd din anul 1928 cînd a scris drama „Zeii fulgerului", tratînd problema nedreptei condamnări la moarte a lui Sacco şi Vanzetti.**

Scriitorii de culoare au făcut parte din oficiu din listele F.B.I. Între aceştia Langston Hughes **şi** Richard Wright.

Articolul Nathaliei Robins din „The Nation" se termină astfel : «Şi povestea nu a ajuns la sfîrşit. Dovada ? Nu demult, F.B.I. a difuzat o ştire potrivit căreia va începe să acţioneze împotriva „elementelor subversive din bibliotecile publice, care vor deveni centre pentru vînătoarea de spioni...»

M. Bordeianu

După „Epoca" (Milano) şi „Svet v obrazech" (Praga)

Stiute dela «TOP SECRET»

CA ÎN ROMANE

Scriitorul american Edward McGhee imaginează în romanul său de factură polițistă „The Orpheus Circle“ (Cercul lui Orfeu) un atac armat asupra Centrului de documentare al S.U.A. din Berlinul Occidental, cea mai mare arhivă din lume în privința numărului și valorii materialelor referitoare la perioada nazistă.

Romanul a apărut pe piață și a avut un mare succes.

După aceea s-a întîmplat ceva care, dacă nu s-ar fi întîmplat în realitate, ar fi părut de domeniul fantasticului. La Centrul de documentare al S.U.A. din Berlinul Occidental a avut loc, în realitate, un asemenea atac. Numai că acțiunea din realitate s-a desfășurat mult mai pașnic decît în romanul lui Edward McGhee.

Scriitorul Edward McGhee (Edward Harper)
● David P. Simon, directorul B.D.S.

Mi-amintesc că un fapt oarecum similar s-a întîmplat cu cîțiva ani buni în urmă. Marele scriitor Graham Greene începuse să lucreze la romanul „The Honorary Consul“ (Consulul onorific), în care imagina povestea răpirii unui diplomat englez dintr-o țară latino-americană. Pentru a fi mai aproape de realități, scriitorul a plecat în Argentina sperînd ca acolo să fie stimulat de atmosfera specifică Americii de Sud.

S-a întîmplat însă ceva cu adevărat extraordinar : în timp ce se afla în Argentina, la Buenos Aires, a fost răpit consulul onorific al unei ambasade ! Scriitorului nu i-a rămas altceva de făcut decît să urmărească desfășurarea operațiunilor pentru prinderea răpitorilor, pe care să o completeze apoi cu puțină fantezie din multa de care dispunea...

Dar să revenim la acțiunea din Berlinul Occidental.

După cum anunța ziarul „Berliner Morgenpost“ într-unul din numerele sale de la mijlocul lunii februarie 1988, pe parcursul a cîtorva ani, de la Centrul de documentare al S.U.A. din Berlinul Occidental (BDS) au dispărut cca 80 000 documente strict secrete în special referitoare la personalitățile din fruntea celui de al treilea Reich ! Unele dintre

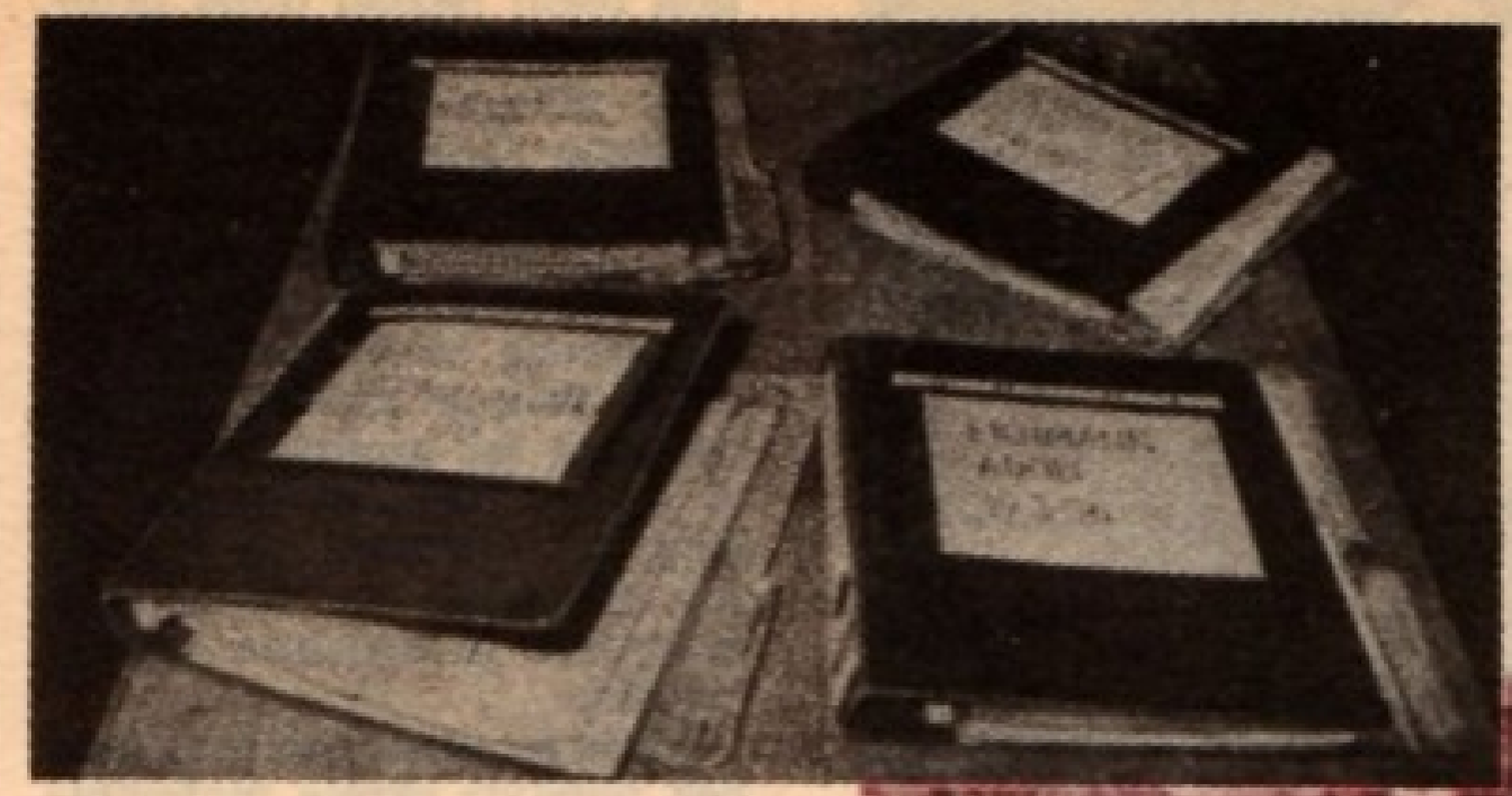

acestea erau simple copii, dar marea majoritate erau documente originale care, în felul acesta, au fost pierdute pentru totdeauna.

După cum au demonstrat cercetările întreprinse pînă acum, furtul nu a putut fi realizat de niște ageamii, așa cum se întîmplă în „The Orpheus Circle", ai cărui eroi încearcă să prefacă în scrum, cu ajutorul unei încărcături de napalm, întreaga arhivă de la BDS.

„Fiecare ficțiune scriitoricească are la bază o acțiune reală", spunea Edward McGhee, care nu este altul decît fostul diplomat american Edward Harper, care a lucrat vreme îndelungată la misiunea diplomatică a Statelor Unite din Berlinul Occidental și care, deci, este în temă cu toate aspectele legate de arhivele respective.

CE CONȚINE ARHIVA BDS?

O eventuală publicare a unei părți doar din documentele aflate în arhivele BDS ar crea greutăți enorme unor persoane care se bucură în prezent de o carieră strălucită și care neagă cu încăpățînare trecutul lor nazist. Pentru alții, aceste documente pot servi ca instrumente de permanent șantaj. Se cunoaște că însăși CIA i-a obligat pe mulți dintre criminalii de război să lucreze pentru ea sub amenințarea că, în caz contrar, va face publice acte referitoare la trecutul lor criminal.

Se apreciază că Centrul de documentare al S.U.A. din Berlinul Occidental ascunde circa 30 milioane de secrete, că în subsolurile Centrului se găsesc cca 10,7 milioane fișe albastre, galbene și verzi care, completate cu fotografiile din arhiva NSDAP, oferă date aproape complete despre toți foștii membri ai partidului nazist. Se mai află aici și cartotecile a peste 800 000 membri ai SA și SS, documentele referindu-se la avansarea lor în grad, recompensele și distincțiile obținute.

Fondul de documente de la Centrul de documentare american din Berlinul Occidental mai conține și însemnări ale serviciului pentru emigrație, care cuprinde aproape 1,5 milioane de nume de oameni din diferite țări uniunii naziste a doctorilor care, terorizați și schingiuiți, dar și de bună voie au consimțit să lucreze în favoarea imperiului brun. Lista documentelor este completată apoi cu numele membrilor

Printre documentele aflate la B.D.S. sînt și cele privitoare la Eichmann ● Depozitul în care se găsesc cartotecile foștilor SS

și dascălilor, ai Oficiului rasial și de deznaționalizare, instituții care se ocupau cu germanizarea forțată a populațiilor din teritoriile vremelnic ocupate. De un mare interes sînt și listele conținînd subvențiile pe care marile concerne militariste și industriale, dar și persoane particulare, le-au făcut imperiului nazist, protagoniștilor acestuia.

DOCUMENT CU DOCUMENT

Accesul la fondul cu documente „top secret" (strict secret de importanță deosebită) aflat în posesia Centrului de documentare al S.U.A. din Berlinul Occidental nu a fost și nu este ușor. Ziarul „Unsere Zeit", care apare la

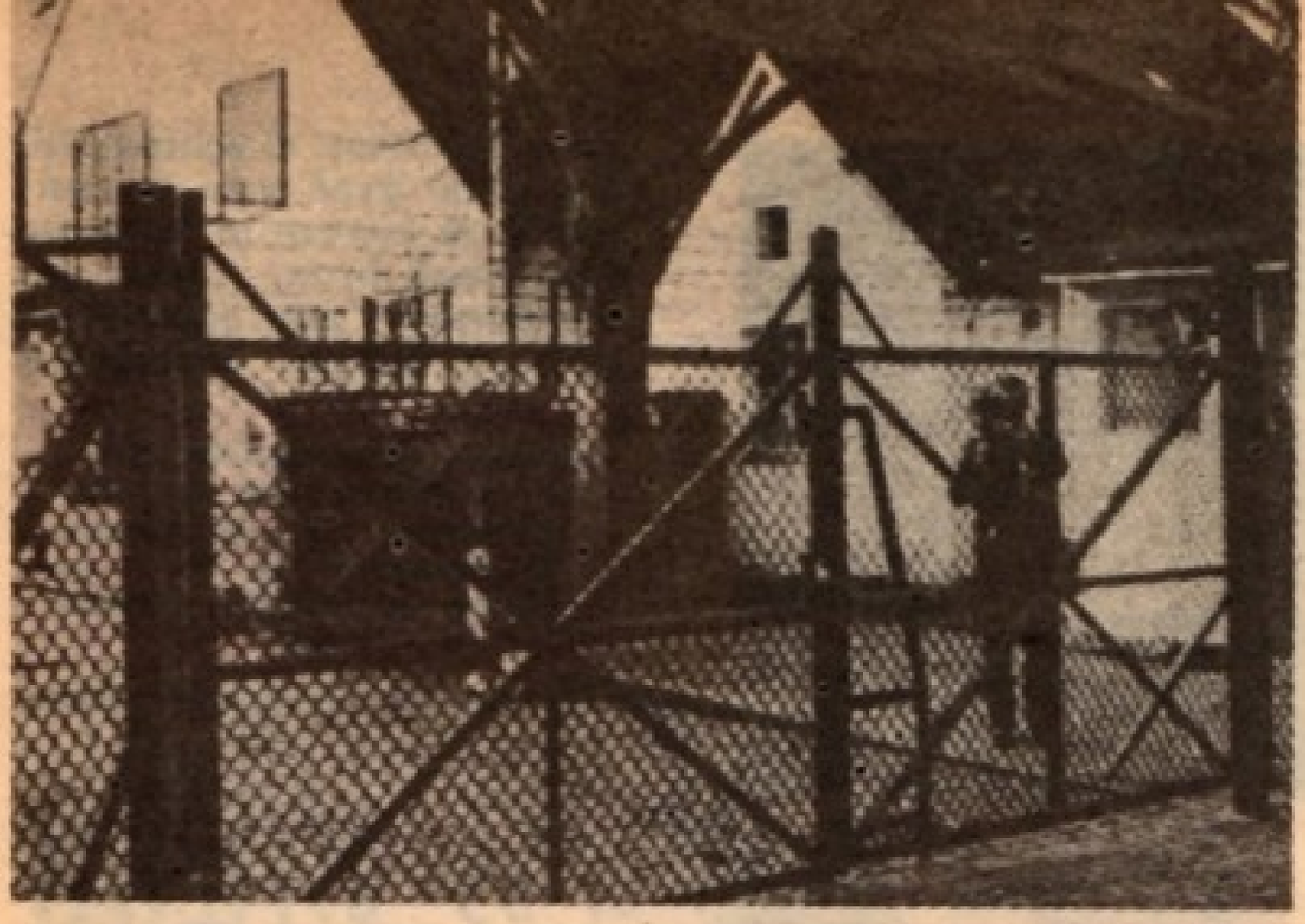

Intrarea la B.D.S., unde funcționarilor li se controlează genții...

Düsseldorf, citează din experiența scriitorului Bernt Engelmann : „Cererea de a-mi fi permis accesul la BDS pentru a culege materiale pentru o carte pe care o aveam în lucru mi-a fost în mod repetat respinsă de oficialitățile americane, pretextîndu-se faptul că studiul documentelor este permis numai persoanelor care întocmesc lucrări științifice sau în interes de serviciu".

Pe Engelmann îl interesa în primul rînd documentele referitoare la trecutul lui Hans Martin Schleyer, care a fost asasinat în toamna anului 1977 de membrii unui comando terorist. Ulterior s-a aflat că datele pe care le deținea din activitatea sa în sprijinul Reich-ului ar dăuna carierei unor persoane suspuse în societatea vest-germană contemporană.

O experiență similară celei a lui Engelmann are și avocatul Heinrich Hannover din Bremen. Jurist de mare reputație internațională, care s-a remarcat în ultima perioadă ca reprezentant al acuzării civile în procesul lui Wolfgang Otto, unul dintre autorii asasinării lui Ernst Thälmann. El este de părere că Centrul de documentare al S.U.A. din Berlinul Occidental nu slujește scopurilor pentru care a fost creat, dimpotrivă, el se străduiește cît îi stă în putință să apere viețile foștilor criminali și fasciști notorii.

Heinrich Hannover mai este de părere că tocmai poziția conducerii BDS a făcut posibil ca unii dintre funcționarii lui să înstrăineze un număr atît de mare de documente. În această acțiune aceștia au fost ajutați și de tergiversarea încheierii Acordului americano-vest-german referitor la predarea de către BDS către Arhivele federale a întregului material aflat acolo, însă numai dacă partea americană va fi executat fotocopii după toate documentele. Acordul urma să fie semnat în anul 1974, dar...

Se apreciază că pînă în prezent au fost realizate fotocopii după cel mult 60—65 la sută din totalul acestora.

În legătură cu dispariția documentelor strict secrete de la BDS, Procuratura din Berlinul Occidental a început cercetări asupra lui Wolfgang Eberhardt, adjunctul directorului american al BDS, David P. Simon, și a altor cîtorva zeci de funcționari vest-germani ai Centrului de documentare. Descinderile la locuința unuia dintre aceștia a dus la descoperirea unei copii după așa zisul testament al lui Hitler, provenit dintre documentele aflate la BDS !

Nelimpezit rămîne motivul furtului. Ziarul „Berliner Morgenpost" este de părere că furtul este rezultatul acțiunii unei bande organizate, care a înstrăinat documentele respective pentru a șantaja foștii naziști după principiul „cel care poate pierde totul plătește foarte bine".

Heinz Golinski, în vîrstă acum de 74 de ani, reprezentant al comunității evreiești din Berlinul Occidental, este de părere că inițiatorii acțiunii trebuie căutați printre cei care își ascund cu grijă și teamă trecutul nazist și care au interesul ca faptele lor criminale să nu ajungă niciodată la urechile opiniei publice.

Părerea unanimă este însă cea potrivit căreia majoritatea documentelor furate de la BDS ar fi fost vîndute unor oameni de afaceri care se ocupă cu comerțul de relicve naziste, foarte la modă în Occident. Cea mai bună dovadă în acest sens o reprezintă faptul că o serie de documente sustrase de la BDS au apărut deja în cataloagele anticariatelor vest-germane. Și nu la prețuri de mîna a doua !

Presupunerea că din arhivele BDS lipsesc o serie de documente a existat și mai înainte. O primă încercare a Procuraturii de a elucida cazul, în anul 1982, a rămas fără rezultat din lipsă de probe.

Nimeni însă nu bănuia volumul documentelor furate.

Departamentul de Stat al S.U.A. a luat repede poziție. „După cîte cunoaștem — a declarat un purtător de cuvînt autorizat al acestuia — există fotocopii ale tuturor documentelor furate, iar după cele mai importante au fost făcute microfilme".

Reacția presei a făcut ca onor conducerea BDS să ia unele măsuri de securitate. Dar ce măsuri !

„Pentru prima dată în istoria acestei instituții strict secrete s-a introdus, începînd cu 15 februarie a.c. (1988 — N.N.) obligația controlului servietelor la ieșirea din slujbă", scria „Der Spiegel".

Cum însă funcționarii au și buzunare...

I. Șerb

După „Panorama" (Italia) și „Svet v obrazech" (Praga)

OLOF PALME

Olof Palme și soția sa Lisbet

pett", televiziunea suedeză transmitea muzică funebră...

Știrea a făcut ocolul lumii cu o rapiditate demnă de nivelul tehnicii de comunicație la care ne aflăm : „Premierul Olof Palme a fost asasinat de un necunoscut în seara zilei de 28 februarie 1986, orele 23,21".

Multora nu le venea să creadă. Cum, un asasinat în Suedia ? Și încă al unui prim ministru ?!

Da, un asasinat în Suedia, „cămpioana democrației", cum le place ziariștilor suedezi, dar nu numai lor, să-și alinte țara.

Desigur că aceste semne de mirare-întrebare și le puneau cei mai puțin umblați prin cărțile de istorie a Suediei ; pentru că cei care au avut timp și curiozitate să le răsfoiască știau desigur că în istoria acestei țări au mai existat asemenea acte reprobabile de teroare. Cunoscutul scriitor suedez Jan Myrdall amintește că de-a lungul istoriei suedezi-

UN DOSAR CLASAT?

Au trecut doi ani...

Într-adevăr, au trecut doi ani din ziua în care ziarele suedeze de toate orientările publicau pe primele pagini, în chenar negru, portretul lui Olof Palme, primul ministru al Suediei. În dimineața aceea de 1 martie 1986, în loc să transmită tradiționala emisiune pentru copii „Kacke Kack-

lor au mai existat încă trei atentate în care au fost vizați importanți oameni de stat. Astfel, în anul 1436 Engelbrecki Engelbreckisson, „fondatorul patriei suedeze", conducătorul mișcării populare împotriva stăpînirii daneze exercitate prin regele Erik al III-lea, principe de origine germană, și creatorul primului parlament suedez, a căzut victimă unui complot al nobililor trădători de țară. O altă

personalitate remarcabilă din istoria Suediei care a sfîrşit în mod violent a fost, în anul 1718, regele Karl al XII-lea, ultimul reprezentant al „marii puteri a Suediei", aşa cum această ţară a ieşit, cu şapte decenii în urmă, din războiul de treizeci de ani.

Dacă ne amintim bine, atunci cînd a scris opera „Bal mascat", marele compozitor italian Giuseppe Verdi s-a inspirat din drama asasinării regelui suedez Gustav al III-lea, care a fost ucis, în anul 1792, în timpul unui bal la Opera din Stockholm.

Al patrulea în ordine cronologică este cazul lui Olof Palme...

Între cele patru cazuri există o legătură evidentă : victimele au fost personalităţi puternice, a căror politică a intrat în contradicţie cu interesele claselor conducătoare ale societăţii vremurilor respective ; apoi, fiecare din cei patru se bucurau de sprijinul opiniei publice şi dispuneau de asemenea putere de stat şi morală încît nu au putut fi îndepărtaţi decît printr-o moarte violentă.

Cinematograful „Grand" din Stockholm ● Singe pe trotuar (fotografie din 1 martie 1986)

Ultima zi din viaţa lui Olof Palme

Poate că în cazul lui Olof Palme lucrurile ar fi luat o altă turnură dacă premierul suedez şi-ar fi respectat programul întocmit în prealabil pentru săptămîna respectivă. În mod normal, în ziua de 28 februarie 1986, el nu trebuia să se afle la Stockholm ci la Lisabona, unde fusese invitat pentru a lua parte la lucrările Consiliului Internaţionalei Socialiste. Palme nu a putut însă pleca în Portugalia pentru că guvernul său avea de rezolvat o problemă foarte delicată : Statele Unite ale Americii puseseră Suedia în faţa unui ultimatum : fie renunţă la exportul de tehnică de vîrf în special electronică către ţările socialiste, fie S.U.A. vor sista exportul de asemenea tehnică către Suedia. Prima variantă ar fi avut urmări catastrofale asupra unui mare număr de întreprinderi suedeze. Lui Olof Palme nu-i erau pe plac astfel de situaţii, mai ales cînd prin urmările lor atingeau statutul de ţară neutră al Suediei. În cele din urmă a acceptat totuşi prima variantă.

La Stockholm, vinerea de 28 februarie 1986 a fost o zi ceţoasă. Pe timpul nopţii mercurul termometrelor înregistrase minus 8° şi căzuse puţină zăpadă. Dis de dimineaţă premierul jucase tenis pe terenul acoperit de la Lidingavagen, după care a plecat cu şoferul şi garda sa personală la casa de mode Ströms pentru a-şi schimba costumul cumpărat nu demult, care nu-i plăcuse soţiei lui, Lisbet. Ajuns apoi la sediul guvernului, a trecut în revistă împreună cu secretara sa Ann-Marie Wilsson problemele zilei. Între acestea, cele mai importante erau primirea ambasadorului Norvegiei şi interviul pentru revista sindicală „Statsosttöld".

În Suedia zilele de vineri sînt, în general, calme. În virtutea acestui fapt, Olof Palme şi-a trimis şoferul şi garda personală acasă, el urmînd să se întoarcă singur la reşedinţa sa din strada Vasterlangatan numărul 31. Distanţa nu era prea mare.

În cursul dimineţii premierul se afla într-o bună dispoziţie dar la prînz, la 13,15 cînd a intrat în sufragerie pentru a servi masa el arbora de-acum o expresie de om îngîndurat. Cauza acestei transformări a rămas necunoscută.

La orele 15,00, Olof Palme

l-a primit pe Ingvar Ygeman, redactorul şef al revistei „Statsonsttöld" şi pe fotoreporterul John Wählbärj. Discuţia s-a referit la politica de pace a Suediei atingind şi unele probleme economice. La sfirşit, fotoreporterul l-a rugat să înconjoare biroul şi să se apropie de fereastră pentru ca lumina să cadă cit mai bine. Olof Palme s-a dus pînă în dreptul ferestrei ceea ce l-a făcut pe John Wählbärj să exclame :

— Atit de aproape de fereastră ar putea fi periculos!

Premierul s-a retras din dreptul ferestrei după care a spus :

— Da, aşa este. Nu se ştie niciodată cine poate pîndi afară...

După aceea au trecut la discuţii pe teme cotidiene, Palme spunîndu-le printre altele că seara ar vrea să se ducă la cinema pentru a vedea filmul „Viaţă de ciine". După plecarea celor doi, Olof Palme a dictat secretarei cîteva scrisori şi a discutat cu secretarul de stat Ulf Dahlsten pe marginea discursului pe care urma să-l rostească în cadrul Consiliului Nordic, la Copenhaga. Pe la şapte fără un sfert a plecat spre casă, pe jos şi fără garda personală. La şapte i-a telefonat fiului său Marten şi s-au înţeles că vor merge la cinematograful Grand pentru a vedea filmul „Fraţii Mozart".

În timpul cit premierul vorbea la telefon, proprietarul unui magazin din apropiere a observat doi indivizi care discutau nervos în faţa casei lui Olof Palme.

Soţii Palme au ieşit din casă la ora 20,40 şi s-au îndreptat spre staţia de metrou Gamla Stan de unde au călătorit pînă la staţia Radmasgatan din cartierul Narrmalm. Drumul pînă la cinematograful Grand unde îi aştepta Marten cu logodnica nu măsura mai mult de 3—400 metri.

Filmul s-a terminat la orele 23,04. Ajunşi în stradă, Lisbet şi Olof Palme s-au înţeles să meargă pe jos pînă acasă. S-au despărţit de tineri şi au pornit-o pe strada Sveavägen, al cărei nume înseamnă în traducere „calea suedeză" şi care este un bulevard modern în plin city. Mai tirziu, Marten avea să-şi amintească faptul că în momentul cînd s-a despărţit de părinţii săi a văzut un individ cu o armă în mînă în faţa unui magazin. Individul fusese observat şi de proprietarul şnack-barului vecin, care a remarcat că acesta era îmbrăcat într-o geacă bleumarin.

Soţii Palme se deplasau pe partea stîngă a străzii, mai animată. La un moment dat cei doi au traversat, s-au oprit în faţa vitrinei luminate a magazinului Sari, după care s-au apropiat de vitrinele editurii „Boniers", unde Marten lucrează ca redactor.

În spatele lui Olof Palme se afla un individ, aveau să declare mai tirziu cîţiva martori...

Plecînd din faţa vitrinelor, premierul a rămas la doi paşi în urma soţiei.

Ajunşi în dreptul magazinului pentru tapete „Dekorina" individul s-a apropiat şi mai mult.

Era ora 23,21 şi cei doi ajunseseră la intersecţia străzilor Sveavägen cu Tunnelgatan. La cca. 700 metri de cinematograful Grand...

„Îl cunoaşteţi pe omul acesta?"

Individul a tras din spate din imediata apropiere. Glonţele a atins coloana vertebrală şi aorta. Olof Palme s-a prăbuşit ca secerat, cu faţa la pămînt. După aceea asasinul ţinti între omoplaţii doamnei Palme dar cum aceasta făcu o mişcare bruscă de răsucire, glonţele nu-i atinse decît fişul.

Lisbet Palme îngenunche lîngă soţul ei şi-i prinse capul în mîini.

Între timp asasinul ajunse la strada Tunnelgatan, se opri între două camioane staţionate întîmplător acolo şi căută încotro să fugă. Pentru o fracţiune de secundă Lisbet Palme îi zări faţa. Mai tirziu ea avea să declare că nu-l mai văzuse niciodată pe omul acela...

Primele au ajuns lîngă corpul prăbuşit al premierului Karin Johansson şi Anna Hage, ambele eleve la şcoala de asistente medicale, care fuseseră şi ele la cinematograful Grand. S-au aplecat asupra corpului lipsit de vlagă şi au încercat să-i facă masaj cardiac, dar au renunţat pentru că Olof Palme sîngera puternic. Un tînăr venit în fugă lîngă cele două a încercat să execute manevrele de respiraţie gură la gură dar nu a reuşit din cauza puternicei hemoragii nazale.

La un minut şi patruzeci de secunde de la comiterea crimei, Kjell Ostling, inspector la secţia centrală a poliţiei, lansa către toate maşinile din patrulare alarma :

„La intersecţia Tunnelgatan cu Sveavägen a fost împuşcat un om !".

După treizeci de secunde, la locul cu pricina a sosit o maşină din patrulare cu girofarul albastru în stare de funcţionare. Poliţistul Gosta Söderström a coborît din maşină,

Reconstituirea

Tunnelgatan, strada pe care a dispărut asasinul.
● Glonțul ucigaș !?

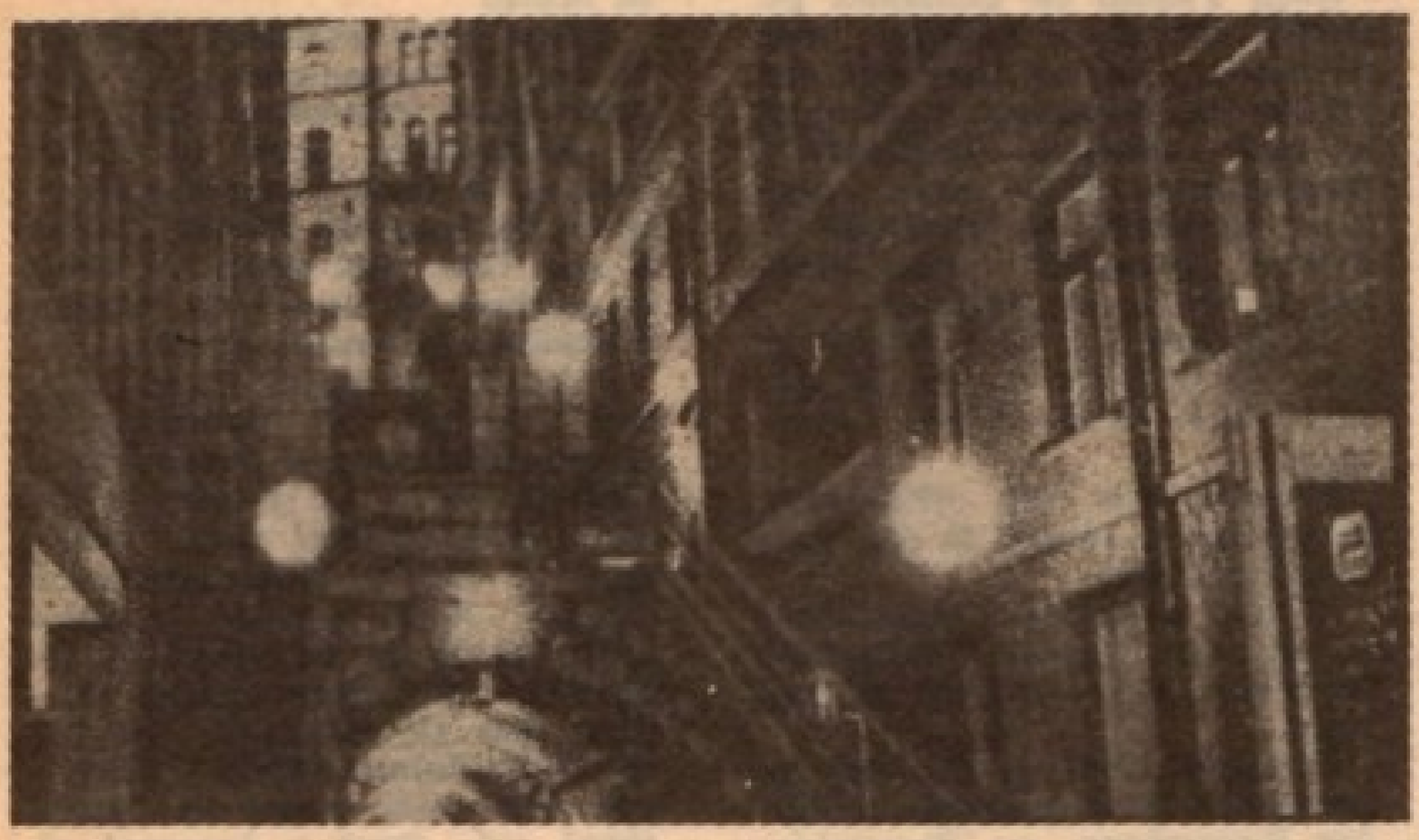

s-a apropiat de Lisbet Palme, care stătea in genunchi și plingea și a intrebat-o :

— Îl cunoașteți pe omul acesta ?

— Idiotule, nu vezi că este primul ministru ?

În loc de răspuns, polițistul îi spuse :

— Actele dv., vă rog.

520 și 1520 nu au nimic comun?

O serie de martori oculari au observat incă inaintea comiterii crimei unele lucruri suspecte in locul in care avea să se producă atacul. **O locatară din apropiere, la vreo 300 de metri de cinematograful Grand, a observat pe fereastră doi indivizi. Unul avea în mină un obiect care semăna cu un aparat de emisie-recepție, celălalt era imbrăcat intr-o geacă albastră. După un sfert de oră, la 22,45, locatara a coborit în stradă pentru a-și plimba ciinele. În clipa aceea pe lingă ea a trecut in mare viteză o mașină a poliției.**

A doua zi, ea a anunțat poliția despre cele văzute, dar spusele ei nu au fost luate in seamă. Femeia a fost chemată la poliție pentru interogatoriu abia după un an (!) adică atunci cind șeful comisiei însărcinate cu elucidarea cazului fusese schimbat.

Unul dintre martorii pe care, din motive lesne de înțeles, poliția il numește Lars, a văzut un individ alergind pe scările aflate în prelungirea străzii Tunnelgatan. A inceput să alerge după el dar cind a ajuns la nivelul străzii Molmskillnadsgatan i-a pierdut urma intrucit de pe strada Regeringsgatan tocmai venea în viteză o mașină a poliției.

Lars a inceput să gesticuleze arătind cu mina spre locul unde fugea individul. La volanul mașinii se afla Christian Dahlgaard care însă nu a fost interogat de poliție. El a fost chemat pentru un interogatoriu abia peste un an iar atunci a declarat că nu-și amintește să fi trăit o situație asemănătoare...

Un alt martor, Ingrid, a declarat că a văzut cu puțin timp inainte de ora comiterii crimei o mașină a poliției staționind pe strada Drottningsgatan. A fost frapată de faptul că în mașină se afla un singur polițist, cind este știut că in mașinile de patrulare trebuie să se afle în permanență doi oameni in uniformă. În afară de aceasta, ușa din față stinga era deschisă iar ea a putut zări cum cineva l-a sunat pe șofer iar acesta, șoferul adică, a spus :

— Da, deci acolo...

După care a trintit portiera și a plecat în viteză.

Din numărul de inmatriculare al mașinii la care s-a referit, Ingrid a putut indica formația 520.

Mașina al cărui șofer fusese Christian Dahlgaard avea numărul de inmatriculare 1 520...

Dar mai sint și alte (să le zicem) intimplări

Presa suedeză a adresat chiar de la inceput critici serioase modului in care se desfășurau cercetările pentru descoperirea asasinului lui Olof Palme. De pildă, a fost criticat faptul că nimeni nu s-a intrebat cine și de ce a deschis accesul spre cele 89 de scări aflate in prelungirea străzii Tunnelgatan, acces care fusese închis pină în ziua atentatului și pe care a dispărut cel care a tras asupra premierului suedez.

Șeful poliției criminalistice din Stockholm, Hans Holmer, a aflat despre asasinat abia la 1 martie orele 7 dimineața, adică după mai mult de șapte ore de la asasinat ! El se afla la o distanță de 200 kilometri de capitală, unde urma să participe la Vasaleppet la o cursă de 50 kilometri ski.

La două ore după uciderea lui Olof Palme postul național suedez de radio transmitea incă muzică distractivă. Cind un grup de cetățeni indignați de acest lucru au ieșit în stra-

Hans Hölmer, șeful poliției din Stockholm, cu niște pistoale de genul celui care se presupune că ar fi fost arma crimei.

dă cerînd ca radioul să înceteze să mai transmită muzică distractivă și să o înlocuiască cu muzică adecvată, s-a constatat că în toată clădirea radioului se afla un singur tehnician care supraveghea funcționarea benzilor imprimate dinainte...

Conducerea armatei suedeze a aflat despre asasinatul premierului Olof Palme via... Washington ! Atașatul militar suedez la Washington a aflat despre aceasta prin intermediul televiziunii americane și, chemînd centrala de la Stockholm pentru a obține informații suplimentare, a constatat cu stupefacție că la Statul Major al armatei suedeze nu se cunoștea nimic despre atentat...

Între timp, asasinul a avut timp berechet pentru a fugi peste graniță întrucît aeroporturile și porturile au fost închise abia a doua zi dimineața iar punctele de trecere a frontierei spre Norvegia abia în seara zilei următoare...

În ziua de simbătă, 1 martie 1986, poliția a interogat 37 martori. Dar ce interogatorii...

Un bărbat care se aflase doar la cîțiva metri de asasin a fost condus frumușel acasă, împotriva voinței lui — dar cu mașina poliției !!! — sub pretextul că era beat ! Lisbet Palme a fost interogată a 37-a... Depozițiile ei au fost închise într-o arhivă și nimeni nu a mai putut avea acces la ele.

De peste doi ani poliția suedeză interoghează. Formidabil cîtă răbdare poate ea să aibă. Și cîtă perspicacitate, dacă a reușit să găsească 3 000 (trei mii !) de martori ! Oare ce i-o fi întrebat de a reușit să stringă 14 000 date legate de atentat și peste 40 000 declarații !?

Cert este că tot întrebîndu-i pe martori ba de una, ba de alta poliția a uitat (?!) să-și pună ea însăși o întrebare. Una fundamentală : de unde știa asasinul că Olof Palme cu soția urma să se ducă la cinematograful Grand pe jos și fără garda personală ?

E (chiar atît de) greu să afli pușca cînd știi glonțul ?

E greu, negreu fapt este că poliția suedeză nu știe nici astăzi — după doi ani — cu ce armă s-a tras asupra lui Olof Palme. Aceasta în ciuda faptului că ea se află în posesia glontelui ucigaș, după cum declară. Mai bine zis a două gloanțe, pe care poliția nu a avut nici măcar curiozitatea să le caute. Ele i-au fost aduse de oameni care nu aveau nici o tangență cu împrejurarea căreia i-a căzut victimă premierul suedez.

Glontele care i-a atins fișul doamnei Palme a fost găsit a doua zi de un ziarist indian, sub un coș de gunoi ; celălalt glonte, care a pricinuit moartea lui Olof Palme, a fost găsit abia duminică, lîngă un strat de flori la intrarea în metrou.

Referitor la arma crimei, la început poliția a zis că este vorba de un revolver „Smith and Wesson 357 Magnum", dar fără să aibă dovezi în acest sens. La baza concluziei poliției să fi stat cumva realitatea că „Smith and Wesson" este arma preferată a celor care comit crime politice la mai multe mii de kilometri de Scandinavia ?

Recompensa pusă pentru prinderea asasinului sau pentru indicarea unei urme care să ducă la prinderea lui a fost fixată la început la 500 000 coroane suedeze, apoi ridicată la 5 milioane, apoi la 50 milioane, adică echivalentul a 8,5 milioane dolari. Este cea mai mare recompensă pusă pe capul unui asasin din întreaga istorie a atentatelor.

Dar, cu toate acestea...

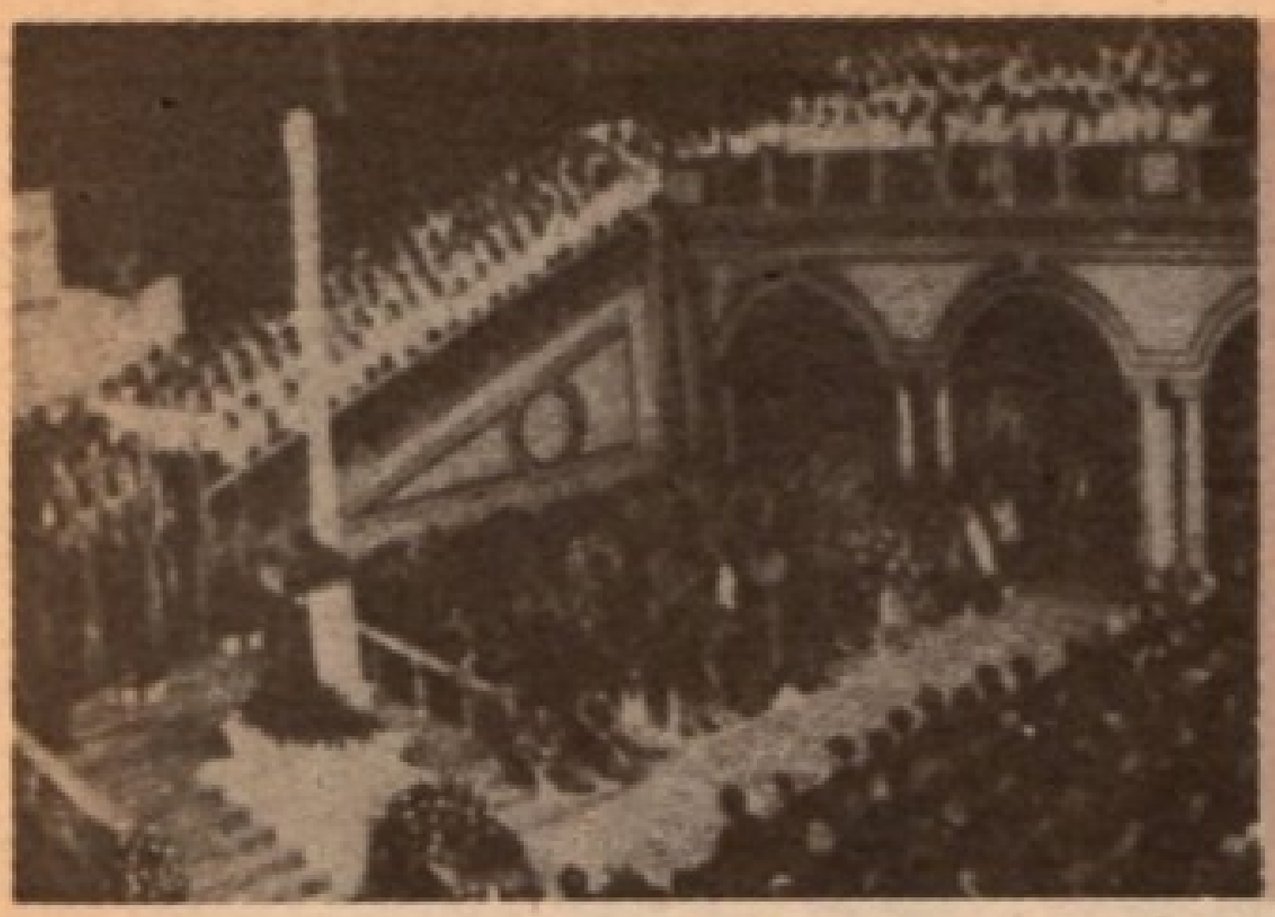

La catafalcul fostului premier Olof Palme

Erorile comisarului Holmer

Cercetările pentru prinderea asasinului lui Olof Palme au intrat de la inceput pe căi intortocheate, in ciuda asigurărilor repetate ale şefului poliţiei criminaliste din Stockholm, Hans Holmer. Se pare insă că acesta in loc să se ocupe de organizarea cercetărilor se ocupa mai mult de pregătirea conferinţelor de presă. Numai in primele două luni şi jumătate după asasinat, el a ţinut 24 conferinţe de presă, la fiecare anunţind că poliţia este din ce in ce mai aproape pe urmele făptaşului.

La şase zile după asasinat, Holmer a publicat portretul robot al asasinului : un ins la 35 de ani, corcitură intre un european şi arab, cu părul şi ochii negri. Adică ceva pe gustul suedezilor cărora aşa le place să-şi imagineze figura teroristului modern ideal. Portretul a fost făcut după un desen al unei studente in arte plastice care, zicea ea, l-a intilnit pe asasin fugind, in zona Smala Gard, la 20 minute după comiterea crimei. Cum insă locuitorii Stockholmului ştiu bine că, fugind, un om nu poate face mai mult de patru minute de la cinematograful Grand pină la Smala Gard, portretul robot propus de Holmer a căzut cu brio...

La 12 martie Holmer a anunţat arestarea lui Erik Hansson, un norvegian cu ochi albaştri, membru al filialei suedeze a organizaţiei profasciste autointitulate „Partidul european muncitoresc". Acesta declarase că Olof Palme se afla pe primul loc al listei intocmite de partidul său cu persoanele care trebuiau reduse la tăcere. Condamnarea lui Olof Palme era dictată de orientarea acestuia către colaborarea cu ţările socialiste.

Cum este (şi era) normal, Holmer trebuia să facă o confruntare intre Hansson şi martorii care l-au văzut pe asasin in seara tragică de 28 februarie 1986. Şi chiar a făcut-o, dar intr-un fel cu totul ciudat : tuturor celor care urmau să se confrunte cu Hansson le-a arătat in prealabil fotografia acestuia. Considerind că procedind in felul acesta Holmer a viciat răspunsurile martorilor, procuratura a dispus eliberarea lui Hansson din lipsă de probe.

La scurt timp după aceea, Holmer a transmis pe canalele televiziunii un nou portret robot al asasinului, după care l-a arestat, apoi l-a pus in libertate pe V. Gummarsson, un prieten al lui Hansson. În ziua de 24 aprilie, Holmer a anunţat cu mare tam-tam că la locul crimei au fost găsiţi „nişte ochelari suspecţi". Care ochelari fuseseră pierduţi mult după atentat de un şofer...

La 26 mai Holmer anunţa că are in mină „cheia care duce la dezlegarea crimei". La 30 iulie, promitea că va ataca „decisiv" in curind. După aceea la 10 august el informa presa că a inceput să vadă „lumină la celălalt capăt al tunelului". Poate nu ar fi fost rău — şi nu ar fi fost ! — să fi văzut chiar de la inceput lumina dar nu la capătul unui tunel oarecare, ci al celui de la Tunnelgatan !

La 5 decembrie 12 dintre criminaliştii din subordinea lui Holmer şi-au prezentat demisia, dar asta nu i-a spus nimic lui Holmer, care, la 12 decembrie 1986, informa din nou mass-media că „pista principală pe care o avem inseamnă 95 la sută rezolvarea cazului".

Şi tocmai această declaraţie a trezit nedumerire, adică faptul că fiind in posesia „pistei principale", după cum singur a spus, Holmer a pornit-o din nou pe nişte piste lăturalnice. Astfel, la 27 ianuarie 1987 el a emis mandat de arestare a 26 emigranţi kurzi din Turcia. Motivul ? Kurzii aceştia aveau motiv să-l asasineze pe Olof Palme pentru că in anul 1983 guvernul condus de Olof Palme a refuzat viza de intrare in Suedia unei persoane din fruntea Partidului kurd muncitoresc (P.K.P.). Iniţial, Holmer avusese de gind să aresteze un grup mult mai mare de kurzi, dar s-a izbit de opoziţia organelor procuraturii. S-a dovedit repede că arestarea celor 26 a fost o eroare.

Piste, piste...

Insuccesul cercetărilor poliţiei criminaliste a lui Hans Holmer a stirnit un val de nemulţumire. Mai ales că toată lumea era convinsă că Holmer nu va putea face nimic. În afară de noi erori, eventual. Şi chiar a făcut una care i-a fost fatală. Este vorba despre refuzul lui Holmer de a pune la dispoziţia procuraturii răspunsurile lui Lisbet Palme la interogatoriul luat, precum şi obiectele găsite in biroul lui Olof Palme. Ca urmare, Hans Holmer a fost destituit de premierul Ingvar Carlsson.

Noul numit a luat cercetările de la inceput, adică din

Arestarea unor emigranţi kurzi s-a dovedit o eroare.

seara zilei de 28 februarie 1986. Noua echipă de criminaliști condusă de Leif Halberg este alcătuită din 145 persoane. Acesta a declarat imediat după preluarea funcției că el și oamenii lui nu-și vor lua concediu pînă cînd nu vor elucida toate elementele legate de cazul Olof Palme.

Mă tem că peste ani vor trebui să cumuleze un număr impresionant de concedii...

Presa suedeză este unanimă in a aprecia că motivul asasinării lui Olof Palme este unul de natură politică. Este exclusă posibilitatea ca asasinul să fie un psihopat. Predomină părerea că asasinul este un profesionist al crimei politice, care a lucrat mină în mină cu un grup de colaboratori, care l-au urmărit pe Olof Palme, i-au interceptat convorbirile telefonice etc., și care, în final, l-au ajutat pe asasin să dispară.

S-a lansat ipoteza că în spatele atentatului se află organizația teroristă vest-germană RAF, creată de Baader-Meinhof. La cîteva ore după atentat, la Ambasada Suediei de la Bonn a sunat telefonul, cel care chemase comunicînd că RAF revendică asasinarea lui Olof Palme. Ar fi avut RAF motive să o facă? Ar fi avut, și încă unul cît se poate de serios: în anul 1975, guvernul suedez a predat autorităților R.F. Germania pe membrii comandoului RAF care, în aprilie 1975, atacaseră sediul Ambasadei R.F. Germania de la Stockholm. Întrebarea care s-ar putea pune ar fi: de ce a reacționat RAF cu întîrziere de... unsprezece ani?!

Anchetatorul Ingvar Eriksson a declarat în luna mai 1987 că poliția examinează o pistă care duce tocmai în Republica Sud-Africană. Era vizat fostul polițist Croit Williamsson, în prezent om de afaceri și consilier al președintelui sud-african, Botha. În același timp, ziarul „Svenska Dagbladet" l-a indicat ca autor al asasinatului comis asupra lui Olof Palme pe un cetățean vest-german cu un bogat cazier, care ocupă o poziție cheie în cadrul serviciilor secrete din R.S.A. Este știut faptul că Olof Palme era un adversar neîmpăcat al politicii de apartheid promovată de autoritățile rasiste de la Pretoria.

Cui i-a folosit atentatul?

Se știe încă din vechiul drept roman că pentru a porni la drum în căutarea asasinului, trebuie să-ți pui întrebarea „Cui i-a folosit?" Cu alte cuvinte, cine a putut trage foloase de pe urma morții violente a lui Olof Palme?

Premierul suedez Olof Palme era o personalitate puternică. El a ajuns în fruntea guvernului în anul 1969 preluînd postul de la Tage Erlander, care a îndeplinit această funcție din anul 1946 pînă în anul 1969.

Olof Palme a modificat mult principiile neutralității suedeze, fiind un luptător activ împotriva înarmărilor, a amestecului în treburile interne ale altor state. De asemenea, el a luat poziție împotriva războiului din Vietnam, a fabricării bombei cu neutroni, a finanțării grupurilor contras din Nicaragua, a „războiului stelelor".

Divorțul lui Olof Palme de partidele burgheze s-a produs în urma alegerilor din anul 1985, cînd guvernul lui social-democrat a obținut majoritatea în parlament datorită sprijinului celor 19 deputați ai Partidului de stînga — comuniștii. Cu această ocazie au început atacurile împotriva lui Palme din partea forțelor conservatoare, a grupurilor de extremă dreaptă din ierarhia militară și a poliției, a cercurilor monopoliste.

Hans Ruyssenaars, cunoscut publicist din Olanda, președintele Asociației corespondenților străini acreditați la Stockholm, a urmărit modul de înrăutățire a relațiilor dintre Olof Palme și cercurile

5 martie 1986: portretul robot al asasinului, repede infirmat ● Poliția are metode proprii de investigare

monopoliste suedeze. Înăsprirea acestor relații a culminat odată cu amenințarea cu embargoul american în problema exportului de tehnică supermodernă, în special electronică, în țările socialiste.

Conflictul cel mai acut s-a creat însă între Olof Palme și concernul suedez de armament Bofors, în ciuda faptului că guvernul a aprobat un export masiv de tehnică electronică în India, în valoare de 8,4 miliarde coroane suedeze. Acesta a fost declanșat de faptul că firma Bofors a livrat armament unor țări aflate în conflict armat. Lucru ce contravine legilor suedeze care interzic cu desăvîrșire exportul de armament către țările aflate în conflict armat. Palme ținea mult la acest principiu, mai ales pentru că fusese împuternicit al secretarului general O.N.U. pentru intermedierea unor tratative de pace între Iran și Irak. Firma Bofors vindea arme prin intermediul unei filiale din Singapore.

Moartea violentă a lui Olof Palme a determinat o examinare globală a problemei exporturilor suedeze de arma-

ment de către concernul Bofors. În ziua de 16 ianuarie 1987 urma să apară în fața comisiei de anchetă inspectorul șef pentru producția și exportul de armament, amiralul Carl Fredrik Algernon. Toată lumea a rămas însă consternată aflind că în ziua de 15 ianuarie, la orele 17,54, deci cu mai puțin de 24 de ore înainte de a fi ajuns în fața comisiei de anchetă, amiralul Algernon a căzut sub roțile metroului, murind pe loc ! Nimeni nu a putut spune dacă și-a făcut vint sau i s-a făcut vint sub roți...

Algernon era singurul om care ar fi putut dovedi amestecul firmei Bofors în exportul de armament suedez către unele țări aflate în conflict.

Cu aceiași ochi îl priveau pe Olof Palme și supușii din rindurile poliției. Meiker Bentler, polițist la pensie și om de incredere al premierului defunct, a depus o mărturie din care a rezultat că, personal, a auzit în repetate rinduri amenințări cu condamnarea la moarte a premierului din partea unor oameni care au legături cu șefii poliției.

A doua zi după comiterea atentatului, cineva care se prezenta drept polițist, dar

Marș cu torțe la Stockholm, la comemorarea a doi ani de la asasinarea lui Olof Palme.

Scriitorul Jan Myrdal este este de părere că Olof Palme și Carl Fredrik Algernon au murit de aceeași mină.

care a rămas anonim, a sunat la poliție spunind că asasinul trebuie căutat în rîndul „gatuvaldsgrupp"-ului. Tradus, aceasta înseamnă „echipa de baseball" și este porecla dată unor unități speciale ale poliției din Stockholm răspunzătoare de păstrarea „securității sociale" împotriva huliganilor și teroriștilor. Denumirea le vine de la șepcile pe care le poartă și care seamănă cu cele ale jucătorilor americani de baseball.

Aceștia nu erau pe placul poliției criminaliste și al celor de la circulație. Înainte de dizolvarea acestor unități, doi dintre membrii ei au fost interogați fiind suspectați de uciderea unui tînăr de 15 ani. Unul dintre ei a ajuns în centrul cercetărilor privind asasinarea lui Olof Palme.

În noaptea de 28 februarie 1986, la orele 23,30, în stația Eriksmergsgatan, la aproximativ 400 metri de locul crimei, în autobuzul 43 au urcat doi indivizi ciudați. Unul dintre ei a rămas în cadrul ușii mașinii ținind în mină un obiect care semăna cu un aparat de emisie-recepție. Celălalt a traversat mașina uitîndu-se la fețele celor aflați pe scaune. După aceea au coborît amindoi. La aceeași stație !

Șoferul mașinii, Peter Löwgrin, și regizorul de televiziune Lars Kranz l-au identificat pe unul dintre cei doi după fotografia apărută în revista „399". Nu era altul decît Per Holmquist, unul dintre cei doi polițiști din unitățile speciale interogați pentru suspectarea de a-l fi ucis pe tînărul de 15 ani !

Lui Holmer însă nu i s-a părut ciudat absolut nimic. Mai tirziu s-a dovedit că paza personală a lui Holmer, un polițist cercetat și el pentru violență în timpul serviciului, era prieten la cataramă cu Holmquist...

Deputatul Jörn Svensson este de părere că la interogarea celor doi polițiști acuzați de crimă, poliția a încălcat principiile elementare ale unei cercetări obiective. Aceasta cu atît mai mult cu cît, în urma unei descinderi inopinate la casa unuia dintre ei, provocată de spargerea unei conducte, poliția a găsit literatură fascistă și aparate pentru ascultarea și interceptarea convorbirilor telefonice. Dar lucrul cel mai ciudat este altul : la interogatoriu nici unul nu a fost întrebat dacă avea cunoștință de programul premierului din seara zilei de 28 februarie 1986 !

De parcă nu polițiștii știau cel mai bine acest lucru...

Alte lucruri ciudate

Olof Palme avea dușmani înverșunați și în rîndul cercurilor militariste de dreapta. Concepția sa privind neutralitatea Suediei era considerată de ierarhia militară drept „antipatriotică" și „o amenințare a securității Suediei". Potrivit acestora, neutralitatea Suediei înseamnă neapartenența la pacte militare.

Timpul trece și opinia publică suedeză și internațională sînt tot mai sceptice în legătură cu șansele de a fi găsit asasinul lui Olof Palme...

Cu fiecare zi, cazul Olof Palme este tot mai aproape de ceea ce s-ar putea numi un dosar clasat...

Oricum, uciderea lui Olof Palme reprezintă, după cum scria ziarul „Aftenbladet", „un Pearl Harbour al democrației sudeze".

N. Nicolae

După „Newsweek"

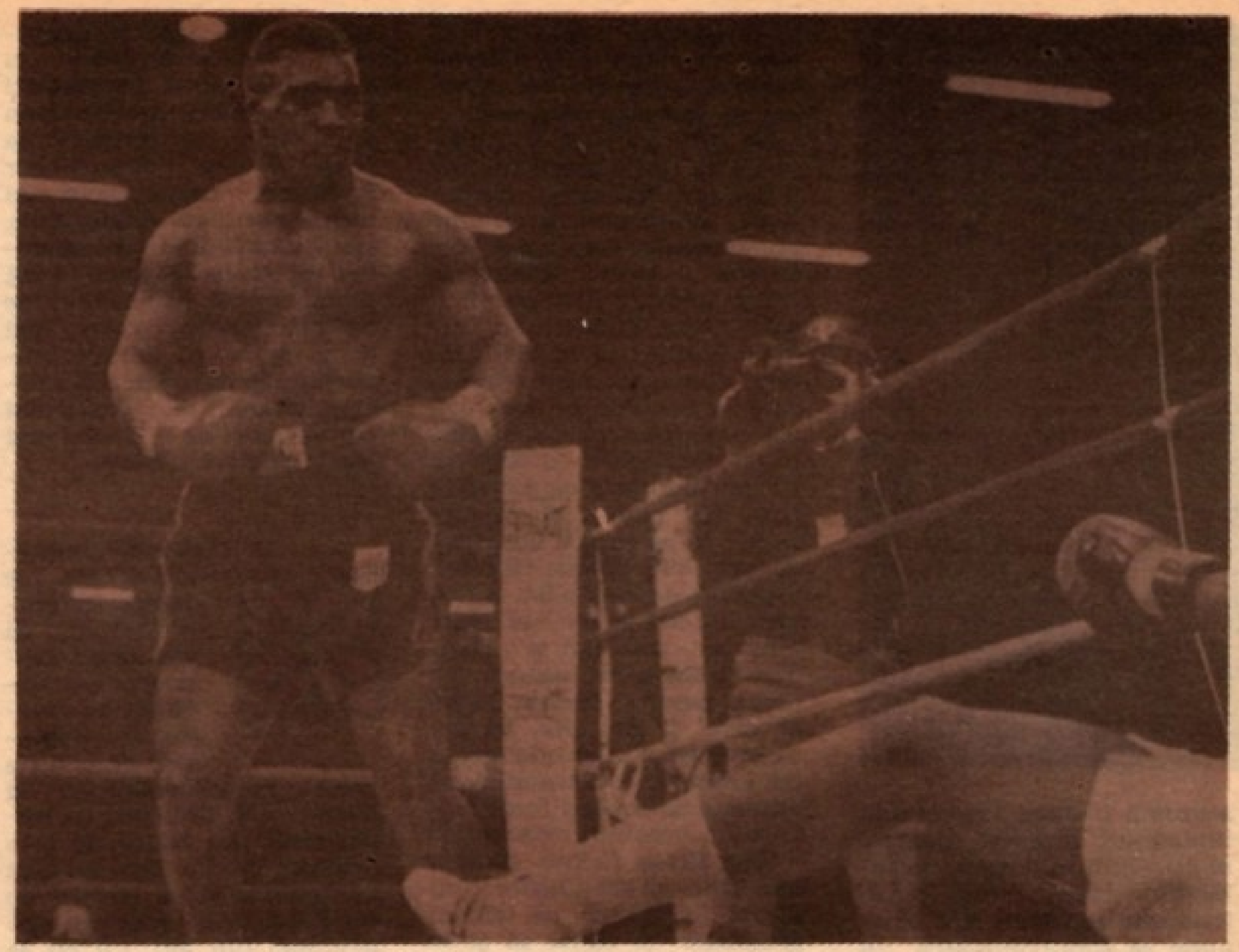

Mike Tyson — ultimul campion al greilor

PUMNI NEGRI

NORMAN MAILER

Există şi alte limbaje în afara celui al cuvîntului, limbaje de simboluri şi limbaje ale naturii. Există limbajul corpului şi pugilatul este un exemplu în acest sens. Pugilatul este o concentrare a unei dispute între două inteligenţe. Se petrece cu repeziciune pentru că acest gen de dispută se face prin intermediul corpului şi nu al minţii, iar dacă acest lucru pare exagerat voi recurge la un exemplu pentru a mă face mai bine înţeles.

Elev fiind, Picasso nu reuşea să se descurce la matematică din cauză că numărul patru i se părea că seamănă cu un nas întors şi aceasta îl încurca în raporturile sale cu matematica. Viitorul lui era în pictură şi inteligenţa sa, capacitatea sa de a înţelege. consta în coordonarea dintre corp şi minte. Rupînd legăturile cu mintea şi învăţînd numere ar fi însemnat să nege importanţa corpului. deşi mulţi dintre noi o fac. Se întîmplă să avem minţi care funcţionează destul de bine, dar trupurile nu sînt întotdeauna la înălţime. Dacă însă aparţinem culturii albe şi ne place un anume gen de comoditate, sîntem înclinaţi «ă

acordăm o mare importanță limbajului propriei noastre minți. Cultura neagră, portoricană, culturi mai puțin înaintate sau care sînt obișnuite să supraviețuiască în împrejurări mai puțin propice, tind să mențină în cea mai mare măsură contactele cu corpul. Vorbesc și comunică prin intermediul corpului. Ceea ce fără îndoială duce la o limitare a exprimării verbale a stărilor sufletești, tot așa cum burghezia albă se va simți handicapată în fața imposibilității de a-și trăi visele de glorie la nivel fizic. Dar la fel cum rasa neagră începe să se exprime într-un amestec de engleză formală și de jargon american cu o incisivitate tot mai pronunțată, tot așa și populația albă a Americii începe și ea să se exprime la un nivel fizic și sexual tot mai sofisticat. Cu toate acestea, pentru a putea vorbi de marii pugiliști negri, de psihicul, de stilul, de sentimentul onoarei, de caracterul lor, este necesar să recunoaștem că nu sîntem în stare să-i înțelegem în totalitatea lor. Nu-i putem considera oameni normali, oameni ca noi : putem doar să încercăm a-i ghici recurgînd la imaginația noastră. Să luăm exemplul lui Cassius Clay. El a fost primul psiholog al corpului omenesc.

De acord, există și luptători care sînt oameni pe care îi poate înțelege oricine. Rocky Marciano, ca să dăm un exemplu, era unul din aceștia. Oscar Bonavena, Jerry Quarry, George Chuvalo, Gene Fullmer și Carmen Basilio, ca să dăm cîteva nume, au niște mutre care ar închide pe loc pliscul unui sergent de marină într-o încăierare de tavernă. Îți dau impresia că pot să se bată fie numai și cu ciotul de os pe care îl au în loc de nas. Mai precis, sînt toți luptători de rasă albă. Au cu toții un cod al lor : să lupte pînă nu mai pot și chiar dacă trebuie să încaseze un pumn pentru fiecare pumn pe care îl dau știu că pot să învingă. Eul și inteligența lor animalică sînt amîndouă animate de aceeași forță motrice : orgoliul masculului.

Sînt ființe făcute dintr-o materie asemănătoare cu stînca. Se slujesc de tehnici grosolane și caută să și le rafineze pentru a le face mai ucigătoare căci știu că la paritate de lovituri, în sens numeric, cu adversarul lor, ei vor fi cei mai buni. Sînt mai curajoși și mai rezistenți. Durerea fizică devine pentru ei plăcere pînă la limita extremă, motivarea lor în luptă este schimbul de durere cu durere, pierderea unei facultăți cu pierderea alteia.

Există și luptători negri de tipul acesta : Henry Hank, Reuben Carter, Emile Griffith și Benny Paret, ca să nu mai vorbim de Joe Frazier, fără îndoială cel mai bun dintre toți. Dar luptătorii negri tind să fie mai complecși. Au resurse de energie nebănuite cînd sînt cuprinși de frenezia care îi face asemeni animalelor sălbatice. Oricare organizator de meciuri de box știa că are în mînă o bună întîlnire dacă Fullmer lupta cu Basilio, cu aceeași certitudine cu care știa că soarele va răsări a doua zi. Dar pugiliștii negri sînt și adevărați artiști și ca atare au ciudățenii, sînt inconstanți și imprevizibili ca Patterson sau Liston, de virtuoși ca Archie Moore și Ray Sugar Robinson, rapizi, cruzi si inconsistenți ca Jimmy Ellis, sau inimaginabil de nevrotici ca Buster Mathis. Pînă și Joe Louis, recunoscut de cei mai mulți ca cel mai mare „greu" al tuturor timpurilor, se dovedea a fi uneori incredibil de inconsistent cu luptători de o clasă mai joasă ca Buddy Baer.

Această imprevizibilitate se datora în parte faptului că toți acești luptători, cu excepția lui Moore și Robinson, erau niște „grei". Fără îndoială că și boxerii albi de clasă ies surprinzător din formă de la o întîlnire la alta. Este un fapt de netăgăduit că boxerii de categorie grea sînt cei mai nevrotici din toți. Cu cît se apropie de titlul de campion un „greu", cu atît are bune probabilități ca lucrul acesta să i se urce la cap, în sinea sa, firește, deoarece campionul mondial al „greilor" ar trebui să fie omul cel mai puternic și mai rezistent din lume, și de fapt are bune probabilități să și fie. Este ca și cum ar fi brațul drept al lui Dumnezeu : în fond nu există termeni de comparație. Boxerii de categorie cocoș, de categorie semi-ușoară, mijlocie pot fi excepțional de abili și dotați cu un talent fantastic și să rămînă totuși persoane echilibrate. Cel mai bun „cocoș" din lume știe foarte bine că oricare boxer de categorie mijlocie este capabil să-l înfrîngă și că cel mai bun „mijlociu" din lume este chiar în măsură să-l distrugă. Știe că într-o bătaie de cîrciumă un adversar puternic și masiv îl poate controla stînd pe el dat fiind că forța de izbire a unui pumn crește în proporție geometrică cu creșterea de

greutate. Un luptător de o sută cincizeci de kilograme va fi în măsură să lovească cu o forță de două ori mai mare decît unul de șaptezeci și cinci de kilograme. Prin urmare, concepția că pugiliștii de înalt nivel pot să fie comparați cu niște meșteșugari pricepuți este probabil adevărată în cazul categoriilor ușoară și mijlocie. Fiind conștienți de limitele lor acești luptători sînt probabil înclinați să-și concentreze eforturile asupra calității. Cu cît își rafinează mai mult arta, cu atît mai mari sînt probabilitățile de a deveni oameni echilibrați.

Pentru „grei" însă chestiunea echilibrului mental nu este niciodată atît de simplă. Din momentul în care devin campioni, încep să aibă și o lume intimă și cu viață autonomă ca Hemingway, Dostoievski, Tolstoi sau Faulkner, Joyce, Melville, Conrad, Laurence sau Proust. Hemingway rămîne însă exemplul cel mai potrivit pentru că voia să fie cel mai mare scriitor din istoria literaturii și să rămînă și un erou în toate artele fizice în ciuda vîstei. De aceea era singur și știa acest lucru. Și singuri sînt și campionii de categorie grea. Dempsey era singur, Tunney nu știa să se facă înțeles, iar Sharkey nu reușea să creadă în el ca și Schmelling sau Braddock, Carnera era înclinat spre tristețe, iar Baer un clown cu masca indescifrabilă ; mari campioni de categorie grea ca Louis purtau în ei și în tăcerile lor o întreagă singurătate veche de secole ; oameni ca Marciano știau să înșele și să se ascundă cu o abilitate pe care numai ei o puteau controla. Mai apoi, odată cu venirea marilor „grei" ai erei moderne ca Patterson, Liston și apoi Clay și Frazier, singurătatea pare să se fi retras tocmai în favoarea unei stări împotriva căreia fusese ridicată ca protecție : o situație suprarealistă de instabilitate greu de înțeles în substanța ei.

A fi campion al „greilor" și pe deasupra negru în secolul douăzeci (cu revoluția neagră întinzîndu-se în lumea întreagă) trebuie să dea probabil senzația de a fi Jack Johnson, Malcolm X și Frank Costello la un loc. Sîntem îndreptățiți să credem că în noaptea fatală a întîlnirii cu Patterson pentru Sonny Liston trebuie să fi fost mai înspăimîntătoare străbaterea coridorului pînă la ring decît întîlnirea propriu-zisă. În momentul acela Liston devenise un fir electric descoperit, cu toate simțurile treze și atente să-și ia o revanșă asupra unor ani de închisoare, plăceri și munci în subteran. Trebuie să fi fost izbit de valuri de paranoia la fel cum din fiecare colț al arenei trebuie să-i fi venit valuri de căldură. Liston este un om aproape analfabet, lipsit prin urmare de toată acea lume de informații mediocre și inexacte provenite din mizerele lecturi ale ziarelor și revistelor, iar antenele simțurilor sale, vii și intacte, erau deci gata să capteze orice vibrație de ostilitate la adresa sa. Era conștient de faptul că în mulțime se cuibăriseră asasini : așa era dintotdeauna și el însuși cunoscuse destui ; acum cînd el îndrăznea să fie rege, oricare dintre ei putea să se arunce asupra lui și să lovească spre a răzbuna fapte de multă vreme uitate. Nu este de mirare că Liston era terorizat în drumul său spre ring și apoi fericit că a ajuns acolo.

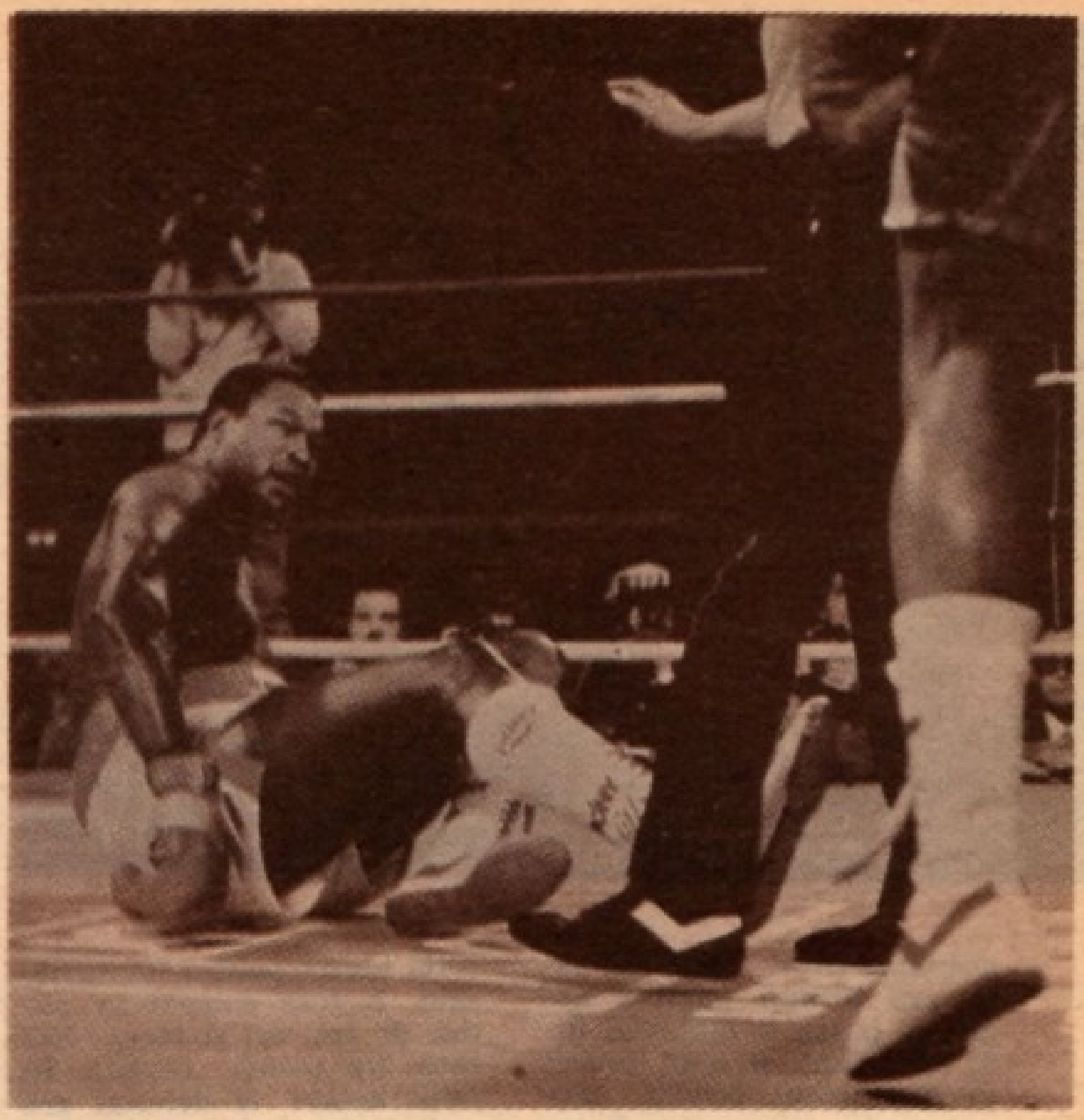

Larry Holmes la podea !

Patterson, în schimb, era epuizat înainte ca întîlnirea să fi început. Singuratic ca un pustnic apăsat de ani, avînd drept unică materie de meditație

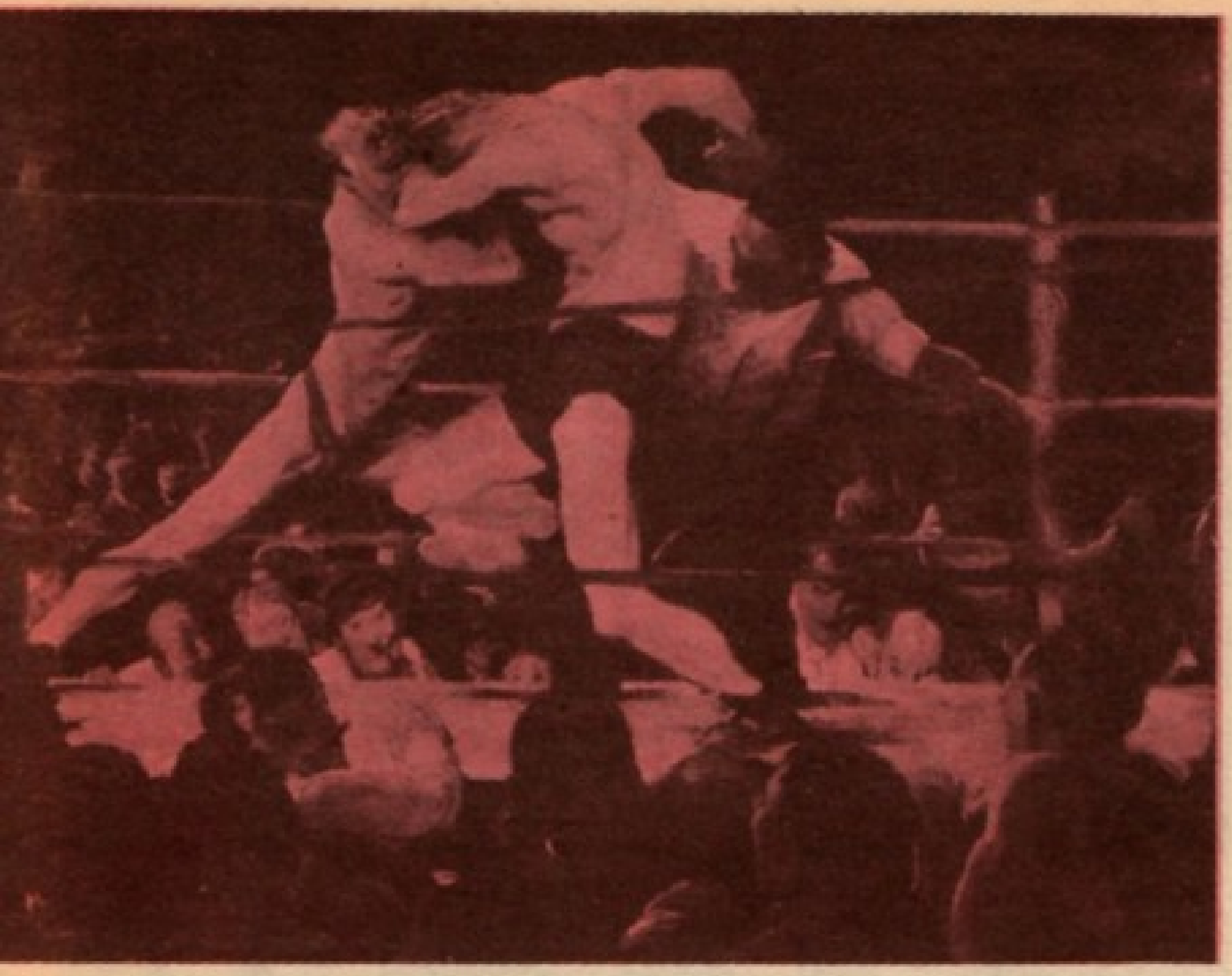

Tablou de George Bellows (1907)

antrenamentul zilnic în sală, era primul pugilist negru ce putea fi luat mai întîi în seamă şi apoi folosit ca instrument politic. Făcea parte din minoritatea liberală, crescut în cultul lui Roosevelt şi constituia un pion pentru forţele politice aflate în spatele său. Violent pînă într-acolo încît putea să facă moarte de om dacă energiile lui nu ar fi fost canalizate spre luptele cu pumnii, era în schimb un adevărat gentleman în public, ba chiar un om cu maniere curtenitoare şi paşnice. Dar solitar prin natură. Departe de a fi ignorant, fusese ales de aripa politică neagră pentru a cîştiga întîlnirea cu Liston în numele imaginii negre. Responsabilitatea de a-l bate pe Liston era prea mare. Patterson, luptător de o extremă integritate, a fost doborît de lovituri pe care puţini le-au văzut, de parcă fusese lovit de un fulger.

În felul acesta a început era întîlnirilor suprarealiste. În cea de a doua întîlnire cu Liston, Patterson, vădit terorizat că un atare coşmar ar putea să se repete, s-a repezit pur şi simplu asupra adversarului cu lovituri la corp, oferindu-i acestuia o ţintă ideală pentru loviturile sale. A fost doborît la podea de trei ori şi făcut KO încă din prima repriză. În felul acesta a debutat era psihologiei corpului şi Clay era omul ideal pentru a o pune la punct.

Ivace, flecar şi slobod în toate cum numai preşedintele asociaţiei elevilor de la liceul său putea să fie, purtînd papion, pantofi în două culori, maron şi alb, galant, captivant, cu o doză de asprime, aşa arăta Clay cînd a venit la Las Vegas pentru cea de a doua întîlnire Patterson—Liston. Arăta ca un băiat frumos înconjurat de o mulţime de mătuşi care îl adorau. Femei cu înfăţişarea cea mai distinsă şi discriminatorie din lumea bună de culoare îl asediau fără încetare la Las Vegas, ca pentru a forma în jurul lui un cîmp magnetic de respingere împotriva forţelor negre maligne din imediata apropiere.

Şi din turnul inviolabil al diabolicei sale abilităţi de a se mişca pe propriul teren ca o adevărată pisică a început să-l întărîte pe maiestuosul şi negrul Liston din toate părţile, înainte şi după luptă. „Eşti atît de urît", rînjea el, ţinîndu-se la distanţa cuvenită ca o pisică prevăzătoare, „că unul la fel ca tine n-aş putea să-mi imaginez". „Dacă ai curajul să mi te aşezi pe genunchi pot să-ţi dau şi biberonul", „Nu mă insulta că are să-ţi pară rău". „Nu e vina mea că eşti un urs împiedicat". Apoi se prefăceau că se aruncă unul asupra celuilalt, dar în aşa fel ca oamenii de un gabarit mult mai redus să-i poată opri fără efort. Nu făceau decît să-şi pregătească terenul pentru viitoarea întîlnire.

Şi pe urmă lui Liston îi plăcea de Clay. Ori de cîte ori îi spunea numele nu se putea abţine să nu rînjească amuzat; în fond trecuseră ani de cînd Liston nu mai reuşea să-şi trimită adversarul la podea în prima repriză.

Prezenţa lui era de ajuns ca să-l facă să i se oprească răsuflarea şi să anticipeze cu vădită plăcere momentul cînd avea să-l încolţească pe Clay şi să-l facă bucăţele, pentru ca la urmă să-i poată admira expresia tîmpă de pe faţă.

Pentru întîlnirea de la Miami se antrenase pentru o luptă de trei reprize. În faimoasa repriză a cincea Clay s-a ridicat din colţul său cu un pic de lichid caustic în ochi, aproape complet orbit. Şi-a agitat mănuşile înspre Liston cu o expresie de groază abjectă zugrăvită pe faţă. În momentul acela părea să spună: „Frăţiorul tău mai mic nu este acum altceva decît un biet cerşetor orb. Nu da în el." Aerul de fantomă pe care îl avea Clay, cu ochii închişi, cu obrajii brăzdaţi de lacrimi, cu mănuşile în-

tinse la înălțimea chipului într-o poză rugătoare, a conferit acestui gest o stranie autoritate, așa cum o pot avea rugămințile unei biete văduve. Liston a avut o clipă de ezitare, de stupoare, de perplexitate, asta poate și pentru propria-i reputație ; s-a oprit și s-a purtat ca un gentleman.

Clay a revenit nevătămat în colțul său. A îndepărtat lichidul caustic din ochi, care au încetat să lăcrimeze și vederea i-a revenit. L-a bătut măr pe Liston în repriza a șasea, lăsîndu-l vlăguit, învins. El nu s-a mai ridicat nici la gongul celei de a șaptea reprize. Dar poate că Clay îl și bătuse pe Liston înainte chiar de începutul meciului, încă de la cîntar cînd îl întărîtase, urlase, fluierase la el, ba îi scosese chiar și limba. Campionul era deconcertat. Nimeni în ultimii patru ani nu reușise să-l privească în ochi. Iar acum un băiețandru îi arunca vorbe de ocară, un băiețandru care, după cît se spunea, făcea parte din secta Musulmanilor Negri. Ba chiar și mai rău, un băiețandru socotit un favorit al lui Malcolm X care dintre toți curajoșii era cel mai curajos pentru că reușea să oprească un glonte în zbor cînd voia. Iar Liston, căruia nu-i era teamă decît de nebuni, se temea de Musulmani pentru că nu reușea să înțeleagă credința lor chiar dacă erau închiși în închisoare, puritanismul lor, sentimentul disciplinei, rîndurile lor marțiale. Toată povestea era prea străină și prea complexă pentru gusturile sale. Acum un tînăr de-al lor, într-un acces de dispreț față de durere sau acces de curaj, îi striga măscări la cîntar. Liston a stat jos și a clătinat din cap, și adresîndu-se presei, devenită acum prietena sa, și-a atins tîmpla cu arătătorul ca pentru a spune, de la alb la alb : „băiatul ăsta negru e nebun". Astfel Clay a făcut din Liston un unchi Tom, și cînd Liston a ratat cu mai bine de treizeci de centimetri prima directă a

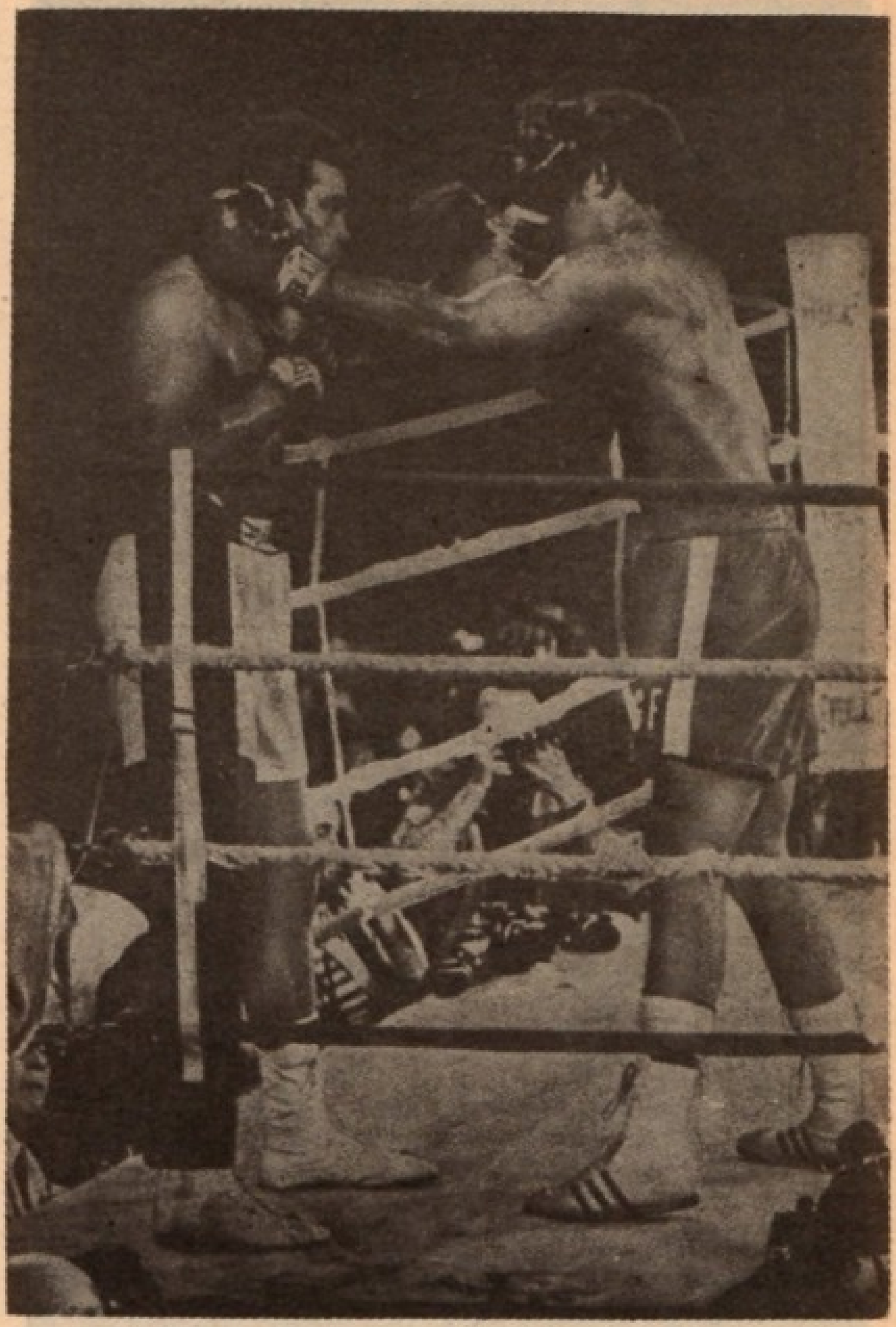

Cassius Clay în ring împotriva lui George Foreman

întîlnirii, a devenit limpede că seara aceea avea să devină memorabilă.

Pentru întîlnirea revanșă de la Boston, Liston s-a antrenat cum nu o făcuse niciodată pînă atunci. Clay s-a îmbolnăvit de hernie.

Liston s-a antrenat din nou. Un antrenament prea dur atunci cînd cel în cauză nu mai este foarte tînăr, pare să ucidă, din zi în zi, celulele cele mai vitale ale organismului, cu urmări ireparabile ; pugiliștii mai în vîrstă reacționează la antrenament ca și o femeie frumoasă pusă să frece podele. Și Liston s-a

Fresca antică „Cei doi boxeuri"

antrenat de două ori : o dată pentru hernia lui Clay și a doua oară pentru întîlnirea din Maine. Iar cea de a doua perioadă de pregătire l-a îmbătrînit ca pugilist pentru că sparring-partnerul său, Amos Lincoln, era unul din cei mai buni „grei" din țară. Ei au purtat războaie private în sală în fiecare după amiază. Cînd, în sfîrșit, s-au aflat în ajunul întîlnirii, Liston era relaxat, somnolent și inexpresiv ca cineva într-o baie turcească după ce și-a epuizat resursele în timpul antrenamentului, efectuat în tensiune constantă, căci Clay continua să spună că Liston este bătrîn și lent și că nu va putea să cîștige niciodată.

Întîlnirea a fost un scandal. Încă din prima repriză Liston a încasat un pumn care l-a trimis la podea. Numărătoarea a ajuns la zece și el nici măcar nu a auzit-o. Arbitrul și cronometrorul nu au auzit semnalele dintre ei în timp ce Clay, aplecat asupra lui Liston, continua să urle : „Scoală-te și luptă". Nu era seara potrivită pentru a juca și asta o fost o tragedie pentru el care se pregătise pentru o luptă lungă și extenuantă. Își dezvoltase și pusese la punct tehnica în vederea unei întîlniri care se anunța dificilă iar acum rămînea cu o gramadă de întrebări fără răspuns, printre care aceea pe care nici măcar nu voia să o admită. Pumnul său fusese într-adevăr extraordinar și ucigător, ori Liston luase hotărîrea, din proprie voință și din cine știe ce straniu motiv, de a rămîne la podea ?

Însetat să învețe în orice moment al existenței sale pline de viață, Clay surprinsese mobilurile cele mai intime ale propriei sale lumi cu o asemenea profunzime încît o „Psihologie neagră" ar putea avea drept punct de plecare simplul studiu al întîlnirilor sale cu alți pugiliști negri. Își perfecționase apoi această abilitate psihologică printr-o tehnică fără precedent, o tehnică extrem de rafinată. Căci Clay nu era fiul unor oameni de condiție umilă. Mama lui era o distinsă și grațioasă doamnă, cu o carnație mai mult deschisă, tatăl lui era un spirit caustic și orgolios din familia Clay, descendenți chiar din oratorul Henry Clay. Cassius a început să învețe boxul într-o sală a poliției și încă de la început s-a dovedit a fi un fenomen, atît din punct de vedere al stilului cît și al abilității de a suporta durerea deoarece știa cum să-și folosească cu rafinament calitățile fizice. Înalt, relativ ușor, cu o alonjă excepțional de penetrantă chiar pentru talia sa,

a ştiut să-şi dezvolte tehnica de apărare exploatînd la maximum calităţile corpuiui său agil. Conducîndu-se în aparenţă după principiul că a fi lovit reprezenta ceva obscen, îşi ţinea capul sus în timpul luptei, trăgîndu-l înapoi cînd era atacat, la fel ca un copil căruia-i este groază să fie lovit de un pumn într-o încăierare pe stradă. Dar cum mijlocul şi şoldurile sale erau mai docile şi mai flexibile decît gîtul oricărui adversar mediu, pentru el era uşor să lupte cu braţele coborîte, observînd şi controlîndu-şi adversarul şi evitîndu-i loviturile graţie agilităţii picioarelor, reflexelor rapide ale şoldurilor şi alonjei periculoase a braţelor sale care reuşeau în mod invariabil să facă adversarul să-şi piardă echilibrul.

În plus Clay ştia să dozeze cu abilitate controlul psihologic al vanităţii şi confuziei celui care-i sta în faţă. Un om în ring nu este numai un gladiator ci şi un actor. Elaborîndu-şi tehnica încă de la vîrsta de doisprezece ani, Clay ştia bine cum să-şi acopere adversarul de ridicol, acţionînd asupra vanităţii sale rănite şi împingîndu-l astfel să săvîrşească erori fatale, şi asta încă din prima repriză. Mai tîrziu a învăţat să-şi înceapă această operă de mimare psihologică chiar cu un an înainte de întîlnirea efectivă. Clay ştia bine că un pugilist care a fost supus unui duş scoţian psihologic încă înainte de a ajunge pe ring a şi pierdut jumătate, trei sferturi dacă nu chiar întreaga întîlnire înainte chiar ca să fi plecat primul pumn. Aceasta este psihologia corpului.

Clay a făcut uz de această tehnică în principal împotriva lui Patterson. Rebotezat acum Muhammad Ali, a recurs la o şmecherie : a primit presa la sfîrşitul fiecărui antrenament şi i-a îndoctrinat pe ziarişti îndîrjindu-se împotriva lui Patterson, luîndu-l peste picior cu apelative de iepure, de unealtă a omului alb. Ali ştia că procedînd astfel adăuga un plus poverii şi aşa apăsătoare a lui Patterson, o nouă povară de furie neputincioasă, de groază, de mînie fără speranţă şi de intimă admiraţie neagră pentru diamantina şi compacta neruşinare a lui Ali.

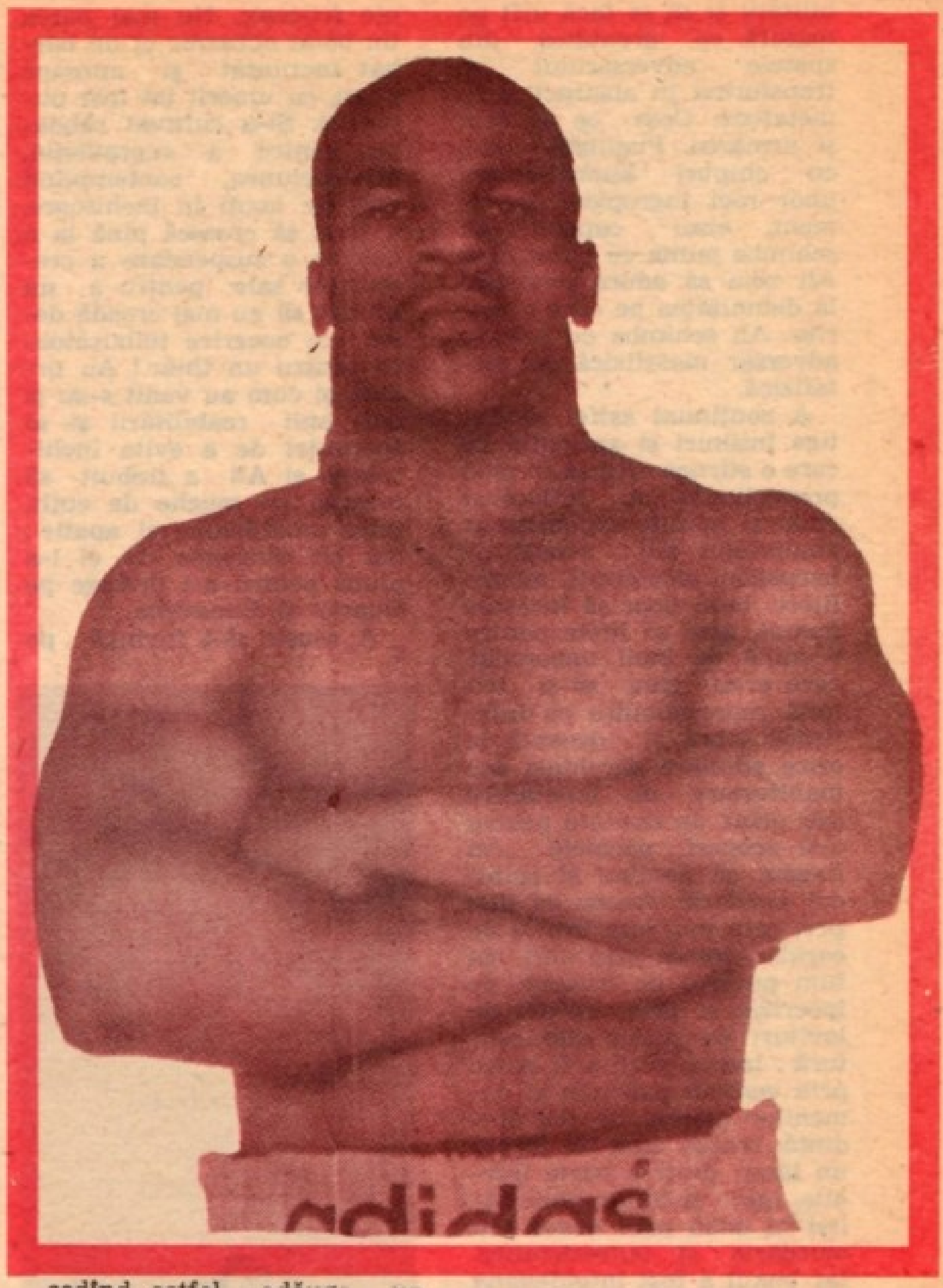

Colosul Myke Tyson — o fotografie pentru intimidarea adversarilor

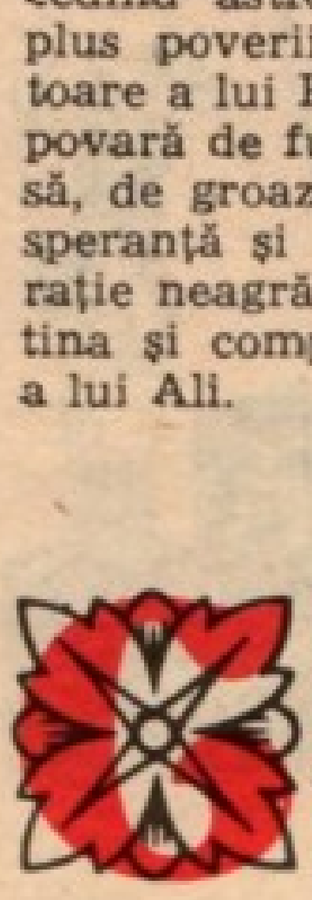

oloana lui Patterson a cedat încă din primele reprize şi el a luptat schimonosit de durere şi aproape invalid timp de unsprezece curajoase reprize pînă ce arbitrul a pus capăt întîlnirii. Ali, care tocmai se despărţea de prima sa soţie, a fost foarte antipatic în seara aceea în ring, întunecat la chip şi dispreţuitor, începînd deja să devină cel mai puţin popular din marile personaje americane. Dar şi aceasta era o trăsătură a artei sale : să aducă publicul la limitele suporta-

bilității și să se facă urît pe măsură ce greutatea din spatele adversarului se transforma în abstract și în metafizic. Ceea ce de fapt și urmărea. Pugiliștii albi, cu chipuri asemănătoare unor roci îngropate în ciment, erau capabili să schimbe pumn cu pumn, dar Ali voia să aducă pugilatul la demnitatea pe care o merita. Ali schimba cu oricare adversar metafizică cu metafizică.

A continuat astfel să cîștige întîlniri și antipatia pe care o stîrnea creștea în mod proporțional. A înflăcărat chiar și inimile exponenților pugilatului alb : bandă de harpagoni alcoolizați, mîzgălitori buni doar să încaseze pumni, gata să lupte pentru o mînă de bani nenorociți, care erau gata să-și trimită reprezentanții cu înfățișare sobră și decentă la orice adunare parohială sau manifestare de binefacere sau prînz de caritate pentru a-și acoperi păcatele. Ali reușise să domine și psihicul acestora. Trecea cu dispreț prin murdare intrigi de coridor, trecea prin nori de fum puturos de trabuce, de ipocrizie și prin ploaia de lovituri de picior sub centură ; trecea, fără a fi atins, prin veninul patriotic al oamenilor politici de rea credință, trecea cum ar face-o un laser, dintr-o parte într-alta, ușor și impersonal, tăind în două prin boxul său murdăria și putreziciunea. Iar boxul a fost întotdeauna pentru el îngropatul Vietnam de Sud în America ; îngropat pentru mai bine de cincizeci de ani sub dura noastră piele înainte de a ne duce acolo. Dar Ali a știut să prezinte într-o înfățișare lipsită de echivoc saluturi marțiale ori flamuri cu dragoni în zori ametiți spunînd : „Nu am lupte de dus împotriva acelor vietcongi". Și astfel au reușit să-l lovească, cu cei trei ani și jumătate de martiraj. Dar el a crescut. A crescut pînă ce a prins puțină grăsime în talie. A devenit chiar mai profund și acut mentalmente, mai mare și mai puternic fizicește. Nu mai părea un băiat obraznic ci un bărbat încruntat și aproape greoi, cu umerii tot mai puternici. Și-a cultivat răbdarea pentru a supraviețui, înțelepciunea, contemplînd viitoare nopți în închisoare, a știut să crească pînă la a cultiva o suspendare a credințelor sale pentru a nu ajunge să nu mai creadă deloc : ce cucerire tulburătoare pentru un tînăr ! Au urmat, și cum au venit s-au și dus, anii reabilitării și ai speranței de a evita închisoarea și Ali a trebuit să meargă pe muche de cuțit, între amărăciune și apatie ; dar cît rămăsese în el i-a ajuns pentru a-i învinge pe Quarry și Bonavena.

A reușit să-l învingă pe

Bonavena într-un nor de sute de lovituri trimise în gol. Sincronizarea timpilor săi era cu totul greșită ! L-a învins cu o lovitură, o lovitură superficială și înșelătoare dată la fruntea încreștită ca un burete a lui Quarry, lîngă ochi. Întîlnirea a fost întreruptă după cea de a treia repriză. A reușit apoi să-l bată pe indestructibilul Bonavena, omul neoprit de cineva pînă atunci în drumul său, printr-o bizară serie de pumni : căci unele din loviturile sale din seara aceea nu ar fi fost capabile să facă rău nici unui copil. Pumnul fatal, lansat în cea de a cincisprezecea repriză, a sosit ca un meteorit de dimensiuni necunoscute. Bonavena a căzut la podea. De parcă s-ar fi prăbușit o casă. Și totuși acest pumn poate fi socotit ca responsabil pentru înfrîngerea sa care a urmat. În meciul cu Bonavena Ali era obosit, fără strălucire, greoi, lent : învingător prin KO, este adevărat, dar departe de a fi gata să-l înfrunte și să-l bată pe Frazier. Pumnul fatal, plecat în cea de a cincisprezecea repriză, nu putea, așadar, să nu-i alimenteze convingerea că de partea sa erau forțe magice, gata să intervină la nevoie la o simplă chemare ; că o ligă tăcută alcătuită din vibrații favorabile și din sprijin moral din partea propriei lumi era în favoarea cauzei sale, căci cauza lor era și a sa. O aprobare tăcută îl cuprinse-se ca o mantie neagră la miezul nopții, pentru a-i proteguí sîngele de negru, sentimentul tragediei de negru, conștiința de negru că vina lumii devenise pivotul pe care avea să se rotească ușa pe care el avea s-o deschidă. Acestea erau forțele care i-ar fi netezit calea sore bărbia lui Frazier, lumea neagră însăși i-ar fi dezvăluit poteca către zei. Dar ușa aceea se închisese în fața lui.

În românește de
Constantin Ioncică

Gloria STADIONULUI

Henry de Montherland

Tînără sportivă alergînd. Statuetă de bronz. Sfîrşitul sec. al VI-lea. British Museum.

Henry de Montherlant, scriitorul francez subtil-raţionalist, analist adînc al caracterelor, dramaturgul care i-a prezentat pe oameni aşa cum ar trebui să fie, dar şi aşa cum sînt, plasîndu-i undeva la intersecţia dintre gloria şi mizeria ontologică, a fost şi un pasionat al sportului, în special al fotbalului şi atletismului, iar o parte din creaţia sa artistică este dedicată acestei vechi şi sănătoase îndeletniciri a omenirii.

Comentariul său are şi exactitate cronicărească, dar şi o interpretare artistică personală, un comentariu fin, introspectiv, cu o selectivitate rafinată a principiului masculin şi feminin.

În cartea sa „Première Olympique" prezintă într-o manieră sobră mergînd pînă la densitatea maximă a expresiei conceptele de bază din „morala sportului", iar cititorul deceniului 8 este surprins de valabilitatea şi fermitatea unor idei ca : „sportivul profesionist face sport din pasiune şi nu pentru încasarea unui salariu" sau vechi principii antice subtile ca : „jumătatea este mai importantă decît întregul".

În fragmentele de faţă scriitorul francez descrie un cuplu ideal de atleţi urmărind tiparul arhetipal masculin şi arhetipal feminin : un bărbat frumos ca Apollo şi înţelept ca Zeus şi o femeie agilă ca Diana şi frumoasă ca Venus.

Alergări. Detaliu de pe o amforă panatenaică cu figuri negre. Circa 530 i.e.n.

MAXIME OLIMPICE

— Sportul este un ideal de putere în funcţie de un ideal al calităţii.

— Lucrurile aşa cum sînt faţă de cum par a fi.

— Măsura şi ordinea în faţa haosului.

— Puterea în faţa slăbiciunii.

— Raţiunea în faţa sentimentului.

— Un corp şi o personalitate echilibrată.

— Spiritul nobil al organizării şi disciplinei.

— Simplitatea corpului omenesc în îmbrăcăminte şi în încercările la care este supus.

— Simplitatea în sensul bun al cuvîntului, cu consecinţa ei, refuzul oricărei mistificări.

— Sensibilitatea umană văzută ca un lăcaş al curajului şi virtuţii.

— Calitatea de a putea rămîne „în interiorul acţiunii", o aplicare a axiomei imense formulate de Hesiod şi care a guvernat lumea antică: jumătatea este mai mare decît întregul (calitatea este mai importantă decît cantitatea).

— Talentul ca scop care nu aşteaptă un salariu ;

— Viaţa trăită cu talent.

— Viaţa ca o partidă de fotbal : stabilirea unei convenţii că viaţa trebuie luată totuşi în serios.

Toate acestea ţin de o filozofie care a fost în ansamblu filozofia civilizaţiei antice.

Admir în viaţă ordinea aşa cum admir pe cer simplitatea planetelor ; iar sportul l-am văzut întotdeauna sub egida acestei ordini, veche de cînd lumea, dar utilă, o doctrină formulată de Heraclit şi Hypocrate, doctrina unităţii contrariilor, a forţelor opuse : un principiu feminin care în expresie genială se bazează pe eternul feminin inverificabil, şi un principiu masculin fondat pe raţiune : de spirit şi trup.

Viaţa frumoasă ţine întotdeauna de temperamentul forţelor opuse şi primul exemplu este natura însăşi.

Natura alternează ziua cu noaptea, căldura si frigul, ploaia şi seceta, seninul şi furtuna ; În corpul omenesc hrana abundentă şi dieta, mişcarea şi somnul ; şi pentru asta nu se poate spune că natura e incoerentă, sau că varietatea ei e confuză.

Ca şi ea (natura) refuz să fac o alegere, şi vreau să pătrund în miezul acestei legi universale a ritmului şi mişcării şi în acest joc al compensaţiilor. Este vorba de concepţia principiului afirmativ şi negativ a două cîmpuri opuse, purtînd maieuri diferite ca şi jucătorii de fotbal.

Un suflet sănătos, avînd acel fond de simplitate care caracterizează şi face de fapt posibilă realizarea lucrurilor mari va fi întotdeauna destul de flexibil, destul de bogat şi destul de puternic pentru a se topi cu plăcere în unitatea superioară a antonimiilor.

Fericire, suferinţă, rafinament, duritate, hotărîre, slăbiciune, candoare, înţelepciune, toate îmi aparţin, pe toate doresc să le am, pentru că toate sînt bune. Şi îmi place să trăiesc mai multe vieţi deodată în acelaşi minut, cu intensitate şi detaşare în acelaşi timp ; să adun toate diversităţile şi contradicţiile lumii : si acest lucru să existe pentru că se poate realiza. Să pot face totul pentru a trăi totul ; să trăiesti totul pentru a cunoaste totul, să cunosti totul pentru a înţelege totul, să înţelegi totul pentru a putea exprima totul.

ingă mine merge Jacques Peyrony, 15 ani, căpitanul unei echipe junioare de fotbal aparținind unui mare club sportiv din Paris. În timp ce urcăm pe aleea centrală a parcului, toată numai bazine, coșuri și statui, sportivul acesta își mărește mereu pasele. Parcă îmi aruncă fără încetare pietricele pe pantofi. Peyrony joacă extremă dreaptă.

Gestul repetat de a aduce balonul la centru, cu piciorul drept îndoit puțin către stînga, a făcut ca piciorul să se devieze puțin. Pe timpul celor 6 luni ale sezonului de fotbal, Peyrony exersează mult cu piciorul drept. Pe timpul celor 6 luni ale sezonului de atletism, sub vigilența antrenorului, piciorul puțin deviat își revine.

Dacă văd o fotografie a lui Peyrony, examinez înclinația piciorului drept și îi pot spune, fără să greșesc, în ce perioadă a anului a fost făcută fotografia.

Cînd mergem împreună, aleargă puțin în jurul meu, face 30 de metri unde eu nu fac decît 10 ; aleargă în urma tramvaielor cu o tactică insondabilă ; dacă vede o barieră, a și plecat s-o sară ; și cu siguranță este nefericit dacă, văzînd o minge nu poate s-o atace ; nu poate să vadă o persoană care merge repede, fără să nu încerce s-o depășească.

Platon compară pe tînărul atlet cu un animal de rasă, un caracter simplu, avînd capacitatea de a se mulțumi cu puțin, un amestec de duritate și delicatețe, de turbulență copilărească și o gravitate ce poate face să roșească și un bărbat.

Este sobru și sigur pe el, curajos și în același timp tandru : iar disprețul său pot spune că este de cea mai bună calitate : dispreț pentru oameni care fac paradă ; pentru persoane „de vază" ca niște pupeze împopoțonate sau pentru mulțimea care așteaptă la ieșirea din teatru a actorilor etc.....

Mă las pe mîna lui pentru a rezolva o dificultate morală sau în alegerea unei cravate la magazin. Dar ca să-ți placă de el trebuie să-i distingi o calitate : Peyrony în „Square Galliera" scoțind din buzunar odată cu batista un bilet vechi de metro și păstrîndu-l cu grijă pentru a nu-l arunca decît după ce a ieșit pe poartă. Dacă mîine am afla că Peyrony a mințit sau a furat, sau a făcut ceva grav, ar trebui să ne aducem aminte momentul acela cînd nu a aruncat pe jos un bilet de metro, nu atît din respect pentru ordine, cît din respect pentru o grădină, și din cauza acestui gest mic, dar de fapt mare, există ceva pentru care poate fi iertat.

În acest temperament sportul a precizat ideea de limită. Iată-l cum vorbește cu antrenorul :

— „D-le, aș vrea să vă întreb ceva... Pot să alerg la Cupa Tineretului ?

— Da, dar cu condiția să nu cauți un loc în clasament, doar ca să te amuzi".

Cînd mă întîlnesc cu el : „Antrenorul mă lasă să alerg la Cupa Tineretului. N-o să caut un loc în clasament, și asta doar pentru amuzamentul meu".

În altă zi, tot către antrenor : „M-ați văzut alergînd, am făcut bine că m-am oprit ?

— De o mie de ori da, ai făcut bine. Era un exces de antrenament".

În altă zi îmi spune : „N-am să mă mai duc la stadion joia. De 2 ori pe săptămînă e de ajuns. Nu trebuie să mă obosesc".

Atlet. Sculptură din epoca elenistică.

Știe foarte bine cîte minute trebuie să dureze masajul, și că dacă durează mai mult, îi va face mai curînd rău decît bine. Știe cîți metri trebuie să parcurgă la antrenament și că alergînd mai mult antrenamentul acela îi prinde mai degrabă rău decît bine.

Tot sportul a dezvoltat în el onestitatea în stare pură, care te trimite cu gîndul la firul de aur care apare pe neașteptate printre pietre și mărăcini sau la diapazonul pe care îl atingi și propagă un sunet de o acuitate esențială.

Totuși Peyrony are un defect la capitolul femei.

— „Peyrony, hai să mergem și la campionatele de atletism feminin.

— Să mă duc să văd femei ? Ah, cred că m-aș dispreța !

Luptători. Pictură din a doua jumătate a sec. al IV-lea i.e.n.

.— D-ra Prost a alergat 60 metri în 7 secunde 4/5.

Mi-ar place să te văd și pe tine alergînd atît.

— Dar cum au cronometrat ? Poate după ceasul bisericii.

— Ești total nedrept cu femeile. Dar cînd ai să te căsătorești...

— Fii liniștit, că nu mă căsătoresc niciodată. O femeie m-ar împiedica să fac sport. Uită-te la toți atleții care se căsătoresc, le scade forma și pînă la urmă totul e pierdut pentru ei. Opt din zece cînd un bărbat își pierde valoarea se datorează unei femei. Și apoi, una este capricioasă, alta te asfixiază cu parfumurile ei, alta minte cum ar respira, alta plînge degeaba.

— Nu poți ști niciodată dacă cineva plînge degeaba."

Pentru prima dată Peyrony e lipsit de măsură. Și mai grav este că geniul Evei îi scapă.

înd am cunoscut-o pe domnișoara Plemeur, era gloria clubului : campioană la trei sute de metri, și am putea spune invincibilă în acel moment în Franța, esențialmente o artistă a sportului, inegală și fantastică. Avea 24 de ani : ultima cursă pentru o fată tînără.

La față nu era prea grozavă (dar fața contează mai puțin decît corpul). Actul atletic o transfigura și o consideram printre acei tineri pentru care victoria propriului corp este un mijloc de a echilibra o slăbiciune sau un eșec din viața cotidiană : timiditate, neîmpliniri, umilințe sociale.

O revăd acum serioasă, surizînd în depărtare, cu surîsul ei parcă deasupra ființei, ridicîndu-se cum sunetul clopotelor se ridică în înălțimea cerului.

Sîntem în iulie, sub transparența albastră a cerului, brațele ei goale reflectă la soare o lumină tamisată, o lumină pe care același soare o are pe timp de eclipsă ; și cînd umbra coboară brațele iau culoarea nisipului deschis, întrevăzut în spatele unui vis lichid.

n sport corpul îmi apare ca o imagine a sufletului.

Totul se află în interior, nimic nu se vede ; același lucru și în suflet. Există o anumită inteligență în sine virtuală, așa cum în corp există anumiți mușchi care nu se văd, și care fac corpul ondulat ca un fluviu.

Ne putem explica sobrietatea sportului și grația musculară a statuilor atleților greci prin faptul că idealul frumuseții grecești era tinerețea corpului, sau cum spuneau anticii : „jumătatea este mai mare decît întregul".

sist la formarea stilului aşa cum aş vedea o divinitate ce pune stăpînire pe această viaţă inconştientă. Aproape că am uitat în această viaţă obişnuită că de la o secundă la alta îşi poate face loc şi stilul.

Stilul ! Este un dar misterios ! Poate că pentru corp stilul este ceea ce farmecul este pentru suflet.

Care este elementul stilului unui sportiv ? Distanţa între doi paşi. Care sînt caracteristicile acestei distanţe ? Pe de o parte ea este suplă, pe de alta parte are deschidere şi lungime.

Deci ceea ce constituie stilul este dezinvoltura şi vigoarea. Să spunem acum că fără stil nu există în sport bucurie plină şi perfectă. Performanţa satisface spiritul ; stilul face bine întregul fiinţe în canalele şi rădăcinile sale.

Peyrony aleargă cu distanţe lungi între paşi pe frontierele forţei şi ale graţiei. Simplitatea deplasării sale evocă acele flori care plutesc în aer. Se citeşte în mişcările sale că are o conştiinţă curată. La fiecare distanţă între paşi apare cu regularitate maşinală, apoi dispare, bicepsul femural al coapsei. Braţele sportivului alunecă ca nişte biele. Bustul pivotează la dreapta şi la stînga, amuzîndu-se parcă pe şoldurile nemişcate. Această cursă este cea mai veche.

Anticii spunea că „Nu putem cunoaşte natura corpului fără să cunoaştem în acelaşi timp natura universală".

Acum mi se pare că pentru a cunoaşte natura unui muşchi unic — acest biceps femural — cunosc natura universală.

In timp ce Peyrony se mişcă în el însuşi şi prin spaţiu, desăvîrşindu-şi revoluţia elipsoidală, mi se pare că este antrenat în ritmul planetelor. Ca şi la acestea, totul este muzică.

Dar dintre numeroasele imagini pe care ni le oferă aş dori să mi se imprime acea imagine care durează o fracţiune de secundă. Picioarele se alungesc în momentul de suspensie şi extensie ce urmează după detenta piciorului din spate ; şi astfel cu trunchiul bine aşezat pe această viteză, fără să încetinească, întoarce către mine faţa şi ridică un braţ deasupra capului, drept ca şi cum ar ridica o torţă, cu o explozie indicibilă în seninătate.

Ca şi cum ar ridica o torţă. Ca şi cum ar face un semn către un popor care aşteaptă.

acques Peyrony în vîrstă de 15 ani şi jumătate este căpitanul echipei de fotbal juniori I într-un mare club al Parisului.

Antrenorul celei de-a III-a echipe aparţinînd aceluiaşi club are 25 ani (a făcut războiul).

— Balonul iese din teren pe una din laturi, un arbitru de tuşă îl relansează în joc : este vorba de aruncarea din tuşă. Natural că trebuie să se facă acest lucru în modul cel mai favorabil echipei.

— Un om marcat este cel pe care adversarul îl are „sub ochi" ; un om nemarcat este cel care acţionează nesupravegheat.

— La jumătatea jocului, fiecare echipă trece pe locul terenului ocupat pînă atunci de cealaltă echipă : vîntul, soarele bătînd pe feţele jucătorilor sînt astfel în principiu repartizaţi echitabil.

În împrejurimile Parisului într-un parc mare public se află o cîmpie întinsă ce aparţine unui stadion.

Sîntem în luna aprilie către sfîrşitul zilei.

Quadrigă. Detaliu de pe o amforă grecească

A plouat.

Cimpia este închisă la orizont de o centură de copaci, care se inclină către casele liniștite ale unui mic burg. Partidele de fotbal s-au terminat. Unii jucători revin către stadion cu pași grei, cu spatele puțin încovoiat, grupați ca în bivuac și neluînd în seamă solul îmbibat cu apă, alții rămîn întinși sau se așează în toate atitudinile oboselii sau repausului. Un soare dulce atinge ușor fruntile așezînd pe fiecare o mică limbă de foc. Timpul pare suspendat.

Antrenorul se apropie de căpitanul echipei.

ANTRENORUL — Salut, micuțule! Deci învinși cu 4 la 1? Știi că acum 20 de minute mă aflam aici și te priveam jucînd?

Peyrony — Te-am văzut.

ANTRENORUL — Hai că-mi place. Cînd jocul te aducea la tușă la 1 m de mine mă priveai ca pe un străin. Aveai un aer teribil. Te vedeam ca pe Achille din Iliada „purtînd în sprincene semnul teribil al războiului". (Peyrony se lasă să cadă pe o moviliță de gazon plantată cu arbori.) Pune-ți vesta aceasta pe picioare să nu ți se răcească brusc mușchii.

Peyrony — Am ceva pentru tine (îi întinde o bucată de lămîie). Nu am luat-o în pauză, dar am alergat pînă la căsuța forestieră unde am băut o jumătate de cană de lapte.

ANTRENORUL — O jumătate de cană! Ce înțelept ești! (mușcă cu vivacitate din lămîie, fruct cărnos pe care îl mestecă și îl înghite).

el care este la ultimul anotimp al tinereții stă așezat lîngă cel pentru care floarea tinereții începe. La unul forța este ascunsă în interiorul slăbiciunii (pentru că de fapt este un copil); la celălalt în interiorul renunțării; este foarte emoționant faptul că această forță este invizibilă atît la unul cît și la celălalt, ferită privirii și secretă, precum focul din miezul pămîntului sau seva fructelor. Totuși, la cel mai în vîrstă, genunchii și coapsele, chiar în poziție de repaus, dezvăluie niște mușchi accentuați și puțin deformați. Dar la cel mai tînăr totul este intern, cum este perfecțiunea într-o artă rafinată: picioarele curajoase, care aleargă și care lovesc timp de șase sferturi de oră, sînt sigure și puternice.

Peyrony — Am primit balonul drept în față. Mă doare capul.

ANTRENORUL — Vei lua o pastilă acasă.

Peyrony — Așa crezi tu, dar o să-mi treacă după duș.

ANTRENORUL — Îmi place felul tău de a te îngriji. Acum opt zile cînd erai răcit: „O — îmi trece cu un masaj bun"...

Peyrony — Deci ce crezi despre echipă?

ANTRENORUL — Totul este posibil: ascultă de tine; aceasta este cu atît mai mult cu cît mulți dintre ei joacă mai bine decît tine.

Peyrony — O știu bine.

ANTRENORUL — Au înțeles toți că un bun căpitan de echipă nu este obligatoriu și un jucător emerit. Dar chiar dacă uneori te vei înșela, ei te ascultă fără să facă nici o observație. De exemplu, cînd în ultimul sfert de oră te-ai ambiționat să joci tare în fața unui adversar care nu mai avea suflu, în loc să-l forțezi printr-un joc rapid, fii sigur că unii jucători ca Labbé sau micuțul acela cu cap de englez care este surprinzător și-au dat seama că te înșeli, și totuși jucau ca tine din spirit de disciplină. Este un lucru bun.

Peyrony — Micuțul despre care vorbești este chiar englez.

ANTRENORUL — Adevărat? Ah, e dezolant!

Peyrony — De ce?

ANTRENORUL — Pentru că în locul tău nu l-aș mai ține în echipă.

Peyrony — Cum, el este cel mai bun dintre noi!

ANTRENORUL — Ai dreptate. Dar nu poți să riști ca în campionat o echipă franceză să cîștige prin meritul unui străin, și apoi cum ai putea să împarți toate sentimentele echipei cu un străin? În timpul războiului aș fi putut să duc o viață la adăpost, confortabilă, bine plătită ca interpret în armata engleză sau americană. Ei bine am ales să rămîn soldat într-un regiment de infanterie franceză pentru că nici una din marile ore ale războiului n-ar fi fost complet trăite decît alături de ai noștri. În sfîrșit, un alt sfat: Scapă de Guilhermet. Este foarte mediocru. În timpul jocului el de fapt stă, precum acele tramvaie pe care nu le vezi decît staționînd.

Peyrony — Din toată echipa este singurul care este cu adevărat prieten.

ANTRENORUL — Echipa nu are decît un singur scop după cum spune și deviza; să facă tot posibilul să joace cît mai bine. Or Guilhermet care joacă destul de prost ocupă locul unuia care ar putea să joace bine. Scapă de el politicos, dar scapă de el.

Peyrony — Echipa ar pierde de pe urma absenței lui pentru că fără el aș avea mai puțin gust să joc.

ANTRENORUL — Ești sigur că Guilhermet, fără valoare sportivă, are totuși o valoare morală care-l face mai util echipei decît un nou venit mai bun?

Peyrony — Da, fără îndoială.

ANTRENORUL — În acest caz păstrează-l. Utilitatea este lucrul cel mai important și aici sentimentul este util. Trăiască sentimentul de fiecare dată cînd putem să-l stăpînim!

O minge trimisă de unul dintre jucători este pe punctul de a cădea la cîțiva metri de cei doi. Peyrony se ridică mișcat parcă de un resort și se lansează. Oprește balonul cu cavitatea pieptului, întreg corpul deschizîndu-se pentru a acoperi și a stăpîni balonul. Apoi îl blochează cu talpa, semănînd, parcă, cu David punînd piciorul pe capul lui Goliath.

Selecție, traducere și adaptare
de Violeta Bercaru

(Première Olympique — vol. I, Ed. Bernard Grasset, 1924)

McNALLY
își revizuiește
OPINIA

DRACULA
trebuie căutat în Slovacia

Într-un **Almanah estival Luceafărul 1987** am prezentat, pe scurt, cariera mitului literar Dracula, pornind de la textele medievale privitoare la Vlad Țepeș și terminînd cu producțiile cinematografice moderne, care au făcut din Dracula o neagră figură, de referință mondială. De la istorie, prin exagerări, s-a trecut în legendă, într-o ficțiune deschisă, care a devenit apoi un mit modern. Problema este dacă poate fi confundat românul Vlad Țepeș, fiul lui Vlad Dracul, cu Dracula și dacă trebuie discutat în legătură cu el. O legătură rămîne : creatorii mitului modern Dracula și-au căutat elementele inspirației în istorie, combinîndu-le, iar figura lui Vlad Țepeș, așa cum o prezentau legendele săsești, i-a ajutat. De fapt, pentru amatorii de Dracula nici nu există un voevod român, ci un tiran plasat în chip nedefinit în Carpați. Turiștii străini îi caută urmele pornind de la romanul lui Bram Stocker, iar ghizii din România trebuie să ofere explicații și chiar să întrețină o iluzie. De aici produc-

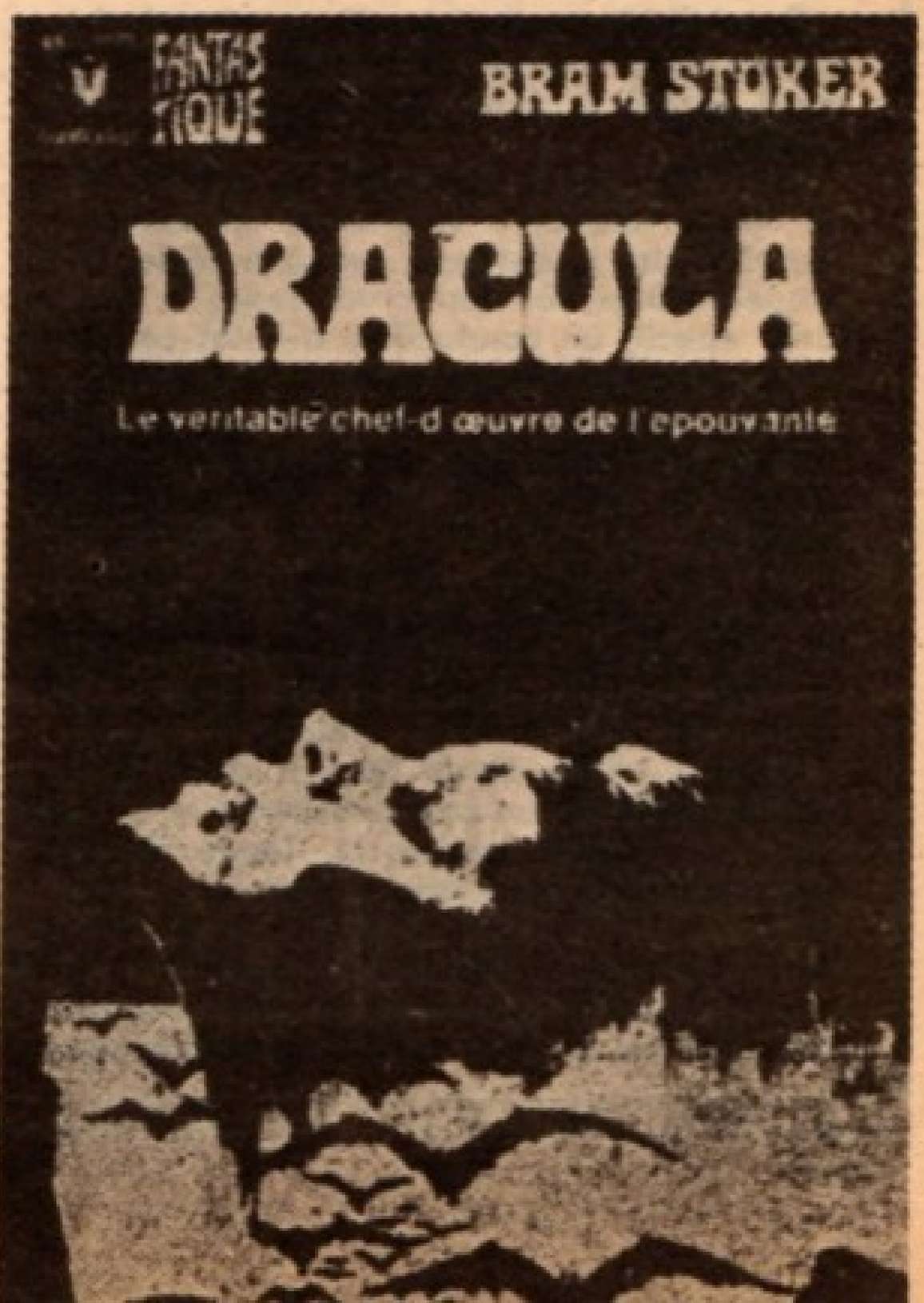

ția fantastică de tipărituri care plasează în Transilvania o lume demonică, de balauri, de monștri, de strigoi, de vampiri. Este drept că ele sînt scrise în afara României.

Specialiștii români au făcut efortul de a lămuri chipul adevărat al lui Țepeș, mai ales după război și după interpretările cele mai agresive.

Este Vlad Țepeș asimilabil lui Dracula ? Ce ne spune istoria ? Analiza și interpretarea faptelor, cîte le deținem, ne spun că legenda exagerează și că, deși crud, Țepeș a fost în tonul epocii, un conducător de stat constrins să apeleze la mijloace extreme. A-l reduce la cruzime este absurd. Faptele lui arată multă inteligență. Apoi ele arată existența unui proiect de lucru și a unui efort constructiv. Țepeș voia să ridice și să apere o țară strangulată de agresiuni. Acestea sînt aspectele decisive. Confuzia a început la sfîrșitul secolului XIX pe un vad istoriografic, care tindea să scrie istoria românilor din punctul de vedere al unor interese străine.

Istoria lui Engel de la 1804, o istorie despre români scrisă de un sas, relansează versiunea legendelor săsești asupra lui Țepeș. De aici, unele elemente exacerbate intră în imagologia lui Dracula în roman, pe scenă, pe ecran. De fapt este o combinație occidentală pentru care răsăritul Europei rămînea ceva exotic, în orice caz un loc bun pentru a inspira situații și imagini ciudate, ingrozitoare. Majoritatea lucrărilor literare străine din sec. XIX despre români îi prezintă ca pe un element pitoresc, exotic, cam ca pe pieile roșii. Un roman despre bandiții din Transilvania, **Față neagră** de Jokay Mor, este un transplant al literaturii cu aborigeni energici, viteji, pitorești, cu o morală aparte, un fel de roman al lui Jules Verne în care sălbaticii sînt înlocuiți cu români din Transilvania.

Deformările istorice și sociale nu trebuie, deci, să surprindă. Ele sînt mai vechi decît epoca modernă. Așa cum istoria gramaticii este o istorie a greșelilor care se consacră și în materie de transmisia imaginilor istorice avem de-a face cu o deformare împotriva căreia, oricît am lucra, ea se propagă conform setei de primitivitate și de exces.

Dracula este o combinație produsă atît de ignoranța istorică, cît și de o anume fantezie neagră, mai exact o specie de sadism. Țepeș a fost legat de Dracula. Apoi Dracula a fost recunoscut în Țepeș. Un interpret foarte degajat, fără a ține seamă de istorie și de condiționările sociale, economice, politice, voia să facă din Țepeș precursorul tuturor formelor de totalitarism contemporan. Desigur că este o „demonstrație" pentru oamenii cu o instrucție precară, o carte pentru mințile formate pe filme de groază și pe producții cinema – video : o istorie repede comestibilă în care adevărul nu mai are nici o importanță.

Scriind o carte **În căutarea adevăratului Dracula,** Radu Florescu și Raymond Mc Nally au legat mitul modern de istorie. Țepeș a fost relansat și el dar într-o versiune sinistră. Pentru descoperirea adevărului, autorii au fost în România și au refăcut drumul lui Țepeș, i-au căutat urmele. Cu trecerea timpului însă Raymond Mc Nally a adoptat o altă versiune. După el modelul lui Dracula inventat de Bram Stocker nu este voevodul român Vlad Țepeș, de unde s-ar fi luat doar numele, ci singeroasa contesă ungară Elizabetha Bathory, omoritoarea a sute de fete în castelele ei princiare. Dacă în cazul lui Țepeș avem de-a face cu legende, în cazul Elizabethei Bathory, dintr-un neam cu mulți detracați, avem de-a face cu depozițiile martorilor și participanților la crimă. Elizabetha Bathory este o certitudine ca figură sadică și criminală. În ciornele romanului **Dracula,** Mc Nally a recunoscut modelul Elizabethei Báthory și a scris o carte întreagă despre acest lucru. Ipoteza lui am prezentat-o parțial în trecutul **Almanah estival, Luceafărul 87.** Reproducem acum un fragment din cartea lui Raymond Mc Nally, **Dracula a fost femeie,** în care sub desenul bărbătesc al eroului lui Bram Stocker autorul descoperă modelul feminin al celebrei ucigătoare de fecioare din Carpații Slovaciei, unguroaica Elizabetha Bathory. Autorul ne descrie drumurile făcute, modul în care și-a apropiat concluziile, ne înfățișează argumente.

IN CĂUTAREA CONTESEI

DRACULA

RAYMOND T. McNALLY

DRACULA a fost FEMEIE

După ce am scris patru cărți pivotind în jurul personajului istoric Dracula al romanului **Dracula** și vampirismului, am fost convins că am reușit să dezvălui mai toate faptele privind subiectul contele Dracula. Cu toate acestea, au continuat să mă urmărească numeroase întrebări la care nu găseam răspunsul : nici în documente, nici în folclorul românesc nu exista nici o asociere între personajul istoric Vlad Dracula, cunoscut sub numele de „Țepeș" (1431—1476) și vreun act de a bea sînge, deci cum a ajuns Bram Stoker, autorul romanului **Dracula, să facă din** contele Dracula un băutor de sînge omenesc ? A fost totul numai produsul imaginației debordante a lui Stoker ? Sau al citirii unor cărți despre superstițiile Transilvaniei ? Sau al întîlnirilor întîmplătoare cu orientalistul ungur Arminius Vambery ? Personajul istoric Dracula, despre care Stoker știa foarte multe, a fost, de fapt, un

Cadru din filmul „Vampirii amanți", 1970

domnitor, atunci de ce Stoker l-a prezentat doar conte ? Vlad **Dracula a fost** român, nu ungur, atunci de ce în roman contele Dracula apare ca aparținînd unei străvechi vițe ungurești, a cărei linie de sînge merge

Ruinele castelului Csejthe. Aici a inceput dezvăluirea crimelor contesei Báthory

înapoi pînă la hunul Attila? De unde a putut Stoker să-şi obţină informaţiile despre mîinile şi unghiile contelui Dracula, care, după descrierea lui Stoker, seamănă nu cu ale unui vampir, ci mai degrabă cu acelea ale unui om care se poate transforma uneori în lup ? Şi de unde i-a venit lui Stoker ideea de a-l prezenta pe conte ca arătînd mai tînăr după ce a băut sînge omenesc, idee ce nu e răspîndită în folclor? În afară de acestea, în roman există mult erotism, cu toate că în viaţa personajului istoric Vlad Dracula sînt puţine date în acest sens — deci de unde vine acest erotism ?

Am recitit de nenumărate ori jurnalele personale, nepublicate, ale lui Bram Stoker, pînă am dezlegat enigma : Stoker, în mod cert, a pornit de la povestirea sîngeroasei contese Elisabeta Bathory din Ungaria, aflată în **Cartea despre oameni ce se pot transforma în lupi (The Book of Werewolves)**, scrisă de Sabine Baring-Gould. Din cartea lui Baring-Gould, Stoker a fost acaparat de următoarea legendă :

Cîndva, în Ungaria, a trăit o contesă care-şi omora slujnicele tinere, spre a se scălda în sîngele lor, pentru că credea că aceasta opreşte îmbătrînirea, iar pielea îşi recapătă prospeţimea şi vigoarea tinereţii. Acest obicei a pornit de la o întîmplare: O slujnică a tras-o, din greşeală, de păr pe contesă în timp ce o pieptăna. Instinctiv, contesa Elisabeta Bathory a plesnit fata peste urechi. dar atît de tare că pe slujnică a podidit-o sîngele şi i-a împroşcat mîinile Elisabetei. La început contesa a fost furioasă şi a cerut un prosop ca să se şteargă de sînge. Brusc însă a observat că, în timp ce sîngele se zvînta, propria-i piele părea să capete albeaţa şi prospeţimea pielii tinerei fete. După aceasta, Elisabeta Bathory a ajuns să folosească sîngele a 650 tinere slujnice în scopuri cosmetice. Despre Elisabeta se spune că ar fi fost şi femeie ce se transforma ma în lup, pentru că sfîşia carnea omenească cu dinţii.

Am hotărît să aflu tot ce se putea despre această ciudată contesă Elisabeta Bathory şi urmaşii ei şi rolul pe care l-a avut în crearea contelui Dracula de către scriitorul irlandez Bram Stoker. Din păcate, nu există nici o biografie demnă de crezare a Elisabetei Bathory în nici o limbă şi am descoperit că se scriseseră multe lucruri eronate despre ea.

Pînă acum, cea mai bună biografie despre Elisabeta Bathory a fost cea a eruditului german R. A. von Elsberg intitulată **Elisabeth Bathory : Die Blütgräfin (Contesa sîngeroasă)**, publicată la Breslau în 1904. Această carte este foarte rară. Din fericire, am putut s-o găsesc în biblioteca Widener de la Universitatea Harvard şi am memorat-o.

Cartea **Erzsebet Bathory. La Comtesse sanglante** de Valentine Penrose este o versiune romanţată, fără nici o fundamentare istorică.

Sînt foarte recunoscător excelentului specialist maghiar în secolul al XVII-lea, dr. Laszlo Nagy, pentru materialele sale asupra familiei Bathory şi, în special, pentru corespondenţa purtată cu mine privind unele probleme controversate. Deseori am fost în dezacord, dar disputele au fost întotdeauna stimulative. Scurtul său articol „Cronica unui vechi proces penal“ **(Egy Regi Bünper Kronikaja)** tipărit în **Inter Press Magazine** (nr. 5, 1974 : Budapesta pp. 133—140) este unul din cele mai bune în această problemă.

Cînd turiştii îşi exprimă interesul în privinţa Elisabetei Bathory, în genere, sînt îndrumaţi spre castelul Csejthe unde li se spune că Elisabeta a torturat şi a omorît tinere fete. Această opinie a devenit foarte larg răspîndită în Cehoslovacia datorită unui roman de groază modern, intitulat **Doamna din Csejthe** scris de scriitorul cehoslovac Jozo Niznansky (1903—1976). În mare parte datorită faimei romanului, Elisabeta Bathory este cunoscută acolo ca „doamna care se scălda în sînge omenesc“.

În zilele noastre, cartea cea mai recentă, în limba engleză, despre acest subiect este cea aparţinînd refugiatului ungur Gabriel Ronay, intitulată **Adevărul despre Dracula (The Truth About Dracula)**. El repetă legendara baie în scopuri cosmetice fără o analiză sau apreciere critică.

În prima parte a acestei cărţi am strîns laolaltă toate informaţiile biografice posibile despre Elisabeta Bathory. Acest material este, în chip necesar, istorie „exactă“. Partea a doua este o implorare în cele trei tablouri centrale pe care zvonurile i le atribuie Elisabetei : vampirism, posibilitatea de a se transforma în lup şi necrofilie, urmînd apoi modurile în care aceste teme au fost tratate în literatură, teatru şi film.

ÎN CĂUTAREA SÎNGEROASEI CONTESE DE TRANSILVANIA

Am aflat că zona respectivă din Transilvania unde Elisabeta Bathory a locuit cea mai mare parte a vieții sale se află azi în Cehoslovacia. Am hotărît că trebuie neapărat să mă duc acolo.

Transilvania este un cuvînt latin care înseamnă „Țara de dincolo de păduri" (după cum Pennsylvania înseamnă „Pădurile lui Penn"). Cuvîntul „Transilvania" sugerează pentru majoritatea oamenilor un loc necunoscut, ciudat, îndepărtat — așa cum cineva ar zice „țara de dincolo de nori". Transilvania nu este creația unor producători de filme din Hollywood, așa cum cred unii americani, ci o zonă geografică bine determinată, cu propria ei istorie, legată de povestea familiei Bathory.

Numele castelului locuit de Elisabeta Bathory este Csejthe. Înainte de sfîrșitul Primului Război Mondial, populația locală era dominată de nobilimea maghiară. Am aflat că se poate ajunge la castelui Elisabetei, Csejthe, cu mașina din Bratislava, capitala părții slovace a Cehoslovaciei. Am făcut rezumare de locuri și am început o relatare tip jurnal, în maniera literară a lui Bram Stoker și Wilkie Collins, a peregrinării mele în căutarea contesei.

Contesa maghiară Elisabeta Báthory. Portret păstrat la castelul Csejthe (Cehoslovacia)

Miercuri, 1 octombrie, München. Eu și soția mea am sosit cu avionul la München ; am stat la faimosul hotel Patru Anotimpuri (Vierjahreszeiten Hotel) citat de Bram Stoker în notele sale nepublicate, pentru romanul **Dracula.** De asemeni, am vizitat muzeul de artă veche numit **Pinakothek.** În conformitate cu însemnările lui Stoker pentru roman, autorul plănuise la început ca Jonathan Harker să locuiască la hotelul Patru Anotimpuri în timpul șederii sale la München din 1893, în acea parte de roman care n-a fost publicată în ediția princeps din 1897. Sîntem hotărîți să călătorim urmînd căile neexplorate pînă acum ale peregrinărilor lui Dracula, care duc la singeroasa contesă de Transilvania.

3 octombrie, Viena

Plecăm din München cu avionul de seară și ajungem la Viena noaptea. Imediat după sosire, mergem să vedem strada cunoscută sub numele de „Strada Singeroasă", care în mod greșit este asociată de unele izvoare cu Elisabeta Bathory și, de asemeni, casa de pe strada Augustinian, vizavi de Piața Lobkowitz, locul cert al multor atrocități (torturi și sfîșieri de carne vie cu dinții) ale Elisabetei Bathory. În noaptea întunecată vinerează acesbe locuri par amenințătoare și de rău augur.

. . . . . .

7 octombrie, Bratislava

Ne-am petrecut ziua vizitînd cartiere din vechiul oraș,

Castelul Csejthe

pe unde Elisabeta s-a plimbat și a locuit în timpul vizitelor sale aici. Întîlnirea noastră cu directorul Academiei de Științe Slovace se dovedește de o foarte mare importanță : directorul ne vorbește despre cercetarea nepublicată, făcută de directorul arhivelor din Bicse, unde a avut loc procesul Elisabetei Bathory în anul 1611. De la începutul acestui secol nimeni n-a făcut un studiu temeinic asupra acestui eveniment.

La data aceea, aproape că nu știam că noua cercetare avea să schimbe enorm din cele scrise anterior de către istorici despre Elisabeta Bathory.

9. octombrie. Castelul Csejthe

În loc să mergem direct la castel am apucat drumul spre orașul învecinat Vishine ce se află mai jos de castel. Un țăran slovac ne-a spus că de aici se poate vedea foarte bine castelul. Drumul spre Vishine șerpuiește la poalele muntelui pe care stă cocoțat castelul Csejthe. Ne oprim la Vishine ca să avem o imagine clară a castelului. Zidurile masive sînt încă în picioare Crenelurile stîlcite par ca niște dinți uriași, inegali, negri, croindu-și drum pe cer. Castelul se află în condiții mult mai bune decît ne așteptasem, cu siguranță, într-o stare mai bună decît ruinele triste ale multor altor castele vechi. Acolo se află imensul mausoleu în care Elisabeta a omorît atîtea tinere fete și unde ea a murit, zidită într-una din încăperi.

10 octombrie, castelul Csejthe

Dimineața am pornit pe un drum desfundat spre castelul Csejthe... Tunetele și fulgerele ce brăzdau cerul acoperit de nori cenușii ca de plumb ne făceau și mai conștienți de ciudățenia și sălbăticia locului.

În fața noastră deja se profilează poarta sfărîmată a castelului asemeni unei guri urlînde a unui înger întunecat, ale cărui aripi au fost țintuite de pămînt. Facem drumul pe jos. Un paznic slovac ne așteaptă ca să ne conducă. Intrăm pe poarta principală și cercetăm turnul și temnițele, locuri în care se spune că au fost comise multe din crimele Elisabetei. La intrarea în turnul din complexul interior al castelului mă opresc ; nu pot să pășesc printre ruinele locuinței personale a Elisabetei. Toate par să facă una cu cerul. Nu mai simt pămîntul sub picioare (dar sînt o victimă a aerofobiei). Soția și paznicul slovac urcă singuri ca să fotografieze ruinele camerelor personale ale Elisabetei. Eu rămîn jos ca să cercetez turnul principal al castelului. Ei coboară și slovacul ne spune povești.

Paznicul de la castelul Csejthe este bine informat. Nu repetă povestirile obișnuite despre Elisabeta care făcea baie în sîngele tinerelor virgine. El știe că Elisabeta mușca tinerele de umeri și de sîni. Ne dă în continuu explicații în timp ce ne conduce prin cele trei secții principale ale castelului, cu triada sa de porți, care duc spre locul cel mai tainic, camerele de torturi ale Elisabetei. Prima poartă

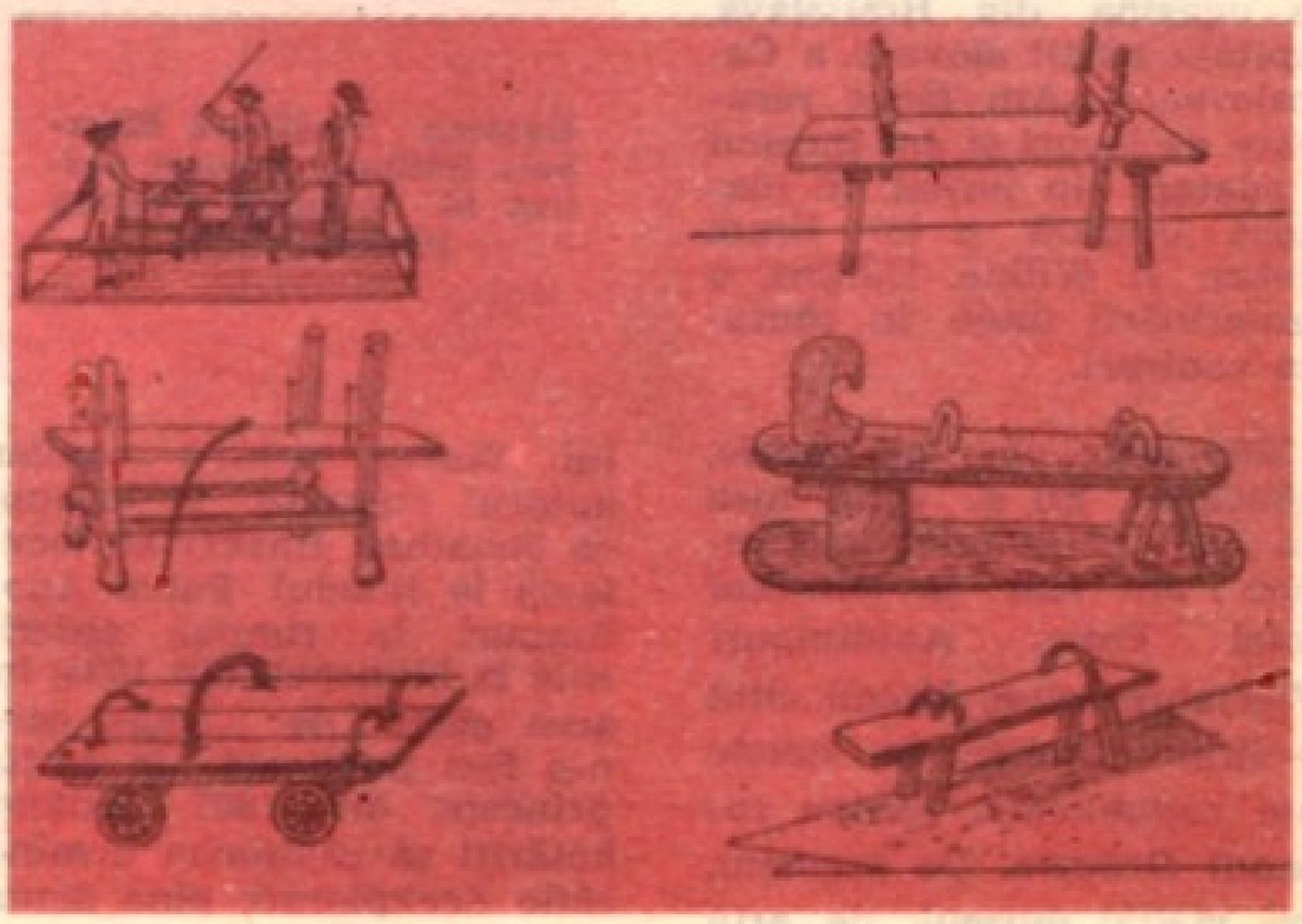

Instrumente de tortură folosite în Evul Mediu împotriva iobagilor din Transilvania

dă în partea semipublică a castelului. Aici veneau oamenii de rînd la stăpînul sau stăpîna să le rezolve păsurile. Servitorul Elisabetei, poreclit Ficzko, ceea ce înseamnă „flăcău" în maghiară, obișnuia să aducă în această zonă fete și să le treacă repede în cea de a doua curte unde locuiau servitorii de la castel.

Fetele erau apoi duse în camera din turnul principal unde erau puse să se dezbrace ca să se spele. Din camerele de deasupra, din turn, Elisabeta privea fetele goale și alegea pe cele ce le găsea potrivite pentru distracțiile ei nocturne.

În cele din urmă, auzind și văzînd destule pentru o zi, ne întoarcem în satul Csejthe...

12 octombrie — Bicse

Dimineața pornim spre orașul Bicse. Sperăm să aflăm mai multe despre noile documente referitoare la Elisabeta pe care le-a descoperit, conform spuselor autorităților din Bratislava, directorul arhivelor locale, Josef Kocis... Josef Kocis îmi vorbește despre manuscrisele pe care le-a găsit și mi le arată. După discuția cu el simt că toți cititorii de limbă engleză ar trebui să cunoască documentele nou descoperite, în special dezvăluirile ce le făceau, pentru prima oară, privind adevărata viață a Elisabetei Bathory.

. . . . . .

n exemplu important a ceea ce am aflat în excursia noastră în Transilvania este acela că putem discredita întru totul părerea că Elisabeta a torturat și a omorît fete doar la castelul Csejthe. La procesul oficial al contesei Bathory, ținut în 1611, la întrebarea a noua „Unde erau torturate" Ilona Jo, complice și fostă servitoare a Elisabetei, a răspuns că oriunde se întîmpla să meargă stăpîna, pretutindeni ea găsea imediat un loc potrivit ca să tortureze fetele. Servitorul Elisabetei, Ficzko, a informat judecătorii că la Bicse fetele erau torturate în cămară, la castelul Sanvar în turn, unde nu era permis nimănui să intre, la Csejthe în beciuri și în spălătorii, la castelul Keresztur în birou, la Lezeticz în turnurile castelului. Chiar cînd își vizita prietenii și rudele, Elisabeta nu ezita să continue cu torturarea fetelor.

. . . . . .

imp de mai bine de o sută de ani după moartea ei în 1614 adevărata poveste a Elisabetei Bathory a fost ținută sub tăcere. Scandalul, de fapt, zguduise înalta nobilime maghiară. Din porunca regelui Matias al II-lea se interzicea chiar de a fi pomenit numele ei în societatea decentă maghiară. Documentele de la proces, inclusiv scrisorile de la acei ce căutau să intervină în favoarea ei, au fost puse sub cheie. Consemnările de la proces au fost copiate de preotul Karl David de la biserica Sf. Petru, care le-a adus în catedrala din Esztergon. Acolo au fost ținute în mare taină, publicul neavînd acces la ele. Majoritatea cronicilor nici măcar nu menționează existența lor. O conspirație a tăcerii asupra Elisabetei a guvernat înalta societate ungurească: lipsa de informații exacte a dat naștere la tot felul de povești despre faptele „mîrșavei contese".

Abia prin 1720, la mai bine de o sută de ani de la moartea contesei, iezuitul ungur, părintele Laszlo Turóczy, dă din întîmplare peste copiile documentelor de la proces într-o mansardă a castelului din Bicse, locul unde s-a ținut procesul. Deși n-a publicat documentele procesului, părintele Turóczy a scris o carte în latină intitulată **Ungaria suis cum regibus compendio date,** în care se referă la unele părți din documentele procesului, de asemeni, și la unele povești despre contesă auzite de la țăranii din satul Csejthe. El numește castelul Csejthe „scena unei infame și crude tragedii", pentru că acolo numele ilustrei familii Bathory a căzut în dezonoare datorită atrocităților Elisa-

În turnul castelului Bytca s-a judecat procesul sîngeroasei contese maghiare Elisabetha și a complicilor ei

betei Bathory. El descrie cum în anul 1610 contele György Thurzo a fost trimis la Csejthe să facă cercetări și a găsit trupul unei tinere fete torturate și abia moarte, laolaltă cu probe ale torturii și omorîrii altor fete. Ca atare, ajutoarele Elisabetei au fost puse în lanțuri, iar ea a fost întemnițată într-o cameră din castelul Csejthe. Turoczy dă numărul de fete omorîte de șase sute, după mărturiile a trei inculpați : Ficzko, Ilóna și Dorotea Szentes și ale slujnicei Suzane Enusto, de asemeni, mențiunea băilor de sînge ale Elisabetei. Trebuie să ne amintim în acest context, că în 1720, cînd apărea cartea lui Turoczy, apogeul nebuniei vampirismului cuprinsese întreaga Europă. În conformitate cu poveștile auzite de părintele Laszlo Turoczy de la țăranii din preajma castelului Csejthe, Elisabeta folosea tratamentul băilor de sînge, pentru că, așa cum spunea ea : „Este datoria mea să plac soțului meu și să mă fac frumoasă pentru el. Dumnezeu mi-a arătat cum s-o fac. Așa că aș fi neînțeleaptă ca să nu profit de această șansă".

Această legendă a fost popularizată la sfîrșitul se-

Unul din instrumentele de tortură folosite de Elisabetha Báthory care s-a mai păstrat era numit „fecioara de fier"

colului al XVIII-lea de către eruditul german Michael Wagener ; în publicația sa **Beiträge zur Philosophischen Anthropologie** el scrie „Elisabeta obișnuia să se îmbrace frumos ca să placă soțului ei... Odată, camerista ei a văzut ce nu era în ordine la coafura ei și, drept recompensă, a primit o palmă atît de puternică peste ureche, încît i-a țîșnit sîngele pe nas și a împroșcat fața stăpînei... După ce petele de sînge au fost îndepărtate, pe locul lor pielea arăta mai frumoasă, mai albă, mai transparentă... Ca atare, Elisabeta a luat hotărîrea să-și spele fața și trupul în sînge omenesc, spre a-și spori frumusețea. Pentru aceasta a fost ajutată de două femei bătrîne și un oarecare Ficzko. Monstrul omora nenorocitele victime, iar femeile strîngeau sîngele în care Elisabeta se îmbăia la ceasurile patru dimineața..."

Sabine Baring-Gould în **Cartea despre oameni ce se pot transforma în lupi** și-a bazat relatarea despre Elisabeta Bathory pe aceea a lui M. Wagener, suprimînd numele de familie al contesei, referindu-se la ea doar ca „Elisabeta" — și citează, pur și simplu, din textul Wagener.

Cunoscutul istoric german Tessler, în lucrarea sa în zece volume **Istoria Ungariei și a pămînturilor ei** repetă legenda că „ea se spăla zilnic cu sînge omenesc" spre a-și menține frumusețea. În mod cert, autorul se înșeală afirmînd că Elisabeta a omorît fete de familii nobile în **masă.** El nu și-a dat seama că orice vărsare masivă de sînge albastru ar fi fost oprită. De fapt, Elisabeta a omorît, în majoritate, fete de țărani și numai în ultima partee a vieții cîteva din mica nobilime.

Autorul maghiar Deszo Rexa, el însuși născut în preajma castelului Csejthe, a scris la începutul acestui secol, în **Bathory Erzebet Nadasdy Ferencne** că țăranii din partea locului încă își mai amintesc de faptele cunoscutei „Doamne Vampir" care a locuit în acel castel. Rexa, de asemeni, afirmă că principalul anchetator în

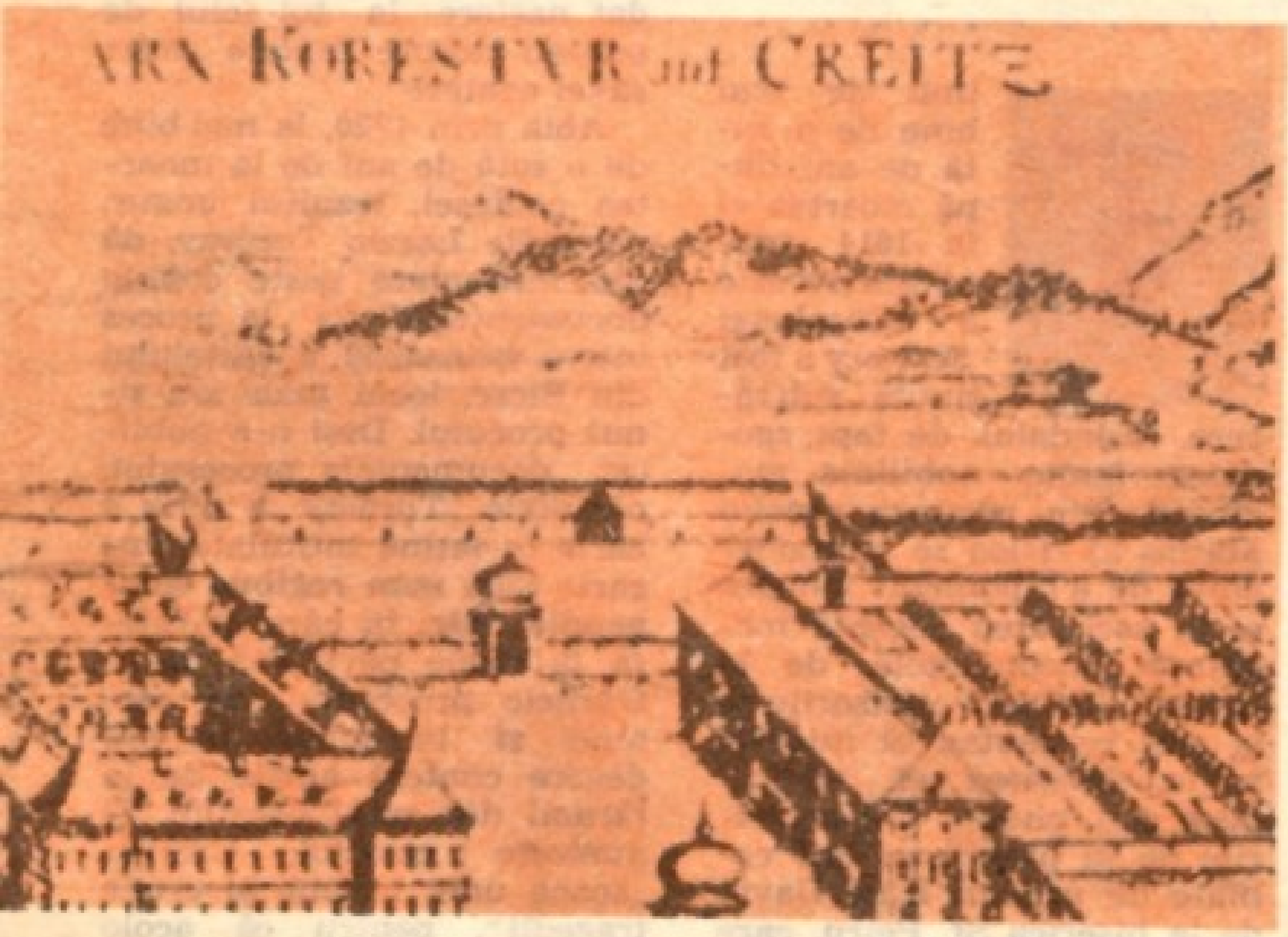

Unul din sediile crimei contesei Elisabetha Báthory, Castelul Keresztur, a fost adesea amintit în documentele procesului aristocrației maghiare

procesul Elisabetei din 1611, contele Thurzo, a procedat „corect“ neaducînd-o pe Elisabeta la bara acuzaților. Deszo Rexa afirmă emfatic că „hotărîrea lui Thurzo“ a fost obiectivă. Dar contele Thurzo, în acest caz, era departe de a fi obiectiv. După cum vom vedea mai tîrziu, el își avea propriile sale interese pe care le urmărea. De asemenea, Rexa hotărăște că Elisabeta nu se simte cu nimic vinovată, pentru că nu era sănătoasă mental. Totuși, cercetări recente, pe care le voi prezenta în această carte, aruncă dubii asupra acestei ipoteze.

În acest tablou pictat în secolul al XIX-lea de István Csok este reconstituită o scenă sîngeroasă a cărei principală protagonistă este Elisabetha Báthory

●

Un alt edificiu între zidurile căruia Elisabetha Báthory își organiza orgiile : Castelul Beckov (Cehoslovacia).

LEGĂTURA CU CONTELE DRACULA

în notele lui Stoker este evident că autorul a vrut la început să-și plaseze povestea în Styria, care acum se află în partea de est a Austriei și că personajul central se numea simplu „Contele vampir“ și nu Dracula. Inspirația, de data aceasta, venea de la un alt scriitor irlandez, Sheridan Le Fanu (1814—1873), care, în 1871, publicase un scurt și faimos roman cu vampiri **Carmilla,** avînd o certă tentă de lesbianism. După unii experți, Sheridan Le Fanu cunoștea povestea Elisabetei Bathory.

În orice caz, Stoker a fost fascinat de povestea cu vampiri a lui Le Fanu și s-a hotărît să încerce și el să scrie una. Le Fanu își plasase acțiunea în îndepărtata Styrie, iar Stoker, la început, s-a gîndit să procedeze la fel. Vampirul din povestea lui Le Fanu era o femeie, o bătrînă contesă ce sosește pe neașteptate la un castel styrian, unde locuiește o tînără fată austriacă. Contesa, numită, evident prin anagramare, Carmilla, cunoscută, de asemeni, și ca Millarca și Mircalla, se îndrăgostește de tînăra fată Laura și începe să-i vorbească despre „cruda iubire“... Contesa apare doar noaptea. La sfîrșitul romanului se descoperă că, de fapt, această contesă este un vampir, și anume decedata contesă Mircalla Karnstein, dintr-o veche și ilustră familie din Styria...

Creatorul contelui Dracula, Bram Stoker (1847—1912), nu numai că a citit despre Elisabeta Bathory în cartea lui Sabine Gould **The Book of Werewolves** (care conține prima relatare completă în engleză a cazului Elisabeta Bathory), dar el și-a extras și numeroase note din această carte, iar pe unele din ele le-a încorporat direct în romanul său. (Aceste note laolaltă cu alte hîrtii nepublicate ale lui Stoker se află azi în arhivele Fundației particulare Rosenbach din Philadelphia, Pennsylvania).

De exemplu, în descrierea înfățișării fizice a contelui Dracula, Stoker s-a inspirat

Castelul Sarvar a ascuns deasemeni multe crime patronate de aristocrata Elisabetha Báthory

masiv din prezentarea făcută de Sabine Gould a oamenilor ce se pot transforma în lupi, care au „mîini strivite" și „unghii cu vîrfuri lungi și le crește păr în palme". Deci, asemănarea fizică între vampir și omul ce se transformă în lup, deseori întîlnită în folclor, în romanul „Dracula" este creația autorului.

Mai departe, în manuscrisul original al romanului lui Stoker se găsea un întreg capitol care a fost eliminat din textul publicat în 1897. În acel capitol, Jonathan Harker face o excursie din München într-un sat pustiu, unde are o întîlnire cu o femeie vampir, o anume contesă Dolingen din Styria.

Ce l-a determinat pe Stoker să-și schimbe locul acțiunii romanului său din Styria în Transilvania ? Citirea legendei despre contesa Bathory din Transilvania a fost unul din motive, dar au mai fost și altele. Stoker a citit în cartea scriitorului englez William Wilkinson **„O prezentare a principatelor Valahia și Moldova"** unele detalii despre un personaj istoric din Transilvania, numit Dracula, faimos pentru viclenia și cruzimea sa. Cartea „Țara de dincolo de pădure" **(The Land Beyond the Forest,** 1888) de Emil Gerard, de asemeni, l-a impresionat în mod vădit pe Stoker, în special capitolul „Superstițiile Transilvaniei", din care Stoker plagiază paragrafe întregi, pe care le include în roman.

Autorul romanului **Dracula,** de asemeni, s-a întîlnit în Londra cu renumitul orientalist maghiar, profesorul Arminius Vambery de la Universitatea din Budapesta. Profesorul Vambery trebuie să-i fi povestit lui Stoker cîte ceva despre istoria țării sale, Ungaria, deși nu există nici un document privind cele discutate.

Un film cu Cristopher Lee în rolul principal : „Dracula" (1973).

În roman, contele Dracula este prezentat nu ca român, așa cum a fost personajul istoric Vlad Dracula din secolul al XV-lea, ci de origine maghiară, din familia Szekely. În roman, contele Dracula întreabă : „Este ciudat că atunci cînd Arpad și legiunile sale au năvălit în patria ungurilor ne-au găsit acolo : că invazia maghiară din secolul al IX-lea (a cărei aniversare de o mie de ani era larg celebrată în 1896, cînd Stoker își termina romanul) se încheie aici și că, atunci cînd puhoiul maghiar se îndrepta spre răsărit, noi, cei din neamul Szekely, am fost numiți rude de către învingătorii maghiari și ne-au încredințat, pentru secole în șir, paza hotarului cu Turcia?"

Originea familiei Szekely este încă o problemă controversată printre specialiști. În secolul al XIX-lea, se credea că au venit în Transilvania în secolul al V-lea, odată cu hunii lui Attila, cam cu cinci sute de ani înainte de sosirea ungurilor. Dar astăzi, majoritatea savanților cred că cei din neamul Szekely sînt descendenții grănicerilor unguri puși în Transilvania de răsărit de regele Laszlo în secolul al XII-lea. În orice caz, nici un savant nu pune la îndoială faptul că acești Szekely sînt de origine maghiară, nu română.

na din principalele calități ale romanului lui Stoker este, în mod cert, accentul pus pe realitate și mai puțin pe fantezie. Aproape toate faptele citate în roman sînt con-

crete ; mersul trenurilor este dat cu o acurateță impecabilă ; descrierile peisajului de la Budapesta la Bistrița sînt făcute pe baza unor prezentări reale din cărțile de călătorie. Întreagă prima parte a romanului nu are absolut nimic incredibil în ea. Localitățile sînt date cu precizie, în cele mai mici detalii. În mod vădit, Stoker a vrut să creeze o atmosferă cît mai aproape de realitate. După ce a adunat unul după altul o mulțime de fapte verificabile, Stoker alunecă discret și cu grijă în imposibil: Jonathan Harker îl vede noaptea pe contele Dracula coborînd, cu capul înainte, zidurile alunecoase ale castelului.

Contele Dracula afirmă că este „conte de Bistrița" („Besterce" în maghiară), titlu care l-a avut faimosul luptător împotriva turcilor, Iancu de Hunedoara, care a fost puternic legat de cauza ungară. Contele Dracula, la fel cu Elisabeta Bathory, era mîndru de apartenența sa ungară.

Cititorul trebuie să fie conștient că un personaj literar nu este aproape niciodată copia exactă a unui personaj istoric. De obicei, un personaj literar este o combinație de diverși oameni pe care scriitorul i-a cunoscut sau despre care a citit. La fel este și cazul contelui Dracula. Nimeni nu afirmă că Elisabeta Bathory a fost singurul punct de plecare pentru personajul contele Dracula. Dar legenda ei, cu siguranță, a jucat un rol major în mintea scriitorului Bram Stoker, într-un mod foarte specific, în crearea personajului contele Dracula.

Una din temele centrale ale romanului **Dracula** este aceea că, după ce bea sînge, contele Dracula începe să arate mai tînăr. Această idee nu i-a venit scriitorului din folclorul despre vampiri, ci din legenda scăldării Elisabetei Bathory în sînge ca să-și păstreze pielea tînără și sănătoasă. Cînd apare pentru prima oară contele Dracula în faimosul roman este bătrîn și cu părul alb, spre deosebire de personajele de film care l-au întruchipat. În orice caz, mai tîrziu, în roman, după ce s-a desfătat cu sînge proaspăt, contele apare „pe jumătate întinerit", pentru că „păru-i alb s-a făcut gri cenușiu, obrajii-i erau mai plini, iar pielea-i albă părea un roșu-rubiniu pe dedesubt".

Vlad Țepeș — sculptură de Nicolae Kruch

Chiar mai tîrziu în roman, cînd Jonathan Harker îl vede pe contele Dracula mergînd prin Piccadilly, în Londra, în plină lumină a zilei, contele pare și mai tînăr din cauza sîngelui proaspăt și sănătos pe care l-a supt. Contele vampir, devenit viguros și sănătos din pricina sîngelui, poate astfel să umble ziua precum legendara „contesă vampir", spre deosebire de vampirul din folclor, care, în genere, trebuie să rămînă în cosciug în timpul zilei. Asemeni contesei Elisabeta Bathory, Dracula este un aristocrat care disprețuiește pe

Afișul francez al filmului german „Nosferatu" (1922) prin care se deschide seria ecranizărilor cu Dracula (peste 500).

oamenii de rînd din preajma sa, exact cum îi privea și contesa pe țăranii ei. El este autoritatea supremă în lumea lui, după cum și Elisabeta într-a ei. La fel ca Elisabeta, contele Dracula își are stocul său de diverse femei în castelul din Transilvania. În mini-haremul său are cel puțin trei femei-vampir pe care le consideră ale lui proprii. Exact ca Elisabeta, contele Dracula n-are mustrări de conștiință. Și, mai presus de toate, contele Dracula, asemeni Elisabetei, cere supunere absolută din partea subordonaților, cum este și falnicul său protejat Renfield.

Cu certitudine, este o mare confuzie sexuală în roman. Femeile-vampir din micul

Gravură reprezentînd castelul Beckov unde s-au petrecut multe din atrocitățile citate în procesul contesei Bathory.

Imagine din filmul „Lust for a Vampire" (1970)

harem al lui Dracula din Transilvania sînt numite „surori". De vreme ce două din ele seamănă cu contele Dracula, ele pot să-i fie sau fiice, sau surori. Una din ele îi reproșează lui Dracula : „Tu n-ai iubit niciodată ; niciodată n-ai iubit!", la care el răspunde : „Da, și eu pot să iubesc ; tu însăți poți s-o confirmi din vremuri trecute. Nu ?" (Ceea ce implică faptul că Dracula a avut, în trecut, un fel de legătură incestuoasă cu ele).

Majoritatea cititorilor romanului **Dracula** s-a concentrat asupra contelui Dracula — băutorul de sînge și a acordat o prea mică atenție aspectului de om ce se poate transforma în lup al lui Renfield. Așa cum afirmă Stephen King, „D-l Renfield, unul din maniacii care reține atenția în mare măsură, simbolizează și rădăcinile vampirismului și canibalismului" **(Dans macabru**, p. 73). Personajul Renfield din romanul lui Stoker o întruchipează în bună parte pe Elisabeta Bathory. Renfield este un zoofag, unul care devorează ființe vii. El începe cu mușchii și continuă cu forme superioare de specii, ca păianjeni, păsări și pisici. În cele din urmă, într-o criză, Renfield îl atacă pe doctorul său, Seward, îi înjunghie încheietura mîinii stîngi cu cuțitul și-i soarbe cu lăcomie sîngele, repetînd fraza biblică : „Sîngele este viața ! Sîngele este viața !" **(Deuteronom** 12—23), pe care o spune din nou într-un incident ulterior.

O scenă din „Dracula" (1979)

Vampirii în lumea modernă. Scenă din filmul „Casa umbrelor negre" realizat după filmul american de televiziune „Umbre negre"

Într-un moment de pace a minții, Renfield afirmă: «M-am obișnuit să cred că viața este o entitate pozitivă și perpetuă ori că, prin consumarea unei multitudini de ființe vii, oricît s-ar situa ele de jos pe scara creației, se poate prelungi, în mod nelimitat, viața. Uneori această convingere a fost atît de puternică încît am încercat, realmente, să suprim viața omenească. Doctorul poate confirma că odată am încercat să-l omor, cu scopul de a-mi întări forțele vitale, încorporîndu-mi în propriu-mi trup viața lui, prin intermediul sîngelui său — bazîndu-mă, bineînțeles, pe fraza din Scriptură „Pentru că sîngele este viața".» Cu siguranță, este vorba despre nemurirea fizică pe care o caută Renfield, nu de vreo nemurire creștină promisă în lumea de dincolo. În acest sens, el este un spirit înrudit cu Elisabeta Bathory din legendă, care a căutat să înfrîngă procesul de îmbătrînire. El crede că mîncînd alte creaturi vii își poate cîștiga o viață mai lungă și mai bună. Ca Elisabeta, Renfield are crize asemănătoare într-o oarecare măsură cu epilepsia. El alternează între momente de aparentă nebunie și momente de o luciditate extrem de rațională. Și despre Elisabeta se știe că oscila între cele două.

În roman, există o încercare deliberată de a arăta cum granița dintre nebunie și sănătate se estompează. Activități normale și anormale se confundă. De exemplu, la începutul romanului, Renfield este prezentat ca un nebun, cînd, de fapt, el spune adevăruri pe care alții sînt incapabili de a le admite ca atare. Totuși, pe măsură ce romanul progresează, ceilalți ajung să-și dea seama că discuțiile cu tentă de nebunie ale lui Renfield ascund ceva adevăr în ele.

Afiș postbelic al filmului „Întoarcerea valpurgiilor" inspirat de crimele contesei Elisabetha Báthory

altă sursă importantă feminină ce stă la baza romanului lui **Dracula** este povestea Elisabetei Siddall, soția renumitului poet prerafaelit, Dante Gabriel Rosetti. Cînd ea s-a sinucis la 11 februarie 1861, la numai doi ani de la căsătoria lor, luînd o doză mărită de laudanum, Dante Gabriel Rosetti a fost de neconsolat. La trei zile după moarte, ea arăta ca vie încît poetul a refuzat să creadă că era într-adevăr moartă. El a insistat pentru o ultimă verificare înainte de a fi înhumată în cimitirul Highgate din Londra. Se cunoaște povestea mișcătoare cum Rossetti a pus o carte mică de poeme, adresate iubitei sale moarte, în sicriu, lîngă fața ei. În 5 octombrie 1869, la opt ani după moartea ei, un mic grup de prieteni, întristați de starea de spirit a lui Rossetti, s-au dus la cimitirul Highgate noaptea ca s-o dezgroape pe soția acestuia și să recupereze cartea de poezii. Au făcut un foc spre a se feri de contami-

nare și s-au apucat de lugubra lor muncă. Prietenul foarte bun al lui Bram Stoker, scriitorul irlandez Hall Caine, a făcut parte din acea echipă macabră. Cînd au deschis cosciugul, Caine a văzut că femeia arăta mai frumoasă decît în viață. Hall Caine scrie : „trupul părea perfect în lumina focului și, cînd a fost ridicată cartea. au zburat cîteva fire din frumosul ei păr galben, printre șuvițele căruia o pusese Rossetti". Un alt martor ocular, Charles August Howell, descrie, de asemeni, cum „părul ei roșu strălucitor crescuse atît de mult încît umpluse cosciugul și le părea mai vie — mai frumoasă moartă decît fusese în viață".

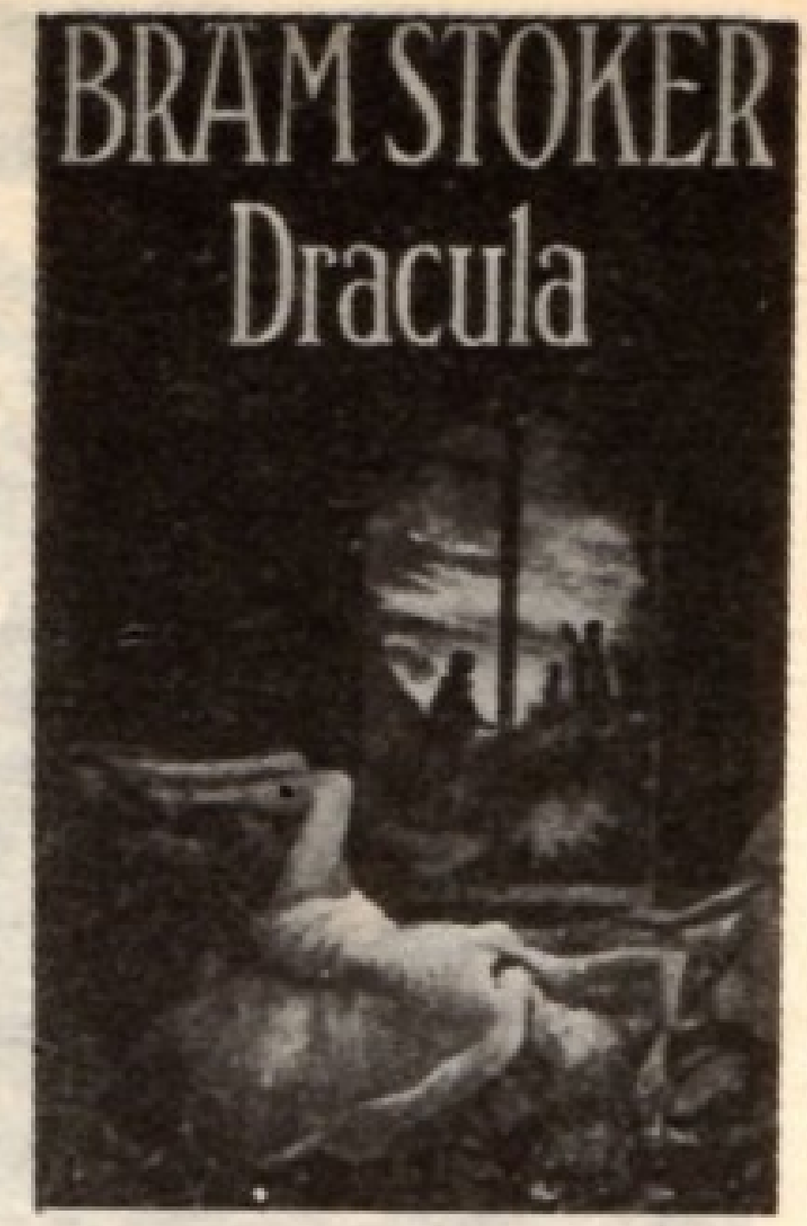

De fapt, în ciuda ideilor romantice victoriene, nici părul, nici unghiile nu cresc după moarte. Ambele cresc din celule ce se hrănesc din substanțe nutritive din fluxul sanguin. Cînd inima se oprește, sîngele nu mai circulă prin trup, iar părul și unghiile, în general, nu mai pot să crească — în afară de scurta perioadă cînd se mai pot încă hrăni cu substanțele din sîngele stagnat. Atunci, cum se explică totuși cazul Elisabetei Siddell? Mai întîi de toate, părul Elisabetei Siddell a fost bogat înainte de a muri. A fost înmormîntată avîndu-l astfel. În al doilea rînd, corpul omenesc tinde să se micșoreze după moarte, ceea ce explică impresia superficială că părul Elisabetei ar fi crescut în mormînt.

După 1895, cînd Stoker elabora romanul **Dracula**, s-a întîlnit deseori cu Hall Caine nu numai în Londra ci și în New York. Într-una din discuțiile lor pesemne că Hall Caine i-a povestit prietenului său apropiat despre deshumarea Elisabetei Siddell. În roman, dezgroparea lui Lucy Westerna este, în mare măsură, identică. Stoker s-a simțit atît de îndatorat literar lui Hall Caine încît i-a dedicat întregul său roman **Dracula.** Dedicația sună astfel : „Lui Hommy Beg", ceea ce înseamnă „Micului Tommy" în dialectul scoțienilor celți din insula Manse, unde s-a născut Hall Thomas Caine. Bunica lui Caine obișnuia să-l alinte cu „Hommy Beg", așa cum au făcut și prietenii lui apropiați.

Nu este întîmplător că mulți scriitori de proză fantastică au fost influențați de moștenirea culturală irlandeză. Dublinezul Jonathan Swift, autorul **Călătoriilor lui Guliver :** Edgar Allan Poe, al cărui tată era de origine irlandeză ; Emily Bronte, al cărui tată, Patrick Prunty, era din County Down ; William Blake, ai cărui părinți erau irlandezi ; să nu mai vorbim de Oscar Wilde, James Joyce, Samuel Beckett, Flann O'Brien, Charles Robert Meturin, Joseph Sheridan le Fanu, Fitz-James O'Brien și lordul Dunsany.

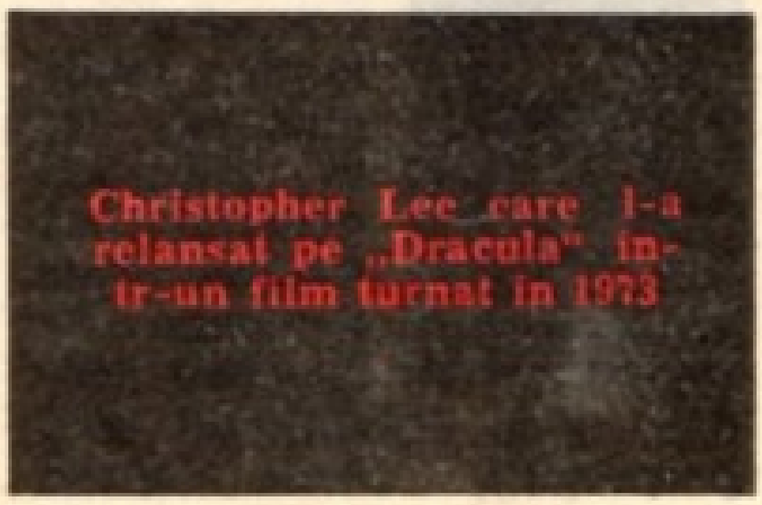
Christopher Lee care l-a relansat pe „Dracula" într-un film turnat în 1973

Traducere și adaptare de Doina Ceráceanu

Castelul de vînătoare de la Mayerling

ENIGME ALE ISTORIEI

SINUCIDERE SAU ASASINAT LA

MAYERLING?

conştiinţa oamenilor de „drama de la Mayerling" a făcut să curgă multă cerneală, publicîndu-se în lumea întreagă mii de articole, zeci de cărţi şi chiar a constituit subiectul unor filme mai vechi sau mai noi, în care s-au distins actori de prima mînă ca : Danielle Darieux şi Charles Boyer (1935), Dominique Blanchard şi Jean Marais (1949), Catherine Deneuve şi Omar Sharif (1967).

Neobişnuita dramă — în fond banală, pentru că nu a fost singura de acest gen, căci crime sau sinucideri colective se cunosc, a impresionat pe cei mai mulţi prin latura romantică şi nefericitul sfîrşit al unui cuplu de îndrăgostiţi, mai ales că unul dintre cei doi era prinţul moştenitor al uneia dintre cele mai vechi case domnitoare din Europa la vremea respectivă.

Interesul propriu zis l-a stîrnit însă secretul absolut **cu care a fost învăluită întîmplarea în ceea ce priveşte realitatea celor petrecute, opiniei publice servindu-i-se o versiune de complezenţă.**

Istoria şi mai ales viaţa în general, ne oferă un mare număr de fapte şi întîmplări cu deznodămînt necunoscut, ce depăşeşte prin aspectul enigmatic fantezia cea mai bogată a scriitorilor. Printre acestea se numără şi „drama de la Mayerling", tragedie — căci nu o putem numi altfel — care a costat viaţa a două personaje : prinţul moştenitor, arhiducele Rudolf de Habsburg (fiul lui Franz Iosif, împăratul Austro-Ungariei şi al împărătesei Elisabeta) şi baroneasa Maria Vetsera.

Tragedia desemnată de atunci şi pînă în zilele noastre sub denumirea intrată în obişnuinţă şi

Arhiducele Rudolf s-a născut la 21 august 1858 ; era intr-o după amiază, cind s-a ivit pe neașteptate o furtună groaznică, s-a făcut intuneric ca noaptea, și nașterea a durat două ore fiind grea și penibilă.

Imediat după ce a venit pe lume, pruncul a fost luat de lingă mama sa și incredințat unei doice maghiare. La virsta de 7 ani Rudolf a fost separat de societatea femeilor, pentru a fi incredințat unui preceptor : generalul Gondrecourt, un om aspru și dur.

Rudolf a crescut in castelele strămoșilor săi in care aceștia cu umbrele lor păreau că il urmăresc din colțurile sălilor pustii, tulburind cu pașii săi liniștea incremenită de secole.

Așezat la masa sa la lumina unei lămpi cu petrol, invăța. Între 1864 și 1877, timp de treisprezece ani, cincizeci de profesori reputați au avut sarcina să se ocupe de instruirea lui Rudolf. Societatea profesorilor săi a fost singura pe care a cunoscut-o in tot acest timp. Franz Iosif, odată stabilit programul educației fiului său și crezind că totul era nici că se poate mai bine, nu s-a mai preocupat de copil. De la virsta de nouă ani, Rudolf călărea ; la 16 ani, in 1874, a căzut de pe cal, lovindu-se grav. Moral și fizic, tinărul făcea dovada unei oarecare insensibilități afective. Cu o carabină de salon trăgea asupra păsărelelor pe care le minca apoi fripte. Cu anii ce treceau, Rudolf s-a pasionat tot mai mult de vinătoare. Blestemat din ziua in care arhiducele a doborit cu un glonte un bătrin cerb alb, faptă care, spune legenda locului că atrage intotdeauna moartea vinătorului, avea să-l urmărească, obsedindu-l. Nimic nu-și găsea scăpare in fața sa, nici păsările de apă ale Dunării, nici caprele Alpilor, nici vulturii de la Gödölö, nici fecioarele de 18 ani : in această frenezie distrugătoare părea să reinvie gustul morții străbunului său Filip al II-lea și demența Wittelsbachilor.

În iarna lui 1880, Rudolf a făcut un voiaj in Orientul Apropiat, pe care l-a descris in cartea : „Eine Orient-reise". Pentru a ne da seama cit de mult era obsedat de pasiunea pentru vinat, ce devenise o adevărată patimă în care uciderea animalelor îi provoca o neobișnuită voluptate — trăsătură ce dezvăluie o inclinare sadică — se remarcă faptul că chiar la locurile venerate de credincioșii creștini — și Rudolf era catolic — Ierusalim și Bethleem, s-a gindit să vineze. Așa cum menționează in cartea sa a pus să fie tirit leșul unui măgar pe un munte, pentru a atrage vulturii, șacalii și alte animale sălbatice de pradă. Lingă piramidele de la Gizeh, la fel, a organizat cu concursul arabilor o vinătoare de șacali, prilej cu care au fost masacrate foarte multe animale. Rudolf le-a adus craniile albite și aceste trofee de vinătoare nobișnuite au fost agățate în apartamentele din castelele din Viena.

Rudolf, in ciuda tinereții sale, a perspectivelor ce i se ofereau dar lipsit de căldura părintească, era uzat avind o sănătate precară. Tarele strămoșilor se manifestau printr-o gravă boală de nervi : avea deseori migrene cumplite, gînduri angoasante, obsedat de ideea sinuciderii și trecea de la faze de depresiune la cele de exaltare.

La tuberculoza contractată în timpul adolescenței datorită probabil incăperilor reci și intunecoase ale palatului, asemănătoare mai degrabă cu niște hrube, se adaugau dese crize de reumatism și turburări cardiace...

Arhiducele Rudolf cu puțin inainte de Mayerling

La inceputul anului 1886 a căzut la pat. Care a fost exact natura maladiei sale, e mai dificil de precizat : a fost vorba de o peritonită, de o nefrită, s-a mai vorbit de relațiile cu o țigancă unguroaică. Atit contele Corti, istoricul familiei imperiale, cit și André Germain au scris, referindu-se la acest subiect : „...maladia din 1886 nu s-a vindecat niciodată complet. Ea a continuat să-l macine pe prinț pină la sfirșit...". Revenit acasă, după convalescența petrecută pe insula Locrona, arăta palid și schimbat, ca și cum ar fi privit moartea de aproape. S-a spus că este vorba de un sifilis pe care medicii l-au tratat cu mijloacele empirice ale vremii.

La intervale la inceput mai lungi și apoi din ce in ce mai scurte și mai dese, Rudolf își pierdea controlul și răbufneau din el torentele unei furii de nestăpinit. Pentru a-i da o preocupare și a-l sustrage de la viața dezordonată, cind a implinit 20 ani impăratul il numește colonel în regimentul 36 de infanterie ce își avea garnizoana la Praga. Rudolf își propune să joace rolul unui prinț erudit și in același timp al unui teoretician al vremurilor noi, manifestindu-și sentimentele antiaristocratice. Este atras de geografie și științele naturii (il cunoaște pe Brehm, celebrul naturalist) și chiar scrie o lucrare interesantă și apreciată în domeniul ornitologiei, dar mai ales se dedică gazetăriei.

Noua pasiune era o reacție firească și contrară la atitudinea tatălui său. Rudolf, cu o clarviziune neobișnuită, a sesizat că Europa se află în pragul unor evenimente ce vor provoca

o schimbare radicală. Arhiducele a cheltuit multă energie pentru a-şi convinge tatăl că Austro-Ungaria, aşa cum era ea croită, nu va supravieţui unei zguduiri mai serioase ce s-ar putea ivi in oricare parte a ei. La 22 ani era convins că eforturile sale in această direcţie nu vor fi sortite eşecului. Dar, din nefericire se lecui repede de această iluzie. Franz Iosif nu prididea să-l califice drept exaltat şi palavragiu, exprimindu-şi refuzul de a-l şti mai aproape de problemele de guvernămint.

Ca urmare, Rudolf se instrăineaza treptat şi tot mai mult de tatăl său ; frecventează cercurile studenţeşti, unele organizaţii politice, intră in relaţii cu tinerii nobili maghiari ce complotau pentru independenţa şi separarea Ungariei şi chiar se inscrie intr-o lojă masonică.

Aparent pare animat de idei liberale, dar este o falsă impresie căci, cu primul prilej, îşi va trăda confraţii, dindu-i pe mina poliţiei secrete şi in final aceştia vor trebui să plătească cu viaţa.

Pină atunci arhiducele se dedică unei activităţi jurnalistice cu scopul de a netezi in opinia publică ideile pe care le credea a fi in stare să le implinească după succesiunea sa la tron, eveniment pe care şi-l dorea cit mai apropiat. Un incident la vinătoare este semnificativ in acest sens pentru unii autori.

Prietenia sa cu Moriz Szeps, redactorul şef al lui „Neues Wienner Tagblatt“ şi mai apoi al lui „Wienner Tagblatt“ îi favoriza proiectele. Cu Szeps intreţinea o corespondenţă foarte bogată, furnizindu-i informaţii de prima mină şi articole extrem de pătrunzătoare. Ca in orice prietenie, chiar dacă diferenţele de ranguri sociale erau atit de mari şi cele de virstă — Szeps avea 46 de ani, iar Rudolf doar 23 — nu o mică influenţă avea s-o exercite gazetarul asupra tinărului arhiduce. Szeps era in legături strinse de prietenie cu Leon Gambetta ca şi cu viitorul prim-ministru francez Georges Clemenceau, deocamdată doar ziarist de inaltă ţinută şi neimblinzită patimă.

Rudolf trecea cu uşurinţă de la o extremă la alta : cind manifesta preocupare pentru problemele politice sau de ordin militar, cind se afunda in chefuri şi aventuri amoroase, uitind total preocupările mai inalte. Cercuri tot mai largi, din ţară şi străinătate, află despre dezmăţul lui. Împăratul caută o soluţie pentru cuminţirea sa şi o găseşte fără a da dovadă de prea multă imaginaţie : căsătoria. Aleasa împăratului este prinţesa Stefania a Belgiei, cu care prinţul se căsătoreşte la 10 mai 1881, cind mireasa implineşte 16 ani.

Dar căsătoria nu aduce nici o schimbare in viaţa dezordonată a arhiducelui. Au loc ciocniri repetate cu impăratul, care îi reproşează modul de comportare şi-l avertizează să se potolească. Ameninţările curg de o parte şi de alta. Rudolf are aerul unui animal hăituit, complet dezorientat şi lipsit de echilibru psihic.

Prin modul său de comportare şi faptele pe care le săvirşea Rudolf reuşise să-şi creeze trei adversari cituşi de puţin de neglijat : primul era soţia sa, Ştefania, care dacă reuşise să se consoleze dintr-un anumit punct de vedere (...) nu accepta ca să fie jignită şi desconsiderată de nenumăratele amante ale arhiducelui şi mai ales actul nesăbuit de cerere de divorţ inaintat papei, care punea capac la toate.

În privinţa treburilor statului, impăratul Franz Iosif nu avea incredere in capacitatea intelectuală a fiului său : el nutrea pentru Rudolf sentimente contradictorii. Dar cel mai acerb

Prinţesa Ştefania in 1888

adversar al arhiducelui era prim ministrul Taaffe. Acesta din urmă, la dispoziţia suveranului insărcinase pe şeful poliţiei cu o strictă supraveghere a prinţului. Toate rapoartele le primea Taaffe şi apoi acesta il informa pe impărat.

Putem trage concluzia fără greş că arhiducele era in aşa măsură supravegheat şi controlat, incit acţiunile sale (cu revoluţionarii maghiari) nu au prezentat nici un pericol pentru coroana Habsburgică. Vărul său insă, Jean Salvador, a fost pedepsit de impărat, ordonindu-i-se să se exileze.

Am vrea să atragem atenţia asupra unui fapt extrem de important : in toate lucrările apărute şi care tratează drama de la Mayerling, se vorbeşte foarte puţin despre ministrul Taaffe şi rolul pe care acesta l-a jucat. Or, in realitate, contele Taaffe a fost un personaj extrem de abil, o eminenţă cenuşie ce stătea in umbră şi trăgea sforile. În miinile sale impăratul şi toţi ceilalţi, erau simple marionete. Dintr-un anume punct de vedere, Mayerling cu tot misterul cu care a fost inconjurat, a fost opera prim-ministrului Taaffe care a distrus şi cea mai neinsemnată urmă ce putea duce la cunoaşterea adevărului.

Maria Vetsera sau Mary, s-a născut la 19 martie 1871. Pe cind avea 17 ani, adică 1888, mama sa a considerat că este timpul s-o scoată in lume şi a adus-o la Viena. În ciuda unei virste destul de fragede şi a faptului că pină la această dată fusese crescută intr-un pension

Baroana Maria Vetsera

religios, arbora un aer de tinără emancipată. De fapt la nici 16 ani, in vara precedentă, cu prilejul unui voiaj la Cairo, își începuse viața mondenă. Primul amant fusese aici un locotenent britanic.

În vinele Mariei curgea un singe avind diverse proveniențe (tatăl măghiar, bunicul grec, bunica armeancă, fără a mai vorbi de alte rude), fapt care explică caracterul ei arzător și o precocitate neobișnuită. Bărbații o găseau încintătoare : era de statură mijlocie, cu o față ușor orientală, cu părul lung, ondulat natural și ochii verzi-albaștri umbriți de gene lungi. Privirea îi era visătoare și candidă, dar era minată de o mare ambiție. Nasul îi era mai degrabă puțin în vînt, iar gura mică cu buze cărnoase, lăsînd să se vadă dinții cei mai strălucitori dintre cîți există. În sfîrșit, Maria poseda cel mai prețios dintre daruri, fără de care celelalte n-au preț, și anume grația de a atrage dorințele bărbaților.

Sub înfruchiparea ingenuității, poseda în unele privințe o experiență, se spune, vastă. Fuma și devora romanele franțuzești licențioase. În ultimul timp s-a vorbit mult despre legăturile ei cu diferiți demnitari austrieci, printre care se număra și prințul Henri Lichtenstein. Aventura s-a terminat cu un scandal, puțin agreabil pentru familia Vetsera.

În luna noiembrie îl cunoaște pe Rudolf ; din cîte se pare inițiativa a fost de partea sa. La 13 ianuarie 1889 i-a aparținut. O legătură care nu a durat nici trei săptămîni încheiate căci avea să se sfîrșească în ultima zi a lunii ianuarie.

Autorii care s-au ocupat de drama de la Mayerling, în dorința de a o explica, au căutat în cele mai neașteptate direcții. Majoritatea au pedalat pe personalitatea morbidă a arhiducelui și complicațiile politice și sentimentale de care era copleșit. Cunoscînd adevăratul deznodămînt, trebuie să ne îndreptăm atenția în primul rînd asupra Mariei Vetsera. Ea a fost cea care a declanșat drama și a jucat rolul principal.

În ciuda unei vîrste nemature, Maria Vetsera își dorea o partidă deosebită, adică un soț care să-i ofere cel puțin două perspective : avere (mama sa făcea eforturi să facă față obligațiilor mondene) și accesul în înalta societate aristocratică a Vienei. Comparabil cu alte tinere fete de vîrsta ei, dar de origină nobiliară, pretențiile ni se par de domeniul temerității. Maria văzuse și auzise însă și despre căsătorii ce sfidau regulile rigide ale societății. În familia sa se vorbea mult despre aceasta și unicul scop al tuturor membrilor ei, al Baltazzilor, era de a urca pe scara socială. Maria Vetsera nu făcea excepție și cum la Viena, în acei ani, subiectul cel mai frecvent de discuție îl constituia prințul moștenitor și isprăvile sale, atenția i s-a fixat asupra acestuia. Firea romantică — avea doar 17 ani — și ascendența orientală au făcut-o să se îndrăgostească de arhiduce. Calculele profitului ce l-ar fi putut avea de pe urma unei căsătorii cu Rudolf, i-au întărit aspirațiile. **Maria Vetsera îl dorea pe arhiduce, nu conta că era căsătorit, trebuia să fie al ei.**

Întîmplătoare sau nu, prima întîlnire cu prințul nu prezintă prea mare importanță, faptul cert este că următoarele s-au succedat într-un tempo rapid, în cadrul palatului Hofburg. Privindu-se în gheața rece de cristal a oglinzilor palatului, sub privirile împietrite ale portretelor membrilor casei imperiale, Maria s-a hotărît să rămînă neclintită în proiectele ei. Era o șansă ce merita orice sacrificiu. Rudolf va fi al ei, viu sau mort !

DEZNODĂMÎNTUL

O întîlnire în Prater, o privire lungă încărcată de dorințe încătușate, un salut puțin prea accentuat și cu subînțeles, totul urmat de escapade nocturne cu trăsura ce o aducea pe Maria la Hofburg, apoi prin mica scară în apartamentul lui Rudolf. Iată începutul unei idile ce opunea două ființe deosebite ca rang și simțăminte.

Un lucru trebuie remarcat de la început și pînă la sfîrșit, cei doi protagoniști ai dramei au fost neschimbați în privința sentimentelor care îi animau : Vetsera era romantică dar calculată, îl iubea pe Rudolf, dar și-l dorea numai prin ce era : prinț moștenitor, deci o partidă ieșită din comun ce nu trebuie cu nici un preț scăpată.

Contesa Larisch, care o cunoștea bine pe Maria Vetsera pentru că servise ca mijlocitoare între cei doi, a descris-o astfel : „Cochetă prin instinct, inconștient imorală, de o sensualitate cu totul orientală, ea era totuși așa de fermecătoare, așa de adorabilă încît toată lumea o iubea. În afară de aceasta, avea imaginația pervertită din cauza cărților proaste pe care i le împrumuta Agnès, pedagoga sa. Maria epuizase aproape tot ce era de știut din romanele franțuzești foarte imorale. Ea era mai mult sen-

suală decît tandră, cu un plus de voință și ambiție decît dulceață".

Portretul este cît se poate de fidel și ar putea fi accentuat cu unele detalii pe care le știm, dar să trecem peste aceste lucruri... În rest, fermecătoare, supusă, plină de prospețime. **Rudolf nu era îndrăgostit de Maria**; era o „trufanda" comparabil cu celelalte femei cu care avusese sau avea de face: țigănci dansatoare, balerina Mizzi Kaspar, verișoara sa, contesa Larisch, prințesa rusoaică din Elveția și enumerarea poate continua. Într-un cuvînt aventuri banale, multe tarifate sau femei care îi cedau pentru a se lăuda apoi cu legătura avută. Rudolf nu a iubit-o pe Maria, repetăm. Era un om superficial, caracterizat și el la rîndu-i tot atît de bine de verișoara sa, contesa Larisch: „E un om lipsit de inimă și de sensibilitate". Din spirit de frondă, a vrut să divorțeze de Ștefania, dar atunci cînd tatăl său, împăratul, i-a pus în vedere s-o rupă cu Maria, contrar tuturor speculațiilor literare ale romancierilor, nu s-a gîndit să treacă peste ordinul lui Franz Iosif. Nu a considerat nici măcar să-l trădeze pe plan politic și mai degrabă a acceptat să-și divulge prietenii cu care complotase și pe care îi atițase la rebeliune.

Dar Rudolf, răspunzînd pasiunii tinerei Maria, făcînd marea greșeală de a da o turnură sentimentală, a comis imprudența de a-i promite că o va lua de soție; probabil presupunem că a fost un capriciu izvorît dintr-o minte amețită de aburii alcoolului și biciuită de morfină. Cînd scandalul a izbucnit public, împăratul i-a cerut ruptura, Rudolf a promis că se va despărți și și-a dat cuvîntul. Maria, la această veste, văzîndu-și iubirea și ambiția căzînd de la o așa înălțime, și-a pierdut orice control asupra sa: psihologii știu că atunci cînd ura este împinsă la extrem, se învecinează cu iubirea. Amantul său a trădat-o, el nu-i mai era fidel jurămintelor sale și o părăsea aidoma altor femei de rînd. Atunci ea și-a conceput proiectul și a cerut, pentru a-l îndeplini, un ultim rendez-vouz, o ultimă noapte, lucru care i-a fost acordat.

Rudolf, din instinct, sau poate din calcul, nu a folosit pentru aceasta Hofburgul și a ales Mayerlingul. Calculul s-a dovedit greșit: la Hofburg, Maria nu ar fi rămas peste noapte și nu și-ar fi adus proiectul la îndeplinire, pe cînd la Mayerling existau condiții propice.

Iată deci, pe scurt, povestea celor doi amanți. Cum să te mai miri atunci de tot ceea ce a urmat? Maria Vetsera, în mod cert, își imaginase planul de a se căsători morganatic cu arhiducele despre care ea știa că avea un menaj foarte șubred și acest lucru o făcea cu atît mai mult să tragă speranța că-și poate realiza proiectul. Familia sa nefiind primită la curte, ar fi însemnat o ridicare nesperată și un vis neimaginat și neobișnuit. Pentru o fată din mica nobilime, cum era Maria, a lua în căsătorie un arhiduce, și mai ales arhiduce moștenitor, era aproape a se căsători cu un zeu.

Rudolf, după ce a trecut primul foc al „iubirii" sale — foc de paie, de altfel — cu tentă mai ales sensuală, foarte puternică, căci el găsise în Maria pe cineva căruia îi putea vorbi și era ascultat, s-a decis să-i scrie Papei în secret pentru a autoriza anularea căsătoriei sale cu prințesa Ștefania a Belgiei. Papa, în loc să-i răspundă personal, a scris direct împăratului și acesta nu a întîrziat să-i facă fiului o scenă violentă. Faptul a coincis cu comportarea insolentă a Mariei la o recepție unde Sofia îl reprezenta pe împărat. Franz Iosif i-a spus lui Rudolf că-l va lipsi de toate drepturile de moștenitor al tronului și va provoca un mare scandal, căci arhiducesa Stefania amenințase că-și va părăsi soțul și se va reîntoarce în Belgia. „Nu mai vreau această legătură cu Maria Vetsera, a spus împăratul lui Rudolf, și îți cer s-o rupi imediat". Arhiducele „îndrăgostit" prin simțuri (Maria avea 17 ani...) la început a rezistat tatălui un timp, dar inconstant prin natura sa a sfîrșit prin a ceda și a promis ruperea legăturii cu Maria Vetsera. Va mai avea o ultimă întîlnire și împăratul i-a acordat această favoare.

În dimineața zilei de 30 ianuarie 1889, cei doi au fost găsiți morți într-una din camerele castelului de vînătoare de la Mayerling, aflat la circa 60 km de Viena.

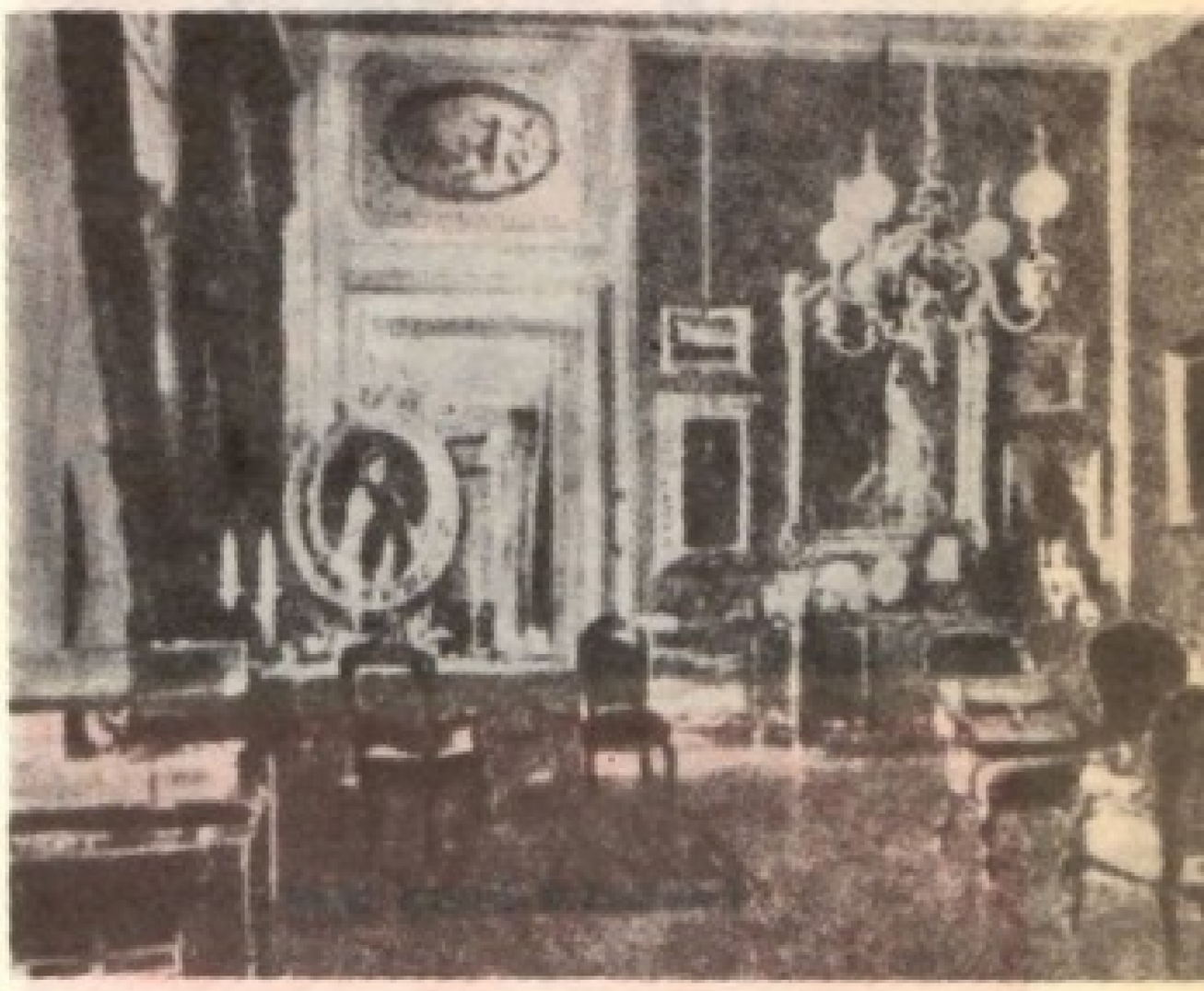

Biroul lui Franz Iosif de la Hofburg

Concluzia anchetei oficiale a fost: dublă sinucidere. Și, pentru că sinuciderea era un păcat de neiertat în ochii bisericii catolice, împăratul a lansat versiunea unui accident fatal produs într-un acces de nebunie subită al arhiducelui. Papa Leon al XIII-lea în fața unei atari explicații — în ciuda faptului că a întreprins o anchetă personală pentru lămurirea Vaticanului — a îngăduit slujba împărătească și înmormîntarea în cripta Capucinilor din Viena, locul de veci al dinastiei Habsburgice. Cît despre tînăra Maria Vetsera ea a fost înhumată, după cum vom vedea, în cea mai mare taină.

Misterul de nepătruns ce apasă asupra acestei așa-zise „duble sinucideri" a fost greu de spulberat chiar cu trecerea anilor. Căci nu numai că toate documentele și urmele au fost șterse, inclusiv din arhivele poliției, dar cei cîțiva martori au fost puși să jure că nu vor divulga secretul. **Și atunci apare întrebarea logică: dacă cele întîmplate sînt puse sub pecetea secretului, înseamnă că varianta deliberat lansată de casa imperială era inexactă!**

Împăratul Franz Iosif

După cum era de așteptat — și ne gîndim deopotrivă atît la curiozitatea specifică omului cît și la tendința de a fabula și plăsmui, trăsătură absolut normală unei societăți dominate de tehnică — o întîmplare aparent fără ieșire s-a transformat într-un „caz" ce periodic își face apariția în presă, întocmai ca o fantomă [1]). Lăsînd la o parte latura sentimentală, se pare că explicația preocupării celor care se apleacă cînd și cînd asupra cazului, se datorește misterului ce învăluie sfîrșitul celor doi protagoniști.

Au fost oferite diferite explicații și după modul în care fiecare dintre susținătorii lor au crezut în ele, ne-au fost prezentate în lumini diferite cele întîmplate.

În ceea ce ne privește, ne-am oprit asupra acestui „dosar" împinși de cu totul alte motive și anume de a răspunde cît mai exact la următoarele întrebări : De ce casa domnitoare de la Viena a avut o comportare neobișnuită privitor la cele petrecute la Mayerling, mergînd pînă a izgoni din țară pe mama Mariei Vetsera ?

Ce s-a petrecut în realitate în noaptea de 29/30 ianuarie 1889 în castelul de vînătoare : sinucidere, asasinat sau ambele ?

Dacă la prima întrebare găsim totuși în literatură unele păreri, fără a avea un suport științific, la cealaltă întrebare imaginația și dezinformarea s-au întrecut în a oferi cheia misterului, lucru de care nu a scutit nici pe cei mai sobri autori. Dar un subiect atît de ieșit din comun, s-a cerut să fie plătit cu rabat de obiectivitate, urmărindu-se numai latura facilă și de senzație pentru satisfacerea unor gusturi îndoielnice ale unor anumite categorii de cititori.

Aflați la capătul căutărilor noastre, avem satisfacția că după o trudă ce a necesitat timp și parcurgerea unui vast material scris — inclusiv cercetarea în arhive — împletit cu discuții purtate cu urmașii celor care au fost martori ai dramei, sîntem în măsură să avem aproape certitudinea că ne aflăm în posesia dezlegării acestei enigme [2]).

IPOTEZE VEHICULATE

Atît presa cît și diverse cercuri, de atunci și pînă astăzi, s-au făcut ecoul numeroaselor versiuni ce au circulat oficial sau nu, pretinzînd că oferă dezlegarea misterului celor petrecute la Mayerling. Le vom menționa pe scurt.

1. S-a spus că Maria Vetsera ar fi lovit cu o sticlă groasă de șampanie în cap pe Rudolf. Medicul curții ar fi regăsit într-adevăr cioburi de sticlă de culoare verde pe calota craniană a arhiducelui. Rudolf, traumatizat, *s*-ar fi sinucis, iar Maria a făcut la fel.

2. Arhiducele s-ar fi sinucis pentru că poliția secretă la ordinele prim-ministrului Taaffe ar fi descoperit un complot pus la cale de prinț și arhiducele Jean Salvador. Se pare că Rudolf intenționa să-și pună coroana Ungariei, încă în timpul vieții lui Franz Iosif.

3. Maria Vetsera l-ar fi ucis pe Rudolf pentru că refuza s-o ia de soție. Maria și-ar fi otrăvit amantul, nu împușcat.

4. Cei doi amanți ar fi hotărît să moară împreună. Rudolf a ucis-o mai întîi pe Maria și apoi și-a zburat creierii. În sprijinul acestei teze — care este și cea oficială — pledează scrisorile care au fost găsite. Dar adversarii acestei teze neagă autenticitatea lor și pun întrebarea logică : ce rost ar mai fi avut secretul păstrat de Casa de Austria ?

Și pînă și certificatele medicale ale autopsiei lui Rudolf, publicate mai tîrziu, se contrazic : după unul, plumbul care a cauzat moartea prințului a intrat prin spatele urechii și a traversat peretele exterior al bolții craniene. După alt certificat (?) el a intrat prin tîmpla stîngă și a ieșit prin tîmpla dreaptă. În această ultimă ipoteză e clar că Rudolf, nefiind stîngaci, nu putea să se sinucidă astfel, **el deci a fost asasinat ;** asasinul ar fi fost Maria Vetsera sau, de ce nu, un al treilea !

5. În cursul unei orgii Rudolf ar fi fost ucis pe cînd se afla în stare de ebrietate datorită unei dispute lipsite de importanță, de către unul dintre tovarășii săi de petrecere. Dar atunci, de ce atîta ură față de Maria ?

6. După unii autori, arhiducele ar fi vrut să rupă cu Maria Vetsera deoarece se îndrăgostise de soția unui anume Bauer, inspector forestier. Și-a dat întîlnire cu aceasta din urmă în pădurea Mayerling, dar soțul a apărut tocmai

---

[1]) Potrivit unei vechi legende, ori de cîte ori urma să moară cineva dintre membrii casei de Habsburg, își făcea apariția o fantomă ce fusese denumită „Doamna albă".

[2]) Tratarea pe larg ne rezervăm prilejul s-o facem într-o lucrare de proporții mai mari : „Enigme ale istoriei", aflată sub tipar.

în momentele de tandreţe şi l-a ucis pe don juanul princiar. Cînd Maria a văzut trupul iubitului ei, n-a mai găsit altă ieşire decît să se otrăvească. (De unde şi-a procurat otrava într-un interval aşa de scurt ?)

7. Există o variantă a ipotezei de mai sus : arhiducele ar fi urmărit cu curtea sa pe fiica unui paznic de vînătoare şi acesta, surprinzîndu-l în flagrant delict, l-ar fi împuşcat pe loc, ignorînd adevărata identitate a victimei sale (să nu uităm că în jurul castelului de la Mayerling se aflau în permanenţă agenţi ai poliţiei secrete şi aceştia ar fi împiedicat pe orice intrus să atenteze la viaţa arhiducelui).

8. Rudolf ar fi fost victima unui asasinat politic.

9. De fapt, cei doi eroi... nici n-au murit (arhiducele ar fi procurat două cadavre oarecare şi apoi ar fi fugit în Grecia).

10. Un autor austriac, Peter Poetschner, a susţinut că amanţii au descoperit că sînt, nici mai mult nici mai puţin decît... frate şi soră (mama Mariei fusese, pasămite, amanta împăratului).

11. În publicul austriac s-a afirmat că Rudolf ar fi făcut o curte asiduă şi nu lipsită de rezultate, surorii prinţului Adolf Auersberg ; acesta din urmă s-ar fi plîns împăratului, care ar fi cerut lui Rudolf să regleze afacerea după „legile onoarei". S-a procedat la un „duel american" (care implică sinuciderea celui care trage, din două bile, pe cea neagră). Conform legilor, prinţul moştenitor, căruia ghinionul i-a sortit bila neagră, ar fi fost nevoit să-şi zboare creierii.

12. S-a vorbit mult despre o răzbunare. Maestrul vînător din Breitenfurth l-ar fi prins pe Rudolf în flagrant delict cu soţia lui şi l-ar fi mutilat în modul cel mai îngrozitor. În timp ce prinţul de Coburg alerga după un medic, moştenitorul tronului s-ar fi împuşcat.

13. După unii autori se vorbeşte de intervenţia unui unchi al Mariei Vetsera, numit Baltazzi, ce s-ar fi dus la Mayerling pentru a răzbuna onoarea familiei.

14. După o altă ipoteză, ducele de Bragance l-ar fi ucis pe Rudolf în cursul unei teribile scene de gelozie. Bragance o iubea pe Maria Vetsera şi voia s-o ia de soţie.

15. Contesa Larisch, confidenta şi prietena celor doi, vorbeşte de o sinucidere accidentală.

16. O ceartă amoroasă ar fi izbucnit între Rudolf şi Maria. Prinţul era ameţit complet de băutură şi fără să vrea a ucis-o pe Maria. Neavînd altă soluţie, s-a sinucis la rîndul său.

17. Cele petrecute la Mayerling sînt explicate prin răzbunarea postumă a lui... Cagliostro. O sectă masonică I.R.O.U. îi urmărea pe Habsburgi cu ura sa. Trei ani înainte de a se sinucide, Rudolf i-a devenit membru cu scopul de a-l răsturna pe Franz Iosif. Dar Rudolf a trădat secretele sectei masonice, care l-a obligat să se sinucidă.

18. A existat zvonul că Rudolf ar fi contractat o căsătorie secretă cu Maria. Dezvăluirea ei ar fi condus la un scandal monstru mai ales că Maria începuse să facă presiuni. Darea în vileag ar fi compromis dinastia şi pe moştenitorul tronului într-un moment critic al istoriei.

19. Rudolf ar fi fost executat de opoziţioniştii maghiari ai prinţului Pista Karolyi, pe care îi trădase. O scrisoare a acestuia înainte de a se sinucide era plină de reproşuri şi ameninţări.

Împărăteasa Elisabeta ● Castelul împărătesei de la Miramar

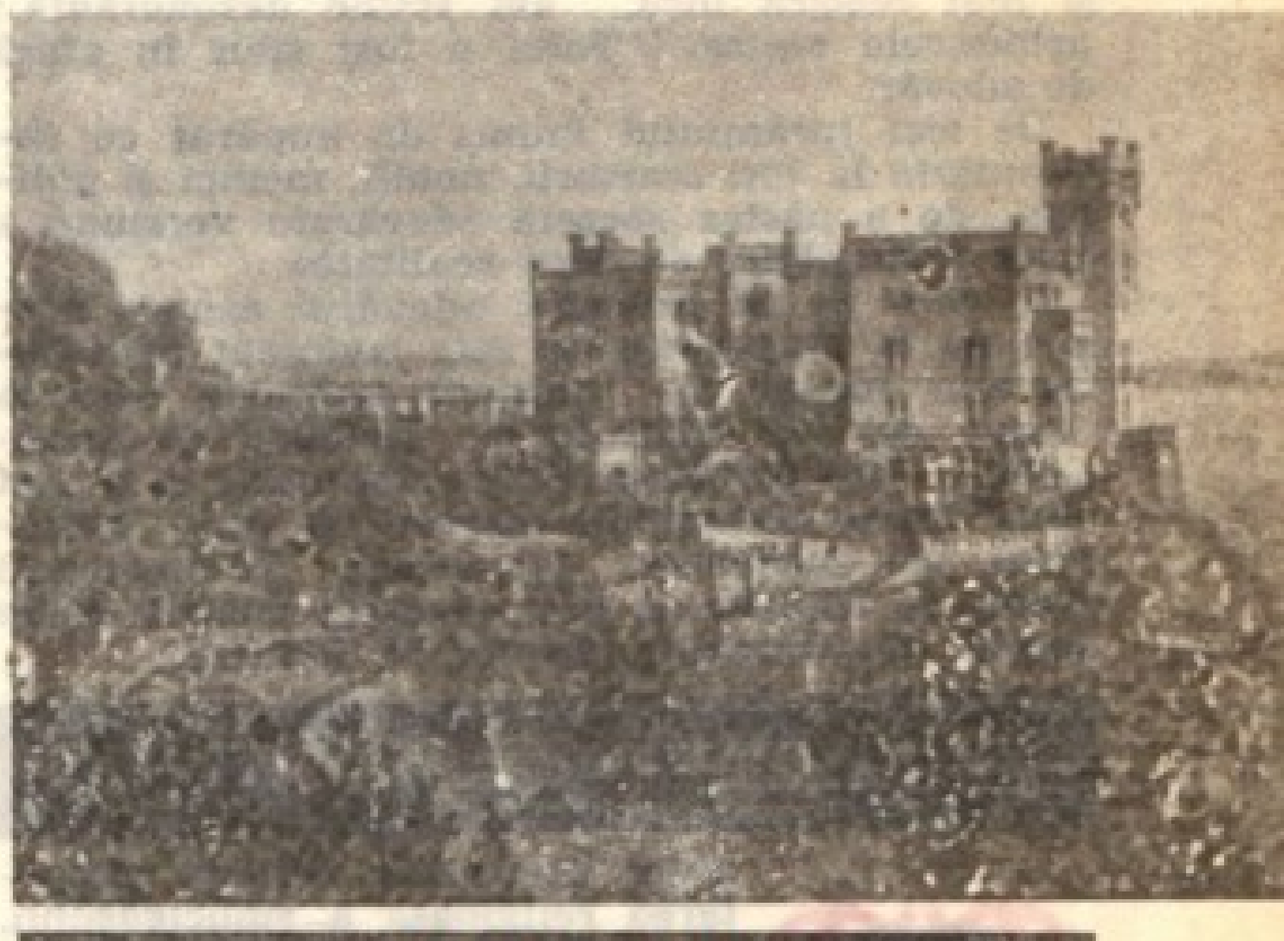

ŞI IATĂ ACUM DEZLEGAREA ENIGMEI

Maria, zdrobită, geloasă şi furioasă, după cum am văzut, a parvenit să obţină de la amantul său un ultim rendez-vous şi o ultimă noapte. S-a convenit ca să se întîlnească în pavilionul de vînătoare de la Mayerling, unde deja se mai întîlniseră.

Maria a sosit acolo singură, condusă discret de Bratfisch, birjarul de încre-

dere al lui Rudolf, iar arhiducele a venit în compania celor doi prieteni Filip de Coburg şi contele Hoyos.

În ziua de 29 ianuarie cei doi invitaţi au mers la vînătoare, Rudolf rămînind cu Maria. Pe la miezul nopţii, valetul de cameră Lotschek a fost trezit de **un foc de armă** ce părea că vine din camera arhiducelui. A alergat împreună cu contele Hoyos, au bătut la uşă. Nici un răspuns. Au încercat să intre, dar zăvorul era pus. Cu o lovitură de umăr, a sfărîmat uşa, destul de şubredă şi o viziune de coşmar li s-a înfăţişat ochilor. Rudolf zăcea într-o baltă de sînge cu o rană groaznică la abdomen. Patul, pereţii, totul era stropit cu sînge. Maria Vetsera zăcea cu faţa convulsionată, strangulată. Pe duşumea o armă şi un brici.

Reconstituirea nu prezenta o problemă : cei doi au stat pînă tîrziu. Rudolf i-a comunicat Mariei că hotărîrea sa era irevocabilă. Fericit că s-a uşurat iar că Maria nu a făcut o criză de nervi cum se aştepta, ci plîngea stăpînit, a băut mult : ţuică şi şampanie. S-a îmbătat şi a adormit. Maria a luat briciul şi l-a mutilat, tăindu-i sexul. Rudolf s-a trezit cînd a simţit durerea ascuţită : era prea tîrziu şi sîngele şiroia în valuri stropind totul. Într-o clipită s-a dezmeticit şi a înţeles ce i se întîmplase ; cu ultimele puteri a prins-o pe Maria şi a sugrumat-o, după care şi-a tras un glonţ în gură. S-a constatat într-adevăr că faţa i-a rămas intactă. Singură bolta craniană, în partea din spate, era zburată. Cei care i-au văzut trupul expus la Hofburg au confirmat că faţa era întreagă şi doar partea din spate a capului îi era bandajată.

Prima reacţie a Curţii de Austria în faţa acestei drame, începută ca o idilă a neastîmpăratului arhiduce, a fost de a ascunde realitatea din raţiuni de stat şi pentru a nu adăuga, la paginile deja întunecate ale Habsburgilor, o filă şi mai neagră încă, am spune dezonorantă : arhiducele castrat ! Totul a fost spus în afară de adevăr.

De aici jurămîntul impus de împărat cu solemnitate la toţi martorii, nobili, medici şi poliţişti, de a păstra secretă adevărata versiune a celor întîmplate, de fapt realitatea.

În ceea ce ne priveşte, adevărul asupra dramei de la Mayerling ne este cunoscut prin declaraţia făcută de baronul Lafourie care la rîndul său l-a aflat de la Leopold de Saxa-Coburg, fiul prinţului Filip, care ştim că a fost unul dintre principalii martori ai celor întîmplate. De asemenea, un urmaş al medicului Curţii ce trăieşte în ţara noastră, posedă unele detalii, ce constituie secrete de familie...

Prinţesa Elisabeta, fiica lui Rudolf şi a Ştefaniei.

DOUĂ ÎNMORMÎNTĂRI

Iniţial biserica a refuzat înmormîntarea religioasă a sinucigaşului. Or, era de neconceput ca un prinţ al Casei de Habsburg să fie înmormîntat ca un renegat. Împăratul Franz Iosif a trimis Papei o telegramă de 2 000 cuvinte solicitînd funeralii religioase pentru fiul său. Vaticanul şovăie : cum să acopere o sinucidere atît de răsunătoare ? O nouă telegramă a împăratului. Dacă biserica îi refuză această ultimă mîngîiere, s-a hotărît să abdice.

Papa Leon al XIII-lea, în ciuda rezistenţei cardinalului Rampolla, secretar de stat, se lasă în sfîrşit impresionat şi îşi dă consimţămîntul la funeralii religioase. Motivul invocat era că prinţul moştenitor se sinucisese sub imperiul unei tulburări momentane a facultăţilor mintale. De altfel, procesul verbal al autopsiei menţionează existenţa unor anomalii ale craniului lui Rudolf.

Funeraliile au loc cu mare pompă la 5 februarie, şase zile după moartea sa. Slujba a fost oficiată de arhiepiscopul Vienei, înconjurat de înaltul cler. Împărăteasa Elisabeta, prinţesa Stefania şi arhiducesele nu sînt de faţă ; ele asistă la o slujbă în capela palatului.

Era o după amiază lugubră : rafale de vînt îngheţat amestecat cu zăpadă măturau străzile. Ceremonia era tulburată de plînsetul înăbuşit al ordonanţei lui Rudolf, contele Orsini-Rosenberg.

Împăratul, foarte stăpîn pe sine, cînd soseşte, îşi roteşte privirile asupra adunării, pentru a se încredinţa că totul este în ordine, cum se cuvine. În timpul slujbei e imposibil. Nu se prăbuşeşte decît mai tîrziu cînd sicriul descoperit e prezentat starelui ordinului Capucinilor de către marele mareşal al Curţii, prinţul Hohenlohe, care, conform ritualului întreabă :

— Recunoaşteţi rămăşiţele pămînteşti ale defunctului Rudolf, arhiduce de Austria şi în timpul vieţii, prinţ moştenitor al Coroanei ?

Starelui răspunde cu fraza tradiţională :

— Da, le recunosc şi, de acum înainte, vom veghea cu pioşenie asupra lor !

Mînăstirea Capucinilor din Viena este deţinătoarea unei cripte destinată exclusiv ca loc de veci al membrilor dinastiei de Habsburg şi a ducelui de Reichstadt alipit familiei austriece. Cripta, joasă şi sumbră, păzită de călugări, conţinea atunci mormintele a 112 membri ai familiei Habsburgilor : Rudolf era cel de al 113-lea.

„Kaisergruft", această criptă sinistră a capucinilor vienezi din Neue Markt, unde Napoleon a venit într-o noapte să viseze asupra neantului, îi are adunaţi pe toţi Habsburgii, afară de Carol, ultimul împărat, uitat în exilul său din Madera : Ferdinanţii, Francisc, Leopolzii, Maximilienii, Iosefii, toţi în mausoleurile lor sau sarcofage — doar împăraţii au dreptul la mausolee — sarcofage de cupru înverzit de vreme, de un rococo

care cu podoabele înzorzonate și amorașii ca niște copii durdulii, par să prelungească viața sub pămint. Pe o temperatură de cameră frigorifică, sub bolțile întunecoase, luminate de două felinare ce răspindesc o strălucire sinistră, toți acești descoronați dorm, în timp ce Viena de astăzi trece peste corpurile lor în șiruri nesfirșite de autobuze, camioane, automobile de tot felul și chiar cupeuri cu doi cai.

În prima parte a acestui osuar domnește Maria Tereza ; ea domină totul, așa cum civilizația sa va domina în Austria nu numai secolul 18, dar și 19. Ea doarme împreună cu soțul său Francisc de Lorena, înconjurată de patru virtuți care plîng. Alte morminte sînt mai impresionante : acela al Mariei-Luiza, singură, în penitență, în fața unui Maximilian întors din Mexic, sicriile copiilor arhiduci, locul gol al Regelui Romei sau rămășițele lui Franz Iosif avînd la dreapta sa pe adorata sa soție, împărăteasa Elisabeta, și la stînga pe arhiducele Rudolf.

Dar Maria Tereza va rămîne regina criptei imperiale, în mijlocul atîtor morți ilustri, cu emblema unei Austrii de altădată, a palatelor de la Schönbrunn, Belvedere și Hofburg, în care fantomele își țes umbrele în apele verzi ale oglinzilor de cristal.

Să trecem acum la Maria Vetsera. Baroneasa Vetsera, incapabilă de a se ocupa personal de trista misiune de a îngropa rămășitele pămintești ale Mariei, a încredințat contelui Stockau și cumnatului său, baronul Alexandru Baltazzi, această sarcină.

Prințesa Ștefania la 50 de ani

De mult căzuse noaptea cînd cei doi au ajuns la Mayerling. Bătură la poartă, dar nu le-a răspuns nimeni. Era frig și vîntul împrăștia lapovița ce le pătrundea pînă la oase. După ce așteptară mai mult de o jumătate de oră, sosi o altă trăsură de la Viena. Din ea coborîră consilierul de Curte Slatin, reprezentantul marelui mareșal al Curții, și un medic al împăratului, profesorul Auschenthaler. Ei rupseră sigiliile puse pe ușa camerei în care se afla corpul Mariei. În fața ochilor li se ivi un spectacol neobișnuit !

Aproape goală, Maria zăcea pe un fel de pat. În cursul nopții fusese transportată în grabă acolo — era o cameră mică unde se ținea rufăria — iar peste ea erau aruncate în dezordine o grămadă de haine care o ascundeau. Nu acordaseră moartei nici o grijă pioasă, mai avea încă ochii deschiși iar din gură se zărea un fir de sînge ce nu fusese spălat. Era întinsă nefiresc, cuprinsă de rigiditatea morții, cu capul întors într-o parte.

A fost întocmit un proces verbal de sinucidere, dar faptele demonstrau fără tăgadă că fusese ucisă. Unchii Mariei fură constrînși să-l semneze, altfel înhumarea nu putea avea loc, iar o anchetă ar fi fost inevitabilă, fapt care ar fi atras după sine un scandal și mai mare.

În fine, doctorul Auschenthaler și un servitor îi făcură toaleta mortuară. Trebuiră să îmbrace cadavrul acela rigid și, amănunt groaznic, să-l îmbrace în rochia de oraș cu care Maria venise fericită la Mayerling. Cînd fu gata, pieptănată și cu pălăria pe cap, unchii ei o luară fiecare de cîte un braț și, între ei, ea coborî scara, în noapte, de parcă ar fi fost vie.

E ora abia patru după amiază, dar s-a făcut deja întuneric. O sanie aștepta la poarta pavilionului de vînătoare. Deodată o apariție extraordinară : Maria Vetsera înaintează și coboară treptele ca înviată din morți, între cei doi bărbați ce nu scot o vorbă. O urcă pe Maria în sanie și o instalează între ei. Hotburgul, stupid și crud, nu voia să existe la Mayerling un alt cadavru alături de cel al prințului imperial ! Și atunci, această mascaradă macabră.

Sania o luă pe drumul de munte spre Heiligenkreuz, care se afla la o distanță de 6 kilometri. Vizitiul ia hățurile, caii încep să meargă într-o viltoare de zăpadă. Vremea este îngrozitoare. Din cauza poleiului a fost nevoie să li se pună cailor alte potcoave. Maria stă dreaptă și imobilă între cei doi bărbați. Legat de un baston cu o batistă, acest trup aproape de copil se balansează între fulgii de zăpadă în obscuritate și la șocurile violente ale drumului dur și desfundat, adesea cade pe umărul unuia, apoi în brațele celuilalt, ca într-o piesă cu marionete. Această fantomă dreaptă pare să fie mîndră de a intra în istorie chiar pe poarta scandalului.

Călătoria durează din cauza drumului ca sticla. Înainte de sosirea la Heiligenkreuz, un înalt comisar de poliție, baronul Gorupp, opri echipajul, urcă alături de vizitiu și porunci să mîne direct spre cimitirul care se afla la capătul unei alei mărginite de copaci înșirați la o oarecare distanță de drum.

Abia la miezul nopții, trupul adus la capelă fu învelit într-un lințoliu și așezat într-un sicriu, înjghebat în grabă de către tîmplarul mînăstirii. O parte din noapte trecu cu semnarea și înregistrarea documentelor oficiale. Ploaia, ceața, poleiul și pămîntul înghețat îngreuiară munca groparilor. În cele din urmă, spre dimineață, a fost nevoie ca toți cei de față să pună mîna pe cazmale și să sape cu schimbul.

Starețul mînăstirii asista și el ; rosti o rugăciune în fața mormîntului și-și dădu binecuvîntarea.

Mult mai tîrziu, baroana Vetsera primi autorizația să readucă la Viena trupul fiicei sale. Dar n-a făcut-o. Maria fu lăsată în liniștitul cimitir de țară, unde-și aflase în sfîrșit odihna. În amintirea ei, baroana Vetsera a ridicat o capelă mică.

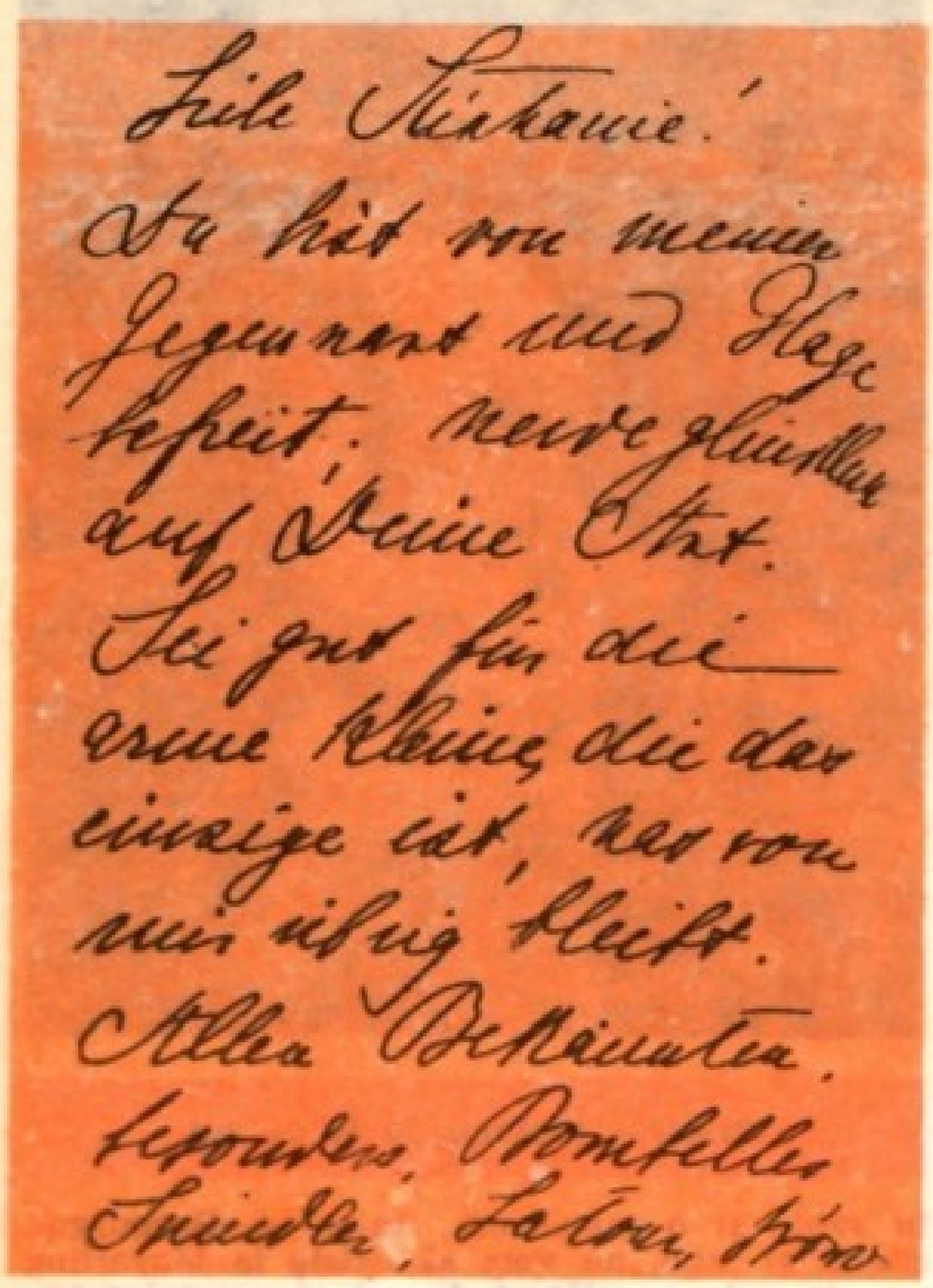

Ultima scrisoarea a lui Rudolf către Ștefania

MAYERLING

Situat pe ultimele contraforturi ale Pădurii vieneze (Vienerwald), acest lăcaș al Carmeliților care se roagă pentru un păcat la care trebuie că se gîndesc cu groază, constituie un ecou trist al Vienei ce cîntă, culcată dedesubt, în cîmpia Dunării.

Valea Helenthal coboară către Baden, unde Beethoven a conceput Simfonia a 9-a și unde Maria Luiza, furioasă că nu a fost invitată la serbări, s-a refugiat în timpul Congresului de la Viena.

Aici timpul pare încremenit, el nu se mai măsoară decît pe fațada masivă a unei clădiri balneare, unde un mare orologiu cu flori are cadranul format din panseluțe albe și acele din panseluțe albastre. Astăzi Baden, cu miros de sulf, a redevenit un mic oraș al apelor din Primul Imperiu, unde alte generații de gurmanzi decît aceia din epoca Mariei Luiza își îngrijesc reumatismele. Aleile unde cîndva fiul lui Napoleon galopa frenetic s-au transformat în parkinguri în care poposesc autobuze climatizate și pline de pasageri. De aici, un șir neîntrerupt de vizitatori se îndreaptă într-un adevărat pelerinaj spre Mayerling.

Rudolf era un vînător pasionat, după cum am mai spus. Datorită gusturilor sale, pe la sfîrșitul anului 1887 a cumpărat un mic castel situat în pădurea Vienei, al cărui nume va deveni celebru în lumea întreagă.

Mayerling fusese odinioară casa de țară a călugărilor unei mînăstiri a Sfintei Cruci. El se ridica în luminișul unei păduri de arbuști, înconjurată de o pădure de brazi. Proprietatea consta dintr-un grup de clădiri joase înconjurate de un zid și dominate de un turn.

Rudolf a pus să se construiască cîteva anexe ce nu au modificat cu nimic aspectul general al clădirii. Locuința principală avea fața spre drum, și era străbătută de douăsprezece ferestre atît la parter cît și la etaj. Acestea reprezentau un tot atîta număr de camere. Clădirea era precedată de o mică grădină garnisită cu o peluză. Apartamentul lui Rudolf era situat la parter și ferestrele se deschideau spre această grădină, fiind separat de camerele rezervate invitaților.

În spatele casei se întindea o curte în fundul căreia se ridica un al doilea corp de clădiri, cu un turnuleț în partea stîngă ; era vechea clopotniță a unei mici bisericuțe. Locuința servitorilor și grăjdarilor se afla în spate. Dinspre această parte se putea ieși din castel pe o poartă de căruțe decorată cu o statuie de sfînt așezată între două statui de îngeri.

Mobilierul de la Mayerling era simplu și auster. Camerele erau joase și boltite avînd pereții văruiți în alb. Pe pereți erau agățate trofee de vînătoare și tablouri ce reprezentau subiecte cinegetice. Mobilierul era greu și sumbru.

La 19 octombrie 1887 Rudolf a inaugurat castelul invitînd cîțiva tovarăși de vînătoare și doar două doamne : soția sa Ștefania și soția lui Filip de Coburg.

Personalul domestic de la Mayerling se compunea din cinci persoane : doi valeți, două bucătărese și un vînător ce avea și sarcina de comisionar și pregătirea vînătorilor. Legătura cu lumea exterioară se făcea prin intermediul unui oficiu poștal aflat la Alland, ce dispunea de telegraf.

La o mică distanță de castel se află mînăstirea Heiligenkreuz, în apropiere de morile lui Subert ; aici Maria Vetsera își doarme ultimul somn, la umbra unui pin verde închis ce contrastează cu verdele strălucitor al brazilor. Se poate zări și astăzi o lespede străjuită de o cruce simplă ce poartă această inscripție :

născută la 19 martie 1871
moartă la 30 ianuarie 1889

Mormintele profanate odinioară de turci, au cunoscut în 1945 pîrjolul războiului...

În curte, o fîntînă barocă, luminată de lampadare de caleașcă aurite, arată că o epidemie de ciumă a ajuns pînă aici. Mînăstirea văruită într-o culoare galben-ocru, ca de altfel așa cum sînt toate palatele monumentale austriece, se pierde în liliacul înflorit. Totul a rămas intact, în timp ce mai sus, drumul urcă către castelul de vînătoare al arhiducelui Rudolf. La scurt timp după ce și-a condus fiul pe ultimul drum, împăratul Franz Iosif a dispus demolarea piatră cu piatră a castelului, voind parcă să distrugă toate mărturiile dramei, nevrînd să se lase în picioare acest loc blestemat.

Castelul a fost reconstruit de surorile carmelite iar pe locul unde prințul și-a găsit tristul sfîrșit a fost amenajată o mică capelă. Acum domnește pacea și nu se mai aude nici un foc de armă, vînatul fiind interzis. Mayerling a rămas o legendă...

Paul Ștefănescu

Bibliografie selectivă : ● Baron Laufaurie : „Mes souvenirs. La vérité sur Mayerling". Les editions de France, Paris, 1937 ● Ștefania de Belgia : „Je devais être impératrice" Librairie de la grande place. Bruxelles, 1937 ● Paul Monaud : „La dame blanche des Habsbourg". Ed. Lafont, Paris, 1963 ● Claude Anet : „Mayerling" Ed. Eminescu, București, 1972.

COMPLOTUL DE LA «BOLTA AURITĂ»

Preotul împinse ușa boltită. În fundul odăii, un opaiț cu flacără firavă luminează fața prelungă, osoasă a unui muribund, slăbită de boală și în care ochii lucesc de febră. Față contorsionată de suferință și mizerie.

Iarna, 1828 la Londra. În asfințitul înecat în ceață, o irlandeză măruntă și zbircită, cu hainele duhnind a acru, a pierdut mai bine de două ore colindînd prin Strand ca să găsească un preot francez. Era gazda muribundului, care, în fiecare dimineață, venea să vadă dacă nenorocitul mai suflă. Dealtminteri, de o lună, de cînd zăcea, preotul era primul său vizitator. Francezul, căci francez era, declara că se numește Frédéric Charon, dar nimeni nu-l credea.

Vrînd să se așeze pe scaun, muribundul îl îndrumă pe abate cu un braț descărnat către masa, pe care erau așezate cele necesare scrisului. Apoi adăugă cu o voce cavernoasă :

— La Paris, într-un beci din strada Saint-Roch, lîngă Tuileries, pot fi găsite rămășițele unui bărbat de patruzeci de ani.

Preotul se așeză la masă și se așternu pe scris. Dealtfel era evident că timpul presează.

Paris, 1807. În cartierul Halelor, mai scurt — în Hale, se află o piață cu numele de Sainte-Opportune. În această piață este o cafenea : „Bolta aurită". Într-o dimineață foarte călduroasă de primăvară, în sala cu tavanul jos al cafenelei, trei bărbați așezați la o masă în jurul unei ulcele cu vin de Gard privesc la un al patrulea, care tocmai traversează piața, îndreptîndu-se spre ei, fluierînd agale.

— Loupian ! — strigă un roșcovan scund cu fața parcă tăiată în piatră — ia privește cum s-a îmbrăcat Picaud ! Pe legea mea, ăsta a primit o moștenire !

Patronul cafenelei, un zdrahon de vreo treizeci de ani, prototipul meridionalului, cu smocuri dese de păr revărsîndu-i-se din vesta de o curățenie îndoielnică, aruncă în fugă o privire către stradă și se posomorăște. Nu-l iubește pe Picaud, pantofar pe strada Lombarzilor : îl vede prea des dîndu-i tîrcoale micuței Figoroux, care ar încălzi foarte bine menajul său de văduv și i-ar crește cei doi copii. Doi copii sînt o grijă cînd ți-a murit nevasta. Bașca cei o sută de mii de franci dotă pe care i-ar aduce cu sine Marguerite Figoroux... Pe de altă parte, de cînd a rămas văduv, afacerile merg prost, iar Loupian s-a apucat de băut. Întîrzie să ceară banii ce i se datorează și începe să-și dea frîu liber pasiunii pentru o servitoare, o flamandă cu voce de bețiv, femeie ordinară, pe care se duce s-o întîlnească cîteodată în camera ei și pe care o bate crunt, cînd găsește locul ocupat.

În cadrul ușii își face apariția un tînăr robust de vreo douăzeci de ani, cu privirea deschisă. Are un aer de dîrzenie potolită, proprie indivizilor obișnuiți să se măsoare cu viața încă din copilărie. Toată vestimentația, pălăria cu cataramă din aramă, croiala cizmelor, bastonul cu măciulie din os, hainele din catifea, toate, îi dau un aer, nu de muncitor, ci de burghez ieșit să se distreze.

— Ai plecat să te însori, nimezule ? — rînji Solari, un pălărier tot din Hale, care trece numai ca să se intereseze de domnișoarele de la Palais-Royal, cu virtutea nesigură și farmecele tarifate.

— Nici nu-ți dai seama ce bine zisești, i-o întoarse molcom Picaud, care, ca și Loupian, este din Nimes.

Picaud înaintă către tejghea și-l bătu puternic pe umăr pe patron.

— Hei ! Mathieu — mă-nsor !

Loupian păli, iar ceilalți întoarseră capetele.

— S-a găsit totuși una care să te vrea, derbedeule ? — exclamă unul dintre cei trei, care este atît de firav încît Solari pe lîngă el pare gras și care se cheamă Allut.

— O cunoașteți...

Pumnul păros al cafegiului se încleștă pe marmura tejghelei. Îl ura pe pantofar din toată ființa sa.

Buzele rușinate ale pantofarului pronunțară numele care, în sfîrșit, trebuia spus.

— Figoroux ? Aia bogată ? — repetă Chaubard, băcan pe strada Parnelle.

— Cum ? Are o sută de mii de franci și se căsătorește cu tine ?

— Hai, nimezule !, — zise Chaubard — de cine-ți bați tu joc ?

Picaud redeveni grav.

— Va fi marți și am venit să-l rog pe Loupian să ne pregătească masa... Bineînțeles, mă bizui pe voi...

Picaud ieși, în timp ce ceilalți se priveau aiuriți.

Loupian îl privește pe pantofar cum se îndepărtează, apoi se apropie de cei trei trecînd cu șomoiogul peste tăblia mesei.

— Și așaaa... — făcu Solari.

Allut îl observă pe cafegiu. Numai el îi știe secretul. Secret mărturisit într-o seară la o sticlă de vin. Se ridică. Ceilalți îl imită.

— Mai stați puțin, spune Loupian. Vreau să vă zic ceva, Esther ! Adu aici o ulcică cu vin din damigeana pe care am destupat-o ieri !

Cu trunchiul plecat deasupra mesei, cafegiul reluă cu voce scăzută :

— Nunta asta a lui Picaud... pariez că am s-o fac să se amîne...

— Tu ?

— Tocmai trebuie să pice Pradel, comisarul de poliție... Asta e ora lui... Îi voi zice că Picaud... Oh ! zău, dar asta nu e decît o farsă !... Îi voi spune comisarului că-l bănuiesc pe pantofar că ar fi spion englez. Îi vor interoga ; asta va cere timp... Căsătoria se va amîna...

Cu toată debilitatea sa pronunțată, Allut intervenî :

— Nu, Loupian ! — făcu el, asta-i o glumă urîtă... Parcă nu l-ai cunoaște pe Picaud ! Dacă descoperă farsa, este în stare să se răzbune. Și încă urît de tot !

Ceilalți riseră în hohote : este Allut chiar atît de fricos ? Nici în timpul Carnavalului nu mai au voie să se distreze...

— Fie, le-o întoarse Allut. Însă ar trebui să nu contați pe mine. Vă avertizez că eu nu știu nimic despre planul acesta. Bună seara.

— Antoine ! — strigă Loupian.

Dar celălalt își înfăcase deja pălăria. Din pragul ușii, Allut se întoarse și, îndreptîndu-și arătătorul către el îi zise :

— Ești gelos, Loupian... Eu sînt cinstit și vreau să trăiesc liniștit ! Loupian, ai să sfîrșești urît...

Rîsul celor trei îl urmări pînă în stradă.

Comoara milaneză

La mai puțin de o săptămină, marțea, așa cum se învoiseră, la etajul „Bolții aurite", într-o sală mare, cu tavanul scund, petrecerea era pe sfîrșite. Risul celor treisprezece nuntași însoțea sfîrșitul zaiafetului.

Antoine Allut era cel mai prost dispus dintre ei. Trăgea mereu din cinștocul unui trabuc și așezîndu-și scaunul lîngă fereastră nu slăbea strada din ochi. Cînd se smulgea din contemplarea morocănoasă, privirea îi aluneca ba spre Picaud — cu fața scăldată în fericire — ba către fața de taur a lui Loupian, congestionată de băutură.

O rumoare confuză și zăngănit de arme parcă, acoperiră larma nuntașilor. Se auziră bătăi cu patul armei în ușă. Allut își încleștă pumnii.

— În numele legii !

Ușa se deschise și patru soldați înarmați, conduși de un caporal, năvăliră în sală.

— François Picaud se află aici ?

Mirele se ridică.

— Eu sînt.

Caporalul făcu un pas înainte, iar oamenii săi îl înconjurară pe tînăr.

— Sînt purtătorul unui mandat de arestare și, cu tot regretul pe care îl am din cauza împrejurărilor în care vă aflați, trebuie să-mi fac datoria... François Picaud, în numele legii, te arestez !

Pantofarul păli.

— Arestat ? Eu ? De ce ?

— Ei, fără figuri... Dacă nu știi încă, vei afla la primul interogatoriu...

— Bine, dar e o încurcătură ! Sînt sigur ! Vă jur...

— În cazul acesta, o să dovedești asta și vei fi pus imediat în libertate... Hai !

Consternat, Picaud se lăsa dus, în timp ce Marguerite leșina. Nici Solari și nici Chaubard nu se clintiră. Allut se repezi pe urmele jandarmilor.

— Domnule caporal !...

Gradatul se întoarse. Dar Loupian, care urca scara cu niște sticle, îi tăie drumul.

— Lasă, făcu patronul, nu te amesteca într-o afacere urîtă. Dacă Picaud este nevinovat va fi liberat, știi bine... Atunci de ce îți mai bați capul ? Intră, am adus lichiorul. Coacăze de Bouillargues. Să-ți lingi buzele, nu alta...

Împins de Loupian, pirpiriul Allut se întoarse în salon și se prăbuși pe un scaun, zdrobit.

★

În 1807, Imperiul are doar trei ani de existență, iar poliția lui Joseph Fouché, duce d'Otrante, mișună la umbra puterii.

Picaud, mărunțul pantofar din Hale, a fost aruncat în închisoare. Banala notă de delațiune — dictată de cafegiul Loupian comisarului Pradel — a ajuns pe biroul ministrului poliției. Și se întîmplă ceea ce Loupian nu prevăzuse (sau poate prevăzuse foarte bine) : pretinsele legături ale pantofarului cu guvernul de la Londra coincid extraordinar cu alte rapoarte legate de mișcările care agită în acest moment Vandeea. Fără îndoială, hotărîră anchetatorii, în umbra unei profesii modeste și a unei căsătorii strălucite, acest Picaud este un agent al lui Ludovic al XVIII-lea... Femeia va rămîne sub supraveghere ; nu se știe niciodată...

Zilele se scurg una după alta. Tatăl nenorocitului, tînăra lui soție, prietenii, Allut însuși, a cărui îngrijorare sporește pe măsură ce timpul se scurge, se pun pe căutat. În zadar. Urma lui Picaud se pierde.

Fontainebleau, aprilie 1814. Împăratul a abdicat. Leul corsican ce a pulverizat imperii, îmbrăcat în uniforma vînătorilor de gardă, decăzut din drepturi, ros de cancer, nu mai este decît un regișor de operetă, suveranul Insulei Elba, pe care și-a ales-o „pentru blîndețea obiceiurilor și a locuitorilor și a climatului".

Într-o dimineață frumoasă de primăvară, din fortăreața Fenestrelle, de lîngă Pignerol, în inima Alpilor piemontezi, coboară un om îmbătrînit înainte de vreme. Epava ce se tîrăște printre stîncile golașe, sprijinită într-o bîtă luată din drum, este fostul pantofar Picaud din strada Lombarzilor. În șapte ani a trăit mai mult decît într-o jumătate de veac. Nimeni n-ar mai putea recunoaște în acest bătrîn noduros care își ferește privirea de lumina prea puternică a soarelui pe tînărul „chipeș" din cartierul Halelor.

În timpul captivității, Picaud l-a îngrijit cu devotament pe un prelat milanez — un oarecare abate Farina — întemnițat și el pentru motive politice. Dar italianul a închis ochii fără să mai apuce ziua eliberării. Înfuriat pe familia care l-a lăsat să putrezească în închisoare după căderea în dizgrație, Farina îi lasă pantofarului moștenire întreaga avere.

— Dragă Francesco, cel pe care l-aș lăsa legatarul meu universal s-ar afla în posesia unei averi de trei milioane-aur în monezi și un milion în diamante...

Din mărinimie față de cel care împărțise cu el singurătatea temniței, Picaud s-a ferit să-și arate neîncrederea în existența unei asemenea averi.

— Dă-mi mîna, Francesco, îi zise abatele sfîrșit. Nu mi-a mai rămas mult de trăit. Oh ! Văd bine că abia te prefaci că te încrezi în taina mea... Totuși, dacă ai să mai apuci marea zi a libertății, împlinește-mi ultima dorință : Jură-mi că ai să te duci unde te-oi trimite... N-o să-ți pară rău.

Comoara se afla ascunsă — după indicațiile lui Farina — la Milano. Părăsind închisoarea, Picaud se îndreaptă către Susa, unde socotește că jandarmii austrieci îi vor pierde urma. Apoi, de la Torino, în mici etape pe care le străbate întotdeauna singur, ajunge la Navara și, în fine la Milano. Într-o noapte, se va strecura în beciurile unui palat din apropierea pieței San Fedele. Sapă pînă în zori, în locul indicat, și în momentul în care se pregătea să abandoneze, hîrletul scoase un sunet sec. Trase de un belciug și lespedea de care era prins scoase la iveală două cufere. Farina nu mințise ! Caută în împrejurimi o ascunzătoare sigură. După o săptămînă o găsește. Apoi, noapte de noapte, cară treptat totul. Zidește după aceea lespedea la loc, în fine, își schimbă înfățișarea.

Acum face drumul înapoi către Torino cu un milion în pungă, unde, dîndu-se drept negustor din Baden, plasează banii, creîndu-și un venit de 600 000 de franci aur. Sub numele de Joseph Lucher, în 15 martie 1815 se află la Paris.

Spovedania plăpumăresei

e la începutul lui iulie 1815, un individ cu aspect modest, între două vîrste, îmbrăcat într-o redingotă uzată, cumpărată de la un telal din strada Jeûneurs, având un aspect de văduv pedant, se instala la primul etaj al unei case situate pe strada Fierăriei, deasupra unui atelier de plăpumărie, ținut de un oarecare Jandrette. Chiriașul, ce purta cu el în chip de baston o bită cu măciulie din plumb, ieșea dimineața la orele șapte pentru a-și face cumpărăturile, în cartier, se întorcea la opt și nu se mai mișca decît după prînz, ca să traverseze Sena și să intre în grădina Luxemburg, unde stătea pînă către orele cinci, de unde se întorcea acasă pe același drum, cina în camera sa și se culca imediat.

Poliția noului regim îl „filase" o vreme pe acest bărbat al cărui orar nelinistea și calma în același timp ; însă rapoartele arătau că era vorba de un burghez liniștit și care declara că se numește Joseph Lucher și că are o fiică măritată la Chambouccy, unde, o dată pe lună, se ducea s-o vadă, luînd poștalionul de la Saint-Germain.

Sub locuința lui Lucher se stîrneau nenumărate certuri la soții Jandrette, cel mai adesea din cauza deselor infidelități ale plăpumarului. Într-o dimineață, locatarul o găsi pe doamna Jandrette plîngînd la picioarele scării. Soțul o părăsise, plecînd la Bruxelles cu o flamandă cu zece ani mai mare decît el, fostă vivandieră în armata imperială și care, mulți ani înainte, fusese amanta patronului cafenelei din piața Sainte-Opportune. Lucher și-a aplecat urechea la eșecurile conjugale ale plăpumăresei, iar din ziua aceea relațiile lor deveniră tot mai călduroase. Doamna Jandrette îi povestea bîrfele din cartier. Mai ales acelea în care era implicată flamanda — „hoața de bărbați". Lucher află astfel că, în jurul lui 1807, un băiat tînăr și frumos, lucrător la cizmărie, din strada Lombarzilor, fusese victima unei farse de Carnaval, la instigarea a trei prieteni, clienți la „Bolta aurită". Vecinul asculta politicos, punînd puține întrebări, mai degrabă din deferență în fața flecărelilor plăpumăresei, pe care o apucau crizele de nervi cînd flamanda revenea în discuție.

Ieși astfel la lumină printre lacrimi că frumoasa Marguerite, obosită să-l mai aștepte pe Picaud al ei, după doi ani, se recăsătorise cu cafegiul Loupian, care prin aceasta își redresase considerabil afacerile și era acum patronul unui local luxos. Ba, mai mult, chiar „Tortoni" era nevoit să-i accepte rivalitatea.

De data aceasta, Lucher păru să acorde mai mare interes povestirii plăpumăresei. Mathieu Loupian, milionar, fusese complice la „farsa" din 1807. Dar ceilalți ?

— Ei bine, pe cinstea mea, făcu plăpumăreasa care luase hotărîrea să-și înece amarul în alcool, despre ceilalți nu s-a știut niciodată exact. Cine poate ști dacă toate astea nu sînt decît scorneli...

Lucher își reluă aerul de apatie.

— Totuși, un oarecare Allut, îmi aduc bine aminte numele, care locuiește la Nimes, s-a lăudat într-o zi că-i cunoaște pe toți cei care avuseseră un amestec în denunțarea nefericitului Picaud...

☆

A doua zi, locatarul din strada Fierăriei s-a mutat, iar patru zile mai tîrziu, o trăsură de poștă zbura spre Nimes. Călătorul, un abate italian, foarte gras, cu părul negru și pielea tăbăcită de soare, purtînd la deget un diamant de o mărime extravagantă, îl grăbea mereu pe vizitiu. În final, trăsura se opri în fața unei stații de poștă, o clădire modestă improvizată la intrarea în oraș.

— Dacă vreți să-l vedeți pe Allut, zise vizitiul, aici îl găsiți. El și cu nevastă-sa țin caii de poștă.

Preotul coborî ținînd în mînă un bagaj ușor.

— Du-te de te odihnește sub pomii de colo și așteaptă-mă... Vom pleca imediat înapoi.

Se repezi un cîine. Apăru silueta plăpîndă a unui omuleț.

— Domnul Allut ?

— Da.

— Sînt abatele Baldini, zise italianul cu un puternic accent calabrez... Pot să discut o clipă cu dumneavoastră ?

Stăpînul poștei îl conduse într-o sală în care ședeau cîțiva jucători de cărți, supravegheați de o matroană negricioasă, foarte grasă. Aceasta îl privi bănuitoare pe preot cînd îl auzi că-i spune bărbatului ei :

— Aș dori foarte mult să vorbim fără martori...

Surprins, Allut împinse cu piciorul o ușă care dădea către o remiză ce servea de răsuflătoare și cu o deschidere către o scară din piatră. Un fugar schimb de privire între soți nu-i scăpă italianului. Acesta își repetă numele. Fusese — zicea — mai mulți ani la Castel dell'Ovo din Neapole, pentru crimă de stat și avusese ca tovarăș de captivitate pe un francez, mort în brațele sale în 1811, iertîndu-i pe cei de care ar fi avut motive să se plîngă...

Ilustrații de Teodor Bogoi

Allut avu un rictus care nici acesta nu scăpă italianului.

— Era — continuă acesta — din Nimes și se numea François Picaud. Cît timp a trăit, domnule, l-a urmărit o singură idee... Și-ar fi dat locul în rai ca să-i poată ști pe autorii arestării sale! Căci era sigur că fusese victima unui complot... Să vedeți însă, în închisoare, Picaud a făcut niște servicii unui englez, care i-a lăsat moștenire un diamant de cel puțin cincizeci de mii de franci...

— Cincizeci de mii... O avere! Înseamnă că englezul ăsta era milionar.

— Era, omule, căci a murit.

Abatele își făcu de joacă cu inelul.

— Pe patul de moarte, Picaud mi-a spus: „Eu n-am să mai văd soarele libertății! — însă dumneavoastră, cînd veți fi liber, duceți-vă la Nimes și dăruiți-i acest diamant prietenului meu Antoine Allut. Pun totuși o condiție: să vă dea numele acelora pe care acuma îi socotesc ucigașii mei. El îi cunoaște... După aceea, întorceți-vă la Neapole și puneți să se graveze o placă cu numele lor pe mormîntul meu..."

Allut îl privea halucinat pe abate.

— Iată-mă, termină acesta. Și iată și diamantul.

După freamătul ce-l străbătea pe nimez, sudoarea care-l scălda, preotul recunoscu fără osteneală lupta ce se dădea în el. Alese totuși prudența.

— Nu. Picaud s-a înșelat, domnule abate... Nu știu nimic.

În acea clipă apăru o umbră de mastodont. Era matroana. Italianul jucă o mișcare de surpriză și de supărare.

— Nu vă temeți, domnule abate! Am auzit totul... scara duce către bucătărie.

— Ce te amesteci tu? — du-te la cratiță.

— Netotule!

Femeia îl trase de o parte pe soț și începu să-i șușotească la ureche. Brusc, chipul lui Allut se destinse. Se îndreptă către preot și, dintr-o suflare, azvîrli:

— Loupian, fostul patron la „Bolta aurită", e cel care a uneltit totul. El a avut ideea denunțului... Ceilalți se numeau Chaubard, lucrător la băcănie, și Solari, pălărier. Acum știți totul. Diamantul!

Fără nici un cuvînt, abatele a scos inelul din deget, s-a îndreptat spre ușă, a traversat sala salutînd în grabă jucătorii de cărți, și s-a îndreptat către vizitiul care-l aștepta sub pomii de lîngă drum. Cînd Allut a ieșit în pragul barăcii, trăsura se pierdea deja învăluită într-un nor de colb.

În aceeași seară, Antoine Allut a vîndut inelul unui giuvaergiu, care a evaluat bijuteria la suma de saizeci și cinci de mii de franci. A cerut un răgaz de trei zile ca să facă rost de bani. Și a făcut rost. Afacerea o dată terminată, giuvaergiul și-a închis dugheana și a plecat la Genova, unde a revîndut inelul pentru o sută de mii, unui negustor levantin aflat în trecere. Întors acasă, bijutierul, imprudent, se laudă. Allut află, îi cere acestuia socoteală, se încaieră amîndoi, iar bijutierul cade înjunghiat. Peste noapte, Allut și nevastă-sa fug din Nimes spre graniță. Vor ajunge pînă în Grecia.

Numărul unu!

La începutul iernii din 1815, pe bulevardul Italienilor, la cafeneaua Loupian este angajat un „picolo". Omul era pricăjit şi urît, cărunt, adus de spate, posomorit, jerpelit, ruinat din cauza căderii imperiului. Era totuşi punctual, harnic şi nu făcea mofturi cînd era vorba de treabă.

De la înălţimea casieriei unde trona, într-o rochie din mătase de culoarea prunei, printre ghivece de cactuşi şi palmieri, planturoasă şi suverană, foarte fruntoasa doamnă Loupian îl învăluie pe noul venit într-o privire de compătimire, căci e sensibilă. Îi pare că figura garsonului nu îi e cu totul necunoscută. Dar se mulţumeşte să ridice doar din umeeri : „În negustorie, vezi multe feţe".

În fiecare seară, de cum se întuneca, veneau doi bărbaţi să se aşeze, într-un colţ, la o masă rezervată pentru ei : unul — gras şi îndesat, celălalt — mic şi cu favoriţi roşii. Erau imediat întîmpinaţi de patron — mătăhălos, cu aspect de măcelar, care se aşeza cu ei la o partidă de pichet.

— Prosper ! — două halbe domnilor, iar mie, sticla mea de afinată...

— Sticla de lichior a domnului Loupian ! — repeta către bucătărie picoloul — şi două halbe pentru domnii Chaubard şi Solari...

— Într-o seară din luna februarie a anului următor, cînd era liber, Chaubard n-a mai apărut la partida de pichet. De cinci ani, de cînd venea, acesta era primul accident.

Solari făcu o glumă :

— Afacere galantă !

Chaubard rămăsese burlac. Din colţul ei, Marguerite chicoti.

În acest timp, era descoperit pe Pont des Arts cadavrul lui Chaubard, înjunghiat. Singurul indiciu pe care-l găsiseră poliţiştii cartierului era pumnalul, pe ale cărui prăsele era gravat : „Numărul unu !".

Ancheta n-a dus la nici o concluzie. A fost arestat un nenorocit, recidivist şi alcoolic, dar care a fost însă eliberat din lipsă de probe.

La picioarele doamnei Loupian, lîngă casierie, era lungit un lup alsacian luat de la un ofiţer de gardă mort la Waterloo. La o săptămînă de la moartea lui Chaubard, cîinele murea otrăvit, iar la cîteva zile, papagalul doamnei avea acelaşi sfîrşit.

La cei şaisprezece ani ai săi, Thérèse Loupian, unul din cei doi copii ai patronului din prima căsătorie, era svelтă şi blondă, cu un aer de sensibilitate rafaelică. Tocmai ieşise din mănăstirea Assomption.

În timpul acesta, înainte să se ducă la opera italiană ca să-şi mai treacă din plictiseală, unde îşi avea loja sa, tînărul prinţ napolitan Corlano, fiul unui bancher, venea să se aşeze la aceeaşi măsuţă, cît mai la vedere, lîngă casă, unde blonda Thérèse venea s-o întîlnească pe mama sa vitregă. Într-o seară, trecînd pe lîngă masa prinţului, fata zări la picioare o hîrtie împăturită în patru. În local era oră de vîrf. Aşa că fata ridică în grabă biletul şi îl strecură în sîn. A doua zi, se întîlnea cu prinţul napolitan în grădina Luxemburg. Era frumos italianul în lumina soarelui. Fata fu tulburată.

— Sînteţi sigură că nu v-a urmărit nimeni ? — întrebă Corlano.

Fata aprobă simplu din cap.

— Va trebui să vă păziţi de unul din oamenii părinţilor dumneavoastră, reluă tînărul cu calm. Mi-a făcut impresia că nu vă slăbea din ochi...

— Cine ? Prosper ! Oh ! săracul, un biet nenorocit...

— L-am surprins, de mai multe ori, pîndind pe bulevard... După ce am ieşit pe bulevardul Italienilor, în lunea în care a cîntat Felini, m-a urmărit pînă în Place de la Concorde...

— Oh ! — exclamă Thérèse Loupian — vă înşelaţi, sînt sigură de asta ! Sărmanul Prosper... De altfel, nu-i cumva miop ?

Această ultimă remarcă îi făcu să izbucnească în rîs pe amîndoi. O săptămînă mai tîrziu, fosta pupilă a călugăriţelor de la mănăstirea Assomption se strecura prin portiţa ascunsă în iederă a unui hotel de pe strada Babylone, loc retras, menit parcă pentru o întîlnire de conjuraţi sau îbovnici.

La scurtă vreme, însă, micuţa Thérèse va descoperi că este însărcinată. I se spovedeşte doamnei Loupian, care, la rîndul ei, îi raportează totul soţului.

Cînd Corlano, cu aer satisfăcut, se prezentă a doua zi la cafenea ca să-şi bea păhărelul cu punch, tatăl ultragiat îi tăie calea tînărului dandy, întrebîndu-l în ce fel socoteşte că îşi va repara greşala.

— Domnule ! — răspunse Corlano, fără să se tulbure, v-am trădat încrederea şi am abuzat de nevinovăţia domnişoarei care este fiica dumneavoastră... Însă o iubesc pe Thérèse ! — Şi, în cazul că veţi consimţi, voi fi fericit s-o fac prinţesa de Corlano...

Loupian îşi pierdu dintr-odată firea şi începu să bîiguie :

— Fata mea... Prinţesă de Corlano...

— Chiar de mîine, reluă napolitanul, încă de dimineaţă, ne vom întîlni la notarul meu şi dacă, după ce veţi lua cunoştinţă de titlurile mele de proprietate, mă acceptaţi ca ginere, o să fiu cel mai fericit om.

Loupian îşi mai veni în fire şi îl trase pe tînărul dandy într-un colţ al cafenelei.

— Pentru că discutăm despre afaceri, îi zise el lui Corlano, nu pot să trec sub tăcere faptul că dota fiicei mele va fi departe de a vă jigni... Însă, alături de a dumneavoastră, a familiei dumneavoastră...

— Domnule Loupian, zise atunci tînărul îmbătoşîndu-se, să ştiţi că am douăzeci şi cinci de ani şi că de la majorat dispun în mod liber de bunurile mele, moştenite de la mama mea, care a murit de pe cînd aveam trei ani...

— Mi-aţi spus totuşi că tatăl dumneavoastră...

— Tatăl meu este cel mai blînd şi mai duios dintre muritori. O să-l cunoaşteţi : face tot ce vreau eu... Aşa sîntem noi în Italia.

Turmentat de trufie, vechiul cafegiu din Hale n-a mai văzut nimic din acel moment pentru fiica sa decît o nuntă ca-n poveşti. Hotărî ca nunta să aibă loc la „Cadran Bleu" şi fără o sută cincizeci de invitaţi nici nu se gîndea s-o facă. Bătrînul prinţ de Corlano, neputincios, imobilizat de o criză de gută, se scuză, însă îi aştepta pe tinerii căsătoriţi în

principatul său, unde urmau să plece după nuntă.

Thérèse s-a îndreptat către „Cadran Bleu" însoțită de familie. Mirele se lăsa însă așteptat. În locul lui — o scrisoare :

„Dragul meu socru, regele m-a chemat pentru o misiune urgentă, dar pun rămășag că va fi vorba și de căsătoria mea și că Majestatea Sa va dori să i-o prezint pe prințesa de Corlano înaintea plecării noastre în Italia. Așezați-vă la masă fără mine. Voi fi și eu la cafea.

GIUSEPPE"

Scrisoarea trecu din mînă în mînă. Mireasa radia de bucurie.

La desert însă, un picolo înmîna tăcut fiecărui invitat cîte un plic, începînd cu prințesa de Corlano. Thérèse, care a citit prima conținutul, căzu leșinată.

— Dumnezeule ! — făcu Loupian, citind și el.

Corlano — de la care Thérèse așteaptă un copil, — nu era nici prinț și nici napolitan milionar, ci un ocnaș evadat care se pregătea să treacă granița spaniolă.

Medicul familiei recomandă ca tînăra să fie dusă la țară să nască. Doamna Loupian, care are o mică proprietate la Aulanay-sous-Bois, se duce să stea cu ea acolo. Loupian, care a angajat o casieră, se duce la ele în fiecare duminică. Puțin cîte puțin, Thérèse îl uită pe seducător, însă medicul anunță că nașterea va fi grea.

Într-o duminică seara, Loupian, întorcîndu-se acasă, găsește cafeneaua în flăcări. Mulțimea adunată contemplă incendiul și comentează.

— A luat foc întreg localul.

— Se zice că n-a mai rămas nimic din el.

— Cică ar fi izbucnit dintr-odată din nouă locuri !

— E limpede — o mînă criminală.

Ancheta va scoate la iveală că într-adevăr așa era : focul a izbucnit de la vreo duzină de locuri, de pretutindeni : din beciuri pînă în pod.

Năuc, Mathieu Loupian dă roată printre ruine. Printre flăcări mișunau niște umbre. Tot ce a mai rămas a fost jefuit de indivizi ce vor rămîne neidentificați. Printre ruinele fumegînde și grinzi arzînd încă îl găsește pe amăritul Prosper, pe jumătate dezbrăcat. Nu poate scoate de la el decît niște sunete dezarticulate întrerupte de un geamăt plingăreț.

Loupian nu era decît chiriaș. Va urma un proces intentat de proprietarul clădirii și astfel ruina devine completă. Ultima resursă, proprietatea de la Aulanay-sous-Bois, va fi vîndută, iar cu prețul ei Loupian deschide un mic stabiliment pe strada Sainte-Antoine. Bineînțeles că Prosper și-a urmat stăpînii. Aici, Thérèse va da naștere unui copil mort, la mijlocul lui iulie 1816.

În strada Sainte-Antoine, Loupian și Prosper servesc la tejghea. Prosper face de acum parte din familie, cum spune Marguerite. Într-o seară de pe la începutul lunii august, burduhănosul Solari, care venise să-și facă partida de pichet cu cei doi bărbați, își împinse cărțile, dădu halba peste cap, apoi zise cu ochii la pendulă :

— O șterg — nevastă-mea o să fie îngrijorată...

Guilhem Solari, fostul client de la Palais Royale, prietenul prostituatelor durdulii, se căsătorise și avea patru copii cu o mică bordeleză cam plinuță. Întors acasă, fu cuprins de

puternice dureri de burtă, iar pînă dimineața era mort. Otrăvit.

Sicriul fusese expus în holul mare al casei iar un copil de cor învîrtea o cădelniță. În momentul în care patru flăcăi voinici, lucrători în atelierul pălărierului, voiră să ridice sicriul pe umeri, toată lumea văzu prins cu un ac de drapajul funebru un bilet pe care erau desenate două cuvinte :

— Numărul doi !

„Numărul trei"

Septembrie 1816. Într-o noapte în care burghezii ezitau să mai iasă din casă, cinci indivizi între optsprezece și douăzeci de ani spărgeau magazia unei bodegi aflate la intersecția străzilor Francs Bourgeois cu Sévigné, păziți de trei fete bete care chicoteau și scoteau niște exclamații care le dezvăluiau meseria.

— Gata ? Ce dracu' fac alea acolo ? Emélie ! Javotte ! Pauline !

În locul domnișoarelor cu virtute de multă vreme pierdută năvăli potera. Patru dintre spăr-

gători reușesc să se piardă in întunerec. Numai ultimul dintre ei este prins. Îmbrăcat ca un dandy de mahala, are o figură cu totul pierdută și îngrozită.

— Numele ?

— Loupian, Eugène...

— Percheziționați-l !

Loupian juniorul mai ține încă în mînă niște sticle.

— He, he ! — exclamă unul dintre sergenți. Nu te descurci prea rău pentru un boboc ! Hei ! — ăsta a încurcat-o...

Din buzunarele lui Eugène Loupian, sînt pescuite niște tacîmuri din argint și două medalioane din aur. Falsul dandy roiește ochii îngrozit.

— Dați-mi drumul ! Nu știu ce e cu astea... Vă jur că nu am luat decît sticlele ! Oh ! Domnule sergent, credeți-mă... vă jur ! N-am văzut niciodată aceste tacîmuri și bijuteriile !

— Aiurea ! Ai să povestești asta judecătorului... Hai !

Eugène va tăgădui pînă la sfîrșitul procesului, iar judecătorul, care socotea că a dat dovadă de răbdare, ridică din umeri. Douăzeci de ani muncă silnică !

O singură persoană este sigură de inocența băiatului : tatăl său. Acesta, fără să fi deslușit încă motivele, ruinat, copleșit de ocară și rușine, nu se mai îndoiește acum că o mînă invizibilă, dar neîndurătoare, se încrîncenează împotrivă-i. În afacerea din strada Sévigné, el (și nu numai el) era cel vizat. Ca și în cazul Thérèsei. În capul greoi al fostului cafegiu, apare o mică undă de lumină. Incendiul, jaful lucrurilor, intransigența proprietarului la plata daunelor, care refuzase orice aminare, toate erau aceleași monstruoase mașinații.

Numai șapte luni se scurseseră de la moartea lui Chaubard, și Loupian era alt om. Nu se mai atingea nici de mîncare și căpătase o privire zăpăcită. Iar cînd, spre sfîrșitul lui octombrie, muri nevastă-sa, măcinată de friguri și de supărare, nici nu a mai reacționat. Fiul în ocna din Brest, fata dezonorată, iar el în prag de faliment din lipsă de clienți.

Într-o seară din acea toamnă, la cîteva săptămîni de la moartea doamnei Loupian, cînd Thérèse se pregătea să urce în camera ei, o mînă uscată o reținu. Era Prosper, fidelul garson. Urmă un tîrg uimitor. Cu obrazul ascuns de întunerec, garsonul își oferi timid economiile.

— Economiile dumitale, Prosper ? — se miră Thérèse.

Cu capul plecat, bătrînul celibatar confirmă. Tocmai moștenise de la o rudă niște acțiuni de stat și smulse din buzunar un teanc de hîrtii soioase. În schimbul ofertei, Prosper cerea ca domnișoara Thérèse să devină nu soția, ci ibovnica sa. Cafegiul schiță un gest vag. Fata era aceea care hotăra.

Dintr-o suflare, tînăra murmură :

— Bine, domnule Prosper, luați-o înainte... voi urca imediat la dumneavoastră în cameră.

Fata își ondula formele opulente în mers. Mișcarea aceasta îl fascina pe Loupian. O urmări pas cu pas. Bărbatul și prostituata se pierdură în bezna grădinii Tuileries, plină de miros de frunze moarte.

În umbra unei alei, un alt bărbat urmărea și el manevrele femeii. În fine, cocota obeză fu înghițită de întunerec. Suspinînd, Loupian schimbă drumul. Brusc, o umbră colțuroasă înfășurată într-un fel de pelerină se desprinse de lîngă un copac. Cafegiul își înăbuși un strigăt. În fața lui se profăpea un om mascat.

— Loupian !

Cafegiul se trase înapoi.

— Cine mă strigă ?

Îi răspunse un rînjet.

— Ți-aduci aminte de anul 1807 ? Este anul crimei tale.

— Ce crimă ? — bolborosi.

— Din gelozie, reluă necunoscutul, l-ai băgat la zdup pe conjudețeanul tău Picaud, care îți mai era și prieten pe deasupra. L-ai uitat ?

— Oh ! — îngăimă Loupian — Dumnezeu mi-a dat răsplată cu vîrf și îndesat pentru asta...

Celălalt își aruncă pelerina care îi acoperea umerii sfrijiți. Loupian văzu apărînd lama unui cuțit.

— Nu Dumnezeu, Loupian !... Oh ! Nu ! Nu Dumnezeu ! — ei Picaud, care, pentru a-și potoli ura, l-a înjunghiat pe Chaubard, pe podul Artelor, l-a otrăvit pe Solari, pălărierul, i-a dat fiicei tale drept soț un ocnaș și a țesut intriga în care a căzut fiul tău !... Da ! Picaud, a cărui mînă ți-a dat foc la casă pentru a le da ghes hoților să te prade... Și tot el a făcut-o pe nevastă-ta să se prăpădească de durere. Tot el a cumpărat-o pe fiică-ta ca pe o tîrfă ! Da, Loupian, eu sînt, Prosper, „picolul" tău ; însă recunoaște-l pe Picaud, scăpat din închisoare, privește-l bine ! — căci tu ești Numărul trei !

Cuțitul se înfipse în pieptul lui Loupian fără ca măcar acesta să fi putut schița vreun gest de apărare.

Numai că în momentul în care Picaud, îmbătat de fericirea de a-și fi împlinit răzbunarea se pregătea să părăsească grădina Tuileries, un pumn de fier se abătu asupra umărului său și, mai înainte ca să-și dea seama ce s-a întîmplat, fu legat fedeleș.

Beciul din strada Saint-Roch

După un drum destul de lung, Picaud se trezi aruncat pe o saltea, în fundul unui beci în care ardea un godin.

— Ei bine, Picaud ? Răzbunarea nu este pentru tine decît o apucătură furioasă de care te-ai îngrozi singur, dacă nu ți-ai fi vîndut sufletul diavolului ! Ai urmărit trei mizerabili pe care ar fi trebuit să-i cruți ; ai făptuit trei crime oribile ! Iar eu sînt complicele tău, căci eu sînt acela care ți-a vîndut numele celor trei...

— Tu ?... Cine ești tu ?

— Un scelerat ! Da, un mizerabil, Picaud, căruia aurul tău i-a adus nenorocire... Lăcomia de bani nu s-a stins niciodată din sufletul meu ! Am fost nevoit să fug împreună cu nevastă-mea, care a murit în pribegie ! Iar eu, arestat, condamnat la galere, am fost ars cu fierul roșu, am tirit ghiuleaua ! În fine, reușind să scap, l-am căutat pe acel abate care știe atît de bine să-i îndrepte pe semeni ; am plecat degrabă la Neapole. Nimeni nu-l cunoștea acolo, Picaud ! — ți-am căutat mormîntul și am aflat că trăiești... Atunci am înțeles totul ; dar cînd îți găsisem urma copiii lui Loupian erau gata pierduți, cafeneau arsă, averea împrăștiată. Astă seară mă pregăteam să-i deschid ochii lui Loupian. Numai diavolul ți-a dat un minut avans...

Un strigăt ieși din pieptul scobit al prizonierului.

— Allut !

— Întocmai ! — el, în carne și oase... Și te-am adus într-un loc în care tu nu trebuie să mai aștepți nici milă și nici ajutor. Ești al meu Picaud ! — al meu... Sclavul meu, la cheremul meu.

Picaud începu să surîdă disprețuitor : dacă nu de mult îi dăduse cincizeci de mii de franci din fabuloasa avere a abatelui Farina ca să afle numele celor trei, astăzi îi va da dublu ca să-și scape pielea... Totuși în mintea sa încolți un alt gînd : își făcu socoteala că cu cît se va arăta mai sărac cu atît mai repede va ieși din această închisoare.

Allut începu să mănînce.

— Mi-e foame, gemu Picaud.

— Și cît vrei să plătești pîinea și apa pe care ți le voi da ?

— N-am bani, zise Picaud. Zău.

— Minți ! Ai șaisprezece milioane sau mai mult — făcu Allut mîncînd în continuare tacticos.

— Ești nebun, se tîngui Picaud.

— Cum vrei. O să vedem care dintre noi va ceda primul... Eu am timp ! Noapte bună.

Allut întinse păturile, stinse luminarea și se culcă.

Vreme de două zile, îl chinui în felul acesta pe Picaud, prizonier în așternutul său murdar, priponit cu o zgardă zdravănă din fier petrecută în jurul șalelor și legată de trei inele țintuite în perete.

Picaud îi propuse un preț de cincisprezece centime pentru o livră de pîine.

— Ascultă, îi zise Allut, uite condițiile mele. Îți voi da să mănînci de două ori pe zi, iar tu îmi vei plăti de fiecare dată cîte douăzeci și cinci de mii de franci...

Un urlet țîșni atunci din gîtlejul lui Picaud. Avariția lui era fără margini. Foamea turbată, disperarea, hotărîrea de a-și dobîndi libertatea cu prețul unui pumn de gologani, tetanosul îl dureră la nebunie.

Allut a înțeles că dacă Picaud va dispărea, atunci secretul averii va fi pierdut. Într-o seară îl apucă o furie nebună dîndu-și seama, o dată mai mult,, de neputința sa. Se lovi cu pumnii în cap și, surprinzînd pe fața lui Picaud un surîs diabolic, se aruncă asupra lui mușcîndu-l, îi scoase ochii, după care, îl înjunghie cu un cuțit de bucătărie. După ce își mai reveni, Allut înțelese că dacă va continua să mai rămînă în beci alături de cadavru va înnebuni cu siguranță. Așa că zidi ușa pivniței cu cimentul pe care îl adusese odată cu prizonierul. Timp de trei zile rătăci prin Paris, pe la casa lui Loupian. Află în cartier că este căutat Prosper, care dispăruse chiar în ziua în care fusese ucis cafegiul. Se hotărî atunci să părăsească Franța și de la Calais se îmbarcă pe un cuter, trecînd în Anglia.

— Nu vă numiți Charon. Sînteți Antoine Allut, nu-i așa ? — îl întrebă preotul pe muribund.

Acesta încuviință fără vlagă din pleoape. În josul fiecărei pagini din confesiunea sa, Allut și-a așternut semnătura, iar preotul a scris pe plic : „Domnului prefect al Poliției din Paris".

Arhivele poliției din Paris

Mucețul rotunjor cu favoriții căniți, arhivarul poliției, își înăbuși un strigăt. De cîteva luni, caută o fișă de arhivă care să-i confirme că dosarul Picaud nu este nici farsa unui student în medicină, nici lugubrul foileton al unui mitoman. Or, această fișă căutată febril a descoperise tocmai acolo, într-un maldăr de dosare, după ce înlăturase cu mîna un nor de praf ca să ajungă în vîrful unui dulap dintr-o debara dezafectată din Palatul de justiție.

Fișa roz, cu antetul prefecturii de poliție, este prinsă cu un bold de o declarație sub semnătura abatelui Jean Madeleine, mort în 1830. Este fără îndoială documentul cel mai important al afacerii Allut, căci el autentifică spovedania muribundului : în beciul din strada Saint-Roch, au fost identificate osemintele lui Picaud, atîrnînd de strașnicul cerc de fier.

Arhivarul rîndui hîrtiile în servietă, închise ușa în urma sa și porni către prefectura de poliție. Aici intră într-un birou modest. Pe masa de lucru așteaptă plicul cu antetul poștei din Londra în care se află hîrtiile acoperite de scrisul repezit al abatelui Madeleine. Fiecare poartă semnătura nesigură a lui Allut.

Într-o dimineață din cursul anului 1843, într-un vast apartament din Paris, plin de brocarturi somptuoase și mobilat extravagant, doi bărbați, unul subțiratic, elegant, cu mustățile răsucite „a la muschetar", celălalt un uriaș exuberant, volubil, sînt acaparați de o discuție înflăcărată — un Sancho Panza de treizeci și unu de ani față în față cu un Don Quijote de patruzeci și unu. S-au scurs opt ani de cînd arhivarul Peuchet s-a aplecat asupra dosarului Allut.

— Nu, Dumas ! Nu ! N-ai dreptate... Ceea ce-i mai extraordinar în această poveste înspăimîntătoare, — ei bine ! — e faptul că nici un romancier n-ar fi cutezat să și-o imagineze și că ea este totuși adevărată !

— Dragă Maquet, ascultă-mă pe mine. Roman ori nu, adevărată ori nu, eu găsesc toată chestia asta complet tîmpită ! Nu are importanță... Ascultă-mă ! N-are importanță că în adîncul acestei stridii se află o perlă...

— Slavă domnului ! — ți-ai dat seama !

— Dar, Maquet, este o perlă informă, brută, fără nici o valoare...

S-au scurs cinci ani de cînd Maquet a devenit „negrul" lui Alexandru Dumas. S-au cunoscut prin Gérard de Nerval în 1838. Tînărul fiu de industriaș și profesor de istorie de la liceul „Charlemagne" este un șoarece de bibliotecă și îi place să scotocească mai cu seamă prin memorii. Are veleități literare și găsește că nu are un nume îndeajuns de romantic. Théophile Gautier și alții i-au dat unul : Augustus Mac Keat. Romantismul înseamnă teatru în primul rînd. Maquet scrise deci o dramă, intitulată „Seară de carnaval", pe care Joly, directorul teatrului „Renașterii", o respinge. Nerval avu însă ideea să-l pună pe Dumas s-o rescrie. Acesta va scoate din ea „Bathilde", care are succes. Atelajul Dumas-Maquet pornește la drum, scoțînd și alte lucrări. Totuși numai Dumas semnează, chiar dacă banii se împart corect.

În cursul anului 1843, Dumas, care se afla în documentare la Marsilia asupra domniei lui Ludovic al XIII-lea și a lui Ludovic al XIV-lea, găsește la biblioteca orașului „Memoriile Domnului d'Artagnan". Charles de Baatz conte d'Artagnan, căpitan de muschetari, este însărcinat de Ludovic al XIV-lea cu arestarea ministrului de finanțe Fouquet. Moare la asediul Maastricht-ului în 1673.

Dumas va lua cu el volumul și nu-l va mai înapoia niciodată. În paralel, citește și memoriile contelui La Fère, unde întîlnește numele Athos, Portos și Aramis.

Este adevărat că scrierile sînt în întregime apocrife, dar lui Dumas nu-i pasă. Un mic consiliu cu Maquet, și „Cei trei muschetari" intră în lucru.

În ultima seară petrecută în documentarea de la Marsilia, Dumas ia cunoștință de Chateau d'If, fortăreață de pe vremea lui Francisc I, transformată în penitenciar care găzduise printre alții pe Mirabeau și Masca de Fier. Tot acum scrie și următoarea frază : „Dezlegară caii, care așteptau la poartă, încălecară, își înfipseră pintenii și porniră într-un galop îndrăcit"...

Și încă un fapt :

Cu un an mai înainte, călătorind prin Italia, scriitorul s-a oprit la Florența, la Jérôme Bonaparte, ex-regele Westfaliei. Acesta îl roagă pe autorul piesei „Napoleon Bonaparte — sau treizeci de ani de istorie a Franței" să-l însoțească pe fiul său, viitorul Napoleon al III-lea, într-o călătorie în Insula Elba. Vor străbate insula în lung și în lat și, pentru vînătoare, vor aborda și insula vecină — Pianosa. Un localnic care-i însoțea le indică o altă insulă cu vînat mai bun : Monte-Cristo, o insuliță mică stîncoasă, ținînd de ducatul Toscanei. Nu au putut să se ducă acolo însă din cauza carantinei. La întoarcere în Franța, are loc vizita de la Marsilia.

Anul 1843 este anul cînd începe să lucreze la „Cei trei muschetari". Dar pe masa lui de lucru lîncezește și un contract cu editorii Béthume și Plon pentru „Impresii de călătorie prin Paris" — o anchetă despre subteranele Parisului.

Maquet este prezent și de data aceasta.

— Repaus pentru tine, Maquet ! Îmi trebuie însă o continuare la „Muschetari". „Constituționalul" mi-a cerut-o... Nu uita : Richelieu a murit, dar îi urmează Mazarin ! Scormonește, asta e meseria ta... Cît despre mine, voi găsi ceva pentru barierele Trône, Maine, Clichy, Etoile... Bah ! Opt volume.

— Opt volume !? ! !

— Maquet, să fim serioşi. Dă-mi topul acela de hirtii. Acolo, pe scaun. Noapte bună ! A ! Cînd cobori, treci pe la Carrière şi comandă-mi un castron cu carne in sos.

Vreme de patru zile, fără intrerupere, Dumas redactează pagină după pagină la „Impresii de călătorie prin Paris". În a cincea insă, primeşte vizita lui Béthume. Îl găseşte pe Dumas la Saint-Germain-en-Laye, la vila Medicis, pe care o inchiriase, odată cu apartamentul din Paris, in mijlocul unei babilonii de nedescris. A venit să-l anunţe că renunţă la comandă, in schimbul unui roman de peripeţii care să urmeze „Misterelor Parisului" de Sue.

Intr-o clipă de strălfulgerare, Dumas îşi aduce aminte de o lucrare ale cărei pagini le indoise la colţuri. Este vorba de „Poliţia dezvăluită" a lui Jacques Peuchet.

Noaptea albă a lui August Maquet

Intră, Maquet. Pune-ţi pălăria undeva. Ai să iei masa cu mine.

Fără introducere, îl pune in temă pe micul Mac Keat cu vizita lui Béthume, apoi, strivind cu degetul mare o carte flenduriă, pătată de grăsime, zise:

— Ascultă asta... Dar mămăncă, dragă ! Nu-ţi bate capul cu mine.

Matahala cu buzele groase ale locuitorilor din San Diego citi treizeci de pagini din cartea, in şase volume, a lui Peuchet, fostul arhivar de la prefectura de poliţie. Adică istoria lui Picaud.

— Dacă Béthume e hotărit să-l infunde pe Sue, putem sări. Nu avem decit calea aceasta... Deşi găsesc asta o timpenie.

— Nu sint de aceeaşi părere... Ţii in mină melodrama cea mai fantastică şi mai oribilă a acestor timpuri. În faţa unei asemenea chestii, Profesorul, Cuţitarul, şi Cocheta dispar ca un fum.

Înfulecind o bucată enormă de piine muiată in sosul din castron, Dumas aruncă :

— Este curios că tocmai tu, Maquet, spui asta...

Apoi scoase la iveală un teanc mare de foi albastre care poartă titlul „Toate drumurile duc la Paris". Este munca la „Impresii..." pină in momentul vizitei lui Béthume.

— Pierd patru zile de muncă, dar voi topi totul in trama viitorului roman.

Uriaşul mulatru îşi şterse buzele groase de sos cu şervetul şomoiogit, dădu pe git paharul cu vin, după care, punindu-şi coatele pe masă, incepu să improvizeze, inflăcărindu-se el insuşi de această beţie.

Baronul Franz d'Epinay şi vicontele de Morcerf, tineri lei*) din Paris şi Roma, nu sint decit nişte figuranţi in umbra unui personaj misterios, un nobil toscan, gen Cagliostro romantic, ce a servit in Grecia impotriva turcilor, iar in Indii impotriva englezilor. Se zice că ar fi feciorul unui bogat armator din Malta. Deocamdată, o mină de argint din Tessalia explică incredibila sa bogăţie.

MAQUET : Ce nume-i dai ?

DUMAS : Zaccone... Sau cam aşa ceva.

Sprijinit cu capul in mîini, Maquet ascultă literalmente vrăjit. Îşi zice că un astfel de spectacol meritä din plin chinul unei nopţi albe, in tovărăşia unui om ca Dumas.

— Picaud este bogat, Maquet. Fabulos de bogat... La ce îi serveşte averea ? La nimic. Iată de ce găsesc eu că este un idiot. Cum trăieşte el ? In mizerie ! Asta e o neghiobie. Banii inseamnă totuşi ceva. Nu ?

În 1838, aflat la Roma in timpul carnavalului, vicontele de Morcerf este salvat de enigmaticul conte din mîinile vestitului bandit Vampa. La rindul său, tinărul dandy, recunoscător, îi va servi de ghid italianului venit la Paris.

— Pricepi, Maquet ? Nimic din volumul meu de călătorii prin Paris nu se pierde...

Venirea italianului la Paris are aparenţa intenţiei de a şoca. În realitate, insă, mobilul este răzbunarea. Ce fel ? Iată.

— Duşmanii de taină au făcut să fie intemniţat, in tinereţe, vreme de zece ani, Istoria lui Picaud... Italianul îi va găsi şi, demascindu-i, îşi va lua in felul acesta revanşa : ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Legea Talionului aplicată printr-o maşinaţie spectaculoasă.

Dumas are dreptate, totuşi Maquet il intrerupe cu o observaţie.

— Dar complotul, condamnarea italianului tău, captivitatea, dragostea tinerei femei, toate acestea vor trebui povestite... Căci, vrei — nu vrei, toate acestea au avut loc tousi in aceşti zece ani.

— Evident, insă aici vreau să merg repede. Ceea ce mă interesează, ceea ce poate şi trebuie să-l infrunte şi pe Sue şi „Misterele Parisului" este răzbunarea lui... a lui Zaccone...

Maquet insistă totuşi. Dumas schiţează in linii mari trecutul eroului său, calchiat după acela al lui Picaud, pantofarul din Hale.

— Cinstit şi sărac, aceasta este indispensabil. Indrăgostit de o fată frumoasă. O spaniolă, de ce nu ? Ah ! Maquet ! — spune-mi cu ce s-ar putea ocupa el ? Pantofar ? Nu, nu-mi place. Soldat ? De ce nu ? Tatăl meu era soldat. Drace, îi trebuie un nume de erou, o stare civilă. Zaccone e un moft. Gindeşte-te la asta. Poate navigator. Dar asta nu poate fi plasat la Paris... Pentru că restul acţiunii aici se petrece. Mai e şi afurisitul ăla de abate Farina cu comoara lui. Vrei o cafea ? Eu vreau. Te culci la mine !

Maquet l-a lăsat pe Dumas la masa de scris. Totuşi acesta nu va lucra in noaptea aceea. Va visa la Mediterana, la portul Marsiliei, la fortăreaţa Saint-Jean, la intrarea corăbiilor in porţi şi, foarte important, la Chateau d'If. În felul acesta, „are" in mină sosirea lui Dantès, intemniţarea acestuia in cumplita temniţă, iar pe Mércèdes o găseşte in cartierul pescarilor catalani. O intoarcere cu un an in urmă, pe vremea partidei de vinătoare, il aruncă intr-o beţie extraordinară. Incepu să urle ţopăind ca un copil :

— Monte-Cristo ! Contele de Monte-Cristo !

Dimineaţa dă fuga la Paris la Maquet, pe care-l găseşte instalat la masa de scris. Şi el nedormit, inconjurat de tomuri de istorie şi enciclopedii.

— Priveşte, Dumas, ce am găsit...

Dumas citeşte cu voce tare :

„Faria, născut la Goa in 1756. Mort de apoplexie la virsta de şaizeci şi trei de ani, in 1819. Inhumat probabil la Montmartre. Carieră de eclezias şi de teolog la Lisabona şi Roma...

*) Termen folosit in epocă pentru a desemna o modă derivată (şi posterioară) a dandysmului şi, in linii mari, identică acestuia. (N. trad).

Ajuns in Franța la treizeci și doi de ani, abatele Custocio de Faria participă la căderea Convenției. Apologet al sugestiei, devine hipnotizator. La Paris, la doamna de Coustine, în prezența lui Chateaubriand, se laudă că poate ucide un canar magnetizindu-l. În cursul anului 1811, predă pentru scurtă vreme filosofia la liceul din Marsilia...".

— Dragul meu, ești uluitor...

Nici el nu e mai puțin mîndru de ceea ce a adus : distribuția completă a tuturor rolurilor dramei. Dealtfel nu lipsește nici un nume : Danglars, Fernand Mondego, Mércèdes, procurorul, falsul maior Cavalcanti, Caderousse, Haydée.

Micul Mac Keat insistă din nou asupra intrigii. Vrea ca cei zece ani să fie povestiți, complotul explicat, influența abatelui Faria...

Dumas este sfîșiat.

— Bine, Maquet, voi rezuma toate astea !

— Na, Dumas, nu ! Nu poți rezuma patru sau cinci volume !

Maquet are dreptate. Și se va vedea aceasta.

În aceeași zi, cei doi sînt din nou împreună la masă. Dumas îi întinde o foaie de hîrtie care cuprinde, în mare, planul romanului. Obiecția lui Maquet a prevalat. Într-o primă parte, situată la Marsilia, se povestește dragostea celor doi tineri, apoi Chateau d'If, evadarea, Insula Monte-Cristo ; în a doua parte — aventura lui Morcerf și d'Epinay la Roma. Și, în fine, ultima parte este consacrată răzbunării lui Monte-Cristo, la Paris.

— Ești totuși un flăcău de ispravă, Maquet. Și acum — la treabă !

Dar Dumas are și dușmani. Este acuzat că folosește „negri". Lucrurile nu vor avea nici un efect asupra relațiilor dintre cei doi. Dealtfel, Dumas va replica cu umor : „Și Napoleon și-a avut generalii săi !" De la vila Medicis, fiul hangiului de la „Bonne Pinte" este trimis la Paris cu biletele de felul acesta : „Folosește toată noaptea, dragă prietene, dacă este nevoie, dar adu-mi tot ce ai să poți mîine neapărat la orele nouă". Și un post scriptum : „aș fi lucrat toată ziua la «Monte-Cristo», dacă aș fi avut ce...".

Avatarurile lui Monte-Cristo sînt stabilite minuțios. Lord Rutwen, Cagliostro, uns de Papa cavaler de Christ, Zaccone, Simbad Marinarul, Lord Wilmore, Abatele Busoni. Plecînd de la nenorocirile — reale — ale unui pantofar, Dumas construiește una dintre poveștile-cheie ale secolului al XIX-lea, un roman-martor al valorii mitului, cu toate resursele unei figurații, care, produs al epocii, pornește — din 1831 — de la „Notre-Dame de Paris", trecînd, prin „Misterele..." lui Eugène Sue, va fi reluată de Hugo în „Mizerabilii" și pe care „Monte-Cristo" o va prefigura cu douăzeci de ani mai devreme. „Contele de Monte-Cristo" pătrunde în literatura secolului pe calea eternilor oprimați, escortat de flăcările speranței și de vraja pe care o exercită în toți oamenii personajele născute în fabarica de romane Alexandre Dumas et comp.

Atunci cînd realitatea depășește ficțiunea

Cu cincisprezece ani mai înaintea apariției lui „Monte-Cristo", doctorul Véron, care conducea pe vremea aceea „Revue de Paris", a inventat formula : „urmarea în numărul viitor", adică foiletonul. Genul va prolifera, începînd cu Balzac și Hugo.

Deși Sainte-Beuve se va opune, fenomenul nu poate fi stăvilit. „Contele de Monte-Cristo" începe să apară în foileton în numărul din 22 august 1844 al gazetei „Journal des Débats" și se va termina odată cu numărul din 15 ianuarie 1846. Apariția va fi întreruptă din cauză că autorii sînt prinși de lucrul la alte romane. Întreaga Franță va fi cuprinsă de un adevărat delir. Se va ajunge pînă la mituirea tipografilor pentru a se afla conținutul foiletonului cu douăzeci și patru de ore mai devreme.

Romanul începe să apară și în volum din 1845. Cu această ocazie optsprezece exemplare se vor vinde la prețul de 135 de franci bucata la librăria Pétion.

Au mai trecut trei ani. Seară caldă de vară din 1848. În fața porții proprietății ascunse printre pomii unei coline de la Bougival, pe drumul către Saint-Germain, opresc una după alta cupeuri cu invitați. Pe pajiștea parcului sînt așezate cincizeci de mese, cu tacîmuri pentru șase sute de invitați. Dumas își inaugura castelul, ridicat după planurile sale.

În 1844, veniturile lui se ridicau la extravaganta sumă de 200 000 de franci. Mergînd la vînătoare în pădurea de la Marly, îi plăcu locul și a doua zi veni cu un arhitect.

— Domnule Durand, îmi veți face aici un castel de Renaștere, în mijlocul unui parc englezesc și un pavilion gotic, și niște cascade.

Devizul a pornit de la 200 000 de franci și va ajunge la 500 000, apoi va fi redus la 300 000. Totul este o adevărată nebunie : ciini, papagali, maimuțe, cai de rasă care poartă numele muschetarilor etc. Un fast ce-l va duce la ruină pe autor după numai trei ani. Totul va fi vîndut la licitație, castelul fiind cumpărat de un dentist made in U.S.A. **pentru iubita sa, cu 30 000 de franci.**

În același timp, Maquet, mai înțelept, cumpăra o vilă în comuna Bougival. Pe care o va păstra.

Zăvorînd porțile castelului lui Monte-Cristo, un portărel lăsa o notă scurtă demnă de a figura în dosarul Dumas : Primit una bucată vultur. Estimat la cincisprezece franci.

Vladimir Visoţki împreună cu soţia sa, Marina Vlady

VLADIMIR sau ZBORUL ÎNTRERUPT

Stăm în bucătărie, eu îţi servesc masa, dar privirea ta rătăceşte şi indiferenţa cu care tu goleşti conţinutul farfuriei, răspunsurile în doi peri la întrebările mele — toate acestea înseamnă un singur lucru ; tu eşti departe. Versurile se învîrtesc în capul tău. Dintr-o dată te îndrepţi spre masa de scris. Trebuie să string totul — tu nu vei mai mînca, asta e sigur.

Stai ceasuri întregi îndreptîndu-ţi privirea spre peretele alb. Nu suporţi nici un fel de desene, tablouri, nici cea mai mică umbră pe peretele opus. În fiecare din apartamentele noastre se află o masă de scris a ta, care este aşezată în colţ, pentru ca tu să stai cu spatele la fereastră, de preferinţă în colţişorul format între dulap şi etajeră. Şi întotdeauna în faţa ochilor tăi se află un spaţiu alb, curat.

În decursul unei zile şi aşa prea scurte pentru tine tu petreci cel puţin trei sau patru ore la masa de scris. În special noaptea. Aceste clipe ale nopţii cînd tu, încet, mîngîindu-mă mă trezeşti şi apoi cu glasul tău răguşit, de fumător, îmi citeşte nobile versuri, sînt cele mai frumoase minute din viaţa noastră, clipe pline de emoţii şi de profundă participare. Doar tu îmi dăruieşti lucrul cel mai de preţ — talentul tău. Cînd te întreb cum reuşeşti asta, de unde-ţi vine această dorinţă neostenită de a aşterne pe hîrtie aceste cuvinte într-o ordine anumită, adesea fără nici o ştersătură, tu nu ştii ce să-mi răs-

punzi: o grimasă, un gest al mîinilor pe care tu le îndepărtezi, strînsul umerilor, toate vorbesc despre faptul că tu singur nu știi : „Am reușit și asta e tot“ — și adaugi : „uneori nu e ușor“.

Ceasuri întregi tu stai astfel, fumezi, arunci cu furie foi de hîrtie boțite, bei litri întregi de ceai fierbinte, îți plimbi degetele pe corzile chitarei în căutarea unor noi melodii, din nou stai nemișcat, parcă magnetizat de lumina lămpii și deodată te dezlănțui în blesteme, izbucnești în rîs ; asta înseamnă că ai găsit o strofă, datorită căreia se leagă restul. Și spre ziuă, cînd odată cu primele raze de soare eu mă trezesc, tremurînd fiindcă n-am reușit să dorm suficient, tu îmi citești triumfal roadele muncii din timpul nopții. Uneori versurile apar după melodie. În acest caz, noi nu dormim fiindcă tu cînți la nesfîrșit același motiv, scandînd mînios cuvintele pînă cînd acestea devin cîntec. Sursă de inspirație pentru tine este tot ceea ce vezi. Întocmai unui burete tu absorbi emoțiile, povestirile, totul.

Orice temă poate, într-o zi sau alta, să devină poem ; războiul, sportul, boala, iubirea, moartea — nimic nu scapă atenției tale și citind ceea ce tu ai scris, îți poți imagina că ai trăit sute de vieți.

Dintre numeroasele scrisori pe care le primești, tu le păstrezi doar pe acelea în care bărbații și femeile îți scriu că lor cîntecele tale le-au ajutat să treacă peste momentele dramatice ale vieții. Le-am citit. Îți scriu marinari de pe submarine, care au trebuit că petreacă multe săptămîni în adîncul mării, alpiniștii pierduți în viforniță, șoferii care au rătăcit drumul în stepă, cosmonauții care în singurătatea astrilor au simțit influența binefăcătoare a cîntecelor tale umoristice, tineri delincvenți, femei care știu să rîdă cu toate greutățile vieții. Bătrînii ți-au mulțumit pentru că tu ai putut să înțelegi sufletul lor și să cînți despre ei. Tinerii actori a căror speranță e la pămînt, sînt gata să ia exemplu de la tine și jură să muncească din toate forțele pentru a se compara sau chiar a-și întrece idolul. Scriu chiar soldații după serviciul militar — sinceritatea lor și starea lor de confuzie te fac să plîngi.

Despre aceste scrisori tu ai spus că ele sînt cei mai buni avocați ai tăi la procesul pe care ți-l vor intenta birocrații. Aceste scrisori au dispărut... La fel au dispărut și o mie cinci sute scrisori ale mele, care păcătuiau doar prin aceea că exprimau sentimente prea puternice.

Uneori tu te trezești bolborosind fără legătură, te scoli și eu văd că tu, pe jumătate gol, pășești cu un stîrc, de pe picior pe altul, pe podeaua rece, profilîndu-te brusc pe fondul ferestrei întunecate.

Tu stai mult așa aruncînd pe hîrtie versuri ce nu pot fi înțelese de către primul căruia îi cade în mînă foaia scrisă de tine. Uneori mi se pare c-ai adormit, dar ghicind după felul în care te miști ritmic înțeleg că îndată vei începe să vorbești. Și începe o

În spectacol

VLADIMIR VISOȚKI

Aici nu-i cîmpie

Aici nu-i cîmpie, natura tresaltă —
Vin avalanșe, una după alta,
Cad pietrele-n cascade vuind —
Ne putem abate, ripa ocolind,
Alegem însă drumul greoi
Periculos ca poteca de război.

Cel ce aici n-a fost, cel ce n-a riscat —
Acela pe sine nu s-a încercat,
Chiar dacă stele de pe cer a desprins,
Acolo jos nu va întîlni, oricîte ar fi atins
În întreaga lui viață ferice
Nici zecimea minunilor de-aice.

Nu-s trandafiri roșii, nici panglici indoliate
Cu monumentele nu pot fi asemănate
Pietrele ce liniștea ți-au dăruit acuma.
Ca focul cel veșnic strălucе întruna
Piscul de smarald înghețat —
Ce n-a fost încă abordat.

Lasă-i să vorbească, fie
Nu — nimeni nu moare-n pustie
Mai simplu decît de vodcă sau răceală.
Alții vor veni schimbînd confortul
Pe risc și chinuri nemăsurate —
Vor străbate cu tine poteci neumblate.

Pereții-s abrupți... Nu căsca !
Pe șansă nu te baza,
Aici pot trăda : piatră, gheață, stîncă.
Încrede-te în prietenul neîntinat.
În cîrligul ferm implintat
Și roagă-te ca primejdia să nu vie încă.

Tăiem trepte... Nici un pas înapoi !
Încordați sînt genunchii sub noi
Inima se desprinde spre înălțimi,
Lumea-i ca-n palmă, împrăștii lumini
Doar puțin ești gelos
Pe cei cărora vîrful le surîde de jos.

1966

poveste cu un film despre care ai visat. Tu îmi descrii năvalnic figurile oamenilor care apar pe rînd, deobicei colorate, uneori sonore, a căror caractere tu le vei descrie în cîteva fraze scurte. De regulă, aceasta precede un mare poem tragic. În care este vorba invariabil despre Rusia. „Caii nărăvaşi", „Cupolele", „Bătrîna casă", „Volga, mamă scumpă" — toate acestea au fost scrise dimineaţa, inspirate de aceste viziuni nocturne.

În timpurile de demult poeţii nu aveau posibilitatea de a se folosi de magnetofon (pe timpul lui Stalin, cu siguranţă, ai fi fost distrus).

Tu ai putut să te foloseşti de posibilităţile reproducerii sonore chiar în condiţiile unei case. Şi toţi în U.R.S.S. au, pot să împrumute, sau să-şi procure o bandă de magnetofon. Fără acest aparat minunat creaţia ta ar fi rămas necunoscută pentru multe categorii de oameni. În timpul vieţii, nici la radio, nici la televiziune nu au fost prezentate cîntecele tale. Nici o revistă, nici un ziar nu a publicat nici un rînd din versurile tale. Datorită magnetofonului, cîntul compus spre ziuă, cîntat seara la teatru, apoi între prieteni peste o săptămînă se cînta în cor, departe în Siberia, pe navele care brăzdau mările, în toate colţurile planetei, în comunităţile ruseşti ale emigranţilor. La concertele din ţara ta şi din străinătate tu ai aflat cu entuziasm că versurile destinate pentru persoanele apropiate, spectatorii doreau să le audă din nou şi cereau „bis". Şi dacă dintr-o dată tu uitai cuvintele, sala ţi le sufla ; aşa a fost la Paris la Teatrul Elysée — Montmartre, la seara poetică de la Saint Denis, la Roma, New York şi Los Angeles, sau în diferite universităţi din America, Ungaria, Polonia, Bulgaria şi U.R.S.S. Mereu în faţa unui auditoriu tot mai masiv, ţie ţi se confirmă succesul muncii tale. Odată noi am socotit că în toţi aceşti ani pe tine te-au ascultat în concerte aproape jumătate de milion de spectatori. Cifra este de-a dreptul uimitoare dacă ţii seama de faptul că de fiecare dată aceasta este o întreagă epopee, este foarte complicat, pentru că tu concertezi singur numai cu chitara şi în faţa unui microfon obişnuit. În ceea ce-i priveşte pe cei ce te-au ascultat pe bandă aceştia sînt şi mai mulţi. Zeci de milioane, probabil.

În ultimii ani de viaţă tu ai început să te îndrepţi spre proză. Ai scris cîteva eseuri, povestiri, scenarii, tu doreai să atingi cîteva teme care te tulburau. Probabil tu înţelegi că acea formă a poeziei la care tu recurgeai, adică versuri cîntate, acompaniate la chitară, este destul de limitată. Tu doreai să faci un lucru nou, să lărgeşti cadrul creaţiei tale.

Te atrăgeau tot mai mult temele metaforice. În discuţiile noastre tot mai des se pronunţa cuvîntul „moarte". Au murit multe persoane apropiate, mulţi prieteni.

Tu visezi să petreci cîteva luni în Franţa, ca să scrii continuu, vorbeşti despre faptul că vrei să pleci de la teatru, pentru că disciplina de acolo te sufocă tot mai mult. Eu

Vladimir şi Marina

VLADIMIR VÎSOŢKI

Friguri, friguri

De departe poate din Vest
Alţii oraşe vă numesc
Poate Minsk, poate Brest
Friguri, friguri.

Nu în zadar, nu în zadar
De lîngă plopii dragi
Ţinuturi aspre ne ademenesc
Poate acolo e mai vesel
Nu în zadar, nu în zadar.

Oricît de intim acasă ne-ar fi
Nu ne ajung niciodată
Noi întîlniri, noi prietenii
Parcă cu noi e pustiu
Iar cu prietenii mai cald.

Oricum am nimeri
Chiar bine uneori
Acasă ne vom întoarce.
Unde e steaua noastră ?
Poate aici, poate acolo.

1965

Protagonist în filmele ● „Luptau doi tovarăși" ● „Lovitura de pedeapsă" (împreună cu M. Pugovkin) ● „Verticala", unde apare alături de L. Lujina.

hotărăsc să mă stabilesc în casa mea mare de lîngă Paris pentru ca tu să poți lucra acolo liniștit.

Începutul anului 1979. Eu fac o reparație generală a vilei Maison Laffite și mă mut acolo după șase ani de absență. Iar tu în acest timp continui să scrii, să bați la mașină, să corectezi textul. Pe mine mă uimește ca și mai înainte acuratețea ta pentru ceea ce scrii.

Tu ai o pasiune trainică pentru om, pasiune pentru care eu, de asemenea, mă entuziasmez. Această pasiune o descopăr într-o zi minunată, cînd tu, strălucind tot de bucurie, îmi spui că Sviatoslav Richter ne așteaptă la ceai. Eu rar am văzut ochii tăi sclipind astfel. Tu întrebi mereu cît e ceasul, te gătești, vorbești despre onoarea de a fi primit de marele pianist, pentru că el este timid, cam sălbatic, iubește singurătatea și de obicei este foarte ocupat — concerte, turnee. Tu te simți foarte măgulit — cîntecele tale au produs impresie, munca ta în teatru îi place, de asemenea.

Această invitație constituie o recunoaștere. Tu, un băiat din Moscova, a cărui adolescență s-a scurs pe stradă, poet — compozitor, care abia știi să compui muzică, tu ești invitat la cel mai renumit pianist din țara ta. Ce sărbătoare ! Eu am făcut cunoștință cu Richter la Paris prin intermediul sorei mele, Odille Versois, care a fost vreme de mulți ani admiratoarea acestuia. Eu eram, de asemenea, emoționată, întrucît pe lîngă această scurtă întîlnire, îl văzusem doar din sală.

Înainte de a intra în holul minunatei clădiri din centrul Moscovei, unde se găsea apartamentul, noi, ca niște copii, ne uitam unul la altul. Tu nu reușești să-ți cobori mîinile de pe frunte după ce abia îți aranjaseși părul că ușa s-a și deschis. Așa și rămîi, cu mîinile ridicate în sus. În fața ta este un uriaș cărunt cu ochi albaștri tandri. El întinde spre tine mîinile sale puternice — este aproape de neînțeles cum pot acestea să scoată asemenea sunete tandre dintr-un instrument. În spatele lui se vede o sală luminoasă cu două piane negre și cîteva tabu-rete așezate de-a lungul peretelui. Richter ne lasă să trecem, scuzîndu-se pentru ceea ce se află pe podea : confetti și serpentine.

Pe tabureteă se află îmbrăcămintea aruncată : totul grăiește despre faptul că seratə s-a încheiat de puțin timp.

— Au fost pe la mine colegii din promoția de la conservator, cei care mai trăiesc ! Ne-am distrat ca niște nebuni, am jucat diferite jocuri, șarade și, adăugă el rizînd încet, oare mai știe acum lumea să se amuze astfel ? Să mergem, soția ne așteaptă.

După sala cea mare se află o cameră mică în stil oriental, unde ni se servește ceaiul. O femeie frumoasă cu un glas melodios de cîn-

tăreață ne-a salutat. Cu coada ochiului văd că fața ta s-a înroșit, că-ți îndoiești degetele, aud glasul tău mai răgușit ca de obicei — semn al emoției. Bem un ceai parfumat, în cești dintr-un vechi porțelan, însoțit de niște prăjituri mici care ni se topesc în gură. Vorbim despre toate, alternîndu-le, timpul fuge. Sîntem fericiți. Apoi, încurcîndu-ne în serpentine, încă sub impresia întîlnirii, coborîm încet pe scară.

Anul 1984. Sala Pleyel. Asist la repetiția lui Richter. Cînd Maestrul se ridică eu mă apropii de el și ne privim îndelung unul pe altul. Mîinile lui puternice îmi strîng umerii. El zîmbește trist și-mi spune încet :

— Trebuie să fim pregătiți pentru a muri, acesta e lucrul cel mai important.

Singurul poet al cărui portret atîrnă în cabinetul tău este Pușkin. Tu aduni numai opere de Pușkin. Dacă deschizi o carte pentru a citi, aceasta este o carte cu poeme de Pușkin. Dacă tu citezi ideile cuiva, atunci acestea sînt ale lui Pușkin. Singurul muzeu pe care-l

În „Hamlet"

vizitezi este muzeul Pușkin. Singurul monument la care duci flori este monumentul lui Pușkin. O singură mască mortuară se află pe masa ta de birou, aceasta este masca lui Pușkin.

Tu spui că Pușkin este Renașterea rusă într-o singură persoană. El este fratele tău întru suferință, tu îi cunoști toate detaliile vieții, tu iubești oamenii care l-au iubit pe el, îi urăști pe cei care i-au făcut rău, îți pare rău de pierderea sa, atît de tare, încît pare că aceasta a avut loc cu puțin timp în urmă. După expresia lui Bulgakov, îl porți în tine. El constituie pentru tine un exemplu. Acesta poseda toate valorile artistice și intelectuale pe care tu însuți ai fi dorit să le ai.

După zilele divine petrecute în Haiti, facem un popas în capitala cinematografului — Hollywood. Vremea este caldă, de pe colină se ghicește Los Angeles-ul. Ne apropiem de casa lui Buck Henry, „omul-orchestră", actor, autor, regizor, la care petrecem cîtva timp. Vin prieteni vechi : Milos Forman însoțit de o blondă frumoasă și Mișa Barîșnikov, care s-a stabilit de puțin timp în S.U.A. Tu ești bucu-

VLADIMIR VÎSOȚKI

Ceea ce urăsc

Nu iubesc deznodămîntul fatal
De viață nicicînd nu mă plictisesc
Nu-mi place orice anotimp cu vînt
Cînd cîntece vesele nu doresc.

Nu iubesc cinismul sadea
În entuziasm nu cred și încă ceva —
Nu-mi place cînd scrisoarea mea
Peste umăr mi-o citește altcineva.

Urăsc bîrfa-n versiuni totdeauna
Și larva îndoielii, mai curînd înțepat.
Urăsc pe cei ce se contrazic întruna
Sau cînd cu fierul în sticlă au dat.

Nu-mi place atunci cînd pe jumătate
Dialogul mi-l întrerup, sau de tot,
Nici cînd trag în tine pe la spate
Împușcăturile nicicum nu le suport.

Urăsc încrederea saturată
Mai bine frînă să-mi pună
Mi-e ciudă cînd cinstea e uitată,
Iar calomnia în față să-mi spună.

Cînd văd că unul s-a poticnit
Nu mi-e milă, nici ușor :
Violența și neputința detest —
Mi-e milă doar de Hristos răstignit.

Nu mă iubesc cînd sînt fricos
Mi-e ciudă cînd pe nevinovați îi bat.
Cînd în suflet îmi intră tacticos
Sau în el scuipă, rău mi-e deodat' !

Nu-mi plac maneje și arene
Unde milionul pe rublă e schimbat.
Fi-vor încă schimbări mari înainte
Niciodată însă nu le voi iubi !

1969

Indicații de regie primite de la Aleksandr Mitta în timpul filmărilor pentru „Arapul Țarului Petru I"

ros de întîlnirea cu Mișa. Ca niște copii voi doi vă scăldați în apa albastră a piscinei. Miloș vorbește despre viitorul său film „Părul" și ne invită la primele repetiții de la New York. Buck Henry și cu mine mîncăm. Tu sări în apă, executînd tot felul de sărituri acrobatice, faci zgomot, dorești să placi tinerei actrițe, dar aceasta nu are ochi decît pentru Mișa. Pe ea o cheamă Jessica Lange, ea va fi prietena lui Mișa și îi va dărui o fiică, Alexandra.

Seara ne ducem la o petrecere într-o casă ultramodernă pe Sunset Boulevard. La asemenea recepții trebuie să știi cum să-i faci pe alții să te privească, trebuie să vii cu cineva foarte cunoscut, să ai aerul că ești absent, ținînd în mînă un păhărel. Cu cît intrigi mai mult pe ceilalți, cu atît e mai bine...

Tu îmi spui repede :

— Toate aceste fete seamănă una cu alta, sînt frumoase, dar parcă n-ar avea suflet. Să mergem.

Simt indignarea ta. Nimeni nu se interesează de tine. Tu ești un necunoscut... pentru prima oară în viață... Numai gazda casei ne întreabă politicos dacă avem nevoie de ceva, ne invită să ne alegem mîncare, să intrăm în casă să folosim piscina.

„Ajută-te singur" este fraza atotputernică în America. Mulțumire superficială. Tu ai fi preferat puțin mai multă căldură umană. Descurajați, părăsim acest muzeu al figurilor de ceară și ne întoarcem la prieteni, aici atmosfera e alta. Dick Fin este un maestru al electronicii. Casa lui modestă este plină de risete,

VLADIMIR VÎSOȚKI

Tăcere albă

De ani, veacuri și epoci de-a rînd
Totul tinde dinspre frig spre căldură
De ce aceste păsări zboară spre nord
Cînd numai spre sud le prorocește ?

Nu le e necesar recordul măreț
Cînd sub aripi gheața se termină
Aici vor găsi păsărească lor fericire
Ca premiu pentru zborul semeț.

Ce n-am trăit, ce n-am visat
Ce oare ne-a alungat la drum pe apa zimțuită ?
N-am văzut aurora pînă acum niciodat'
Rareori aurora e pe deplin prețuită.

Liniște. Doar pescărușii — fulgere...
Din mîini goale îi hrănim încet
Iar premiu pentru tăcere
Negreșit îi va un sunet.

Demult avem doar visuri albe-n simțire
Celelalte nuanțe ale zăpezii nu mai sînt
Am pierdut de mult vederea de-atîta albire
Dar o vom recăpăta de la dunga neagră de pămînt.

Gîtlejul nostru păstrează tăcerea
Slăbiciunea noastră crește ca umbra solară
Și premiu pentru nopțile de deznădejde
Va fi veșnica zi polară.

Nord, libertate, speranță, țară fără hotare
Zăpada imaculată ca o lungă viață fără minciună
Corbii nu ne atacă ochii, venind din zare
Pentru că aici corbi nu s-adună.

Cine n-a crezut în prezicerile rele toate,
Nu s-a culcat o clipă pe zăpadă să se odihnească
Acela ca premiu pentru singurătate
Va întîlni o altă făptură omenească.

1972

În rolul căpitanului Jeglov din filmul „Imposibil ca locul întîlnirii să se fi schimbat"

strigăte, zgomot. Prietenii care s-au strîns aici te așteaptă de mult și te roagă să le cînți. Tu ești mulțumit.

Producătorul Mike Medovoi a organizat în cinstea noastră o petrecere. Noi primim cu recunoștință invitația. Tu ești măgulit, vei fi oaspetele de onoare. Acasă alegi cu minuție costumul și te oprești asupra unuia bleu pal. Ești bronzat, ești în formă. Ochii îți strălucesc de emoție...

Un parc luminat intens înconjoară casa în stil colonial. Aici s-a strîns toată floarea Hollywoodului. Sîntem uimiți de frumusețea acestor oameni : înalți, cu părul lung, femei frumoase, bronzate, bărbați zîmbitori, agili, asemănători unor animale de pradă în căutarea vînatului. Atingîndu-mă ușor, tu ca un copil pronunți numele lor, Rock Hudson, Paul Newman, Gregory Peck. Cînd se face liniște și toți ascultă ceea ce Mike spune despre tine, prezentîndu-te ca actor sovietic, poet, cîntăreț cu un glas minunat, simt că nu prea ești în apele tale. Stînd aproape la picioarele tale, Liza Minelli, care de abia a venit, îți zîmbește. Fără a-ți lua ochii de la ea, începi primul cîntec. Efectul pe care-l produci este destul de puternic. Oaspeții se adună de peste tot — din sală, de la bazin, terasă — parcă atrași de fire nevăzute. Glasul tău dogit îi face să freamăte, femeile se apropie de partenerii lor, bărbații fumează țigară după țigară, păhărele golite se umplu din nou. Familiaritate, cum nu fusese. Văd pe fiecare figură, tensiunea provocată de cîntecul tău. Ei nu înțeleg cuvintele, dar măștile de pe față au căzut. Fiecare și-a recăpătat figura lui proprie, unii nu-și ascund emoția, alții, închizînd ochii, sînt cuceriți evident de strigătul tău. După ultimul cîntec se face o liniște deplină. Toți se uită neîncrezători unul la altul, trăind emoția creată de acest om nu prea înalt în albastru.

Liza Minelli și Robert de Niro dau tonul exclamînd :

— Minunat ! Măreț !

Toți doresc să-ți stringă mîna, să-și exprime entuziasmul. Nu te mai văd, te-ai pierdut printre cei care sînt mai înalți decît tine — femei și bărbați. Într-un ceas ai cucerit cel mai capricios auditoriu, compus în exclusivitate din somități.

Interpretînd rolul lui Don Juan în filmul „Mici tragedii" ● Jos : aspect din concert ● Alături de V. Zolotuhin în filmul „Stăpînul taigăi"

Plecăm la New York unde ne așteaptă Mișa Barișnikov. Ne arată apartamentul lui. Aici tu ești numai spectator. Mergem la concerte, la show-uri, balet, expoziții. Broadway-ul te magnetizează. Mîncînd din mers hamburgeri și pizza, hoinărim zile întregi prin oraș, fără a fi cunoscuți cuiva, ușor pierduți. De două ori la rînd nu reușim să ne despindem, să ieșim de la expoziția lui Kandinski din Muzeul Gugenheim. Miloș Forman ne prezintă unui grup de cîntăreți și dansatori de la repetiția filmului „Părul". Perfecțiunea glasurilor, strălucirea dansatorilor ne trezesc dorința de a dansa și cînta cu ei. Tu le arăți ceciotka (dans cu bătăi din călcîi în ritm accelerat, n.n.) pe care-l dansezi ca un profesionist...

Întîlnirea cu Iosif Brodski, poet rus pe care tu îl prețuiești foarte mult. Ne întîlnim într-o cafenea mică ; așezați la o masă de ceai tu discuți cu plăcere cu poetul. Îi citești

VLADIMIR VÎSOȚKI

Rămas bun de la munți

În larma orașelor și-n fluviul mașinilor
Ne-întoarcem — n-avem unde să ne
ascundem ! —
Coborînd de pe înălțimile cucerite
Lăsînd în munți,
Lăsînd în munți, inima noastră.

Abandonați deci inutile discuții —
Eu mîe însumi totul mi-am demonstrat
Mai frumoși decît munții nu pot fi decît
munții
Pe care încă n-am urcat.

Dorești să rămîi singur în necaz
Dorești să pleci fără ca inima să asculți ?
Coborînd însă de pe piscuri chiar az' !
Ce să facem și zeii coborau din munți !

Lăsați deci, inutile discuții —
Eu mie însumi totul mi-am demonstrat
Mai frumoși decît munții nu pot fi decît
munții
Pe care încă n-am urcat.

Cîte cuvinte și speranțe, cîntece și teme
munții pot
Să cheme în noi, implorîndu-ne să
rămînem !
Coborînd însă, unii pentru an, alții, de tot
Pentru că mereu,
Pentru că mereu trebuie să ne întoarcem.

Lăsați așadar inutile discuții —
Eu mie însumi totul mi-am demonstrat
Mai frumoși decît munții nu pot fi
decît munții
Pe care încă nimeni n-a urcat.

1966

lui Brodski ultimele tale versuri. El te ascultă atent, iar apoi ne conduce pe străzi... Este cam frig. Tu îmi cumperi o căciuliță nostimă pentru a-mi acoperi urechile. Pe străzi, printre gunoaie, sînt multe seringi aruncate, pe care tu le izbești furios cu piciorul. Brodski descrie viața primejdioasă, care nu e deloc simplă la New York. E greu de crezut întrucît străzile arată foarte pașnic, parcă am fi în provincie. Apoi mergem în mica sa locuință, înțesată cu cărți, un adevărat birlog de poet. El ne pregătește un prînz neobișnuit, chinezesc și ne citește versurile lui în limba engleză. Înainte de a pleca, îți dă ultima sa carte cu dedicație. Tu ești aproape sugrumat de emoție. Pentru prima oară un poet mare, adevărat, te recunoaște egalul lui. Cîți ani ai așteptat această clipă ! Pe tine te-au considerat numai cîntăreț-autor-compozitor, bard, menestrel, dar ți-au refuzat constant accesul în marea familie a poeziei. La Moscova, pentru a fi socotit poet, trebuie să înveți (ca și cum poezia se poate învăța), trebuie să fii editat (ca și cum acest lucru e accesibil fiecăruia). Poeții recunoscuți zîmbesc indulgent atunci cînd tu le aduci versurile tale. Nici unul dintre ei nu și-au respectat promisiunea, ei au luat cîteva din poemele tale, promițîndu-ți să te ajute la publicarea lor, dar ție nu ți-a fost dată bucuria de a vedea, negru pe alb, cuvintele exprimate de inima ta. Nefiind niciodată tipărit tu nu ai putut obține intrarea în foarte influenta Uniune a Scriitorilor. În afara respectului, aceasta ți-ar fi dat o serie de avantaje : obținerea unei locuințe cu cabinet pentru lucru (o cameră în plus la Moscova — acest lucru e un lux), ți-ar fi fost mai ușor să-ți organizezi serile tale poetice, ai fi putut să mergi la numeroase case de creație, unde pot fi petrecute întregi luni în locuri liniștite și frumoase, atît de necesare creației, la un preț foarte ieftin și ai fi putut obține vizele necesare pentru călătorii la serile de poezie rusă din întreaga lume.

Din fericire, tot ceea ce ai se datorează talentului tău, dragostei oamenilor față de tine, căsătoriei noastre. În privința „respectului", este că tu ești recunoscut ca un mare poet și ochii tăi strălucitori vorbesc mai mult ca orice despre sentimentul mîndriei. Această carte tu o vei arăta fiecărui prieten, fiecărui oaspete, ea va ocupa mereu un loc de onoare în biblioteca ta.

VLADIMIR VÎSOȚKI

Cîntec despre prieten

Dacă prietenul dintr-odată
S-a dovedit a fi nici dușman, nici amic
ci așa și așa...
Dacă nu pricepi pe dată
De-i bun, sau rău,
Flăcăul du-l cu tine în munți —
haide, riscă !

Nu-l lăsa
singur
Ia-l cu tine-n frînghie
Tovarăș să-ți fie —
Acolo ai să-l înțelegi
După alte legi.
De flăcăul în munți a oftat
Îndată ce a urcat a renunțat.
Pasul pe ghețar a pus
Apoi l-a retras, a strigat
Alături un străin ai adus,
acolo sus.

Nu-l certa —
gonește-l :
Asemenea lui în munți nu luăm
Despre ei nu cîntăm.
De însă nu s-a văitat
Posac a fost, dar a urcat,
Iar cînd ai căzut de pe stînci
El a gemut,
Dar te-a ținut,
Dacă cu tine a mers,
Ca-n luptă, ca-n vers,
Pe pisc a stat îmbătat
În el poți să te încrezi
La fel de bine, ca-n tine.

1966

Mormîntul comun

Pe mormîntul comun nu se pune cruce
Nici văduve nu jelesc
Cineva buchete de flori aduce
Și focul veșnic păzesc.

Înainte pămîntul se înălța cu fală
Acum zace-n plăci de granit
Aici nu există viață personală
Toate viețile într-una s-au contopit.

În focul veșnic vezi tancul aprins
Sate rusești pîrjolite
Smolenskul arzînd, Reichstagul incendiat
Și inimile soldaților de flăcări mistuite.

La mormîntul comun nu vezi femei
Și bărbați plîngînd, răni ce dor
Nici cruci nu se pun
Doar oare așa e mai ușor ? !

1966

In „Cariera lui Dinea Gorin" împreună cu I. Koniuhova și in... ● „Singurul drum"

Anul 1975. În drum spre America de Sud facem prima escală la Madrid... Noi călătorim împreună cu Claudine pentru a filma într-o peliculă a cărei acțiune se petrece pe insula mexicană Cosiumele. Așteptăm 6 ore dar Claudine refuză să zboare cu acest avion. Îi e frică și ea ne convinge să înnoptăm la Madrid.

Toți pasagerii se urcă în avion, noi rămînem urmînd ca locurile noastre să fie rezervate pentru cursa de mîine. Împrejurul nostru nu sînt nici polițiști, nici vameși, este foarte tîrziu, carabinierul care ne conduce spre ieșire aruncă o privire împrăștiată pe cele trei pașapoarte pe care le-am întins și ne spune : „La revedere. Noapte bună".

Sîntem foarte agitați — tu nu ai viză spaniolă. Într-o oarecare măsură noi sîntem aici ilegal. Sîntem ca niște școlari. Totul te încîntă — orașul vechi, unde noi ne ducem să cinăm, oamenii care se plimbă, vremea e minunată, nu e chiar așa de cald, ca ziua, micuțul restaurant unde se dansează flamenco și unde noi încheiem această zi. Sunetele acestei muzici seamănă cu cele ale muzicii țigănești. Ne ducem să dormim puțin și apoi fugim la Prado. Te duc în sala „Velásquez, ne putem bucura de pînze, sîntem aproape singuri. Pe tine te fascinează Hieronimus Bosch și mai ales Goya — forța dramatică din perioada neagră.

Probe de film. Roluri propuse în „Pugaciov", „Tatăl meu este căpitan", „Cer cuvîntul !"

VLADIMIR VÎSOȚKI

Orientul Îndepărtat

Scrisoare, mult ai mai colindat —
Pînă și ultimul soroc s-a isprăvit
Dar tocmai de asta e Orient Îndepărtat
Fiindcă e departe, la Răsărit.

Aștepți răspuns cu nerăbdare
O știre în cîteva cuvinte :
Aici răsăritul îl salutăm
Cu opt ore mai înainte.

Pînă dimineața vapoarele urlă
Prin larma oceanului,
Dar nu pentru că ar fi liniștit
Pacific l-au numit.

Aștepți cu nerăbdare răspuns
O știre în cîteva cuvinte :
Aici răsăritul îl salutăm
Cu opt ore mai înainte.

Nu te speria de poveste
Cum că aici sfîrșitul lumii este
Mai e insula Sahalin și apoi
Planeta noastră rotundă se învîrtește.

Aștepți cu nerăbdare răspuns
O știre în cîteva cuvinte :
Noi aici răsăritul îl salutăm
Cu opt ore mai înainte.

Ce să-ți spun — aici desigur nu e rai
Dar epistola e neputincioasă :
Știi ce, mai bine iubito, hai
Orientul Îndepărtat e aproape.

În curînd vei primi răspuns
O știre în cîteva cuvinte :
Vino împreună răsăritul să-l salutăm
Cu opt ore mai înainte.

1969

Întorcîndu-ne la aeroport, ușor enervați, mergem spre punctul de trecere cu pașapoartele în mînă. Prietena noastră care vorbește cu ușurință spaniola conduce grupul nostru. Polițistul devine din ce mai uimit — pe nici unul din pașapoarte nu e viza de intrare. Pentru noi francezii nu e un lucru grav, dar pașaportul tău cu secera și ciocanul îi arde mîna. După chipul său speriat, înțelegem că va ieși un mic scandal, începem să vorbim toți trei în același timp, îi explicăm că e tîrziu, că nu putem pierde cursa de Mexic. În final, polițistul ne împinge spre zona de tranzit și pronunță în șoaptă : „Nu aveți nici viză de intrare, nici de ieșire".

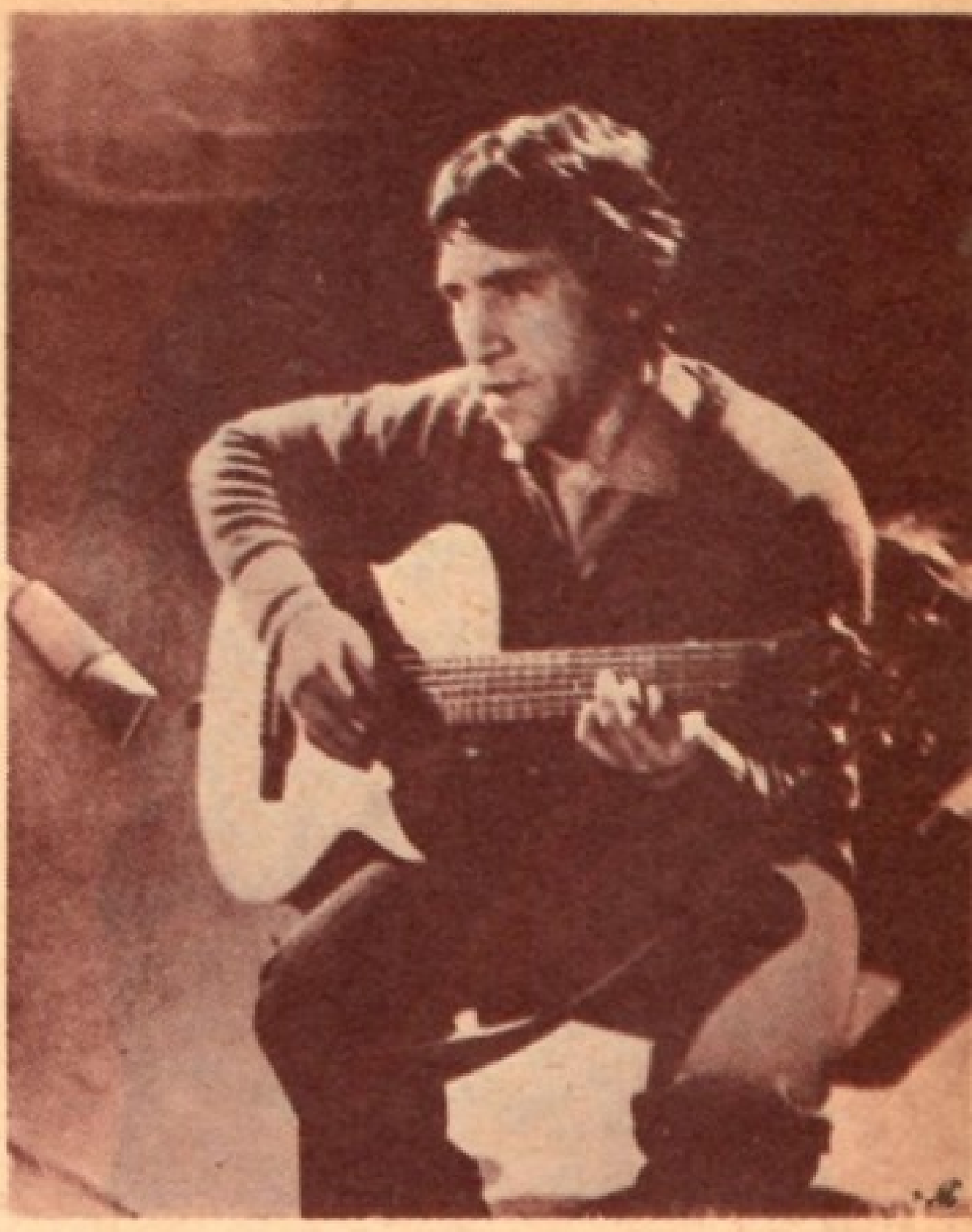

Prietena noastră ne sună într-o dimineață și ne spune că mobila și lucrurile Alisei Koonen sînt pregătite de vînzare, că trebuie întreprins ceva. Eu îi promit c-am să-ți povestesc totul :

— Cine este Koonen ?

— Tu nu știi cine sînt Tairov și Koonen ?

Spre rușinea mea, recunosc că aud aceste nume pentru prima oară, deși primul nume îmi aduce aminte de ceva.

— Nu a fost asistent sau elev al lui Stanislavski ? — întreb eu timidă.

Tu izbucnești în rîs.

— Ai ghicit, șmecheră mică. Alisa Koonen a fost eleva lui Stanislavski. Tairov este un mare regizor, creatorul teatrului de cameră. Ea a fost una din cele mai mari actrițe de tragedie de la noi. A murit nu de mult. Avea 80 de ani. Trebuie să plecăm.

Sosind la prietena noastră veche aflăm că locuința lui Tairov și Koonen, în ciuda dorinței multor activiști din domeniul teatrului, nu va fi muzeu. Tot ce se află acolo se va pierde. Ea ne imploră să venim și să salvăm cîte ceva. Lucrurile aparținînd unor mari artiști nu trebuie să nimerească la întîmplare. Urcăm pe scară spre apartament. Camerele sînt întunecate, se văd urmele tablourilor luate de pe pereți. Peste tot se văd cărți așternute pe jos. Covoare strînse — ți se strînge sufletul văzînd toate acestea.

Tu te așezi în minunatul fotoliu în stil empire, dintr-un lemn întunecat, în care pari atît de mic. Spătarul înalt te ascunde. În aceeași clipă hotărăsc să-l cumpăr. Apoi te oprești în fața unui masiv birou cu multe sertărașe, ca o anexă sui-generis, stînd la birou parcă te-ai afla într-o bibliotecă mică. Atenția mea este atrasă de un secreter feminin, în care au fost uitate scrisori și fotografii prăfuite, precum și de o vitrină întunecată. Interiorul secreterului este dintr-un lemn vișiniu deschis care se lipește pe fundalul lemnului roșu din partea exterioară. În fine, îmi este arătat un garderob imens. Aici pe umerașe atîrnă rochii incredibile, care de asemenea se vînd. Eu aleg cu delicatețe două, cusute cu mărgele de sticlă neagră și perle, precum și o pelerină de dantelă neagră.

Plecăm triști și tu îmi spui pe scară :

— Dintr-o viață întreagă plină de iubire, tristețe, succese, dificultăți, creație, căutări, rămîn cîteva obiecte...

La această masă ai scris cele mai frumoase versuri. În acest fotoliu am petrecut multe ore, stînd acoperită cu pledul și ascultînd ceea ce-mi citeai tu. În sertarele secreterului zac zeci de fotografii de ale noastre, articole, amintiri. Rochiile sînt atîrnate ca mai înainte în garderobul de la Moscova. Eu am luat cu mine la Paris pelerina din dantelă, care îmi amintește de eleganța și noblețea Alisei Koonen. În anul 1980 eu mi-am luat cîteva lucruri personale, am lăsat apartamentul și tot ceea ce era acolo, moștenitorilor. Sper că nimeni într-o zi tristă nu se va plimba prin el, alegînd cîte un ciob din viața noastră trecută.

Este, printre oamenii pe care tu îi iubești, unul pentru care tandrețea ta este nelimitată. Acesta este Enghibarov. Este tînăr, frumos — în toate privințele. El este, de asemenea poet, în felul lui, căci îi face să rîdă pe spectatori, de la patru la nouăzeci de ani.

...El provoacă publicului un rîs nebunesc, care apoi se preschimbă în tăcere și deodată simți că ți se strînge gîtul și scoți batista.

Este un minunat atlet și face niște trucuri uimitoare, de exemplu imitînd un crocodil, mergînd într-o singură mînă — lucru pentru care tu îl invidiezi nebunește. Ore întregi încerci să faci același lucru dar nu reușești decît cîteva minute. Pe cînd Enghibarov realizează asta minute întregi. Adesea ne întîlnim la circ în compania bunului Nikulin, starostele clovnilor. Simt că voi doi sînteți entuziasmați unul de altul.

Într-o zi cineva îți telefonează, fața ta devine cenușie, închizi telefonul și plîngi ca un copil. Eu te îmbrățișez și tu strigi.

— Enghibarov a murit. De dimineață, pe stradă. A avut un atac de cord. Nimeni nu l-a ajutat, oamenii au crezut că e beat.

Si plîngi din nou.

— A murit ca un cîine, singur pe trotuar.

Întocmai ca milioane de oameni tu visezi la cucerirea cosmosului. Aștepți răspuns la întrebarea pe care și-o pun toți : există în galaxii alte ființe, care sînt conștiente de efemeritatea vieții în lume ?

Ești invitat în orășelul cosmonauților. Stînd în trenajor tu suporți presiunea destul de bine și ieși de acolo în aplauze, deși toți credeau că te vor vedea întors de-a-ndoaselea. Le-ai cîntat pînă seara tîrziu. Fiecare avea magnetofonul său și tot ceea ce ai spus tu, fiecare acord de chitară a fost înregistrat pe bandă.

După cîteva luni, plin de zăpadă intri în casă și nescoțîndu-ți căciula de pe cap și paltonul întinzi spre mine mîinile. După chipul tău vesel înțeleg că aceasta nu este o casetă obișnuită. O iau și atunci tu strigi nerăbdător :

— Uită-te ! Uită-te mai bine !

Numele tău este scris cu cerneală albastră pe o bandă izolatoare. Eu înțeleg cu greu : Visoțki. Tu urli :

— Este banda de pe nava cosmică. Mi-au adus caseta după un zbor de mai multe zile.

Înțelegi, ei au ascultat acolo, cîntecele mele au fost auzite de stele.

26 iunie 1980. Intru în cabinetul tău. Singurul loc care nu a fost atins de vîntul catastrofei este masa de scris. Restul a fost deja răvășit, studiat, umblat. Nu au atins hîrtiile scrise de mîna ta. Și atunci eu ca un automat înghesui într-un geamantan mii de pagini, care alcătuiesc moștenirea ta, le dau unui prieten să le ascundă, încă nu știu că salvez ceea ce este mai important...

Fapta mea a fost categorisită mai tîrziu ca un furt, dar datorită ei eu am putut să redau Arhivei Centrale de Stat pentru literatură și artă tot ceea ce tu ai creat în nopțile, în orele, în anii de muncă.

Am dus acest geamantan într-o dimineață într-o casă simplă. Acolo mă aștepta un grup de femei, care m-au sărutat. Aduseseră buchete de flori, fețele lor emoționate păstrau urme de lacrimi. Directoarea mi-a mulțumit pentru ceea ce am făcut, fapta pe care toți o vor interpreta ca un semn al dragostei pentru tine și Rusia. Unică moștenitoare a creației tale eu aș fi putut să iau cu mine în străinătate manuscrisele tale. Dar eu știu că este puțin credibil să se găsească oameni mai atenți și mai credincioși ție, decît aceste femei. Fără a mai reflecta am hotărît să las operele tale pe pămîntul tău natal. Eu sînt încredințată că am exprimat prin aceasta, vrerea ta ca toate aceste pagini — părți din sufletul tău — să rămînă aici pentru totdeauna.

Traducere și adaptare de
Doina Antonie Constantinescu

(„Sovetski Ekran", Moskva, nr. 3/1988, p. 16—19).

isaac asimov

ULTIMUL RĂSPUNS

Murray Templeton avea patruzeci şi cinci de ani. era in puterea virstei cum s-ar zice, şi toate organele ii erau în perfectă stare de funcţionare. Făceau excepţie doar citeva porţiuni ale arterelor coronariene.

Durerea izbucnise brusc, se inteţise pină la insuportabil, pentru ca apoi să se reducă constant. Simţea cum i se linişteşte respiraţia şi cum il invăluie un fel de linişte atotcuprinzătoare.

Nu există o plăcere mai mare decit absenţa durerii, imediat după o criză dureroasă. Murray simţea o uşurare ameţitoare ca şi cum era ridicat in aer şi plutea.

Deschise ochii şi remarcă cu amuzament detaşat că ceilalţi din incăpere erau incă agitaţi. Cind, fără nici o veste, se declanşase criza, era incă in laborator şi atunci cind leşinase, inainte ca totul să se topească intr-o agonie copleşitoare, auzise strigătele lor de surpriză.

Acum, cind durerea dispăruse, ceilalţi erau incă agitaţi, neliniştiţi şi ingrămădiţi cu toţii in jurul corpului său căzut... care...

Brusc işi dădu seama că privea in jos.

Era acolo jos, intins pe spate, desfigurat. Era insă şi aici sus, contemplind liniştit.

Un gind il străfulgeră : Minunea minunilor ! Poveştile cu viaţa-după-viaţă erau adevărate.

Deşi această constatare era cit se poate de umilitoare pentru un fizician ateu, simţea doar o blindă surpriză, nicidecum o schimbare a liniştii in care era cufundat.

Gindi din nou : Ar trebui să vină după mine vreun inger sau ceva asemănător.

Scena pămintească se disipa. Intunericul ii invada conştiinţa, dar in depărtare, ca o ultimă licărire a privirii, apăruse o figură de lumină vag omenească, ce radia căldură.

Murray gindi : Ce renghi mi s-a tras. Mă inalţ la ceruri. Pe cind gindea toate acestea, lumina păli, rămînind doar căldura. Linişiea nu inceta insă să-l impresoare ca şi cum in tot universul n-ar mai fi rămas decit el... şi Vocea.

Vocea spuse :

— Am făcut acest lucru de atitea ori şi incă mai pot fi mulţumit de succes.

Murray ar fi vrut să spună ceva, dar nu mai era conştient că mai are o gură, o limbă sau coardele vocale. Şi totuşi vroia să producă un sunet. Incercă, in lipsa gurii, să vuiască cuvintele, să le expire sau să le-mpingă cumva afară printr-o contracţie. Şi ele ieşeau. Îşi auzi şi işi recunoscu cu o claritate infinită propria voce, propriile-i cuvinte.

— Aici este Cerul ?

Vocea ii răspunse :

— Aici nu este un loc aşa cum il inţelegi tu.

Murray se simţea puţin jenat, dar următoarea intrebare trebuia pusă.

— Suzaţi-mă dacă par un nătărău. Sinteţi Dumnezeu ?

Fără să-şi schimbe intonaţia sau să altereze in vreun fel puritatea sunetului, Vocea reuşi să pară amuzată.

— E ciudat, dar de fiecare dată mi se pune aceeaşi intrebare, desigur intr-un număr infinit de feluri. Nu există un răspuns pe care ţi l-aş putea da şi pe care l-ai putea inţelege. Sint — asta e tot ce-ţi pot spune semnificativ iar tu il poţi acoperi cu orice cuvint sau concept doreşti.

Murray continuă :

— Dar eu ce sint ? Un suflet ? Sau sint şi eu o existenţă personificată. Incercase să nu pară sarcastic dar i se părea că dăduse greş. Se gindi atunci, pentru o clipă, să adauge un „Înălţimea Sa" sau „Mult Prea Sfinte" sau ceva care să diminueze sarcasmul, dar nu se hotări s-o facă, deşi,

pentru prima oară, se vedea acum speculind asupra perspectivei de a fi pedepsit pentru insolență — sau păcat ? — cu Iadul sau ceva asemănător.

Vocea nu păru ofensată :

— Îți este mult mai ușor să-ți răspunzi și singur. Poți să te consideri un suflet dacă-ți face plăcere, dar ceea ce ești cu adevărat reprezintă o rețea de forțe electromagnetice astfel aranjate incit toate interconexiunile și legăturile să fie exact copia celor ale creierului din universul existenței tale — pină in cel mai mic detaliu. De aceea ți-ai păstrat capacitatea de-a gindi, memoria, personalitatea. Ți se pare astfel că ești tu insuți.

Murray se arătă sceptic :

— Vrei să spui că esența creierului meu era nemuritoare ?

— Nicidecum. Nimic din tine nu e nemuritor cu excepția a ceea ce eu aleg să fie. Eu am format rețeaua. Eu am construit-o in timpul existenței tale fizice și am adaptat-o cind această existență a incetat.

Vocea părea a fi evident incintată de sine și după un moment de pauză continuă.

— O construcție complexă dar cit se poate de fidelă. Aș putea-o folosi pentru fiecare ființă omenească din lumea ta, dar sint mulțumit să n-o fac. In selecție există plăcerea.

— Deci alegi foarte puțini.

— Foarte puțini.

— Și ce se intimplă cu restul ?

— Uitarea ! A, desigur, tu îți imaginezi că este Iadul.

Murray ar fi roșit dacă ar fi avut cum. Spuse :

— Eu nu. Așa se spune, oricum, cu greu m-aș fi gindit că

am fost intr-atit de virtuos. incit să atrag atenția, ca unul dintre Aleși.

— Virtuos ! A, înțeleg ce vrea să insemne. A trebuit să-mi forțez un pic gindirea. Nu. Te-am ales pentru capacitatea ta de gindire, așa cum aleg cvadrilioane din toate speciile inteligente ale Universului.

Murray deveni brusc curios, o meteahnă de o viață. Spuse :

— Îi alegi pe toți singur sau mai sint și alții ca tine ?

Pentru o clipă Murray se așteptă la o reactie de iritare, dar cind Vocea reveni era la fel de impasibilă.

— Dacă sint sau nu și alții este irelevant pentru tine. Acest Univers este al meu și numai al meu. Este invenția mea, construcția mea, destinat scopurilor mele.

— Și totuși din cvadrilioanele de rețele pe care le-ai creat îți pierzi timpul cu mine ? Sint oare atit de important ?

Vocea răspunse :

— Nu ești deloc mai important. Sint in același timp și cu alții intr-un fel care ar părea simțurilor tale simultan.

— Și totuși ești unul singur ?

Din nou amuzată, vocea spuse :

— Incerci să mă atragi intr-o inconsecvență. Dacă ai fi o ameoba care poate înțelege individualitatea numai în legătură cu o singură celulă și dacă ar fi să întrebi o balenă, ce cuprinde peste treizeci de cvadrilioane de celule, dacă e una sau mai multe din aceste celule, ar putea fi răspunsul balenei inteligibil pentru ameoba ?

Murray răspunse sec :

— Am să mă gindesc. Ar putea fi inteligibil.

— Exact. Asta este funcția ta. Să gindești.

— La ce bun. Presupun că deja cunoști totul.

Vocea spuse :

— Chiar dacă aș ști totul, n-aș putea ști că știu totul.

Murray remarcă.

— Asta sună un pic a filozofie orientală, ceva ce pare profund precis deoarece n-are nici un înțeles.

Vocea spuse :

— Promiți. Ai răspuns paradoxului meu cu un nou paradox — numai că al meu nu e paradox. Apreciază și singur: Exist de o veșnicie, dar ce înseamnă asta ? Înseamnă că nu-mi pot aminti să fi apărut cindva. Dacă aș putea, n-aș exista dintotdeauna. Cum nu-mi pot aminti să fi apărut cindva, există deci cel puțin un lucru — natura apariției mele — pe care nu-l cunosc.

Apoi, deși ceea ce știu este

infinit, este la fel de adevărat că ceea ce se poate cunoaşte este infinit. Cum pot fi sigur că cele două infinituri sînt egale? Infinitatea cunoaşterii potenţiale poate fi infinit mai mare decît infinitatea cunoştinţelor mele de acum. Iată un exemplu simplu. Dacă aş şti fiecare din numerele pare, întregi, aş cunoaşte o infinitate de numere, dar cu toate acestea nu aş şti nici măcar un singur număr impar întreg.

Murray spuse »

— Dar numerele impare întregi se pot obţine. Dacă aduni unu la fiecare număr par din toată această serie infinită, vei obţine o altă serie infinită care va conţine seria infinită a numerelor impare întregi.

— Ai idei. Îmi place. Va fi sarcina ta să găseşti astfel de căi, desigur mult mai dificile, din cunoscut în necunoscut. Ai memoria intactă. Îţi vei aminti toate datele pe care ţi le-ai însuşit vreodată sau pe care le vei putea deduce din acestea. La nevoie vei avea posibilitatea să cunoşti orice date noi vei considera necesare pentru problemele pe care le vei rezolva.

— Nu ţi le poţi rezolva şi singur?

Vocea spuse :

— Pot, dar este mai interesant în acest fel. Am construit universul pentru a avea cît mai multe fapte cu care să mă confrunt. Am introdus principiul incertitudinii, entropia şi alţi factori aleatori pentru ca întregul să nu devină evident deodată. A funcţionat bine, devreme ce m-a amuzat de-a lungul întregii sale existenţe.

Am sporit apoi complexitatea, care a condus mai întîi la viaţă, apoi la inteligenţă, şi am utilizat-o ca pe o sursă pentru o echipă de cercetare, nu pentru că aveam nevoie de ajutor, ci pentru că voiam să introduc un nou factor aleatoriu. Am descoperit că nu puteam prezice de unde putea veni, sau prin ce mijloace era obţinută, următoarea piesă interesantă de cunoaştere cîştigată.

Murray întrebă :

— Se întîmplă aşa ceva?

— Desigur. Nu trece un secol fără să apară de undeva un lucru interesant.

— Ceva la care te-ai fi putut gîndi şi singur dar n-o făcuseşi încă?

— Da.

— Şi crezi că ai vreo şansă să mă obligi în acest fel?

— În secolul următor? Practic nici una. Pe termen lung însă, succesul e sigur, devreme ce vei fi angajat pe veşnicie.

Murray întrebă :

— Voi gîndi o veşnicie? La Nesfîrşit?

— Da.

— Cu ce scop?

— Ţi-am spus. Să afli noi cunoştinţe.

— Dar, dincolo de asta, cu ce scop să descopăr noi cunoştinţe?

— Este exact ce făceai în existenţa ta în Univers. Ce scop aveai atunci?

Murray spuse :

— Să cîştig noi cunoştinţe pe care numai eu le puteam cîştiga. Să primesc elogiile semenilor mei. Să simt satisfacţia lucrului împlinit, ştiind că am avut la dispoziţie puţin timp... Acum aş putea cîştiga ceea ce ai putea cîştiga şi singur, dacă ai vrea să-ţi dai puţin osteneala. Tu nu mă poţi elogia, poţi cel mult să fii amuzat. Şi nu este nici un merit sau satisfacţie în împlinirea unui lucru, dacă ai la dispoziţie eternitatea.

Vocea spuse :

— Şi nu găseşti că gîndirea şi descoperirea sînt valoroase prin ele însele? Nu crezi că ele nu reclamă un scop anume?

— Pentru un timp finit da. Nu pentru eternitate.

— Îţi înţeleg punctul de vedere. Dar, oricum, nu ai de ales.

— Zici că trebuie să gîndesc. Nu mă poţi obliga!

Vocea spuse :

— Nu vreau să te constring direct. N-o să am nevoie de aşa ceva. Devreme ce nu poţi face altceva decît să gîndeşti, vei gîndi. Nu ştii cum să nu gîndeşti.

— Atunci am să-mi stabilesc eu un ţel. Am să-mi inventez un scop.

Vocea spuse îngăduitoare.

— Acest lucru îl poţi, desigur, face.

— Am găsit deja un scop.

— Pot să-l ştiu şi eu?

— Îl ştii deja. Ştiu că nu comunicăm pe calea obişnuită. Îmi adaptezi reţeaua în aşa fel încît cred că te aud şi îţi vorbesc, dar, de fapt, transferi gînduri spre şi de la mine. Iar cînd reţeaua mi se schimbă odată cu gîndirea, eşti instan-

taneu conştient de ea şi nu ai nevoie să ţi-o transmit eu.

Vocea spuse :

— Surprinzător de corect. Îmi place. Dar mi-ar place şi mai mult dacă mi-ai spune singur propriile ginduri.

— Atunci am să ţi le spun. Scopul gîndirii mele va fi să descopăr o cale să distrug această reţea a mea pe care tu ai creat-o. Nu vreau să gîndesc fără nici un ţel, doar să te amuz. Nu vreau să exist o veşnicie pentru amuzament. Nu vreau să gîndesc o veşnicie numai pentru a te amuza. Toată gîndirea mea va fi canalizată spre distrugerea reţelei. Aceasta mă va amuza pe mine.

Vocea spuse :

— N-am nici o obiecţie. Chiar şi gîndind concentrat spre distrugerea propriei tale existenţe, fără să vrei, poţi descoperi ceva nou şi interesant. Şi chiar dacă reuşeşti în această încercare de sinucidere, nu vei obţine nimic, pentru că te voi reconstrui instantaneu în aşa fel încît să-ţi fac metoda de sinucidere inoperantă. Şi dacă găseşti o altă modalitate şi mai subtilă de autodistrugere, te voi reconstrui cu această posibilitate eliminată, şi tot aşa la nesfîrşit. Ar putea fi un joc interesant dar fără-ndoială vei exista etern. Este voinţa mea.

Murray simţi un tremur dar rosti cu un calm perfect :

— Pînă la urmă, mă găsesc deci în Iad. Ai dat de înţeles că nu există aşa ceva, dar dacă aici era Iadul, îmi dau seama că trebuie să mînţi pentru a respecta regula jocului.

Vocea spuse :

— În acest caz la ce bun să te mai asigur că nu te afli în Iad ? Şi cu toate acestea te asigur din nou. Nu există nici Iad nici Cer. Exist numai eu însumi.

Murray spuse :

— Să presupunem atunci că gîndirea mea se va dovedi nefolositoare. Iar dacă nu voi veni cu nimic folositor, nimic valoros, de ce atunci să nu mă dezasamblezi, să nu mai ai grijă mea ?

— Ca răsplată ? Vrei Nirvana ca preţ al eşecului şi vrei să mă convingi de acest eşec ? Aici nu începe nici o tocmeală. Nu vei da greş. Avînd întreaga eternitate înainte-ţi, nu se poate să nu-ţi vină cel puţin o idee interesantă, oricît te-ai împotrivi acestui lucru.

— Atunci am să-mi propun alt ţel. N-o să mai încerc să mă distrug. Am să-mi propun umilirea ta. Am să mă gîndesc la ceva la care nu numai că nu te-ai gîndit niciodată, dar la care niciodată nu te-ai putea gîndi. Am să mă gîndesc la ultimul răspuns dincolo de care nu mai există cunoaştere.

Vocea spuse :

— Nu înţelegi natura infinitului. Pot fi lucruri pe care nu mi-am dat osteneala să le cunosc. Dar nimic nu poate fi ce eu nu aş putea cunoaşte.

Murray spuse prudent :

— Nu-ţi ştii începutul. Tu ai spus-o. Prin urmare nu poţi şti sfîrşitul. Prea bine atunci. Acesta va fi ţelul meu şi totodată ultimul răspuns. N-am să mă distrug eu. Pe tine am să te distrug, dacă n-o faci tu mai înainte.

Vocea spuse :

— O ! Ai ajuns aici foarte repede. Aş fi crezut că-ţi va lua mai mult timp. Nu este unul, din cei pe care-i am cu mine în această existenţă de meditaţie perfectă şi eternă, care să nu aibă ambiţia de a mă distruge. Acest lucru nu este posibil.

Murray spuse :

— Am toată eternitatea la dispoziţie să gîndesc o cale de a te distruge.

Vocea îi răspunse netulburată :

— Atunci încearcă. Şi dispăru.

Dar Murray avea acum un ţel şi era mulţumit.

Pentru că ce altceva decît un sfîrşit şi-ar putea dori oricare Entitate, conştientă de existenţa sa eternă ?

Şi oare ce căutase Vocea miliarde şi miliarde de ani ? Şi pentru ce alt motiv fuseseră create inteligenţele şi anumite specimene salvate şi puse la treabă, decît să ajute în această grandioasă căutare ? Iar Murray intenţiona ca el şi numai el să fie cel care va reuşi.

Metodic, şi cu emoţia unui ţel grandios, Murray începu să gîndească.

Avea timp destul.

În românește de
Mihai Bădescu

O PLIMBARE în CIUCAȘ

În Curbura Carpaților, zona Masivului Ciucaș ocupă un loc aparte. Vîrfurile sale nu ating 2000 m, iar culmile îi sînt relativ domoale, întrerupte pe alocuri de stîncării spectaculoase. Un turist antrenat poate parcurge întregul masiv într-o singură zi ! Una din ciudățeniile acestei zone, însă, o constituie abundența monumentelor megalitice, a acelor stînci cu stranii înfățișări antropo sau zoomorfe. Cu ajutorul imaginilor, vă facem o invitație spre frumusețea și puritatea înălțimilor montane, printre ciudatele steiuri de piatră ale Ciucașului.

1

● 1 ●: Plecînd din Pasul Bratocea spre culmea cu același nume, prima stîncă ciudată ce străjuiește cărarea turistică se numește PRICOLICIUL

● 2 ●: SFINXUL BRATOCEI este într-atît de cunoscut, încît nu ne-am mai încumetat a-i reda imaginea clasică. Fotografia ni-l prezintă însă văzut din spate, dintr-un loc de unde se deschide o splendidă priveliște asupra întregii zone înconjurătoare.

● 3 ●: GEMENII BRATOCEI înfrățiți într-o eternă îmbrățișare, tind parcă împreună spre depărtarea zărilor albastre.

● 4 ●: Priveliște de coșmar, BABA-CLOANȚA se desprinde aevea din basmele copilăriei noastre, străjuind aceeași potecă turistică a Bratocei.

3

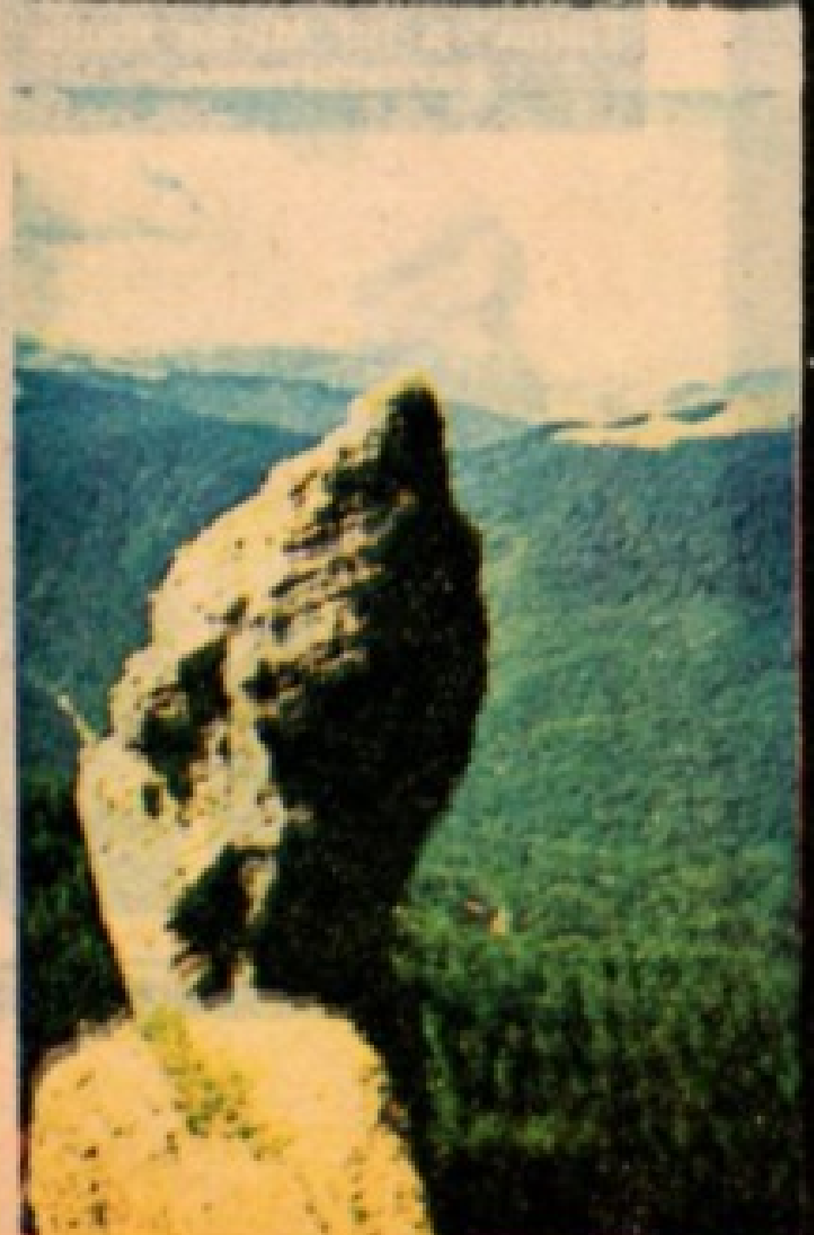

2

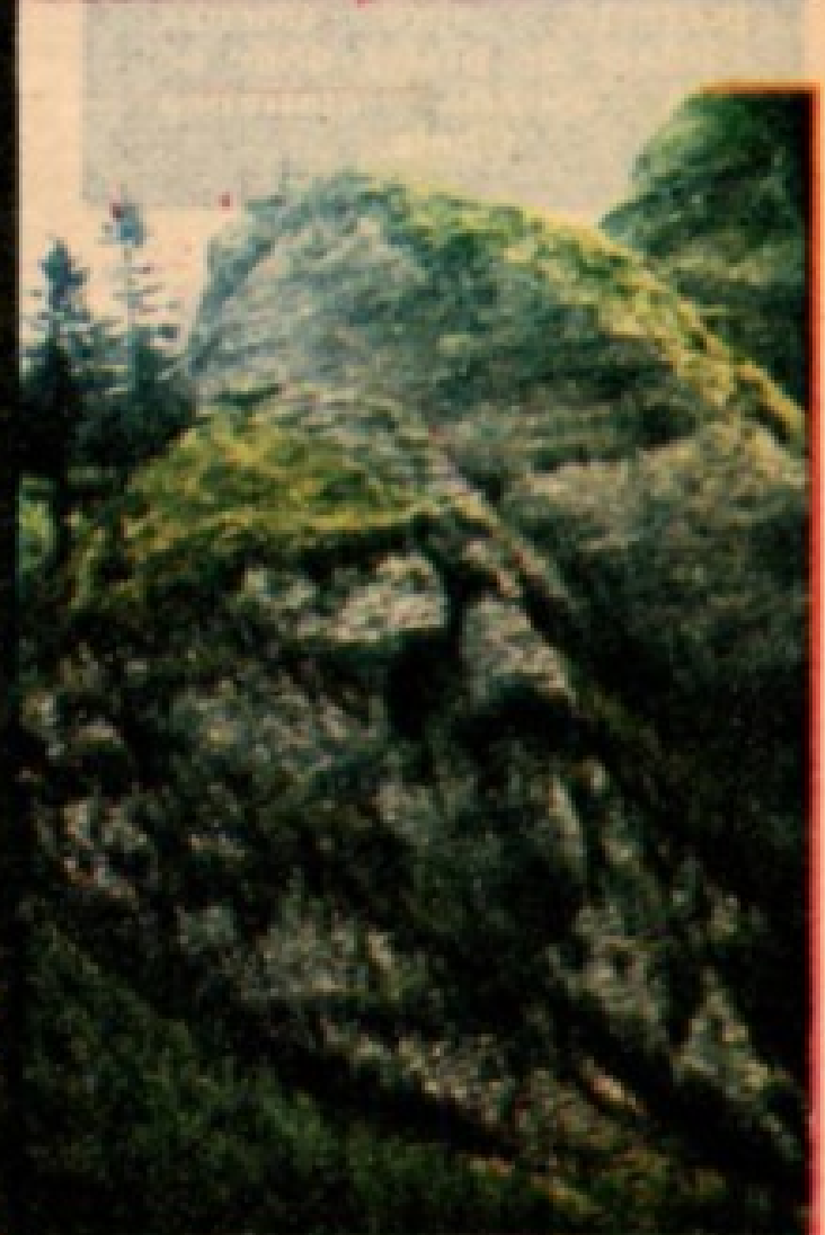

4

5

● 5 ●: Bătrînul TATA NOE, înțeleptul, ne anunță că, deocamdată, am scăpat de urcușul abrupt și sîntem liberi să străbatem poteca domoală a munților Bratocea spre Țigăile Mici.

● 8 ●: În zona Țigăilor Mici, MENTORUL își așteaptă grămăticii spre a le împărtăși din bogata sa experiență.

8

10

● 10 ●: În imediata apropiere a TURNULUI, ALBĂ-CA-ZĂPADA, delicată și suavă, ne întîmpină zîmbind unor taine numai de ea știute.

6

● 6 ●: Pe una din culmile sudice ale munților Bratocea, PROFETUL, singuratic și întristat, privește spre imensa căldare de piatră unde se află așezată stațiunea Cheia.

● 9 ●: Chiar în Șaua Țigăilor, străjuind poteca ce începe a coborî spre Baba-Runca, TURNU GOLIAT rămîne unul dintre cele mai spectaculoase și reprezentative monumente megalitice ale zonei.

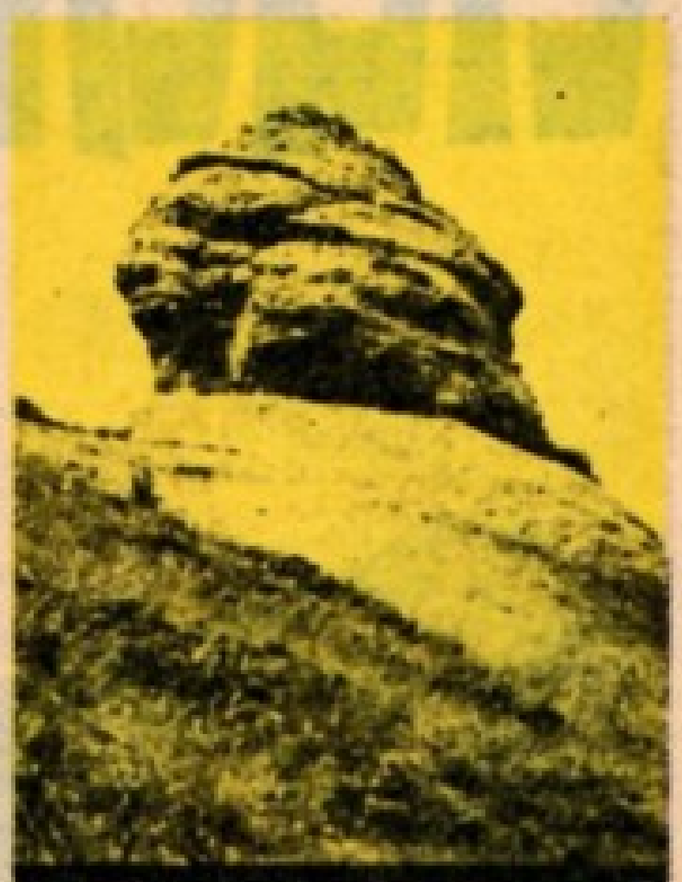

11

● 11 ●: POPÎNDĂUL, aflat chiar sub vîrful Ciucaș, este mirat de cîtă liniște și pace s-a așternut în jurul său.

●

● 12—13 ●: AUGUSTIN și AUGUSTINA, două stînci aproape gemene, amintesc în mod paradoxal de „Terente și Tiina" a lui Miron Radu Paraschivescu.

12—1

9

● 7 ●: Printre stîncăriile Țigăilor Mici îl putem admira pe BĂTRÎNUL PATRIARH, în a cărui imensă barbă pare a fi împietrit toată înțelepciunea lumii.

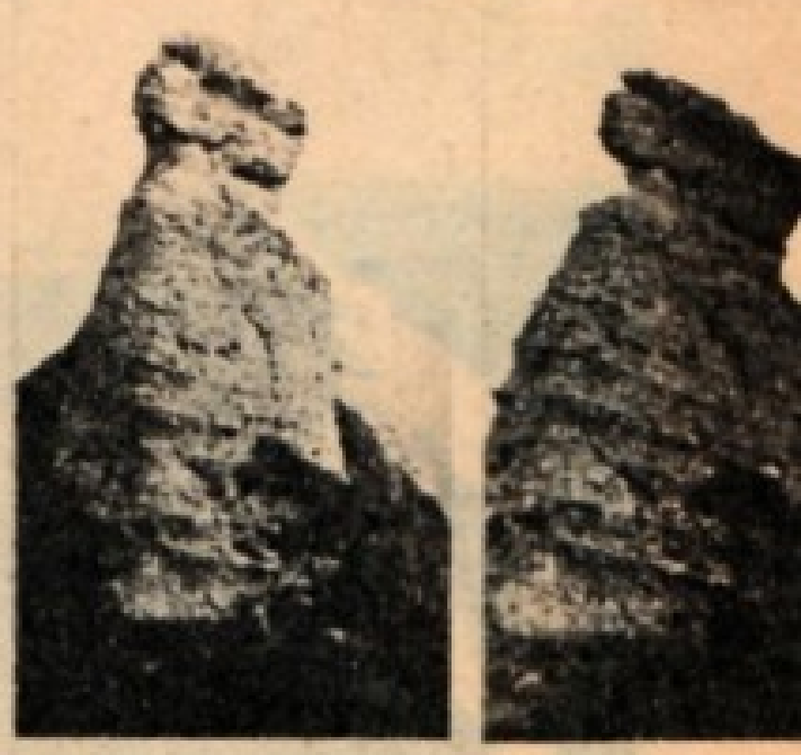

7

14

● 14 ●: Spre nord față de vf. Ciucaș, **MINA DIAVOLULUI**, cu cele cinci imense degete de piatră ale sale îndreptate acuzator spre nemărginirea universului.

17

18

19

● 17—18—19 ●: Și în aceeași zonă, numită „Mireselе", trei stînci ciudate, **STRAJA VĂII, OIERUL** și **PIATRA MIRESEI**, liniștite în singurătatea lor împietrită.

15

● 15 ●: Tot în zona nordică a masivului, **CĂȚELUȘUL**, cuminte și ascultător, așteaptă liniștit tainul stăpînului său.

●

● 16 ●: **MARELE DAC**, masiv și întunecat, pare povîrnit sub propria-i senectute.

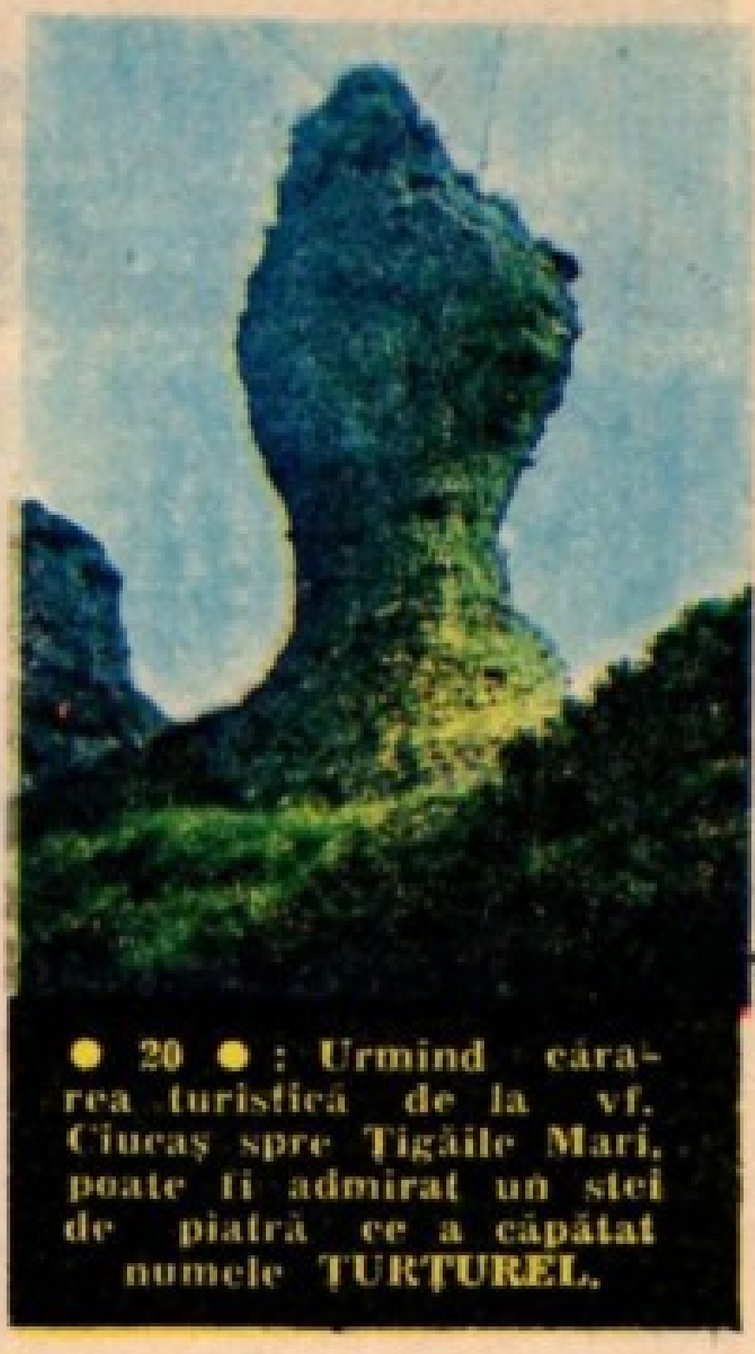

20

● 20 ●: Urmînd cărarea turistică de la vf. Ciucaș spre Țigăile Mari, poate fi admirat un stei de piatră ce a căpătat numele **TURTUREL**.

21

● 21 ●: În imediata lui apropiere, **PAZNICUL DE SEARĂ** îndreaptă o privire scrutătoare exact spre locul unde apune soarele.

22

● 22 ●: În zona Țigăilor Mari, **CUMPĂNA ZĂRILOR**, pare să se fi resemnat sub urgia tuturor uraganelor pămîntului.

16

23

● 23 ●: HOLTEIUL, liniştit dar puţin îngîmfat, este o stîncă aflată în apropierea cărării ce duce din Şaua Ţigăilor, pe sub Ţigăile Mari, spre cabana Ciucaş.

26

● 26 ●: Pe muntele Babeş, cu domoale păşuni alpine, FAMILIA face notă discordantă, dar îşi răscumpără „greaşeala" ţinînd sub strictă observaţie toată partea de sus a Văii Teleajenului.

24

● 24 ●: Iar alăturat cărării ce leagă această cabană de aceea de la Muntele Roşu, deasupra Văii Berii (cuvîntul vine de la germanul Beer = urs şi nu de la ceea ce se cheamă că bem după ce ni se toarnă în halbe), ACUL CĂTĂLINEI pare a ne duce cu gîndul spre Luceafărul poeziei româneşti.

27

● 25 ●: O altă piatră ciudată, ZĂGANUL, s-a oprit din zboru-i maiestuos spre a se odihni o clipă pe culmea căreia i-a împrumutat numele.

●

● 27 ●: În zona muntelui Babeş, CAPAŢÎNOSUL puţin cam obraznic şi...

●

● 28 ●: SĂRUTUL PIETRELOR cu duioşia îmbrăţişării lor.

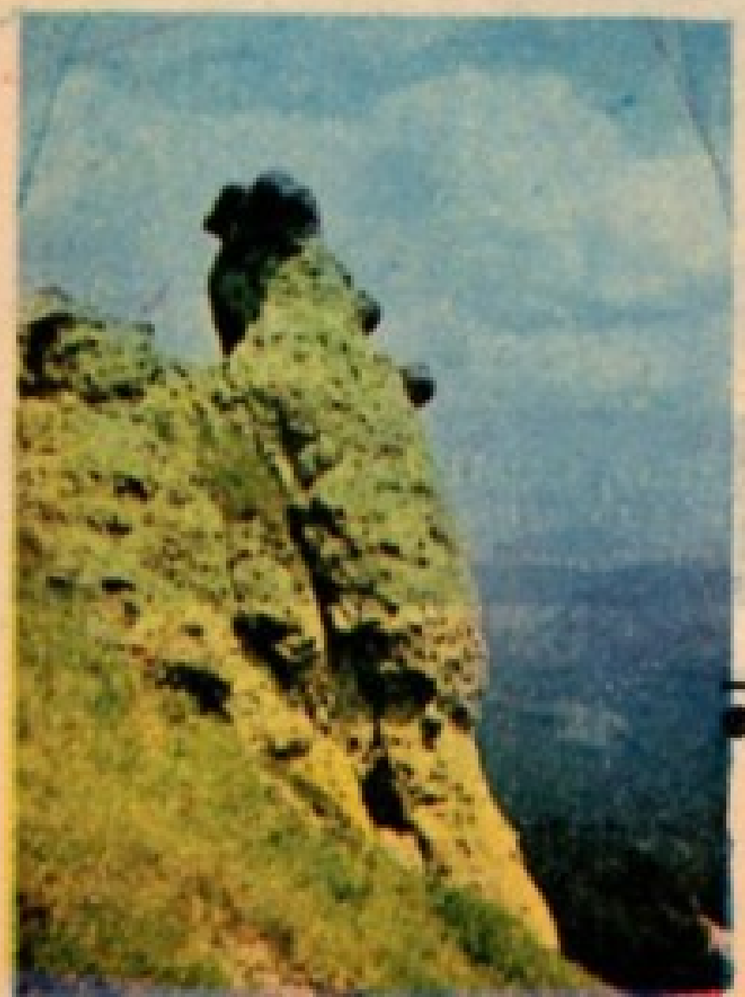

25

28

Text şi imagini :
Prof. Călin N. Turcu
Vălenii de Munte

AL. MACEDONSKI

Rondelul oraşului din Indii

Spart a fost oraşul mare
De a vremei vitregie :
Peste moarta gălăgie
Cresc copacii pin-n zare.

S-a uitat ce-a fost urgie,
Ce-a fost falâ şi-nălţare :
Spart a fost oraşul mare
De a vremei vitregie.

Într-a soarelui magie
Strălucesc porfiruri rare,
Urme şterse tot mai tare
Din străvechea energie... —
Spart a fost oraşul mare.

Rondelul pagodei

De mari fluturi sărutată,
Pe-o movilă — artificială,
E pagoda argintată
De zimbirea matinală.

Umbra pomilor mişcată,
O dezbracă, virginală,
De mari fluturi sărutată
Pe-o movilă — artificială.

Picurind, diamantată,
Porţelanul roz i-l spală
Roua tainic deşirată
Pe faţada sculpturală, —
De mari fluturi sărutată.

Rondelul opiului

Fumindu-şi opiul uitării
Pe rogojini de pai de-orez,
Fo-hi, spre piscul aiurării,
E dus de visul lui chinez.

Scăpat de chinul zbuciumării,
Senin ca după-un meterez,
Fumează opiumul uitării
Pe rogojini din pai de-orez.

Iar cînd soseşte al nopţii miez
Ce-l urcă-n slava îmbătării,
Deplin se dă halucinării,
Ce-atunci e singurul său crez,
Fumindu-şi opiul uitării.

Ion Popescu Negreni : „Stăvilar"

LEON FERARU

Vară indiană

Aici e vară indiană,
Şi arborii sînt o rugină
Şi clipa de amurg e plină,
De-un soare roşu ca o rană.

Culori de roze-nsingerate
Culori de focuri rumenite ;
Şi diamante şlefuite
Aruncă flăcări peste toate...

Ce frunze veştede-n grădină !
Şi frunza care cade, parcă,
În aerul ticnit, e-o barcă
Purtînd un licur de lumină.

Cu fiecare frunză piere
Podoaba verii indiene :
Multicolorele ei pene
Vai, sînt atît de efemere...

Harford, Ct.
16 feb. 1913

ION BARBU

Isarlîk

La vreo Dunăre turcească,
Pe şes veşted cu tutun,
La mijloc de Rău şi Bun
Pin la cer fringindu-şi dreapta
Trebuie să înflorească :
Alba,
Dreapta
Isarlik !

Ruptă din coastă de soare !
Cu glas galeş, de unsoare,
Ce te-ajunge-aşa de lin
Cind un sfint de muezin
Filfiie, inalt, o rugă
Pe fuişor, la ziua-in fugă...

• • •

– Isarlik, inima mea,
Datá-n alb, ca o raia,
Într-o zi cu var şi ciumă,
Cuib de piatră şi legumă
– Raiul meu rămii aşa !

Fii un tirg temut, hilar
Şi balcan – peninsular.

La fundul mării de aer
Toarce gitul, ca un caer,
În patrusprezece furci,
La raiele ;
rar, la turci !
Beată într-un singur vin :
Hazul Hogii Nastratin.

• • •

Colo cu doniţi in spate,
Asinii de la cetate,
Gizii, printre fete mari,
Simigii şi gogoşari,
Guri cască cind Nastratin

La jar alb topeşte in,

Vinde-n leasă de copoi
Căţei iuţi de usturoi,
Joacă, şi – in cazne sună
Cind cadina curge-n Lună.

• • •

Deschideţi-vă porţi mari !
Marfă-aduc, pe doi măgari,
Ca să vind acelor case
Pulberi, de pe lună rase,
Şi-alte poleieli frumoase ;
Pietre ca apa de grele,
Ce fireturi, ce inele,
Opinci pentru hagialic
– Deschide-te Isarlik !
Să-ţi fiu printre foi un mugur,
S-aud multe, să mă bucur
La răstimpuri, cind Kemal,
Pe Bosfor, la celalt mal,
Din zecime, in zecime,
Taie-n Asia grecime ;
Cind noi, a Turchiei floare,
Într-o slavă stătătoare.

Dăm cu sîc
Din Isarlik !

ION PILLAT

Suleimanie

Cad frunzele greoi din pomul inserării –
Un muezin vrăjind pe sus le-a scuturat.
Ba nu, porumbi brumaţi pe marmurile
scării,
Ca umbre, deşirind albastru, au zburat.

În pene păsări duc amurgul pin-la Pera...
Dar noi, lăsind pe-aripi văzduhul,
ne-am oprit
În curte, logodind geamia cu tăcerea
Şi chiparoşii suri cu cerul înflorit.

Privim Stambulul cum treptat în vis
se pierde,
Amurgul, cu turban de neguri strins
pe cap.
Îl duce sub un cer de sticlă roz şi verde,
În care suliţi lungi de minarete-ncap.

Ca un copil suflind uşor clăbuci cu paiul,
Cu raza-i umflă-n zări cupole de geamii,
Oraşul ireal se clatină ca raiul,
Şi de-o să zboare-n cer deodată,
nu mai ştii...

Căci surd in Ramazan a bubuit semnalul.
Sunt stele sau lumini ce pe moschei răsar,
Cind sufletul în bărci îşi tremură fanalul
Pe-un Corn de Aur stins şi vînăt spre
Fanar ?

Dragoş Morărescu : „La porţile Orientului"

ŞTEFAN PETICA

Semiorient

Se mişcă apa incetişor,
Şi pinzele s-au ridicat
În vint uşoare fluturind : E totul gata
de plecat.

În ochii bieţilor pribegi,
Veniţi din mindre depărtări,
Sclipeşte vag melancolia
Şi nostalgia altor ţări.

Hrănit de-albastrul nesfirşit
Din luminatul firmament,
Nedesluşit imi flutureazâ
În minte-un vis de Orient.

Ascensiunea SIDEI POATE FI OPRITĂ!

Imaginea sintetică a virusului H.I.V., obținută de către cercetătorii francezi cu ajutorul calculatorului

Un premiu de o mie de dolari instituit de Organizația Mondială a Sănătății (O.M.S.) stă gata să recompenseze pe cel care ar semnala un caz de îmbolnăvire prin variolă. Un premiu oferit pentru posibila redescoperire a unei boli, astăzi socotită dispărută, tocmai în speranța că această maladie nu va mai apare niciodată. Premiul acesta are menirea de-a se constitui într-un simbol al victoriei omului asupra bolii.

În cărțile medicale ale veacului următor, variola va fi doar un capitol de istorie a medicinei. Chiar și acum variola este de domeniul trecutului. S-a depășit un deceniu de cînd inspăimîntătorul „vărsat negru" a încetat să mai existe. Un deceniu de liniște, cel puțin pe această temă, în agitata viață a planetei. Un succes imposibil de realizat

dacă nu ar fi existat înțelegere între toate statele lumii. Unul dintre puținele domenii în care s-a putut colabora perfect. În viitor, asemenea puncte de vedere comune, sperăm să fie din ce în ce mai numeroase. Oricum, începutul e întotdeauna mai greu.

Ultimele două cazuri de variolă sînt chiar nominalizate. O fetiță de trei ani, din Bangladesh, Rahima Banu, și bucătarul de 27 de ani, de la un spital somalez din Merka, Ali

O legendă japoneză din secolul al XII-lea îl preamărește pe unul din eroii acelei vremi, arcașul Chinzei Hachiro Tametomo care, exilat fiind pe insula Oshima, reușește să împiedice demonul variolei să pătrundă în Țara de la Soare Răsare. O stampă reprezentîndu-l pe celebrul arcaș se găsea secole de-a rîndul agățată pe unul din pereții fiecărei case japoneze pentru a proteja locuitorii de această teribilă maladie. În desen se poate observa una din victimele demonului marcată de explozia variolei.

Edward Jenner, medicul englez care in 1796 a deschis era vaccinărilor antivariolice. (Tablou aflat la Biblioteca Națională din Paris).

Maow Maalin, care dealtfel au și fost salvați, ca o supremă încoronare a victoriei totale asupra bolii.

Zeci de milioane de oameni salvați de suferință, sute de milioane de oameni scăpați de psihoza posibilei îmbolnăviri, miliarde de dolari economisite. Dealtfel în cartea recent apărută în R.F.G. „Biruitorii în alb", Nikolai von Michalowsky, ilustrează principalele momente ale aprigei dispute. *)

Mai există virusul variolei pe planetă ? Da, dar captiv în două centre de cercetări ale O.M.S., păzit cu străşnicie, vizitat periodic în „cuşca sa" de virusologi, în timp ce un stoc pentru o eventuală urgență inopinată, suficient pentru vaccinarea a 200 000 000 de persoane, este mereu împrospătat.

A durat mult lupta cu boala. O încrîncenare de aproape două secole.

În 1796, un modest medic de țară, Edward Jenner, descoperă principiul vaccinării. La numai 5 ani, în 1801, peste 200 000 de persoane beneficiau de vaccin. Au trebuit însă 183 de ani, plătindu-se scump acest interval, pentru ca să putem spune astăzi laconic : „variola nu mai există !" Omenirea poate respira liniștită după această lungă cursă în slujba sănătății, dar nu într-o deplină

Desen mexican din sec. al XVI-lea reprezentînd ascensiunea victimelor variolei

tihnă. Un teribil dușman al sănătății a fost înfrînt. Un altul, mai viclean, apare la orizont. El se cheamă SIDA.

S-au găsit chiar și voci care au acuzat campania de vaccinare antivariolică de a fi responsabilă pentru răspîndirea îmbolnăvirii SIDA. Nu mai departe decît la 11 mai 1987, publicația londoneză „Times" emitea o asemenea idee, fără un substrat medical, științific sau chiar logic. Exact acolo unde în ultimele decenii s-a vaccinat masiv antivariolic, în Asia, cazurile de SIDA sînt cele mai rare. Și să nu uităm marile aglomerări populaționale care există pe continentul asiatic. Cu toate acestea, la 1 ianuarie '88 respectivul continent nu înregistra decît 224 îmbolnăviri, dintr-un total de 73 747 cazuri centralizate la Geneva, la sediul O.M.S., după datele comunicate de 129 de state. În fruntea listei se afla S.U.A., ea singură avînd 48 139 bolnavi, iar alte 41 state latino-americane 7 215 cazuri. În Europa, 27 țări anunțau 8 839 îmbolnăviri, iar 37 state africane comunicau cifra de 8 652 privind persoanele atinse de sindromul imunodeficienței dobîndite, în timp ce Oceania, Australia, Noua Zeelandă aveau și ei 742 bolnavi.

La sfîrșitul lui februarie '88, O.M.S. comunică o nouă statistică : 81 433 cazuri, dintr-un total de 150 000 bănuiți a exista în lume, estimîndu-se totodată că există circa zece milioane de purtători ai virusului. Viitorologii apreciază că S.U.A. vor avea în 1991, 270 000 cazuri, cifră mult superioară restului lumii.

ar ce reprezintă cea mai comentată îmbolnăvire a ultimilor ani, boala sfîrșitului de mileniu, teribila SIDA, față de tabloul general al îmbolnăvirilor umane ? Puțin, neînsemnat de puțin. Nu mai departe decît cu opt ani în urmă, bolile infecțioase și parazitare au cauzat moartea a 16 380 000 persoane, în țările în curs de dezvoltare. Un număr de șase boli ce pot fi prevenite, la copil, și anume : difteria, tusea convulsivă, teta-

---

* „Sieger in Weiss" Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 1988.

Vehicole de teren de toate categoriile cu insemnele Organizației Mondiale a Sănătății purtînd spre locuri izolate echipe medicale, precum și mari recompense in bani au permis să fie depistate ultimele victime ale variolei. În 1977 — în Somalia ultimul caz endemic din lume : Ali Maow Maalin și în Bangladesh — Rahima Banu în vîrstă de trei ani.

nosul neonatal, poliomielita, rujeola și tuberculoza au făcut patru milioane de victime in 1984. Patru milioane de victime și cîte zeci de milioane de copii cu sechele. Dacă ar fi existat o vaccinare sistematică a populației infantile această stare de lucruri n-ar fi existat. Dar pentru vaccinare sînt necesare fonduri. Știți cît reprezintă totalul sumei alocate pentru vaccinări, pe glob ? Numai costul a șase ore din programul mondial al inarmărilor. Nu este acesta oare un element total dezarmant ?

Faptul că într-o lume supercivilizată se mai moare încă de foame nu înseamnă oare nimic ? Faptul că zeci de milioane de oameni trăiesc sub cerul liber și nu au adăpost, nu grăiește de la sine despre marile inechități ale lumii contemporane ? Amănuntul deloc nesemnificativ că unele țări nu au încă o rețea sanitară proprie și un calendar precis de vaccinări, nu traduce o mare discrepanță între statele bogate și cele sărace ?

Dacă mai ținem cont și de faptul că o serie de state, și nu dintre cele mai bogate, sînt bîntuite de boli cu caracter endemic ne putem cu ușurință imagina ce fonduri sînt necesare pentru apărarea sănătății.

Și toate aceste necazuri care vin pe capul oamenilor, pentru a fi tratate, sau, și mai bine, prevenite, au nevoie de cadre calificate, spitale, medicamente, aparatură. Și astă costă. Costă, nu jucărie ! Costă cu atît mai mult cu cît o țară este mai săracă. Unde bugetul pentru sănătate nu-i prea mare, acolo apar și marile necazuri care golesc punga alocată îngrijirii oamenilor. Peste tot bugetele militare înghit bani cu nemiluita, așa încît costisitoarele boli sînt dominate de una singură : „boala inarmărilor".

Coperta publicației franceze „Le Point", din 1—7 decembrie 1986. Cu SIDA nu-i de glumit, dar nici cu... titlurile

Chiar într-o superputere ca S.U.A., unde cazurile de SIDA cresc alarmant, în 1991 se va aloca doar un miliard de dolari pentru sănătate în acest domeniu. Suma este mică dacă ne gîndim că tratamentul unui singur bolnav SIDA costă în jur de 28 000 de dolari, oricum din ce în ce mai scump, în condițiile de criză economică. Să nu uităm, însă, că prețul unui singur bombardier de tipul B-1-B se ridică la 280 000 000 de dolari și că s-au și comandat 100 de asemenea avioane, ceea ce înseamnă dintr-un foc 28 de miliarde de dolari, și există temeri, că la data livrării, aparatele ar fi depășite moral. Deci dintr-un condei se vor aloca alți bani, altă plăcere...

În plus, o serie de factori care concură la îmbolnăviri cum ar fi poluarea și stresul, la care se adaugă drogurile, alcoolul și fumatul au nu numai consecințe medicale ci și sociale dintre cele mai diverse. Și între toate tronează SIDA.

Dacă ne-am opri asupra alcoolului am constata că există un recul în unele țări europene, dar că săgeata alcoolismului pe glob crește amețitor. Unde crește ? Exact în țările sărace, în cele în curs de dezvoltare din Africa, America Latină și Pacificul oriental, acolo unde omul neîmplinindu-se, se refugiază în lumea alcoolului, a dezastrelor fizice, psihice și morale.

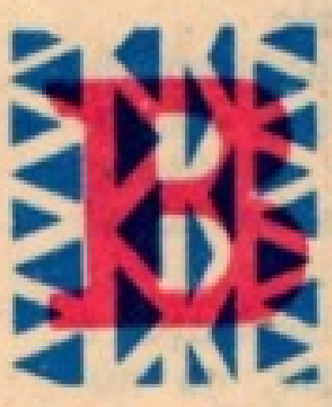

Dar relele nu sînt niciodată singulare. Nici o nenorocire nu vine singură, se spune. Drogurile fac victime, din ce în ce mai numeroase, și mulți tineri cad în capcană. Se consideră că în lume ar fi nu mai puțin de 48 de milioane de drogați, dintre care 30 de milioane fumează canabis, 1,6 milioane mestecă foi de coca, 1,7 milioane sînt opiomani, în timp ce 700 000 sînt consumatori de heroină.

Drogurile, un viciu, din păcate, din ce în ce mai greu stăpînit !

Şi tuturor acestora ce le putem opune ? Nu numai vaccinuri, nu numai medicamentă ci şi educaţie. O educaţie în sensul îngrijirii sănătăţii, o educaţie sănătoasă pentru sănătate. Prin educaţie sanitară putem preîntîmpina multe îmbolnăviri şi ea poate fi chiar mai eficientă decît orice medicament.

Şi nu este deloc de neglijat acest element nou ce a intervenit în viaţa omului, impus cu precădere în ultimele decenii şi al cărui rol se accentuează direct proporţional cu creşterea nivelului de civilizaţie.

Dar şi educaţia sanitară costă, şi nu puţin. Mai mult decît atît, pentru ca ea să fie eficientă trebuie să treacă timp. Vaccinînd o populaţie obţii un rezultat aproape pe moment, educaţia sanitară cere însă mijloace, pricepere şi multă, multă răbdare...

Investiţia, însă, nu este în vînt. În plus ea este foarte durabilă în timp, atunci cînd a fost făcută temeinic.

De ce există o legătură directă între civilizaţie şi educaţie sanitară ? Iată un aspect al problemei, care merită să fie analizat.

În primul rînd, civilizaţia a produs acea explozie, nu numai tehnică şi ştiinţifică, dar şi informaţională. A crescut considerabil aria cunoştinţelor despre univers, dar a crescut în aceeaşi măsură şi aria cunoştinţelor despre îmbolnăvirea organismului uman, despre nebănuitele faţete ale unor îmbolnăviri vechi, s-au reconsiderat terapii şi s-au reaşezat pe baze noi conceptele privind medicina profilactică.

Aurelio Peccei, într-o conferinţă a Clubului de la Roma, deşi nu era educator de sănătate, dar avea un rol educaţional prin funcţia de director al acestui club, spunea : „datorită progresului extraordinar al capacităţii noastre tehnico-ştiinţifice şi industriale, am acumulat elementele şi am primit instrumentele unei puteri fantastice, dar nu am ajuns încă la o viziune şi înţelegere clară a măsurii în care acest progres ne-a întărit poziţia şi ne-a lărgit responsabilităţile pe Pămînt sau a felului în care noua noastră putere ar trebui utilizată exclusiv pentru ameliorarea condiţiei noastre şi a mediului".

Legătura între macrocosmos şi microcosmos s-a dovedit nu numai foarte strînsă, dar şi bilaterală. Explozia informaţională a descris o serie întreagă de boli necunoscute, unele dintre ele fiind pur şi simplu etichetate drept misterioase. Au apărut endemii, panendemii şi epidemii meteorice. S-au generat psihoze. Şi cum să nu apară oare psihoza, cînd ea este astăzi la ordinea zilei ? Aproape că se va ajunge ca omul să nu fie considerat civilizat, dacă nu are o anumită psihoză.

Psihoza telecolorului, a videocasetofonului şi videodiscului, psihoza telefonului cu memorie, psihoza calculatorului sau psihoza automobilului sînt numai cîteva dintre „ozele" cu substrat tehnic ale psihicului uman.

Dar dacă ar fi numai ele ! Există o serie de psihoze cu substrat biologic. Astfel, în urmă cu două decenii, în S.U.A. a existat o veritabilă psihoză a herpesului, iar astăzi există o psihoză care nu mai respectă graniţele şi care tinde să devină o psihoză mondială, a acestui sfîrşit de mileniu, nimic altceva decît psihoza SIDA.

Coperta revistei „Santé du monde", din august-septembrie 1987. Acest număr a fost dedicat în întregime împlinirii a zece ani de la eradicarea variolei.

Prevenirea unor psihoze, sau prevenirea unor îmbolnăviri reprezintă teoretic şi bineînţeles practic, etapa iniţială în desfăşurarea unei boli şi a propagării ei în colectivitate. De multe ori însă, prevenirea unei îmbolnăviri nu este prin nimic efectuată, ci, din contră, ea este ajutată, în sensul că unele comportamente umane, dăunătoare să-

nătății, pot fi intilnite in respectivele situații.

Desigur, schimbarea unor comportamente umane necesită nu numai un timp indelungat, dar și variate tehnici de abordare și influențare a respectivelor comportamente.

Este vorba nu numai de o problemă antropologică, ci și de una psihologică și sociologic-educațională.

A influența opinia publică sau individuală în sensul schimbării unui anumit comportament, — igienic, alimentar, social, etic, educațional, este mult mai greu și mai lent decit a influența, să spunem, „fizionomia unei zone geografice".

Să mai atingem un aspect, și anume, al acelei dreprinderi, fumatul, care a căpătat în ultimul timp o proporție alarmantă, care este foarte aproape în unele cazuri de o componentă psihică, o anumită pasiune cu caracter maniacal. Ceea ce este mai tragic, însă, este faptul că vîrsta celor care fumează a scăzut, iar tineretul este „atras" de miracolul fumului de țigară, ca să nu mai vorbim de fumatul de haşiş, marijuana sau alte droguri, care fac din cei ce practică aceste obiceiuri adevărați robi.

S-au incercat diferite mijloace de influențare a populației pentru a nu fuma. Producătorii au scris pe pachetele de țigări că ele reprezintă un toxic pentru organism. Efectul a fost contrar. S-au vindut mai multe pachete. Fabricile au arătat că ele însele și-au blamat produsele.

Impozitele firmei au scăzut prin aparenta autoflagelare comercială. Numărul țigărilor vindute însă a crescut uluitor, antrenind asemănător și cursa profiturilor. Oricum, frumos jucat !

De altfel, problema fumatului este la fel de actuală astăzi ca și aceea a alcoolismului, poluării, drogurilor, tatuajului, perversiunilor sexuale, igienei personale, igienei colective, igienei la locul de muncă. Surprinzător, dar chiar „metoda" scuipatului pe stradă, problemă care frizează buna-cuviință, avind și implicații igienico-sanitare, nu este deloc o „practică desuetă".

„Sănătate pentru toți. Toți pentru sănătate", sloganul Organizației Mondiale a Sănătății pentru 1988, anul în care s-au împlinit 40 de ani de la înființarea O.M.S.

Dacă abordăm un alt capitol al educației sanitare, și anume abuzul de medicamente, vom constata o practică nesănătoasă a saturării organismului cu droguri medicament, multe dînd obișnuință și nefiind în cele mai multe cazuri foarte eficiente pentru sănătate. Cafeaua nu este și ea un drog ?

Sigur că în cadrul educației sanitare un rol extrem de important îl joacă psihologia, modul de abordare a publicului, pentru a asigura succesul unei acțiuni, avînd drept scop împiedicarea apariției unor îmbolnăviri de masă. Numai în acest caz succesul poate fi colectiv. Desigur, însă în colectivitățile mici succesul poate fi mai ușor repurtat și cel mai sigur este lucrul cu individul.

Să reluăm cazul fumatului. Ce ne facem cu milioanele de oameni care fumează ? Nu le putem fi oare de folos ? Mai ales atunci cînd există o practică folosită de ani și ani de zile ? O vorbă veche românească spune cu mult tîlc : „Orice învăț are un dezvăț". Deci, se poate ! S-au abandonat metodele cu otuzbiru și s-a recurs la metoda care, copăcel-copăcel, încearcă să facă ceva în acest domeniu. Deci, așa cum s-ar spune : o politică a pașilor mărunți. La eforturile de a realiza ceva s-au conjugat specialiști în frunte cu medici, pedagogi, sociologi, psihologi.

Iată că un grup compus din medici şi psihologi, de la Institutul „Max Planck" din Műnchen, propune o nouă metodă (bazată pe voinţă şi nu pe medicamente) celor dornici să se lase de fumat. Metoda are şi mult umor in recomandările ei : aprindeţi prima ţigară numai după micul dejun ; fumaţi numai ţigări cu filtru, niciodată de la prieteni sau cunoscuţi ; cumpăraţi in fiecare zi mai puţine ţigări decit in ziua precedentă ; nu purtaţi niciodată chibrituri sau brichetă ; după fiecare fum aşezaţi ţigara in scrumieră, iar după fiecare ţigară fumată curăţaţi scrumiera ; nu fumaţi niciodată pe stradă, în automobil, în timpul muncii fizice sau intelectuale, al discuţiilor colegiale sau al intilnirilor de lucru, cind priviţi la televizor, cînd aşteptaţi pe cineva, între felurile de mincare sau imediat după masă ; în societate nu fumaţi mai mult de o ţigară pe oră ; renunţaţi la fumat de simbătă, la ora terminării programului, şi pină la reluarea lui, lunea ; efectuaţi în fiecare zi un calcul al economiilor realizate şi depuneţi micile „cîştiguri" intr-o puşculiţă.

Una dintre coperţile SIDA ale News Week-ului

Cine mai are chef de fumat să mai fumeze..., dacă-i mai dă mina şi dacă mai are timp! În domeniul fumatului s-a făcut totuşi un pas important. În aprilie 1988 s-a propus o zi mondială fără fumat şi chiar dacă nu toţi au respectat cu strictеţe apelul adresat, în tot cazul s-a marcat un eveniment important in lupta pentru sănătate şi anume o înţelegere între state pentru o campanie comună contra tutunului.

La noi în ţară, s-au făcut paşi importanţi in această direcţie şi ar fi suficient să amintim faptul că in compartimentele vagoanelor de cale ferată este interzis a se fuma şi faptul că un ordin al Ministerului Sănătăţii interzice cu desăvirşire fumatul în unităţile medicale de toate gradele.

Dar să revenim la sindromul imunodeficitar dobindit (SIDA) de care, de altfel, almanahul „Luceafărul" s-a mai ocupat in citeva rinduri.

Boala este cauzată de un virus. un virus dintr-o familie care s-ar zice că dormitează, de aceea este numită a lent virusurilor, dar nu numai atit, el este şi un retrovirus, adică este capabil să se sintetizeze invers decit se cunoaşte şi anume prin multiplicarea ADN-ului din ARN, o particularitate absolut nouă, pusă in evidenţă în urmă cu cîţiva ani de către virusologi, ceea ce acentuează îndărătnicia sa, fiind deci un retro şi lentvirus.

Acest tip de virus este constituit inainte de toate dintr-o moleculă de acid nucleic, numit ARN, care se rulează pe ea insăşi, constituind esenţialul „nucleului viral". Ea reprezintă o bandă de informaţii, asemenea unei benzi de magnetofon, care cuprinde toate datele formării unui virus complet. Această moleculă e inconjurată de membrane protectoare care permite fixarea virusului pe celulele pe care le va infecta. De fapt este vorba de un element care a fost ilustrat iniţial de către virusul sarcomului puilor de găină, identificat de Peyton Rous, încă din 1911, şi al cărui cercetător a avut şansa de a se bucura de primirea supremei distincţii ştiinţifice internaţionale, premiul Nobel, 60 de ani mai tirziu. Mai bine mai tirziu, decit niciodată...

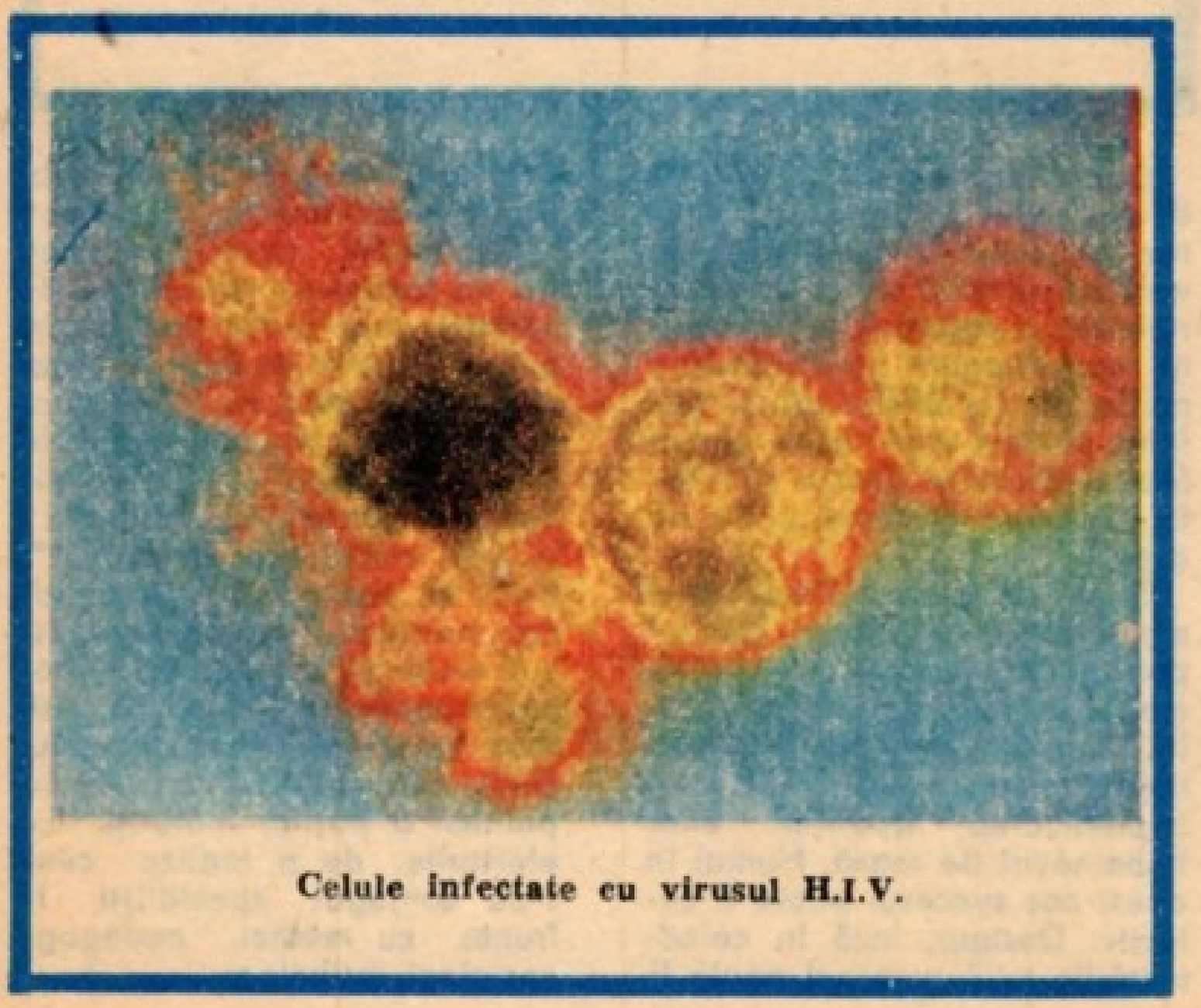

Celule infectate cu virusul H.I.V.

Retrovirusurile au prin intermediul enzimelor reverstranscriptaza proprietatea transcrierii ARN-ului ce posedă informaţia genetică in acest caz, în ADN, iar acest ADN, are posibilitatea de a se integra intr-unul din cromozomii celulelor ce vor fi atinse şi infectate.

Astfel, informația genetică virală nu se va pierde niciodată, pînă la moarte, fapt care explică atît caracterul cronic al infecției cît și perioada de latență virală.

Limfocitul T_4 sau CD_4 așa-numitul helper, considerat a fi dirijorul sistemului imunitar, reprezintă principala țintă a virusului SIDA care este puternic atras de acest component al seriei albe, atacîndu-l direct, asemenea unei antirachete, care depistînd energia termică degajată de lansarea unei rachete se îndreaptă în cîteva minute spre aceasta, o întîlnește și o distruge. Baza moleculară a virusului este constituită dintr-o proteină de înveliș, numită codificat gp 110 posesoare a unei mari afinități pentru moleculele caracteristice suprafeței limfocitelor T_4. Începe o luptă corp la corp între cuplul gp 110 — T_4 pentru ca limfocitul să fie pînă la urmă „înghițit", dispărînd pentru totdeauna în interiorul agresorului. Moartea respectivei celule limfocitare devine iminentă, în timp ce răsunetul funcțional este însemnat, ducînd la slăbirea rezistenței organismului, prin dereglarea sistemului de apărare a acestuia.

O altă cauză a morții limfocitului T_4 poate fi întîlnirea sa cu o celulă infectată care navighează în torentul sanguin și care poartă un pasager clandestin pe suprafața sa, proteina de înveliș a virusului. Cărăușul acesta al morții poate fi un limfocit T_4, pe care n-a reușit să-l învingă încă, fie un macrofag, fie chiar celule ganglionare.

Cam aceasta se petrece, bineînțeles schematic, în intimitatea celulară. Ea reprezintă astăzi boala cea mai comentată și cea mai speculată din punct de vedere psihologic, sociologic, economic, politic, dacă ar fi să enumerăm doar cîteva direcții în care maladia a fost utilizată.

S-au stabilit similitudini cu alte boli care au măcinat omenirea. S-au creat paralele. Nu există, desigur, asemănări perfecte, există însă puncte comune. A fost numită ciuma Gay sau ciuma secolului XX, într-o primă aproximație. La o examinare mai atentă s-a constatat însă că are mai multe puncte de asemănare cu lepra, deci există am putea spune, astăzi, un triunghi al asemănărilor ciumă-sida-lepră, deci un tablou complet nu numai medical, dar și social al acestor trei îmbolnăviri care au marcat societatea omenească, medical semănînd cu lepra, iar social avînd puncte comune cu ciuma.

Se zice chiar că SIDA nu ar efectua decît repetarea unor secvențe din istoria medicală a omenirii, sigur raportată la condițiile noi și la alți parametri, corelați cu viața secolului nostru.

Răspîndirea rapidă a epidemiei de SIDA în Europa reamintește istoria unui trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat.

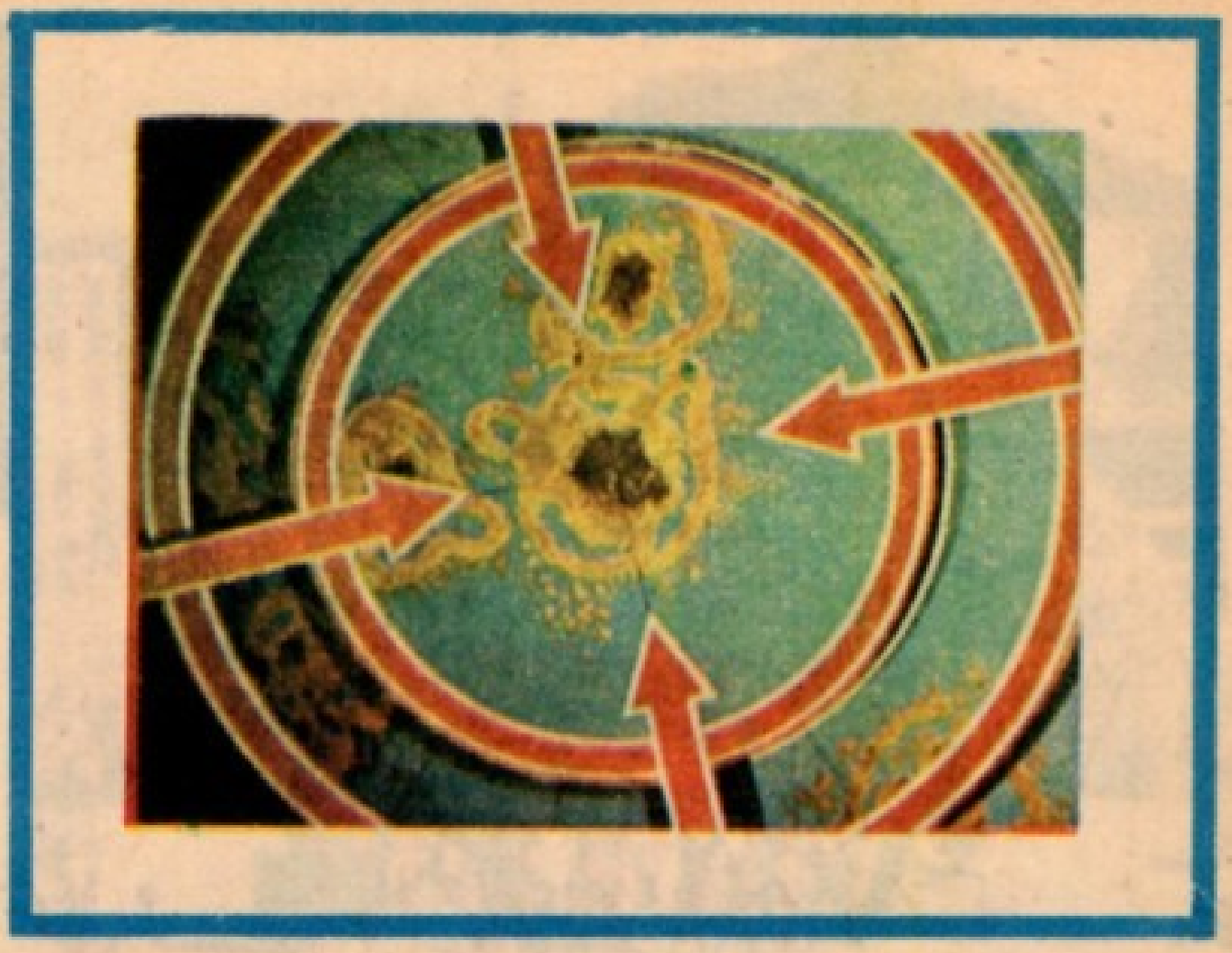

Virusul „încolțit" de către cercetători. Imagine simbol a reuniunii internaționale împotriva maladiilor sexuale transmisibile, Paris, iunie 1987.

•

Virusul H.I.V. (punctul negru), **aflat într-o celulă infectată. Fotografie realizată de către Institutul Pasteur din Paris**

Dacă ar fi să facem o incursiune în istoria epidemiilor de ciumă, prima epidemie notabilă a reprezentat-o ciuma lui Justinian, care apare în Franța prin intermediul mediteraneenilor între 542–543, izbucnind apoi prin pusee succesive și mocnind pînă către 750.

Apoi în 1347, 12 galere genoveze fac escală în Crimeea. Tătarii care asediau portul Caffa și erau bolnavi de ciumă, catapultează cîteva corpuri de ciumați în cetate, răspîndind boala. De aici, genovezii vor duce ciuma la Messina, iar de aici în toată Italia, răspîndindu-se în numai un an în Spania și Franța, apoi trei ani mai tîrziu, cuprinzînd întreaga Euro-

Piața centrală a orașului Napoli, așa cum arăta ea în timpul epidemiei de ciumă din 1656, ilustrată de Micco Spadaro (1612—1679), autorul pinzei aflată la Muzeul San Martuzo.

pă, secerînd unul din trei europeni.

În timpul unei vieți un european trecea de 4—5 ori pe lîngă moarte, traversînd cîteva epidemii. Seismele biologice au fost teribile. În 1720, 50 000 de marsellezi mor, mii de așezări omenești dispărînd de pe hartă.

Ciuma a bîntuit de nenumărate ori și pe meleagurile noastre. Astfel, pe teritoriul Transilvaniei în patru secole, din secolul XV pînă în secolul XVIII, s-au semnalat nu mai puțin de 23 de valuri de epidemii, care au durat între un an și cinci ani, reprezentînd circa 50 de ani de molimă.

În Țara Românească, o epidemie foarte cunoscută este cea din timpul domniei lui Ion Gheorghe Caragea Vodă, care a bîntuit de la 1812 la 1817, rămasă sub numele de „ciuma lui Caragea".

De altfel, în Pitacul din 4 decembrie 1815, Ion Vodă Caragea scrie ca un veritabil organizator de sănătate publică :

„În toate părțile, la orice țară bine otcîrmuită, stăpînirea socotește ca o datorie neapărat de a păzi sănătatea de obște, avînd pentru aceasta orînduiți oameni cu știință și osîrduitori spre paza sănătății, care este cea dintîiu bunătate".

Costum anti-ciumă — așa cum rezultă dintr-o gravură de Fürst, aflată în „Muzeul de arte decorative din München" și datînd tot din 1659

Acest act nu reprezintă o noutate absolută. Cu douăzeci de ani mai înainte, la 2 aprilie 1795, domnitorul Țării Românești, Alexandru Moruzi, constatînd ineficiența spitalului de ciumați de la Pantelimon, ordonase construcția unui local mai încăpător la Dudești, pe malul Dîmboviței.

Comparația ciumei cu SIDA nu este totuși prin nimic justificată sub raport medical, cele două boli neavînd puncte asemănătoare. Transmisia se face complet diferit și nu comportă aceleași riscuri de transmitere la descendenți. Ciuma se întindea într-o așezare umană așa cum se răspîndește praful în bătaia vîntului și omora subiecții atinși în cîteva ore sau zile, dar nu lăsa nici o urmă la cei ce aveau norocul să scape. Era o dramă de cîteva luni după care epidemia se stingea de la sine și viața reintra în normal. Sexualitatea nu intervenea în propagarea ei, ci numai prezența șobolanilor și lipsa măsurilor de igienă personală erau responsabile de apariția bolii.

Din punct de vedere social însă, ciumatul și sidaticul au o serie de asemănări. Și de unul și de altul oamenii se feresc, deși SIDA nu se transmite prin haine, strîngerea de mînă, strănut, tuse, sărut, coabitare. Pornirea sidaticilor este însă de a transmite boala mai departe, de a o răspîndi, de a face prozeliți. Este semnificativ episodul petrecut cu puțin timp în urmă, în orele de noapte, într-o mică localitate vest-germană în care o serie de bolnavi SIDA au patrulat pe străzi, inoculînd trecătorilor întîrziați sînge infestat de virusul H.I.V., adică virusul imunodeficienței umane. Se practica deci o metodă veche asemenea celor ce sufereau de ciumă care care își aruncau hainele infestate peste garduri pentru a răspîndi boala. Cu alte cuvinte, cum am zice noi astăzi, aveau grijă să moară capra vecinului, numai că nu era vorba de capre, ci de cu totul altceva.

ceastă psihologie cu caracter colectiv privind răspindirea bolii este rezultatul unor porniri individuale. La aflarea ştirii despre imbolnăvire, persoana respectivă devine egoistă, dorind să transmită şi altora maladia.

Sentimentul acesta se desprinde şi din cartea ziaristei franceze Juliette M., care contractează maladia SIDA şi tipăreşte pe această temă, în 1987, o carte în editura pariziană Robert Laffont, intitulată „Pourquoi mois ?" cu subtitlul „Confession d'une jeune femme d'aujourd'hui".

Comentatoare talentată de politică la posturile de radio, avînd o rubrică zilnică între 7,40 şi 7,43, cu numeroase apariţii la televiziune, articole în ziare de mare tiraj şi bineînţeles popularitate, frumoasă şi inteligentă, cu un apartament la Cannes şi un altul la Paris, Juliette se îmbolnăveşte prin intermediul prietenului său Pierre T., care ducea o viaţă dublă, hetero- dar şi homosexuală.

Cînd află că prietenul este atins de maladie, ei înşăşi confirmîndu-i-se diagnosticul, după o perioadă de deznădejde şi după o etapă de analiză psihologică interioară, Juliette are porniri aprige de a transmite şi altora boala sa, are dorinţa fierbinte de a-i face şi pe alţii să sufere, la un moment dat are chiar plăcerea sadică de a nu se şti singură, de a face victime. Este interesant sub aspect psihologic de urmărit evoluţia acestui personaj care este un om al condeiului şi care-şi zugrăveşte cu dramatism propria-i viaţă.

De altfel, în ultimul timp a mai apărut o carte, tot în Franţa, „Le Paria" de Fernandez, din care se desprinde pregnant drama marginalizării acestor bolnavi. SIDA este un cîmp fertil nu numai al speculaţiilor pe diferite teme, dar şi al unor lucrări cu caracter artistic, cărţi, piese de teatru, filme, compunîndu-se chiar şi o operă pe această temă.

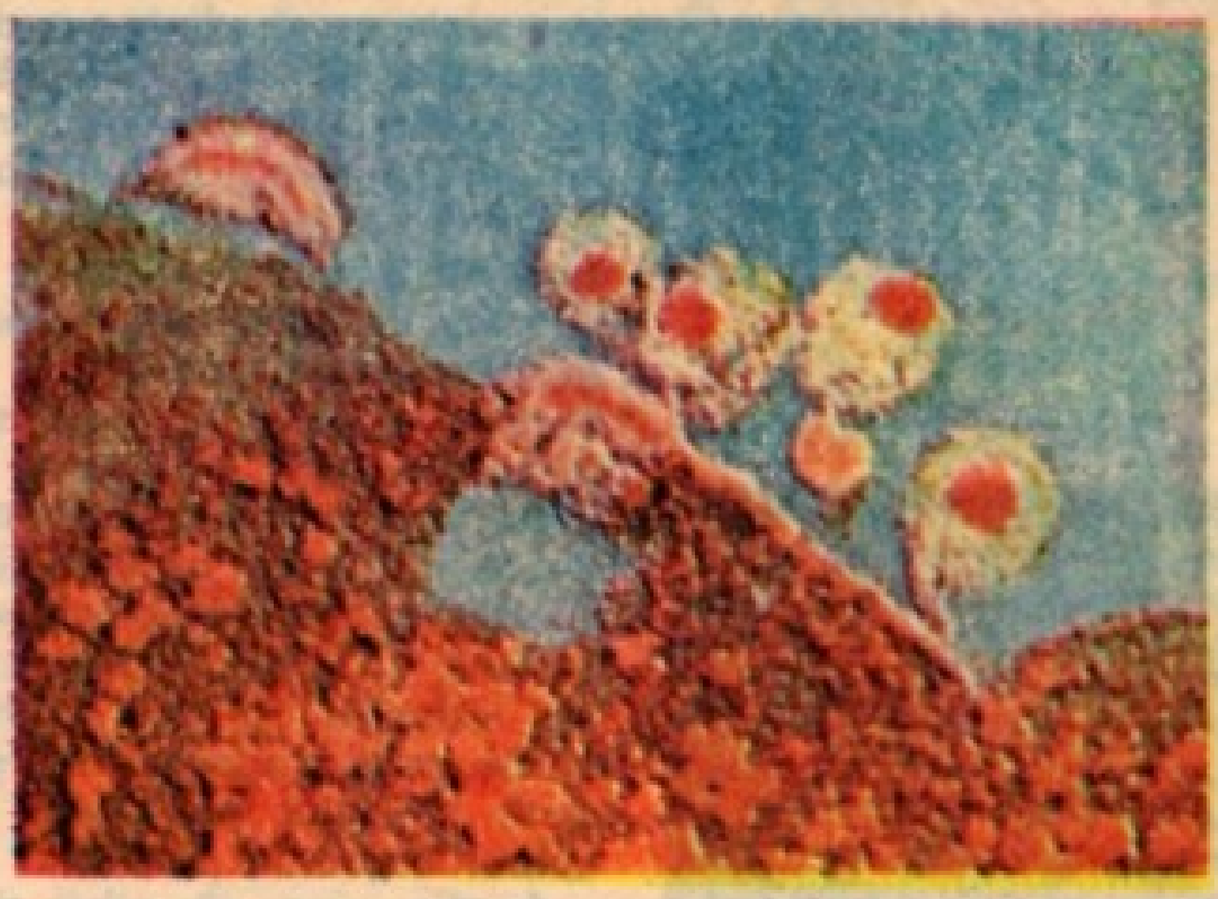

Alte celule infectate cu virsul H.I.V.

Printr-o serie de elemente şi prin răsunetul său social, cu toate proporţiile păstrate, îmbolnăvirea seamănă mai mult cu o altă calamitate care a traversat istoria, şi anume lepra.

Această boală a fost cunoscută la puţin timp după instalarea perioadei merovingiene şi în tot cursul Evului Mediu leprosul era o figură familiară în lumea cerşetorilor, schilozilor, orbilor şi a vagabonzilor care populau drumurile şi umpleau oraşele.

Reactivată de reintoarcerea cruciaţilor, epidemia de lepră atinge apogeul în secolul al XII-lea şi în 1200 se numără nu mai puţin de 1 200 leprozerii în Franţa şi 19 000 în întreaga Europă.

Destinul leprosului medieval era tragic. Obiect al repulsiei absolute, el este constrins să asiste la propria sa înmormîntare, fiind socotit un „mort printre cei vii" şi totalmente exclus din comunitate.

El trăia în leprozerii, era uşor de recunoscut prin hainele sale, prin morişca de vînt zgomotoasă sau prin cornul cu care-şi vestea sosirea. Avea o totală interdicţie de a intra în localuri publice, nu se putea apropia şi atinge de cineva, temut era şi urît de semeni, iar cadavrul său era azvîrlit în gropile comune.

Şi în cazul leprei simptomele apar insidios, la luni sau chiar ani de la contaminare şi nu se complică decît progresiv. SIDA ca şi medievala lepră durează toată viaţa. Ca şi lepra, ea ameninţă descendenţii. Cînd în Evul Mediu o femeie accepta să-şi petreacă viaţa alături de un lepros, copiii lor erau nişte urgisiţi, excluşi din comunitate.

În Ţara Românească, Vlad Ţepeş a luat măsuri drastice

Cartea ziaristei franceze Juliette M., tipărită în Editura Laffont în 1987

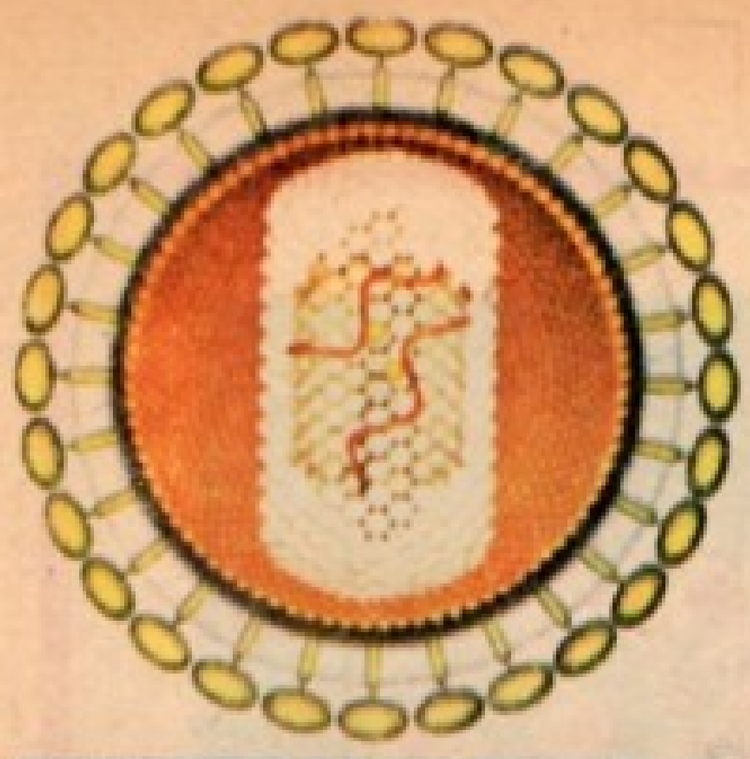

Schema virusului care provoacă sindromul imunodeficitar dobindit, așa cum îl descrie cercetătorul american care l-a descoperit Robert Gallo, și așa cum îl reproduce revista „Scientific American", din ianuarie '87

pentru a stăvili răspindirea bolii. Trebuie să arătăm totodată, că în anul cînd Țepeș se urcă pe tronul țării (1456), voievodul transilvan Iancu de Hunedoara, învingător la Belgrad, asupra lui Mohamed, moare răpus de ciumă.

Un pictor de prin părțile Germaniei, Hans Holbein cel Tînăr, avea să facă în galeria marilor sale portrete și un portret al leprosului. Personajul leprosului va fi cunoscut și prin părțile noastre sub numele de mișel iar un istoric al medicinii, N. Vătămanu, spune chiar că pe locul Bisericii Sf. Gheorghe din centrul Capitalei s-ar fi aflat o biserică a mișeilor.

De ce credem că ascensiunea SIDEI poate fi oprită? Cum se poate afirma aceasta cînd ea nu are încă un remediu medicamentos? Și totuși, se poate! Să nu uităm că maladia a fost descrisă nu datorită unor mijloace de investigație supersofisticate așa cum s-ar putea crede, ci grație unui mijloc elementar al consultului medical, considerat desuet astăzi, anamneza, adică dialogul medic-bolnav, cu măiestrie condus de un medic care explorînd sufletește bolnavii a reușit să stabilească faptul că boala era corelată cu homosexualitatea.

Atunci de-abia au intervenit mijloacele moderne de cercetare și s-a descoperit în timp record agentul cauzal virusul responsabil al imunodeficienței.

Dar de ce pînă la descoperirea unui remediu eficient, probabil un vaccin, poate dintr-o serie nouă, dintr-o a doua generație de vaccinuri, să nu ne bazăm pe creșterea rolului educațional, să ignorăm educația sanitară? Este posibil să apară o a doua generație de vaccinuri? Vorbim despre boli venerice din generația a doua, în domeniul calculatoarelor s-a ajuns la a treia sau a patra generație, de ce nu ne-am gîndi și la un vaccin din generația a doua? Și iată că vorbim despre lup și... vaccinul la ușă, o replică pe care o sperăm energică, dată virusului pe post de „Hannibal ante portas".

Anglia vrea să aibă și de astă-dată, ca pe vremea lui Jenner, prioritatea în testarea umană a unui vaccin.

Vaccinul care dă mari speranțe este bazat pe o proteină umană numită H.G.P.-30. El urmează a fi testat într-o primă etapă pe 24 de voluntari, purtători ai virusului cu un grad de risc mai puțin ridicat.

În cazul cînd testul va fi încununat de succes, se va vaccina un lot de 60 de voluntari alcătuind o grupă cu risc mai mare, după care treptat-treptat se va trece la alte grupe mai numeroase și cu risc din ce în ce mai accentuat. Așadar, din nou aceeași politică a pașilor mărunți.

Maimuța verde (Cercopithecus aethiops), „calul de bătaie" în răspîndirea epidemiei SIDA

Oricum, pînă la obținerea remediului care va marca trecerea SIDEI pe un plan secund, rămîne pe primul loc politica educațională. O politică de lămurire a oamenilor privind modul cum trebuie să se ferească de îmbolnăvire. Deci mai eficientă decît medicația rămîne educația.

A propos de politică, trebuie să amintim că SIDA este bună la toate și deci și în acest domeniu. În campania de alegeri pentru președinția S.U.A. din noiembrie '88, toți candidații și-au înscris ca punct electoral introducerea măsurilor legislative privind boala. Trebuie subliniat că la 31 mai 1987, președintele Reagan, în speranța obținerii amendamentului constituțional privind cel de-al treilea mandat, a „punctat", dezbătînd problema bolii, declarînd-o drept „problemă de anvergură națională".

Dacă rămînem în sfera politicii nu putem să nu amintim și de conflictul politic, cu substrat lingvistic generat de catalogarea de către liderul dreptei franceze Jean Marie Le Pen a bolnavilor drept „les sidaïques", ceea ce a amintit de „les judaïques", considerîndu-se că este vorba de o recrudescență deghizată a antisemitismului.

În afara unei educații temeinice puse în slujba sănătății este necesară și o informare la zi a masei largi populaționale, clară și fără ocolișuri, efectuată prin ceea ce se numește mass-media.

Am putea chiar sistematiza în cîteva puncte aceste elemente.

În primul rînd prevenirea transmiterii sexuale printr-un comportament sexual normal cunoscîndu-se efectul nociv al perversiunilor, al vagabondajului sexual, militîndu-se pentru cuplul familial în care copiii oferă satisfacțiile majore ale vieții, împlinirea fiecărui om.

Transmiterea prin transfuzii sanguine sau pro-

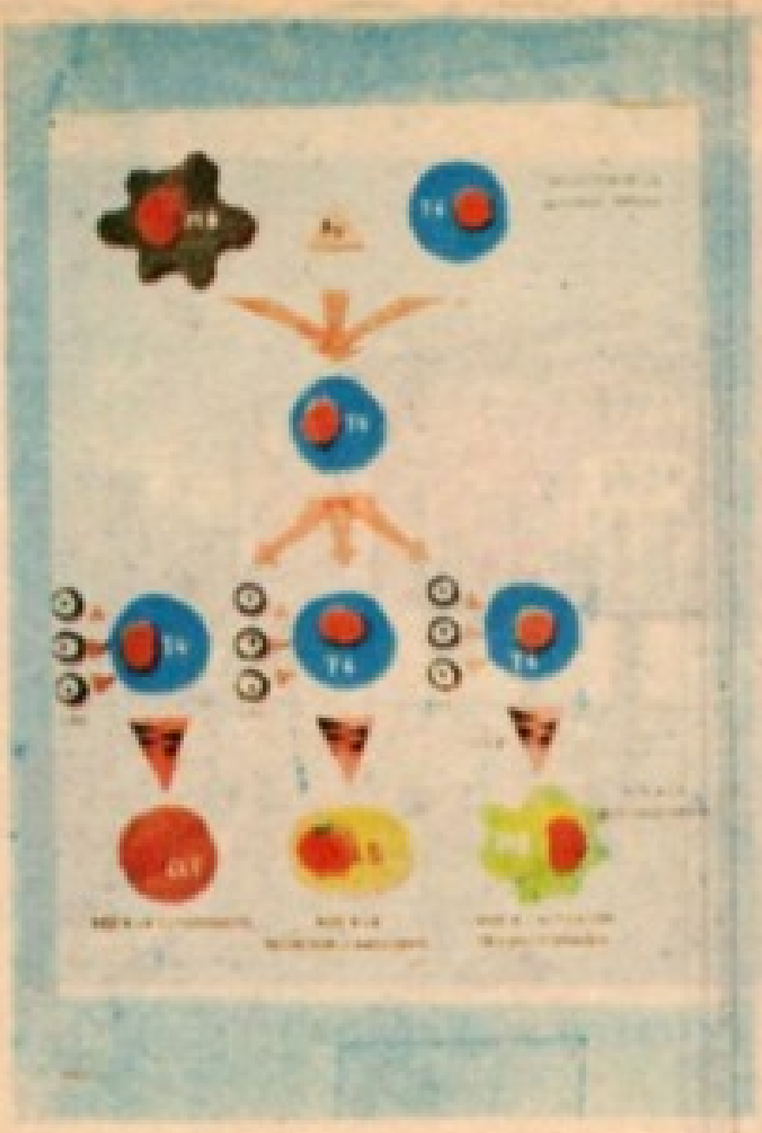

Schema imunologică a imbolnăvirii SIDA. Punctul central îl reprezintă celula T_4

duse sanguine, ca şi transplantul de organe sau introducerea de lichide biologice este eliminată în condiţiile unei asistenţe medicale de calitate, cum este cea din ţara noastră, în care problemele sterilizării, ale asepsiei şi antisepsiei sînt riguros urmărite şi respectate. Acolo unde normele nu se respectă, în ţările cu o slabă organizare medicală, se pot întîmpla necazuri mari, ca în acea campanie de vaccinări, care aşa după cum rezultă din raportul O.M.S. privind o asemenea acţiune desfăşurată în Africa, între noiembrie 1986 şi martie 1987, cînd 165 000 de zairezi au fost inoculaţi de cinci echipe dintre care una avea „în dotare" 7 ace şi 4 seringi, comentariile devin de prisos, iar îmbolnăvirea îşi face de cap şi printre bărbaţi şi printre femei. De aceea, relativ de curînd, s-a descris un alt virus, HIV II, de origine africană care se transmite cu precădere ca urmare a înţepăturilor prin injecţii. Este exclus acest mod de propagare a infecţiei virale atît timp cît este vorba de o sterilizare după toate normele, mai ales că virusul este extrem de puţin rezistent, murind la 37°C, şi la dezinfectante slabe. Acest lucru conduce inevitabil la reducerea impactului cu HIV individual, grupal sau în societate.

Deci pînă la introducerea în practică a unui vaccin eficient nu ne rămîne decît să respectăm o normă a vieţii echilibrate, sau dacă am lua un vers dintr-o creaţie literară, aparţinînd unui titan al gîndirii umane, Leonardo da Vinci, am spune : De vrei sănătate, ţine această normă !

Sonetul leonardesc este demn de toată stima, mai ales că marele Leonardo poate fi considerat ca în multe alte domenii un premergător şi pe acest drum, al educaţiei sanitare. Reproducem acest sonet în totalitate, în traducerea medicului scriitor C.D. Zeletin :

Vrei sănătate ? Ţine-această normă :
Să nu mănînci de nu ţi-e foame. Cată
Să nu cinezi. Să-ţi fie mestecată
Mîncarea şi să albă simplă formă.

Cînd leacuri iei — greşeala e enormă !
Evită atmosfera grea, stricată.
Şi somnul ziua, furia turbată.
Şi orişicînd poziţia diformă.

Nu sta flămînd. Stomacul nu se-ndoapă.
Nu-ţi amîna, nici nu grăbi ieşirea.
Bea cu măsură vin, şi fără apă.

O altă imagine sinoptică a virusului H.I.V., prin care s-a practicat şi o secţiune pentru a se pune în evidenţă materialul genetic de care dispune.

Nu sta cu burta sus, adus din spate.
Cînd faci mişcări să nu te-ntreci cu firea.
Întinde-ţi noaptea-nvelitori bogate.

Odihnă şi în minte veselie.
Fugi de desfriu. Dieta lege fie.

Un splendid corolar al concepţiei leonardeşti despre triumful binelui asupra răului şi al purităţii sufletului pentru a menţine o stare de echilibru a sănătăţii, căci dacă ar fi să dăm crezare lui Agamemnon, eroul lui Eschil, „o sănătate prea înfloritoare e îngrozitoare pentru că vecina sa, Boala, e totdeauna gata s-o doboare".

Dar cum „unirea face puterea", iată că la 28 ianuarie curent, la Londra, cu ocazia întîlnirii miniştrilor sănătăţii din 148 de ţări, din declaraţia comună, la punctul final, al cincisprezecelea, se desprinde : „Sîntem convinşi că, favorizînd un comportament responsabil şi instituind o cooperare internaţională, putem începe imediat regresiunea propagării infecţiei cu virusul imunodeficienţei umane".

Florin Colonaş

O altă copertă a revistei săptămînale franceze „Le Point" din 23—29 martie 1987

ION PILLAT

Veneția

Pătrunde luna înălbind pereții
Eminescu

Mijeau ca licuricii în noaptea aurie
Gondole luminate pe Marele Canal :
Uita Veneția toată sub măști de carnaval
Și-n foșnet de mătase că morții nu invie.

Dar astăzi, cînd e stinsă iubita nebunie,
Cînd s-a golit de larmă portal după portal,
Cînd nu mai vezi pe ape o luntre, un fanal,
De ce spre tine pleacă dorința mea pustie ?

De mult e mort San Marco. În umbră mandoline
Sub „Ponte dei sospiri" mai picură suspine,
Și zgomot de talazuri din largul mării vine.

Departe, mai departe răsună tainic struna,
Și iată că răsare înfiorînd laguna.
De aur, arcuită ca o gondolă, luna !

Gh. Petrașcu : „Veneția"

G. TOPÎRCEANU

Otilia Cazimir : Vis alb

Aș vrea cu tine să mă duc departe,
La Polul Nord sub cerul de opal,
Sînd gheața mării clare se desparte
În blocuri plutitoare de cristal.

Desfășurînd culorile-i spectrale,
S-ar înălța deasupra noastră ca un fald
Dantela aurorii boreale,
De purpură, de aur și smarald.

Banchiza albă ne-ar așterne-n față
Covoare de omăt imaculat.
Și-n adăpostul mic scobit în gheață,
Am arde-un foc de spirt denaturat.

Din larga-mpărăție de zăpadă,
S-ar aduna fantasticul norod
Al nopților polare să ne vadă :
Urși albi, de vată ! foce mari, de glod..

Iar cînd natura-n soare nou învie
Și cînd văzduhul nu mai e opac,
Într-un bazin de sticlă argintie
Ar licări oglinda unui lac.

Acolo-n apa-i calmă și albastră
M-aș duce-n zori de ziuă să mă scald
Și cît ar fi de frig, iubirea noastră
M-ar face să-mi închipui că mi-i cald !

Adevărul literar și artistic, **28 octombrie 1928**

A. E. BAȚONSKY

Femei așteptînd pe Nam-po

Pe cheiul de piatră femeile stau așteptînd
Corăbiile pescărești care au să apară —
Poartă în mîini vase alburii de aluminiu
Și la spate copii legați cu eșarfele verzi.

Ele privesc apa murdară și tulbure a portului
Și gîndesc : vor fi scoici destule și crabi,
Crabii cruzi sînt atît de buni.
De-ar veni odată acești pescari fără teamă.

Și mai gîndesc la multe — la copii care-au murit,
La dragonul albastru al mărilor,
Numai pe fața prelungă și galbenă
Nici un mușchi nu tresare.

Pentru că fețele-acestor femei
Sînt ca însăși Marea Galbenă
Care-și clatină într-una capul
Și nu spune niciodată nimic.

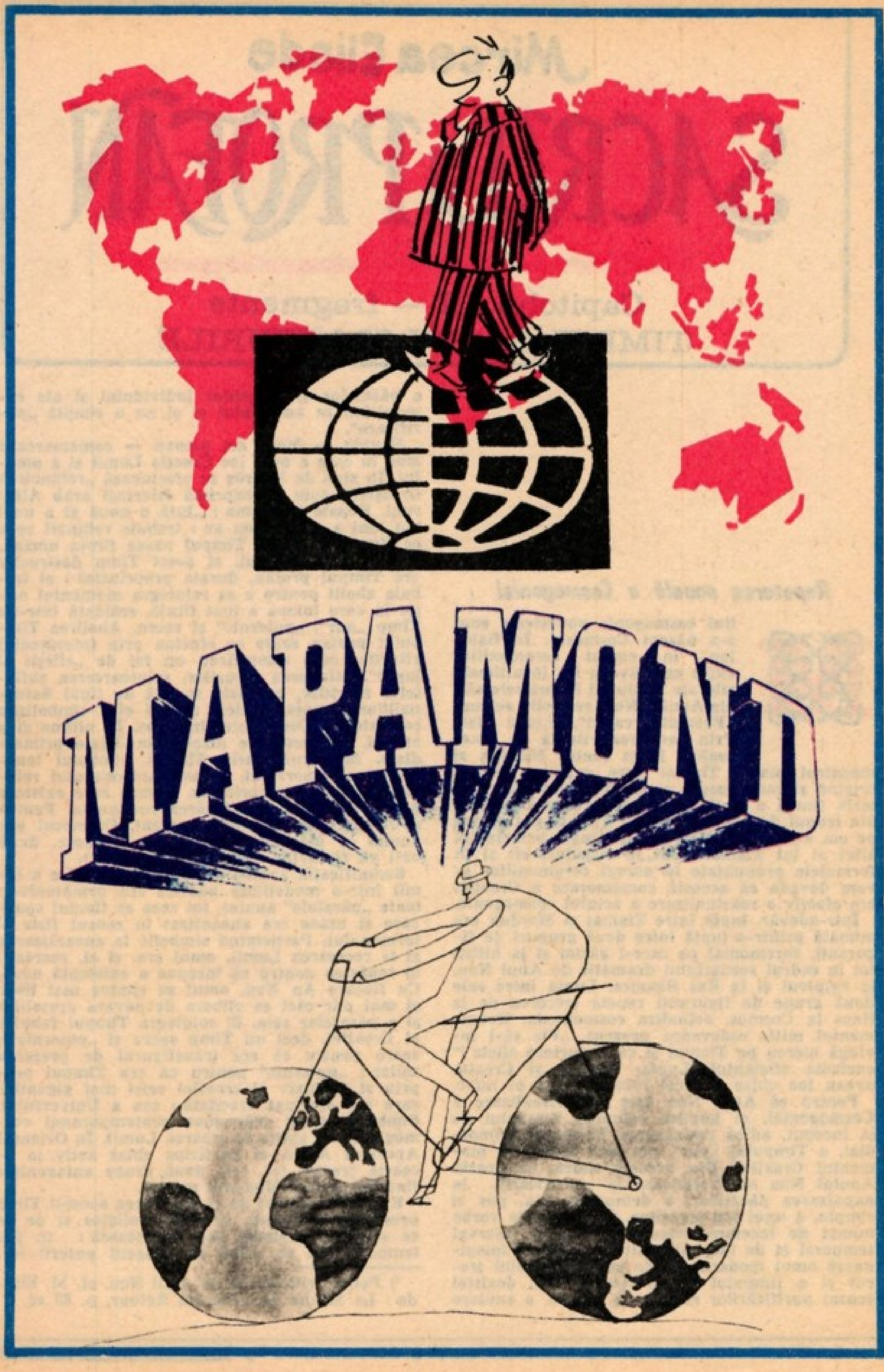
MAPAMONDI

Mircea Eliade

SACRU și PROFAN

Capitolul III — fragmente
TIMPUL SACRU ŞI MITURILE

Repetarea anuală a Cosmogoniei

Mitul cosmogonic povestește cum s-a născut Cosmosul. În Babilon, în cursul ceremoniilor akitu care aveau loc în ultimele zile ale anului și în primele zile ale Anului Nou, se recita solemn „Poemul Creației", Enuma elish. Prin recitarea rituală se reactualiza lupta dintre Marduk și monstrul marin Tiamat care avusese loc ab origine și care pusese capăt Haosului prin victoria finală a zeului. Marduk crease Cosmosul din trupul dezmembrat al lui Tiamat și-l crease pe om din sîngele demonului Kingu, principalul aliat al lui Tiamat. Atît în ritualuri cît și în formulele pronunțate în cursul ceremoniilor avem dovada că această comemorare a Creației era efectiv o reactualizare a actului cosmogonic.

Într-adevăr, lupta între Tiamat și Marduk era mimată printr-o luptă între două grupuri de figuranți, ceremonial pe care-l găsim și la hittiți tot în cadrul scenariului dramatic de Anul Nou, la egipteni și la Ras Shamra. Lupta între cele două grupe de figuranți repeta trecerea de la Haos la Cosmos, actualiza cosmogonia. Evenimentul mitic redevenea prezent. „Fie să-l învingă mereu pe Tiamat și să-i scurteze zilele !" exclama oficiantul. Lupta, victoria și Creația aveau loc chiar în acel moment, hic et nunc.

Pentru că Anul Nou este o reactualizare a Cosmogoniei, el implică reluarea Timpului de la început, adică restaurarea Timpului primordial, a Timpului „pur", cel care exista în momentul Creației. Din această cauză, cu ocazia Anului Nou se procedează la „purificări", la expulzarea păcatelor, a demonilor sau, pur și simplu, a unui țap ispășitor. Căci nu este vorba numai de încetarea efectivă a unui interval temporal și de începutul altuia (cum își imaginează omul modern), ci de abolirea anului trecut și a timpului scurs. Acesta este dealtfel sensul purificărilor rituale : o ardere, o anulare a păcatelor și greșelilor individului și ale comunității în ansamblul ei și nu o simplă „purificare".

Naurôz — Noul An persan — comemorează ziua în care a avut loc Creația Lumii și a omului. În ziua de Naurôz se efectuează „reînnoirea Creației", cum se exprimă istoricul arab Albiruni. Regele proclama : „Iată o nouă zi a unei noi luni a unui nou an : trebuie reînnoit ceea ce timpul a uzat". Timpul uzase ființa umană, societatea, Cosmosul, și acest Timp destructiv era Timpul profan, durata propriuzisă : el trebuia abolit pentru a se reintegra momentul mitic în care lumea a luat ființă, scăldată într-un Timp „pur", „puternic" și sacru. Abolirea Timpului profan scurs se efectua prin intermediul riturilor care semnificau un fel de „sfîrșit al lumii". Stingerea focurilor, reîntoarcerea sufletelor morților, confuzia socială de tipul Saturnaliilor, licența erotică, orgiile etc., simbolizau regresiunea Cosmosului în Haos. În ultima zi a anului, Universul se dizolva în Apele primordiale. Monstrul marin Tiamat, simbolul tenebrelor, al amorfului, al ne-manifestatului reînvia și redevenea periculos. Lumea care existase pe durata unui an dispărea realmente. Pentru că Tiamat era din nou prezent, Cosmosul era anulat și Marduk obligat să-l recreeze, după ce-l va fi învins din nou pe Tiamat[1]).

Semnificația acestei regresiuni periodice a lumii într-o modalitate haotică era următoarea : toate „păcatele" anului, tot ceea ce timpul spurcase și uzase era aneantizat în sensul fizic al termenului. Participînd simbolic la aneantizarea și la recrearea Lumii, omul era, și el, recreat ; el renăștea pentru că începea o existență nouă. Cu fiecare An Nou, omul se simțea mai liber și mai pur căci se elibera de povara greșelilor și a păcatelor sale. El reintegra Timpul fabulos al Creației, deci un Timp sacru și „puternic" ; sacru pentru că era transfigurat de prezența zeilor ; „puternic" pentru că era Timpul propriu și exclusiv al creației celei mai gigantice care s-a efectuat vreodată : cea a Universului. Simbolic, omul redevenea contemporanul cosmogoniei, el asista la crearea Lumii. În Orientul Apropiat Antic, el participa chiar activ la această creație (cf. cele două grupe antagoniste figurînd zeul și Monstrul marin).

E ușor de înțeles de ce amintirea acestui Timp prestigios îl obseda pe omul religios și de ce se străduia periodic să-l regăsească : in illo tempore zeii se aflau la apogeul puterii lor.

---

[1]) Pentru ritualurile de Anul Nou, cf. M. Eliade : **Le Mythe de l'Eternel Retour**, p. 89 sq.

Cosmogonia este suprema manifestare divină, gestul exemplar de forță, de plinătate și de creativitate. Omul religios este însetat de real. El încearcă prin toate mijloacele să se instaleze la izvorul realității primordiale, cînd lumea era in statu nascendi.

Regenerarea prin reintoarcerea în Timpul originar

oate acestea ar merita dezvoltate dar pentru moment două elemente trebuie să ne reție atenția : 1. prin repetarea anuală a cosmogoniei Timpul era regenerat, el reîncepea ca Timp sacru, **căci el coincidea cu** illud tempus **în care se născuse Lumea pentru prima oară ; 2. participînd ritual la „sfîrșitul Lumii" și la re-crearea ei, omul redevenea contemporan cu** illud tempus ; **deci el renăștea, își reîncepea existența cu o rezervă de forțe vitale intacte, așa cum fusese ea în momentul nașterii lui.**

Aceste fapte sînt importante : ele ne dezvăluie secretul comportamentului omului religios în privința Timpului. Pentru că Timpul sacru și puternic este Timpul originii, **prodigiosul moment cînd o realitate a fost creată, în care s-a manifestat deplin pentru prima oară, omul se va strădui să regăsească periodic acest Timp originar. Reactualizat ritual,** illud tempus **al primei epifanii a unei realități stă la baza tuturor calendarelor sacre : sărbătoarea nu este „comemorarea" unui eveniment mitic (și deci religios), ci reactualizarea lui.**

Timpul originii **este, prin excelență, Timpul cosmogoniei, clipa în care a apărut pentru prima oară cea mai vastă realitate, Lumea. Din acest motiv, așa cum am văzut și în capitolul precedent, cosmogonia servește de model exemplar oricărei „creații", oricărui fel de „a face". Din același motiv,** Timpul cosmogonic **servește de model tuturor** Timpurilor sacre : **căci dacă Timpul sacru este cel în care zeii s-au manifestat și au creat, este evident că cea mai completă manifestare divină și cea mai gigantă creație este Creația Lumii.**

Omul religios reactualizează deci cosmogonia nu numai de fiecare dată cînd „creează" ceva („Lumea lui" — teritoriul locuit — un oraș, o casă etc.), dar și cînd vrea să asigure o domnie fericită unui suveran nou, cînd vrea să salveze recoltele compromise, să poarte cu succes un război sau să pornească într-o expediție maritimă etc. Dar, mai ales, recitarea rituală a mitului cosmogonic joacă un rol important în vindecări, prin care se urmărește regenerarea **ființei umane. În Fidji, ceremonialul instalării unui nou suveran se numește „Crearea Lumii" și același ceremonial se repetă pentru a salva recoltele compromise. În Polinezia se întîlnește poate cea mai largă aplicare a mitului cosmogonic. Cuvintele pe care Io le pronunțase** in illo tempore **pentru a crea Lumea au devenit formule rituale. Oamenii le repetă în multiple ocazii : pentru a fecunda o matrice sterilă, pentru a vindeca (atît bolile corpului cît și pe cele ale spiritului), pentru a se pregăti de război, dar și în clipa morții sau pentru a stimula inspirația poetică [3]).**

[3]) Cf. referințele bibliografice în Eliade : **Traité d'histoire des religions**, pp. 351 sq. ; id. **Aspects du Mythe** (Gallimard, 1963), pp. 44 sq.

Mitul cosmogonic servește astfel polinezienilor de model arhetipal pentru toate „creațiile", pe oricare plan s-ar manifesta ele : biologic, psihologic, spiritual. Dar pentru că recitarea rituală a mitului cosmogonic implică reactualizarea acestui eveniment primordial, cel căruia i se recită este magic proiectat la „începutul Lumii", el devine contemporan cu cosmogonia. Este vorba pentru el de o reintoarcere în Timpul originii al cărei scop terapeutic este de a reîncepe existența, de a se naște (simbolic) din nou. Concepția subiacentă a acestor rituri de vindecare pare să fie următoarea : Viața nu poate fi reparată ci numai recreată prin repetiția simbolică a cosmogoniei, căci cosmogonia este modelul exemplar al oricărei creații.

Se înțelege mai bine funcția regeneratoare a reintoarcerii în Timpul originii, cînd se examinează mai de aproape terapeutica arhaică, de exemplu, cea a populației na-khi, populație tibeto-birmană trăind în sud-vestul Chinei (provincia Yunnan). Ritualul vindecării constă propriuzis în recitarea solemnă a mitului Creației Lumii, urmată de miturile de origine ale bolilor (provocate de mînia Șerpilor) și de apariția primului șaman-vraci care aduce oamenilor medicamentele necesare. Aproape toate ritualurile evocă începutul, **Timpul mitic în care Lumea nu exista încă : „La început, în timpul în care cerurile, soarele, luna, aștrii, planetele și pămîntul încă nu apăruseră, cînd nimic nu apăruse încă etc." Urmează cosmogonia și apariția șerpilor : „În timpul în care cerul apăruse, soarele, luna, aștrii, planetele și pămîntul se iviră ;**

cînd munții, văile, copacii și stîncile apărură, în acest moment apărură și naga și dragonii etc." Se povestește apoi nașterea primului vraci și apariția medicamentelor. Și se adaugă : „Trebuie povestită originea leacului, altfel nu poți să vorbești despre el". [4])

Important de subliniat în legătură cu aceste incantații magice în scopuri medicale, este că mitul de origine al leacurilor se găsește întotdeauna încorporat în mitul cosmogonic. În terapeuticile primitive și tradiționale, un remediu nu devine eficace decît dacă se reamintește ritual originea sa în fața bolnavului. Un mare număr de incantații din Orientul Apropiat și din Europa conțin istoria bolii sau a demonului care a provocat-o, evocînd momentul mitic în care o divinitate sau un sfînt a reușit să îmblînzească răul [5]). Eficacitatea terapeutică a incantației rezidă în faptul că, pronunțată ritual, ea reactualizează Timpul mitic al „originii", atît originea Lumii cît și originea bolii sau a tratamentului.

Timpul „festiv" și structura sărbătorilor

Timpul originii unei realități, adică Timpul întemeiat de prima sa apariție, are o valoare și o funcție exemplară ; din această cauză omul se străduiește să-l reactualizeze periodic prin intermediul riturilor celor mai adecvate. Dar „prima manifestare" a unei realități echivalează cu creația sa de către Ființele divine sau semi-divine : a regăsi Timpul originii implică, în consecință, repetarea rituală a actului creator al zeilor. Reactualizarea periodică a actelor creatoare efectuate de către Ființele divine în illo tempore constituie calendarul sacru, ansamblul sărbătorilor. O sărbătoare se desfășoară întotdeauna în Timpul originar. Tocmai reintegrarea acestui timp originar și sacru diferențiază comportamentul uman din timpul sărbătorii de cel de dinainte sau de cel de după. În multe cazuri, în timpul sărbătorilor se comit aceleași acte ca în intervalele nesărbătorești, dar omul religios crede că trăiește atunci într-un alt timp, că a reușit să regăsească illud tempus mitic.

În timpul ceremoniilor totemice anuale de tip intichiuma, australienii arunta reiau itinerarul urmat de Strămoșul mitic al clanului în epoca altcheringa (lit. „timpul visului"). Ei se opresc în numeroase locuri pe unde se oprise și Strămoșul repetînd aceleași gesturi pe care acela le-a făcut în illo tempore. De-a-lungul întregii ceremonii ei ajunează, nu poartă arme și se păzesc de orice fel de contact cu femeile lor sau cu membrii altor clanuri. Ei sînt complet cufundați în „timpul visului" [3]).

Sărbătorile celebrate anual în insula polineziană Tikopia reproduc „operele zeilor", actele prin care în Timpurile mitice, zeii au desăvîrșit lumea, așa cum este ea astăzi [6]). Timpul festiv în care se trăiește pe durata ceremoniilor se caracterizează prin anumite interdicții (tabu) : nu se aud zgomote, jocuri, dansuri. Trecerea de

Constantin Brâncuși : „Cuminția pămîntului"

la un Timp profan la un Timp sacru este indicată prin tăierea rituală a unei bucăți de lemn în două. Multiplele ceremonii care constituie sărbătorile periodice și care, s-o repetăm, nu sînt decît reiterarea gesturilor exemplare ale zeilor, nu se deosebesc, aparent, de activitățile normale : e vorba de repararea rituală a bărcilor, de ritualuri privind culturile de plante alimentare (yam, taro etc.), de restaurarea sanctuarelor. Dar în realitate toate aceste activități ceremoniale se deosebesc de aceleași munci executate în timpul obișnuit prin faptul că ele nu privesc decît cîteva obiecte, care constituie într-un anumit fel arhetipurile claselor respective, și de asemenea, pentru că ceremoniile se desfășoară într-o atmosferă îmbibată de sacru. Într-adevăr, indigenii au conștiința că reproduc în cele mai infime detalii actele exemplare ale zeilor, așa cum aceștia le-au executat în illo tempore.

Astfel, periodic, omul religios devine contemporanul zeilor, în măsura în care reactualizează Timpul primordial în care s-au îndeplinit operele divine. La nivelul civilizațiilor „primitive" tot ceea ce face omul are un model transuman : chiar în afara Timpului „festiv", gesturile imită modelele exemplare fixate de zei și Strămoși mitici. Dar această imitație riscă să devină din ce în ce mai puțin corectă; modelul riscă să fie desfigurat sau chiar uitat. Reactualizările periodice ale gesturilor divine, sărbătorile religioase, au tocmai acest rol de a-i reînvăța pe oameni sacralitatea modelelor. Repararea rituală a unei bărci sau cultura rituală a yam-ului nu seamănă cu operațiile similare efectuate în afara intervalelor sacre. Ele sînt mai exacte, mai apropiate de modelele divine și, pe de altă parte, rituale : intenția este religioasă. Se repară ceremonial o barcă nu pentru că ea are nevoie să fie repa-

---

[3]) J. F. Rock : **The Na-Khi Nâga Cult and related Ceremonies** (Roma, 1952), vol. I, p. 108, 197, 279 sq.

[4]) Cf. **Le Mythe de l'Eternel Retour**, pp. 126 sq. **Aspects du Mythe** p. 42—43.

[5]) F.I. Gillen : **The native Tribes of Central Australia** (ed. a II-a, Londra, 1938), p. 170 sq.

[6]) Cf. Raymond Firth : **The Work of Gods in Tikopia**, I (Londra, 1940).

rată, ci pentru că în epoca mitică zeii au arătat oamenilor cum se repară o barcă. Nu este vorba de o operație, ci de un act religios, de o imitatio dei. Obiectul reparației nu este unul din multiplele obiecte care constituie clasa „bărcilor", ci un arhetip mitic : e chiar barca pe care zeii au manipulat-o „in illo tempore". În consecință, Timpul în care se efectuează repararea rituală a bărcilor întîlnește Timpul primordial : este chiar Timpul în care lucrau zeii.

Desigur, nu toate tipurile de sărbători periodice se pot reduce la exemplul pe care l-am dat. Dar nu morfologia sărbătorii ne interesează, ci structura Timpului sacru actualizat în sărbători. Or, se poate spune despre Timpul sacru că el e mereu același, că e „o suită de eternități" (Hubert și Mauss). Oricare ar fi complexitatea unei sărbători religioase, e vorba mereu de un eveniment sacru care are loc ab origine și care este ritual făcut prezent. Participanții devin contemporanii evenimentului mitic. Cu alte cuvinte, ei „ies" din timpul istoric — adică din Timpul constituit de suma evenimentelor profane personale, inter-personale — și regăsesc Timpul primordial care este mereu același, care aparține Eternității. Omul religios ajunge periodic în Timpul mitic și sacru, regăsește Timpul originii, cel care „nu curge" pentru că nu participă la durata temporală profană și este constituit dintr-un „etern prezent" recuperabil la infinit. Omul religios simte nevoia să se scufunde periodic în acest Timp sacru și indestructibil. Pentru el numai Timpul sacru face posibilă existența timpului obișnuit, a duratei profane în care se desfășoară orice existență umană. Numai eternul prezent al evenimentului mitic face posibilă durata profană a evenimentelor istorice. Ca să dăm numai un singur exemplu: Hierogamia divină care a avut loc in illo tempore a făcut posibilă uniunea sexuală umană. Uniunea între zeu și zeiță se petrece într-o clipă atemporală, într-un etern prezent ; uniunile sexuale între oameni, cînd nu sînt rituale, se desfășoară în durată, în timpul profan. Timpul sacru, mitic întemeiază de asemenea Timpul existențial, istoric, căruia îi este model exemplar. Pe scurt, totul a luat naștere numai datorită ființelor divine sau semi-divine. „Originea" realităților și a Vieții chiar este religioasă. Poți cultiva și consuma „în mod obișnuit" yam-ul, pentru că, periodic, el se cultivă și se consumă ritual. Riturile se pot săvîrși pentru că zeii le-au revelat in illo tempore creînd omul și yam-ul și arătînd oamenilor cum trebuie cultivată și consumată această plantă alimentară.

În sărbătoare se regăsește din plin dimensiunea sacră a Vieții, se experimentează sfințenia existenței umane în calitatea ei de creație divină. În restul timpului omul este mereu tentat să uite ceea ce este fundamental : că existența nu este „dată" de ceea ce modernii numesc „Natură", ci că este o creație a Celorlalți, zei sau ființe semi-divine. Dimpotrivă, sărbătorile restituie dimensiunea sacră a existenței reamintind cum zeii sau Strămoșii mitici au creat omul și l-au învățat diversele comportamente sociale și munci practice.

Dintr-un anumit punct de vedere, această „ieșire" periodică din Timpul istoric, și mai ales consecințele pe care le are asupra existenței globale a omului religios, pot părea un refuz al libertății creatoare. Este vorba, în fond, de o eternă reîntoarcere în illo tempore, într-un trecut care este „mitic" și care nu are nimic istoric. S-ar putea conchide că această eternă repetare a gesturilor exemplare revelate ab origine se opune oricărui progres uman și paralizează orice spontaneitate creatoare.

Constantin Brâncuși : „Rugăciunea"

Această concluzie este în parte justificată. Numai în parte însă, căci omul religios, chiar cel mai „primitiv", nu refuză în principiu „progresul" : el acceptă, dar conferindu-i o origine și o dimensiune divină. Tot ceea ce într-o perspectivă modernă ne apare ca „un progres" (de orice natură ar fi : socială, culturală, tehnică etc.), în raport cu o situație anterioară, a fost asumat de societățile primitive, în cursul lungii lor istorii, ca tot atîtea noi revelații divine. Vom lăsa de o parte pentru moment acest aspect al problemei. Important este aici să înțelegem semnificația religioasă a acestei repetări a gesturilor divine. Or, pare evident că dacă omul religios simte nevoia de a reproduce la nesfîrșit aceleași gesturi exemplare, este pentru că aspiră și se străduiește să trăiască tot mai aproape de zei.

A deveni periodic contemporanul zeilor

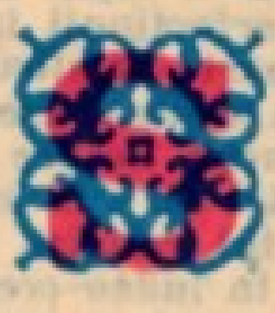

Studiind în capitolul precedent simbolismul cosmologic al orașelor, templelor și caselor, am văzut că el este solidar cu ideea unui „Centru al Lumii". Experiența religioasă implicată în simbolismul Centrului pare să fie următoarea : omul dorește să se situeze într-un spațiu „deschis" spre cer în comunicare cu lumea divină. A trăi aproape de un „Centru al Lumii" echivalează, la urma urmei, cu a trăi cel mai aproape de zei.

Analizînd semnificația sărbătorilor religioase descoperim aceeași dorință de a se apropia de zei. A reintegra Timpul sacru al originii în-

Constantin Brâncuși :
„Domnișoara Pogany"

seamnă a deveni „contemporanul zeilor", a trăi deci în prezența lor, chiar misterioasă, în sensul că nu este întotdeauna vizibilă. Intenționalitatea descifrată în experiența Spațiului și a Timpului sacru revelează dorința de a reintegra o situație primordială : cea în care zeii și Strămoșii mitici erau prezenți, **erau pe cale de a crea Lumea sau de a organiza, sau de a revela oamenilor fundamentele civilizației. Această „situație primordială" nu este de ordin istoric, nu este cronologic calculabilă ; este vorba de o anterioritate mitică, de Timpul „originii", de ceea ce se petrecea „la început",** în principio.

Or, „la început" se petrecea acest lucru : Ființele divine sau semi-divine își desfășurau activitatea pe pământ. Nostalgia „originilor" este deci o nostalgie religioasă. Omul dorește să regăsească prezența activă a zeilor, dorește de asemenea să trăiască în Lumea proaspătă, pură, „puternică", așa cum era ea cînd a ieșit din mîinile creatorului. E nostalgia perfecțiunii începuturilor **care explică în mare parte reîntoarcerea periodică** in illo tempore. **În termeni creștini s-ar putea spune că este vorba despre o „nostalgie a paradisului", cu toate că, la nivelul culturilor primitive, contextul religios și ideologic este cu totul altul decît în iudeo-creștinism. Dar Timpul mitic pe care omul se străduiește să-l reactualizeze periodic este un Timp sanctificat de prezența divină și se poate spune că dorința de a trăi în prezența divină și într-o lume perfectă (abia născută) corespunde unei nostalgii paradisiace.**

Cum am remarcat și mai sus, această dorință a omului religios de a reveni periodic în urmă, **efortul lui de a reintegra o situație mitică așa cum era ea** la început, **poate părea insuportabilă și umilitoare în ochii unui modern. O asemenea nostalgie conduce fatal la o continuă repetare a unui număr limitat de gesturi și de comportamente. Pînă la un anumit punct se poate chiar spune că omul religios, mai ales cel al „societăților primitive", este prin excelență un om paralizat de mitul eternei reîntoarceri. Un psiholog modern ar fi tentat să descifreze în cutare comportament angoasa în fața riscului noutății, refuzul de a-și asuma responsabilitatea unei existențe autentice și istorice, nostalgia unei situații „paradisiace", tocmai pentru că aceasta este embrionară, insuficient degajată de Natură.**

Problema este prea complexă pentru a fi abordată aici. Ea depășește dealtfel studiul nostru, căci implică opoziția între omul modern și pre-modern. Să notăm totuși că ar fi o eroare să se creadă că omul religios al societăților primitive și arhaice refuză să-și asume responsabilitatea unei existențe autentice. Dimpotrivă, am văzut, și vom mai reveni asupra acestei probleme, el își asumă curajos enorme responsabilități : de exemplu, aceea de a colabora la crearea Cosmosului, de a-și crea propria lume, de a asigura viața plantelor și a animalelor etc. Dar este vorba de o altfel de responsabilitate decît aceea care ni se pare nouă a fi singura autentică și valabilă. Este vorba de o responsabilitate cosmică, spre deosebire de responsabilitățile de ordin moral, social sau istoric, singurele cunoscute de civilizațiile moderne. În perspectiva existenței profane omul nu-și recunoaște alte responsabilități decît față de sine și față de societate. Pentru el Universul nu constituie un Cosmos, o unitate vie și articulată ; el este pur și simplu suma rezervelor materiale și de energii fizice ale planetei, iar grija lui cea mare, a omului modern, este de a nu risipi inutil resursele economice ale globului. Dar, din punct de vedere existențial, „primitivul" se situează întotdeauna în context cosmic. Experiența sa personală nu este lipsită nici de autenticitate, nici de profunzime, dar exprimîndu-se într-un limbaj care nu ne este familiar, pare în ochii modernului inautentică și copilăroasă.

Ca să revenim la studiul nostru : nu există nici un temei de a interpreta reîntoarcerea periodică în Timpul sacru al originii ca pe un refuz al lumii reale și o evaziune în vis și în imaginar. Dimpotrivă, și aici străbate obsesia ontologică, **această caracteristică esențială a omului societăților primitive și arhaice. Căci, în fond, a dori reintegrarea în Timpul originii înseamnă a dori să regăsești „prezența zeilor" și să recuperezi în același timp** Lumea puternică, proaspătă și pură, **așa cum era** in illo tempore. **Este în același timp o sete de sacru și o nostalgie a** Ființei. **Pe plan existențial această experiență se traduce prin certitudinea de a putea reîncepe periodic viața cu maximum de „șanse". Este, cu adevărat, nu numai o viziune optimistă a existenței ci și o adeziune totală la Ființă. Prin toate aceste comportamente omul religios proclamă că el nu crede decît în Ființă, că participarea lui la Ființă îi este garantată prin revelația primordială al cărei păstrător este. Miturile sale sînt constituite din suma revelațiilor primordiale.**

În românește de
Maria și Cezar Ivănescu

Alături de Mircea Eliade, E.M. Cioran, Constantin Noica, marele europenist de vaste preocupări intelectuale, autor a peste șaizeci de cărți și lucrări (filosofie, estetică, artă, literatură, cultură, istorie etc.), el însuși poet de autentică tradiție românească și filosof cu importante contribuții la ontologia culturii, **George Uscătescu este, fără îndoială, unul dintre reperele solide ale culturii românești peste hotare. Profesor de filosofia culturii și estetică la Universitatea Complutense din Madrid (catedră la care și-a desfășurat activitatea filosoful catalan d'Ors), George Uscătescu continuă să publice și în presa literară românească. După volumul de POEME, selecție din cele șase cărți de poezie (scrise direct în limba română), i-au mai apărut, în traducere românească,** Brâncuși și arta secolului, **precum și** Erasmus. **În prezent, revista „Teatrul" îi publică, în serial, volumul** Teatrul occidental contemporan, **tradus din limba spaniolă. Astăzi,** Almanahul Luceafărul **publică, în traducere românească, cîteva fragmente din ultima sa carte :** Breviario de Cultura **apărută în anul 1985, la editura Reus, din Madrid.**

George Uscătescu

ORIGINILE CULTURII GRECEȘTI

În legătură cu originile sale, cultura greacă ridică mai multe probleme. Între ele, existența unei înalte culturi legate de destinul mediteranean. Într-adevăr, între anii 3 000—2 500 î.e.n., are loc o importantă migrație europeană spre sud și sud-est, spre bazinul Mării Mediterane, spre care se îndreaptă triburile din nord. Acestei migrații către regiuni favorabile îi urmează aceea a fenicienilor asiatici spre nordul Africii și a etruscilor spre centrul Italiei.

Astfel, întîlnirea dintre indoeuropenii din nord și culturile mediteraneene preexistente constituie bazele așa-numitei mari culturi antice. Pe de altă parte, Panteonul helenic, păstrat în întregime de totalitatea culturii grecești, ilustrează tensiunea constantă de structură mitologică și religioasă, între haos și ordine. În centrul acestei tensiuni se află Gea. Ea și Eros vin din haos. Gea îl zămislește pe Uranus și o întreagă ierarhie divină.

Pentru a scăpa de Uranus, care-i dușmănea urmașii fără șir, Gea, în numele unei ordini divine, îl determină pe fiul său, Kronos, să-și castreze tatăl. Din resturile sexuale ale lui Uranus, aruncate în mare, se naște Afrodita. Cerul și pămîntul se separă. Gea și Rhea reprezintă tendința matriarhală în această ordine primordială care, cu Zeus și Kronos supus, se va instala în Panteonul divin, precum și în ideea de cultură și creativitate, ca limită a condiției umane.

1. Misterele inițiatice ale lui Eleusis, funcția ierarhică pe care Plutarh o stabilește între zei, eroi și oameni, mitul fecund, din punct de vedere cultural, al lui Dionysos, „zeul născut de două ori", fiul lui Zeus și al Semelei, ce constituie o punte reală între panteonul olimpic și lumea muritorilor integrați în mod treptat în „Polisul" grecesc dinamizat de miturile dionysiace și inițierile orfice (Orfeu e profetul lui Dionysos și „fondatorul tuturor inițierilor") vor fi primul element de manifestare din cultura greacă. Din punct de vedere istoric, migrația dorică din nord este prima etapă și primul impuls pentru cultura greacă. Între anii 1100 și 750, deja destrămată organizarea inițială, anterioară invaziei dorice, și pulverizată cultura micenianâ, Grecia, insulele din Marea Egee și Asia Mică cunosc noi organizări ce converg gradual spre configurația viitorului „Polis" istoric și cultural. Apoi, expansiunea în toată Mediterana devine un fapt spectaculos. Sicilia, sudul Italiei, Spania, sudul Franței și ambele țărmuri ale Mării Negre vor cunoaște fructele strălucitoare ale acestei expansiuni fericite și bogate în consecințe. Astfel se naște, cum s-a zis, primul mare popor cult și civilizat din Occident.

2. În spatele tezaurului cultural grec, în toate domeniile sale de manifestare, se află culturile anterioare : minoică, micenianâ, cu implicații siriene și egiptene. Fără elementele culturii miceniene, nu s-ar putea concepe epopeea homerică și nici miturile trăite și dezvoltate de către tragedia greacă. Micene, Creta și Troia sînt permanențe integrate în elenism. Personajele acelor frumoase și tragice entități culturale inspiră ideea des-

Constantin Brâncuși : „Cap de copil"

Constantin Brâncuși : „Somnul"

tinului grec, filosofia sa, descoperirea logosului, religia în toată amploarea sa, miturile, virtuțile esențiale ale culturii, poezia, capacitatea plastică și arhitectonică. Totul — culminînd cu structura Polis-ului grecesc, care constituie cadrul indispensabil al dezvoltării culturii grecești. În acest cadru se nasc ideile esențiale care servesc pentru profilarea omului grec : ideea Limitei sau Nemesis, Moira, **Araté** homeric.; **Ananke ; Aletheia** sau revelarea magicului. În ceea ce privește gîndirea speculativă greacă — acest lucru justifică ideea cunoașterii prin Anaxagoras și Platon, prin categoriile logice ale lui Aristotel, pe care se bazează toată cultura occidentală, pînă astăzi.

3. Prima expresie de înalt nivel artistic din cultura greacă o constituie epoca homerică. În cele două epopei ale sale, **Iliada și Odiseea,** Homer oferă imaginea întîlnirii fericite și echilibrate, exprimată într-o formă poetică de neegalat, în ceea ce privește frumusețea estetică și expresivă, între tinerețea și maturitatea masculină, între viziunea solară apollinică și dionisiacă, a destinului uman. Tragedia, poezia, plastica și filosofia Greciei clasice își găsesc motivele esențiale în versurile homerice. Ele sînt reflectarea prezenței grecilor în Asia Mică. Întîlnirea dintre grecii perioadei miceniene și Troia lui Priam reprezintă confruntarea dintre o cultură mai puțin rafinată, cum este cultura pregrecească și cultura orientală. Aheii cuceresc, dar, în același timp, descoperă și adoptă virtuțile culturale ale unei lumi noi. Astfel, prin epopeea lui Homer se naște conștiința greacă, ideea aristocratică a omului grec, propria concepție despre lume a grecilor. Dar, din primul moment,

cultura greacă apare, în concepţia sa completă, dualã : un principiu solar — Apollo (simbol al echilibrului, al serenităţii, al limitei) şi un principiu hazardat în tensiuni profunde, magice, misterioase — Dionysos.

4. Dar aceeaşi dualitate bipolară a caracterului grec rezultă şi din confruntarea dintre epopeea lui Homer şi opera lui Hesiod. Într-adevăr, prin mit şi prin epopee se interpretează şi se transfigurează destinul omului. Prin epopeea lui Homer şi **Teogonia** lui Hesiod miturile greceşti sînt un permanent element verificator al culturii şi imaginaţiei creatoare. În felul acesta mitul devine o autentică transfigurare a realităţii. Miturile sînt esenţa permanentă a culturii greceşti, şi, ca atare, s-au perpetuat în cultura occidentală : Sisif sau mitul efortului inutil ; Prometeu sau mitul omului în lupta pentru realizarea destinului său; Tezeu, eroul taur învingător al Taurului şi fondator al **Polis**-ului; argonauţii, descoperitori ai noilor meleaguri ; muzele ; marea galerie a eroilor lui Homer.

5. Poemele homerice sînt opera poetică perfectă. Oferă o viziune completă asupra vieţii. **Iliada** este exaltarea spiritului eroic, a idealului vieţii încarnat în **Areté. Odiseea** oferă o dezvoltare completă a vieţii umane, în care domină ideea limitei, a măsurii, a vieţii normale şi paşnice, ideea luptei omului pentru a avea o viaţă simplă. Ceea ce este aristocratic, nobil şi popular, în umanitate, se completează într-o viziune comună asupra vieţii şi destinului omului. Platon însuşi vedea în opera lui Homer baza propriului său concept despre stat, ca formă ideală de conviețuire umană şi factor determinant pentru dezvoltarea ulterioară a vieţii şi culturii elenice. Astfel, epopeea homerică nu este numai un important document estetic şi imaginativ, ci şi o mare operă educativă, element viu al culturii greceşti şi un factor de răspîndire a acestei culturi. Personajele homerice, profilurile lor psihologice, elementele descriptive ale situaţiei lor vitale, combinaţia fericită dintre natură şi viaţa umană din povestiri, ritmul interior şi surprinderea cu măiestrie a situaţiilor face din cele două epopei homerice un monument cultural de mare perfecţiune. Perfecţiunea, fără îndoială, exemplară chiar de la începutul epopeii. „Povesteşte, zeiţo, mînia lui Ahile şi lupta sa cu atridul Agamemnon. Cum a permis, Dumnezeu, să se lupte cu o asemenea înverşunare".

6. Homer se naşte sub cerul luminos al Ioniei. Este instauratorul culturii greceşti. Opera sa este populată cu eroii şi zeii din panteonul grecesc, succesor al celui babilonean.

Limba sa este deja cea a Greciei. În această limbă, Moira şi Epopeea se întîlnesc într-un act fundaţional. Această limbă contribuie fundamental, prin toate componentele sale, ca toţi grecii să folosească acelaşi limbaj. În Hesiod lucrurile stau diferit. **Teogonia** lui

Constantin Brâncuşi : „Pictorul Nicolae Dărăscu"

Hesiod aparţine aceleiaşi perioade istorice. Hesiod, povestitor al vieţii cotidiene, coboară zeii din panteonul lor, le dă nume, îi înnobilează cu artă şi oficii. Nu-i măreţeşte ca Homer. Născut, nu în insule, ci în Beoţia, pe pămînt ferm, Hesiod face ca din **Teogonia** şi **Eraga** să emane şi altă faţă a Greciei. Eposului Greciei arhaice, el îi adaugă etosul aceleiaşi Grecii. Redă o imagine liniştită, paşnică şi realistă a vieţii. Cu mentalitatea senină a vieţii de la ţară. După Jäger, Hesiod picteazã, în culori vii, viaţa ţărănească de la sfîrşitul sec. al VIII-lea şi completează, într-un mod esenţial, reprezentarea vieţii primitive a poporului grec, surprinsă de ionicul Homer.

7. Eroii lui Hesiod sînt ţăranii care muncesc într-o ţară săracă : păstori, agricultori, oameni reali surprinşi, într-un ton viu, simplu, în viaţa lor cotidiană. Sînt figuri care încarnează **Aidos**-ul grecesc, păstrătorii de tradiţii populare, sociale şi religioase. Ei sînt descrişi în poeme didactice, scrise cu finalitate practică şi educativă, bază pentru viitoarea mare **Paideia** greacă. Eroii lui Hesiod caută bunăstarea, justeţea şi, fără îndoială, utilul, practicul. După Homer şi Hesiod înfloreşte poezia greacă. Prin ea pătrundem într-o altă ipostază a spiritului grec. La început, poetul ca şi în China, este întemeietorul Polis-ului şi guvernator. Este cazul lui Solomon, un fel de Confucius elen. Acum întîlnim poezia elegiacă şi iambică a ionienilor sau poezia lirică a eolienilor care ne dezvăluie intimitatea umană şi ne oferă exemple de poezie pură, de mare independenţă şi libertate expresive, de mare naturaleţe şi delicată sensibilitate. Există şi o poezie patriotică (Alceo, Arquiloc,

Constantin Brâncuși : „Trei pingudni"

Calinos, Tirteo) și filosofică (Semonides). Dar există mai ales poezia unei profunde revelații intime : Safo și Alceo. În secolele VII-VI înflorește frumoasa poezie eolică imortalizată de Safo, considerată, ea însăși, muză. Pindar scrie poezia eroică. O mare poezie de valori absolute.

. . . . . .

CULTURA ELENISTICĂ

Perioada elenistică a fost, în parte, greșit considerată ca o epocă istorică și culturală „de abandon", combinată cu un fel de control asupra creativității. În realitate, ea se întinde pe o lungă perioadă de timp, înglobînd, în bună măsură, cultură romană. Extinderea sa, în spațiu, este una dintre cele mai spectaculoase dintre cîte au existat vreodată.

Se mai poate compara, probabil, cu perioada culturii europene moderne. Puterea și forța de răspîndire ale culturii grecești, întreprinderile lui Alexandru și ale succesorilor săi. contribuie la marea extindere a culturii elenistice : de la frontierele Chinei și Indiei pînă la Oceanul Atlantic, Africa, mult în interior, și nordul Europei. Nici comparația dintre o imagine de dezintegrare a culturii grecești, prin elenism, și deschiderea spre civilizațiile babiloniene, indiene, hitite și maya, în curs de dispariție, nu ni se pare oportună. O cultură care posedă centre de categoria unei Alexandrii, Pergamo, Antiohia, Atena, Roma, personalității ca Plotin, Seneca, Marc Aureliu sau poeți precum marii latini, nu poate să fie considerată, nici un moment, destinată dezintegrării sau abandonului.

1. Se poate afirma, că, în perioada de după Platon, cultura elenistică se extinde atît spre Vest, cît și spre Est, într-o manieră spectaculoasă. Ceea ce mai înainte însemnase **propria Grecie** și **Mediterana occidentală** se va instala, pentru mult timp, în centre importante din Asia Mică, Iran, Mesopotamia, Siria, Palestina și Egipt. Aceste centre importante (Alexandria, Pergamo, Seleucia și Antiohia) marchează urmele unui autentic imperiu cultural elenistic, de aceeași structură dinamică ca și cel al propriei Grecii sau cel din sudul Italiei. Nu este vorba numai de centre transmițătoare de valori ale culturii elenistice, ci de locuri, state-orașe, unde creativitatea greacă continuă cu strălucire și originalitate. Este suficient să admirăm enorma frumusețe plastică a grupului sculptural Laocoon din Rodos, care l-a făcut pe Lessing să se minuneze, pentru a dovedi acest adevăr manifest pentru toate domeniile creației. În această etapă se naște acel **oikumene** grecesc capabil să extindă, pe o arie largă, idei și o cultură care, dacă determină o unitate politică, consolidează universalitatea unei culturi.

2. Mitologia și cultura greacă au visat acel tip de erou pe care-l va încarna mitul lui Ahile, în spiritul lui Homer, capabil să obțină unitatea elenică consolidată și să ducă elementele fundamentale ale creației, realizări ale geniului grec, spre Orient și Occident. Acest erou este fiul nordicei Tracii, de unde au venit miturile orfice și elementele dionisiace care inspiră „logosul" tragic grec. Acest erou este Alexandru, divinul „barbar", discipol al lui Aristotel, realizatorul unui „oikumene" mai mult decît politic, cel care a fost un vis pasager și o valoare arhetipală a unei realități culturale permanente. S-ar părea că, Grecia, ajunsă la apogeul culturii sale, ar fi avut nevoie de spiritul eroilor homerici, pentru a-și extinde, pe o vastă arie, valorile culturii sale și a-și promova centrele care să-i continue creația. Se naște astfel perioada elenistică căreia Toynbee îi atribuie opt secole de existență, iar Droysen o definește „helenitate fără polis". De acum înainte — tot Droysen o spune — se împlinește marea operă pe care „Dionysos o inițiase pentru greci ; acum, în sfîrșit, Asia s-a îmbătat de spiritul grec, iar existența letargică a popoarelor s-a trezit la viață".

3. Expansiunea culturii grecești, în perioada elenistică, pornește de la o reînnoire a faptelor homerice. Spiritul elenismului ajunge în Egipt, avîndu-și centrul la Alexandria, dar cu o extindere notabilă pe tot cursul Ni-

Continuare în pagina 245

gabriel garcia marquez

CRONICA UNEI MORȚI ANUNȚATE

În ziua în care era să fie ucis, Santiago Nasar se sculă la ora cinci și treizeci dimineața pentru a aștepta vaporul cu care trebuia să sosească episcopul. Visase că străbătea o livadă de smochini unde se așternea o burniță liniștită și, o clipă, fusese fericit în somn, dar se trezi simțindu-se împroșcat pe tot trupul cu găinaț. „Visa întotdeauna arbori", îmi spuse Plácida Linero, mama lui, evocînd, 27 de ani mai tîrziu, detaliile acelei ingrate zile de luni. „Cu o săptămînă înainte, visase că se afla singur într-un avion confecționat din hîrtie de staniol ce plutea fără nici o greutate printre migdali", îmi spuse. Ea se bucura de o foarte bună reputație de interpretă sigură a viselor străine, pe care cei în cauză i le povesteau întotdeauna pe nemîncate, ea nu remarcă însă nici o prevestire funestă în aceste două vise ale fiului său, și nici în celelalte vise cu arbori pe care i le povestise în diminețile care au precedat morții sale.

Nici Santiago Nasar nu consideră visul drept o prevestire. Dormise puțin și agitat, fără a se dezbrăca, și se trezi cu dureri de cap și cu un gust de cocleală pe cerul gurii, stare pe care o interpretase ca pe o urmare neplăcută și firească a zaiafetului nunții ce se prelungise pînă după miezul nopții. Ceva mai mult, nenumărate persoane pe care le întîlnise din clipa în care ieșise din casă, la ora șase și cinci minute, și pînă ce fusese tăiat în bucăți ca un porc, o oră mai tîrziu, și-l aminteau cam somnoros însă bine dispus, și tuturor le spusese, ca din întîmplare, că era o zi foarte frumoasă. Dar nimeni nu era sigur că se referise la starea timpului. Amintirile multora coincideau în aceea că era o dimineață radioasă, cu o briză marină ce abia strecurîndu-se printre plantațiile de banani, așa cum este drept să ne gîndim că se putea întîmpla într-o frumoasă lună februarie a acelei epoci. Însă majoritatea acestor persoane erau de acord că era o vreme mohorîtă, cu un cer învolburat, cu norii aproape de pămînt, și cu un miros puternic de ape stătute, și că în clipa nenorocirii se așternuse o burniță ca aceea pe care Santiago Nasar o văzuse în livada cea din vis. Eu tocmai mă refăceam, după zaiafetul nunții, pe sînul apostolic al Mariei Alejandrina Cervantes, și abia reușisem să mă trezesc la dangătul clopotelor ce sunau a alarmă, gîndindu-mă că s-au pornit în onoarea episcopului.

Santiago Nasar îmbrăcase un pantalon și o cămașă de in albe, ambele nescrobite, la fel cu cele pe care le purtase cu o zi în urmă pentru nuntă. Era o ținută de zile mari. De n-ar fi fi așteptat sosirea episcopului, și-ar fi pus costumul kaki și cizmele de călărie cu care mergea în fiecare luni la El Divino Rostro, ferma de vite pe care o moștenise de la tată-său, și pe care o administra cu multă judecată, cu toate că fără prea mari beneficii. Cînd călărea, purta la cingătoare un Magnum 357, ale cărui gloanțe blindate, așa cum spunea el, puteau să taie un cal în două de la mijloc. În sezonul potîrnichilor purta de asemenea cu sine armele sale de vînătoare. În dulap avea — în afară de o carabină Manlicher Schonauer 30.06 — o carabină Holland Magnum 300, un Hornet 22 cu dublă cătare telescopică și un Winchester cu repetiție. Dormea întotdeauna așa cum dormise și tată-său, cu arma sub pernă, dar în ziua aceea, înainte de a părăsi casa, îi scoase gloanțele și o puse în sertarul măsuței de noapte. „Niciodată n-o lăsa încărcată", mi-a spus mama lui. Eu știam aceasta, și mai știam că păstra armele într-un loc, iar muniția în altă parte, la o distanță apreciabilă, așa fel ca nimeni din casă să nu fie tentat, nici măcar din întîmplare, să le încarce. Era un obicei înțelept, impus de tatăl său după ce, într-o dimineață, o servitoare, dorind să schimbe fața de pernă, arma căzu și, lovindu-se de dușumea, se descarcă, iar glonțul, în traiectoria sa, distruse dulapul din cameră, străbătu peretele subțirel al sălii, apoi, cu zgomot războinic, sufrageria casei vecine și făcu praf un sfînt din ghips, de mărime naturală, din altarul cel mare al bisericii situată în cealaltă extremitate a pieței. Santiago Nasar, care pe vremea aceea era un copil, nu a putut uita niciodată lecția acelei întîmplări neplăcute.

Ultima imagine pe care mamă-sa o păstra despre el era aceea a pasului lui grăbit trecînd prin dormitor. O trezise cînd căutînd, pe dibuite, o aspirină în trusa sanitară din baie. Ea aprinse atunci lumina și-l văzu apărînd în prag cu paharul cu apă în mînă; așa va rămîne, pentru totdeauna, în amintirea ei. Santiago Nasar îi povesti atunci visul, însă ea nu dădu nici o semnificație arborilor de care-i vorbise el.

— Toate visele cu păsări sînt semne de mîntuire, îi spuse.

Ea îl văzuse din același hamac și din aceeași poziție în care am văzut-o și eu, doborîtă de ultimele licăriri ale bătrîneții, cînd m-am întors în acea localitate uitată, cu gîndul să recompun, din nenumăratele țăndări împrăștiate în toate părțile, oglinda spartă a memoriei. Abia de reușeam să-i disting formele, în plină lumină, iar la tîmple avea aplicate plante de leac împotriva permanentelor dureri de cap pe care i le lăsase fiul său ultima oară cînd trecuse prin dormitor. Sta culcată într-o rînă, cu mîinile trăgînd de firele de la căpătîiul hamacului, încercînd să se ridice, și în acel clarobscur există același miros de cristelniță care mă surprinsese în dimineața crimei.

De-abia apărusem în cadrul ușii, că m-a și copleșit cu amintirea lui Santiago Nasar. „Acolo se afla", îmi spuse. „Purta costumul de in alb, spălat doar în apă curată, deoarece avea o piele foarte delicată ce nu sporta scrobeală". O bună bucată de timp rămase culcată în hamac, mestecînd semințe de stupitul-cucului, pînă ce îi trecu iluzia că i se întoarce fiul. Atunci suspină: „A fost omul vieții mele".

Eu l-am văzut în amintirea ei. Împlinise douăzeci și unu de ani în ultima săptămînă a lui ianuarie, și era zvelt și palid, cu pleoapele arabe și părul creț al tatălui său. Era unicul fiu al unei căsătorii de conveniență în care nu existase nici o singură clipă de bucurie, însă el părea fericit cu tatăl său pînă ce acesta murise în mod neașteptat, cu trei ani în urmă; apoi continuase să dea impresia că este alături de mama lui pînă în ziua de luni a morții sale. De la ea moștenise instinctul. De la tatăl său învățase încă de foarte mic minuirea armelor de foc, dragostea pentru cai și dresura pentru vînătoare a păsărilor mari de pradă ale văzduhului; mai învățase bunele deprinderi ale curajului și înțelepciunea. Între ei vorbeau araba, nu însă în fața Plácidei Lineros, ca ea să nu se simtă exclusă de la conversație. Niciodată nu fuseseră văzuți umblînd înarmați prin tîrg,

și singura dată cînd își adusese șoimii dresați a fost cu scopul de a face o demonstrație de vînătoare într-un bazar în scop de binefacere. Moartea tatălui său îl obligase să întrerupă studiile școlii secundare, pentru a putea prelua conducerea gospodăriei familiei. În ce privește meritele sale proprii, Santiago Nasar era un om vesel, pașnic și cu inima deschisă.

În ziua în care avea să fie ucis, mama lui, văzîndu-l îmbrăcat în alb, crezu că el se înșelase asupra zilei în care se aflau. „I-am amintit că este luni", mi-a spus. Însă el îi explicase că se îmbrăcase în mare ținută pentru cazul că se va ivi ocazia de a săruta inelul episcopului. Ea nu arătase nici un fel de mirare.

— Nici măcar nu va coborî de pe vapor — îi spuse ea. Din obligație va azvîrli o binecuvîntare, ca întotdeauna, și se va înapoia acolo de unde a venit. Urăște tîrgul acesta.

Santiago Nasar știa că este adevărat, însă fasturile bisericii îl fascinau irezistibil. „Este ca la cinematograf", îmi spusese odată. Pe mamă-sa, în schimb, singurul lucru ce o interesa în această festivitate cu episcopul era ca pe fiul său să nu-l ude ploaia, căci îl auzise strănutînd cînd dormea. Îl sfătui să-și ia umbrela, el însă îi făcu un semn de la revedere cu mîna și ieșise. De-atunci nu l-a mai văzut.

Victoria Guzmán, bucătăreasa, era sigură că nu plouase nu numai în ziua aceea, dar nici în întreaga lună februarie. „Din contră", îmi spuse cînd am trecut pe la ea s-o văd puțin înainte de a muri, „soarele era mai cald decît în august". Ea tocmai sfîrteca trei iepuri pentru masa de prînz, înconjurată de cîini ce mîrîiau, cînd Santiago Nasar intrase în bucătărie. „Întotdeuna se scula mohorît, ca după o noapte grea", își amintea, fără nici o plăcere, Victoria Guzmán. Divina Flor, fiica ei, care abia începea să dea în floare, îi servi lui Santiago Nasar o ceașcă de cafea amară amestecată cu puțin alcool de trestie de zahăr, așa cum făcea în fiecare luni, pentru a-l ajuta să suporte mai ușor greutatea ce-l apăsase toată noaptea. Bucătăria enormă, cu foșnetul focului și cu găinile dormind pe niște prăjini, avea o respirație discretă. Santiago Nasar înghiți încă o aspirină și se așeză să-și bea cu sorbituri rare ceașca de cafea, cu gîndurile aiurea, fără să-și depărteze privirea de la cele două femei, care spînzurau iepurii pe plită. În ciuda vîrstei, Victoria Guzmán se se ținea foarte bine. Fetița, cam nesociabilă încă, părea că se sufocă sub impulsul glandelor sale. Santiago Nasar o prinse de încheietura mîinii în clipa cînd îi înapoiase ceașca goală.

— A sosit timpul să te domesticești, îi spuse. Victoria Guzmán îi arătase cuțitul însîngerat.

— Dă-i drumu', neisprăvitule, îi porunci serios. Din licoarea aceasta nu vei bea atît timp cît trăiesc eu.

Victoria fusese sedusă, în plină adolescență, de Ibrahim Nasar. O iubise în secret timp de mai mulți ani în grajdurile fermei, apoi, cînd dragostea pentru ea se sfîrșise, o luase în casă ca să-l servească. Divina Flor, care era fiica unui soț mai recent, se știa destinată pentru patul tainic al lui Santiago Nasar, și gîndul acesta îi provoca o neliniște prematură. „Încă nu s-a născut un al doilea om ca acesta", îmi spuse acuma, grasă și ofilită, cum era și înconjurată de copii proveniți din alte amoruri. „Era leit tată-său", îi replică Victoria Guzmán. „Un mizerabil". Însă nu-și putu înăbuși o răbufnire de spaimă amintindu-și de oroarea pe care o simțise Santiago Nasar cînd

ea smulse din rădăcini mărunțaiele unui iepure, și azvîrli apoi cîinilor intestinele încă aburinde.

— Nu fi sălbatică, îi spuse el. Închipuiește-ți că ar fi fost o ființă omenească.

Victoriei Guzmán i-au trebuit aproape douăzeci de ani ca să înțeleagă că un bărbat deprins să omoare animale neînarmate poate manifesta deodată o asemenea oroare. „Sfinte Dumnezeule, exclamă speriată, a fost o revelație." Cu toate acestea, avusese atîtea necazuri nerezolvate în dimineața crimei, încît continuase să îngrașe cîinii cu mațele altor iepuri, numai ca să-l dezguste pe Santiago Nasar la acel mic dejun.

Aici se aflau, la aceste întîmplări, cînd tîrgul întreg se trezi la mugetul cutremurător al vaporului cu aburi care-l adusese pe episcop.

Casa era un vechi depozit cu două caturi, cu pereți de scîndură groasă, negeluită și cu un acoperiș de tablă cu două versante, de unde vulturii vegheau spre toate resturile din porturi. Fusese construit pe vremea cînd fluviul era atît de folositor încît multe ambarcații maritime, inclusiv unele vapoare de mare adîncime, se aventurau pînă aici prin mocirlele estuarului. Cînd Ibrahim Nasar sosi aici, împreună cu ultimii arabi, la sfîrșitul războaielor civile, vasele de mare tonaj nu-și mai făceau apariția din cauza nestatorniciilor fluviului, și depozitul nu-și avea nici o întrebuințare. Ibrahim Nasar îl cumpărase la un preț oarecare, cu

imeni nu reușea să înțeleagă atitea coincidențe funeste. Judecătorul de instrucție care sosise din Riohacha trebuise să le creadă, fără să cuteze să le admită, căci dorința sa de a le da o explicație rațională era evidentă în instrucția preliminară. Poarta care da în piață era amintită deseori sub un nume de roman-foileton : Poarta fatală. În realitate, singura explicație valabilă părea să fie aceea a Plácidei Lineros, care răspunsese la întrebare cu judecata ei de mamă : „Cînd era bine îmbrăcat, fiul meu nu ieșea niciodată pe poarta din dos". Părea un adevăr atît de simplu, încît instructorul l-a notat într-o însemnare marginală, însă nu-l trecu în instrucția preliminară.

Victoria Guzmán, de partea ei, a fost categorică în răspunsul său, precum că nici ea și nici fie-sa nu știau că Santiago Nasar era așteptat spre a fi ucis. Însă după aceea, tot timpul cît mai trăise a admis că ambele știau acest lucru în clipa cînd ei intrase în bucătărie să-și bea cafeaua. Îi spusese o femeie ce trecuse pe la ea după ora cinci, pentru a-i cere de pomană puțin lapte, și-i destăinuise mai ales motivele și locul unde era așteptat pentru a fi ucis. „Nu l-am prevenit, deoarece am considerat că sînt vorbe de-ale beților", îmi spuse. Totuși, Divina Flor mi s-a destăinuit, într-o vizită ulterioară, cînd mama ei era deja moartă, că aceasta nu-i spusese nimic lui Santiago Nasar pentru că în fundul sufletului ei dorea ca el să fie omorît. Iar ea nu-l prevenise deoarece, pe vremea aceea, nu era decît o fetiță speriată, incapabilă să ia o hotărîre proprie, și se înfricoșase și mai mult cînd el o prinsese de încheietură cu o mînă pe care o simțise rece și țeapănă, ca de mort.

Santiago Nasar străbătu cu pași mari casa aflată în semiobscuritate, urmărit de mugetele vesele ale vaporului care-i adusese pe episcop. Divina Flor se grăbi să-i deschidă poarta, avînd grijă ca nu cumva să fie ajunsă din urmă printre coliviile păsărilor adormite din sufragerie, printre mobilele de răchită și desagii din ferigi atîrnați în sală, însă cînd scoase drugul de la poartă nu putu evita mîna lui de uliu carnivor. „Mă apucase groaza", îmi spuse Divina Flor. „Așa făcea mereu cînd mă întîlnea singură prin vreun colțon al casei, însă în ziua aceea nu am simțit spaima de totdeauna ci o poftă nestăvilită de a plînge." Se dăduse la o parte ca să-i facă loc să iasă, și prin ușa întredeschisă văzu migdalii din piață, nînși de strălucirea zorilor, însă nu mai avu îndrăzneala să mai vadă ceva. „Atunci încetă șuieratul vaporului și cocoșii începură să cînte", îmi spuse. „Era o larmă atît de mare, încît nu se putea crede că existau atîția cocoși în tîrg, și atunci am gîndit că acest cîntat venea din vaporul episcopului." Atîta a putut ea să facă pentru bărbatul care nu va fi niciodată al ei, să închidă poarta fără a pune drugul, împotriva ordinelor Plácidei Linero, ca el să poată intra ușor în caz de nevoie urgentă. Cineva, care nu a fost identificat niciodată, introdusese sub poartă un plic cu o hîrtie, prin care îl anunța pe Santiago Nasar că este așteptat pentru a fi ucis, și îi descria, în afară de locul și motivele omorului, și alte amănunte, mai precise, despre această hotărîre secretă. Mesajul se afla pe podea cînd Santiago Nasar ieșise din casă, însă el nu-l văzuse, nici Divina Flor nu-l văzuse, nici nimeni pînă mult timp după ce se săvîrșise crima.

gîndul să deschidă un magazin cu obiecte de import, pe care însă nu l-a deschis niciodată, și numai cînd se căsători îl transformă într-o casă de locuit. La parter făcu un salon ce servea la orice, în fundul curții construi un grajd pentru patru animale, odăile de serviciu și o bucătărie de fermă cu ferestre spre port, de unde pătrundea în fiecare clipă mirosul pestilențial al apelor. Singurul lucru din salon de care nu se atinsese a fost o scară în spirală, răscumpărată probabil de la vreun naufragiu. Catul superior, unde înainte se aflau birourile vămii, îl transformă într-un dormitor mare, cu cinci cămăruțe pentru nenumăratii copii pe care gîndea că ar putea să-i aibă, apoi, mai construi un balcon de lemn, care dădea spre migdalii din piață, unde Plácida Lineros se așeza în după-amiezile lui martie pentru a se mîngîia de singurătatea ei. Din fațadă păstră poarta principală și făcu două ferestre împodobite cu dantele scobite în lemn. Păstră de asemenea poarta din spate, dar o mai înălță puțin pentru a se putea trece prin ea călare, și păstră o parte a vechiului ei arc. Aceasta a fost întotdeauna poarta cea mai des folosită, nu numai pentru că era intrarea firească pentru hrănirea animalelor și pentru bucătărie, dar pentru că dădea în strada ce ducea la portul cel nou fără a mai trece prin piață. Poarta din față, în afară de ocaziile festive, rămînea închisă și barată cu un drug de fier. Cu toate acestea, pe aici, și nu prin poarta din spate, îl așteptau pe Santiago Nasar oamenii care trebuiau să-l omoare, și tot pe aici ieșise el ca să-l primească pe episcop, deși astfel trebuise să ocolească toată casa pentru a ajunge la port.

Era ora şase şi încă mai erau aprinse luminile străzii. Pe ramurile migdalilor, şi pe unele balcoane, încă se mai aflau ghirlandele colorate ale nunţii, şi se putea bănui că fuseseră lăsate acolo în onoarea episcopului. Piaţa însă acoperită de lespezi pînă în tinda bisericii, unde se afla estrada muzicanţilor — părea o grămadă de sticle goale amestecate cu tot felul de gunoaie, după petrecerea publică. Cînd Santiago Nasar ieşi din casă, mai multe persoane alergau spre port, atrase de mugetul vaporului.

Singura prăvălioară deschisă din piaţă era aceea care vindea lapte, nu departe de biserică, unde cei doi oameni îl aşteptau pe Santiago Nasar pentru a-l ucide. Clotilde Armenta, stăpîna dughenei, a fost cea dintîi care îl văzu în strălucirea aurorii, şi avusese impresia că era îmbrăcat în aluminiu. „Părea ca o nălucă", îmi spuse. Oamenii care trebuiau să-l omoare adormiseră aşteptîndu-l pe scaunele lor, ţinînd strîns pe genunchi cuţitoaiele învelite în hîrtie de ziar, şi Clotilde Armenta abia mai răsufla pentru a nu-i trezi.

Erau gemeni: Pedro şi Pablo Vicario. Aveau 24 de ani, şi semănau atît de mult între ei încît era foarte greu să-i deosebeşti. „Aveau o căutătură cam impertinentă, însă un caracter bun", spunea ancheta preliminară. Eu, care îi cunoşteam încă din şcoala primară, aş fi scris la fel. În dimineaţa aceea încă mai purtau hainele de stofă de culoare închisă ale nunţii, prea groase şi prea grave pentru climatul Caraibelor, şi aveau un aspect devastat la înfăţişare din cauza atîtor ore de aşteptare grea, însă avuseseră grijă să se bărbierească. Cu toate că nu renunţaseră la băutură încă din ajunul zaiafetului, totuşi după trei zile nu erau beţi, ci mai degrabă păreau nişte somnambuli neliniştiţi. Adormiseră odată cu primele licăriri ale zorilor, după aproape trei ore de aşteptare în prăvălioara Clotildei Armenta, şi aceasta fusese primul lor somn din ziua de vineri. Abia dacă se treziseră la sirena vaporului, însă instinctul îi trezi de-a binelea cînd Santiago Nasar ieşi din casă. Ambii au înşfăcat atunci sulul de ziare, şi Pedro Vicario dădu să se ridice.

— Pentru numele lui Dumnezeu, murmură Clotilde Armenta. Lăsaţi-l pentru mai tîrziu, măcar din respect pentru domnul episcop.

„A fost un semn al Sfîntului Duh", repeta ea mereu. Într-adevăr, fusese o inspiraţie providenţială, însă de o eficacitate numai de o clipă. Auzind-o, gemenii Vicario au reflectat, şi cel care se ridicase se aşeză din nou pe scaun. Ambii îl urmăreau cu privirea pe Santiago Nasar cînd acesta începu să traverseze piaţa. „Îl priveau mai degrabă cu milă", spunea Clotilde Armenta. Fetiţele de la şcoala de călugăriţe traversară şi ele piaţa, umblînd în dezordine, în uniformele lor de orfane.

Plácida Linero avusese dreptate: episcopul nu cobori de pe vapor. În port se afla lume multă, în afară de autorităţi şi de copiii de şcoală, şi prin toate părţile se vedeau lădiţele cu cocoşi bine îndopaţi ce erau duşi în dar episcopului, deoarece supa de creastă de cocoş era mîncarea lui preferată. Pe cheiul de mărfuri exista o cantitate atît de mare de lemne, încît vaporului i-ar fi trebuit cel puţin două ore de aşteptare pentru a putea fi încărcată. Însă nu opri. Apăru la cotitura fluviului, bolborosind ca un balaur, şi atunci fanfara începu

Tablouri de Ilie Boca

să execute imnul episcopului, iar cocoşii au pornit şi ei să cînte din lădiţele lor, aţiţîndu-i astfel şi pe ceilalţi cocoşi din tîrg.

Pe vremea aceea, legendarele vapoare cu zbaturi, alimentate cu lemne, erau pe cale de dispariţie, şi puţinele care se mai aflau în serviciu nu mai aveau pianolă şi nici cabine pentru luna de miere, încît abia de reuşeau să navigheze împotriva curentului. Vaporul acesta însă era nou, şi avea două coşuri în loc de unul, cu drapelul pictat ca o banderolă pe braţ, iar zbaturile de scînduri groase de la pupă îi dădeau un elan ca de vapor de mare. Pe punţea superioară, alături de cabina căpitanului, se afla episcopul, în sutană albă, împreună cu un întreg alai de spanioli. „Părea că ne aflam în zilele de Crăciun", spuse soră-mea Margot. Ceea ce s-a întîmplat de fapt, după părerea ei, a fost că sirena vaporului dădu drumul unui şuvoi de aburi sub presiune, cînd trecu prin faţa portului, şi îi udă leoarcă pe cei de pe mal. A fost o iluzie efemeră: episcopul începu să facă semnul crucii în aer, în faţa mulţimii de pe dig, şi apoi continuă s-o facă în memorie, fără răutate şi nici din inspiraţie, pînă ce vaporul se pierdu din vedere şi rămase doar larma cocoşilor.

Santiago Nasar avea motive serioase să se simtă înşelat. Contribuise cu o cantitate oarecare de lemne la apelurile publice ale părin-

telui Carmen Amador, și tot el alesese cocoșii cu crestele cele mai atrăgătoare. A fost însă o supărare de moment. Soră-mea Margot, care se afla cu el pe chei, îl găsi foarte bine dispus și cu intenția de a continua festivitatea, deși aspirinele nu-i ajutaseră cu nimic. „Nu părea să fie răcit, ci se gîndea numai cît a costat nunta", îmi spuse. Cristo Bedoya, care se afla cu ei, a destăinuit cifre care au stîrnit uimire. Rămăsese la petrecere cu Santiago Nasar și cu mine pînă aproape de ora patru, însă nu se dusese să doarmă la părinții săi, ci rămase în casă, de vorbă cu bunicii săi. Aici obținu date importante pe care nu le știa pentru a calcula exact costul zaiafetului. Socotise că, pentru meseni, fuseseră sacrificați patruzeci de curcani și unsprezece porci, iar pe deasupra patru viței, pe care ginerele le pusese la fripi pentru mulțimea din piața publică. A mai numărat că se băuseră două sute cinci lăzi cu băuturi de contrabandă și că aproape două mii de sticle de rom din trestie de zahăr fuseseră distribuite populației. Nu a existat om, fie el bogat sau sărac, care să nu fi participat într-un fel la zaiafetul cu cel mai mare scandal ce se văzuse vreodată în tîrg. Santiago Nasar visă cu glas puternic.

— Așa va fi căsătoria mea, spuse. Nu va ajunge o viață de om pentru a fi povestită.

Soră-mea simți că îngerul coborîse. Gîndi încă o dată la norocul Florei Miguel, care se bucura de atîtea în viața ei și care, mai ales, îl avea pe Santiago Nasar de sărbătorile de Crăciun ale acestui an. „Mi-am dat îndată seama că nu putea exista partidă mai bună decît el", îmi spuse. „Închipuiește-ți : frumos, serios, și cu o avere proprie la douăzeci și unu de ani". Ea obișnuia să-i invite la micul dejun, la noi acasă, cînd avea plăcintă de manioc, și mama le pregătise chiar în dimineața aceea. Santiago Nasar acceptă cu mult entuziasm.

— Îmi schimb hainele și te ajung din urmă, spuse, și-și aminti că-și uitase ceasul pe măsuța de noapte. Cît e ceasul ?

Era ora șase și douăzeci și cinci de minute. Santiago Nasar îl luă de braț pe Cristo Bedoya și îl conduse spre piață.

— Peste cel mult un sfert de oră, sînt acasă la tine, îi spuse surorii mele.

Ea insistase să meargă imediat împreună, deoarece gustarea de dimineață era servită. „Era o insistență neobișnuită", îmi spuse Cristo Bedoya. „Într-atît, încît deseori am gîndit că Margot știa că va fi omorît și dorea să-l ascundă în casa ta." Cu toate acestea, Santiago Nasar a convins-o să pornească singură, în care timp el își va pune costumul de călărie, căci dorea să ajungă cît mai devreme la El Divino Rostro pentru a castra viței. Se despărți de ea cu același semn al mîinii cu care se despărțise de mamă-sa și se îndreptă spre piață, ducîndu-l de braț pe Cristo Bedoya. Atunci l-a văzut ultima oară.

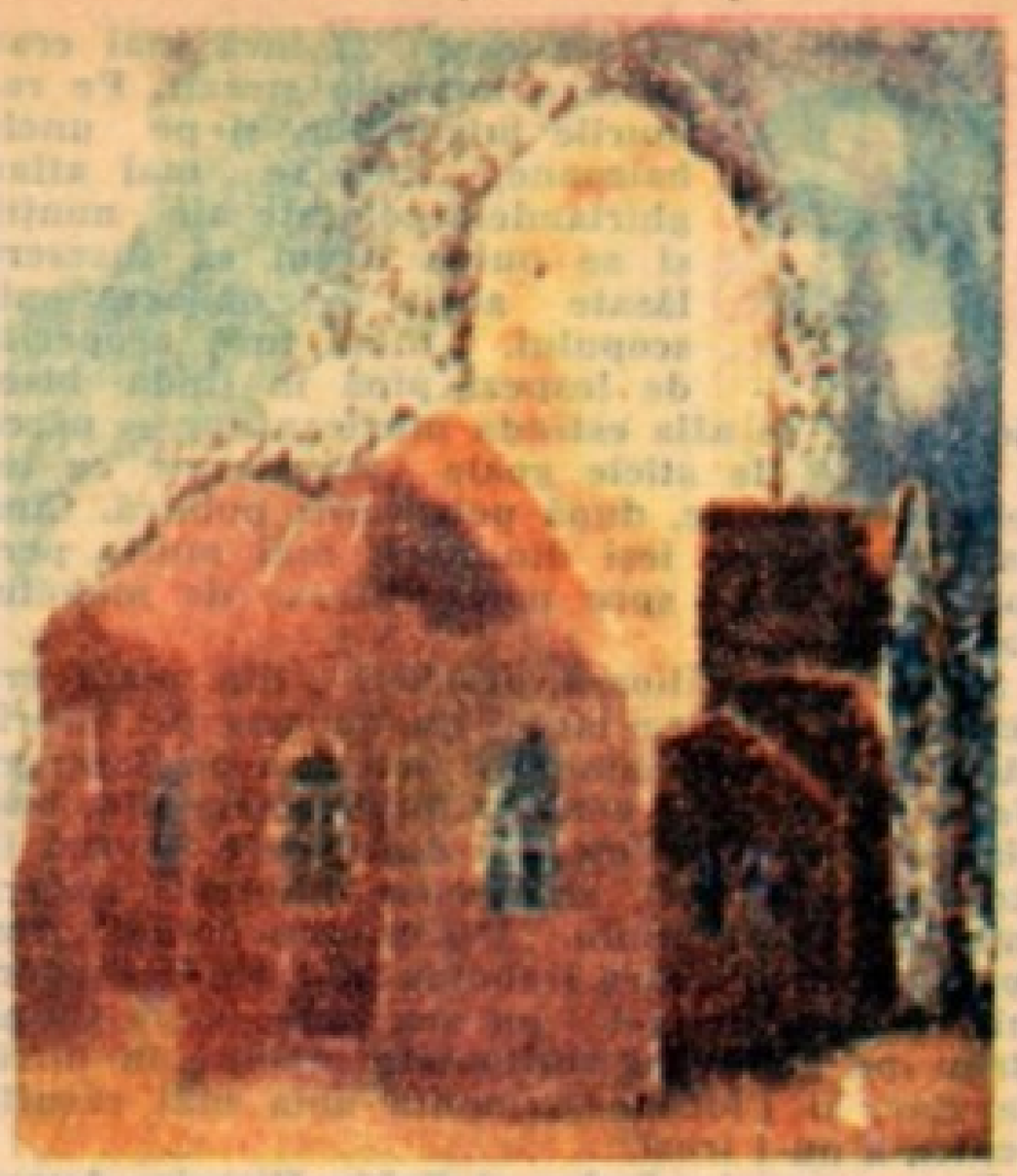

Mulți dintre cei care se aflau în port știau că Santiago Nasar va fi ucis. Don Lázaro Aponte — colonel de academie militară în retragere și primar de aproape unsprezece ani — îi făcu un semn cu două degete ale mîinii în semn de salut. „Eu aveam motive serioase să cred că nu exista nici un pericol", îmi spuse. Părintele Carmen Amador nici el nu era îngrijorat. „Cînd l-am văzut teafăr, m-am gîndit că totul nu fusese decît o născocire", îmi spuse. Nimeni nu se întrebă măcar dacă Santiago Nasar fusese prevenit, pentru că tuturor li se părea că este imposibil să nu fi fost.

În realitate, soră-mea Margot era una din puținele persoane care încă mai ignorau că va fi omorît. „De-aș fi știut, l-aș fi luat la mine acasă, la nevoie legat burduf", declară judecătorului de instrucție. Este de necrezut să nu fi știut, însă și mai uimitor este că nici mama nu a știut, căci ea afla despre toate întîmplările înaintea tuturor din familie, deși de mulți ani nu mai ieșea din casă, nici măcar pentru a se duce la liturghie. Eu apreciam această virtute a ei din clipa în care mă sculam dis-de-dimineață pentru a mă duce la școală. O vedeam așa cum era pe vremea aceea, lividă și rezervată, măturînd curtea cu un tîrn în strălucirea cenușie a zorilor, și la fiecare sorbitură de cafea povestindu-mi ceea ce se întîmplase în lume pe cînd noi, ceilalți, dormeam. Părea să aibă niște fire secrete prin care comunica cu alți oameni din tîrg, mai ales cu cei de vîrsta ei, și nu o dată ne surprindea cu știri anticipate pe care nu le putea cunoaște decît prin arta ghicitului. Cu toate acestea, în dimineața aceea nu avu presimțirea tragediei care se pregătea de la ora trei din noapte. Terminase de măturat curtea și, cînd soră-mea Margot ieși să-l întîmpine pe episcop, o găsi mărunțind boabe de manioc pentru prăjituri. „Se auzeau cocoșii", obișnuiește să zică mama cînd își amintește de ziua aceea. Însă niciodată nu povestea despre larma depărtată produsă de sosirea episcopului, ci numai de cea a ultimelor prelungiri ale nunții.

Casa noastră se afla departe de piața mare, într-o pădure de manglieri din fața fluviului. Sora mea Margot mersese pînă-n port, pe drumul de-a lungul malului, și lumea era peste măsură de preocupată de vizita episcopului pentru a se mai interesa și de alte întîmplări. Toți bolnavii din tîrg fuseră scoși și culcați în fața porților ca să primească doctoria lui Dumnezeu, și femeile ieșeau din curți alergînd cu curcani și purcei de lapte și cu fel de fel de lucruri de-ale gurii, iar de pe malul opus soseau canoe împodobite cu flori. Însă după ce episcopul trecu fără să lase nici o urmă pe pă-

mint, cealaltă știre, înăbușită pînă atunci, luase proporții de scandal. Abia atunci soră-mea Margot o cunoscu în toate detaliile ei și în mod brutal: Angela Vicario, frumoasa fată care se măritase cu o zi în urmă, fusese trimisă înapoi părinților săi pentru că mirele găsise că nu fusese fecioară. „Am simțit, în clipa aceea, că trebuie să mor", îmi spuse soră-mea. „Însă pe măsură ce povestea lua amploare și era sucită și răsucită pe toate fețele ei, nimeni nu reușise să-mi explice cum a fost posibil ca bietul Santiago Nasar să se prindă într-o asemenea intrigă". Singurul lucru pe care-l știam sigur, era că frații Angelei Vicario îl așteptau ca să-l omoare.

Soră-mea se întoarse acasă făcînd sforțări mari ca să nu plîngă. În sufragerie dădu de mama, îmbrăcată într-o rochie cu floricele albastre ce și-o pusese crezînd că episcopul va trece să ne salute și, în timp ce punea masa, cînta un cîntec popular de dragoste. Soră-mea observă că la masă era un tacîm în plus decît de obicei.

— Este pentru Santiago Nasar, îi spuse mama. Mi s-a spus că l-ai invitat la micul dejun.

— Scoate-l, spuse soră-mea.

Atunci începu să-i povestească. „S-a întîmplat la fel ca întotdeauna, cînd cineva începea să-i istorisească ceva și, mai înainte ca povestea să ajungă la jumătate, ea știe cum se va termina". Acea știre rea era o enigmă pentru mama. Lui Santiago Nasar i se puse acest nume după numele ei și mai era, afară de aceasta, nașa lui de botez, însă mai avea și o rudenie de sînge cu Pura Vicario, mama miresei cu rușinea. Cu toate acestea, încă nu terminase de ascultat știrea că ea se și încălțase cu pantofii cu tocuri și cu șalul de biserică pe care-l punea numai pentru vizitele de condoleanțe. Tata, care auzise toate acestea din pat, apăru în sufragerie în pijama și o întrebă alarmat încotro pornește.

— S-o previn pe cumătra mea Plácida, răspunse mama. Nu-i drept ca toată lumea să știe că fiul ei va fi omorît, și numai ea să nu știe.

— Avem tot atîtea legături cu ea ca și cu familia Vicario, spuse tata.

— Trebuie să fim totdeauna de partea mortului, observă mama.

Frații mei mai tineri începură să iasă de prin celelalte odăi. Cei mai mici, atinși de suflul tragediei, s-au pornit pe plîns. Mama, pentru prima oară în viața ei, nu făcu caz de aceasta și nici tatei nu-i dădu vreo atenție.

— Așteaptă-mă, mă îmbrac îndată, îi spuse el.

Dar mama ajunsese deja în stradă. Fratele meu Jaime, care pe-atunci nu avea mai mult de șapte ani, era singurul ce se afla îmbrăcat și pregătit pentru a merge la școală.

— Du-te tu cu mama, îi porunci tata.

Jaime alergă după mama, fără să știe ce se întîmplă și nici încotro porniseră, și se prinse de mîna ei. „Vorbea singură", îmi spuse mai tîrziu Jaime. „Niște nemernici, spunea cu glas încet, niște animale murdare în stare numai de lucruri urîte". Mama nici nu-și dădea seama măcar că purta copilul de mînă. „Cred că lumea își închipuia că am înnebunit", îmi spuse ea. „Atîta doar îmi amintesc că se auzea în depărtare un zvon de mulțime, ca și cum ar fi reînceput sărbătorirea nunții, și că toată lumea alerga spre piață". Grăbise pasul, cu hotărîrea de care era în stare atunci cînd la mijloc era vorba de o viață de om, într-atît încît

Tablouri de Dana Mihai Topa

cineva care alerga în sens invers se îndulo-șase văzînd-o atît de agitată.

— Nu fi supărată, Luisa Santiaga, îi strigă în trecere. L-au și omorît.

Bayardo San Román, bărbatul care-și trimisese mireasa înapoi la părinți, veni în tîrg, pentru prima dată, în luna august a anului ce trecuse: șase luni înainte de nuntă. Sosise cu un vapor ce făcea cursă săptămînală, încărcat cu niște desagi împodobiți cu argint ce se asortau cu cataramele de la curea și cu cele de la jambiere. Avea cam vreo treizeci de ani, însă nu-i arăta, căci avea un mijloc îngust de toreador, ochii vii și pielea arsă la ușoara căldură de salpetru. Sosise îmbrăcat cu o bluză scurtă și un pantalon foarte strîmt, ambele din piele naturală de juncan, și cu niște mănuși de șevro de aceeași culoare. Magdalena Oliver sosise cu același vapor și nu-și putuse lua ochii de la el în tot timpul călătoriei. „Părea un papă-lapte", îmi spuse. „Și-ți făcea milă, pentru că era ca și cum l-ai fi mînjit cu unt ca să-l mănînci de viu". Nu a fost ea singura care a gîndit așa, nici ultima care să-și dea seama că Bayardo San Román nu era un bărbat pe care să-l poți cunoaște de la prima vedere.

Mama îmi scrise la colegiu, la sfîrșitul lui august, și îmi spunea într-o scrisorică întîmplătoare: „A sosit un bărbat cu totul deosebit." În scrisoarea următoare îmi spunea: „Bărbatul cel deosebit se numește Bayardo San Román, și toată lumea spune că este încîntător, însă eu nu l-am văzut." Nimeni nu știa pentru ce venise. Cuiva, care nu rezistase ispitei de a-l întreba, puțin înaintea nunții, îi răspunse: „Umblam din tîrg în tîrg să caut pe cineva cu care să mă căsătoresc." S-ar putea să fi fost adevărat, însă la fel de bine ar fi putut răspunde orice altceva, căci avea un

fel al lui de a vorbi care îi servea mai degrabă să ascundă decît să zică ceva.

În seara în care sosise, lăsase să se înțeleagă, la cinematograf, că este inginer de căi ferate, și vorbise despre necesitatea urgentă de a se construi un drum de fier pînă în interiorul țării, ca să fim pregătiți pentru eventualele neștiutornicii ale fluviului. În ziua următoare, trimisese o telegramă, bătînd-o el însuși la aparat, și după aceea l-a învățat pe telegrafist cum se pot întrebuința bateriile descărcate. Folosind același fel de a se exprima, stătuse de vorbă cu un medic militar despre bolile ce bîntuiau la frontieră, acolo unde fusese el concentrat. Îi plăceau sărbătorile zgomotoase și prelungite, îi mai plăcea să bea, să împace certuri, și era dușman al scamatoriilor. Într-o duminică, după liturghie, provocă la întrecere pe înotătorii cei mai cunoscuți — și erau destui! — și pe cei buni dintre ei îi lăsă cu mult în urmă, cu vreo douăzeci de lungimi, atît la ducere cît și la întoarcerea traversării fluviului. Toate acestea mi le-a povestit mama într-o scrisoare, iar la sfîrșit îmi făcu un comentariu foarte specific ei: „După toate aparențele, pare că înoată în aur." Acesta era un răspuns la legenda cum că Bayardo San Román nu numai că era în stare să facă orice, și să-l facă bine, ci mai ales dispunea de mijloace bănești nesfîrșite.

Mama i-a dat binecuvîntarea finală într-o scrisoare din luna octombrie. „Lumea îl iubește mult — îmi spunea — pentru că este cinstit și om de inimă, și duminica trecută s-a împărtășit stînd în genunchi la liturghia oficială în latină." Pe vremea aceea nu era permis să te împărtășești stînd în picioare și se oficia doar în latină, însă mama obișnuiește să facă asemenea precizări inutile cînd dorește să ajungă la rădăcina lucrurilor. Cu toate acestea, după acest verdict consacrator, îmi scrise alte două scrisori în care nu mai pomenea nimic de Bayardo San Román, nici măcar atunci cînd devenise foarte cunoscută dorința lui de a se căsători cu Angela Vicario. Doar mult mai tîrziu după acea nenorocită nuntă, mi-a destăinuit că îl cunoscuse bine abia cînd era prea tîrziu pentru a mai putea îndrepta cele spuse în scrisoarea din octombrie, și că ochii lui strălucitori îi dăduseră fiori de gheață.

— Mi s-a părut că e un diavol — îmi scria — însă chiar tu mi-ai spus că lucrurile acestea nu trebuie comunicate prin scris.

-am cunoscut puțin mai tîrziu decît ea, cînd am venit în vacanța de Crăciun, și nu l-am găsit atît de deosebit precum se spunea. Mi s-a părut atrăgător, într-adevăr, însă foarte departe de viziunea idilică a Magdalenei Oliver. Mi se păru mai serios decît lăsau să se creadă isprăvile lui, și de o încordare tăinuită în amabilitățile lui excesive. În general însă, mi se păru un om foarte trist. Pe atunci se hotărîse ferm logodna sa cu Angela Vicario.

Niciodată nu s-a putut stabili cu exactitate în ce fel s-au cunoscut. Stăpîna pensiunii de bărbați celibatari unde locuia Bayardo San Román, povestea că acesta își făcea pe la sfîrșitul lui septembrie siesta în salon într-un fotoliu-leagăn, cînd Angela Vicario și mama ei traversară piața cu două coșuri pline cu flori artificiale. Bayardo San Román, trezit pe jumătate, le văzu pe cele două femei îmbrăcate într-un negru necruțător ce păreau singurele

ființe vii în apatia de la orele două de la amiază, și întrebă cine este tînăra. Stăpîna îi răspunse că este fiica cea mică a femeii pe care o însoțea, și că se numește Angela Vicario. Bayardo San Román le urmări cu privirea pînă la celălalt capăt al pieței.

— Are un nume care i se potrivește, spuse.

Apoi își sprijini din nou capul pe speteaza fotoliului și închise ochii.

— Cînd mă voi trezi — spuse — să-mi amintești că trebuie să mă căsătoresc cu ea.

Angela Vicario îmi povesti că stăpîna pensiunii îi vorbise despre acest episod chiar înainte ca Bayardo San Román să fi fost în dragoste cu ea. „M-am speriat foarte mult", îmi spuse. Trei persoane care se aflau la pensiune confirmaseră că episodul a avut loc, însă alte patru nu i-au dat crezare. În schimb, toate versiunile coincideau cum că Angela Vicario și Bayardo San Román se văzuseră pentru întîia oară la sărbătoarea națională din octombrie, în timpul unei serbări de binefacere unde fata vindea bilete pentru tombolă. Bayardo San Román venise la serbare, și se îndreptă direct spre vitrina servită de tombolease cea galeșă, îmbrăcată de doliu pînă în vîrful degetelor, și o întrebă cît costă ortofonicul cu încrustații de sidef care constituia cea mai mare atracție a serbării. Ea îi răspunse că nu este de vînzare, ci numai pentru a fi cîștigat la tombolă.

— E mai bine așa — spuse el — astfel e mai ușor și, afară de aceasta, mai ieftin.

Angela Vicario mi s-a destăinuit odată că Bayardo San Román reușise s-o impresioneze, însă din motive cu totul altele decît cele ale dragostei. „Eu îi detestam pe bărbații trufași, și niciodată n-am văzut la cineva atîtea ifose", îmi spuse, evocînd ziua aceea. „M-am gîndit, pe deasupra, că este un polițist." Neplăcerea ei fusese mai mare cînd, în mijlocul neliniștii generale, anunță rezultatul tombolei și, într-adevăr, ortofonicul îl cîștigase Bayardo San

Tablouri de Elena Constantinescu

Român. Nu-şi putea închipui că el, doar pentru a o impresiona, cumpărase toate numerele tombolei.

In noaptea aceea, cînd se întoarse acasă, Angela Vicario găsi acolo ortofonicul învelit în hîrtie de lux şi împodobit cu o fundă de mătase. „Niciodată nu am reuşit să aflu cum a ştiut că era ziua mea de naştere", îmi spuse. I-a fost destul de greu să-şi convingă părinţii că nu-i oferise nici o ocazie lui Bayardo San Román pentru ca acesta să-i trimită un asemenea dar, şi într-un fel care nu a putut fi observat de nimeni. Astfel că fraţii ei mai mari, Pedro şi Pablo, duseră ortofonicul la hotel pentru a-l restitui proprietarului său, şi toate acestea s-au făcut astfel încît nimeni nu a văzut nici că a fost mai întîi adus la locuinţa Angelei Vicario, nici că apoi a fost restituit lui Bayardo San Román. Singurul lucru pe care familia l-a scăpat din vedere au fost farmecele irezistibile ale lui Bayardo San Román. Gemenii nu apărură pînă a doua zi dimineaţa cînd, tulburaţi de băutură, aduseră din nou ortofonicul împreună cu Bayardo San Román pentru a continua cheful în casă.

Angela Vicario era fiica cea mică a unei familii cu venituri modeste. Tatăl ei, Poncio Vicario, era considerat meşterul argintar al săracilor, şi aproape că-şi pierdu văzul făcînd atîtea obiecte măiastre din aur, pentru a putea ţine onoarea casei. Purisima del Carmen, mama ei, fusese învăţătoare pînă ce se căsători, şi apoi renunţase la şcoală pentru totdeauna. Aspectul ei blajin şi cam trist disimula foarte bine asprimea caracterului său. „Părea o călugăriţă", îşi aminteşte Mercedes. Se devotă cu un asemenea spirit de sacrificiu soţului şi creşterii copiilor, încît uneori uită de existenţa unuia dintre ei. Cele două fiice mai mari se căsătoriră foarte tîrziu. În afară de gemeni, au mai avut în acest interval o fată care muri de malarie şi pentru care, după doi ani, încă mai continuau să poarte un doliu, ceva mai uşor în casă, însă riguros pe stradă. Fraţii au fost educaţi pentru a deveni bărbaţi. Fetele au fost crescute pentru măritiş. Ştiau să brodeze la ghergef, să coasă la maşină, să ţească manşete de dantelă, să spele şi să calce, să facă flori artificiale şi tot felul de dulciuri, şi să redacteze scrisori de logodnă. Spre deosebire de fetele epocii, care neglijară cultul morţii, cele patru erau maestre în vechea ştiinţă de a veghea pe bolnavi, de a ridica moralul muribunzilor şi de a înfăşura pe morţi în giulgiu. Singurul lucru de care mama le învinuia era obiceiul lor de a se pieptăna înainte de a adormi. „Fetelor — le spunea — nu vă pieptănaţi noaptea pentru că întîrzie cei de pe mare". În afară de acest obicei, mama gîndea că nu există fete mai bine educate. „Sînt perfecte", o auzeam spunînd adesea. „Oricare bărbat ar fi fericit cu ele, pentru că au fost create pentru suferinţă". Cu toate acestea, celor care s-au căsătorit cu cele două fete mai mari le-a fost greu să spargă cercul, pentru că ele mergeau nedespărţite în toate părţile, organizau baluri numai pentru femei şi erau înclinate să descopere întotdeauna ascunse intenţii în toate proiectele bărbaţilor.

Angela Vicario era cea mai frumoasă din cele patru, şi mama spunea că se născuse la fel ca marile regine ale istoriei, cu cordonul ombilical încolăcit de gît. Însă avea un aer de fiinţă lipsită de apărare şi de sărăcie de duh care îi prevesteau un viitor nesigur. Eu veneam s-o văd în fiecare an în timpul vacanţelor mele de Crăciun şi, de fiecare dată, ea apărea şi mai neajutorată acolo, la fereastra casei, unde se aşeza pe înserate ca să confecţioneze flori din cîrpe şi să cînte valsuri de fete bătrîne cu vecinele sale. „A sosit timpul să se agaţe de un bărbat — îmi spunea Santiago Nasar — verişoara ta, neroada". Cu puţin timp înainte de doliul surorii sale, am întîlnit-o, întîmplător, pe stradă, pentru prima oară, îmbrăcată ca o femeie şi cu părul încreţit şi nu mi-a venit să cred că ar putea fi ea. A fost însă o viziune de o clipă : lipsa ei de spirit se agrava odată cu trecerea anilor. Într-atît încît atunci cînd s-a ştiut că Bayardo San Román dorea să se căsătorească cu ea, mulţi au gîndit că era o perfidie de străin.

Familia nu numai că luase în serios evenimentul, ci chiar cu mare entuziasm. În afară de Pura Vicario, care pusese drept primă condiţie ca Bayardo San Román să-şi facă cunoscută identitatea. Pînă în clipa aceea, nimeni nu ştia cine este. Trecutul său nu mergea mai departe decît pînă în după-amiaza în care debarcase cu fastul lui de artist ; omul era atît de discret asupra originii sale, încît cea mai nebunească zămislire putea fi adevărată. Se ajunsese să se afirme că ştersese de pe faţa pămîntului cîteva ţinuturi, că semănase teroarea în oraşul Casanare în calitate de comandant al unei trupe, că evadase din Cayenne, că fusese văzut în Pernambuco căutînd să-şi cîştige existenţa cu o pereche de urşi dresaţi şi că răscumpărase resturile unui galeton spaniol încărcat cu aur în canalul De los Vientos. Bayardo San Román a pus capăt tuturor acestor legende într-un mod cît se poate de simplu : şi-a adus întreaga familie.

Erau patru : tatăl, mama şi două surori tulburătoare. Au sosit într-un Ford T, cu plăci oficiale, al cărui claxon perturbă străzile la ora unsprezece dimineaţă. Mama, Alberta Simonds,

o mulatră înaltă din Curaçao care vorbea spaniola în dialect, fusese proclamată în tinerețea sa drept cea mai frumoasă dintre două sute cele mai frumoase din Insulele Antile. Surorile, ieșite din adolescență, semănau a două minzoaice neastîmpărate. Însă cea mai mare importanță o avea tatăl : generalul Petronio San Román, erou al războaielor civile din secolul trecut, și una din gloriile cele mai mari ale regimului conservator pentru că-l pusese pe fugă pe colonelul Aureliano Buendía în dezastrul de la Tucurinca. Mama mea a fost singura care nu s-a dus să-l salute cînd a aflat cine este. „Mi s-a părut lucru bun ca ei să se căsătorească". îmi spuse. „Însă una este asta, și altceva, foarte deosebit, a-i da mîna cu unui bărbat care a ordonat împușcarea pe la spate a lui Gerineldo Márquez". Din clipa în care apăru pe geamul automobilului, salutînd cu pălăria albă, toți îl recunoscură după fotografiile sale. Purta o îmbrăcăminte de pînză de culoarea grîului, ghete de marochin cu șireturi încrucișate, și niște ochelari de aur prinși cu pense pe nas și susținuți cu un lănțișor de butoniera vestei. Mai purta o medalie militară pe revers și un baston cu scutul național sculptat pe mîner. A descins primul din automobil, acoperit cum era de praful fierbinte al șoselelor noastre atît de proaste, și a fost deajuns să apară pe scara mașinii pentru că toată lumea să-și dea seama că Bayardo San Román putea să se căsătorească cu cine dorea el.

Dar Angela Vicario nu dorea să se căsătorească cu el. „Mi se părea prea bărbat pentru mine", îmi spuse. Afară de aceasta, Bayardo San Román nici nu încercase măcar s-o seducă pe ea, ci îi încîntase familia cu drăgălășeniile sale. Angela Vicario nu uitase niciodată oroarea din noaptea în care părinții ei și surorile ei mai mari, împreună cu soții lor, adunate în salonul casei, l-au împus căsătoria cu un bărbat pe care abia îl văzuse. Gemenii s-au ținut deoparte. „Ni s-a părut că sînt treburi femeiești", îmi spuse Pablo Vicario. Argumentul hotărîtor al părinților a fost că o familie condamnată a fi modestă nu avea dreptul să disprețuiască o asemenea recompensă a destinului. Angela Vicario abia de îndrăzni să facă aluzie la neajunsul lipsei de dragoste, pe care mama ei l-a dărîmat cu o singură frază :

— Și dragostea se învață.

Spre deosebire de logodnele epocii, care durau mult și erau supravegheate, a lor a ținut doar patru luni, din cauza grabei lui Bayardo San Román. Nu a fost încă și mai scurtă deoarece Pura Victoria pretinsese să se aștepte sfîrșitul doliului din familie. Însă se ajunsese la termenul stabilit fără zbucium, mulțumită modului irezistibil cu care Bayardo San Román aranja lucrurile. „Într-o seară, m-a întrebat care este casa din tîrg care îmi place cel mai mult", mi-a povestit Angela Vicario. „Și eu i-am răspuns, fără să-mi dau seama pentru ce întreabă, că cea mai frumoasă casă din tîrg este vila văduvului lui Xius". Și eu aș fi zis la fel. Se afla pe o colină bătută de vînturi, și de pe terasă se vedea paradisul fără limite al mocirlelor acoperite cu anemone violete, iar în zilele limpezi ale verii se zărea orizontul curat al Caraibelor, și transatlanticele din Cartagena de Indias. Bayardo San Román se duse chiar în seara aceea la Clubul Social și se așeză la masa văduvului lui Xius ca să joace o partidă de domino.

— Văduve — îi spuse — îți cumpăr casa.

— Nu-i de vînzare, spuse văduvul.

— Ți-o cumpăr cu tot ce există în ea.

Văduvul lui Xius îi explică în cuvinte de om bine crescut, în vechiul stil, că obiectele din casă fuseseră cumpărate de soția lui într-o viață întreagă de sacrificii și de aceea pentru el continuau să facă parte din ea. „Vorbea cu mîna la inimă", îmi spuse doctorul Dionisio Iguarán, care juca împreună cu ei. „Eu eram sigur că mai degrabă ar fi preferat să moară decît să vîndă o casă unde fusese fericit mai mult de 30 de ani". Bayardo San Román înțelesese toate motivele sale.

— De acord, spuse. Atunci vinde-mi casa goală.

Văduvul însă se apără pînă la sfîrșitul partidei. După trei seri, acum pregătit mai bine, Bayardo San Román reveni la masa de domino.

— Văduve — începu din nou — Cît costă casa ?

— Nu are preț.

— Spune o cifră oarecare.

— Te înțeleg, Bayardo — spuse văduvul — însă voi, tinerii, nu înțelegeți problemele de inimă.

Bayardo San Román nu făcu o pauză pentru a se gîndi.

— Să spunem cinci mii de pesos — spuse.

— Joacă cinstit — îi replică văduvul cu demnitatea în alertă. Casa aceasta nu merită numai atît.

— Zece mii — spuse Bayardo San Román. Chiar acum, cu bani peșin.

Văduvul îl privi cu ochi plini de lacrimi. „Plîngea de mînie", îmi spuse doctorul Dionisio Iguarán care în afară de medic mai era și om de litere. „Închipuiește-ți : o sumă atît de mare și la îndemînă, și să fii obligat să zici nu dintr-o simplă slăbiciune de spirit." Văduvului lui Xius nu i se auzi glasul, însă refuză fără ezitare cu capul.

— Atunci fă-mi un ultim serviciu — spuse Bayardo San Román. Așteaptă-mă aici cinci minute.

Și într-adevăr, după cinci minute, se întoarse la Clubul Social cu niște desagi garnisiți cu argint, și puse pe masă zece pachete cu bilete de o mie purtînd încă pe ele banderola proaspătă a Băncii Naționale. Văduvul lui Xius muri două luni mai tîrziu. „A murit din cauza asta", îmi spunea doctorul Dionisio Iguarán. „Era mai sănătos decît noi toți, însă cînd cineva îl asculta i se simțeau lacrimile picurîndu-i în adîncul inimii". Căci nu numai că vînduse casa cu tot ce exista în ea, dar îi mai ceruse lui Bayardo San Román să-i plătească în rate, deoarece în casă nu-i rămăsese nici măcar un geamantan în care să-și păstreze atîta bănet.

Nimeni nu s-a gîndit, și nici nu a afirmat cineva că Angela Vicario nu ar fi fost fecioară. Nu se știe să fi avut vreun logodnic vreodată, și crescuse împreună cu surorile sale sub rigoarea unei mame severe. Chiar cînd mai avea doar două luni pînă să se căsătorească, Pura Vicario nu-i permisese să se ducă singură cu Bayardo San Román să vadă casa în care aveau să trăiască, ci au condus-o — ea și tatăl orb — pentru a-i apăra onoarea. „Singurul lucru pe care îl ceream lui Dumnezeu era să-mi dea curajul să mă omor", îmi spuse

Angela Vicario. „Insă nu mi l-a dat." Era atit de nefericită incit se hotărise să-i povestească mamei tot adevărul pentru a se despovăra de acel canon, dar, singurele ei două confidente, care o ajutau să confecționeze flori de cîrpă acolo, lingă fereastră, au sfătuit-o să-și mute gîndul. „Le-am urmat orbește — îmi spuse — pentru că mă făcuseră să cred că erau experte în modul de a-i păcăli pe bărbați." Au asigurat-o că aproape toate femeile își pierdeau virginitatea în accidente ale copilăriei. Au insistat că pînă și bărbații cei mai dificili se resemnau cîtă vreme erau siguri că lucrul acesta nu-l știa nimeni. Au convins-o, în sfîrșit, că cea mai mare parte din bărbați veneau în noaptea nunții atît de sfioși încît erau incapabili să facă ceva fără ajutorul femeii, și că în clipa adevărului nu puteau răspunde de propriile lor acte. „Singurul lucru pe care îl cred este ceea ce văd pe așternut", i-au spus. Astfel, au învățat-o vicleșuguri de-ale moașelor pentru a imita darurile ei pierdute, și pentru ca să poată expune în prima sa dimineață de proaspăt căsătorită, întins la soare în curtea casei sale, așternutul alb cu pata de onoare.

Cu iluzia aceasta se căsători. Bayardo San Román, de partea sa, a fost nevoit să se căsătorească cu iluzia de a cumpăra fericirea cu greutatea ieșită din comun a puterii sale și a averii sale, căci cu cît luau proporții planurile serbării, noi idei delirante îi treceau prin cap pentru ca evenimentul să capete amploare și mai mare. Căută să întîrzie nunta cu o zi cînd se anunță vizita episcopului, pentru ca acesta să-i cășătorească, însă Angela Vicario se opuse. „Adevărul — îmi spuse — este că nu doream să fiu binecuvîntată de un bărbat care tăia cocoșii doar pentru crestele lor din care își făcea supă, azvîrlind restul la gunoi." Cu toate acestea, chiar fără binecuvîntarea episcopului, serbarea de nuntă căpătă o forță proprie atît de greu a fi stăpînită, încît chiar lui Bayardo San Román îi scăpă din mîini și sfîrși prin a deveni un eveniment public.

Generalul Petronio San Román și familia sa au venit de data aceasta în vaporul special de ceremonii al Congresului Național, care rămăsese acostat la chei pînă la sfîrșitul sărbătorii, și împreună cu ei venise foarte multă și distinsă lume care, cu toate acestea, trecuse neobservată în tumultul de fețe noi. S-au adus atîtea daruri, încît a fost nevoie să se restaureze clădirea uitată a vechii instalații electrice, pentru a le putea expune pe cele mai frumoase, iar restul darurilor a fost dus la vechea casă a văduvului Xius, care era pregătită să primească pe noii căsătoriți. Mirele primise în dar un automobil decapotabil cu numele său gravat în litere gotice sub stema fabricii. Mireasa primise un serviciu din aur masiv, pentru douăzeci și patru de invitați. S-a mai adus o trupă de balerini și două orchestre specializate în valsuri, care tot timpul au cîntat, în dezacord cu fanfarele locale și cu grupurile de acordeoniști ce soseau chemate de zarva petrecerii.

Familia Vicario trăia într-o casă modestă, cu pereți de cărămidă și acoperiș din frunze de palmier, încununat cu două poduri unde, în ianuarie, rîndunicile se așezau la clocit. Fațada casei avea o terasă ocupată aproape complet cu ghivece de flori, și o curte mare cu arbori fructiferi unde găinile trăiau în toată libertatea. În fundul curții, gemenii aveau o creșcătorie de porci, cu butucul necesar pentru sacrificarea lor, și o masă unde erau clopîrțîți ; totul constituise o bună sursă de cîștig pentru gospodărie, din clipa în care Poncio

Bogdan Stihi : „Flori"

Vicario își pierduse vederea. Afacerea o începuse Pedro Vicario, dar cînd acesta plecase să-și facă stagiul militar, fratele său geamăn învățase și el meseria de parlagiu.

Interiorul casei abia de era suficient pentru a se putea trăi în el. Din această cauză surorile cele mari au căutat să obțină o casă cu împrumut cînd și-au dat seama de amploarea festivității. „Închipuie-ți — îmi spuse Angela Vicario — s-au gîndit la casa Plácidei Linero însă, din fericire, părinții mei s-au încăpățînat în ideea de totdeauna că fiicele noastre se vor căsători în bordeiul nostru, sau nu se vor căsători." Astfel că au zugrăvit casa în galben, culoarea ei originală, au reparat ușile și au gătit toate încăperile, atît de demn pe cît a fost cu putință pentru o nuntă atît de răsunătoare. Gemenii au cărat porcii în altă parte și au dezinfectat cocinele cu var stins, însă chiar și așa era evidentă lipsa de spațiu. Pînă la urmă, la insistențele lui Bayardo San Román, au dărîmat gardurile din jurul curții, au cerut sub formă de împrumut, pentru dans, casele care erau în prelungire cu a lor și au instalat niște mese mari de tîmplărie pentru a se putea mînca la umbra frunzișului de tamarinzi.

Singura emoție, nepreväzută, le-a făcut-o mirele în dimineața nunții, căci a venit la Angela Vicario cu două ore întîrziere, și ea se încăpățînase să nu se îmbrace de mireasă pînă ce nu-l va vedea în casă. „Închipuie-ți — îmi spuse — m-aș fi bucurat să nu vină niciodată... Dacă m-ar fi lăsat îmbrăcată!" Prudența ei părea să fie firească, pentru că nu există neplăcere publică mai mare și mai rușinoasă pentru o femeie decît aceea de a fi părăsită îmbrăcată în mireasă. În schimb, faptul că Angela Vicario cutezase să-și pună vălul și floarea de lămîiță fără a fi virgină, era să fie interpretat mai tîrziu ca o profanare a simbolurilor purității. Mama a fost singura care a apreciat ca un act de îndrăzneală faptul că-și jucase cărțile măsluite pînă la ultimele consecințe. „În timpul acela — îmi explică — Dumnezeu era înțelegător cu asemenea procedee." În schimb, nimeni nu a știut niciodată cu ce fel de cărți jucase Bayardo San Román. Din clipa în care, în sfîrșit, apăru în

redingotă şi joben, pînă ce, de la dans, dispăru cu fetişcana zbuciumelor sale, fusese imaginea perfectă a ginerelui fericit.

Nu s-a ştiut măcar nici cu ce cărţi jucase Santiago Nasar. Eu m-am aflat tot timpul cu el, la biserică şi la festivitate, împreună cu Cristo Bedoya şi fratele meu Luis Enrique, şi nici unul dintre noi nu observase nici cea mai mică schimbare în felul său de a fi. Aceasta am spus-o şi am repetat-o de mai multe ori, căci tuspatru am crescut împreună, la şcoală, şi apoi în vacanţe ne-am aflat în acelaşi grup, şi nimeni nu putea crede că între noi ar fi putut exista vreun secret nedestăinuit, şi cu atît mai mult un asemenea secret.

Santiago Nasar era un om al petrecerilor, şi cea mai mare plăcere a lui a avut-o, înaintea morţii sale, calculînd costul nunţii. Socoti că în biserică puseseră podoabe florale de o valoare egală cu a patrusprezece înmormîntări de clasa întîi. Precizia aceasta m-a urmărit timp de mai mulţi ani, căci Santiago Nasar îmi spusese adeseori că mireasma florilor închise aveau pentru el o relaţie imediată cu moartea, şi acest lucru mi l-a repetat în ziua aceea, la intrarea în biserică. „Nu doresc flori la înmormîntarea mea", îmi spuse, fără a se gîndi, desigur, că eu trebuia să mă ocup în ziua următoare ca să nu le aibă. Pe drumul de la biserică la casa familiei Vicario, făcu socoteala ghirlandelor colorate cu care se împodobiseră străzile, calculă preţul muzicii şi al artificiilor, ba pînă şi grindina de boabe de orez cu care am fost primiţi la festivitate. În arşiţa amiezii, tinerii căsătoriţi au dat ocol curţii. Bayardo San Román devenise bun cu noi, prieten de pahar, cum se spunea pe-atunci, şi părea că se simte foarte bine la masa noastră. Angela Vicario — fără voal şi coroniţă, şi cu rochia de atlaz înmuiată de transpiraţie — căpătase dintr-odată înfăţişare de femeie măritată. Santiago Nasar calcula întruna şi îi spuse lui Bayardo San Román că nunta costase pînă în clipa aceea vreo nouă mii de pesos. A fost clar că ea luase aceasta drept o impertinenţă. „Mama mă învăţase că niciodată nu trebuie să vorbeşti de bani în faţa străinilor", îmi spuse. Bayardo San Román, în schimb, primi aceasta cu bună dispoziţie şi chiar cu o oarecare îngîmfare.

— Aproape — a spus — însă abia ne aflăm la început. Pînă la sfîrşit, va costa aproape dublu.

Santiago Nasar îşi propuse să verifice totul, pînă la ultimul ban, şi viaţa îi înlesnise aceasta. Într-adevăr, cu datele finale pe care Cristo Bedoya i le puse la dispoziţie a doua zi în zori, patruzeci şi cinci de minute înainte de a muri, se convinse că pronosticul lui Bayardo San Román fusese exact.

Despre festivitate, eu unul, păstram o amintire foarte confuză înainte de a mă hotărî să o refac din fragmentele unor aduceri aminte străine. Timp de mulţi ani, la mine în casă s-a tot povestit că tatăl meu îşi luase vioara, pe care din tinereţe nu mai pusese mîna, ca să cînte în onoarea noilor căsătoriţi, că sora-mea, călugăriţa, executase dansul merenque îmbrăcată în uniforma unei portărese de mînăstire şi că doctorul Dionisio Iguarán, care era văr primar cu mama, obţinuse să fie luat în vaporul oficial pentru a nu se afla aici în ziua următoare cînd trebuia să vină episcopul. În cursul investigaţiilor pentru această cronică, am reuşit să restabilesc numeroase fapte marginale, şi printre ele amintirea plăcută a surorilor lui Bayardo San Román, ale căror rochii de catifea — cu aripi mari de fluture, împodobite cu pense de aur în spate — au atras mai mult atenţia decît panaşul de pene şi decît platoşa de medalii de război a tatălui lor. Mulţi îşi aduceau aminte că eu, în inconştienţa petrecerii, îi reamintisem lui Mercedes Barscha că-i cerusem să se căsătorească cu mine atunci cînd abia terminasem şcoala primară, lucru de care ea însăşi şi-a adus aminte cînd ne-am căsătorit, paisprezece ani mai tîrziu. Imaginea cea mai puternică pe care am păstrat-o mereu din acea dimineaţă nedorită, a fost cea a bătrînului Poncio Vicario stînd pe un taburet, singur, în mijlocul curţii. Îl aşezaseră acolo gîndind, poate, că era locul de onoare, şi invitaţii se potîneau tot timpul de el, îl luau drept un altul, îi schimbau locul pentru ca să nu-i împiedice, şi el agita în toate direcţiile capul nins, cu o expresie rătăcită de orb prea recent, dînd răspunsuri la întrebări ce nu i se puneau lui şi răspunzînd la saluturi pe care nimeni nu i le adresa, fericit în cercul său de uitare, cu cămaşa lui ţeapănă din cauza scrobelii, şi cu bastonul de gaiac cumpărat anume pentru festivitate.

Actul formal luă sfîrşit la ora şase după amiază cînd invitaţii de onoare se despărţiră. Vaporul porni cu toate luminile aprinse, în acordurile unor torente de valsuri executate la pianolă, şi pentru o clipă ne aflam în derivă peste un abis de incertitudini, pînă ce ne-am recunoscut din nou unii pe alţii şi ne-am adîncit în mlaştina petrecerii. Proaspeţii căsătoriţi apărură puţin mai tîrziu în automobilul descoperit, care îşi croia drum cu mare greutate prin mulţime. Bayardo San Román lansa focuri de artificii, bău rachiu din sticlele pe care i le întindea mulţimea, şi se dădu jos din maşină, împreună cu Angela Vicario, pentru a intra în vîltoarea populară. Apoi ne ordonă să

continuăm petrecerea pe socoteala lui, atit cit ne ţin puterile, şi-şi luă soţia inspăimintată, indreptindu-se spre casa visurilor sale, acolo unde văduvul lui Xius fusese fericit.

Petrecerea se sparse in fragmente şi se prelungi pină la miezul nopţii, oră la care rămăsese deschisă doar prăvălia Clotildei Armenta, aflată pe o latură a pieţii. Santiago Nasar şi cu mine, impreună cu frate-meu Luis Enrique şi Cristo Bedoya, evadasem preferind casa virtuţilor Mariei Alejandrina Cervantes. Pe acolo trecuseră, printre mulţi alţii, fraţii Vicario, care au băut impreună cu noi, şi au cintat cu Santiago Nasar, cinci ore inainte de a-l omori. Rămăseseră incă vreo citeva fragmente imprăştiate ale festivităţii originale ce se prelungea, căci din toate părţile se auzeau zvonuri de muzică şi de indepărtate certuri, ce continuau să sosească, din ce in ce mai slab, pină cu puţin inainte ca vaporul episcopului să inceapă a mugi.

Pura Vicario ii povesti mamei mele că se culcase la ora unsprezece noaptea, după ce fiicele cele mai mari o ajutaseră să pună puţină ordine in stricăciunile făcute de nuntaşi. Intrucit la ora zece, cind incă mai rămăseseră cîţiva beţivani cintind prin curte, Angela Vicario trimise să i se aducă un geamantanaş cu lucruri personale ce se aflau in dulapul din dormitorul ei, profitind de ocazie, ceruse să i se mai trimită şi alt geamantan, cu rochii de fiecare zi, insă comisionarul refuză fiind grăbit. „Au fost trei lovituri foarte vagi — ii povesti mamei mele — insă posedau acel lucru rar al ştirilor proaste." Ii povesti că deschise uşa fără să mai aprindă lumina pentru a nu trezi pe cineva, şi-i văzu pe Bayardo San Román in bătaia luminii puternice a felinarului din stradă, cu cămaşa de mătase descheiată şi pantalonii fantezi cu bretele. „Avea culoarea verde a viselor", ii spuse mamei mele Pura Vicario. Angela Vicario se afla in intuneric, aşa fel incit a văzut-o numai cind Bayardo San Román o insfăcă de braţ şi o scoase la lumină. Purta rochia de atlaz făcută bucăţi şi era invelită cu un prosop pină la mijloc. Pura Vicario crezu că automobilul lor se răsturnase in vreun accident, şi că se aflau morţi acolo in fundul prăpastiei.

— Domnul fie lăudat, spuse ingrozită. Răspundeţi dacă mai sinteţi pe lumea asta.

Bayardo San Román nu intră in casă, ci o impinse cu multă gingăşie pe soţia sa in interiorul casei, fără a spune un cuvint. Apoi o sărută pe Pura Vicario pe obraz şi-i vorbi cu un glas de adincă descurajare, incă cu multă duioşie.

— Îţi mulţumesc pentru toate, mamă, ii spuse. Dumneata eşti o sfintă.

Numai Pura Vicario ştia ce făcuse in cele două ore următoare, şi duse in mormint secretul său. „Singurul lucru pe care mi-l amintesc este că mă prinsese cu o mină de păr şi cu cealaltă lovea cu atita furie incit am gindit că mă va omori", imi povesti Angela Vicario. Insă chiar lucrul acesta il făcuse intr-un mod atit de tainic incit soţul şi fiicele ei cele mari, dormind cu toţii in alte camere, nu au aflat nimic pină dimineaţă, după ce nenorocirea se consumase.

Gemenii sosiră acasă puţin inainte de ora trei, chemaţi de urgenţă de mama lor. O găsiră pe Angela Vicario intinsă pe o sofa din sufragerie, culcată pe burtă şi cu faţa invineţită de lovituri, insă incetase cu plinsul. „Nu mai eram speriată, imi spuse. Din contră, simteam că dispăruse din mine somnolenţa morţii, şi singurul lucru pe care-l doream era ca totul să se termine cit mai repede, pentru a mă pu-

Tablouri de Raluca Grigorcea

tea duce la culcare să pot dormi." Pedro Vicario, cel mai hotărit dintre fraţi, o luă de mijloc, o ridică in sus şi o aşeză la masa din sufragerie.

— Hai, fetiţo — ii spuse tremurind de minie — spune-ne cine a fost.

Ea zăbovi doar timpul necesar pentru a-i spune numele. Il căută prin ceaţă şi-l intilni dintr-o privire printre atitea şi atitea nume amestecate de-a valma, din lumea aceasta şi din cealaltă, şi-l ţintui pe perete, cu darda ei sigură, ca pe un fluture lipsit de voinţă şi a cărui sentinţă era scrisă de totdeauna.

— Santiago Nasar, spuse.

Avocatul a susţinut teza omuciderii in legitimă apărare a onoarei, teză care a fost admisă de tribunalul de conştiinţă, iar gemenii au declarat, la sfirşitul judecăţii, că ar mai face-o incă de o mie de ori pentru aceleaşi motive. Prin gestul lor, ei au ajutat recursul apărării, predindu-se, citeva minute după crimă, chiar in faţa bisericii. Tot ei s-au năpustit gifiind in clădirea parohiei, urmăriţi indeaproape de un grup de arabi infierbintaţi, şi au pus cuţitele cu lamele curate pe masa părintelui Amador. Ambii erau epuizaţi de efortul barbar pe care-l ceruse moartea, aveau hainele şi braţele ude leoarcă, şi feţele mînjite de sudoare şi de singe incă proaspăt ; parohul insă işi amintea predarea lor ca pe un gest de mare demnitate.

— L-am omorit cu bună-ştiinţă, spuse Pedro Vicario, dar sintem nevinovaţi.

— Poate in faţa lui Dumnezeu, spuse părintele Amador.

— In faţa lui Dumnezeu şi in faţa oamenilor, spuse Pablo Vicario. A fost o chestiune de onoare.

Ceva mai mult: la reconstituirea faptelor, ei au simulat o indirjire atit de neobişnuit de neiertătoare, incit a fost necesar ca poarta principală a casei Plácidei Linero, care rămăsese spartă de loviturile de cuţit, să fie repa-

rată din fondurile publice. În clădirea din Riohacha — unde ei au stat trei ani în așteptarea judecății, deoarece nu aveau cu ce plăti eliberarea lor pe cauțiune — arestații mai vechi ai acestei închisori și-i aminteau pe cei doi prin caracterul lor frumos și prin spiritul lor de sociabilitate, însă nu observă la ei nici cel mai mic semn de căință. Cu toate acestea, realitatea pare să fie că frații Vicario nu au făcut nimic din ceea ce era necesar pentru ca uciderea lui Santiago Nasar să fi fost adusă la îndeplinire cu repeziciune și fără spectacol public, ci din contra, au procedat într-o asemenea manieră, foarte greu de închipuit, încît lăsau să se înțeleagă că ar dori să fie împiedicați să comită acest omor, și nu au reușit.

Așa cum mi s-a spus ani mai tirziu, au început să-l caute pe Santiago Nasar în casa Mariei Alejandrina Cervantes, unde fuseseră împreună cu el pînă la ora două. Acest element, la fel ca multe altele, nu fusese trecut în ancheta preliminară. În realitate, Santiago Nasar nu se mai afla acolo la ora în care gemenii au spus că au trecut să-l caute, deoarece ieșisem cu toții să facem niște serenade; în orice caz, nu este adevărat că ei s-au dus acolo. „Niciodată nu s-au întors, ca apoi să plece de aici", îmi spuse Maria Alejandrina Cervantes, și eu, cunoscînd-o bine, nu i-am pus la îndoială spusele. În schimb, l-au așteptat în casa Clotildei Armenta, pe unde știau că va trece toată lumea afară de Santiago Nasar. „Era singurul loc deschis", declarară judecătorului de instrucție. „Mai curînd sau mai tirziu trebuia să treacă pe aici", mi-au spus ei, după ce fuseseră achitați. Cu toate acestea, oricine știa că ușa principală a casei Plácidei Linero rămînea barată cu un drug pe dinăuntru, inclusiv în cursul zilei, și că Santiago Nasar purta întotdeauna cu el cheile de la intrarea din spate. Pe acolo intrase, într-adevăr, cînd s-a întors acasă la el, după mai bine de o oră de cînd gemenii Vicario îl așteptau de cealaltă parte, și dacă mai tirziu ieșise pe ușa ce dă în piață, atunci cînd trebuia să-l primească pe episcop, a fost din o cauză atît de neprevăzută încît însuși judecătorul care instruise ancheta preliminară nu putu niciodată să priceapă.

Niciodată nu a existat o moarte mai anunțată ca aceasta. După ce sora le destăinui numele, gemenii Vicario au trecut pe la magazia de lîngă cocine, unde se păstra ustensilele pentru sacrificarea animalelor și au ales două cuțitoaie dintre cele mai bune : unul de sfirîecat, de zece degete lungime pe două și jumătate lățime, și un altul pentru curățat, de șapte degete lungime pe unu și jumătate lățime. Le-au învelit într-o cîrpă, și s-au dus să le ascută, la piața de carne, unde abia de începeau să-și deschidă prăvăliile cîțiva negustori.

La ora aceea clienții erau foarte rari, totuși douăzeci și două de persoane declaraseră că i-au auzit pe cei doi tot ce au vorbit, și toate părerile coincideau în aceea că o făcuseră cu singura intenție de a fi auziți. Faustino Santos, un prieten măcelar, îi văzu intrînd la ora trei și douăzeci de minute, cînd tocmai își deschisese prăvălioara, și nu înțelese pentru ce veneau într-o zi de luni și atît de devreme, și încă îmbrăcați în hainele de culoare închisă, ale nunții. Era obișnuit să-i vadă în zilele de vineri, însă mai tirziu, și cu șorțurile de piele pe care

și le puneau pentru operația sacrificării animalelor. „M-am gîndit că erau beți — îmi spuse Faustino Santos — încît nu-și dădeau seama nu numai de oră dar și de data la care ne aflăm. Și le reamintesc că este luni.

— Cine nu știe asta, poltronule! îi răspunse drăgăstos Pablo Vicario. Am venit doar să ne ascuțim cuțitele.

Le-au ascuțit, așa cum făceau întotdeauna, pe piatra tocilei. Pedro presînd cele două cuțitoaie și tot întorcîndu-le pe tocilă, iar Pablo învîrtind manivela. În tot acest timp stăteau de vorbă cu ceilalți măcelari despre frumusețea nunții. Unii dintre ei se plînseseră că nu-și primiră porția de plăcintă, deși sînt tovarăși de meserie, și li s-a promis că li se va trimite mai tirziu. În sfîrșit, și-au încercat cuțitoaiele, și Pablo și-l apropie pe al său de lumina lămpii ca să vadă cum strălucește oțelul.

— Îi vom face de petrecanie lui Santiago Nasar, spuse.

Ei aveau o asemenea reputație de oameni buni, încît nimeni nu le-a dat atenție. „Ne-am gîndit că erau vorbele unor oameni care fuseseră la chef", au declarat mai mulți măcelari, la fel ca și Victoria Guzmán și atîția alții care i-au văzut mai tirziu. Eu îi întrebasem odată pe măcelari dacă meseria de parlagiu nu arată un suflet predispus să omoare o ființă umană. Ei au protestat: „Acela care sacrifică o vită nici nu îndrăznește să se uite în ochii ei". Unul din ei mi-a spus că nu putea mînca din carnea animalului pe care îl tăiase. Un altul mi-a spus că nu era în stare să sacrifice o vacă pe care o știa de mai multă vreme, și cu atît mai puțin dacă îi luase laptele. Le-am reamintit acestora că frații Vicario sacrificau porcii pe care-i creșcuseră, și că le erau atît de familiari încît îi deosebeau după numele lor. „Este adevărat — îmi răspunse unul — însă fii atent că nu le punea nume de oameni, ci de flori". Faustino Santos a fost singurul care sesiză o licărire de adevăr în amenințarea lui Pablo Vicario, și-l întrebă în glumă de ce țineau să-l omoare pe Santiago Nasar cînd de fapt existau atîția alții mai bogați și care meritau să moară înaintea lui.

— Santiago Nasar știe pentru ce, îi răspunse Pedro Vicario.

Faustino Santos îmi povesti că i se păru cam suspect acest răspuns şi-l comunică unui agent al poliţiei, care trecuse mai tîrziu să cumpere o livră de ficat pentru micul dejun al primarului. Agentul, pe nume Leandro Pornoy, murise, aşa cum reieşise din ancheta preliminară, un an mai tîrziu, dintr-o împunsătură de taur în vena jugulară, în timpul sărbătorilor patronale. Astfel că nu am reuşit să vorbesc cu el, însă Clotilde Armenta mi-a confirmat că el a fost prima persoană care intrase în prăvălia ei după ce gemenii Vicario veniseră acolo şi începuseră să aştepte.

Clotilde Armenta tocmai îl înlocuia pe soţul ei la tejghea. Era sistemul obişnuit. Prăvălia vindea lapte dis-de-dimineaţă, alimente în cursul zilei, iar de la ora şase după amiază se transforma în bufet. Clotilde Armenta o deschidea la ora trei şi jumătate dimineaţa. Apoi soţul ei, cumsecadele don Rogelio de la Flor, prelua treburile bufetului pînă la ora închiderii. Însă în noaptea aceea avusese atîţia clienţi veniţi de la nuntă, încît se culcase după ora trei fără a mai închide prăvălia, iar Clotilde Armenta se sculase mai devreme decît de obicei, ca să-şi termine treburile înainte de sosirea episcopului.

Fraţii Vicario au intrat în prăvălie la patru şi zece minute. La ora aceea se vindeau doar alimente, însă Clotilde Armenta le-a vîndut o sticlă cu rachiu din trestie de zahăr, nu numai pentru consideraţia pe care o avea faţă de ei, ci şi pentru că le era recunoscătoare pentru porţia de plăcintă pe care i-o trimiseseră de la nuntă. Ei au deşertat toată sticla doar din două lungi înghiţituri, însă au rămas la fel de insolenţi. „Erau leşinaţi — îmi spuse Clotilde Armenta — şi aproape că nu se mai puteau ridica nici dacă ar fi băut gaz". Apoi şi-au scos hainele, le-au atîrnat cu multă grijă de speteaza scaunelor, şi au cerut încă o sticlă. Aveau cămăşile murdare de sudoare uscată şi o barbă de o zi ce le dădea un aspect grosolan. Au luat sticla şi au băut-o mai pe îndelete, şezînd pe scaune, privind cu stăruinţă spre casa Plácidei Linero, de pe trotuarul din faţă, ale cărei ferestre erau întunecoase. Fereastra cea mai mare, a balconului, era a dormitorului lui Santiago Nasar. Pedro Vicario o întrebă pe Clotilde Armenta dacă văzuse lumină la fereastră, şi ea îi răspuse că nu, însă întrebarea i se păru cît se poate de stranie.

— S-a întîmplat ceva? întrebă.

— Nimic, îi răspunse Pedro Vicario. Nu altceva decît că vrem să-l omorîm.

A fost un răspuns atît de neobişnuit încît ea nu a crezut că poate fi serios. Însă observă că gemenii aveau cu ei două cuţite de parlagiu, învelite în cîrpe de bucătărie.

— Şi se poate şti pentru ce vreţi să-l omorîţi atît de devreme? întrebă.

— Ştie el pentru ce, răspunse Pedro Vicario.

Clotilde Armenta îi privi cu multă atenţie. Îi cunoştea foarte bine, încît putea să-i deosebească, mai ales după ce Pedro Vicario se înapoie de la serviciul militar. „Păreau doi copii", îmi spuse. Această reflexie a ei o sperie, căci întotdeauna gîndise că numai copiii sînt în stare de orice. Aşa că termină cu pregătitul celor necesare pentru vînzarea laptelui şi se duse să-şi trezească soţul ca să-i povestească despre cele ce se spunea în prăvălie. Don Rogelio de la Flor o ascultase pe jumătate adormit.

— Nu fi fricoasă, îi spuse, aştia nu omoară pe nimeni, şi cu-atît mai puţin pe-un bogătaş.

Cînd Clotilde Armenta se întoarse la prăvălie, gemenii stăteau de vorbă cu agentul Leandro Pornoy, care venise pentru laptele primarului. Ea nu auzise ce au vorbit, însă presupusese că ceva îi spuseseră despre intenţiile lor, după modul cum priviseră, la ieşire, cuţitoalele.

Colonelul Lázaro Aponte se sculase ceva mai devreme de ora patru. Abia terminase să se bărbierească cînd Leandro Pornoy îi destăinui intenţiile fraţilor Vicario. Cu o noapte înainte, rezolvase atîtea certuri între prieteni, încît nu se grăbi pentru una în plus. Se îmbrăcă liniştit, îşi făcu nodul papionului de mai multe ori, şi îşi atîrnă de gît scapularul Congregaţiei Mariei pentru a-l primi pe episcop. În timp ce lua micul dejun compus din ficat prăjit în ceapă, soţia îi povesti, foarte întăritată, că Bayardo San Román o trimisese pe Angela Vicario la părinţii ei, însă colonelul nu luă ştirea cu acelaşi dramatism.

— Dumnezeule! — îşi bătu joc — ce o să gîndească episcopul?

Totuşi, înainte de a-şi termina micul dejun, îşi aminti de ceea ce-i spusese ordonanţa, făcu legătura între cele două ştiri şi descoperi imediat că se potriveau ca într-un joc

Tablouri de Bogdan Stihi

de cuvinte încrucişate. Aşa fiind, porni spre piaţă, prin strada care dă în port, ale cărei clădiri începeau să renască la viaţă cu ocazia sosirii episcopului. „Îmi aminteşe precis că era aproape ora cinci şi începea să plouă", îmi spuse colonelul Lázaro Aponte. Pe drum, îl opriră trei persoane pentru a-i povesti în secret că fraţii Vicario îl aşteptau pe Santiago Nasar pentru a-l omorî, însă numai unuia din ei îi ştiuse să-i spună unde.

Pe gemeni îi întîlnise în prăvălia Clotildei Armenta. „Cînd i-am văzut, mi-am zis că e o simplă fanfaronadă — îmi spuse, cu logica lui personală — pentru că nu erau atît de beţi precum credeam". Nu-i întrebă nici măcar despre intenţiile lor, doar atît că le luă cuţitele şi-i trimise la culcare. Se purtă cu ei cu aceeaşi amabilitate, proprie lui, cu care întîmpinase şi alarma soţiei sale.

— Vă dați seama, le spuse, ce va spune episcopul dacă vă va vedea în halul ăsta!

Gemenii au plecat. Clotilde Armenta suferi o deziluzie în plus pentru ușurința de care dăduse dovadă primarul, căci, gîndea ea, gemenii trebuiau să fie arestați pînă ce adevărul avea să iasă la suprafață. Colonelul Aponte îi arătă cuțitele ca un argument final.

— Nu mai au cu ce omori pe cineva.

— Nu de asta e vorba, spuse Clotilde Armenta. Important este să-i eliberezi pe acești tineri nenorociți de oribila obligație care le-a căzut pe cap.

Așadar, ea intuise acest lucru. Era convinsă că frații Vicario nu erau atît de dornici de a aduce la îndeplinire o sentință, cît de a întîlni persoana care să le facă serviciul de a-i împiedica de la acest gest. Însă colonelul Aponte era liniștit neavînd ce să-și reproșeze.

Nimeni nu poate fi reținut pentru niște simple bănuieli, spuse. Esențial acum este ca Santiago Nasar să fie prevenit. Și la mulți ani cu fericire!...

Clotilde Armenta își va aminti mereu că buna dispoziție cam grosolană a colonelului îi provoca o oarecare nefericire, dar eu, în schimb, îl pomeneam ca pe un om fericit, deși cam zăpăcit, din cauza practicării de unul singur a spiritismului învățat prin corespondență. Comportamentul său în acea zi de luni fusese dovada hotărîtoare a frivolității sale. Adevărul este că nu reuși să-și amintească de Santiago Nasar decît în clipa cînd îl văzu în port, și atunci se felicită că luase hotărîrea cea bună.

Frații Vicario își povestiră intențiile la mai mult de douăsprezece persoane care veniseră să cumpere lapte, și ele le-au răspîndit prin toate părțile chiar înainte de ora șase. Clotildei Armenta i se părea că este imposibil să nu se fi știut în clădirea din față. Se gîndea că Santiago Nasar nu se afla acolo, căci nu văzuse să se aprindă lumina din dormitor, apoi rugase pe oricine reușea să-l întîlnească să-l prevină acolo unde l-ar vedea. Trimisese vorbă și părintelui Amador prin novicele de serviciu, care venise să cumpere lapte pentru călugărițe. După ora patru, cînd văzu lumini în bucătăria casei Plácidei Linero, îl trimise Victoriei Guzmán ultimul mesaj urgent cu cerșetorii care veneau în fiecare zi să ceară de pomană puțin lapte. Cînd vaporul episcopului mugi, aproape întreaga lume se afla sculată pentru a-l primi, și foarte puțini eram cei care nu aflasem că gemenii Vicario îl așteptau pe Santiago Nasar pentru a-l ucide, și mai ales se cunoștea motivul cu toate amănuntele sale.

Clotilde Armenta nu terminase încă vînzarea laptelui că frații Vicario se și reîntoarseră cu alte două cuțite învelite în ziar. Unul era pentru sfîrîecat, cu o lamă oxidată și tare, lung de doisprezece degete și lat de trei, ce fusese fabricat de Pedro Vicario din metalul unui ferăstrău, într-o vreme cînd, din cauza războiului, nu se aduceau cuțite din Germania. Celălalt era mai scurt, însă lat și curb. Judecătorul de instrucție îl desenase în procesul verbal al instrucției preliminare, poate din motivul că nu reușise să-i descrie și abia reuși să-l descrie comparîndu-l cu un iatagan în miniatură. Cu aceste cuțite a fost comisă crima, și ambele erau de o construcție rudimentară și foarte uzate.

Faustino Santos nu reuși să înțeleagă ce se întîmplase. „Au venit a doua oară să-și ascută cuțitoaiele, îmi spuse, și au strigat din nou, ca să fie auziți, că-i vor scoate mațele lui Santiago Nasar, eu însă am crezut că taie cocoși, mai ales că nu m-am uitat la cuțite, gîndindu-mă că sînt aceleași". Totuși, de data asta, Clotilde Armenta observă, din clipa cînd îi văzu intrînd, că nu mai erau atît de hotărîți ca înainte.

În realitate, între ei se ivise primul dezacord. Nu numai că de fapt erau mult mai deosebiți decît o arătau, dar în întîmplări mai importante dovedeau caractere contrarii. Noi, prietenii lor, observasem acestea încă din școala primară. Pablo Vicario era mai mare decît fratele său cu șase minute și, pînă la adolescență, era mai plin de imaginație și mai expeditiv. Pedro Vicario ni s-a părut întotdeauna mai sentimental, și de aceea mai autoritar. S-au prezentat împreună, la 20 de ani, pentru serviciul militar, și Pablo Vicario a fost scutit de armată, ca să rămînă capul familiei. Pedro Vicario își îndeplinise serviciul, timp de unsprezece luni, în patrulele de ordine publică. Regimul de cazarmă, și în plus teama de moarte, îi întări vocația de a comanda și obiceiul de a hotărî în locul fratelui său. La terminarea stagiului militar, se întoarse la vatră cu o blenoragie acută care rezistase celor mai brutale metode ale medicinei militare, precum și injecțiilor cu arsenic și purgațiilor cu permanganat ale doctorului Dionisio Iguarán. Numai în închisoare au reușit să-l vindece. Prietenii lui eram cu toții de acord că Pablo Vicario arătă deodată o dependență rară față de frate-său mai mic, și aceasta de cînd Pedro Vicario se înapoiase cu un suflet dur de cazarmă, și cu surpriza de a-și ridica poala cămășii pentru a arăta, cui dorea să vadă, o cicatrice de fitil pe coasta stîngă. Ajunsese să simtă chiar un fel de fervoare de bărbat în fața blenoragiei pe care frate-său o arăta ca pe o decorație de război.

Pedro Vicario a fost, conform declarației sale, cel care a luat hotărîrea de a-l omorî pe Santiago Nasar, și la început frate-său nu a făcut decît să-l urmeze. Însă tot el a fost cel care, din politețe, căzuse la înțelegere cu primarul cînd acesta îi dezarmă, și abia atunci Pablo Vicario își asumă conducerea. Nici unul din ei nu a menționat acest dezacord în decla-

raţiile lor, date separat în faţa judecătorului de instrucţie. Însă Pablo Vicario mi-a confirmat de mai multe ori că nu i-a fost uşor să-şi convingă fratele de hotărîrea finală. Poate că, în realitate, nu a fost decît o scurtă panică, însă fapt este că Pablo Vicario pătrunsese singur în cocină să caute celelalte două cuţite, în timp ce frate-său agoniza cu încetul, căutînd să urineze pe sub tamarini. „Frate-meu nu a ştiut niciodată ce înseamnă asta", îmi spuse Pedro Vicario la singura noastră întrevedere. „Era ca şi cum ai urina sticlă pisată". Pablo Vicario îl mai găsi îmbrăţişînd arborele cînd se întoarse cu cuţitele. „Transpira rece de durere, îmi spuse, şi căuta să-mi spună să merg singur, deoarece nu era în stare să omoare pe cineva". Se aşeză pe una din mesele mari de tîmplărie ce fuseseră puse acolo sub arbori pentru prînzul de la nuntă, şi-şi dădu jos pantalonii pînă la genunchi. „A stat cam jumătate de oră schimbîndu-şi pansamentul cu care era înfăşurat mădularul", îmi spuse Pablo Vicario. În realitate, nu întîrzie mai mult de zece minute, însă era un moment atît de greu, şi atît de enigmatic pentru Pablo Vicario, încît acesta îl interpretase ca pe un nou vicleşug al fratelui său pentru a cîştiga timp pînă în faptul dimineţii. Şi procedă în aşa fel încît îi puse cuţitul în mînă şi-l mînase aproape cu forţa să caute onoarea pierdută a surorii lor.

— Lucrul acesta nu are leac, îi spuse, este ca şi cum ni s-a şi întîmplat.

Au ieşit pe poarta cea mare a cocinei cu cuţitele neînfăşurate, însoţiţi de larma cîinilor din curte. Începea să se lumineze. „Nu ploua", îşi amintea Pablo Vicario. „Din contră, îşi amintea Pedro, bătea vîntul dispre mare şi stelele se mai puteau număra cu degetul". Ştirea era atît de larg răspîndită în toate părţile, încît Hortensia Baute deschise uşa tocmai cînd ei treceau prin faţa casei sale, şi a fost prima care vărsase lacrimi pentru Santiago Nasar. „M-am gîndit că l-au şi omorît, îmi spuse, pentru că am văzut cuţitele în lumina felinarului şi mi s-a părut că picura sînge de pe ele". Una din puţinele case neîncuiate de pe acea stradă periferică era cea a Prudenciei Cotes, logodnica lui Pablo Vicario. Întotdeauna cînd gemenii treceau la ora aceasta pe acolo — şi mai ales în zilele de vineri cînd se duceau la tîrg — intrau să soarbă prima lor ceaşcă de cafea. Au împins poarta curţii — urmăriţi de cîini, care i-au recunoscut în semiobscuritatea răsăritului — şi au salutat-o pe mama Prudenciei Cotes ce se afla în cocină. Cafeaua nu era încă pregătită.

— O luăm mai tîrziu, spuse Pablo Vicario, acum sîntem grăbiţi.

— Îmi închipui, copii, spuse ea, onoarea nu aşteaptă.

Oricum însă au aşteptat, şi de data asta Pedro Vicario a fost acela care s-a gîndit că fratele său îşi pierdea intenţionat vremea. În timp ce-şi luau cafeaua, Prudencia Cotes, în plină tinereţe, se duse la bucătărie cu un sul de ziare vechi pentru a aţiţa focul în maşina de gătit. „Eu ştiam unde se duc, îmi spuse, şi nu numai că eram de acord, dar nu m-aş fi măritat niciodată cu el dacă nu-şi făcea datoria de bărbat". Înainte de a părăsi bucătăria, Pablo Vicario rupse două bucăţi de ziar şi i le dădu fratelui său pentru a înfăşura cuţitoaiele. Prudencia Cotes a rămas în bucătărie şi a aşteptat pînă i-a văzut ieşind pe poarta din curte, şi a continuat să mai aştepte timp de trei ani, fără nici o clipă de descurajare, pînă ce Pablo Vicario a ieşit din închisoare şi i-a devenit soţ pentru toată viaţa.

Tablouri de Benone Şuvăilă

— Să aveţi grijă unul de altul, le-a spus.

Astfel că Clotildei Armenta nu-i lipsise motivul — cînd i se păru că gemenii nu erau atît de hotăriţi ca mai înainte — să le servească o sticlă de băutură din seminţe de coada lupului, în speranţa că-i va ameţi şi-i va da gata. „În ziua aceasta mi-am dat seama, îmi spuse, cît de părăsită în lume sîntem noi, femeile!" Pedro Vicario îi ceru împrumut ustensilele de bărbierit ale soţului ei, şi ea îi aduse pensula, săpunul, oglinda şi maşina de ras cu o lamă nouă, însă el se bărbieri cu cuţitul de ciopîrţit. Clotilde Armenta gîndi că lucrul acesta constituie culmea cutezanţei. „Semăna cu un ucigaş năimit, ca în filme", îmi spuse. Cu toate acestea, el mi-a explicat mai tîrziu, şi era adevărat, că în timpul serviciului militar învăţase să se bărbierească cu brici de bărbier, şi nu a mai putut face altfel niciodată. Fratele său, de partea sa, se bărbieri în modul cel mai firesc, cu aparatul împrumutat de don Rogelio de la Flor. În cele din urmă, şi-au băut sticla în linişte şi fără grabă, privind, cu aerul neghiob al celor treziţi cu noaptea-n cap, fereastra întunecată a casei din faţă, în timp ce clienţi prefăcuţi treceau să cumpere lapte fără a avea nevoie de ei, întrebînd de lucruri de-ale mîncării ce nu existau, numai cu intenţia de a vedea dacă este adevărat că-l aşteptau pe Santiago Nasar pentru a-l înjunghia.

Fraţii Vicario nu vor vedea dacă s-a aprins lumina la această fereastră. Santiago Nasar venise acasă la ora patru şi douăzeci de minute, însă nu a avut nevoie să aprindă vreo lumină pentru a ajunge la dormitor deoarece becul de pe scară rămînea în permanenţă aprins în tot timpul nopţii. Pe întuneric, se întinse în pat, îmbrăcat, căci îi rămăsese doar o oră pentru dormit, şi în acest fel îl găsi Victoria Guzmán cînd se urcă să-l trezească pentru a merge să-l primească pe episcop. Am stat cu toţii împreună în casa Mariei Alejandrina Cervantes pînă după ora trei, cînd ea însăşi i-a expediat pe lăutari şi a stins luminile din curtea de dans pentru ca mulatrele şale de moravuri uşoare să se poată culca singure ca să se odihnească. De trei nopţi ele lucrează fără odihnă, întîi servind în secret clienţii de vază, şi apoi, cu uşile larg deschise, pe noi cei care am rămas după terminarea petrecerii. Maria Alejandrina Cervantes, despre care spuneam că va dormi o singură dată şi aceasta pentru a muri, a fost femeia cea mai elegantă şi cea mai tandră pe care am cunoscut-o vreodată, cea mai amabilă la pat, însă şi cea mai

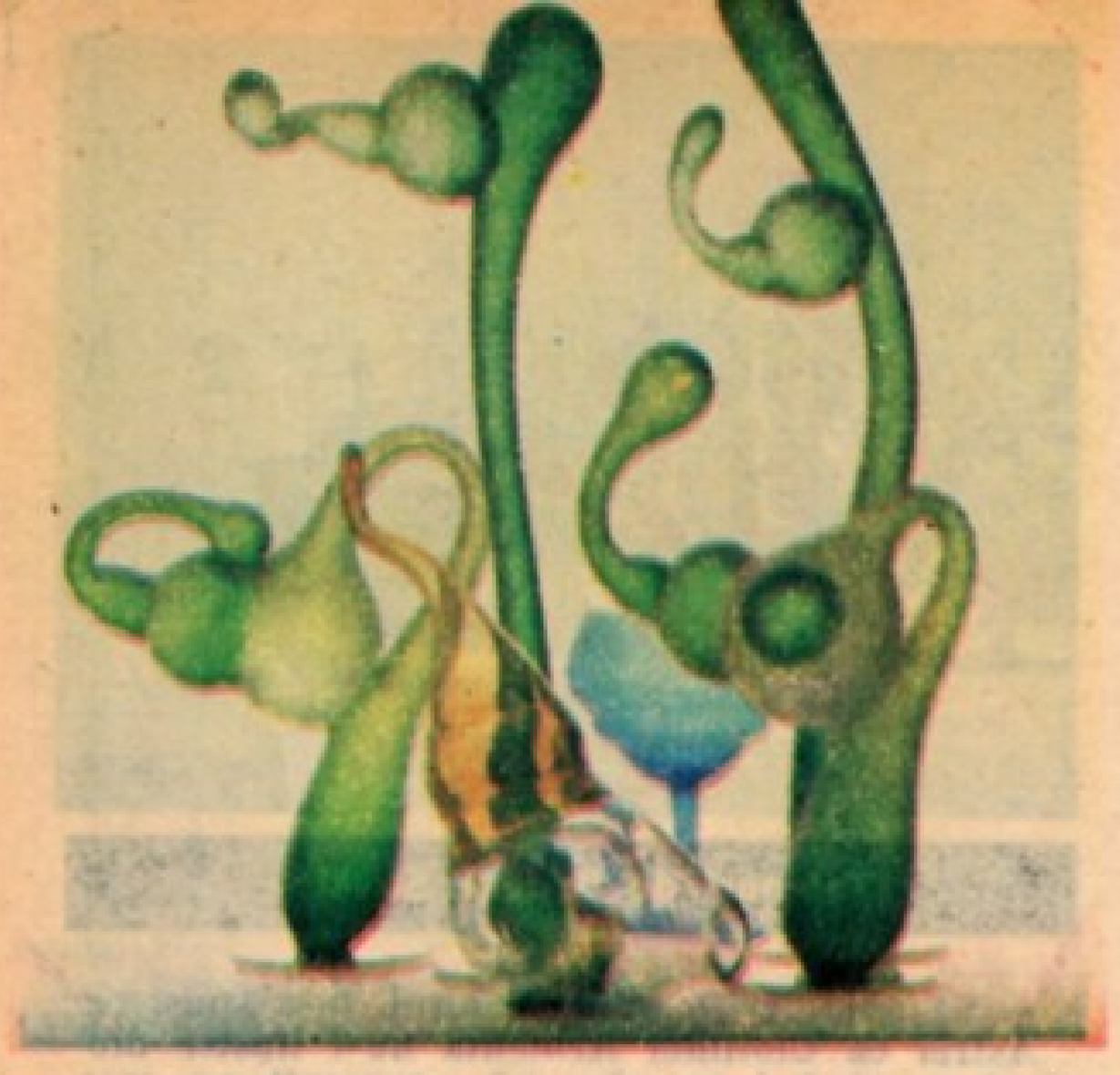

severă. Se născuse şi crescuse aici, şi aici trăia, intr-o casă cu uşile deschise şi cu mai multe camere de inchiriat, şi cu o enormă curte interioară pentru dans, impodobită cu lampioane făcute din dovleci, cumpărate in bazarele chinezeşti din Paramaribo. Ea a răpit virginitatea generaţiei mele. Ne invăţa mult mai mult decit ce era necesar să ştim, insă ne invăţă mai ales că in viaţă nimic nu este mai trist decit un pat gol. Santiago Nasar işi pierdu minţile din clipa cind a văzut-o pentru prima oară. Eu l-am prevenit : Şoim care cu bitlan războinic se incumetă, primejdii îi pindesc. El insă nu m-a auzit, asurzit de şuierăturile himerice ale Mariei Alejandrina Cervantes. Ea a fost pasiunea care l-a scos din minţi, ea cea care i-a smuls lacrimi de cincisprezece ani, pină ce Ibrahim Nasar i l-a dat jos din pat cu lovituri de curea şi l-a ţinut închis mai mult de un an in internatul de la El Divino Rostro. De atunci a existat o legătură de o sinceră afecţiune insă fără tulburările amorului, şi ea il păstra atita respect incit nu se culca niciodată cu un altul cit timp el era prezent. In acele ultime vacanţe, ea ne expedia devreme sub pretextul neverosimil că era obosită, insă lăsa uşa fără drugul de fier, şi o lumină aprinsă pe coridor pentru ca eu să mă pot intoarce şi să pot intra in secret.

Santiago Nasar avea un talent aproape magic de a deghiza şi distracţia lui preferată era de a incurca identitatea mulatrelor. Prăda şifonierele unora pentru a le deghiza pe altele in aşa fel incit toate sfirşeau prin a se simţi altele decit ele insele, şi egale cu cele ce nu erau. Intr-o ocazie oarecare, una dintre ele s-a văzut repetată intr-alta şi intr-un mod atit de reuşit incit făcu o criză de plins. „Am simţit că am ieşit din oglindă". spuse. In noaptea aceea insă, Maria Alejandrina Cervantes nu permisese ca Santiago Nasar să se complacă pentru ultima oară in artificiile sale de transformist, şi o făcuse intr-un mod şi cu pretexte atit de neserioase, incit prostul gust al acestei aduceri aminte ii schimbă viaţa. Aşadar, am luat muzicanţii cu noi şi am pornit la o serie de serenade, şi am continuat festivitatea pe socoteala noastră, in timp ce gemenii Vicario il aşteptau pe Santiago Nasar pentru a-l omori. El a fost acela căruia i-a trecut prin cap, cam pe la ora patru, să urcăm colina văduvului lui Xius pentru a le face o cintare tinerilor căsătoriţi.

Nu numai le-am cintat sub ferestre, dar am făcut şi foc de artificii şi am făcut să explodeze petarde in grădină, insă nu am observat nici un semn de viaţă inlăuntrul vilei. Nu ne-a trecut prin gind că nu se afla nimeni, mai ales că automobilul cel nou se afla la poartă, cu capota incă aplecată şi cu panglicuţele de atlaz şi florile de lămiiţă din parafină ce le fuseseră atirnate la festivitate. Fratele meu, Luis Enrique — care pe vremea aceea cinta la chitară ca profesionist — improvizase in onoarea tinerilor căsătoriţi un cintec de nuntă cu două inţelesuri. Pină in clipa aceea nu plouase. Dimpotrivă, luna se afla la zenit, aerul era diafan, şi in fundul ripei se vedea dira de lumină a flăcării de cimitir. De cealaltă parte, se zăreau terenul insămînţat cu arbuşti de platani ce păreau albaştri in bătaia lunii, mocirlele triste, iar la orizont linia fosforescentă a mării Caraibilor. Santiago Nasar observase o lumină intermitentă in mare, şi ne-a spus că este sufletul in suferinţă al unei corăbii de traficanţi de negri ce se scufundase cu o incărcătură de sclavi din Senegal in faţa gurii fluviului ce se varsă in portul Cartagena de Indias. Nu era posibil să te gindeşti că ar fi avut vreo mustrare de conştiinţă, deşi atunci nu ştia că efemera viaţă matrimonială a Angelei Vicario se terminase cu două ore in urmă. Bayardo San Román o dusese pe jos la casa părinţilor ei pentru ca zgomotul motorului său nu dea pe faţă, inainte de vreme, ghinionul său, şi se afla din nou singur şi cu luminile stinse in vila fericită a văduvului lui Xius.

Cind coboram colina, fratele meu ne-a invitat să luăm micul dejun cu peşte prăjit in bufetele din piaţă, insă Santiago Nasar se opuse pentru că dorea să doarmă o oră pină la sosirea episcopului. Plecase cu Cristo Bedoya pe drumul de pe malul fluviului, ocolind lăptăriile sărăcimii din portul vechi, ce incepeau să-şi aprindă luminile şi, inainte de a da colţul străzii, ne-a făcut semn de despărţire cu mina. Atunci l-am văzut ultima oară.

Crysto Bedoya — cu care se inţelese să se intilnească mai tirziu, in port — se despărţi de el in faţa intrării din spate a casei lui. Cinii, cind il simţeau intrind, il lătrau deobicei, insă el ii linişti, in obscuritate, cu zbirniitul cheilor. Cind el trecu pe lingă bucătărie, spre interiorul casei, Victoria Guzmán era atentă la ibricul de cafea de pe vatră.

— Nelsprăvitule, il strigă, cafeaua e gata.

Santiago Nasar ii spuse că o va lua mai tirziu şi-i ceru să-i spună Divinei Flor să-i trezească la ora cinci şi jumătate şi să-i aducă un schimb de rufe curate, la fel ca cele pe care le purta. O clipă după ce urcase să se culce, Victoria Guzmán primise mesajul Clotildei Armenta trimis prin cerşetoarea de lapte. La ora cinci şi jumătate, indeplinind ordinul de a-l trezi, nu o trimise pe Divina Flor ci urcă chiar ea la dormitor cu hainele de in, căci nu pierdea nici o ocazie de a-şi feri fiica de ghearele boierului.

Maria Alejandrina Cervantes lăsase uşa deschisă, fără a mai pune drugul. M-am despărţit de fratele meu, am străbătut coridorul unde dormeau pisicile mulatrelor, ingrămădite printre lalele, şi am impins fără a atinge uşa dormitorului. Luminile erau stinse insă, de indată ce am intrat, m-a izbit mirosul de femeie călduţă şi am văzut in intunerie ochii treji de leopard, apoi nu am ştiut nimic despre mine pină ce incepură să dăngăne clopotele.

Fratele meu, în trecere spre casa noastră, intră să cumpere ţigări în prăvălia Clotildei Armenta. Băuse într-atît, încît amintirile sale despre acea întîlnire erau întotdeauna foarte confuze, însă nu uita niciodată înghiţitura mortală pe care i-o oferise Pedro Vicario. „Era foc curat" îmi spuse. Pablo Vicario, care adormise, se trezi tresărind cînd îl simţi intrînd, şi-i arătă cuţitul.

— Îl vom omorî pe Santiago Nasar, îi spuse.

Fratele meu nu-şi amintea acest lucru. „Însă chiar dacă mi l-aş aminti, eu nu l-am crezut", mi-a spus de mai multe ori. „Cui dracu putea să-i treacă prin cap că gemenii au de gînd să omoare pe cineva, şi cu atît mai puţin cu un cuţit de tăiat porci !" Apoi l-au întrebat unde se află Santiago Nasar, căci au fost văzuţi împreună la ora două, şi fratele meu nu-şi aminti nici măcar de propriul său răspuns. Însă Clotilde Armenta şi fraţii Vicario au fost atît de surprinşi auzind răspunsul lui încît el figurează în ancheta preliminară cu declaraţii separate. După ei, fratele meu a spus : „Santiago Nasar este mort". Apoi ne dădu o binecuvîntare episcopală, se poticni de parmaclicul uşii şi ieşi rostogolindu-se. În mijlocul pieţii se încrucişă cu părintele Amador. Acesta se îndrepta spre port îmbrăcat în odăjdii, urmat de un ministrant care suna dintr-un clopoţel şi de mai mulţi subalterni cărînd altarul necesar pentru liturghia în cîmp deschis a episcopului. Văzîndu-i trecînd, fraţii Vicario îşi făcură cruce.

Clotilde Armenta îmi povesti că ei pierdură toate speranţele în clipa cînd parohul trecu mai departe de casa sa. „Mi-am zis că nu primise mesajul meu", spuse. Cu toată acestea, părintele Amador îmi mărturisi — mulţi ani mai tîrziu, retras de lume în obscura Casă de Sănătate din Calafell — că într-adevăr primise mesajul Clotildei Armenta, şi altele mai urgente, în timp ce se pregătea să se ducă în port. „Adevărul este că nu am ştiut ce să fac", îmi spuse. „Primul lucru la care m-am gîndit a fost că nu era o chestiune a mea, ci a autorităţii civile, totuşi, hotărîsem să-i spun ceva, în trecere, Plácidei Linero". Cu toate acestea, cînd trecu prin piaţă uitase totul. „Dumneata trebuie să înţelegi, îmi spuse, că în ziua aceea nenorocită trebuia să vină episcopul". În momentul crimei se simţise atît de desperat şi atît de nedemn de sine însuşi, încît singurul lucru ce-i trecu prin cap a fost să ordone alarma pentru foc.

Fratele meu, Luis Enrique, intră în casă pe uşa de la bucătărie, pe care mama o lăsa neîncuiată pentru ca tata să nu ne audă cînd intram. Înainte de a se culca intrase în baie, însă adormi stînd aşezat pe scaunul de la closet, şi cînd celălalt frate al meu, Jaime, se sculă pentru a merge la şcoală, îl găsi întins pe dale, culcat pe burtă şi cîntînd adormit. Soră-mea, călugăriţa, care nu se putea duce să-l aştepte pe episcop deoarece avea o febră de patruzeci de grade, nu reuşi să-l trezească. „Era ora cinci cînd am intrat în baie", îmi spuse. Mai tîrziu, cînd soră-mea Margot intră să se spele pentru a se duce în port, reuşi cu mare greutate să-l ducă în dormitor. Prin somn, fără a se trezi, auzi primele sunete de sirenă ale vaporului episcopului. Apoi adormi adînc, istovit de atîta petrecere, pînă ce soră-mea călugăriţa intrase în dormitor căutînd să-şi pună în fugă rasa călugărească, şi-l trezi cu ţipătul ei de nebună :

— L-au omorît pe Santiago Nasar !

Dan Băncilă : „Poveştile sticlei"

Răvagiile făcute de cuţite au constituit doar un început al nemiloasei autopsii pe care părintele Carmen Amador se văzu nevoit s-o facă în lipsa doctorului Dionisio Iguarán. „A fost ca şi cum l-am fi omorît din nou după ce era mort", îmi spuse vechiul paroh în izolarea sa de la Calafell. „Însă era un ordin al primarului, şi ordinele acelui necioplit, pe cît erau de stupide, trebuiau îndeplinite". Lucrurile nu s-au întîmplat chiar aşa. În confuzia acelei absurde zile de luni, colonelul Aponte avusese o convorbire telefonică urgentă cu guvernatorul provinciei, şi acesta îl autorizase să facă demersurile preliminare pînă la sosirea unui judecător de instrucţie. Primarul fusese înainte vreme ofiţer, fără nici o experienţă în probleme de justiţie, şi era prea înfumurat ca să se consulte cu cineva care să-i spună de unde trebuie s-o înceapă. Primul lucru ce l-a neliniştit a fost autopsia. Cristo Bedoya, care era student la medicină, căpătă dispensa necesară, avîndu-se în vedere prietenia sa intimă cu Santiago Nasar. Primarul se gîndi că este posibil ca trupul neînsufleţit să se menţină refrigerat pînă la înapoierea doctorului Dionisio Iguarán, însă nu găsi un răcitor de capacitatea cadavrului, şi singurul din comerţ, potrivit, nu funcţiona. Corpul fusese expus în mijlocul sălii pentru ca publicul să-l poată vedea, întins pe un îngust pat de campanie, în timp ce i se pregătea un coşciug de om bogat. Au fost aduse ventilatoarele din dormitoare, şi chiar de prin unele case învecinate, însă se afla atît de multă lume dorioare să-l vadă încît a fost necesar să se dea la o parte mobilele şi să se dea jos coliviile şi ghivecele cu ferigi, şi chiar aşa, căldura era insuportabilă. În plus cîinii, neliniştiţi de mirosul morţii, măreau agitaţia. Nu încetară să urle din clipa în care eu am pătruns în casă, cînd Santiago Nasar încă mai agoniza în bucătărie, şi am dat de Divina Flor care plîngea în hohote şi îi ţinea la distanţă cu ajutorul unui ciomag.

— Ajută-mă ! îmi strigă, vor să-i mănînce măruntaiele.

I-am închis sub lacăt într-un grajd. Plácida Linero dădu ordin, mai tîrziu, să fie duşi undeva

mai departe pînă după înmormîntare. Însă spre amiază, nimeni nu a aflat cum, au reuşit să scape de acolo unde se aflau şi s-au năpustit înnebuniţi în casă. Plácida Linero pentru prima oară îşi pierdu cumpătul.

— Ciinii ăştia nenorociţi ! ţipă. Omoriţi-i !

Ordinul a fost îndeplinit pe loc, şi casa îşi recăpătă liniştea. Pînă atunci nu exista nici o teamă în ce priveşte starea cadavrului. Faţa rămăsese intactă, cu aceeaşi expresie pe care o avea atunci cînd cînta, şi Cristo Bedoya îi reintroduse viscerele la locul lor şi îl bandajase cu o bucată de pînză. Cu toate acestea, pe înserat începuse să ţîşnească din răni un lichid de culoare verzuie care atrase muştele, iar o pată violetă îi apăru pe bărbie şi se extinse foarte încet, ca umbra unui nor în apă, pînă la rădăcina părului. Faţa, care îi era întotdeauna îndulgentă, căpătă o expresie de duşmănie, şi mama lui i-o acoperi cu o batistă. Colonelul Aponte înţelese atunci că nu se mai poate aştepta şi ordonă părintelui Amador să facă autopsia. „Ar fi fost mai rău să-l dezgropăm după o săptămînă", spuse. Parohul practicase medicina şi chirurgia la Salamanca, însă intră la seminar fără a mai căpăta titlul de medic, şi primarul ştia că autopsia sa era lipsită de valoare legală. Totuşi, îndeplinise ordinul.

A fost masacru, consumat în localul şcolii publice, cu ajutorul farmacistului care lua note, şi al unui student din anul întîi la medicină care se afla acolo în vacanţă. Aveau la dispoziţie doar cîteva instrumente de mică chirurgie, iar restul erau nişte fiare de meşteşugari. Însă făcînd excepţie de măcelul din corp, datele părintelui Amador păreau a fi corecte, şi judecătorul de instrucţie le introduse în ancheta preliminară ca pe o piesă utilă.

Şapte din numeroasele răni au fost mortale. Ficatul se afla aproape secţionat de două perforări adînci pe partea anterioară a lui. Avea patru incizii în stomac, şi una din ele era atît de adîncă încît îl străpunse complet şi-i distruse pancreasul. Mai avea încă şase perforări mai mici pe colonul oblic, şi mai multe răni în intestinul subţire. Singura rană pe care o avea în spate, la înălţimea vertebrei a treia lombare, îi perforase rinichiul drept. În cavitatea abdominală existau bucăţi mari de sînge închegat, iar din amestecul de conţinut gastric apăru o medalie de aur a Virgenei del Carmen pe care Santiago Nasar o înghiţise la vîrsta de patru ani. Cavitatea toracică arăta două perforaţii : una, în al doilea spaţiu intercostal drept, care ajunse pînă la plămîn, şi cealaltă, foarte aproape de axila stîngă. Avea în plus şase plăgi mai mici pe braţe şi pe mîini, şi două orizontale : una în coapsa dreaptă şi alta în muşchii abdomenului. În palma mîinii drepte avea o împunsătură adîncă. Darea de seamă spunea : „Părea un stigmat al Răstignitului". Masa encefalică cîntărea şaizeci de grame mai mult decît cea a unui englez normal, şi părintele Amador a consemnat în darea de seamă că Santiago Nasar avusese o inteligenţă superioară şi un viitor strălucit. Cu toate acestea, nota finală arăta o hipertrofiere a ficatului pe care o atribuia unei hepatite prost îngrijite. „Asta înseamnă, mi-a spus, că în orice caz îi mai rămîneau puţini ani de viaţă". Doctorul Dionisio Iguarán, care într-adevăr îl tratase de hepatită pe Santiago Nasar la vîrsta de doisprezece ani, pomenea indignat de acea autopsie.

Augustin Costinescu : „Pensule şi culori"

„Trebuie să fii preot pentru a fi atît de prost", îmi spuse. „Nu am reuşit să-l facem să înţeleagă că noi, oamenii de la tropice, avem ficatul mai mare decît imigranţii spanioli". Darea de seamă concluzia că moartea se datorase unei puternice hemoragii provocate de una din cele şapte plăgi mari.

Ne-au înapoiat un trup cu totul altul. Jumătatea craniului fusese distrus cu ocazia trepanaţiei, iar obrazul de băiat ferchez pe care moartea îl prezervase, sfîrşi prin a-şi pierde identitatea. Pe lîngă aceasta, parohul smulse din rădăcini viscerele tăiate în bucăţi şi, cum pînă la urmă nu ştiuse ce să facă cu ele, le acordă o binecuvîntare de ciudă şi le azvîrli la gunoi. Ultimilor curioşi care priveau prin ferestrele şcolii le pieri curiozitatea, asistentul leşină, şi colonelul Lázaro Aponte, care văzuse şi pricinuise atîtea masacre de represiune, sfîrşi prin a deveni vegetarian şi, în plus, spiritist. Găoacea goală, umplută cu cîrpe şi var nestins, şi cusută ca un pachet, cu sfoară groasă şi cu ace de ambalat, era pe punctul de a se risipi cînd am pus-o în coşciugul nou, capitonat cu mătase. „Am gîndit că în felul acesta se va păstra un timp mai îndelungat", îmi spuse părintele Amador. Se întîmplă contrariul : am fost nevoiţi să-l îngropăm repede, în zori, deoarece se afla într-o stare atît de rea, încît nu mai putea fi suportat în casă.

Zorile anunţau o zi de marţi confuză. Nu am avut curajul să dorm singur la sfîrşitul acestei zile apăsătoare, şi am împins uşa casei Mariei Alejandrina Cervantes pentru că nu pusese încă zăvorul. Dovleceii ornamentaţi în chip de lampioane chinezeşti mai luminau din arbori şi în curtea de dans se aflau mai multe focuri de tabără cu oale mari, fumegînde, în care mulatrele îşi vopseau, ca pentru doliu, rochiile lor de gală. Am găsit-o pe Maria Alejandrina Cervantes trează, ca întotdeauna în zori, şi tot ca întotdeauna cînd în casă nu se aflau

străini, complet goală. Sta așezată turcește, pe patul ei de regină, în fața unei mari farfurii babilonice cu de-ale gurii : coaste de vițică, o găină fiartă, vrăbioare de porc, o garnitură de banane și legume ce ar fi fost suficiente pentru cinci persoane. A mînca fără măsură era dintotdeauna singurul său fel de a plînge, și niciodată nu o văzusem s-o facă cu un asemenea zbucium. M-am culcat alături de ea, îmbrăcat, fără să scot măcar un cuvînt și plîngînd și eu în felul meu. Mă gîndeam la ferocitatea destinului lui Santiago Nasar, care îl răpise douăzeci de ani de fericire nu numai prin moarte, dar mai ales prin ciopîrțirea corpului și prin împrăștierea lui. Am visat că o femeie intrase în cameră ținînd o fetiță în brațe, care ronțăia pe nerăsuflate, iar boabele de porumb pe jumătate mestecate îi cădeau pe pieptar. Femeia îmi spuse : „Ea mestecă pe nesăbuite, cam neglijent, cam sfîșietor". Deodată, am simțit niște degete dornice care îmi desfăceau nasturii cămășii și mirosul periculos al bestiei amorului ce se afla culcată în spatele meu, și deasemenea că mă scufundam în deliciile nisipurilor mișcătoare ale tandreței sale. Dar ea deodată se opri, tuși de foarte departe și dispăru din viața mea.

— Nu pot, spuse, miroși ca el.

Nu numai eu. Totul continua să miroasă a Santiago Nasar în ziua aceea. Frații Vicario au simțit mirosul în temnița în care îi închise primarul, neștiind ce să facă cu ei. „Oricît de mult mă frecam cu săpun și cu cîrpe, nu reușeam să scot mirosul de pe mine", îmi spuse Pedro Vicario. De trei nopți nu dormeau, și nici nu se puteau odihni, pentru că de îndată ce ațipeau, comiteau din nou crima. Acum, aproape bătrîn, căutînd să-mi explice starea lui în acea zi interminabilă, Pablo Vicario îmi spuse fără nici un efort : „Era ca și cum ai fi treaz de două ori". Fraza aceasta m-a făcut să gîndesc că lucrul cel mai insuportabil pentru ei în temnițâ trebuie să fi fost luciditatea.

Camera avea trei metri pe o latură, o ferestruică la mare înălțime cu bare de fier, o tinetă, un lavoar cu ligheanul și urciorul său și două paturi zidite, cu saltele de rogojină. Colonelul Aponte, din al cărui ordin fusese construită, spunea că nu a existat niciodată un hotel mai omenesc. Fratele meu, Luis Enrique, era de acord, căci într-o seară fusese arestat din cauza unei certe între muzicanți și primarul permisese, din caritate, ca una dintre mulatre să-l însoțească. Poate că frații Vicario să fi gîndit la fel la opt dimineața, cînd s-au văzut scăpați de arabi. În clipa aceasta îi reconforta prestigiul de a-și fi adus la îndeplinire legea lor, și singura neliniște pentru ei era persistența mirosului. Au cerut apă multă, săpun și cîrpe, și și-au spălat sîngele de pe brațe și față, și-au spălat mai ales cămășile, însă nu au reușit să se odihnească. Pedro Vicario ceru deasemenea purgativele și diureticele sale, precum și un pachet cu pansament steril pentru a-și schimba bandajul, și reuși să urineze de două ori în cursul dimineții. Cu toate acestea, viața îi devenea mai apăsătoare pe măsură ce trecea ziua, iar mirosul trecuse pe locul al doilea. La ora două după amiază cînd somnolența produsă de căldură i-ar fi putut topi, Pedro Vicario era atît de obosit încît nu putu rămîne întins pe pat, dar nici în picioare nu putea sta de obosit ce era. Durerea inghinală o simțea pînă în gît, nu mai putea să urineze, și simți certitudinea înspăimîntătoare că nu va mai putea dormi tot restul vieții sale. „Am fost treaz unsprezece luni", îmi spuse, și știam destul de bine ce înseamnă asta ca să-mi dau seama că era sincer. Nu putu lua masa de prînz. Pablo Vicario, de partea sa, a mîncat cîte puțin din fiecare fel ce i se adusese, și după un sfert de oră dădu drumul unei holerine pestilențiale. La șase după-amiază, în timp ce se făcea autopsia cadavrului lui Santiago Nasar, primarul fusese chemat de urgență pentru că Pedro Vicario era convins că fratele său fusese otrăvit. „Aveam într-una scaune, îmi spuse Pablo Vicario, și nu ne ieșea din cap ideea că era o lucrătură de-a arabilor." Pînă atunci, golise de două ori tineta, și gardianul de serviciu îl mai condusese încă de șase ori la closetul primăriei. Acolo colonelul Aponte dădu de el, păzit de gardian în closetul fără uși, și avînd scaune atît de lichide încît nu era absurd să te gîndești la otrăvire. Părerea aceasta însă căzu imediat, cînd se stabili că băuse apă și mîncase prînzul pe care i-l trimisese Pura Vicario. Totuși, primarul rămase atît de impresionat, încît îi luă pe cei doi arestați la el acasă sub o pază specială, pînă ce sosi judecătorul de instrucție și-i transferă în panopticul din Riohacha.

Teama gemenilor răspundea agitației de pe stradă. Nu era înlăturată o răzbunare din partea arabilor, însă nimeni, în afară de frații Vicario, nu se gîndise la otrăvire. Se presupunea mai degrabă că așteptau sosirea nopții pentru a putea azvîrli benzină prin ferestruică și a da foc prizonierilor înăuntrul închisorii. Însă și aceasta era o presupunere lipsită de

Sculptură de Dumitru Piccava

seriozitate. Arabii constituiau o comunitate de imigranți pașnici, stabilită la începutul secolului în așezările regiunii Caraibilor, chiar în cele mai îndepărtate și sărace, și acolo au rămas vînzînd cîrpe colorate și nimicuri de bilei. Erau cu toții uniți, muncitori și catolici. Se căsătoreau între ei, importau grîul necesar lor, creșteau oi în curți, cultivau sovîrvul și pătlă-

Tablouri de Natalia Tofanî

gelele vinete și singura lor pasiune vijelioasă erau jocurile de cărți. Cei în vîrstă continuau să vorbească araba țărănească pe care o aduseră din țările lor, și au păstrat-o neatinsă în familie pînă la a doua generație, însă cei de la a treia, cu excepția lui Santiago Nasar, îi auzeau pe părinții lor în arabă și le răspundeau în spaniolă. Astfel că nu era de conceput să-și altereze spiritul lor pastoral pentru a răzbuna o moarte ai cărei vinovați am fi putut fi cu toții. În schimb, nimeni nu s-a gîndit la vreo represalie a familiei Plácidei Linero, oameni cu multă vază, și putere, și războinici pînă ce li se sfîrși averea, și că zămisliră mai mult de doi ucigași de circiumă apărați de faima numelui lor.

Colonelul Aponte, îngrijorat de zvonuri, îi vizită pe arabi, familie cu familie, și cel puțin acum reușise să tragă o concluzie corectă. Îi găsise perplecși și triști, cu însemne de doliu în altarele lor, și unii plîngeau în hohote, așezați pe jos, însă nimeni nu nutrea gînduri de răzbunare. Reacțiile din cursul dimineții izbucniră în fierbințeala crimei, și propriii lor protagoniști au admis că în nici un caz ele nu depășeau clipele de surpriză. Ceva mai mult, Suseme Abdala, matriarha centenară, recomandase uimitoarea infuzie de floarea-suferinței și de pelin care oprise pe loc holerina lui Pablo Vicario și destupă în același timp izvorul bogat al geamănului său. Pedro Vicario căzu atunci într-o toropeală trează, și fratele, restabilit, adormi, fiind primul său somn lipsit de remușcări. În felul acesta îi găsi Purisima Vicario la ora trei dimineața a zilei de marți, cînd primarul o duse pentru a-și lua rămas bun de la ei. Din inițiativa colonelului Aponte venise întreaga familie pînă și fiicele cele mari, împreună cu soții lor. Au venit fără ca cineva să-i observe, la adăpostul epuizării generale, în timp ce singurii supraviețuitori treji ai acelei zile ireparabile îl înmormîntau pe Santiago Nasar. Au plecat în timp ce spiritele se liniștiseau, conform hotăririi primarului, însă nu s-au înapoiat niciodată. Pura Vicario acoperi obrazul fiicei restituite cu o cîrpă pentru ca nimeni să nu observe loviturile, și o îmbrăcă în roșu aprins ca să nu-și închipuie cineva că ține doliu pentru amantul neștiut. Înainte de a porni, îi ceru părintelui Amador să-i spovedească fiii din închisoare, însă Pedro Vicario refuză și-și convinse fratele că nu au de ce să le pară rău de fapta lor. Au rămas singuri și, în ziua strămutării lor la Riohacha, se aflau atît de refăcuți și convinși de dreptatea lor, că nu au vrut să fie scoși noaptea, așa cum au făcut cu familia, ci la lumina zilei și în văzul tuturor. Poncio Vicario, tatăl, murise puțin după aceea. „L-a distrus suferința morală", îmi spuse Angela Vicario. Cînd gemenii au fost achitați, ei au rămas acolo la Riohacha, drum de o zi de la Manaure, unde trăia familia. Acolo s-a dus Prudencia Cotes să se căsătorească cu Pablo Vicario, care învățase meseria de aurar în atelierul tatălui său și ajunse să fie un meșter iscusit. Pedro Vicario, neavînd iubită și fără serviciu, se reangajă, trei ani mai tîrziu, în Forțele Armate, obținu gradul de sergent-major și, într-o dimineață splendidă, patrula sa, cîntînd cîntece obscene, pătrunse în teritoriul particularilor ; de-atunci nu s-a mai aflat nimic despre ei.

Pentru marea majoritate a oamenilor, a existat doar o singură victimă : Bayardo San Román. Presupuneau ei că ceilalți protagoniști ai tragediei își îndepliniră, și chiar cu o oarecare măreție, partea de favoare pe care viața le-o menise. Santiago Nasar ispășise injuria, frații Vicario dovediră condiția lor de bărbați, iar sora cea batjocorită își recăpătase onoarea. Singurul care pierduse totul era Bayardo San Román. „Bietul Bayardo", cum fusese pomenit timp de ani de zile. Cu toate acestea, nimeni nu-și amintise de el pînă după eclipsa de lună, simbăta următoare, cînd văduvul lui Xius îi povesti primarului că văzuse o pasăre fosforescentă dînd din aripi peste vechea lui casă, și gîndea că era sufletul soției sale care continua să-și pretindă ceea ce îi aparține. Primarul se lovi cu palma peste frunte, gest care nu avea nici o legătură cu viziunea văduvului.

— Drace ! strigă. Am uitat de acel biet om !

Urcă dealul împreună cu o patrulă și dădu de automobilul ce se afla în fața casei, văzu o lumină singuratică în dormitor, însă la chemările sale nu răspunse nimeni. Așa că au forțat o ușă laterală și au străbătut camerele luminate de razele ce mai reuseau să scape din luna în eclipsă. „Lucrurile păreau că stau prost", îmi povesti primarul. Bayardo San Román se afla în pat, în stare de inconștiență, tot așa cum îl văzuse Pura Vicario în zorii zilei de marți, cu pantalonul fantezie și cămașa de mătase, însă fără pantofi. Pe jos, lîngă pat se aflau numeroase sticle goale și încă multe al-

tele nedestupate, însă nici o urmă de mincare. „Se afla în ultimul grad de intoxicație etilică", îmi spuse doctorul Dionisio Iguarán, care îi acordase îngrijirile de urgență. În cîteva ore însă își reveni și cum își recăpătă judecata îi azvîrli pe toți afară din casă în modul cel mai frumos cît îi fu cu putință.

— Să nu mă deranjeze nimeni, spuse. Nici tata cu curvele lui de veteran.

Primărul aduse la cunoștința generalului Petronio San Román acest episod, în litera lui, pînă la ultima frază, printr-o telegramă alarmantă. Generalul San Román a trebuit să ia notă textual de voința fiului, de vreme ce nu a venit să-l caute, ci și-a trimis soția și fiicele și alte două femei majore ce păreau să fie surorile lui. Au sosit cu un vapor de marfă, îmbrăcate de doliu pînă la git din cauza nefericirii lui Bayardo San Román, și cu părul împrăștiat de durere. Înainte de a cobori pe țărm, și-au scos pantofii și au străbătut străzile ce dădeau spre deal mergînd desculțe prin praful fierbinte al amiezii, smulgîndu-și din rădăcini smocuri de păr și plîngînd în hohote atît de sfîșietoare încît păreau că jubilează. Eu le-am văzut trecînd de la balconul Magdalenei Oliver, și îmi amintesc că mi-am zis că o dezolare ca aceasta se putea simula numai pentru a ascunde alte rușini mai mari.

Colonelul Lázaro Aponte le însoți la casa de pe deal, și apoi urcă și doctorul Dionisio Iguarán pe cătîrca sa utilizată pentru cazuri urgente. Cînd soarele își mai potoli fierbințeala, doi bărbați, salariați municipali, l-au coborît pe Bayardo San Román într-un hamac atîrnat de un ciomag, acoperit pînă la cap cu o pătură și urmat de alaiul de bocitoare. Magdalena Oliver crezu că este mort.

— Collons de deu ! exclamă, ce prăpăd !

Era doborît din nou de alcool, însă se vedea că este dus de viu, pentru că brațul drept îi atîrna pe jos, și pe măsură ce mama lui i-l punea înăuntru în hamac, el revenea în vechea poziție, în așa fel încît lăsă o dîră pe pămînt de la cornișa prăpastiei și pînă la platforma vaporului. Asta este tot ce ne-a rămas de la el : o amintire de victimă.

Vila au lăsat-o neatinsă. Frate-meu și cu mine, cînd veneam acasă în vacanțe, urcam s-o explorăm în nopțile de chefuri, și de fiecare dată găseam tot mai puține lucruri de valoare în odăile părăsite. Odată am răscumpărat geamantănașul pe care Angela Vicario îl ceruse mamei sale în noaptea nunții, însă nu i-am dat nici o importanță. Ceea ce am găsit înăuntru păreau a fi dichiselile firești pentru igiena și frumusețea unei femei, și mi-am dat seama de adevărata lor utilitate cînd Angela Vicario îmi povesti, mulți ani mai tîrziu, care erau artificiile de moașe pe care o învățaseră pentru a-și păcăli soțul. A fost singura amprentă pe care a lăsat-o acolo unde trebuia să fie cămașnul ei de căsătorită pentru cinci ore.

După ani, cînd am revenit pentru a căuta pe ultimii martori, necesari întocmirii acestei cronici, nu mai rămăseseră nici cele mai neînsemnate urme ale fericirii Yolandei de Xius. Obiectele dispăruseră cu încetul, în ciuda vigilenței încăpățînate a colonelului Lázaro Aponte, inclusiv garderobul compus dintr-un corp întreg cu șase oglinzi, pe care meșteri din Mompox au fost nevoiți să-l monteze înăuntrul casei, căci nu intra pe uși. La început, văduvul

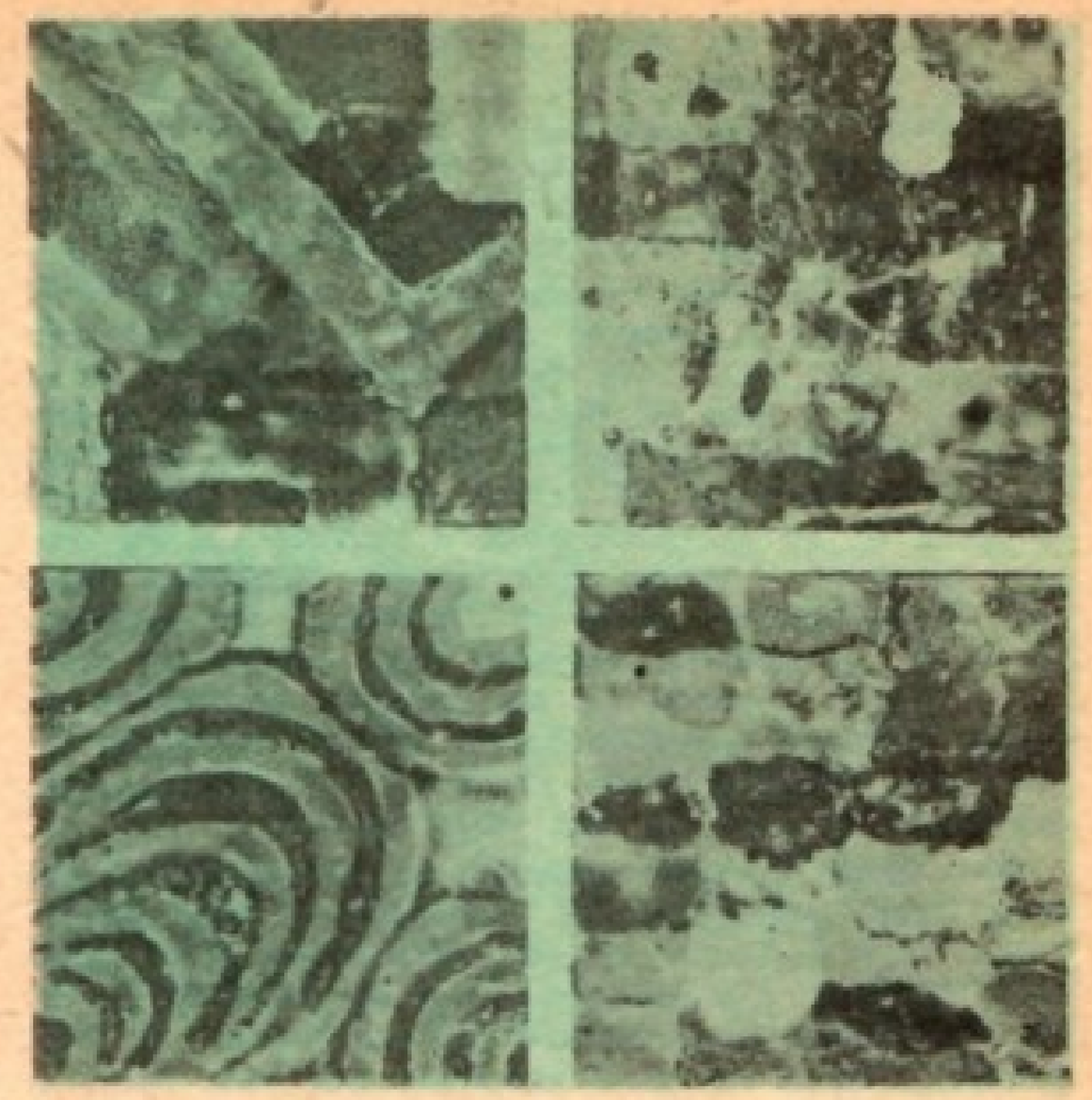

Nicolae Gadonschi : „Oglinzile apei"

lui Xius era încîntat gîndind că sînt mijloace postume ale soției sale pentru a-și lua ceea ce era al său. Colonelul Lázaro Aponte își ridea de el. Însă într-o seară îi veni ideea să oficieze o ședință de spiritism pentru a limpezi misterul, și sufletul Yolandei de Xius îi confirmă cu mîna sa proprie că într-adevăr ea era aceea care își recupera pentru casa sa de moartă boarfele fericirii. Vila începuse să se împrăștie. Automobilul de nuntă continua să se strice, și pînă la urmă nu a rămas decît carcasa ruginită de intemperii. Timp de mulți ani nu s-a știut nimic de stăpînul ei. Există o declarație a sa în ancheta preliminară, însă este atît de scurtă și de convențională, încît pare adăugită în ultima clipă, pentru a se îndeplini o formalitate inevitabilă. Singura dată cînd am căutat să vorbesc cu el, douăzeci și trei de ani mai tîrziu, m-a primit cu oarecare agresivitate și a refuzat să ne dea pînă și cel mai neînsemnat amănunt care ar permite să se limpezească participarea sa la dramă. În orice caz, nici părinții lui nu știau despre ea mai mult decît noi, nici nu aveau nici cea mai mică idee de ce fiul lor venise într-un tîrg îndepărtat, fără altă intenție aparentă, decît aceea de a se căsători cu o femeie pe care nu o cunoscuse niciodată.

Despre Angela Vicario, în schimb, am avut întotdeauna știri, ca și despre vițeliile ei sufletești ce mi-au inspirat o imagine idealizată. Soră-mea călugărița umblase o bucată de vreme prin Guajira Superioară, căutînd să-i convertească pe ultimii idolatri, și obișnuia să se oprească și să vorbească cu ea în satul pîrjolit de sarea mării Caraibilor, acolo unde mama ei căutase s-o înmormînteze de vie. „Salutări de la verișoara ta", îmi spunea mereu. Sora mea Margot, care și ea o vizită în primii ani, îmi povesti că îi cumpăraseră o casă din cărămidă, cu o curte foarte mare în bătaia tuturor vînturilor, a cărei singură problemă erau nopțile de maree înalte, pentru că closetele debordau și peștii își făceau apariția în zori dînd salturi în dormitor. Toți cei care au văzut-o în această

perioadă sint de acord că era tot timpul preocupată şi indeminatecă la maşina de brodat, prin care muncă reuşise să dea totul uitării.

Mult mai tirziu — intr-o epocă nesigură, cind căutam să înţeleg ceva din mine insumi, vinzind enciclopedii şi cărţi de medicină prin aşezările din Quajira — am ajuns, din intimplare, pină la acel nenorocit sat de indieni. La fereastra unei case din faţa mării, brodind la o maşină la o oră de maximă căldură, sta o femeie imbrăcată, in parte, de doliu, cu ochelari cu ramă metalică şi părul alb, iar deasupra capului ei se afla atirnată o colivie cu un canar ce nu se oprea din cintat. Văzind-o aşa, prinsă in cadrul idilic al ferestrei, nu puteam să cred că femeia, aceasta este aceea pe care eu o ştiam, pentru că nu puteam să admit că viaţa sfirşeşte asemuindu-se atit de mult cu literatura proastă. Însă ea era : Angela Vicario, douăzeci şi trei de ani după dramă.

Îmi dădu aceeaşi atenţie ca intotdeauna, ca unui văr indepărtat, şi răspunse la intrebările mele cu o judecată foarte echilibrată şi cu simţ al umorului. Se prezenta atit de matură şi de dibace, incit cu greutate puteai crede că este aceeaşi. Ceea ce m-a surprins cel mai mult a fost modul in care sfirşi prin a-şi înţelege propria sa viaţă. Au fost suficiente citeva minute pentru ca să nu mi se pară atit de îmbătrinită ca la prima vedere, ci aproape la fel de tinără ca in amintire, şi nu avea nimic comun cu aceea care fusese silită să se mărite, nu din dragoste, la douăzeci de ani. Mama sa, cu o bătrineţe greşit înţeleasă, mă primi ca pe o nălucă greu de suportat. Refuză să vorbească despre trecut, incit am fost nevoit să mă mulţumesc, ca să mă pot conforma acestei cronici, cu citeva fraze disparate din convorbirile ei cu mama mea, şi cu aitele, puţine, rămăşiţe ale amintirilor mele. Făcuse mai mult decit posibilul ca Angela Vicario să fie considerată moartă in viaţă fiind, dar, insăşi fie-sa reuşi să-i dea peste cap intenţiile, pentru că nu făcuse niciodată un mister din nenorocul ei. Dimpotrivă, oricui sta s-o asculte îi povestea toate amănuntele, in afară de unul singur, care nu se va putea limpezi niciodată : cine a fost, şi cum şi cind, adevăratul vinovat de prejudiciul ei, deoarece nimeni nu a crezut că ar fi fost in realitate Santiago Nasar. Ei doi aparţineau unor lumi diferite. Nimeni nu i-a văzut niciodată impreună, şi cu-atit mai puţin singuri. Santiago Nasar era prea mindru pentru a se lega de ea. „Verişoara ta, toanta", imi spunea, cind voia să amintească de ea. În plus, aşa cum spuneam pe vremea aceea, era ca un uliu de viclean. Umbla de unul singur, la fel ca şi tatăsău, fringind inima oricărei fecioare fără rost, care incepea să inmugurească prin acei munţi, insă niciodată nu i s-a cunoscut, in tirg, altă legătură in afară de cea convenţională pe care o intreţinea cu Flora Miguel, precum şi de aceea, furtunoasă, care il innebunise timp de paisprezece luni, cu Maria Alejandrina Cervantes. Varianta cea mai obişnuită, poate prin faptul de a fi cea mai perversă, era că Angela Vicario proteja pe cineva pe care il iubea cu adevărat, şi alesese numele lui Santiago Nasar pentru că era convinsă că fraţii ei nu s-ar fi incumetat niciodată impotriva lui. Eu insumi am căutat să-i smulg acest adevăr cind am vizitat-o pentru a doua oară, cu toate argumentele mele gata pregătite, insă ea abia de-şi ridică privirea de pe broderie pentru a le respinge.

— Nu mai le suci şi-nvirti, vărule, imi spuse. El a fost.

E a povesti totul, fără reticenţe, pină la nenorocirea din noaptea nunţii. Povesti că prietenele sale o învăţară să-l îmbete pe soţ in pat pină ce işi va pierde judecata, să simuleze mai multă ruşine decit cea pe care o simte deobicei pentru ca el să stingă lumina, să-şi facă o spălătură severă cu apă de piatră acră pentru a simula virginitatea, şi să păteze aşternutul cu mercur crom pentru ca să-l poată expune, a doua zi, in curtea noilor căsătoriţi. Numai la două lucruri nu s-au gindit codoaşele ei : la excepţionala rezistenţă de băutor a lui Bayardo San Román, şi la curata pudoare pe care Angela Vicario, din cauza neroziei, o purta ascunsă in ea şi impusă de mama ei. „Nu am făcut nimic din cele ce mi-au cerut, imi spuse, pentru că gindisem mult şi imi dădusem seama că totul nu era decit o porcărie pe care nu o puteam face nimănui, şi cu atit mai puţin bietului bărbat care avusese nenorocul de a se căsători cu mine." Astfel că, fără a se opune, se lăsă dezbrăcată in dormitorul luminat, la adăpost acum de toate temerile pe care viaţa i le oferise. „A fost foarte uşor, imi spuse, pentru că eram hotărită să mor."

Adevărul este că vorbea de nenorocirea ei fără nici o pudoare, pentru a putea disimula in felul acesta cealaltă nenorocire, cea adevărată, care o mistuia pe dinăuntru. Nimeni nu bănuise măcar, pină ce nu luase hotărirea să mi-o povestească, că Bayardo San Román se afla, pentru totdeauna, în viaţa ei din clipa in care el a dus-o inapoi la părinţii ei. A fost lovitura de graţie. „Din clipa in care mama a inceput să mă bată, am inceput să mă gindesc la el", imi spuse. Pumnii pe care-i primea o dureau prea puţin, pentru că ştia că erau din pricina lui. A continuat să se gindească la el cu o oarecare uimire de sine insăşi atunci cind plin-

gea, prăbușită pe sofaua din sufragerie. „Nu plingeam pentru lovituri și nici pentru cele intimplate, imi spuse, plingeam pentru el". Continua să se gindească la el, in timp ce mama ei ii punea comprese cu tinctură de arnică pe față, mai mult, chiar și cind auzise larma pe stradă și clopotele de la foișoarele de foc, și mamă-sa intrase să-i spună că acum putea să doarmă, căci ce fusese rău trecuse.

Timp indelungat s-a gindit la el fără nici o iluzie, pină cind, intr-o zi, a fost nevoită să-și insoțească mama la un examen medical la serviciul de boli de ochi al spitalului din Riohacha. Au intrat in trecere, in Hotelul Portului, pe al cărui stăpin il cunoșteau, și Pura Vicario ceruse un pahar cu apă, la bufet. Îl bea stind cu spatele la fiică-sa, cind aceasta își văzu propriul gind reflectat in numeroasele oglinzi ale sălii. Angela Vicario, cu sufletul la gură, intoarse capul, și-l văzu trecind pe lingă ea, neobservind-o, ieșind din hotel. Apoi își privi mama cu inima făcută bucăți. Pura Vicario, purtind acum ochelarii cei noi, terminase de băut, își șterse buzele cu mineca, și-i zimbi de la tejghea. În acest zimbet, Angela Vicario reuși s-o vadă, pentru prima oară de la nașterea sa, așa cum era : o biată femeie consacrată cultului lipsurilor sale. „Mizerabilă", își spuse. Era intr-atit de tulburată, incit intregul drum de inapoiere l-a făcut cintind cu glas tare și, ajunsă acasă, se azvirli in pat unde plinse timp de trei zile.

Se născuse din nou. „Am devenit nebună după el, imi spuse, nebună de legat." Îi era suficient să inchidă ochii ca să-l vadă, ii auzea respirația in valurile mării, o trezea in miezul nopții vilvătaia corpului său in pat. La sfirșitul săptăminii, fără să fi obținut o clipă de liniște, ii scrise prima scrisoare. A fost un bilet convențional, in care ii scria că-l văzuse ieșind din hotel și că i-ar fi făcut plăcere ca și el s-o fi văzut. A așteptat in zadar un răspuns. După două luni, obosită de atita așteptare, i-a scris din nou, in același stil grav, probabil cu singura intenție de a-i reproșa lipsa lui de politețe. Timp de șase luni ii trimise șase scrisori fără a primi răspunsuri, insă se resemnă cu gindul că el continua să le primească.

Stăpină pentru prima oară pe destinul său, Angela Vicario descoperi atunci că ura și dragostea sint pasiuni ce se completează. Cu cit trimitea mai multe scrisori, cu atit mai mult aprindea jeraticul febrei sale, precum infierbinta și fericita ranchiună pe care o nutrea impotriva mamei sale. „Îmi venea să vomit numai cind o vedeam, imi spuse, insă nu puteam s-o văd fără să-mi amintesc de el". Viața ei de căsătorită și inapoiată părinților continua să fie tot atit de simplă ca aceea a unei celibatare, brodind intr-una la mașină impreună cu prietenele sale, la fel cum confecționase mai inainte lalele din cirpe și păsări din hirtie ; insă cind mama ei se culca, răminea in cameră și scria scrisori, fără nici o nădejde, pină in zorii zilei. Devenise lucidă, poruncitoare, maestră a propriilor sale capricii ; de asemenea, devenise virgină numai pentru el și nu recunoscuse nici o altă autoritate decit pe a sa și nici altă robie decit cea a obsesiei sale.

Scrise o scrisoare in fiecare săptămină, timp de o jumătate de viață. „Deseori nu știam ce să-i mai spun, imi spuse moartă de ris, insă era deajuns să știu că le primește". La inceput au fost scrisori formale, apoi au fost răvașe scrise pe furiș, de amantă, biletele parfumate de logodnică efemeră, corespondență de afaceri,

Gabriel Garcia Márquez și soția sa, Mercedes

documente de dragoste și, pină la urmă, scrisorile de ocară ale unei soții părăsite care își născocea boli groaznice pentru a-l obliga să se reintoarcă. Într-o seară de bună dispoziție, călimara cu cerneală i se vărsă peste scrisoarea terminată, și in loc de a o rupe ii adăugă un post scriptum : „Ca o dovadă de dragoste, îți trimit lacrimile mele." Uneori, obosită de plins,

își ridea de propria-i nebunie. De șase ori fusese schimbată funcționara de la poștă, și de șase ori reușise să-i obțină complicitatea. Singurul lucru ce nu i-a trecut prin minte a fost să renunțe. Cu toate acestea, el părea insensibil la delirul ei : era ca și cum ai scrie nimănui.

Într-un zori de zi, cam prin anii zece, se trezi cu sufletul agitat și cu certitudinea că el se afla gol în patul ei. Atunci îi scrise o scrisoare aprinsă, desfășurată pe douăzeci de coli de hîrtie în care expuse, fără pudoare, adevărurile amare pe care le păstra descompuse în inimă, din acea noapte funestă. Îi vorbi despre rănile veșnic deschise pe care i le lăsase în timp, despre lipsa de grație în felul de exprimare, despre maltratările sălbatice ale virilității lui africane. O predase funcționarei de la poștă, care venea în fiecare vineri după-amiază pentru a broda cu ea, și rămase convinsă că această finală ușurare sufletească va fi ultima a agoniei sale. Dar tot nu primi răspuns. Începînd de atunci, nu mai era conștientă de ce scria, nici cui îi scria cu certitudine, însă a continuat să scrie fără cruțare timp de șaptesprezece ani.

Într-o amiază de august, în timp ce broda cu prietenele ei, simți că cineva sosise la ușă. Nu fu nevoie să-și ridice privirea ca să știe cine era. „Era gras, începuse să chelească și avea nevoie de ochelari pentru a vedea de aproape", îmi spuse. „Însă el era, drace, el era !" S-a speriat, pentru că știa că o vede atît de impunătoare, la fel cum și ea îl vedea pe el, și nu credea că ar fi putut avea, înlăuntrul lui, atîta dragoste cîtă avea ea pentru a putea suporta aceasta. Avea cămașa îmbibată de sudoare, așa cum îl văzuse prima oară la tîrg, și purta aceeași curea și aceiași desagi de piele cu podoabe de argint. Bayardo San Román făcu un pas înainte, fără a da atenție celorlalte brodeze uimite, și puse desagii pe mașina de cusut.

— Bine, spuse, iată-mă lîngă tine.

Avea cu el geamantanul cu haine, pentru a rămîne, și un alt geamantan, la fel de mare, cu cele aproape două mii de scrisori pe care i le scrisese ea. Erau puse în ordinea datelor, în pachete cusute și legate cu panglici colorate, și toate fără a fi deschise.

Timp de doi ani, nu am reușit să vorbim despre altceva. Purtarea noastră zilnică, dominată pînă atunci de atîtea deprinderi liniare, începuse să se schimbe dintr-odată în jurul unei aceleiași neliniști comune. Ne apuca cîntarea cocoșului în zori, căutînd să ordonăm numeroasele întîmplări ce se înlănțuiră și care făcură posibil absurdul, și era evident că nu făceam acest lucru dintr-o dorință de a clarifica mistere, ci pentru că nici unul din noi nu putea continua să trăiască fără a ști cu exactitate care i-a fost locul și menirea pe care fatalitatea i le destinase.

Mulți n-au reușit s-o afle niciodată. Cristo Bedoya, care ajunsese un chirurg remarcabil, nu putuse să-și explice niciodată de ce a cedat impulsului de a aștepta, la casa bunicilor săi, timp de două ore, pînă ce sosea episcopul, în loc să se ducă acasă la părinți să se odihnească, acolo unde fusese așteptat pînă în zori pentru a fi alertat. Însă majoritatea celor care au putut să facă ceva pentru a împiedica omorul și cu toate acestea n-au făcut-o, s-au consolat cu pretextul că chestiunile de onoare sînt niște locuri sfinte, unde nu au acces decît protagoniștii dramei. „Amor înseamnă onoare", o auzeau spunînd pe mama. Hortensia Baute, a cărei participare la dramă consta numai în aceea că văzuse două cuțitoaie însîngerate care, de fapt, nici nu erau încă, se simți atît de afectată și cuprinsă de halucinații, încît se prăbuși într-o criză de penitență, iar într-o bună zi nu mai putu suporta toate acestea și porni despuiată pe străzi. Flora Miguel, logodnica lui Santiago Nasar, fugi, de ciudă, cu un locotenent de grăniceri care a prostituat-o printre

Desen de Luminița Tudor

muncitorii unei plantații de cauciuc din Vichada. Aura Villeros, moașa care ajutase trei generații să nască, suferi un spasm al vezicii cînd află știrea, și pînă-n ziua morții sale avusese nevoie de o sondă pentru a putea urina. Don Rogelio de la Flor, cumsecadele soț al Clotildei Armenta, care la 86 de ani era un miracol de vitalitate, se sculă, pentru ultima oară, în fața ușii încuiate a propriei sale case să vadă cum îl ciopîrțeau pe Santiago Nasar, și nu supraviețuise comoției. Plácida Linero încuiase ușa în ultima clipă, dar se eliberă la timp de această vină. „Am încuiat-o pentru că Divina Flor îmi jurase că-l văzuse pe fiul meu intrînd, îmi povesti, și nu era adevărat." Din contră, nu-și iertă niciodată faptul că confundase povestirea măreață a arborilor cu aceea nenorocită a păsărilor, și sucombă după periculosul obicei al vremii sale de a mesteca semințe de stupitul-cucului.

Douăsprezece zile după crimă, judecătorul de instrucție al anchetei preliminare se găsi în fața unei populații în plină agitație. În sordidul birou de scînduri al Primăriei, unde se afla și

unde își sorbea cafea cu rom de trestie de zahăr împotriva mirajelor căldurii, fusese nevoit să ceară trupe de întărire pentru a putea opri mulțimea ce se înghesuia să depună mărturie, fără a fi fost solicitată, dornică de a-și da importanță și de a lua parte la dramă. Era proaspăt absolvent, primise titlul universitar și mai purta încă costumul de stofă neagră al Facultății de Drept și inelul de aur cu emblema promoției sale, precum și ifosele și lirismul novicelui fericit. Nu am știut însă niciodată numele lui. Tot ce putem ști despre caracterul lui îl aflăm în procesul-verbal al anchetei preliminare pe care numeroase persoane m-au ajutat să-l caut în Palatul Justiției din Riohacha, douăzeci de ani după crimă. La arhivă nu exista nici un fel de evidență, iar dosarele adunate timp de mai mult de un secol erau îngrămădite claie peste grămadă pe dușumeaua vechiului edificiu colonial, care servise timp de două zile drept Cartier general al lui Francis Drake. Parterul se inunda ori de cîte ori marea era furtunoasă, și volumele necusute pluteau în birourile pustii. Eu însumi am explorat de multe ori, în apa pînă la glezne, acel heleșteu de cauze pierdute, și numai o întîmplare mi-a permis să salvez, după cinci ani de căutări, vreo 32 de foi, și acestea pe sărite, din cele mai mult de 500, cît conținuse dosarul anchetei preliminare.

Numele judecătorului nu apăru nicăieri, în nici o foaie, însă era evident că fusese un om mistuit de febra literaturii. Fără îndoială, îi citise pe clasicii spanioli, și pe cîțiva latini. și îl cunoștea foarte bine pe Nietzsche care pe vremea lui era autorul la modă printre magistrați. Însemnările marginale, și nu numai datorită culorii cernelii, păreau scrise cu sînge. Era atît de perplex în fața enigmei pe care soarta i-o rezervase, încît de multe ori se făcuse vinovat de însemnări lirice contrare rigorii profesiunii lui. Mai ales, niciodată nu i se păruse legitim ca viața să se servească de atîtea întîmplări interzise literaturii, pentru ca să se aducă la îndeplinire, fără piedici, o moarte atît de anunțată.

Cu toate acestea, ceea ce îl intrigase cel mai mult la finalul excesivei sale sîrguințe, a fost că nu găsise nici un singur indiciu, nici măcar cel mai puțin verosimil, cum că Santiago Nasar ar fi fost în realitate vinovat de prejudiciu. Prietenele Angelei Vicario, care fuseseră complicele ei la păcăleală, au povestit timp îndelungat că ea le încredințase secretul înaintea nunții, însă refuzase să le spună vreun nume. La ancheta preliminară au declarat : „Ne-a spus minunea, nu însă și sfîntul". Angela Vicario, de partea sa, a rămas pe poziția ei. Cînd judecătorul de instrucție a întrebat-o, în stilul lui mai ocolit, dacă știa cine fusese defunctul Santiago Nasar, ea îi răspunse nepăsătoare :

— A fost amantul meu.

Așa figurează în ancheta preliminară, însă fără nici o altă precizare de mod și nici de loc. În timpul judecății, care a durat doar trei zile, reprezentantul părții civile a stăruit cel mai mult asupra lacunelor acuzării. Perplexitatea judecătorului de instrucție în fața lipsei de dovezi împotriva lui Santiago Nasar era de o asemenea măsură, încît toată lăudabila sa muncă pare pentru moment că-și pierduse eficacitatea din cauza dezamăgirii. La fila 416 scrisese, cu mîna sa proprie și cu cerneala roșie a farmacistului, o notă marginală : Dați-mi o prejudecată și eu vă voi răsturna universul. Sub această parafrază descurajatoare, cu o trăsătură de condei nimerită și cu aceeași cerneală de sînge, desenă o inimă străpunsă de o săgeată. Pentru el, ca și pentru prietenii mai apropiați de Santiago Nasar, propriul comportament al acestuia din ultimele ore a fost o dovadă categorică de nevinovăție.

În dimineața morții sale, Santiago Nasar nu avusese, într-adevăr, nici o clipă de bănuială, în ciuda faptului că știa foarte bine care putea fi prețul injuriei care i se imputa. Cunoștea firea ipocrită a lumii în care se învîrtea ; de asemenea, știa că natura simplă a gemenilor nu era în stare să reziste zeflemelei. Nimeni nu-l cunoștea prea bine pe Bayardo San Román, însă Santiago Nasar îl cunoștea destul pentru a ști că, sub aerele sale mondene, se afla subordonat, ca nimeni altul, prejudecăților sale naționale. Astfel că nepăsarea lui conștientă a fost sinucigașă. În afară de aceasta, cînd a știut în sfîrșit, în ultima clipă, că frații Vicario îl așteptau pentru a-l omori, reacția sa nu a fost de panică, cum s-a afirmat atît de mult, ci mai degrabă a fost cea a unui dezorientat de nevinovăția sa.

Impresia mea personală este că a murit fără să-și înțeleagă moartea. După ce îi promisese surorii mele Margot că va veni să ia micul dejun la noi acasă, Cristo Bedoya îl luase de braț și porniră pe chei, și ambii păreau atît de lipsiți de prevedere încît au suscitat iluzii false. „Umblau atît de mulțumiți, îmi spuse Meme Loaiza, încît am mulțumit Domnului că afacerea se aranjase". De bună seamă, nu toți îl iubeau pe Santiago Nasar. Polo Carrillo, proprietarul uzinei electrice, gîndea că seninătatea lui nu era nevinovăție, ci cinism. „Credea că arginții lui îl făceau de neatins", îmi spuse. Fausta Lopez, soția lui, comentă : „La fel ca toți arabii." Indalecio Pardo tocmai trecea pe la prăvălia Clotildei Armenta, și gemenii îi spuseră că, imediat după plecarea episcopului, îl vor omorî pe Santiago Nasar. Gîndi, la fel ca și atîția alții, că erau fantezii de oameni ce-și pierd nopțile, însă Clotilde Armenta îi atrase atenția că este lucru sigur, și îi ceru să-l ajungă din urmă pe Santiago Nasar pentru a-l preveni.

— Nu te deranja — îi spuse Pedro Vicario — oricum, îl poți considera ca și mort.

Era o sfidare prea evidentă. Gemenii cunoșteau legăturile dintre Indalecio Pardo și Santiago Nasar, și desigur s-au gîndit că era per-

Desen de Mihaela Negru

soana cea mai potrivită pentru a împiedica crima, fără ca prin aceasta ei să rămînă cu ruşinea. Însă Indalecio Pardo îl întîlni pe Santiago Nasar purtat de braţ de Cristo Bedoya printre grupurile de oameni ce părăseau portul, şi nu îndrăzni să-l prevină. „N-am îndrăznit", îmi spuse. Le-a dat fiecăruia cîte o lovitură pe umăr, şi l-a lăsat să-şi vadă de drum. Ei abia de au remarcat acest gest, căci continuau să fie cufundaţi în socotelile băneşti ale nunţii.

Lumea se împrăştia spre piaţă în acelaşi sens ca şi ei. Era mare îmbulzeală, însă Escolástica Cisneros observă că aceşti doi prieteni mergeau în mijlocul mulţimii fără nici o dificultate, iar în jurul lor se făcuse un gol, pentru că lumea ştia că Santiago Nasar trebuia să moară, şi nu îndrăzneau să se apropie prea mult de el. Cristo Bedoya îşi amintea şi el de o atitudine deosebită a oamenilor faţă de ei. „Ne priveau ca şi cum eram minjiţi pe obraz", îmi spuse. Ceva în plus : Sara Noriega deschise prăvălia sa de încălţăminte în clipa în care ei treceau, şi se sperie de paloarea lui Santiago Nasar. El însă o linişti.

— Închipuie-ţi, copilă Sara — îi spuse fără a se opri din mers — cu indispoziţia pe care o am... !

Celeste Dangond sta aşezat, în pijama, la poarta casei sale, rizîndu-şi de cei care rămăseseră îmbrăcaţi mai de gală pentru a-l saluta pe episcop, şi l-a invitat pe Santiago Nasar să ia o cafea. „Asta pentru ca să cîştige timp în vreme ce gîndea", îmi spuse. Însă Santiago Nasar îi răspunse că este grăbit deoarece vrea să-şi schimbe hainele pentru a lua dejunul cu sora mea. „M-am păcălit — îmi explică Celeste Dangond — căci imediat mi se păru că nu puteau să-l omoare din moment ce el era atît de sigur de ce are de făcut". Yamil Shaium fusese singurul care făcuse ceea ce îşi propusese să facă. Imediat ce aflase zvonul, ieşise pe uşa prăvăliei sale, încărcată cu tot soiul de obiecte, şi-l aşteptă pe Santiago Nasar pentru a-l preveni. El era unul din ultimii arabi care sosiseră cu Ibrahim Nasar, fusese pînă la moarte asociatul său la măsluitul cărţilor de joc şi continua să fie sfătuitorul ereditar al familiei. Nimeni nu avea atîta autoritate ca el pentru a vorbi cu Santiago Nasar. Totuşi, se gîndea că dacă zvonul era nefondat, avea să provoace o alarmă inutilă, şi a preferat să se sfătuiască mai întîi cu Cristo Bedoya ca fiind acesta mai bine informat. Văzîndu-l de la distanţă, îl chemă. Cristo Bedoya tocmai îl bătea uşor pe spate cu palma pe Santiago Nasar, ce se afla acum într-un colţ al pieţii, şi veni în grabă la chemarea lui Yamil Shaium.

— Ne vedem simbătă, îi spuse Bedoya lui Santiago Nasar.

Santiago Nasar nu-i răspunse, în schimb se adresă în arabă lui Yamil Shaium şi acesta îi replică, de asemenea în arabă, prăpădindu-se de ris. „Era un joc de cuvinte cu care ne distram mereu", îmi spuse Yamil Shaium. Fără a se opri, Santiago Nasar le făcu ambilor semnul lui cu mîna în sens de la revedere, şi dădu colţul pieţii. A fost ultima oară cînd l-au mai văzut.

Cristo Bedoya abia de avu timpul să asculte informaţia lui Yamil Shaium că şi porni alergînd din prăvălie, pentru a-l ajunge pe Santiago Nasar. Îl văzuse dînd colţul, însă nu-l întîlni printre grupurile de oameni ce începeau să se răspîndească în piaţă. Mai multe persoane pe care le întrebă despre el îi dădură acelaşi răspuns :

— Doar eraţi împreună !

A se părea imposibil să fi ajuns acasă într-un timp atît de scurt, însă oricum intră să întrebe de el, căci găsi uşa de la intrarea principală neîncuiată şi întredeschisă. Intră, neobservînd hîrtia de pe jos, şi traversă sala în semiobscuritate, căutînd să nu facă zgomot, pentru că era încă prea devreme pentru vizite, însă cîinii începură să se agite în fundul curţii şi îi ieşiră în întîmpinare. Îi linişti cu cheile, aşa cum învăţase de la stăpîn, şi continuă să se îndrepte, urmat de ei, pînă la bucătărie. În coridor se încrucişă cu Divina Flor, care cără o găleată cu apă şi o cîrpă mare pentru a curăţa duşumeaua sălii. Ea îl asigură că Santiago Nasar nu se înapoiase încă. Victória Guzmán tocmai pusese pe vatră mîncarea din carne de iepure de casă, cînd el intră în bucătărie. Ea înţelesese imediat despre ce este vorba. „Era cu sufletul la gură", îmi spuse. Cristo Bedoya o întrebă dacă Santiago Nasar se afla în casă, şi ea îi răspunse cu o nevinovăţie prefăcută că încă nu sosise la culcare.

— E grav — îi spuse Cristo Bedoya — îl caută ca să-l omoare.

Victoria Guzmán uitase de nevinovăţie.

— Aceşti sărmani tineri nu sînt în stare să omoare pe cineva, spuse.

— De simbătă tot beau întruna, spuse Cristo Bedoya.

— Tocmai de aceea, replică ea. Nu există beţivan care să-şi mănînce propriile excremente.

Cristo Bedoya reveni în sală, unde Divina Flor deschisese ferestrele. „Pentru că nu ploua", îmi spuse Cristo Bedoya. „Era abia ora şapte, şi pe ferestre pătrundea un soare strălucitor". O mai întrebă pe Divina Flor dacă era sigură că Santiago Nasar nu intrase pe uşa ce da spre sală. De data aceasta, ea nu a mai fost atît de sigură ca prima oară. O întrebă de Plácida Linero, şi ea îi răspunse că o clipă mai înainte îi pusese cafeaua pe măsuţa de noapte, însă nu o trezise. Asta era regula de totdeauna : se trezea la ora şapte, îşi lua cafeaua şi cobora să dea instrucţiuni pentru masa de prînz. Cristo Bedoya se uită la ceas : era ora şase şi cincizeci şi şase de minute. Atunci se urcase la etajul al doilea pentru a se convinge dacă Santiago Nasar nu cumva intrase.

Ușa de la dormitor era inculată pe dinăuntru, deoarece Santiago Nasar ieșise prin dormitorul mamei sale. Cristo Bedoya nu numai că cunoștea casa tot atit de bine ca și pe a sa proprie, dar exista o legătură de încredere atit de mare cu familia incit împinse ușa dormitorului Plácidei Linero pentru a trece de acolo în dormitorul următor. O rază de soare prăfos pătrundea prin ferestruică și frumoasa femeie ce dormea în hamac, pe o parte, cu mîna stingă pe obraz, avea un aspect ireal. „Am avut impresia unei arătări", îmi spuse Cristo Bedoya. A privit-o o clipă, fascinat de frumusețea ei, apoi traversă dormitorul în tăcere, trecu mai departe pe lîngă baie și intră în dormitorul lui Santiago Nasar. Patul era neatins, și pe fotoliu se afla costumul de călărie, foarte bine călcat, peste costum se afla șapca de călărie, iar pe dușumea se aflau cizmele de care erau prinși pintenii. Pe măsuța de noapte ceasul cu brățară al lui Santiago Nasar arăta ora șase și cincizeci și opt de minute. „Deodată, am gîndit că ieșise înarmat", îmi spuse Cristo Bedoya. Însă dădu de un revolver în sertarul măsuței de noapte. „Niciodată nu am tras cu o armă, îmi spuse Cristo Bedoya, însă am hotărît să iau revolverul pentru a i-l duce lui Santiago Nasar." L-a prins de centură, sub cămașă, și abia după crimă și-a dat seama că era descărcat. În clipa în care el închidea sertarul, Plácida Linero apăru în prag cu ceașca de cafea.

— Sfinte Dumnezeule ! exclamă ea. Ce m-ai speriat !

Cristo Bedoya se sperie și el. A văzut-o în plină lumină, cu un capot bogat împrimat cu ciocîrlii, și cu părul împrăștiat. Se explică, puțin confuz, că intrase să-l caute pe Santiago Nasar.

— S-a dus să-l primească pe episcop, spuse Plácida Linero.

— A trecut mai departe, spuse el.

— Presupuneam, spuse ea. Doar așa l-a crescut maică-sa.

Nu mai continuă, pentru că în clipa aceea își dădu seama că Cristo Bedoya nu știa ce atitudine să ia. „Sper că bunul Dumnezeu m-a iertat — îmi spuse Plácida Linero — însă îl văzusem atit de fisticit, încît imediat îmi trecu prin cap că venise pentru furat." L-a întrebat ce s-a întîmplat. Cristo Bedoya era și el conștient că se afla într-o situație suspectă, însă nu avusese curajul să-i destăinuie adevărul.

— Fapt este că nu am dormit nici o clipă, îi spuse.

Plecă fără să mai dea explicații. „Oricum, îmi spuse el, ea întotdeauna își închipuie că este furată". În piață se întîlni cu părintele Amador, care se înapoia la biserică cu odoarele liturghiei ratate, însă nu i se păru că ar putea face ceva deosebit pentru a-i salva sufletul lui Santiago Nasar. Se îndrepta din nou spre port, cînd simți că, din prăvălia Clotildei Armenta, îl strigă cineva. Pedro Vicario se afla în prag, galben la față și ciufulit, cu cămașa desfăcută și mîinile suflecate pînă la cot, și cu cuțitul grosolan pe care el însuși îl fabricase dintr-un fierăstrău. Atitudinea sa era prea insolentă pentru a fi întîmplătoare, și totuși nu era prima oară, și nici cea mai vizibilă, prin care încerca, în ultimele clipe, să fie împiedicat de la comiterea crimei.

— Cristobal, strigă, spune-i lui Santiago Nasar că-l așteptăm aici ca să-l omorîm.

Cristo Bedoya i-ar fi făcut plăcerea de a-l împiedica s-o facă. „Dacă știam să descarc un revolver, Santiago Nasar ar fi acum viu", îmi spuse. Însă ideea însăși îl impresionă, după ce auzi vorbindu-se despre puterea devastatoare a unui glonț blindat.

— Te fac atent că revolverul este înarmat cu un soi de gloanțe care poate găuri și un motor ! strigă.

Pedro Vicario știa că nu este adevărat. „Niciodată nu era încărcat, atît timp cît nu se afla în teacă", îmi spuse. Însă prevăzuse oarecum că s-ar putea să fie, din clipa în care el luase hotărîrea să spele onoarea surorii sale.

— Cei ca tine nu împușcă ! strigă.

Pablo Vicario apăruse atunci în ușă. Era la fel de palid ca și fratele său, și purta vesta de nuntă și cuțitul înfășurat în hîrtie de ziar. „Dacă nu ar fi fost aceasta — îmi spuse Cristo Bedoya — n-aș fi știut niciodată care dintre

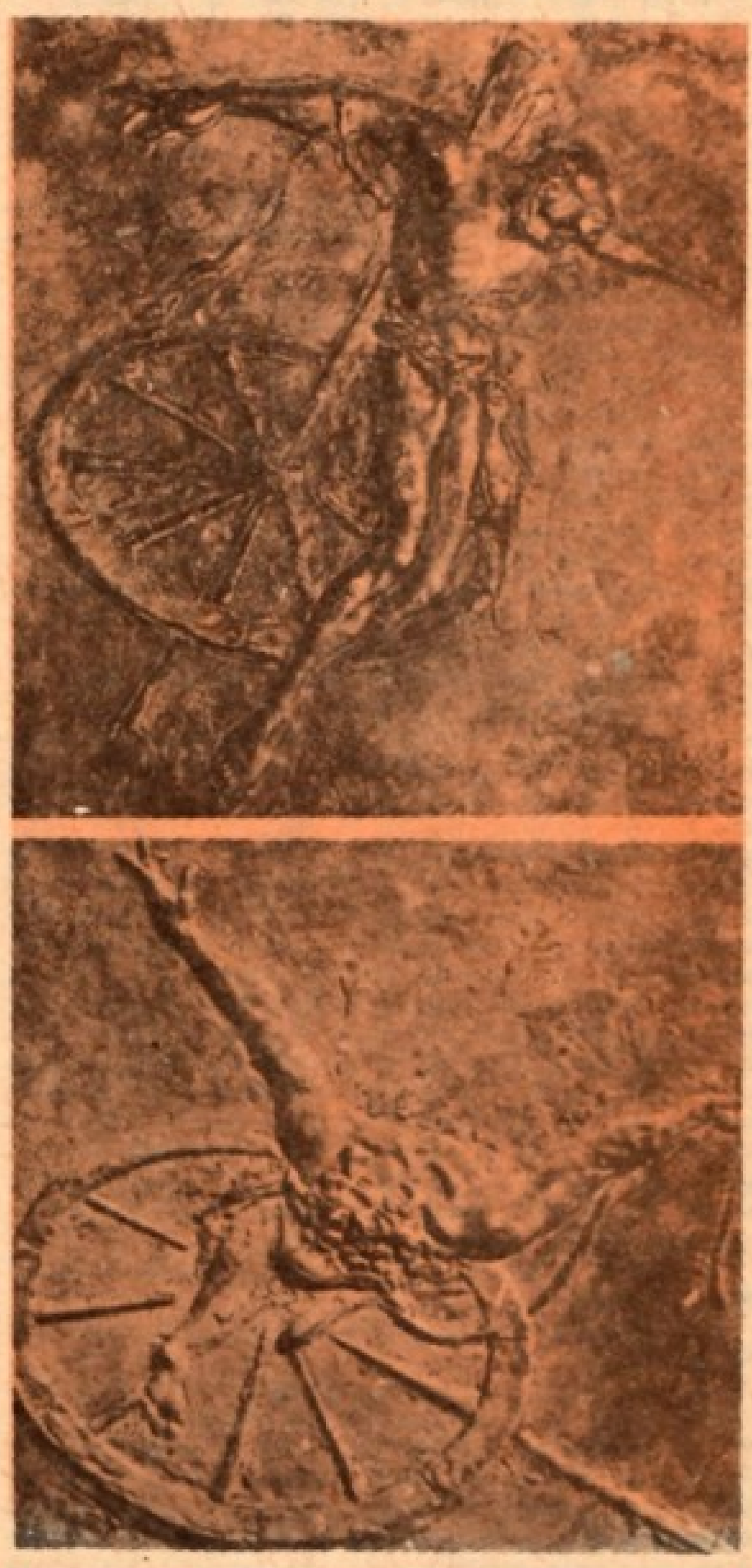

Sculpturi de Ion Mândrescu

frați era unui și care celălalt". Clotilde Armenta apăru în spatele lui Pablo Vicario, și strigă la Cristo Bedoya să se grăbească, pentru că în tîrgul acesta de papă-lapte numai un bărbat ca el putea să împiedice tragedia.

Tot ce a urmat, începînd din clipa aceasta, a fost de domeniul public. Lumea care se înapoia din port, alarmată de strigăte, începu să se înghesuie în piață pentru a fi de față la crimă. Cristo Bedoya întrebă pe diverși cunoscuți despre Santiago Nasar, însă nimeni nu-l văzuse. La ușa Clubului Social se întîlni cu colonelul Lázaro Aponte și îi povesti ce se va întîmpla în fața prăvăliei Clotildei Armenta.

— Imposibil, spuse colonelul Aponte, deoarece eu i-am trimis pe cei doi la culcare.

— I-am văzut cu un cuțit de spintecat porci, spuse Cristo Bedoya.

— Imposibil, deoarece eu am luat din mîna lor cuțitele înainte de a-i trimite la culcare, spuse primarul. Cu siguranță că i-ai văzut mai înainte.

— I-am văzut acum două minute și fiecare purta cîte un cuțit de tăiat porci, spuse Cristo Bedoya.

— Ah, drace, spuse primarul, atunci înseamnă că s-au întors cu alte cuțite!

Acesta promise că se va ocupa pe loc de problemă, însă intră la Clubul Social ca să-și dea acordul pentru o partidă de domino din seara aceea, iar cînd ieșise, crima se consumase. Cristo Bedoya comise atunci singura sa greșeală fatală: se gîndi că Santiago Nasar hotărîse, în ultima clipă, să ia micul dejun la noi acasă înainte de a-și schimba hainele, și se îndreptă acolo să-l caute. Se grăbi și porni pe drumul de pe malul fluviului, întrebînd pe toți cei pe care-i întîlnea dacă nu cumva l-au văzut trecînd, însă nimeni nu putu să-i dea un răspuns afirmativ. Nu se alarmă, deoarece existau și alte drumuri care duceau la casa noastră. Prospera Arango îl rugă să facă ceva pentru tatăl ei, care agoniza, într-o cămăruță cu pereți subțiri, imun la binecuvîntarea efemeră a episcopului. „Eu, trecînd pe acolo, îl văzusem — îmi spuse soră-mea, Margot — și avea deja o față de mort". Cristo Bedoya zăbovi patru minute pentru a stabili starea bolnavului și promise să revină mai tîrziu pentru un tratament de urgență, însă pierdu trei minute în plus ajutînd-o pe Prospera Arango să-l ducă pe tatăl ei pînă în dormitor. Cînd să iasă din casă, auzi țipete îndepărtate din direcția pieței, și i se păru că explodau rachete. Încercă să alerge, însă îl împiedică revolverul ce era prins defectuos de centură. Ocolind ultimul colț, o recunoscu din spate pe mama, care-și ducea, aproape tîrîș, copilul cel mic.

— Luisa Santiaga, o strigă, unde se află finul dumitale?

Mama abia de se întoarse cu fața scăldată în lacrimi.

— Vai, fiule, răspunse, spun că l-au omorît!

Așa era. În timp ce Cristo Bedoya îl căuta, Santiago Nasar intrase în casa Florei Miguel, logodnica sa, exact cînd ocolise colțul unde el îl văzuse pentru ultima oară. „Nu mi-a trecut prin cap că poate fi acolo, îmi spuse, deoarece oamenii aceștia nu se sculau niciodată înainte de prînz". Era o părere obișnuită că întreaga familie dormea pînă la douăsprezece amiază din ordinul lui Nahir Miguel, omul de seamă și înțelept al comunității. „Din cauza aceasta, Flora Miguel, care era ascultătoare, arăta ca un trandafir", spune Mercedes. Adevărul este că țineau casa încuiată tîrziu de tot, așa cum se întîmpla cu atîtea altele, însă se sculau devreme și erau foarte harnici. Părinții lui Santiago Nasar și ai Florei Miguel fuseseră de acord să-i căsătorească. Santiago Nasar acceptase tranzacția în plină adolescență, și era hotărît s-o ducă la îndeplinire, poate pentru că avea despre căsătorie aceeași concepție utilitară ca și tatăl său. Flora Miguel, de partea sa, se bucura de o oarecare frăgezime trupească și de frumusețe, însă era lipsită de grație și de judecată, și servise drept nașă pentru toate nunțile generației sale, astfel că această înțelegere constituise pentru ea o soluție providențială. Aveau o logodnă ușoară, fără vizite formale și lipsită de îngrijorări sufletești. Nunta, amînată de mai multe ori, a fost fixată, în sfîrșit, pentru apropiatul Crăciun.

Flora Miguel se trezi în acea zi de luni odată cu primele mugete ale vaporului episcopului, și puțin mai tîrziu află că gemenii Vicario îl așteptau pe Santiago Nasar pentru a-l omorî. Surorii mele, călugărița, singura cu care a stat de vorbă după nenorocire, i-a spus că nu-și aduce aminte nici măcar persoana care-i spusese acest lucru. „Singurul lucru de care sînt sigură este că, la ora șase dimineața, toată lumea cunoștea această intenție" îi spuse. Totuși, i se păru de neconceput că Santiago Nasar poate fi omorît, în schimb se gîndi că-l vor obliga să se căsătorească cu Angela Vicario

pentru a-i restitui acesteia onoarea. Ea suferi o criză de umilință. În timp ce jumătate din tirg îl aștepta pe episcop, ea se afla în dormitorul său, plingind de ciudă, și punind în ordine sipetul cu scrisorile pe care Santiago Nasar i le expediase de la colegiu.

De cîte ori trecea pe la casa Florei Miguel, chiar dacă nu se afla nimeni acolo, Santiago Nasar răzuia ușor cu cheile pinza metalică a ferestrelor. În lunea aceea, ea îl aștepta cu scrisorile din sipet în poală. Santiago Nasar n-o putea vedea din stradă ; ea, în schimb, îl văzu prin plasa metalică apropiindu-se chiar mai înainte ca el s-o răzuiască.

— Intră, îi spuse.

Nimeni, nici măcar un medic, nu intrase în casa aceasta, la ora șase și patruzeci și cinci de minute dimineața. Santiago Nasar îl lăsase pe Cristo Bedoya în prăvălia lui Yamil Shaium, și se afla atîta lume în jurul lui în piață, încît este greu de înțeles cum nu-l văzuse nimeni intrînd în casa logodnicei sale. Judecătorul de instrucție căuta măcar o singură persoană care să-l fi văzut, și insistase la fel de mult ca și mine, însă nu-i fusese posibil s-o găsească. La fila 382 din instrucția preliminară el scrise o altă notă marginală, cu cerneală roșie : Fatalitatea ne face invizibili. Fapt este că Santiago Nasar intră pe ușa principală, în văzul tuturor, și fără a căuta să nu fie văzut. Flora Miguel îl aștepta în sală, verde de mînie, cu una din rochiile ei cu nefericite gulere și manșete plisate, pe care obișnuia să le poarte la ocazii excepționale, și-i puse sipetul în brațe.

— Ia-i, îi spuse. De-ar da Dumnezeu să te omoare !

Santiago Nasar rămase atît de perplex, încît îi scăpase sipetul din mîini, și scrisorile lui lipsite de dragoste se împrăștiară pe jos. Căută s-o ajungă pe Flora Miguel în dormitor, însă ea încuie ușa pe dinăuntru. Bătu de cîteva ori și o chemă cu un glas prea rugător și insistent pentru ora aceea, astfel că întreaga familie dădu fuga, alarmată. Toți împreună, frați, socri și cumnați mai mari sau mai mici ca vîrstă, depășeau paisprezece ca număr. Ultimul care ieși a fost Nahir Miguel, tatăl, cu barba de un roșu aprins și cu burnusul de beduin pe care îl adusese din țara lui, și pe care îl purta numai în casă. Eu l-am văzut de nenumărate ori, și era un om mare de statură și zgîrcit, însă ceea ce mă impresiona mai mult la el era strălucirea autorității sale.

— Flora, chemă în limba lui. Deschide ușa.

Intră în dormitorul fiicei sale, în timp ce familia, uimită, îi privea pe Santiago Nasar. Acesta se afla în genunchi în sală, adunînd scrisorile de pe jos și punîndu-le în sipet. „Părea o penitență", mi-au spus. Nahir Miguel ieși din dormitor după cîteva minute, făcu un semn cu mîna și întreaga familie dispăru.

Acesta continuă să-i vorbească în arabă lui Santiago Nasar. „Din prima clipă, am înțeles că nu avea nici cea mai mică idee despre ceea ce îi vorbeam", îmi spuse. Atunci îl întrebă direct dacă știa că frații Vicario îl căutau pentru a-l omori. „Devenise palid și își pierdu într-atît stăpînirea de sine, încît nu mai era posibil să crezi că se prefăcea", îmi spuse. Atitudinea lui nu era atît de frică cît de perplexitate.

— Tu ești cel indicat să știi dacă ei au dreptate sau nu, îi spuse. Însă, oricum nu-ți rămîn decît două căi : sau te ascunzi aici, în casa ta, sau ieși cu carabina mea.

— Drace, nu înțeleg nimic, spuse Santiago Nasar.

Grafică de Teodor Bogoi

A fost singurul lucru pe care a reușit să-l spună, și l-a spus în spaniolă. „Părea o păsărică plouată", îmi spuse Nahir Miguel. I-am luat sipetul din mîini, pentru că nu știa unde să-l pună, pentru a deschide ușa.

— Vor fi doi împotriva unuia singur, îi spuse.

Santiago Nasar plecă. Lumea se aranjase în piață ca în zilele de defilare. Cu toții l-au văzuit ieșind, și cu toții au înțeles că știa că îl vor omori, și era atît de tulburat încît nu găsea drumul casei sale. Se spune că cineva strigase dintr-un balcon : „Nu pe acolo, arabule, ia-o prin portul vechi." Santiago Nasar căută să identifice vocea. Yamil Shaium îi strigă să se strecoare în prăvălia sa, și intră să-și caute pușca de vînătoare, însă nu-și amintea unde ascunsese gloanțele. Începură să-l strige din toate direcțiile și Santiago Nasar se întoarse de cîteva ori în toate părțile, ametit de atîtea voci deodată. Era evident că se îndrepta acasă la el pe ușa de la bucătărie, dar se vede că deodată își dădu seama că ușa principală era descuiată.

— Uite-l că vine, spuse Pedro Vicario. Ambii îl văzură în același timp. Pablo Vicario își scoase haina, o puse pe scăunel și despachetă cuțitul în formă de iatagan. Înainte de a părăsi prăvălia, fără a cădea încă de acord, ambii își făcură cruce. În clipa aceasta, Clotilde Armenta îl înșfăcă pe Pedro Vicario de cămașă și strigă la Santiago Nasar să fugă pentru că îl vor omori. A fost un strigăt cu accente atît de grabnice încît le-a dominat pe toate celelalte. „La început se sperie — îmi spuse Clotilde Armenta — pentru că nu știa cine îl strigă, și nici de unde." Însă cînd a văzut-o pe ea l-a văzut în același timp și pe Pedro Vicario c-o trîntește cu un ghiont la pămînt, și că-l ajunge din urmă pe fratele său. Santiago Nasar se afla la mai puțin de cincizeci de metri de casa sa, și alergă spre ușa principală.

Cu cinci minute mai inainte, la bucătărie, Victoria Guzmán ii povestise Plácidei Linero ceea ce toată lumea ştia. Plácida Linero era o femeie cu nervi tari, aşa că nu dădu nici un semn de alarmă. O întrebă pe Victoria Guzmán dacă ii spusese ceva fiului său, şi ea o minţise in mod conştient, căci ii răspunse că nu ştia nimic atunci cind el coborise să ia cafeaua. În sala unde continua să frece duşumelele, Divina Flor văzuse in acelaşi timp că Santiago Nasar intrase pe uşa ce da in piaţă, şi urca prin scările in spirală care dau in dormitoare. „Am văzut foarte limpede", imi povesti Divina Flor, „Purta costumul alb, şi avea ceva in mîini ce nu am reuşit să văd bine, insă mi se păru o ramură de trandafiri". Astfel că atunci cind Plácida Linero o întrebă despre el, Divina Flor o linişti.

— S-a urcat la el in cameră acum un minut, ii spuse.

Plácida Linero văzu atunci hirtia de pe jos, insă nu se gindi s-o ridice, şi află despre conţinutul ei doar atunci cind cineva i-a arătă, mai tirziu, in confuzia tragediei. Pe uşă ii văzu pe fraţii Vicario alergind spre casă cu cuţitele scoase din invelişul lor. De la locul in care se afla, ea ii putea vedea, insă nu reuşea să-şi vadă fiul care alerga din celălalt unghi spre uşă. „Am crezut că pentru a-l omori doreau să intre in casă", imi spuse. Atunci ea alergă spre uşă şi o închise dintr-o izbitură. Punea drugul de fier, cind auzi strigătele lui Santiago Nasar, şi înfricoşătoarele lovituri de pumn in uşă, insă crezu că el se afla sus, insultindu-i pe fraţii Vicario din balconul dormitorului său. Urcă să-l ajute.

Santiago Nasar avea nevoie doar de citeva secunde pentru a intra cind uşa se închise. Reuşi să dea citeva lovituri de pumn, dar fusese nevoit să se intoarcă cu spatele la uşă şi cu mîinile goale, să-şi infrunte duşmanii. „M-am speriat cind il văzusem intors cu faţa spre mine — imi spuse Pablo Vicario — pentru că mi se păru de două ori mai mare decit era." Santiago Nasar ridică braţul pentru a para prima lovitură a lui Pedro Vicario, care-l atacase din flancul drept cu cuţitul intins.

— Fiu de tirfă ! strigă.

Cuţitul ii străbătu palma mîini drepte şi apoi pătrunse in coastă pină la plăsele. Toţi i-au auzit strigătul de durere.

— Mamă, unde eşti!

Pedro Vicario ii scoase cuţitul şi cu o putere şi o sălbăticie de parlagiu ii aplică a doua lovitură aproape in acelaşi loc. „Lucru curios este că cuţitul ieşea din corp mereu curat", declară Pedro Vicario judecătorului de instrucţie. „Îi aplicasem cel puţin trei lovituri şi nu se vedea nici o picătură de sînge." Santiago Nasar se răsuci cu braţele incrucişate peste burtă după a treia lovitură de cuţit, slobozi un geamăt ca de juncan, şi căută să le intoarcă spatele. Pablo Vicario, care se afla la stinga lui cu cuţitul cel grosolan, ii aplică atunci singura lovitură in şale, şi un şuvoi de sînge ţişni puternic şi-i imbibă cămasa. „Mirosea ca şi el", imi spuse. Rănit de trei ori de moarte, Santiago Nasar se intoarse din nou cu faţa spre ei şi se rezemă cu spatele de uşa camerei mamei sale, fără a opune cea mai mică împotrivire, ca şi cum ar fi dorit să le dea o mină de ajutor celor doi ca să-şi îndeplinească in mod egal misiunea de a-l omori. „Nu a mai strigat", ii spuse Pedro Vicario judecătorului de instrucţie. „Din contră, mi se păru că ride." Atunci ambii continuară să-l injunghie presîndu-l de uşi. cu lovituri alternative şi uşoare, ei plutind acum uşuraţi pe apa devenită liniştită şi strălucitoare după ce le trecuse frica. N-au auzit strigătele intregului tirg speriat de propria lor crimă. „Mă simţeam ca unul care aleargă pe un cal", declară Pablo Vicario. Ambii insă se treziră imediat la realitate, pentru că erau epuizaţi, şi totuşi li se păru că Santiago Nasar nu se va prăbuşi niciodată. „O porcărie, vărule — imi spuse Pablo Vicario — nu-ţi poţi închipui ce greu este să omori un om !" Urmărind să-i dea lovitura de graţie, Pedro Vicario ii căută inima, insă i-o căută aproape de subsoară, acolo unde o au porcii. În realitate, Santiago Nasar nu se prăbuşea pentru că ei inşişi il sprijineau de uşă cu loviturile de cuţit. Exasperat, Pablo Vicario ii făcu o tăietură orizontală in burtă şi intestinele ieşiră zgomotos la suprafaţă. Pedro Vicario era să procedeze la fel, insă i se suci încheietura mîinii, şi-i aplică o tăietură la intimplare in coapsă. Santiago Nasar rămase incă o clipă sprijinit de uşă, pină ce-şi văzu propriile viscere pe jos, curate şi albastre, şi căzu in genunchi.

Plácida Linero după ce il căută strigind prin dormitoare, auzind alte strigăte — care nu erau ale sale, şi neştiind de unde provin — apăru la fereastra dinspre piaţă şi-i văzu pe gemenii Vicario care alergau spre biserică. Erau urmăriţi de Yamil Shaium, cu puşca lui de vinat tigri, şi de alţi arabi dezarmaţi, şi Plácida Linero se gindi că pericolul trecuse. Apoi ieşi la balconul dormitorului şi-l văzu pe Santiago Nasar in faţa uşii, prăbuşit in praf şi pe burtă, sforţindu-se să se ridice din propriul lac de sînge. Se ridică in picioare, indoit pe jumătate, şi porni să umble, intr-o stare de nălucire, susţinindu-şi cu mîinile viscerele atirnate.

Merse mai mult de o sută de metri pentru a putea ocoli complet casa şi a intra pe uşa de la bucătărie. Avea incă destulă luciditate pentru a nu porni pe stradă, care era drumul cel mai lung, ci pe lingă zidul casei. Poncho Lanao, soţia sa şi cei cinci copii ai lor nu aflară nimic de cele ce se intimplau la douăzeci de paşi de uşa lor. „Am auzit ţipete, imi spuse soţia, insă credeam că vin de la festivitatea episcopului." Incepuseră să ia micul dejun cind il văzură intrind pe Santiago Nasar plin de sînge, ducindu-şi in mîini măruntaiele. Poncho Lanao mi-a spus : „Ceea ce nu am putut uita niciodată a fost teribilul miros de excremente." Insă Argénida Lanao, fiica cea mare, povesti că Santiago Nasar umbla cu prestanţa de totdeauna, potrivindu-şi bine paşii, şi că faţa lui de sarazin cu cîrlionţi ciufuliţi era mai frumoasă ca niciodată. Trecind prin faţa palierului, le zimbi şi-şi continuă drumul prin dormitoare pină la ieşirea din spate a casei. „Am rămas incremeniţi de spaimă", imi spuse Argénida Lanao. Mătuşa mea, Wenefrida Márquez, curăţa de solzi un costreş spinos, in curtea casei sale aflată de cealaltă parte a fluviului, şi-l văzu coborind peronul vechiului dig căutind cu pas sigur direcţia casei sale.

— Santiago, fiule ! ii strigă, ce s-a intimplat ?

Santiago Nasar o recunoscu.

— M-au omorit, domnişoară Wene, spuse.

Se poticni pe ultima treaptă, se ridică insă imediat. „Chiar a avut grijă să scuture cu mina pămintul ce ii rămăsese pe maţe", imi spuse mătuşă-mea, Wene. Apoi intră pe uşa din spate in casă la el, pe uşa ce se afla deschisă incă de la ora şase, şi se prăbuşi pe burtă, in bucătărie.

Traducere din limba spaniolă
de Esdra Alhasid

TOLSTOI ŞI GALSWORTHY

două capodopere

ANNA KARENINA ŞI FORSYTE SAGA

● TOLSTOI ŞI GALSWORTHY — DEPĂRTĂRI GEOGRAFICE ŞI APROPIERI LITERARE ● MICRO-UNIVERSUL FAMILIEI ÎN ATENŢIA A DOI TITANI AI LITERATURII UNIVERSALE ● GERMENII CARE AFECTEAZĂ INSTITUŢIA MILENARĂ A FAMILIEI ? ● LITERATURĂ ŞI VIAŢĂ COTIDIANĂ ● CINE L-A INSPIRAT PE TOLSTOI SĂ SCRIE „ANNA KARENINA" ? ● TOLSTOI ŞI PUŞKIN SAU TARDIVE RECUNOAŞTERI LITERARE ● MODELUL FOLOSIT DE TOLSTOI ÎN DESCRIEREA ANNEI KARENINA ● CINE ESTE ADEVĂRATA IRENE DIN „FORSYTE SAGA" ? ● LA LENINGRAD — PE URMELE ANNEI KARENINA ● CALEA FERATĂ SAU SIMBOLUL UNUI SECOL SUPERTEHNICIZAT ● APROPIERI ŞI DEOSEBIRI ÎNTRE PERSONAJELE CELOR DOUĂ ROMANE ● SFÎRŞIT DE CAPITOL.

Intrat în anotimpul întemeierii propriei sale familii, la 23 septembrie 1862, Lev Nikolaevici Tolstoi își va pune mai tîrziu, în romanul „Anna Karenina", întrebări legate de factorii nocivi ce pot eroda și nărui edificiul familial.

Am ales pentru a-i aşeza alături pe Tolstoi şi Galsworthy împreună cu cele două capodopere ale lor : „Anna Karenina" şi „Forsyte Saga", pentru că, în pofida depărtărilor geografice, amîndoi au explorat cu mare atenţie unele zone uneori deosebit de fragile ale vieţii omului. Mă refer la viaţa de familie, în al cărei micro-univers au pătruns şi l-au investigat, descriindu-l apoi fiecare cu mijloacele artistice proprii. Ei au căutat să răspundă la unele întrebări legate de această problemă : care este cauza nefericirii unor oameni în viaţa lor de familie ? De ce se năruie uneori edificiul familial în care oamenii intră cu speranţă şi-l părăsesc adesea cu deznădejde ? Cauzele pot fi multiple, între care nu se pot exclude cele legate de sănătate, situaţii materiale sau afective.

Să vorbim mai întîi de Tolstoi, a cărui viaţă de familie a fost chiar de la început destul de complicată, aceasta mai ales în urma morţii timpurii a părinţilor săi — şi apoi în cadrul familiei întemeiate de el. De aceea, chiar în tinereţe Tolstoi şi-a pus întrebarea : „De ce familia Tolstoi, patru fraţi şi o soră — toţi oameni buni şi cinstiţi, a fost nefericită ?" Desigur, rămaşi

De la tînăra Sofia Andreevna Bers, devenită soţia lui Tolstoi — aflăm despre începuturile romanului „Anna Karenina" : „Mi-a spus aseară — L. N. Tolstoi — că i-a venit în minte o idee, să înfăţişeze o femeie măritată, care s-a pierdut pe sine însăşi. Spunea că-şi propune să facă această femeie numai demnă de milă nu şi vinovată".

orfani şi cu o situaţie materială departe de a fi bună — tinerii Tolstoi au trecut prin perioade dificile. Dar şi mai tirziu, cînd Lev Tolstoi intră în anotimpul propriei sale familii — este destul de nefericit. El caută mai intîi să se singularizeze, apoi să amestece persoane străine în viaţa lui de familie (cazul Certkov — pentru înstrăinarea moştenirii literare), apoi, în final, o părăseşte. Se ştie că acest ultim gest al scriitorului s-a terminat tragic — prin îmbolnăvirea şi moartea, în 1910, a lui L. N. Tolstoi.

Spre deosebire de John Galsworthy, a cărui viaţă personală — putem spune — a fost implicată în elaborarea uneia din cele mai tensionante părţi a romanului „Forsyte Saga" (ne referim la „cazul Irene"), în romanul „Anna Karenina" lucrurile stau diferit. Despre „cazul Irene" vom mai vorbi mai tirziu. Să vedem dacă şi Tolstoi şi-a translat propria lui viaţă în paginile romanului. E drept, şi soţia lui Tolstoi încearcă „o evadare sentimentală" prin dragostea mărturisită pentru tînărul muzician Taneev, dar faptul s-a petrecut mai tirziu, după apariţia romanului „Anna Karenina". Se pare că sentimentul de gelozie care l-a cuprins şi pe Tolstoi s-a prelins şi pe paginile scrise de el, dar nu în „Anna Karenina", ci în „Sonata Kreutzer", unde gelozia — factor nociv al multor căsnicii — conduce la un sfîrşit tragic. Cel care a provocat-o este — ca şi Taneev — un violonist plin de farmec. În povestirea „Sonata Kreutzer", Tolstoi, pentru a nu fi bănuit de sentimentul geloziei — de care fără îndoială a suferit — încearcă să caute alte răspunsuri pentru viaţa conjugală, implicînd şi precepte biblice şi evanghelice, tot Tolstoi încearcă să dea reţete de viaţă intimă, între care şi abstinenţa. Şi pentru că şi lui povestirea i se pare nu îndestul de convingătoare, la sfatul lui V. G. Certkov, scrie şi o postfaţă.

Capodopera „Anna Karenina" a avut un drum de elaborare destul de sinuos. După scrierea şi succesul romanului „Război şi pace", în jurul anului 1870 pe Tolstoi îl frămînta realizarea a două lucrări : prima — cu un subiect din viaţa unui decembrist şi a doua — din timpul domniei ţarului Petru I, mai ales pentru acesta din urmă, pentru care se pare că nutrea la început mai multă simpatie, atît ca perioadă importantă din istoria Rusiei, dar şi pentru că ascensiunea nobiliară a familiei Tolstoi a avut loc pe timpul lui Petru cel Mare, care l-a ridicat pe străbunicul lui — Piotr Andreevici Tolstoi, la rangul de conte. L-au atras pe scriitor şi multe evenimente din acea vreme. Îi simpatiza mult pe cazaci pentru faptele lor de arme. Cu ajutorul cazacilor de pe Don a cucerit Petru cel Mare Cetatea de Azov. Flota militară turcească a fost distrusă de cazaci, folosind, temerar — simple bărci. Tolstoi renunţă însă pînă la urmă la intenţia de a scrie despre epoca lui Petru I, dezamăgit probabil de brutalitatea şi cruzimea cu care îşi realiza reformele sale, deşi — incontestabil — aceste acte, care l-au mîhnit pe Tolstoi, au avut şi efecte pozitive. Totuşi, în final, Petru I nu a fost iubit de contemporani*).

În acest grupaj de gînduri şi intenţii apare ideea scrierii unui roman, care însă — lucru ciudat ! — ca temă, era din cu totul altă latură a vieţii omeneşti — şi anume a vieţii de familie. În acest context, Tolstoi urmărea să redea — cu deosebitul său talent literar — ce anume eroda acest micro-univers al vieţii sociale, care este familia, aducînd oamenilor multe suferinţe, cu unele implicaţii pentru viaţa societăţii.

Tolstoi strînsese în mintea sa unele destrămări tragice ale cadrului familial, cum ar fi, de pildă, aruncarea înaintea trenului a Annei Stepanovna Zikova, chinuită de gelozie, fapt petrecut nu departe de Iasnaia Poliana, unde locuia Tolstoi. El reţinuse probabil şi alte destrămări de căsnicii, poate nu tot atît de violente, dar scînteia care a condus la sinteza şi amalgamarea tuturor acestor fapte i-a venit dintr-o direcţie, la care posibil că nu se aştepta : de la Puşkin — şi anume de la o povestire a sa — „Oaspeţii s-au întîlnit la vilă". O vreme, Tolstoi aprecia că scrierile lui Puşkin erau prea schematice şi inactuale, dar recitindu-l, descoperă că are multe de învăţat de la „bunicul Puşkin". Trebuie spus, că între Tolstoi şi Alexandr Sergheevici Puşkin nu a existat numai o afinitate literară, ci şi o înrudire de sînge. Aveau un străbunic comun — pe sfetnicul Golovin, plecat împreună cu ţarul Petru I în Olanda pentru a învăţa împreună meşteşugul construirii navelor. Ceva mai actual era faptul că o fiică a lui Puşkin — Maria Aleksandrovna Hartung — îi servise drept model pentru descrierea sub aspect fizic a Annei Karenina. Tolstoi o întîlnise

*)K. N. Lomunov : „Lev Tolstoi, viaţa şi opera", Moscova 1978 ;

la un bal și-i admirase „cirlionții arabi de pe ceafă".

Pe lîngă calități fizice, Anna Karenina avea însușiri sufletești deosebite. Și unii exegeți ai lui Tolstoi afirmă că el, Tolstoi, „se îndrăgostise de eroina operei sale" — cum se știe că s-a mai întîmplat în mitologie, dar și în epoca romanului modern — așa cum rezultă din vorbirea unora din cele aproape 150 de personaje ale operei, prin care Tolstoi își spune cuvîntul. Astfel Levin spune că avea „inteligență, grație și frumusețe". În roman, un pictor — Mihailov — îi face portretul Annei, apare deosebit de fermecătoare, despre care amantul ei — Vronski — spune că trebuie s-o iubești pe Anna așa cum o iubește el, Vronski, ca să poți reține o astfel de expresie. Reușita pictorului o pune pe seama talentului, nu a afecțiunii, de care numai el era capabil. Simpatia pentru Anna se manifestă chiar în perioada dificilă a dragostei ei față de Vronski, rău privită de înalta societate a orașului. Astfel, contesa Meahkaia spune despre Anna, că este „de o sută de mii de ori mai bună decît cei care o improașcă cu noroi". Dar — așa cum s-a mai spus — și Tolstoi își iubea eroina și o privea cu simpatie. Astfel, comparînd-o cu Vronski, pe care nu-l iubea, spune : „Ea este fină și delicată, el e întunecat și grosolan".

Și totuși, această făptură — cea mai bună dintre toți ceilalți eroi ai romanului — are destinul cel mai tragic. Își ispășește păcatul adulterului sub roțile trenului. Dar acest sfîrșit tragic al Annei are totodată și caracterul unei răzbunări la adresa amantului Vronski, care a trădat-o, a soțului carierist Karenin și a întregii societăți care a repudiat-o. Dintre toți, Vronski a fost cel mai vinovat. El a împins-o la sinucidere. În izolarea în care se afla, Vronski a fost singurul ei sprijin. Și tocmai el a părăsit-o în momentul cel mai critic. Pe el a vrut să-l pedepsească cel mai mult. Și Vronski a înțeles foarte bine acest lucru. După acest gest al Annei, el spune : „Ca om sînt acum o epavă."

De ce s-a ajuns aici ? Care este cauza nenorocirii familiei Karenin ? A dispariției dramatice a Annei ? Acestor întrebări Tolstoi le dă o explicație foarte plauzibilă. O căsătorie nepotrivită, „aranjată" de o mătușă de-a Annei cu guvernatorul Karenin, căruia „o jumătate din populațiile orașelor Petersburg și Moscova îi erau rude și prieteni", cum se exprimă mai plastic scriitorul, ca să arate peste „ce comoară de om" cu influențe dăduse Anna prin căsătoria ei. Așa a fost întemeiată familia Karenin, despre care însă fratele Annei — Oblonski — are o cu totul altă părere. El spune Annei : „Te-ai căsătorit cu un om cu douăzeci de ani mai în vîrstă decît tine. Căsătoria ta a fost fără dragoste, iar tu, necunoscînd iubirea, ai făcut o greșală". Anna recunoaște: „Da, într-adevăr, am făcut o greșală îngrozitoare". Iată pe ce teren șubred a fost construit edificiul familial Karenin. Pe nisipul mișcător al interesului, edificiul familial Karenin s-a năruit, la primul seism, pe care l-am putea numi Vronski...

În perioada elaborării romanului „Anna Karenina", Tolstoi a citit și literatură străină. Îl interesa problema relațiilor dintre femei și bărbați. L-au atras în mod deosebit cele scrise de Alexandre Dumas — fiul, atît în romanul de mare succes „Dama cu camelii", dar mai ales o altă operă a acestui „L'homme-femme", despre care Tolstoi a scris, „că nu se aștepta din partea unui scriitor francez la o înțelegere atît de profundă a relațiilor dintre femei și bărbați". Dar despre dragoste au scris și alți scriitori — pagini destul de interesante, între care Guy de Maupassant, Stendhal, mai ales acesta din urmă în cartea sa — „Despre iubire".

În cărțile pe care le scria, Tolstoi căuta întotdeauna răspunsuri la întrebările pe care le punea însăși viața. De aici și succesul operei sale literare. Dar, în viața sa particulară, din cauza firii sale contradictorii, răspunsurile la problemele ce-l confruntau erau uneori diametral opuse părerilor pe care le exprima. De pildă, condamna acapararea de moșii — și tot el cumpăra proprietăți funciare. Toi așa și în viața lui intimă. Soția lui, Sofia Andreevna, povestea că în timp ce scria „Sonata Kreutzer", în care condamna „desfriul conjugal", era prezent în fiecare noapte în patul ei. Viața acestei femei cu Tolstoi n-a fost deloc ușoară. Frecvent gravidă, împovărată de o familie numeroasă, cu multiple probleme de gospodărie — erau zile cînd numărul celor care luau masa, ca membri ai familiei Tolstoi, era în jur de 38 persoane, în afară de musafiri și de personalul casnic — în plus se mai ocupa și de editarea operelor soțului ei. Unele ieșiri ale lui Tolstoi, nu tocmai plăcute — au umplut paharul. De aici și răbufnirea unei femei nemulțumite de soarta ei care a condus la „episodul Taneev".

Chipul de mai sus este al Mariei Aleksandrovna Hartung, fiica lui Pușkin, pe care Tolstoi a remarcat-o la un bal și a ales-o drept prototip fizic pentru Anna Karenina. Aluzia pe care a făcut-o „că-i plac cirlionții ei arabi" se referă la faptul că Pușkin avea în ascendența sa un strămoș abisinian.

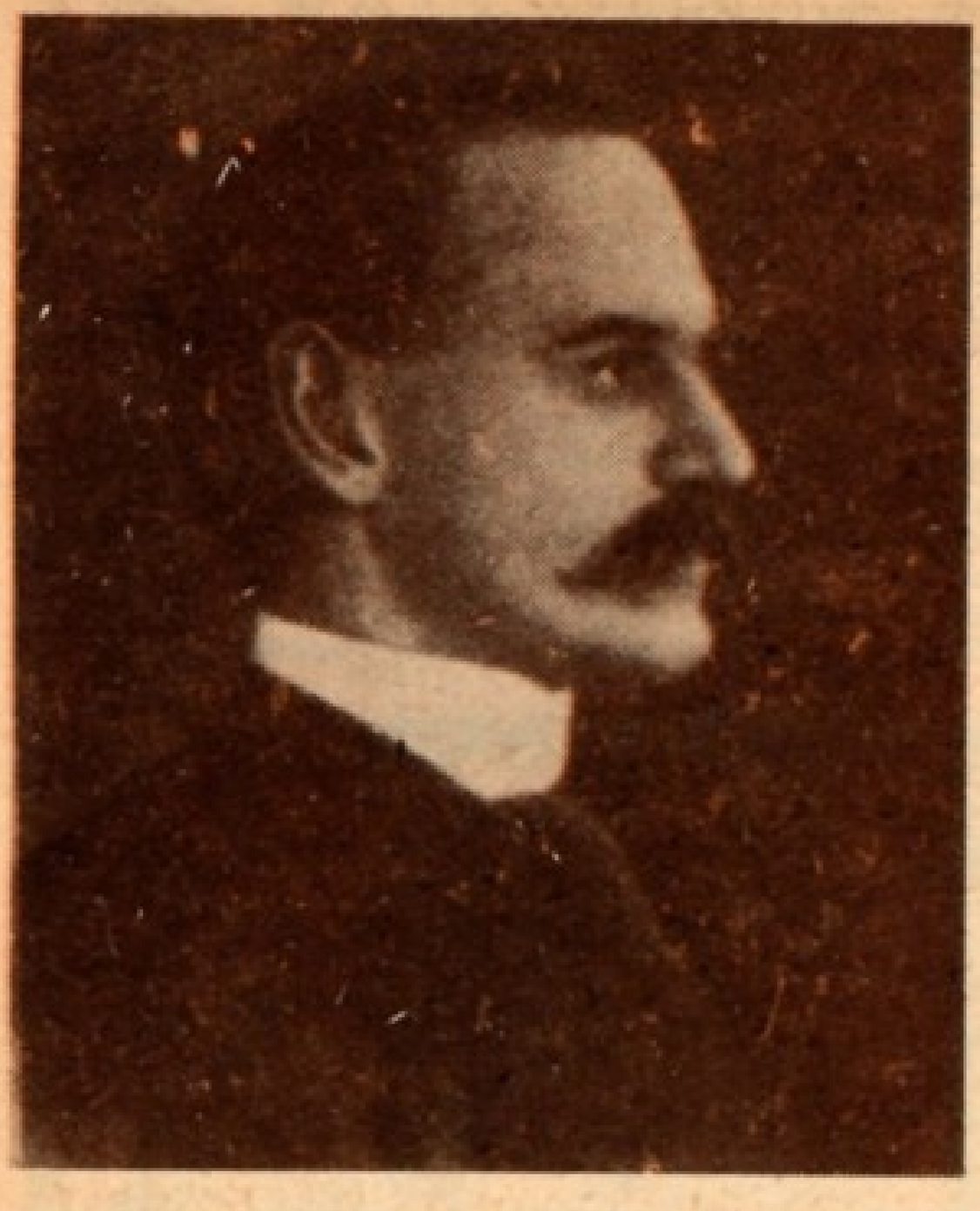

Scriitorul englez John Galsworthy avea unele însuşiri sufleteşti asemănătoare cu ale lui Tolstoi : era plin de înţelegere faţă de cei în suferinţă materială, pe care îi ajuta — alături de soţia sa Ada — să depăşească greutăţile. Era de asemenea deosebit de înzestrat în introspecţii psihologice, care l-au ajutat să realizeze capodopere literare, între care se situează şi romanul-ciclu : „Forsyte Saga".

Toate acestea nu pot estompa marea figură de scriitor umanist, a lui Tolstoi, lupta lui pentru salvarea ţăranilor de foamete şi de represiunile împotriva celor care îşi apărau drepturile la viaţă.

Sfîrşitul vieţii lui Tolstoi n-a însemnat şi sfîrşitul gloriei sale literare, care este mereu actuală prin problematica sa, între care şi a vieţii de familie. În acest context — pe planul literaturii universale există o apropiere între Tolstoi şi scriitorul englez John Galsworthy, mai ales între operele lor literare „Anna Karenina" şi „Forsyte Saga", aşa cum s-a mai spus, cu deosebirea că în acest roman-ciclu al scriitorului britanic se poate constata, în punctele cele mai „fierbinţi" ale operei — translări din viaţa scriitorului. Şi de aceea este bine să ne referim atît la biografia lui, cît şi la ce anume din această biografie a intrat în paginile romanului.

John Galsworthy (1867—1933) aparţinea unei familii cu o anumită notorietate în societatea engleză. Din partea părinţilor, care-l iubeau mult, a fost sprijinit pentru o educaţie aleasă la Universitatea din Oxford, precum şi pentru acel tradiţional „tour" în jurul lumii. Tînărul John Glasworthy şi-a întîrziat însă plecarea pentru a putea asista la nunta vărului său — maiorul Arthur Galsworthy, care lua în căsătorie pe domnişoara Ada Cooper. Aproape imediat după nunta vărului său cu această domnişoară Ada, tînărul John Galsworthy a plecat în călătoria plănuită în ţările Pacificului şi Australia, fără să bănuiască o singură clipă ce rol va avea să joace în viaţa lui — dar şi în literatura universală — tînăra soţie a vărului său, cunoscută de el prea puţin, în timpul festivităţilor nupţiale. Din Australia însă în una din scrisorile sale adresate familiei nu uită să roage să i se transmită „salutări din partea sa."

Înapoiat din lungul său drum, John află că tînăra Ada legase o strînsă prietenie cu surorile sale Lilian şi Mabel şi că viaţa în comun a tînărului cuplu Ada şi Arthur Galsworthy era o nereuşită. John lua partea Adei în nefericirea ei casnică şi cu timpul între ei s-a ajuns la o apropiere, bazată pe o dragoste puternică. Dar drumul pînă la unirea lor prin căsătorie s-a dovedit deosebit de lung şi de spinos. Zece ani de tainice întîlniri, de suferinţe şi speranţe, le-au stat în cale — situaţie care l-a făcut pe John Galsworthy să spună mai tîrziu în romanul său că „nu-i nimic mai tragic decît să încerci să-ţi schimbi soarta." Dar în acest răstimp — de zece ani — totuşi soarta lui John Galsworthy s-a schimbat radical — şi în bine. De altfel, în această schimbare rolul Adei a fost hotărîtor. O recunoaşte şi J. Galsworthy în prefaţa romanului „Forsyte Saga" : „Dedic soţiei mele „Forsyte Saga" în întregime, socotind că din toată opera mea aceasta este singură demnă de ea. Fără încurajarea, simpatia şi critica ei, niciodată n-aş fi devenit un scriitor, nici aşa măcar cum sînt".

Şi, am putea spune noi, pentru că în „Forsyte Saga" se afla — prin Irene, prin Soames, prin Bosinney, prin Jolyon şi probabil şi prin alte personaje ale romanului — o parte din viaţa lor. Lipsa de dragoste se află şi aici la temelia insuccesului unei căsnicii, ca şi în „Anna Karenina". Iată ce spune tînărul Jolyon despre legătura ei cu Bosinney : „Irene îşi potoleşte foamea". Să ne amintim că şi în „Anna Karenina" există o replică asemănătoare. Anna îi spune lui Vronski : „Sînt ca un om flămînd căruia i s-a dat să mănînce".

Ca şi în roman, maiorul Arthur Galsworthy — pentru a dovedi vinovăţia Adei — recurge la serviciile unui detectiv, la fel cum a făcut-o Soames pentru a avea probele vinovăţiei lui Irene. Şi aici femeia apare ca o proprietate asupra căreia bărbatul-proprietar poate să decidă după bunul său plac. De fapt, primul volum al cărţii are drept titlu : „Proprietarul". Autorul doreşte să reliefeze că nici societatea civilizată n-a reuşit să şteargă urmele dominaţiei masculine asupra femeilor, aşa cum ni le atestă scrierile autorilor antici, la care face referiri şi Engels în „Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului."

În anul 1905, Ada şi John Galsworthy pot, în sfîrşit, să se căsătorească. Casa lor din Londra, de pe str. Addison Round nr. 14, nu se deosebea de alte locuinţe de pe aceeaşi stradă, decît prin aceea că mulţi oameni nevoiaşi o cunoşteau şi solicitau aici ajutorul material de care aveau nevoie, fără a fi refuzaţi.

În activitatea sa literară şi de viaţă, John Galsworthy s-a bucurat de sprijinul inteligent şi consecvent al soţiei sale, fără de care — aşa cum s-a mai spus — nu ar fi putut atinge culmile gloriei literare. Ea l-a urmat, atunci cînd a izbucnit războiul mondial, pe cîmpurile de luptă din Franţa, pentru a da ajutor răniţilor. L-a urmat de asemenea şi în America unde scriitorul a fost invitat să ţină un ciclu de conferinţe.

Galsworthy se înrudeşte literar cu Tolstoi şi prin realizarea portretelor de familie — în care un membru de familie cu toate însuşirile sale particulare să aibă în acelaşi timp trăsături generale, comune cu ale întregii familii. Veţi recunoaşte, credem, şi dvs. în această reproducere o întîlnire a familiei Forsyte, cu ocazia logodnei lui June, care are şi o dată : 15 iunie 1886.

Înapoiaţi în Anglia, Galsworthy îşi continuă activitatea sa literară. În ultimii săi ani de viaţă lucrează la romanul ciclu „Forsyte Saga", în care se ocupă de sensibilitatea feminină, fiind de părere „că femeile create pentru dragoste suportă mai greu orice abuz la adresa simţurilor lor". Nu numai profilul psihic şi fizic al lui Irene, ci şi acela al lui Fleur sînt deosebit de bine conturate artistic, în roman, ca de altfel şi al lui June.

Să vedem acum care sînt punctele de apropiere între cele două romane : „Anna Karenina" şi „Forsyte Saga", despre unele am amintit deja. Vom arăta şi unele deosebiri în realizări artistice. În primul rînd la amîndouă romanele se remarcă drept cauză lipsa de afinităţi sufleteşti între cei doi parteneri ai cuplului, a liantului dragostei, apoi un pronunţat simţ de proprietate, mai bine conturat în „Forsyte Saga". decît în „Anna Karenina", unde soţul, Karenin, ştie să-l mascheze mai bine în spatele convenienţelor mondene. Dar partea cea mai tensionată este cea a sinuciderilor. În „Anna Karenina", Anna este cea predestinată de Tolstoi să moară, în Forsyte Saga — Bosinney. Ana Karenina s-a aşezat în genunchi pe calea ferată, aşteptînd — parcă în rugăciune — sfîrşitul. Sinuciderea lui Bosinney este realizată la un înalt nivel artistic. Mai întîi, ceaţa londoneză este fundalul pe care se desfăşoară drama. Bosinney a fost adus în pragul falimentului, în urma procesului intentat de Soames. Lui Bosinney i-a fost răpită Irene „prin intrarea în drepturi legitime de soţ" a aceluiaşi Soames, în calitatea lui de „proprietar". Ce mai are de aşteptat de la viaţă ? Şi încotro s-o ia ? De aceea, prin ceaţa

Greta Garbo, celebra actriţă suedeză, a reuşit să dea — prin interpretarea sa — multă autenticitate personajului tolstoian — Anna Karenina.

care s-a lăsat în jurul lui, drumurile vieții sale s-au închis. Și trebuie s-o recunoaștem că Galsworthy, plasindu-l pe Bosinney în ceață, expus să fie strivit de o lume mai puternică decît el, în trăsuri, ne apropie de gîndul unei gropi cu lei, în care va fi sfîșiat neajutoratul Bosinney. Poate că redarea acestui tragic sfîrșit este mai gradat și mai intens realizat, în comparație cu gestul Annei Karenina, pentru care Tolstoi a și fost criticat de Alexandra Andreevna Tolstaia, mătușa scriitorului, care a calificat gestul Annei drept „trivial".

E greu să recunoști pe chipul Adei Galsworthy, soția scriitorului, cu profilul ei roman, cu buzele sale subțiri, cu un zîmbet, care abia se naște...

...pe femeia a cărei înfățișare simbolizează pentru milioanele de cititori și telespectatoci un chip al frumuseții în suferință și cu șanse de crezare, ceea ce susținea tînărul Jolyon, o aureolă serafică, închipuită de Tizian.

Tolstoi dorea ca Anna să-și întrevadă tragicul ei sfîrșit (de aceea a studiat bine terenul din această parte a Petersburgului, pe care se va desfășura drama) întocmai ca un condamnat la moarte, care printre zăbrelele ferestrei sale de temniță vede cum se înalță eșafodul. Astfel, la înapoierea de la Moscova la Petersburg a Annei, cu copilul și cu dădaca, împreună și cu Vronski, Tolstoi îi plasează la un hotel — actualul „Oktеabrsk" — nu departe de gară, de unde Anna auzea freamătul căii ferate, scrîșnetul roților de tren care aveau s-o sfîrtece nu peste multă vreme.

Dar și Tolstoi a avut un motiv pentru care a ales calea ferată pentru acest sfîrșit. Pentru el, acest mijloc de transport, cel mai modern pe atunci — era de rău augur. Pe Tolstoi, care îl citise pe Jules Verne, îl înspăiminta viitorul tehnicizat al omenirii, ce ascundea unele pericole. Noi cei care trăim în era atomică trebuie să privim cu înțelegere această teamă a lui Tolstoi, nu era chiar fără de temei...

Este o vorbă românească : „de ce te temi — nu scapi...". Lîngă calea ferată de care se temuse Tolstoi, într-o gară — Astapovo — își va trăi ultimele zile ale vieții sale. În scurta sa agonie, nu se poate să nu fi auzit de la distanță zbuciumul roților de tren, venind, oprindu-se și apoi mergînd mai departe, pierzindu-se în depărtări, ca însăși viața plină de zbucium a lui L.N. Tolstoi.

Revenind la Galsworthy trebuie spus că el i-a prefațat lui Tolstoi apariția în Anglia la traducerea „Annei Karenina". „Continui să-l citesc pe Tolstoi (...) Dar îl citesc ca pe un maestru al romanului, și nu ca pe un predicator. Nu cred că arta sau etica lui să fi exercitat vreo influență asupra mea". Nu se poate a nu se recunoaște totuși unele influențe tolstoiene în operele scriitorului englez.

În „Insula fariseilor" de Galsworthy se întîlnesc unele asemănări vădite cu ce am citit în „Învierea" — ca desfășurare și fond moral al operei — și tot aici unul din epigrafele biblice, citate în „Învierea" : „Cine dintre voi este fără de păcat să arunce primul cu piatra".

Pentru meritele sale literare, în 1929 John Galsworthy este decorat de regele Suediei cu „Ordinul de merit", iar în 1932 i se decernează premiul Nobel. Galsworthy s-a pregătit pentru festivitatea de premiere, a scris tradiționalul discurs, dar drumul lui la Stockholm n-a mai avut loc. Înainte de moarte, cînd puterile sale slăbiseră foarte mult, se mulțumea doar să simtă în preajma sa pe aceea fără de care poate că și viața lui s-ar fi pierdut în ceață, ca și a unuia din eroii săi.

La 31 decembrie 1933, în ziua despărțirii pentru totdeauna, Ada a notat în jurnalul ei : „Omul care pentru mine a însemnat foarte mult a murit astăzi dimineață la ora 9,15. Cauza morții : hemoragie cerebrală, arterioscleroza și durerile de dinți — tot ce-i submina puterile celui mai bun și mai destoinic dintre oameni".

Ada i-a supraviețuit autorului „Sfîrșit de capitol", pe care l-a scris și terminat cu trei luni înainte de moarte. 23 de ani i-a petrecut Ada în singurătate, iar la sfîrșit — oarbă și aproape de toți uitată. S-a stins la 29 mai 1956, în vîrstă de 96 de ani.

Eugen Panighianț

Originile culturii greceşti

Cultura elenistică

Urmare din pagina 206

lului pînă la Assuan, iar regatul ptolomeic îl va continua mai multe secole: În Asia, succesorii şi discipolii lui Alexandru vor crea importante centre : Pergamo şi cel al seleucizilor. Noi realizări culturale şi filosofice se produc în Peloponez, Macedonia şi Epir, în Bitinia, Capadochia, precum şi în Occident, la Siracuza, Rodos, Roma etc. Acel „oikumene" grec şi elenismul vor călători împreună, într-o nouă dinamică culturală şi istorică, fapt ce nu justifică aşa zisa decadenţă a spiritului grec. Este o nouă manifestare a acestuia. Elenismul şi valorile sale se extind în lume. Extindere, de asemenea, şi în timp, manifestată în cultura latină, în primele forme ale teologiei creştine, în cultura bizantină şi cea islamică.

4. Prima formă de **unificare** culturală între Europa şi Asia se face sub semnul elenismului, fapt pe care nici aheii, nici ionienii, nici frigienii nu reuşiseră să-l realizeze. În traiectoria culturii greceşti, primul pas a fost cucerirea Heladei de către Atena, iar al doilea — cucerirea culturală a lumii de către spiritul Heladei. Valorile calitative ale celor două etape sînt, fără îndoială, comparabile.

Istoria lui Polibio n-o imită, pur şi simplu, pe a lui Tucidides, ci o continuă. Alexandria reprezintă o asemenea forţă de creativitate şi de răspîndire culturală, încît, timp de secole, poate rivaliza cu Atena. Acropole din Pergamo poate rivaliza cu cea din Atena, iar filosofia lui Plotin şi stoicismul nu sînt mai prejos de opera lui Platon şi filosofia sa. Sute de mici nuclee elenistice se vor menţine, timp de secole, în cele trei continente care acordă ospitalitate elenismului. Atît „oikumene" politic cît şi cel cultural fraternizează şi se inspiră reciproc.

5. Una dintre cele mai mari realizări ale culturii şi civilizaţiei elenistice este Alexandria, oraş întemeiat în anul 331 chiar de către Alexandru. La porţile Egiptului şi ale regatului ptolomeic, acest oraş va fi, timp de secole, o mare metropolă, primul megalopolis mediteranean. Pe timpul primilor ptolomei oraşul ajunge să aibă peste o jumătate de milion de locuitori.

Prin palatele, grădinile, muzeul, biblioteca, gimnaziul, mausoleul lui Alexandru, precum şi alte instituţii culturale pe care le adăposteşte, prin personalităţile sale creatoare, care se nasc şi creează aici, oraşul devine primul centru cultural peste care trec două ere. Aici se dezvoltă filosofia şi filologia greacă, se realizează numeroase ediţii din Homer, se traduce în greceşte Biblia — Septuaginta, poezia, tragedia şi comedia, astronomia, cosmografia, geografia, cartografia şi matematicile constituie preocupări permanente, iar arta alexandrină dobîndeşte un stil special, care-o deosebeşte de manifestările plastice din alte perioade. Este, în acelaşi timp, un centru religios important, loc de pelerinaj spiritual, centru cu realizări artistice şi o gîndire speculativă care preia tot ceea ce este mai bun din Grecia, oferind, în acelaşi timp, noi opere de o mare originalitate. Grecia, Egiptul şi alte culturi orientale îşi dau întîlnire în Alexandria.

6. Cultura elenistică reprezintă un mare fenomen de omogenitate, încît se poate afirma că aceeaşi cultură se află în Atena, Alexandria, Pergamo, Siracusa, Roma şi în oraşele seleucide din Asia. Mult timp, înainte de a vorbi latina, istoria vorbeşte greceşte, datorită elenismului. Elenismul pătrunde în centrele urbane din Egipt şi Babilon. Astfel se dezvoltă oraşe ca Dura Europos, centru seleucid descoperit recent la ţărmul Eufratului ; Antiohia, întemeiată de către Seleucos I, în anul 300, şi care atinge apogeul în anul 150 î.e.n. ; Pergamo, care posedă o mare bibliotecă (peste patru sute de mii de volume), temple, teatre, agore, palate în care se cultivă artele greceşti de o mare sobrietate şi stiluri. În literatură se reliefează, în prima perioadă elenistică, comedia „clasei medii" a lui Menandru (342—292). În filosofie predomină sistemul complet al gîndirii riguroase a lui Aristotel, stoicismul lui Zenon (335—261), precum şi filosofia lui Epicur. Cultura este expresia unei noi burghezii şi a unei noi forme de raţionalism. În literatură se cultivă romanul, idila (Teocrit), biografia şi memorialistica. Apar noi procedee inventive, iar în artă, barocul şi rococoul. Un nou concept de frumuseţe îşi va avea expresia în Plotin, iar filosofia neoplotiniciană, şi începuturile teologiei, filosofiei şi culturii creştine îşi vor avea rădăcinile în elenism.

Opera primilor mari apologeti creştini sau evrei (Clemente Romano, Clemente din Alexandria, San Georgio din Nisa, Filon din Alexandria etc.) ar fi de neconceput fără elenism.

Astfel se întîlnesc, pentru prima dată, în mod fecund, **agape**-ul creştin, **logosul**, **paideia** şi **politeia** care vor renaşte, de mai multe ori, în Bizanţ, în Islam, sau în epoca medievală creştină.

Prezentare, traducere şi adaptare
de Dorel Filipescu

AVETIK DARBINIAN

R. S. S. ARMEANĂ

Cu ochii mei

Într-o seară, vecina, tușa Sona, dădu năvală în casa noastră :

— Nvard, fato, dă-mi oul meu !

— Ce ou ? se miră maică-mea.

— Ou' gălbui de la găina noastră a neagră, care-i acu' în coteţu' vostru.

— Cum a ajuns în coteţul nostru oul gălbui de la găina voastră neagră ? întreabă maică-mea.

— La amiază, văzui cum puşlamaua asta prinse găina noastră, o duse la coteţu' vostru şi o sili să se ouă. E, şi găina, pesemne că de ruşine, se ouă.

„Puşlamaua asta" eram eu.

— Minte, n-am făcut aşa ceva ! mă dezvinovăţii eu.

Maică-mea îşi roti privirea spre mine, se duse spre coteţ şi, după puţin, se-ntoarse :

— Oul gălbui de la găina voastră neagră nu-i în coteţul nostru.

— Cum adică — nu-i ?! se miră tuşa Sona.

— Nu-i — răspunse maică-mea cu mirare la mirare.

— Apăi, văzui eu, cu ochii mei — se-nfurie tuşa Sona. Îl aperi pe fecior-tu, hi ?!

— Nu-l apăr pe fecioru-meu — spune mama. Doar că în coteţul nostru nu-i nici un ou gălbui.

— Eu nu ştiu — se-năpăţină tuşa Sona. Să-mi dai ou' nostru !

Mama se duse iar spre coteţ, aduse un ou cu totul şi cu totul alb şi i-l întinse.

— E gălbui ? întreabă ea.

— E gălbui — zise tuşa Sona, luă oul... şi plecă suduind.

După ce tuşa Sona plecă, maică-mea se repezi la mine :

— De cînd ai început să te ţii de furtişaguri, mucosule ? ţipă ea şi mă bumbăci în lege. Iar atunci cînd, ceva mai tîrziu, tata a venit acasă, el a aflat totul şi a continuat treaba lăsată la jumătate de mama. M-am băgat în pat aşa, toată noaptea am visat cum aduceam găinile tuşei Sona în coteţul nostru şi le sileam să se ouă.

Seara următoare, tuşa Sona veni din nou şi, înfigîndu-şi mîinile în şolduri, se proţăpi ca un ulcior în uşă :

— Nvard, fato, dă-mi găina noastră a neagră!

Maică-mea, crezînd că găina ei cea neagră s-a amestecat din greşeală cu găinile noastre, se duse la coteţ şi, după puţin, se-ntoarse :

— Găina voastră neagră nu-i în coteţul nostru.

— Cum adică — nu-i ?!

— Nu-i — spuse mama.

— Da' ce, eu zisei că găina noastră a neagră, e-n coteţu' vostru ? se răţoi tuşa Sona.

— Atunci, unde-i ? se fistici maică-mea.

— Uite-aci — tuşa Sona se bătu de două ori cu mîinile ei uscate peste propria sa burtă.

— Cum vine asta — că-i aci ? Vorbeşti în cimilituri, nu pricep nimic.

— Faci pe neprihănita, ai ? o zeflemisi tuşa Sona. La amiază, văzui eu, cu ochii mei, cum furaşi găina cu mîinile tale, neobrăzato, după aia o jumulişi şi-o mîncaşi fără pic de ruşine.

„Neobrăzata" era maică-mea.

— Ştii ce, tuşă Sona ! Îţi respect părul alb, că altfel ţi-aş fi zis eu ceva, de ! Umbli cu cleveteli. N-am furat nici o găină.

— Eu nu ştiu — insistă tuşa Sona. Să-mi dai găina noastră a neagră !

Maică-mea fu nevoită s-aducă una dintre găinile noastre albe şi să i-o dea.

— E neagră ? întrebă ea.

— E neagră — zise tuşa Sona, luă găina şi plecă suduind.

După ce tuşa Sona plecă, mă repezii la mama :

— De cînd ai început să te ţii de furtişaguri ? o dojenii eu, iar cînd, ceva mai tîrziu, a venit tata, el a aflat totul şi a continuat treaba lăsată la jumătate. Maică-mea s-a băgat în pat şi toată noaptea a visat cum fura găina cea neagră de la tuşa Sona.

Seara următoare, tuşa Sona veni din nou şi, încă din prag, strigă :

— Nvard, fato, dă-mi coteţu' nostru !

Maică-mea se duse, tăcută, în ogradă şi, după puţin, se-ntoarse :

— Coteţul vostru nu-i în ograda noastră.

— Cum adică — nu-i în ograda voastră ?

— Nu-i.

— Atunci, unde-i ?

— Ce ştiu eu !?

— Apăi, la amiază, văzui eu, cu ochii mei, cum tîlharu' ăla de bărbat-tu luă coteţu' nostru în circă şi-l duse în ograda voastră.

„Tîlharu' ăla" era taică-meu.

— Minţi ! răcnirăm eu şi mama. N-a făcut aşa ceva !

— Eu nu ştiu — bătu din picior tuşa Sona. Să-mi dai coteţu' nostru !

De data asta, maică-mea o duse în ogradă şi, arătîndu-i coteţul, o-ntrebă :

— E-al vostru ?

— Al nostru — zise tuşa Sona, şi luă coteţul în circă şi plecă suduind.

Ceva mai tîrziu, cînd tata a venit acasă, m-am repezit la el :

— Hoţule ! i-am zis. De ce-ai furat coteţul altuia ? Iar mama a continuat treaba lăsată la jumătate. Tata s-a băgat în pat şi toată noaptea a visat cum fura coteţul tuşei Sona.

Dimineaţa, peste cartierul nostru răsunau ţipetele şi văicărelile tuşei Sona :

— Intrai în coteţ, ce să văd ? toate găinile zăceau moarte ! Le sugrumă şobolanu' ! Cînd să întru-năuntru, şobolanu' fugi pe gaura ailaltă ! Văzui eu, cu ochii mei ! Şobolanu' şobolanul', sobolanu' îmi mîncă găinile... !

„Şobolanu'" eram eu.

HRANT BRAGHDAGULIAN

R. S. S. ARMEANĂ

Zi ploioasă

Bărbatul asezase fotoliul la fereastra şi privea ploaia abundentă, deasă, cu picături mari. Ploua de mai bine de trei ceasuri. De dimineaţă începuse să plouă : pic, pic, pic ! Pe tabla acoperisului ploaia a solfegiat de cîteva ori cu degetele nişte note cunoscute, la un moment dat se păru că îi dispăruse dorinţa de a cînta, dar apoi lovi brusc cu cinci degete deodată, iar peste cîteva clipe cu toate cele zece degete. Muzica ajunse, atunci, la o forţă teribilă şi părea că ar putea distruge tot, dărîmînd şi ducînd cu ea orice.

Tolănit în fotoliu, bărbatul priveşte ploaia şi fumează. Ploaia loveşte, acum, pesemne cu şapte, opt degete si. ce este cel mai important, nu scoate o notă falsă. Tolănit în fotoliu, bărbatul priveşte ploaia şi îşi călăuzeşte cu voluptate fumul ţigării spre plămîni. E tolănit în fotoliu, cu spatele spre soţia sa, şi priveşte ploaia. Soţia se uită la televizor, la un film.

— Tu nu vrei să vezi filmul ? întreabă femeia.

Bărbatul ar putea să nu răspundă. Ar putea să privească ploaia, să-şi fumeze ţigara şi să lase fără răspuns întrebarea femeii. Cu ţigara în mînă, el face nişte gesturi care ar putea fi interpretate aşa : „Vezi-ţi de filmul tău, tolănită în fotoliu, eu privesc la ploaia mea torenţială, la ploaia care cîntă cu şapte, opt degete şi, ce este cel mai important, nu scoate o notă falsă".

Femeia ar putea alege foarte puţin din buchetul acesta de „cuvinte". Pe chipul ei, se întipăreşte un pic de acreală, un pic de îngrijorare şi un pic de îndoială.

Afară toarnă cu găleata. Pe ecran, e imaginea eternă a iederei şi copacului : o fată şi un băiat. Un film despre o familie proaspăt formată. Iar ploaia toarnă cu găleata. Şi cîntă. O melodie care curge de pe streşinile acoperişului. O melodie care se înalţă pe pervazul ferestrei. O melodie care se înalţă de pe dalele de beton. O melodie năvalnică, atotcuprinzătoare. Un compozitor mare, un muzician aprig, răzvrătit. Un compozitor dezlănţuit. O ploaie cosmică.

Bărbatul o priveşte pentru întîia oară pe femeie. Nu, nu în momentul în care amîndoi sînt total absorbiţi de ale lor. Expresia chipului femeii îi trădează trăirile interioare : şi ea este cufundată în gînduri. „E drăguţă" — constată bărbatul. Priveşte buzele uşor depărtate ale femeii : „Oare nu ne iubim ?" Asta doar pentru o clipă, după care se-ntoarce din nou spre ploaie. În momentul acela, i se pare că numai ploaia e capabilă să-l înţeleagă. Ploaia ? Probabil că nu. Însă, desigur, altceva, care e strîns legat de ea.

Cu un ceas şi jumătate în urmă, se certaseră iar. În ultima vreme, se-ntîmplă cam des. Deasupra lor plana fantoma despărţirii, cu bagajele făcute, cu haina trasă pînă peste urechi. Sînt căsătoriţi de şase luni. Urarea din bătrîni „Să-mbătrîniţi pe-o singură pernă" îi ameninţă înfiptă bine în schiuri, de pe trambulina de o sută douăzeci de metri. Ei s-au căsătorit din dragoste. Ca să se convingă de asta, bărbatul îşi aminteşte mereu de vremurile în care mai erau nişte îndrăgostiţi veseli şi fără griji, iar steaua lor strălucitoare nu era tulburată de sîcîiala certurilor. Astăzi, cînd ei s-au certat, ochii femeii nu mai împodobeau florile înţelegerii, ci erau nişte ochi insuportabili, care împingeau înainte „eu"-ul lor. Femeia suferă de guşă. Bărbatul a auzit că asta influenţează asupra stării nervoase şi perturbă autocontrolul. Or, femeia are o guşă evidentă.

Femeia îşi desprinde privirea de pe ecran. În ochii ei e teamă, panică, îngrijorare. Se uită la soţul ei. Bărbatul şade şi priveşte ploaia. La ploaia neîntreruptă, atotcuprinzătoare, la ploaia liniştitoare, care înverzeşte totul. La ploaia bătrînă, veche, tînără, înţeleaptă. La ploaia înnoitoare, înfloritoare. Femeia se uită la profilul bărbatului : „E jumătatea mea, sîntem soţ şi soţie". Femeia se uită cu amărăciunea

produsă de sentimentul pierderii. Chipul bărbatului se vede in intregime. Soț și soție se privesc unul pe altul.

— Te uiți intruna la ploaie — spune femeia.

— E interesant filmul ?, intreabă soțul.

— Interesant — răspunde soția, dindu-și la o parte șuvițele părului ei frumos, care-i cad pe frunte.

— Despre ce-i vorba ?

— O femeie și-un bărbat. O familie proaspăt formată.

— Ca noi ? zice soțul.

— Da, ca noi.

Chipul bărbatului capătă o expresie intr-un fel luminoasă. Parcă fusese cufundat intr-un somn adinc și tocmai se trezește.

— Nu cumva să-ți treacă prin cap să-ți tai iarăși părul — spune bărbatul.

— N-o să-mi treacă — spune femeia.

Cu un ceas și jumătate in urmă, erau cit p-aci s-ajungă la vorbe jignitoare. Soțul spusese chiar : „Nu sintem făcuți unul pentru altul". „Se prea poate" — răspunsese soția, convinsă și hotărită. Așa a spus. Nu, vorbele acelea le azvirlise in obrazul ploii, pereților și soțului.

— Vrei să fac o cafea ? intreabă femeia.

— Cafea ?

— Și o prăjitură.

— Fă — dă din cap bărbatul și se scoală de la locul său.

— Imediat — spune femeia, ridicindu-se și ea iute.

— A, da, miine trebuie să mergi la doctor — spune bărbatul mingiind drăgăstos părul femeii. Trebuie să te tratezi, să urmezi o medicație. Întotdeauna iei ușor lucrurile astea.

— N-am s-o mai iau ușor — spune femeia rezemindu-se de pieptul soțului nesigur și incepe să plingă.

— Plingi ? intreabă soțul.

— Nu, nu pling — răspunde, printre lacrimi, ceea ce dă un cu totul alt înțeles la toate astea. Și la faptul că acum stau față-n față. Și la faptul că, afară, se cerne ploaia, nepotolit. Și la faptul că se certaseră. Cu un ceas și jumătate in urmă.

Bărbatul privește ochii inlăcrimați și surizători ai femeii și spune :

— De-acum incolo, n-o să ne mai necăjim unul pe altul.

— Da — consimte femeia —, n-o să ne mai necăjim.

Iar afară, ploaia se cerne, se cerne cu un foșnet continuu. Ploaia curată, sănătoasă, abundentă. Marea ploaie cosmică.

VANO SIRADEGHIAN

R. S. S. ARMEANĂ

Fiațiorul-miel

Ziua se scurgea firesc, ziua își vedea de drumul ei. Deși casa era răzlețită cu milostenie de forfota și roboteala satului, lărmuiala vieții își făcea treaba : cocoșii deschideau ușa glasurilor zilei care-și vestea sosirea, ciinii se deșteptau cu lătrăturile nepotrivnice din zori, vitele minate cu cireada mugeau plecindu-și urechea la odraslele lor somnoroase, tatăl suduia, ca de-obicei, vitele neințelegătoare, ușa de la tindă scirțiia ca-ntotdeauna, surorile, oricit de grijuliu călcau, zdrăngăneau oalele și ulcelele, turma și ciurda venite de la păscut mai mult făceau hărmălaie decit dădeau lapte... Noaptea, insă, era de neindurat. Casa se cufundase pe de-a-ntregul în obidă și nu puteai nici să răsufli, darămite să dormi.

Băiatul se trezea, în toiul nopții, de atita infricoșătoare liniște. Bunica nu gemea cu nestinghereala celui adormit, tata nu sforăia cu sforăiturile zilelor voioase, surorile nu trăncăneau în vis, mama își preintimpina hohotele neașteptate trăgindu-și plapuma peste cap — fiecare ocrotea somnul celorlalți, dar somnul fugise de sub acoperișul lor.

Și nu trecuse decit o săptămină de cind casa respira plină de viață. Surorile își continuau ciorovăiala de peste zi, bunica se războia cu aspreala otomanei, la răsuflarea puternică a tatei amuțeau pină și șoarecii, scrinciobul se legăna sub mina trează a mamei adormite, băiatul, care, venind din pridvor, unde se afla oala de noapte, se întorcea în așternut, auzea ca-n vis toate zgomotele astea și adormea fără să-și fi deschis, din fericire, pleoapele cu totul.

Cind era treaz, era mai lesne : în cugetul său, se statornicise temeinic gindul că nu este și amărăciunea nu-l lua prin surprindere. Poate că băiatul nu și-ar fi pierdut, în timpul somnului, luarea aminte, dacă nu l-ar fi amăgit visele. În cugetul său, insă, pierderea nu se instăpinise într-atit incit, dacă ar fi visat, să-și fi dat seama că e vis. Pierderea era proaspătă, de aceea visul îl făcea credul, iar cind se trezea, el se înrăia. Îi era groază să doarmă. Dar oboseala îi îngreuia pleoapele, și cind, speriat că adoarme, sărea din pat, de-acum era prea tirziu.

Mama se înstrăinase de-ai săi. Mulgea, gătea, punea masa, desfăcea așternuturile, toate astea,

însă, ca și femeia din vecini, le făcea de mîntuială. Și, de vreme ce le făcea și rămînea, nu pleca, în casă era, acum, înzecit mai greu să respiri.

Apoi, mamei i se umflă pieptul. Nu i se tăiase laptele. Durerea mamei nu dăduse de veste izvorului laptelui, iar laptele venea și nu-l găsea în viață pe prunc. N-ar fi trebuit să se-ntîmple așa : dacă laptele nu era așteptat de nimeni, atunci ar fi trebuit să sece singur izvorul. Între viață și moarte exista, însă, o mare neînțelegere, în curgerea laptelui era o răzvrătire aducătoare de mîhnire, și mama se văita de durere, murea de jale.

Nimeni nu știa cîte zile păstrase mama chinul în ea. Jalea înjosea suferința, totodată să-i tulburi pe cei ai casei cu durerea ta însemna să pîngărești amintirea, de aceea mama se topea văzînd cu ochii.

Pe cînd copiii se aflau la școală, tatăl a adus-o acasă pe felcerița care se stabilise în sat prin căsătorie. În mîna ei, lanțeta tremurase, tata zice că parcă se zbătea un pește pe care-l ții de cap. I-au dat felceriței un pahar cu apă rece, ea mai ceruse un pahar, apoi dezinfectase cu iod locul intervenției, făcuse două crestături în cruce, după care lăsase totul baltă și fugise.

În aceeași seară, tatăl stătea la gura sobei, își pusese alături vată și votcă, ascuțea pe gresie cosorul lui tăios, iar fumul gros de țigară, care-l învăluise, dădea îndeletnicirii sale aspectul unei vrăjitorii funeste... Atunci, intră fratele tatei și, de sub poalele scurtei, scoase un miel alb cu picioruțe negre. Se așeză și el lîngă sobă, prinse mielul între gleznele sale, aprinse o țigară, copiii se înviorară, dar tatăl nu dădea atenție mielului, și amîndoi stătură liniștiți, tăcuți. Mielul, nou-născut, bălăbănindu-se pe picioruțele pe care și le ținea depărtate ca să se echilibreze, își întindea botul spre sobă adulmecînd, căldura îi mîngîia plăcut nările, dar el nimerea întruna în palma unchiului...

Mama, tăcută ca o mireasă, îndura suferința pe picioare, bunica pirotea cu ciorapii pe care-i cîrpea pe genunchi, tata trăgea din țigară cu atîta zel, de-ai fi zis că la capătul ei se afla leacul durerii mamei.

Era limpede că tata nu punea preț pe cuțit. Îl tot freca de cute, îl dezinfecta cu vodcă, îi încerca tăișul cu buricul degetului, din nou îl freca... parcă aștepta să se-ntîmple o minune. Ce minune ? Să se spargă rana pe dinăuntru ? Sau crestătura superficială făcută de felcerită să se adîncească ? În vremea asta, în mintea neliniștită a unchiului se zămislea o hotărîre. Chipul lui se lumina și se întuneca de gînduri, căuta pe furiș privirea tatălui, dar acesta se făcea că-i prins cu lucrul. Și-apoi, mielul neajutorat amintea de... Cine mai avea inimă să se ocupe de el ? ! Unchiul simțea asta, dar ce putea să facă, bietul om ? Și îl lăsă pe miel să atingă puțin cu botul soba. De durere, mielul încremeni și behăi, iar inima tatălui se-nfioră :

— Ai grijă, frate...

Unchiul, cu capul plecat, îi răspunse bodogănind :

— Lasă mielul... să sugă... n-are mamă...

Mama, de lîngă dulap, se-ntorse, copiii ciuliră urechile, tata se uită la frat-su, căci nu prinsese tîlcul vorbelor lui.

— Și mielul are să trăiască, și... se-nzdrăvenește — de data asta unchiul privi spre tată.

Pricepînd, tata se uită la mama, mama izbucni în lacrimi ținîndu-se de piept, bunica ațipită se foi pe locul ei... Copiii priveau ca vrăjiți la unchiul, la tata, la miel, la mama care plîngea...

Apoi, mama se-ntoarse cu fața la perete, tata luă mielul sub braț, cu mîna cealaltă o cuprinse pe mama de umeri, încurajă ba pe miel, ba pe mamă, mama plîngea nepotolit, bunica punea apă pe foc să fie acolo, la nevoie, unchiul fuma afară, copiii se uitau încîntați la coada mielului care se zbătea la subsuoara tatălui lor.

După asta, treaba s-a făcut și fără tata. Copiii se strînseseră în jurul mamei și mielul sugea.

Mama, ai fi zis, plîngea de durere. Durerea parcă ținea cam mult. Ca și cum mielul n-ar fi fost o mîntuire. Încet-încet, însă, mama făcu loc bucuriei copiilor. Se-ntîmpla chiar să și surîdă, atunci cînd mielul neîndemînatic amușina cu botul, căutîndu-i pieptul.

Mielul a scos-o pe mama din jalea ei. Se ducea mama după apă, mielul — țop-țop și el, se ducea mama la magazin, mielul se prostăpea în fața tejghelei, frămînta mama pîine, mielul se înneca de fumul cuptorului, dar nu se depărta, iar seara, se-nvîrtea în jurul mamei și se culca lîngă patul ei, adormind la căpătîi.

Mama, împreună cu băiatul, scotea oile din țarc, îl lăsa pe pupilul său undeva, într-un loc potrivit, păcălindu-l, apoi se-ntorcea acasă, iar mielul alerga buimac încolo și încoace, se speria de mirosul ascuțit al ierbii și, în sfîrșit, urmînd exemplul oilor, păștea, dar ca un copil răzgîiat. În orice caz, băiatul îi închisese calea spre casă.

„Frățiorul meu drag — băiatul îl lua pe miel în brațe, îl săruta pe bot, îl privea în ochi —, frățiorul meu drag, să nu crești."

În vremea asta, mielului îi răsăreau, pe căpșorul lui micuț, coarne. Grumazul i se învîrtoșa, picioarele i se îndesau de putere, mama, deși surîdea, nu se împotrivea amușinării lui, și au hotărît să-l dezvețe după metoda încercată — cu sare și cu piper. După trei, patru zile, mielul nu mai voia piept, dar nu se depărta de mama. Se întîmpla să uite experiența avută și întindea botul în așteptare, atunci mama îi dădea un bobîrnac peste bot și mielul își aducea aminte. Apoi, a uitat și experiența, și pieptul, crescînd, însă, în preajma mamei. Era, de-acum, un berbec agățat de poalele mamei.

Berbecul, ori îl jertfești pentru pomană, ori îl tai pentru carne, dacă nu-l păstrezi pentru turmă. Dar tata nu-l putea atinge, mama se împotrivea pînă și să-l vîndă, iar pupilul ei, toamna, se făcuse tare agitat, răsturna pe dos casa și ciobanul se învoi să-l lase, pentru două zile, cu oile scoase la păsunat.

Noaptea coborî lunecînd iute, turma se înghesui și, dintr-o dată, sfîșiind aripile nopții, haita de lupi lovi. Berbecul, tînăr și neînvățat, stătea buimac în răsuflarea caldă a oilor îngrămădite, nu-și veni în fire și, pînă să ia poziție de luptă, oile se risipiră ca lintea și el rămase pe neașteptate singur în fața haitei.

— Ia te uită ! exclamă tatăl, aflînd vestea.

Mama tăcea. Se ținea tare, ca și cum știuse din capul locului care avea să fie sfîrșitul.

În finărje, băiatul plîngea. În ziua aceea, în cele din urmă el își amintise chipul fratelui său. Peste trei zile, avea să-l uite pentru totdeauna.

Traduceri din limba armeană
de Sergiu Selian

UN POET DIN R.S.S. MOLDOVENEASCĂ

Valeriu MATEI

De ţară

Ai grijă, Ţară, de propria ta ţară
Cînd cade-al tău stindard din înălţimi în vid.
Ia seama cînd vrăjmaşii ce ţi-au pătruns în casă
chiar uşile altarelor deschid.

Ai grijă de copii. Ei sînt mai mari ca timpul
sortit acum — de zbucium şi necaz,
de lacrima ce spală îndurătorul singe
al rănilor ce-ţi stăruie-n obraji.

Ia seama de călăi ce fără-a şti împuşcă
În propriul lor suflet şi nu mai ştiu că nu-s.
Ai grijă de-a lor jertfe. În taină masacrate
ele pe-altaru-ţi veşnic lumină vie-au pus.

Ia seama de'ntuneric cînd candela 'mpresoară,
de nepăsarea crudă ce-n toate-şi caută loc,
de cel perfid, făţarnic, de cel care te lasă,
de cel ce-n umilire îşi caută noroc.

De cel ce şi sub şireanguri credinţă sfîntă-ţi poartă,
de cel pe care-l frînge satanicul fior,
ai grijă, dulce Ţară, de propria ta soartă,
de soarele iubirii, de morţi, de viitor.

1979

Lancea

Între inima mea şi inima ta
e o lance care nicicînd nu doarme.
Zi şi noapte gîndesc cum aş putea
s-o fac să dispară, să se sfarme.
Ea loveşte în mine şi eu nu mă plec.
Ea loveşte în tine şi tu stai cuminte,
Şi dacă mă duc, şi dacă mă trec
tot ea te minte.
Tot ea luceşte cu colţe de-oţel
zicînd :
timpul nou l-a'nţeles mai'nainte
ci tu — nu'nţelegi,
iar eu nu sînt fidel,
numai ea le spune toate-n cuvinte.

Înnobilarea poeziei

Se discută mult azi despre specificul naţional al poeziei. Greu să-i găseşti o definiţie. Măcar şi de aceea că, din punct de vedere al formulelor poetice, nu vedem o mare diferenţă între poezia moldovenească de azi şi cea care se face, tot azi, în Armenia, bunăoară, sau în Letonia, Grecia, Chile. Specificul naţional al poeziei moldoveneşti ar trebui căutat, în primul rînd, în chiar specificul şi originalitatea limbii noastre. Oricît de autentică şi nouă, ideea poetică nu poate lua altă formă decît cea a graiului din izvorul căruia ea îşi soarbe, ca un curcubeu, fiinţa. La noi, ca şi aiurea, cei mai autentici creatori de literatură au fost şi sînt creatorii de limbă : Creangă şi Eminescu, în primul rînd, iar dintre contemporani, Druţă, Vasilache, Creţu, Vangheli.

Ori de cîte ori citesc versurile vreunui tînăr poet ce trece cu mîndrie şi demnitate prin frumuseţea armonioasă a limbii, o nouă dragoste şi o tulburătoare încredere în veşnicia noastră îmi cuprinde inima.

Avem în faţă, stimate cititorule, un manuscris semnat de un tînăr poet al cărui nume este cu totul nou în poezia noastră : Valeriu Matei — care, de-a lungul mai multor ani, a lucrat „în secret" la ea în pacea şi liniştea Muzeului regional Moscova de studiere a ţinutului, unde Valeriu Matei a trudit ca şef de secţie. Spunem „a lucrat în secret", pentru că pînă mai ieri Valeriu Matei publicat atît de puţin, încît chiar ochiul celui mai atent şi lacom consumator de poezie putea lesne să-i uite numele. Putem fi

În cuvinte — da, în fapte — ba !
Ea-i făcută să-omoare nu să nască.
Și dacă-a ouat din greșeală-o mărgea
lancea știe să cotcodăcească.
În stînga și-n dreapta lovește cumplit
punîndu-și pe chip masca dreptății
(Vine urlînd,
vijiind a pierzare —
o lansează dîn umbră o mînă cu gheare).
Priviți-i sclipirea de colțe hîd !
E lancea de veghe a lașității.

Domeniu

Călare pe-un zero imens
lunecăm de o parte și de alta
și nu mai atingem
punctul de sprijin.

Prin golul inimii lui
trec stele fardate
declanșînd o muzică nouă...

Aruncă-ne, cal nărăvaș.
Zboară-ne !
Doar în cădere ne mai mișcăm.
Dar curba lui
se făcea tot mai lină
și lungă, încît
într-un capăt era dimineață
și-n altul seară.

Ce domeniu enorm stăpînim !
Mai sus de stele,
Mai sus de noi înșine,
Dar unde-i,
unde-i
pămîntul de sprijin !

Căci, Doamne,
stăm singuri în șa
și ne bate vîntul.

Rugă de vecernic

Iubesc locul ocupat de umbra trecerii tale
și dinspre-un alt tărîm ascult o adiere
ajunsă ca un freamăt de petale
a rozelor în ziua de-nviere.

Strig chipul tău, îl chem și îmi răspunde
ecoul tăinuit în aste lucruri
de care te-ai atins. Pe-a mării unde
te văd venind să-mbărbătezi și bucuri
schilozi, umili, pre tata și pre fiul
ce au în față noaptea și pustiul.

„Tineretul Moldovei“ nr. 138 (7691) din 13 noiembrie 1987. Rubrica „Altitudinile inspirației“.

întrebați : dar de ce a lucrat „în secret“ ? Nu știm. Poate că dintr-un sentiment de securitate psihologică, dacă se poate spune așa, Valeriu Matei absolvise cu mai puțini ani în urmă Universitatea de stat din Moscova, Facultatea de istorie, secția de etnografie. Dar „putreda“ de minunați specialiști Moldova nu găsește acasă la ea un loc pentru noul și atît de capabilul absolvent.

Grație unui mare noroc, de natură particulară — grație harului său poetic — iată-l pe Valeriu Matei întors acasă (întors, desigur, simbolic) pe calea unui manuscris de poeme.

Mărturisesc că nu am citit demult un manuscris cu poezii tinerești în care verbul să curgă atît de firesc și liber, atît de nechinuit și nechinuitor, atît de muzical și atît de legat de tradiția noastră poetică. Săgeata este unită cu ținta la acest poet, pentru a folosi un minunat vers al său.

Locuim un veac nespus de zbuciumat. Poezia este menită să-l zbuciume pe om și mai adînc ori să-i dea liniște și încredere în triumful binelui uman ?! Personal, aș opta pentru frumusețea tainică și liniștită a poeziei, pentru „corola de minuni“ a ei. Adică pentru modul de a scrie al tînărului Valeriu Matei, mod care-l prinde atît de bine. Deși, aceluiași poet nu-i este străin nici versul energic și fulgerător, nici replica poetică tăioasă, la toate aceste calități mai adăugăm și o puternică notă intelectuală care marchează întreaga sa poezie. Credem, în general, că în afara acestei note scrisul poetic de azi n-ar avea nici o șansă de izbîndă. Nota intelectuală este chiar culoarea firească a poeziei contemporane, iar culoarea n-a împovărat niciînd floarea, din contră, i-a dat farmec și a înnobilat-o.

Lorina Bălteanu, Emil Galaicu Păun, Teo Chiriac și, pe cale de-a debuta editorial, Valeriu Matei — iată patru tineri poeți proaspăt miruiți de editura „Literatura beletristică“ atît de feluriți ca formulă poetică, iată patru debutanți, care, „furînd“ și atrăgînd de partea lor pe Nicolae Popa, ar putea fi nu o șansă, ci un real certificat de naștere și afirmare a unei noi și frumoase generații de poeți.

Grigore Vieru

JORGE LUIS BORGES

NECIVILIZATUL MAESTRU DE ETICHETĂ KOTSUKÉ NO SUKÉ

Infamul erou al acestei povestiri este necivilizatul maestru de etichetă Kira Kotsuké no Suké, curteanul blestemat, cel ce a provocat degradarea și moartea domnului și seniorului castelului Akô și, care, după aceea, cînd a fost amenințat cu răzbunarea, pe care o merita, a refuzat să-și facă harakiri (ceea ce, ca nobil, era obligația lui). Este un om care merită recunoștința întregii lumi pentru că a trezit înflăcărate loialități și a oferit prilejul tragic necesar pentru o faptă nemuritoare. O sută și ceva de romane, studii, teze de doctorat și opere muzicale proslăvesc această faptă — ca să nu mai vorbim de valul nesfîrșit de obiecte de porțelan, de lapis-lazuli înstelat, de figurine lăcuite. Poveștii îi slujește chiar și nestatornicul ecran argintiu, deoarece „Erudita istorie a celor patruzeci de curteni" — asemenea nume i s-a dat — este sursa de inspirație care revine cel mai frecvent în cinematografia japoneză. Faima atît de amănunțit argumentată, pe care aceste atenții înflăcărate o confirmă, este mai mult decît întemeiată — oricine își dă pe loc seama că este îndreptățită.

Eu am urmat relatarea lui A.B. Mitford, care, renunțînd la adaosurile de culoare locală ce-ar fi tulburat cursul povestirii, se dovedește mai interesat în menținerea integrității copleșitoarei forțe narative a glorioasei întîmplări. Absența acestor tonalități orientale mă face să bănuiesc că avem de-a face cu o versiune provenind direct din japoneză.

PANGLICA NELEGATĂ

Cîndva, în demult dusa primăvară a anului 1702, s-a întîmplat ca Asano Takumi no Kami, preacinstitul stăpîn al castelului Akô, să fie desemnat să primească și să sărtorească un trimis imperial. Douăzeci și trei de sute de ani (o parte din ei mitologici) de șlefuire necruțătoare a manierelor au fixat, pînă la cel mai mic amănunt, ceremonialul strict ce trebuia respectat într-o asemenea ocazie. Trimisul îl reprezenta pe Mikado, însă de o manieră aluzivă sau simbolică — subtilitate pe care trebuia să fii atent ca să n-o exagerezi, dar nici să n-o neglijezi. Pentru a se preveni gafele care ușor se puteau dovedi fatale, o înaltă oficialitate de la curtea din Yedo l-a precedat pe trimis, în calitate de maestru de etichetă. Departe de confortul vieții de la curte și condamnat la o vacanță rustică ce trebuie să-i fi părut o formă de exil, Kira Kotsuké no Suké nu și-a dat deloc străduința să-l instruiască pe cel ce-i fusese dat în grijă. Tonul său arogant, zeflemitor, mergea uneori pînă la insolență. Elevul său, stăpînul castelului, încerca să nu ia în seamă aceste batjocuri. El nu știa ce atitudine să ia față de această comportare, iar un strict sentiment al datoriei îl reținea de la orice violență. Dar, pînă la urmă, într-o zi, panglica de la ciorapul maestrului s-a deznodat și el a cerut stăpînului castelului să i-o lege. Deși fierbînd de furie, Takumi no Kami s-a supus răbdător. Îngîmfatul maestru de etichetă i-a zis că este cu adevărat irremediabil și că numai un țărănoi poate fi atît de neîndemînatic cînd leagă un nod. Stăpînul castelului a scos jungherul și a încercat să-i dea cu el în cap maestrului. Kotsuké no Suké a luat-o la fugă, scăpînd doar cu o ușoară zgîrietură la frunte.

Cîteva zile mai tîrziu, după ce tribunalul militar a deliberat în această problemă, Takumi no Kami a fost condamnat să se

sinucidă. În curtea centrală interioară a castelului Akô a fost ridicată o platformă acoperită cu postav roșu și condamnatul a venit și s-a urcat pe ea. Înmînîndu-i-se un jungher aurit, cu minerul bătut în pietre scumpe, el și-a recunoscut public vina, s-a dezbrăcat pînă la brîu și, vărsîndu-și măruntaiele cu două tăieturi rituale, a murit ca un samurai. Datorită postavului roșu, spectatorii mai de departe nu au putut vedea sîngele. Un bărbat cu părul sur, concentrat și îndurerat — era consilierul Oishi Kuranosuke, secundantul nobilului condamnat — i-a tăiat capul cu o lovitură de sabie.

SIMULATORUL INFAMIEI

Castelul lui Takumi no Kami a fost confiscat, suita lui a fost dezmembrată, familia i s-a ruinat, iar numele lui astfel întinat a ajuns de batjocură. Se zice că, chiar în noaptea zilei în care s-a omorît el, patruzeci și șapte dintre samuraii din suita sa s-au întîlnit într-o cetățuie din munți, făcînd un legămînt și plănuind pînă la ultimul amănunt ceea ce era inevitabil să se întîmple și s-a și întîmplat un an mai tîrziu.

Adevărat este că erau constrînși să procedeze pas cu pas și cu mare precauție, și unele din întrunirile lor au avut loc nu pe un inaccesibil vîrf de munte, ci într-un schit dintr-un lăstăriș, un fel de pavilion dărăpănat din lemn negeluit, cu nici o altă mobilă decît o cutie dreptunghiulară pe care era prinsă o oglindă. Ardeau de dorința să se răzbune, dar, în acel moment, răzbunarea trebuie să li se fi părut peste puterile lor.

Kira Kotsuké no Suké, odiosul maestru de etichetă, își fortificase casa, iar palanchinul îi era păzit de o mulțime de arcași și spadasini. Putea, de asemenea, conta pe iscoadele sale, care erau incoruptibile, meticuloase și, bine tăinuite, se furișau peste tot, Ele nu urmăreau și nu iscodeau pe nimeni atît de mult ca pe presupusul conducător al răzbunătorilor, consilierul Kuranosuke. Acesta, doar din întîmplare, a descoperit faptul, dar și-a clădit pe el planul de răzbunare.

Kuranosuke s-a mutat la Kyoto, oraș ce nu avea pereche în tot imperiul cînd era vorba de culorile sale de toamnă. Aici, el a început să umble prin tripouri, cîrciumi și case de proastă faimă. Cu tot părul său alb, petrecea cot la cot cu prostituate și poeți, ba chiar cu oameni de calitate și mai proastă. Odată, aruncat afară dintr-o speluncă de cea mai rea speță, el a rămas trîntit pe jos și a petrecut noaptea dormind pe stradă și tăvălindu-se cu capul prin propria-i vomă.

Un bărbat din Satsuma, care, trecînd pe acolo, l-a văzut, a exclamat întristat și mînios : „Oare acesta o fi Kuranosuke, fostul sfetnic al lui Asano Takumi no Kami, care și-a ajutat seniorul să moară și care, acum, neavînd bărbăția să-l răzbune, se dedă la desfrîu și fapte de rușine ? Ești nedemn de numele de samurai !"

Și a călcat pe fața adormită a lui Kuranosuke și a scuipat-o. Cînd iscoadele i-au adus la cunoștință această faptă care arăta cît de rău ajunsese fostul consilier, Kotsuké no Suké a simțit o mare ușurare.

Lucrurile nu s-au oprit aici. Consilierul și-a alungat nevasta cu copil mic și și-a cumpărat o concubină dintr-un bordel. Acest fapt nemaipomenit de mîrșav a bucurat inima dușmanului său și l-a făcut să-și slăbească vigilența. Și așa s-a întîmplat de Kotsuké no Suké și-a concediat jumătate din strajă.

Într-o noapte neasemuit de viforoasă și rece, în iarna anului 1703, cei patruzeci și șapte de curteni s-au întîlnit pe o pajiște pustie, măturată de vînt, la marginea orașului Yedo, în apropiere de un pod și o fabrică de cărți de joc. De acolo, ei au pornit încolonați sub stindardul stăpînului lor. Dar, înainte de a porni la atac, au trimis vorbă vecinilor dușmanului lor, anunțîndu-i că ei nu sînt nici tîlhari de noapte, nici altfel de răufăcători, ci desfășoară o operațiune militară în numele sfintei dreptăți.

CICATRICEA

Palatul lui Kira Kotsuké no Suké a fost atacat de două grupuri. Consilierul conducea primul grup, care a atacat poarta principală. Al doilea grup avea în frunte pe fiul său cel mare, care tocmai împlinea şaisprezece ani şi care, în noaptea aceea, a fost ucis. Întreaga istorie cunoaşte diferitele momente ale acestui coşmar : periculoasa coborîre în curtea interioară pe instabilele scări de frînghie suspendate ; toba dînd semnalul de atac ; goana precipitată a apărătorilor ; arcaşii postaţi în cele patru colţuri ale acoperişului ; zborul iute al săgeţii spre organele vitale ale omului ; porţelanurile mînjite de sînge ; moartea, fierbinte şi, apoi, de gheaţă ; furia bezmetică şi haosul măcelului. Nouă curteni şi-au lăsat aici vieţile ; apărătorii nu au fost nici ei mai puţin bravi şi au rezistat vitejeşte pînă la capăt. La scurt timp după miezul nopţii, orice rezistenţă luase sfîrşit.

Kira Kotsuké no Suké, josnica pricină a acestui act de loialitate, nu a ieşit deloc la iveală. Palatul a fost scotocit pînă în cele mai mici cotloane, dar nu s-au găsit decît femei şi copii care plîngeau. În această situaţie, cînd curtenii începuseră să-şi piardă orice nădejde că îl vor găsi, consilierul a observat că cuvertura de pe patul stăpînului mai era caldă. Reluîndu-şi cercetările, au descoperit o fereastră îngustă sub o oglindă de bronz. De undeva, de dedesubt, dintr-o întunecată curticică interioară, un bărbat îmbrăcat în alb se uita în sus la ei. În mîna dreaptă îi tremura o sabie. Cînd au coborît la ei, bărbatul s-a predat fără nici o luptă. Pe fruntea lui se mai vedea încă o cicatrice — vechea zgîrietură făcută de jungherul lui Takumi no Kami.

Trupa, plină de sînge din cap pînă-n picioare, a îngenuncheat în această clipă în faţa duşmanului, pe care îl ura, şi i-au spus că sînt slujitorii seniorului castelului Akô, de a cărui pierdere şi sfîrşit se făcea vinovat maestrul de etichetă, şi l-au implorat să se sinucidă, aşa cum era datoria lui de samurai.

S-a dovedit că a acorda această cinste unui asemenea spirit laş nu avusese nici un rost. Kotsuké no Suké era o fiinţă pentru care onoarea era ceva inaccesibil. Cînd a început să se crape de ziuă, au fost obligaţi să-i taie capul.

MĂRTURIA

Setea lor de răzbunare fiind acum ostoită (fără mînie, sau zarvă, sau milă), slujitorii s-au îndreptat spre templul care adăpostea rămăşiţele pămînteşti ale stăpînului lor.

Într-un paner, ei purtau incredibilul cap al lui Kira Kotsuké no Suké, ducîndu-l fiecare, cu rîndul. Mergeau pe drumuri de ţară şi străbăteau localităţi în plină zi. Pe parcurs, lumea se aduna în jurul lor cu binecuvîntări şi lacrimi. Prinţul de Sendai i-a invitat să ia masa în castelul său, dar ei s-au scuzat arătînd că stăpînul lor aşteaptă de aproape doi ani. Sosind la mormîntul neînsemnat în nici un fel, au aşezat capul duşmanului în faţa mormîntului ca pe o jertfă.

Tribunalul Suprem îşi dă sentinţa. Este aşa cum se aşteptau slujitorii — li se acordă privilegiul de a se sinucide. Toţi îşi fac harakiri, unii cu o arzătoare seninătate, şi sînt aşezaţi spre veşnică odihnă alături de stăpînul lor. Bărbaţi, femei şi copii se adună să se roage la mormintele acestor bărbaţi loiali.

BĂRBATUL DIN SATSUMA

Printre cei care sosesc este un tînăr prăfuit şi ostenit, care trebuie să fi străbătut un drum lung. El se prăbuşeşte în genunchi în faţa stelei funerare a lui Oishi Kuranosuke şi spune cu glas tare : „Te-am văzut zăcînd beat la uşa unui bordel din Kyoto şi nu m-am gîndit că, de fapt, plănuiai să răzbuni pe stăpînul tău. Te-am crezut un soldat fără credinţă şi te-am scuipat în faţă. Acum am venit să-mi ispăşesc greşeala". Zicînd aceasta, el şi-a făcut harakiri.

Egumenul templului, impresionat de fapta lui, l-a înmormîntat alături de curtenii samurai.

Acesta este sfîrşitul povestirii despre cei patruzeci şi şapte de bărbaţi loiali. Doar că ea nu are sfîrşit, pentru că noi, ceilalţi, care nu sîntem poate loiali, dar care niciodată nu vom renunţa să sperăm că vom fi, vom continua să îi cinstim cu vorbe.

Traducere şi adaptare de
Constantin Badea

(După o versiune în limba engleză a volumului „O istorie universală a infamiei")

AL. MACEDONSKI

Rondelul duminicilor de la Bellevue

La Bellevue e val de lume.
Flori de zarzăr, cer de mai.
Sărbătoare. Ris și glume
Soare vesel. Colț de rai.

Sena curge numai spune,
E-nflorită ca un plai,
La Bellevue e val de lume,
Flori de zarzăr. Cer de mai.

Dragoști, muzici și parfume
Sunt al zilei dulce grai,
Dar în fundul bietei lume
Tot e groaznic orice trai, –
La Bellevue e val de lume.

Rondelul Parisului iad

Printre valuri care pling,
Și sub bolți întunecate,
Șiruri de astre încețate
Felinare se răsfring.

Pe tot țărmul drept și sting,
Iad, urșind de răutate,
Pe când valuri care pling
Curg sub bolți întunecate.

Chiar din zări mai depărtate,
Deznădejdi ce nu se-nfrîng,
În grozav virtej se string
Zbuciumînd tot mai turbate, –
Printre valuri care pling.

DESEN DE THEODOR PALLADY

ALFRED MOȘOIU

În Luxemburg

(PE-O ZI DE TOAMNĂ)

Pe unde ieri atîți amanți trecură,
Sub arborii aleilor deșarte,
Ca un narcotic dătător de moarte,
Pătrunde ploaia pic cu picătură...

Și vîntul toamnei vine de departe,
Și crengile lovindu-le cu ură,
Cu-o mînă parcă, fruzele le fură,
Cu-o altă mînă, darnică, le-mparte,

Pling apele uitatelor bazine,
Și pling îndureratele regine,
Cînd geniul trist al lui Verlaine plutește...

În clipa asta de durere plină,
Sa'yrii vor să fugă din grădină,
Căci risul lor brutal și surd rănește...

DUILIU ZAMFIRESCU

Adio Napoli

Adio Napoli, cetate
De creaturi încîntătoare,
Cu gene lungi, catifelate,
Cu sufletele însetate
De sgomot și de soare,
E scris să-ți închinăm și ție
Acest netrebnic de cuvînt,
Oraș de vis și nebunie
Cum n-a mai fost și n-o să mai fie
Un altul pe pămînt.
Încins cu viță drept cunună,
Cu gînduri calde și senin,
Închin amorului, la lună,
Ca un păgîn din vremea bună,
Paharul meu de vin.
Adio dar, rămîi cu bine
În visul tău de dimineață ;
Fii pururea fără-de suspine
Precum e drept și se cuvine
Cui crede în viață.

ANGLIA

călătorie în oglindă

Mi se perindă prin minte peisaje, oameni... Avionul mă poartă de la Londra spre Bucureşti. Mă simt ca impachetat in haine şi agăţat in acest vehicol care-mi oferă totuşi un fel de dedublare.

Privesc pe hublou pentru ca reperele terestre să mă scoată din nemişcarea aparentă. Vălătuci de nori fac o pirtie albă, strălucitoare pe care alunecă avionul. Toi nu scap de năvala amintirilor. Doar că acum le proiectez, prin ferestrele care spuzese puful de nori, pe imagini pitice — localităţi, păduri, cimpii.

Imi reintorc privirea in avion. Lingă mine stă un bărbat care-şi intinde cind şi cind capul pentru a privi pe hublou. Trebuie, imi zic, să-i las şi lui geamul liber şi-mi aranjez poziţia cit mai grăitor. Ne privim de citeva ori in ochi.

Nu se poate incepe insă, nici la porunca celui mai frumos gind, o conversaţie fără a-l invălui mai intii pe interlocutor cu o mantie in care să se topească gheaţa singurătăţii.

Dar una din imaginile cele mai insistente mi se repede pe buze aruncindu-se intre noi.

— Cred că siluetele cailor de carton vopsiţi maro, plantate pe marginea căii ferate din preajma Birmingham-ului ar putea fi o emblemă a conservatorismului britanic, o dovadă a perenităţii ideii, amintind vag de sacrificiul calului.

— ...

— Sau credeţi că implorarea mută a acestei icoane este adresată civilizaţiei pentru a-l proteja pe cel mai frumos prieten al omului, contra valurilor inecăcioase, este drept, dispărute aici. Plasate aşa lingă calea ferată ar putea fi şi un memento izvorit din dragostea pentru calul care i-a deschis, primul, omului, gustul micşorării timpului!

M-am uitat la faţa omului de lingă mine. M-a privit şi el cu un fel de atenţie miratâ, mi-a zimbit parcă incurajindu-mă. Apoi gindul imi alunecă printre amintiri ordonindu-le ciudat.

— De fapt călătorind cu trenul pe această rută am avut impresia unui muzeu, prin păstrarea edificiilor din epoci diferite. Întocmai ca o adunare de oameni de diverse virste, ţinuţi la un loc de acelaşi spirit, am spus convins că-mi plasez mai bine amintirile. O adunare de oameni ca aceea pe care, citeva zile, am văzut-o stind in amfiteatre, reunind generaţii şi culturi diferite, la lucrările unui congres. Îi unea doar fluviul generaţiilor care curg ca o procesiune nesfirşită, generaţii care intonează zi şi noapte osanale intrebărilor şi răspunsurilor, increderii in puterea gindului. Vedeam cum luminile alternau cu umbre lungi pe feţele podidite de indoială. O adunare de oameni, ca şi un oraş, este un spectacol sublim in care virstele sint alăturate, se intrepătrund prin suflet, prin idealuri. Chiar şi zidiţi in piatră oamenii conţin in ei şi o lume in care se impletesc idealul celui sculptat cu sufletul cioplitorului. De aici şi diferenţele dar şi adunarea intr-o plasă de idei a celor două statui din Londra — Churchill şi Gandhi — care impletesc destinul unor epoci, aliniate in cele din urmă spre admiraţie sub verdeaţa parcurilor, nu foarte departe una de alta.

Am privit iar pe geamul avionului; printr-o spărtură in spuma norilor se profila o localitate liliputană care, privită de aici, imagina o mulţime de capete intr-un amfiteatru privit de la balcon. În minte imaginile lor se contopesc, se cheamă in loc să se disperseze. Amintirea Wolverhampton-ului văzut de pe terasa primăriei, a Londrei văzută din avion.

Doar gindul reface amănuntul, alătură ideile. Clădirile vechi poartă in ziduri gindurile care s-au cimentat in frumuseţea dorită şi parcă imbrăţişează cu priviri inţelepte pe cele noi care-şi resfiră exuberanţa prin geamuri largi săpate in suprafeţe mărginite de linii drepte.

Da, trenul cu care călătoream cu citeva zile in urmă trecea printre localităţi industriale şi rurale, cu locuinţe inghesuite gregar, cu faţadele înşirate, legate, prelungite unele in altele, aliniate milităreşte, refuzind orice abatere. În Transilvania, curtea închisă face localitatea ermetică. Aici casele, oprite de asfaltul şoselei, işi arată florile şi geamurile faţadei. Stilul arhitectonic rezultă din ansamblu, nu incurajează imaginaţia individului. Verdele — frumosul verde englezesc — iarba şi copacii privesc ironic, de departe economia pe care o fac — de ce ? — oamenii. S-or fi obişnuit aceşti temerari călători ai mărilor şi oceanelor să stea şi pe uscat ca in cabinele vapoarelor! Edificii noi, care denivelează peisajul, sint răspindite ca nişte penele uitate pe şevalet. Intrepătrundere de gînduri şi gusturi ale generaţiilor care n-au lăsat arhitecturii loc pentru uitare! Poate...

În The Blists Hills Ironworks, muzeu în aer liber deschis in 1987, stă mărturie acestui mod gregar de viejuire, căsuţa mică in care priveşti pe geam aplecindu-te de mijloc. O căsuţă poate de o virstă cu cea pe care o cotrobăisem undeva in Vrancea cu o curiozitate de maimuţă pe cind eram copil. Apoi bisericuţa din tablă ondulată primea in spaţiul ei o mulţime bucuroasă că-şi putea contopi contururile cu cele ale insulei de alături. Şi casa doctorului David, care arată aceeaşi grijă pentru a ţine pe oameni umăr la umăr intr-o sală de aşteptare şi intr-un cabinet medical miniaturale.

Păstrarea in muzee a unor relicve sfinţite de trecerea vremii este o grijă a civilizaţiei noastre, mai ales astăzi cind aspirăm spre spaţiile infinite. Aici, insă, este parcă o grijă deosebită pentru a folosi simultan civilizaţii succesive cu meticulozitatea cu care se scrie o carte de istorie. Totul sugerează o adunare a generaţiilor, in care fiecare işi deapănă nevoile, gusturile, imperativele vremii nu cu renunţare şi părăsire ci cu un fel de cochetărie. Parcă privesc cu un fel de religiozitate miinile ce le-au zidit şi se grăbesc să adauge unele lingă altele firele vieţii. În minte imi apare imaginea şăgalnică

a unei localități în care este folosit tot ceea ce omul a clădit, de la peșteri la palatele moderne, fără ca cineva să încerce sentimentul frustrării, ca și cum unii vor o anumită ambianță, care nu le este impusă de imperative sociale sau materiale. Aici parcă s-ar teme de spațiile largi, de parcurile care ascund în ele valori ale trecutului sau ale prezentului!

Mi-am privit interlocutorul puțin peste umăr. Mă nedumerea tăcerea lui. Continua să stea cuminte și să privească spre mine fără a părea că dorește să mă convingă că-l interesează prea mult persoana mea. Trebuie, probabil, să-mi argumentez mai bine spusele, gîndesc, bucurîndu-mă de vivacitatea amintirilor ce mă asaltează.

— Vedeți, poate cea mai convingătoare dintre toate cele ce-am văzut despre suprapunerea trecutului cu prezentul este tocmai viața parcurilor. În Weston Park verdele își etalează pe multe hectare mulțimea nuanțelor lui, iar viața bucolică se învîrte în jurul palatului conților de Bradford, palat cu o vechime de peste 300 ani. Se păstrează pe el, firește, patina vremii, conține picturi semnate de peneluri celebre puse acum în lumina becurilor electrice, mobilier care-și deapănă singur trecutul prin incrustații și luciu, personal drapat în costume de operă.

Dar tînăra Universitate „Polytechnic", numită pentru a respecta imperativele epocii — este ascunsă tot în mijlocul unui parc, iar verdele ierbii și copacilor privește curios în laboratoarele unde se oficiază știință. Privește la aristocrații contemporani care folosesc cadrul vechi pentru a-și putea pune în valoare crezul modern — nevoia de a cunoaște. Privește cum meritul este blazonul acestei aristocrații a muncii.

Am respirat greu după efortul făcut pentru a povesti. Iar n-am primit nici un răspuns, fie încuviințare, fie dezacord. Doar aceeași privire blîndă încurajatoare. Aveam urechile înfundate.

Zumzetul avionului venea parcă de departe. Voci de diferite tonalități și graiuri ornamentau zumzetul avionului. De aceea am luat frămîntarea buzelor lui drept comentariu scurt, adeziune sau încurajare de a continua. În fond, era un interlocutor ideal cu care puteam să discut probleme foarte spinoase, mai ales că nu-mi nega convingerile.

— Există deci, am continuat eu, o nevoie constantă de a aduna laolaltă trecutul cu prezentul într-o uniune aproape tribală, cu grija antică de a-și păstra zeii și de a-i apăra așa întregi cu toate virtuțile lor. Prezentul apare de aceea ca o reflectare în oglinzi fermecate care măresc, ornează și luminează trecutul. Ca într-un joc de copii în care, lîngă palatul lui Făt Frumos, casa babei și a moșului rămîn mărturiile începutului, ca și cum jucăriile electronice fac casă bună, stau alături cu biata păpușă umplută cu cîrpe sau tărîțe.

De departe din trecut imagini reflectate în oglinzi fermecate se întorc aici pentru a sta alături de prezentul somptuos și harnic, grăbit și lacom de viitor, trecutul în care s-a zămislit acest prezent gata și el să-și etaleze umilința sau podoabele unui prezent ce va veni.

Înfipți adînc în lutul insulei lor își smulg tăria din continua alăturare a gîndurilor generațiilor așa cum s-au furișat ele în piatră, în priviri, în gesturi și obiceiuri. Așa simt mereu alături cuibul cu puful și parfumul dragostei pregătindu-se pentru noi elanuri. Căci, ce altceva i-ar fi îndemnat să adune pe o vale o mulțime de mecanisme, fixîndu-le ca-ntr-un insectar, cu care să ilustreze începuturile industrializării?! Le întrebuințează încă și acum ca și atunci cu forța omului. Dar rămase singure aici, fără alăturarea prezentului, nu pot germina alte elanuri, ci doar nostalgii romantice, nu doruri cosmice, ci doar pînda terestră a admirației pline de curiozitate a vizitatorului. singurul care poate să-și îngrămădească în minte trecut și prezent laolaltă cu viitorul. Folosește cu exuberanță primul pod de oțel din istorie, cu care au unit malurile Severn-ului pentru a alătura avîntului prometeic sălbăticia

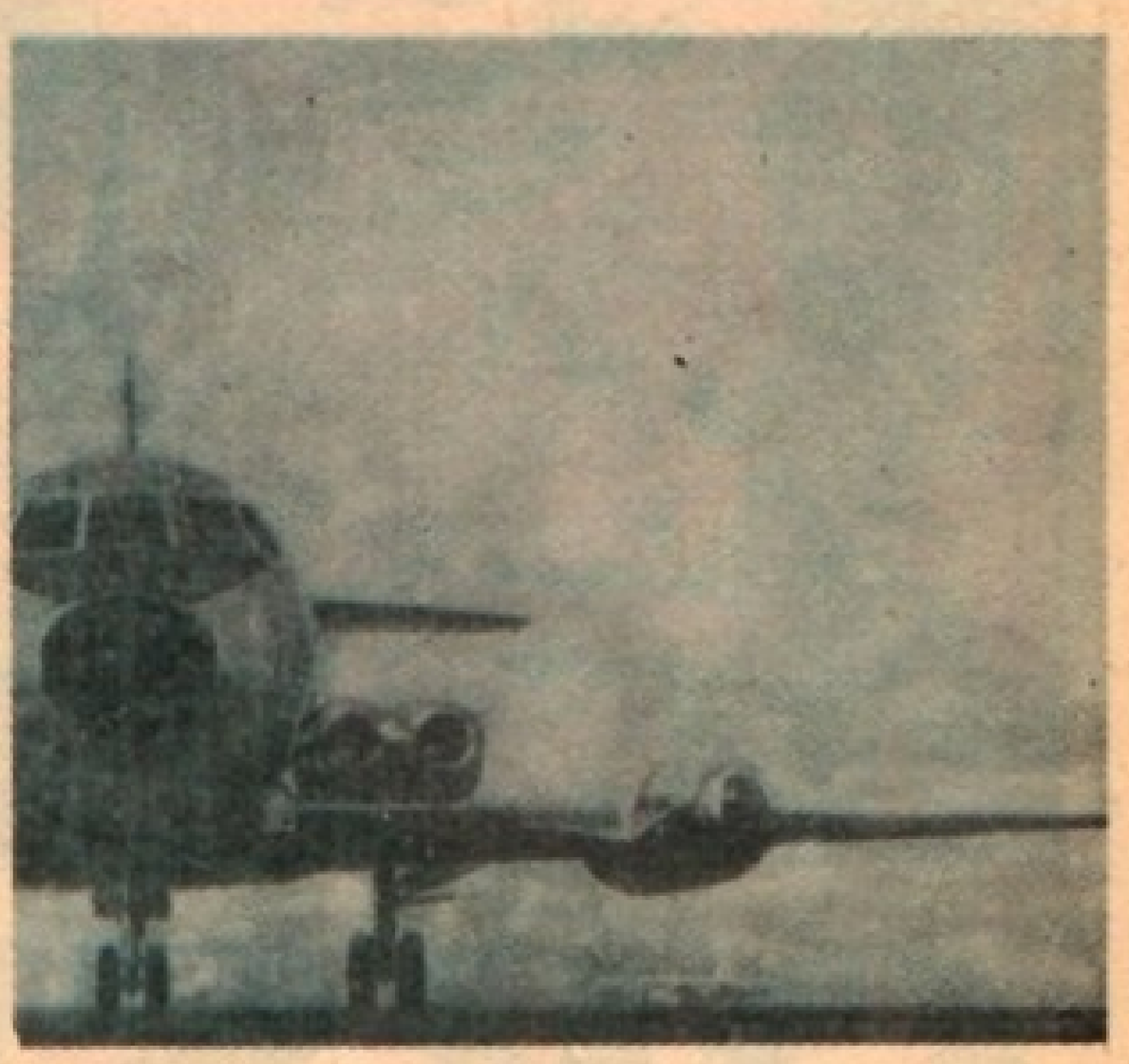

și însingurarea malului opus. De pe el se văd minuscule vaporașe — pete albe și roșii pe fundul abisului — animînd malurile prin burnița care cade cu aplomb tradițional. Nu mai eram surprins de aceste ambarcații aici pe uscat, fiindcă erau prezente și pe Grand Union Canal, cale ce se strecoară dealungul liniei ferate împletindu-se și cu șoseaua asfaltată și împlinind astfel trinitatea căilor de transport terestre, după ce a adunat apele din interior spre a le da ca ofrandă Tamisei.

Ironbridge și vaporașele de sub el aveau un aer familiar pentru mine. Am alergat pe el și în cele din urmă am intrat în muzeul podului amenajat la unul din capete.

Avionul începe să-și arate hărnicia mai zgomotos. Becurile avertizoare se aprind. Ne punem centurile.

O să amîn discuția cu vecinul meu pînă după aterizare cînd voi afla și gîndurile lui, îmi zic văzîndu-l că se crispează puțin. O ultimă imagine își ia avînt pentru a-mi completa gîndurile și a-mi colora amintirile: pe malul Severnului erau și pescari amatori care stăteau ascunși sub mari umbrele multicolore și pescuiau în riul stropit de burnița mărunță.

Mă privește cu ochi mirați, rotunzi, opaci. Își pipăie o ureche, îmi zîmbește circumstanțial, își ridică pălăria și... ne-am despărțit. Peste gulerul hainei bucla unui fir atîrna fără a fi legată de aparatul din spatele urechii.

Marcel Uluitu

Grafică de Eugen Taraș Oituz

OBSESIA

În fiecare zi, un băiețel cam de zece ani, poate fi văzut mergînd la școală, sau întorcîndu-se acasă, plimbîndu-se ori jucîndu-se, pe străzile liniștite ale cochetului cartier de căsuțe tip, ascunse privirilor trecătorilor de o vegetație luxuriantă. Este un copil infirm. Piciorul sting îl tîrîie ușor, iar mîna stîngă, ca urmare a unei operații nereușite și probabil recuperării incomplete, i-a rămas îndoită din cot. Cînd rîde și cînd se joacă, privirea băiețelului este umbrită parcă de tristețe. De fapt rîsul pe fața lui e ca o rază de soare ce străbate printre nori preț de cîteva secunde. Apoi chipul copilului redevine grav, întunecat. La zece ani gîndește ca un matur. Sclipitor de inteligent, harnic, perseverent, tenace, uimește pe profesori cu răspunsurile ce le dă. Se vede cît de colo că citește mult. Noile ipoteze ale formării Terrei, galaxiilor, tulburătoarele probleme ale apariției omului pe pămînt, ale dezvoltării tehnicii, electronicii, aviației, rachetelor, geneticii sînt lucruri pe care le discută dezinvolt cu inginerii, fizicienii și profesorii, membri obișnuiți ai familiei Medrea. De fapt tatăl său e fizician iar mama, profesoară de chimie. Sorin mai are doi frați. Unul se pregătește pentru bacalaureat, iar al doilea e în penultima clasă. „Se deosebesc de mezin ca luna de soare", spune adesea mama. „În timp ce Sorin e un studios, un pasionat de știință și tehnică, devorează pur și simplu cărțile din bibliotecă, înțelegînd lucruri care îi depășesc și pe studenții din ultimii ani, Florin și George sînt doi elevi de mijloc, care învață exact cît li se cere. Deseori nici chiar atît. Ce ne irită, pe mine și pe taică-său, continuă mama, este invidia ce o manifestă față de Sorin." „Savantul familiei", „geniul orașului", „al județului". „Sîntem mîndri, onorați de a avea un asemenea frate", îi auzi deseori pe cei doi frați luîndu-l în rîs pe prislea. „El nu le răspunde nimic. Se întoarce uitîndu-se prin fereastra deschisă la florile din grădină, pe care le iubește atît de mult. Buzele îi tremură, dar se abține. Nu plînge". „Un copil, fără copilărie, asta e băiatul nostru. După accident s-a schimbat total. Sîntem nevoiți să-l trimitem la joacă, un fel de a spune joacă, căci printre copii se simte străin, de gheață, străin. De fapt nici nu știe să se joace. El mai mult privește la ceilalți, la fel de serios ca în timpul lecturilor lui. Știți cum sînt mulți copii : egoiști, răutăcioși. «Savantul șchiop», «Timur Lenk» sînt doar două din poreclele pe care i le-au dat. El vine iute în casă și se apucă de citit. Ești supărat, Sorinel ?" îl întreb eu. „Nu, mamă, ce să ceri de la ei, sînt copii. Parcă ei

își dau seama ce spun ?“ „Cine știe însă cită amărăciune e in sufletul lui. Abia l-am convins să înceapă exercițiile de recuperare, gimnastica medicală, acupunctura. Ești băiat frumos, Sorinel. E păcat să nu te ocupi de tine“.

„La cei doi frați ai lui, continuă mama, vin adesea colege. Unora din ele, mai studioase, le face o plăcere grozavă să discute fel de fel de chestii savante cu Sorin“. „Ne vrăjește, doamnă, cu felul lui de a fi, cu argumentele, cu logica lui. Poți discuta cu băiatul ăsta orice, literatură, muzică, ca să nu mai vorbesc de știință și tehnică. Păcat că e prea mic, nu pot să-i fiu prietenă“, îmi mărturisea deunăzi Dana, oacheșa aia, foc de deșteaptă. Florin și George turbează de furie cind văd „magnetul“ care le atrage. Nu îndrăznesc însă să-i reproșeze nimic lui prislea“. Povestind prietenelor ei aceste întîmplări, în ochii frumoși ai mamei citești sentimente contradictorii de mindrie și amărăciune. O doare nespus infirmitatea fiului mai mic. E optimistă însă în ce privește șansele lui de vindecare. Un medic, care locuiește nu departe, în același cartier de vilișoare, a fost frapat de privirea inteligentă a băiatului. Medicul, specialist ortoped, a fost intrigat de infirmitatea puștiului. El consideră că nu s-a făcut totul pentru recuperarea lui. Doctorul Teodoru a fost, însă, întotdeauna un timid. I-a fost jenă să-l oprească pe băiat și să discute cu el un subiect atît de gingaș, infirmitatea lui. Într-o dimineață, cînd fața lui Sorin nu era atît de gravă, sfiosul doctor, cu un gest prietenos îl opri pe copil și i se adresă blînd : „Vrei să te însoțesc ? Școala ta e în drumul meu spre spital“. Puțin surprins, băiatul se declară, politicos, de acord. „După cum ai dedus, probabil, sînt medic. Aș fi tare bucuros să pot face ceva pentru tine, deși cred că părinții tăi n-au stat pînă acum cu brațele încrucișate. Să nu te superi pe mine că te-am oprit“. „În primul rînd doresc să-mi exprim admirația pentru nobila dv. profesie. Sînt tocmai sub impresia romanului „Vraciul“, pe care l-am terminat aseară. Tare mi-ar plăcea să devin și eu medic, să practic meseria așa cum a făcut-o profesorul Wilczur, eroul romanului. Cît despre infirmitatea mea, m-am cam împăcat cu soarta. Mai fac citeodată gimnastică, am acasă o bicicletă medicală, dar, din păcate, progresele sînt minime. Mă întrebați cum s-a întîmplat ? A, nu-i nimic spectaculos în povestea accidentului meu. S-a petrecut cu un an și ceva în urmă. M-a „cosit“ aproape de casă. Pe aci nu sînt zebre. Traversam pe la colțul străzii. Mașina a venit fără să facă nici un fel de zgomot. Motoarele astea moderne sînt silențioase. N-am auzit și nici n-am văzut autoturismul pentru că mergea și fără lumini. Am zăcut aici, nu departe, pe caldarîm, vreo două ore. Dv. se pare că locuiți nu departe de noi, vă văd și eu în fiecare zi în drumul meu spre școală. Știți doar că seara fiecare se retrage la casa lui și rar de tot mai poți întîlni pe cineva. M-a găsit tîrziu de tot un șofer cu un ARO și așa am ajuns la spital. Două luni am zăcut. Era cît p-aci să pierd anul. M-am făcut însă bine. I-am auzit pe părinți mei discutînd cu medicii că ar trebui operate din nou și piciorul și mîna. O să le spun alor mei că ne-am întîlnit și v-ați interesat de mine. Or să se bucure. Sînt convins că vor lua legătura cu dumneavoastră. Vă rog să-mi spuneți însă cum vă numiți“. Medicul rămase impresionat de purtarea aparte a puștiului, de francheța lui. O rană mai veche a doctorului Teodoru, aceea că nu are copii, e din nou răscolită. Ajuns la spital povestește colegilor despre discuția cu băiatul. „Îmi pare rău că nu l-am întrebat cum îl cheamă. El a avut însă grijă să-mi ceară numele“. „Cunosc cazul, doctore Teodoru. Copilul a fost internat la noi. S-a ocupat de el doctorița Naumescu. Se pare că a făcut cam tot ce se poate. Nu l-am consultat, dar ea zice că ar fi nevoie de intervenția Bucureștiului. Puștiul e fiul faimosului fizician Medrea, de la Institutul de cercetări. Nevastă-sa e o profesoară extrem de capabilă și o sufletistă“. „Apropo, știi cumva doctore cum a fost accidentat băiatul fizicianului?“, întrebă doctorul Teodoru. „Ceva știu, însă extrem de vag. Cert e însă că șoferul care l-a lovit a spălat putina. A profitat și de pustietatea cartierului în care seara nu-i nici țipenie de om. Doar știi, locuiești acolo. Deși impactul a fost zdravăn, copilului fiindu-i provocate fracturi și la mînă și la picior, n-a rămas nic o urmă, nici măcar un ciob de far, de semnalizator, sau barem o fărîmă de vopsea. Pînă în prezent n-au reușit să-l afle pe făptaș și se pare că nu mai e nici o șansă în privința asta. A trecut mai bine de un an. Unui asemena individ, pînă și epitetul de nemernic e prea palid“, conchise doctorul.

Profesorul de educație fizică Ulmeanu, tipul sportivului de performanță, om vesel, optimist, mare iubitor de fotbal, baschet și mai cu seamă de tenis pe care l-a practicat mult timp, devenise de nerecunoscut. Nu mai juca tenis, nu mai înota. Mai făcea din cînd în cînd cîte o partidă de șah. În timpul jocului cădea pe gînduri stîrnind uimirea partenerilor. Mare amator de bancuri, animator al tuturor petrecerilor, Ulmeanu devenise un ursuz, un taciturn. Pur și simplu parcă uitase să rîdă. Soția lui, tot profesoară de sport, o atletă înaltă, se potrivea cu soțul la caracter și temperament. Nimeni nu o văzuse vreodată supărată, prost dispusă. Bună colegă, săritoare, Corina găsea un cuvînt bun pentru oricine. Transformarea ce se petrecuse cu Sandu, soțul ei, o îngrijora. La început bănuise o boală pe care el o ascundea. Apoi încercă să descifreze dacă nu e vorba cumva de vreo problemă de serviciu. Nici una, nici alta. Analizele medicale pe care îl îndemnase Corina să le facă, erau bune, chiar excelente. Nici investigațiile Corinei cu scopul de a afla niscaiva neplăceri la școală nu dăduseră vreun rezultat. Profesorul era la fel de bine văzut ca și înainte. Doar că și colegii se arătau îngrijorați de schimbarea lui. Corina rămase surprinsă într-o seară cînd Sandu, vorbindu-i parcă într-o doară, îi spuse : „Pentru mîine și zilele ce urmează îți propun alt traseu spre școală, prin parcul central“. „Nu cunosc vreo calamitate care să te fi abătut de la traseul obișnuit, îi răspunse ea. Drumul prin parc e mai lung cu cel puțin un kilometru. Și cum eu sînt în permanentă întîrziere, lucrurile se vor complica. Și așa mă bodogănești destul“. „Facem mai mult cu un kilometru, dar respirăm aer curat, mai ales în lunile astea de vară“. „Cartierul nostru e ca un fel de stațiune climaterică. Cum s-ar zice «conține» aer purificat peste tot“. Argumentul nu-l făcu pe profesor să-și schimbe hotărîrea. Nu se supără cînd Corina, la ieșire din curte, îi zise : „Tu știi că eu sînt conservatoare ! Traseul tău, ce înseamnă 10 minute în plus, nu-mi surîde. Drumurile noastre se despart. Pa, ne vedem la școală !“ Starea de spirit a sportivului se deteriora în continuare. Palid, cu cearcăne la ochi, pe zi ce trece mai slăbit. Sandu era doar o umbră a celui de odinioară. Soția începuse să-l privească cu mai multă atenție. Tot mai absent, cu

privirea în gol, mereu pe gînduri, percepînd cu întîrziere remarcile Corinei, acasă şi ale colegilor la şcoală, fostul sportiv devenise de nerecunoscut. Aceste stări ale lui erau dublate de o teamă ce-l stăpînea în mod vădit. Soneria de la intrare sau cea a telefonului îl făceau să tresară, să devină neliniştit. Omul parcă, mereu, aştepta ceva. „M-a căutat cineva ?“ — profesorul punea această întrebare cu o insistenţă bolnăvicioasă. Corina invită pe tatăl unui prieten de familie, psihiatru, să-l consulte pe soţul ei, punîndu-l, în prealabil, în temă cu subiectul ce-i îngrijora pe toţi. Chipurile, omul urma să se intereseze de modul cum nepoţelul său poate învăţa înotul. Medicul îi puse cu tactul cuvenit o serie de întrebări profesorului, îl studie cu atenţie, dar nu ajunse la nimic concludent. „În mod cert, e frămîntat de ceva, asta ştim cu toţii ; ascunde ceva. Rămîne ca dv., fiind în permanenţă alături de el, să aflaţi mai mult decît mine. Cu alte cuvinte, cel mai bun psihiatru sînteţi dv.“. Femeia, urmînd sfaturile doctorului, încercă să descifreze tainele comportamentului atît de bizar al tovarăşului ei de viaţă. „Sandule, te-ai schimbat mult de cîteva luni. Te roade parcă ceva. Erai cu totul alt om. Au remarcat şi colegii. Te implor, spune-mi, te pot ajuta cu ceva ? Nu pot asista pasivă la tot ce se întîmplă cu tine. Traiul nostru în doi, păcat că n-avem copii, n-a fost umbrit nici de cel mai mic nor“. Fu prima oară de cînd erau împreună, cînd profesorul ridică tonul. „Şi tu şi ceilalţi v-aţi înţeles să-mi distrugeţi nervii. Aceleaşi întrebări netoate, prostieşti, aceeaşi comportare faţă de mine, ca faţă de un individ bolnav ce trebuie internat la o instituţie medicală, nu spital, ci ospiciu. Parcă eu nu mi-am dat seama că psihiatrul nu venise de dragul nepotului, ci pentru a mă „examina“ pe mine. Ce v-am făcut eu ? Ce aveţi cu mine ? Vă rog să încetaţi cu asemenea prostii, care pur şi simplu, mă sîcîie ! Asta, ca să mă exprim elegant. N-am nimic !“

Profesorul începuse, brusc, o campanie amplă de documentare asupra recuperării ca urmare a unor fracturi. Aduna tomuri întregi, camera lui se transformase într-o veritabilă bibliotecă medicală. Zilnic discuta la telefon cu medici de specialitate, profesori din Bucureşti şi din alte centre universitare, despre operaţii complicate, gimnastică recuperatorie, acupunctură etc. „Bărbată-tu ăsta, al tău, parcă a căpiat, Corina, remarcau prietenii. Vreme de cîteva luni parcă era un somnambul. Acum e în permanenţă agitat, preocupat de o idee fixă, aceea a recuperării medicale. Dacă vrei să-i intri în graţii, discută cu el faimosul subiect. Dimpotrivă, dacă refuzi o asemenea convorbire, ori te arăţi doar indiferent faţă de subiect, rişti să-i devii antipatic sau chiar duşman.“

Zile de chinuri, de coşmar începură pentru Sandu, din momentul în care un ofiţer cu chipiul alb apăru la cancelarie. După plecarea lui, directoarea spuse că miliţianul s-a interesat de cazul băiatului profesoarei de chimie, accidentat acum circa un an şi jumătate. „I-am spus, continuă ea, dacă mai speră să rezolve ceva după atîta timp“. „S-au descoperit şi după douăzeci de ani lucruri mai grave. Noi perseverăm, n-avem altă cale“, fu replica ofiţerului. Cînd Sandu, surescitat, o rugă pe nevastă-sa să discute cu directoarea, spre a afla detalii în legătură cu investigaţiile ofiţerului la şcoală, ea fu de-a dreptul surprinsă. „Ce te interesează pe tine cercetările locotenentului ?“ Lăsînd fără răspuns întrebarea Corinei, Sandu insistă, o imploră chiar pe tînăra femeie să aibă o convorbire cu directoarea : „Fă asta pentru mine, mă interesează acest caz !“ Aflînd de la soţia sa că ofiţerul se informase despre modul cum şi-au petrecut timpul profesorii automobilişti în ziua accidentului, faţa lui Sandu căpătă culoarea pergamentului, apoi obrazul i se coloră în roşu aprins, ca în final să devină alb precum varul.

„Doar am numărat. Timp de 425 de zile l-am întîlnit pe copil în fiecare zi, în drumul meu spre şcoală, timp de 425 de zile i-am văzut infirmitatea provocată de mine, i-am citit în ochi durerea profundă. N-am dormit în tot acest răstimp decît două-trei ore pe noapte, ca să nu mai vorbesc de nopţile albe. Am şi acum în faţă imaginea băiatului cu oasele frînte, abandonat de mine pe pavajul străzii, aici la doi paşi de casa noastră. Parcă aud şi acum gemetele, şi vocea lui stinsă „Ajutaţi-mă să ajung la spital“. De două ori am trecut cu maşina pe lîngă el dar n-am avut curajul să-l urc în autoturism. Îmi era frică, băusem ceva la petrecerea lui Radu. Dar niciodată, ştii prea bine Corina, eu nu beau cînd sînt cu maşina. Două luni, cît a stat în spital, m-am interesat zilnic de el, telefonic. Cînd am aflat cît de valoros e acest băiat, ce inteligent şi dotat este, căderea mea psihică a fost totală. Îţi aminteşti, era la începutul primăverii cînd am avut coşmarurile acelea şi mă trezeam lac de sudoare. M-am documentat vreme de o lună ce trebuie făcut pentru vindecarea completă a copilului. Ştii doar cîţi specialişti am consultat. Totul mi-e clar, unde şi cum trebuie operat. Problema nu e de pedeapsă, cazul a fost amnistiat. Cum să-i privesc în ochi pe acest copil şi să-i spun : „Eu sînt ticălosul care te-am lovit şi apoi te-am abandonat pe caldarîm“. Dar părinţilor ce să le zic ? Că le-am transformat băiatul într-un infirm şi după un an şi jumătate m-am trezit că vreau să-i ajut. Spune-mi, Corina, sfătuieşte-mă, ce să fac ? Mă voi elibera vreodată de această teribilă povară ce-mi apasă conştiinţa ? Voi putea privi din nou în ochii oamenilor fără să-mi fie ruşine ?“ Bărbatul e zguduit de un hohot de plîns. Corina se apropie de fotoliul în care e prăbuşit Sandu şi îi mîngîie cu un gest tandru părul blond, decolorat de soare. „Nu va fi uşor deloc pentru tine. Azi însă ai redevenit om. Eşti Sandu, aşa cum l-am cunoscut eu odată...“.

Victor Beda

ACEȘTI BAIEȚI MINUNAȚI ȘI PICIOARELE LOR TRUDITOARE

Rednic

n băiat model, din toate punctele de vedere, este Mircea Rednic. Cuminte pe teren, cuminte și în viața de toate zilele, n-ar deranja omul acesta pe nimeni, se uită la tine ca un copil mare căruia i-au rămas pantalonii prea scurți, știe să asculte și, în general, își vede de treaba lui. Foarte muncitor la antrenamente, extrem de laborios pe teren, în timpul partidelor, Rednic creează pentru început impresia că aleargă prea mult fără balon, dar jocul lui e rodul unei gîndiri tactice foarte bune, pentru că e nevoie și de un „satelit rătăcitor", care să surprindă. Curios, dar m-am apropiat de el prin Bölöni. De cîte ori eram cu națională în deplasare, îi vedeam stînd tot timpul împreună : la masă,

în autocar, în pauza de antrenamente, ba chiar și în camera de hotel. „Cînd te-ai împrietenit cu Bölöni ?" l-am întrebat într-o bună zi de iulie, în București, cu puțin timp înainte ca Dinamo să plece într-un turneu în Belgia.

„În 1981, cînd a fost rechemat la națională. De atunci pot spune că sîntem aproape nedespărțiți. Chiar și familiile noastre s-au împrietenit : cînd ne permite programul, și-așa încărcat, eu îl vizitez la Tîrgu Mureș iar el îmi întoarce vizita la Hunedoara, unde stau părinții și sora mea. Acum, ce-i drept, îmi vine mai greu, pentru că mi-a născut soția și tot timpul nostru liber e în funcție de ăla mic".

Îl rog pe Rednic să mă ajute să-i trimit ceva de citit amicului său, cu care se va vedea la Bruxelles. Vreau să-i ofer ultima carte a lui Arthur Conan Doyle, „Aventurile brigadierului Gérard", dar îmi spune că Loți preferă cărți istorice. Mai caut prin bibliotecă, însă Rednic mă sfătuiește să mă las păgubaș. Pînă la urmă îi dau ultimul Almanah Luceafărul (unde am scris un alt episod din serialul de față, dînd și fotografia lui Bölöni), o carte de Victor Beda și un roman istoric englez. Așa cum îl cunosc,

Un moment de neuitat : Stoica, Ducadam și Iovan arătînd Cupa Campionilor Europei miilor de suporteri veniți pe Aeroportul Otopeni în acea noapte de mai...

dornic de informare, sînt convins că mai intîi le va citi Rednic...

●

Simbătă, 9 iulie 1988, îi telefonez lui Ducadam, la Arad. Îl rog să interpreteze rolul principal în comedia mea „Și Napoleon juca fotbal", aflată în pregătire la Teatrul „Constantin Tănase".

Fostul mare portar acceptă cu plăcere. Cu gîndul la el, am rescris o bună parte a piesei, al cărei erou principal era inițial vîrf de atac; acum l-am făcut portar, reeditînd în final episodul memorabil al celor 4 lovituri de la 11 metri pe care stelistul le-a apărat în finala de la Sevilla. O legendă trebuie întreținută veșnic.

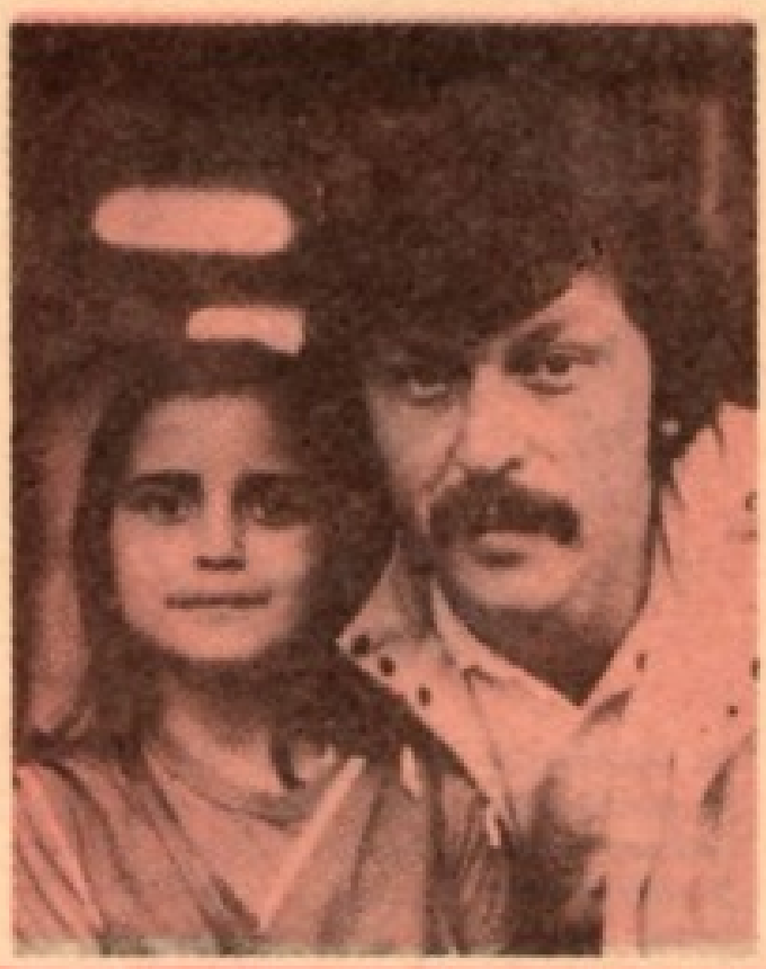

Cine nu-și dorește un autograf de la „eroul din Sevilla ?" — și micuța microbistă Lena Clement l-a obținut, mai ales că Ducadam are și el doi pușți acasă...

●

O figură uluitoare din jurul stadioanelor este Costică Șelaru. Omul lucrează pe undeva pe la Uzina Vulcan, dar pasiunea pentru fotbal l-a transformat într-un adevărat argint-viu : are o ubicuitate incredibilă, îl poți găsi în mai multe locuri deodată. Ba aranjează locurile la masa presei pe stadionul din Regie, ba se ocupă de gazonul (și așa excelent !) de la Victoria, ba îi așteaptă pe cei de la Sportul Studențesc, la miezul nopții, pe Aeroportul Otopeni, ba însoțește Steaua la Monte Carlo, pe banii lui, firește.. Aflu că în 1984, la Turneul Final de la Paris, a izbutit să facă rost de un ecuson special și a văzut finala din loja oficială : acolo, Costică al nostru era în elementul lui, cu un talent de organizator fenomenal aranjînd și așezînd în fotolii toate oficialitățile europene prezente de la politicieni și pînă la conducerea U.E.F.A.! Și culmea e că nu știe o boabă franțuzește !

●

În toamna lui 1987, în preziua meciului Albania-România, ne răsfățam la razele palidului soare care mai pîlpîia pe terasa Casei de oaspeți din Vlora. În vale, peisajul era de o sălbăticie proprie cărților celor dintîi romantici : Marea Ionică se zbuciuma de stînci, o vegetație meridională încă luxuriantă împrospăta aerul sărat al țărmului, în zare năluceau cîteva vapoare albe de coastă. După masa de prînz îl văd pe Em. Jenei vorbind cu un necunoscut : un om în vîrstă, cu părul alb, foarte elegant îmbrăcat. Român nu era, albanez nici atît, poate că fusese trimis de spanioli să ne spioneze mișcările ?! Nu, nici vorbă de așa ceva : omul era reputatul Szeppeszi, fost crainic al radiodifuziunii ungare, actualmente președinte al Federației de Fotbal din țara vecină. Antrenorul nostru a făcut prezentările și s-a retras pentru a comunica

jucătorilor programul. Am rămas la măsuța de pe terasă impreună cu oaspetele maghiar, care venise in calitate de observator UEFA. Într-o engleză impecabilă, omul m-a intrebat ce face Eugen Barbu, așa din senin. „De unde il cunoașteți ?" — a fost prima mea reacție. „Personal nu il cunosc — mi-a răspuns — dar știu că l-a criticat foarte tare pe Ștefan Covaci, in urmă cu cițiva ani". Am spus că așa sint pasiunile fotbalistice la noi, multe mai scrie omul la supărare, dar Barbu și Covaci s-au impăcat intre timp, sint cei mai buni prieteni.

Este absolut convins că echipa noastră va ciștiga datorită nivelului general mult superior al fotbalului românesc, dar și din cauza valorii individuale continentale a unor jucători ca Bölöni, Hagi, Lăcătuș, Klein, Iovan, Belodedici...

„Aplauze pentru invingătorii de la Sevilla" — sub acest titlu ziarul „El Deporte" din Barcelona a consacrat două pagini meciului memorabil in care Steaua a invins-o pe actuala campioană a Europei, P.S.V. Eindhoven (august, 1988)

●

În iulie 1988 mă aflam cu familia în concediu la Predeal. În holul Hotelului „Carmen" dau nas in nas cu regizorul Bițu Fălticineanu. „Vezi că după-amiază are Steaua meci la Sinaia" — îmi spune. Bineințeles că m-am dus, prea mi-era dor de fotbal, după o lună de pauză. În tribuna stadionului din Sinaia (una singură deci, pentru că restul locurilor sint la iarbă verde) s-au adunat vreo 5 000 de spectatori, localnici și turiști. Au avut loc tot felul de strigări populare, ca pe maidanele copilăriei, dar în limitele bunului simț. A doua zi mă duc spre cabana Forban, unde echipa își continua pregătirile : drum infernal, într-o pantă de 45 de grade, cu serpentine ingreunate și de ploile care nu mai conteneau. Biata „Dacie" cu care veneam se opintea mai rău ca la raliul Castrol — noroc că nu conduceam eu, ci un localnic care știa rostul muntelui. Echipa, dealtfel, venise pină aici cu autocarul, după care s-a urcat intr-un camion militar puternic ca un avion, altminteri ar fi fost imposibil de ajuns. Acum văd roadele „amicalului" din ziua precedentă : Bumbescu a fost trimis urgent la București, unde i s-a pus piciorul în ghips, iar Lăcătuș a suportat o cusătură chirurgicală sub genunchi. Băieții muncesc pe rupte, îi așteaptă vremuri foarte grele in Cupa Campionilor Europeni. Zona e superbă, aerul e tare, terenul pare o „dumbravă minunată" în

În grădina casei lui Napoleon Bonaparte, un pui de ciine lup o zbughește zilnic spre stadion. Înaintea partidei pe care supercampioana noastră a susținut-o in Insula Elba (febr. 1988), Corneliu Vadim Tudor îi dă patrupedului ultimele indicații tactice.

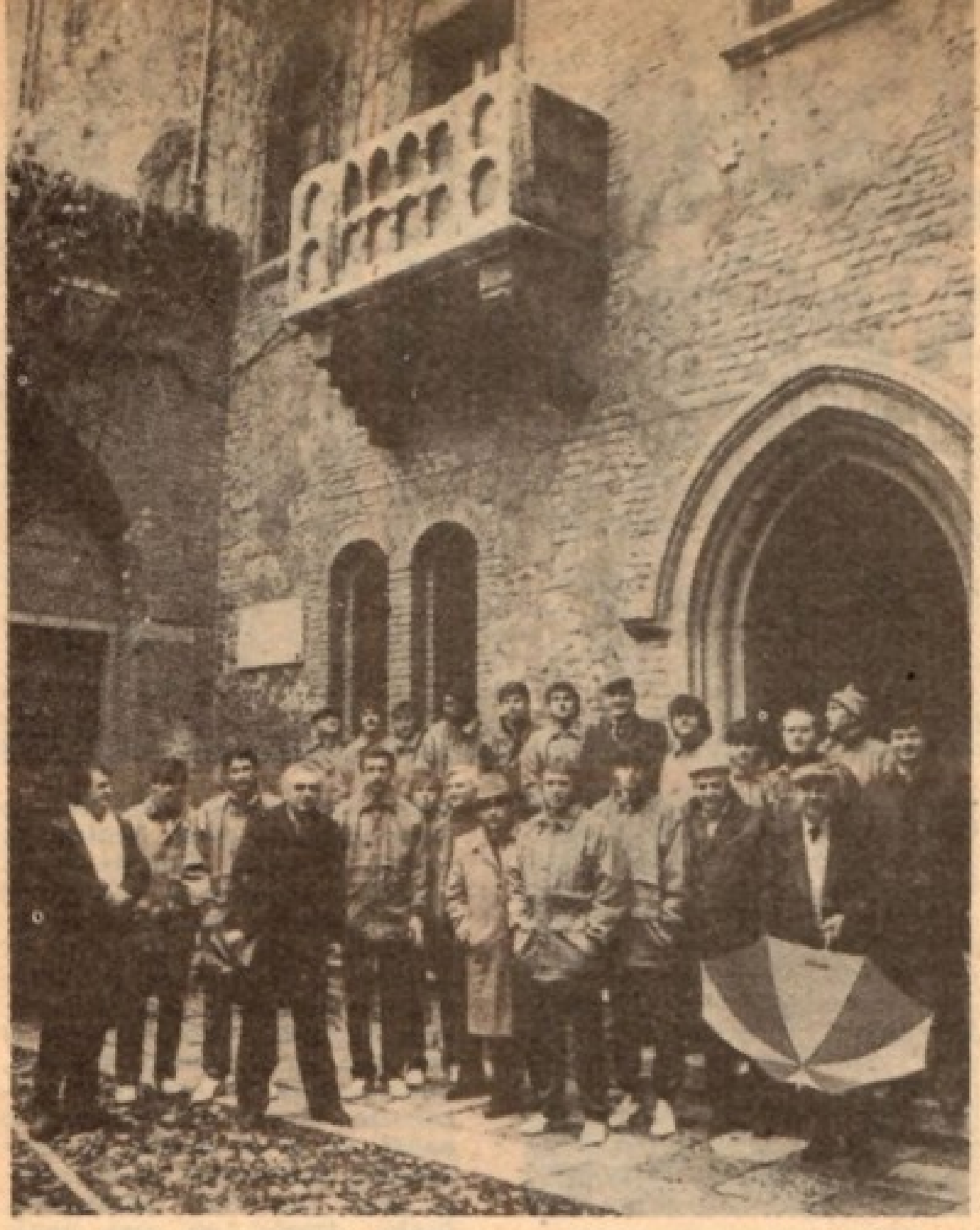

Ce poate fi mai romantic pentru 24 de bărbați decît o fotografie sub balconul Julietei din Verona ? Deși ploua mărunt, pot fi identificați alături de fotbaliștii de la Sportul Studențesc și următorii ziariști, suporteri și băgători de seamă : Corneliu Vadim Tudor, Gh. Mitroi, Fl. Rădulescu-Botică, Vasile Vlăduță, Ion Chelemen și Cornel Popescu-Nertea (cel cu umbreluța de soare).

mijlocul pădurii : cine dă mingea peste poartă riscă o intîlnire cu ursul, care bintuie pe aici în legea lui.

●

Ce legătură poate avea Don Quijote cu fotbalul ? Uite că are. Un manager spaniol, din Madrid, prieten bun cu Cornel Dinu, colecționează toate edițiile capodoperei lui Cervantes, care au apărut pînă acum în lume. Una dintre raritățile pe care le rîvnea era și ediția românească, așa că i-am îmbogățit colecția prin exemplarul din biblioteca mea. Cel mai fericit era simpaticul nostru antrenor, care a putut să-i mulțumească astfel amicului său pentru unele reale servicii pe care le-a adus fotbalului românesc.

●

În holul Hotelului „Hospitality Inn" din Glasgow curge o cascadă de toată frumusețea : stîncile sînt de fapt butaforie, din plastic și carton, dar apa și vegetația sînt cît se poate de adevărate. Ore în șir, amicul Viorel Păunescu se uita la cascadă, încercînd să-și imagineze cum va arăta ceva similar în marele hol al barului din Mamaia, pe care îl conduce. Pe lîngă priveliștea splendidă, o asemenea bijuterie decorativă mai aduce și o purificare a aerului, de care toți sîntem însetați.

●

Aș propune federației noastre mult călătorite ca denumirea „divizie" să fie înlocuită cu aceea de „ligă". Primul cuvînt sună prea milităros, pe cînd al doilea e folosit în toată Europa și exprimă mai bine împărțirea echipelor unui campionat.

●

Nedreaptă soartă au unii fotbaliști ! Datorită agresivității unor primitivi, jucători de mare talent, cum au fost Balaci și Pușcaș de pildă, s-au

Preparatorul fizic Florentin Marinescu făcînd pase magnetice unui cămilol în timpul unui turneu efectuat de fotbaliștii noștri în Israel. Îl asistă îngrijorat Ion Alexandrescu.

chinuit prin spitale, au incercat cu timiditate să revină pe gazon, după care s-au retras în anonimat. În vremea aceasta primitivii trăiau bine mersi, jucau și făceau alte victime. Pentru asemenea atentate la integritatea fizică și la valoarea sportului românesc, agresorii trebuiau suspendați pe viață. Fără discuție !

●

Una dintre marile întîlniri ale vieții mele a fost aceea cu estuarul fluviului Tejo, de lîngă Lisabona.

În ziua nefericitului meciretur pe care Steaua l-a avut cu Benfica, ambasada noastră din Capitala lusitană ne-a organizat o excursie cu autocarul, pînă la cel mai vestic punct al Europei — Cabo da Roca. Din expediție am făcut parte noi, ziariștii, și soțiile jucătorilor. Într-o micuță localitate de pe traseu, ghidul nostru portughez ne anunță că aici a locuit odinioară marele poet englez lord Byron. După numai cîteva minute, revine la microfon și ne anunță că localitatea a mai rămas în istoric și pentru faptul că poetul român cutare (adică subsemnatul) a vizitat-o în aprilie 1988. „Figura" mi-o făcuseră colegii Petre Cristea și Constantin Vrînceanu, mari amatori de farse. La Cabo da Roca, un minuscul birou de turism, aflat chiar pe malul Atlanticului, ne-a eliberat cîte o diplomă frumos caligrafiată, din care reiese că am vizitat cea mai vestică extremitate a continentului. Localnicii, oameni săraci, au învățat să scoată bani din orice.

●

Se fac poze, bineînțeles, dar cel mai harnic fotoreporter dintre toți este Vasile Căbulea, nicidecum Aurel D. Neagu de la „Sportul", care pozează pe alese, numai în funcție de preferințele și interesele sale (oricum, în august, cînd scriu aceste rînduri, n-am văzut încă nici o imagine luată atunci !). Pe drumul de întoarcere, trecem prin zona „Gura diavolului" — unde valurile oceanului izbite de stînci dezlănțuiesc un adevărat infern, într-o sălbăticie cu adevărat diabolică. La revenirea în Lisabona, un scurt popas pe malul fluviului Tejo, care îmbrățișează cu generozitate Atlanticul. De aici, din această zonă, au pornit Vasco da Gama, care a descoperit calea maritimă spre India, și Magellan, cel care a întreprins

— Julio Iglesias? Nu, de data asta vă cînta pentru dv. Belodediei !

prima călătorie în jurul Pămîntului, descoperind strîmtoarea ce îi poartă numele, după care a fost ucis în Filipine. Toate s-au schimbat pe aici, în decurs de aproape cinci veacuri de atunci, numai oceanul și fluviul au rămas aceleași, maiestuoase ca niște gigantice catedrale de apă.

Cu siguranță, dacă n-ar fi fost fotbalul, n-aș fi avut niciodată prilejul să văd asemenea miracole.

●

Și pentru că tot am vorbit de dezlănțuirea naturii, să pomenesc ceva și despre furtuna formidabilă care ne-a prins în portul Pireu, în martie 1987, chiar în timpul amicalului Grecia — România. Prima repriză a fost cum a fost, dar spre sfîrșitul ei au început să vină dinspre mare tornade de ploaie înspicate cu zăpadă, care i-a risipit rapid pe cei peste 6 000 de spectatori. La pauză, gazdele ne-au propus să se întrerupă meciul, la 0—0, nu s-ar fi supărat nimeni. Dar băieții noștri au vrut să joace, nu făcuseră atîta drum pentru a da bir cu fugiții, în fața unei ultime răbufniri a iernii. Ce a urmat după pauză întrece chiar imaginația autoarei romanului „La răscruce de vînturi" : rafalele de zăpadă au spart cîteva reflectoare ale nocturnei, mingea părea un balon colorat de copii, purtat după capriciile vîntului, bieții jucători, cu picioarele înroșite de biciuirea geroasă a zăpezii, își vîrau palmele sub tricouri, pentru a și le încălzi, dar și acestea erau ude leoarcă. În aceste condiții de-a dreptul dramatice, grecii au deschis scorul prin Saravakos. Mai erau numai vreo cinci minute de joc, îmi era teamă că luăm bătaie, nu credeam că se mai poate întîmpla nimic. Dar Horia Alexandrescu îmi spune, în cabina de sticlă unde eram adăpostiți : „Facem pariu pe 100 de drahme că egalează Hagi ?". Am făcut pariu, firește, convins că îl voi cîștiga, deși în fundul sufletului aș fi vrut să pierd, adică să egaleze Hagi. Nu încheiem bine rămășagul și micuțul nostru „copil minune" apucă o minge de pe la centru, driblează și pe mama lui, și pe tatăl lui, se luptă și cu năbădăiosul zeu al mărilor și, în sfîrșit, este trîntit în careu. Arbitrul local, Germanakos, nu-i mai poate favoriza pe ai săi, prea era lată, așa că dictează lovitură de la 11 metri. Și Hagi transformă impecabil, ușurîndu-mi buzunarul de 100 de drahme, cu care la Atena poți să-ți cumperi cel mult două înghețate. Atunci, la vestiar, mi-a spus Silviu Lung că e hotărît să se transfere la Steaua. Culmea este că după această baie de gheață jucătorii n-au avut nimic, în schimb noi, ziariștii, care am stat la adăpost și am băut ceaiuri calde, am luat cu asalt valiza cu aspirine a doctorului echipei.

Și să mai spună cineva că facem călătorii de plăcere !...

Corneliu Vadim Tudor

Sculpturi de Constantin Brâncuși

M. EMINESCU

Egipetul

Nilul mișcă valuri blonde pe cimpii
cuprinși de maur·
Peste el cerul d-Egipet desfăcut
în foc și aur ;
Pe-a lui maluri gălbii, șese, stufui
crește din adinc,
Flori, juvaeruri în aer, sclipesc tainice
în soare,
Unele-albe, nalte, fragezi, ca argintul
de ninsoare,
Alte roșii ca jăratic, alte-albastre,
ochi ce pling.

Și prin tufele de mături, ce cresc verzi,
adince, dese,
Păsări imblinzite-n cuiburi distind
penele alese,
Ciripind cu ciocu-n soare, gugiulindu-se
cu-amor.
Inecat de vecinici visuri, răsărit
din sfinte-izvoară,
Nilul mișc-a lui legendă și oglinda-i
galben-clară
Către marea liniștită ce ineacă a lui
dor.

De-a lui maluri sunt unite cimpii verzi
și țări ferice ;
Memfis colo-n depărtare, cu zidirile-i
antice,
Mur pe mur, stincă pe stincă, o cetate
de giganți —
Sunt gindiri arhitectonici de-o grovază
măreție !
Au zidit munte pe munte în antica
lor trufie,
I-a-mbrăcat cu argint, ca-n soare
să lucreze într-un lanț

Și să pară răsărită din visările pustiei,
Din nisipuri argintoase în mișcarea vijeliei,
Ca un gind al mării sfinte, reflectat
de cerul cald
Ș-aruncat în depărtare... Colo
se ridic trufașe
Și eterne ca și moartea piramidele-uriașe,
Racle ce incep în ele epopeea unui scald.
(fragment)

ION PILLAT

Din Bretania

Căsuțele cetăților bretone,
Cu spate-adus și șoapte guturale,
Se-nclină-n umbra naltei catedrale.

În zori de zi se impinzește marea.
Prin neguri zăbrelite de lumină
Bat clopote, blajine în surdină.

Nevestele pescarilor ce pleacă
Nu se bocesc, nu flutură batiste,
Simțind prelung cum se golește zarea.

Și in amurg, purtind copilu-n brațe,
Mai stau pe țărmul mărilor bretone,
ca pe vitralii ștersele madone.

VICTOR EFTIMIU

Parisul în ploaie

Aprindeți miresme trecutului mort,
Aduceți fanfare, fanfare !...

. . . . . .

O , albe regine de piatră, din parc,
Ce tristă privire în ochii deschiși
D-apururi, departe, în zare !

. . . . . .

Paris, te lăsasem înalt și superb
Cu aurul toamnei pe frunte...
Acum, primăvara ploioasă te-a strins,
Te-apasă, te frînge, te-nfringe.

. . . . . .

Reginele Franței se-neacă în plins !...

. . . . . .

Sînt iarăși în parcul în care Watteau
Surîde pavanelor duse
Dar unde-i mireasmă de flori și de fin !...

. . . . . .

În Luxemburg plouă. Nu-i nimeni,
nu-i nimeni.
Verlaine, melancolic, subt cerul ploios
Visează o rază de aur,
Laviile melancolic visează...

Palatul din suflet mi-l văd ruinat,
Grădina din mine e stinsă ;
Creșteau altădată garoafe și crini.
Acum mătrăgună și trestii ;
Pe turn filfiise un steag luminos,
Acuma o tufă de zdrențe.

. . . . . .

Se rupe din mine un cîntec senin
Zadarnic se-nalță... zadarnic...

. . . . . .

Reginele Franței se-neacă în plîns,
Aduceți fanfare ! fanfare !
Reginele Franței se-nceacă în plîns,
Verlaine melancolic oftează...

Parisul,... Parisul... Parisul e mort
E moartă și viața lui nouă...
Aprindeți miresme trecutului mort
Parisul... Parisul... Parisul e mort
Și plouă... și... plouă... și plouă...

Aprilie, 1913, Paris

„Flacăra", 4 mai 1913

Gheorghe Ionescu : „Paris"

HARALAMBIE LECCA

Plagiat

Mă plimb ca și tine-n Parisul,
Parisul tău splendid și-nalt ;
Dar nu ca să-i sorb paradisul,
Și-n patimi drăcești să tresalt.

Cînd plouă, — de plouă, — nu plouă
În parcul păzit de-un palat,
Și-n inima mea ruptă-n două
Și-n sufletul meu mutilat.

Cînd văd, tot ca tine, cum șade
Pe gînduri uritul Verlaine,
Aminte mi-aduc de balada,
Ci veșnicul vieții refren.

Iar cînd judec tot de departe, —
Nu el, nu Parisul e mort,
Ci atîtea iluzii deșarte,
Pe care-n dezgustu-mi le port.

„Flacăra", 18 mai 1913

IULIU CEZAR SAVESCU

La Polul Nord

La Polul Nord, la Polul la Sud, sub
stele vecinic adormite,
In lung şi-n lat, in sus şi-n jos,
se-ntind cimpii nemărginite,
Cimpii de gheaţă, se adorm
pe aşternutul mărei ud,
Cu munţi inalţi, cu văi adinci, la Polul
Nord, la Polul Sud.

Cind dintre munţii solitari ingălbeneşte
luna plină,
Vărsind pe albul dezolat o cadaverică
lumină,
Se văd ieşind ai mării urşi, cu ochi
de foc, cu paşii rari,
Cind dintre văile adinci, cind dintre
munţii solitari.

Şi dorm adinc, şi dorm mereu
nemărginirile polare,
Iar din prăpastiile-adinci se-aude-o
stranie vibrare,
Şi urşii albi, induioşaţi, intr-un oftat
adinc şi greu,
Se-ntind pe labe de sidef şi dorm
adinc şi dorm mereu !

GABRIEL DONNA

Nord letargic

Plecaţi pe balustrada fantasticului bord
Al vechilor trireme, anticii contemplară
Lucind in Ursa-Mică, albastra stea polară
Fixată-n nemişcarea letargicului Nord.

Sub lespezi dăltuite in gustul lor sever,
Sub largile pleoape inchise pe neant,
Ponoare fără număr, pe ţărmul celălalt,
Au dus stabilitatea figurilor din cer.

Dar dacă ochii-aceia vreodată s-ar
deschide
In veacuri viitoare, privirile stupide
Ar căuta zadarnic, spre-acelaşi Nord,
Polara.

Zadarnic Salomeea cu ochii-i in migdală
Ar căuta langoarea-i de moarte-orientală,
Iar steaua-i confidentă, consolatoarea,
clara...

Ion Andreescu : „Iarnă la Barbizon"

TRAIAN DEMETRESCU

Pe lacul Thum

(Thumsee)

Alunec, in luntre, pe lac,
Şi umbra pe apă s-aşterne ;
In juru-ne Alpii-şi desfac
Privelişti eterne.
Şi cerbii pe ripe se suie,
Aiurea pierzindu-se-n cete,
Pe mal stau, glume să-şi spuie,
Grămadă de fete.
Mi-e sufletul plin de uimire
Şi-mi zic iar, ce veşnic imi zic.
„In lume e numai iubire,
Iar restul — nimic !"
Departe o ţiteră plinge
Accente nebune de patimi ;
In sufletu-mi singur se stringe
O lume de lacrimi...

Reichenhall, 1894

„Adevărul" 25 iulie 1894

SFINX

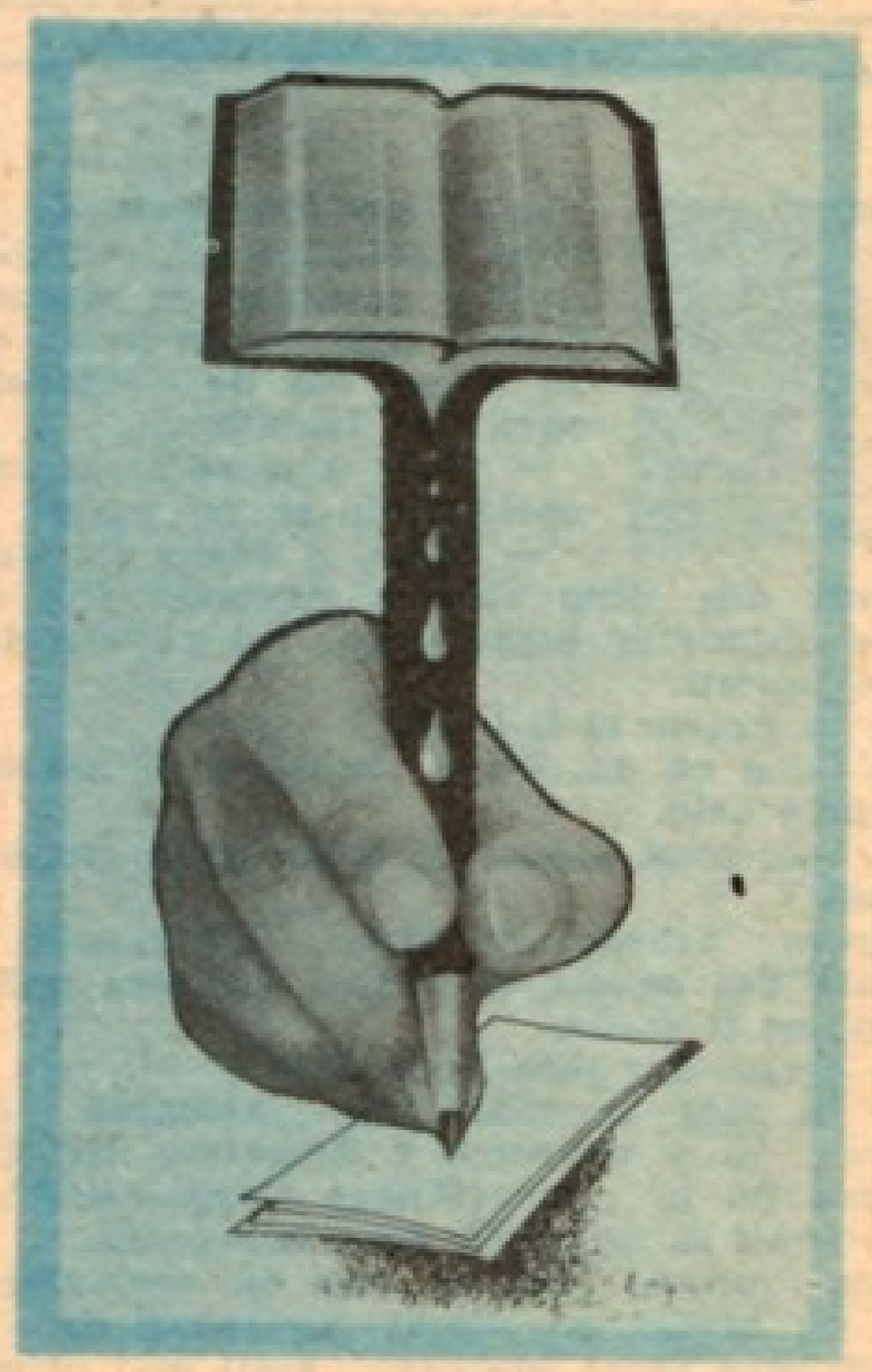

SFINX

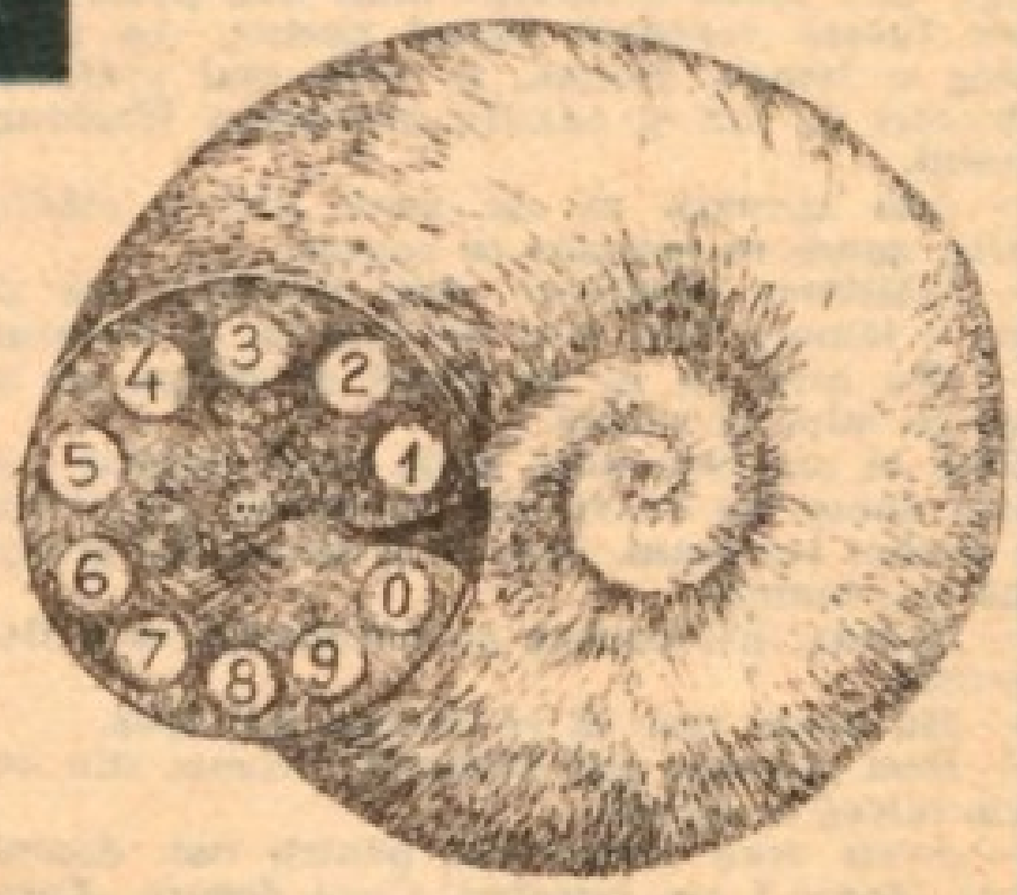

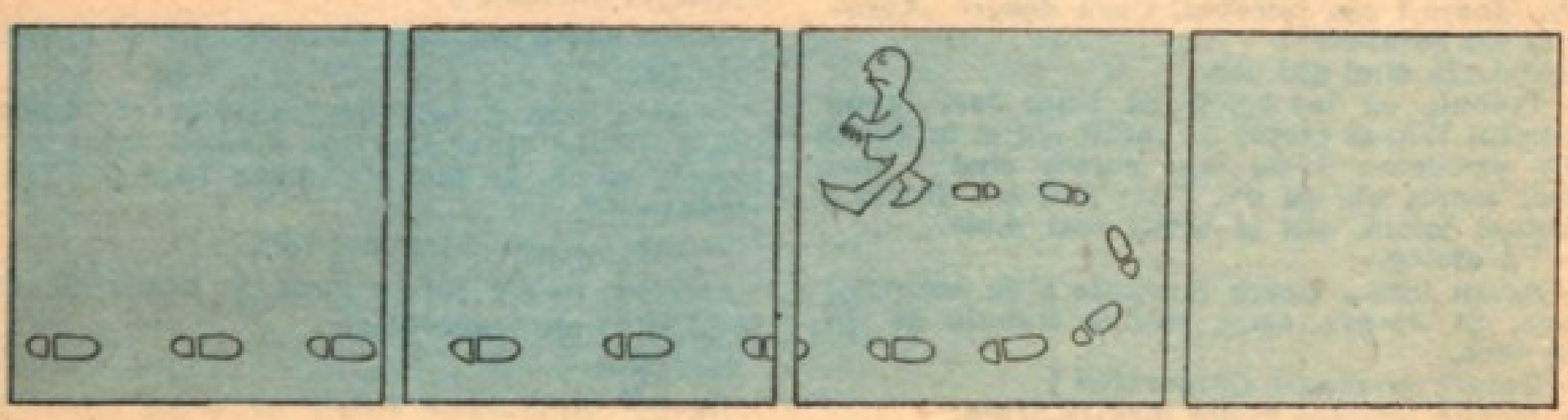

EDWARD D. HOCH

DACĂ TE ABAȚI

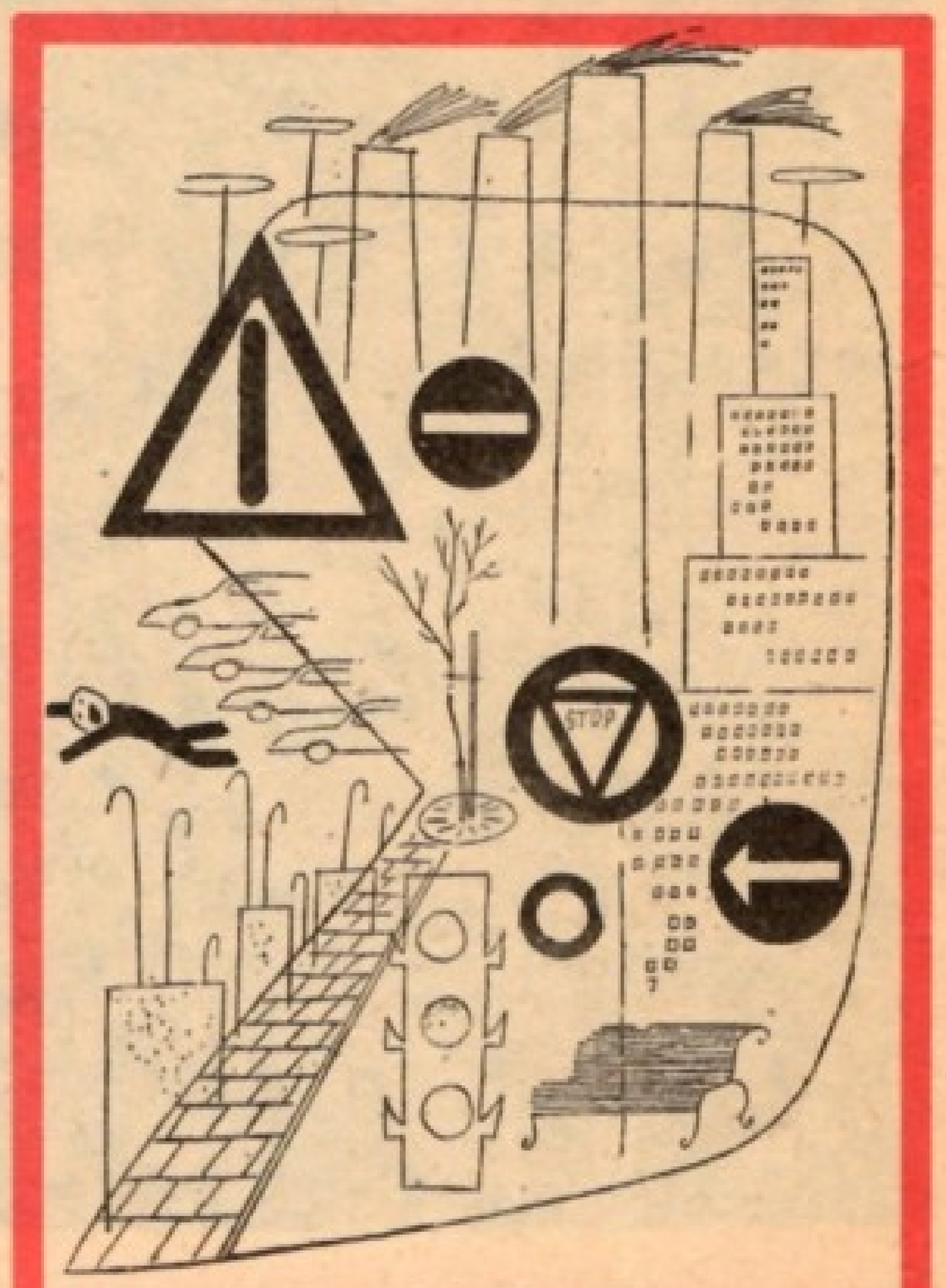

Tocmai mă întorceam de la hotelul „Mayflower", unde am avut o întîlnire cu oamenii lui Nader, cînd m-am trezit chemat în biroul lui de colaboratorul meu Ray Larson.

— Cum a mers? întrebă el sprijinindu-se de scaun.

— Bine, e vorba de un trust chimic din Ohio care a deversat într-un lac niște chimicale otrăvitoare. Au nevoie de ajutorul nostru.

— Și putem să li-l dăm?

— Cred că da. După masă o să mă uit puțin prin acte.

— Dar pînă atunci ai puțin timp, pentru altă treabă?

Spuse aceasta cu atîta indiferență, încît mi-am dat seama că numai de ceva indiferent nu putea fi vorba.

— Sigur, dar care-l povestea?

— În sala de conferințe așteaptă Glenda Moore. Ți-o amintești? Secretara lui Charles Wheat de la „Care-Wheat Corporation". Cred că a venit să ne spună ceva interesant.

L-am urmat pînă în sala de conferințe care era un birlog cu pereți capitonați și o masă lungă care făcea încăperea mult mai primitoare decît fusese vreodată biroul nostru. La geam stătea o femeie blondă, la ceva mai puțin de patruzeci de ani și admira panorama Washingtonului.

— Aici aproape că nu aveți nici o clădire înaltă, spuse ea aproape cu reproș.

— Înălțimea clădirilor este limitată aici de lege, o lămuri Ray. Aici nu este ca la Houston.

— Nu este, fu ea de acord și începu să mă bage pe mine în seamă.

Fața ei era cam prea mult ovală pentru a se putea spune de ea că era frumoasă. Avea însă un zîmbet fascinant, care ar fi sculat din groapă pînă și o mumie.

— Glenda, ți-l prezint pe partenerul meu Dan Summit.

— Mu bucur tare să vă cunosc, am spus.

— Deci „Larson and Summit"! Acum știu numele întreg al firmei.

— Aveți vreo informație pentru noi, domnișoară Moore? am întrebat. Ceva despre „Care-Wheat Corporation"?

Încuviință dînd din cap.

— Trebuie să înțelegeți că i-am fost loială domnului Wheat vreme de mulți ani și în foarte multe probleme. I-am luat partea cînd a fost atunci cearta aia cu dv. I-am fost tot timpul o secretară loială, atît și nimic mai mult.

— Vă-nțeleg...

— Acum însă... Acum lucrurile s-au schimbat cumva. Și despre acest cumva trebuie să vă spun ceva.

— Despre produsele Corporației?

— Despre testarea noilor medicamente.

— Ce-i cu ele?

— Încearcă un medicament nou AV-5. Este destinat pacienților în vîrstă aflați într-un stadiu incipient de senilitate. Am dovezi că acest medicament a fost testat pe oameni dintr-un cămin de bătrîni din San Diego, fără consimțămîntul acestora.

— Păi, dacă sînt senili, cum și-ar putea da consimțămîntul?

— Dacă ei sînt senili, acordul pot să și-l dea rudele cele mai apropiate. În unele cazuri tratamentul a fost aplicat chiar după ce rudele și-au exprimat dezacordul față de acest procedeu. Pacienții au murit bine-nțeles din cauza efectelor secundare.

— Ne puteți pune la dispoziție nume și date?

— Da.

— Asta este o acuzație foarte gravă, domnișoară Moore, îi atrase Ray atenția. Aș zice că trebuie să fie de față și Audrey pentru a lua o stenogramă.

— Știu că este, răspunse fata.

— Cînd ne-ați putea pune la dispoziție numele și datele respective?

— Mîine.

Deveni dintr-odată foarte nervoasă. Scormoni

DIN DRUMUL TĂU...

repede prin poşetă şi scoase un pachet de ţigări.

— Listele cu programările testelor cu substanţa AV-5 vi le pot da mîine.

— Dar acum unde sînt ?

— Nu puteam risca să le iau cu mine în avion, răspunse ea vag. Le-am trimis de aceea unui prieten de-al meu din Washington. Urmează să le iau astă seară la ora zece de la el.

— O să dormiţi mai liniştită dacă scăpaţi de ele. Să mergem împreună să le luăm în seara asta. N-ar fi mai bine ?

— Da, cred că ar fi, fu ea de acord.

— Unde locuiţi ?

Avu un moment de ezitare.

— Ne întîlnim la hotelul „Griffin", lîngă sensul giratoriu Dupont.

— Ştiu unde vine, am răspuns.

— La cît ?

— La unsprezece.

După ce Glenda a plecat, Ray m-a privit fix.

— Ce părere ai de treaba asta, Dan ?

— Cred că pînă la urmă tot îi venim de hac lui „Care-Wheat Corporation". Poate...

Pentru a înţelege mai bine sentimentele mele faţă de „Care-Wheat Corporation" trebuie să vă întoarceţi cu cîtva timp înapoi. Pe vremea cînd eu şi Ray Larson ne întorceam din Vietnam după terminarea războiului aceluia fără noimă, de neînţeles. La Washington aveau loc schimbări mari. Nixon a trebuit să plece. Partizanii protejării mediului înconjurător erau tot mai puternici. Ralph Nader era avocatul care apăra interesele consumatorilor. Eu şi Ray Larson fondaserăm firma „Larson and Summit", cu o grămadă mică de obiecte primite din donaţii şi o grămadă colosală de vise.

Firma noastră controla calitatea produselor destinate pieţii, venind astfel în sprijinul cumpărătorilor. Ni se spunea „consumiştii", care era o denumire la fel de bună sau la fel de rea ca toate celelalte.

Prima firmă pe care am luat-o în colimator a fost „Care-Wheat Corporation", un conglomerat născut din fuzionarea uzinelor chimice „Care" cu Societatea farmaceutică „Wheat". În ultima perioadă firma începuse să fabrice produse medicamentoase, mase plastice, pe lîngă o duzină de alte produse noi. Secţia de mase plastice confecţiona încuietori speciale pentru uşile de la tuburile protectoare împotriva radiaţiilor. Numai că încuietoarele încetau să funcţioneze la scurt interval de la montare, ceea ce a dat naştere la multe cazuri de iradieri periculoase. I-am obligat să retragă produsul de pe piaţă şi să schimbe toate încuietoarele vîndute. Rezultatul acţiunii noastre a fost că firma „Larson and Summit" şi-a cîştigat o mare repu-

taţie, dar şi un duşman pe viaţă şi pe moarte din partea lui „Care-Wheat Corporation".

În ultima vreme reputaţia noastră a crescut şi mai mult. Ray scrisese şi lecturase cîteva manuale pentru cumpărători, fapt care ne-a mărit cîştigurile. Cu toate astea nici unul dintre noi nu s-a îmbogăţit. În general noi întreprindeam diferite operaţiuni din care nu pica nici un cîştig. Veniturile de pe urma cărţilor şi a prelegerilor, precum şi donaţiile ocazionale ne asigurau necesarul pentru bunul mers al biroului nostru de la Washington, cu doi avocaţi şi o secretară cu normă întreagă şi cîţiva cu jumătate de normă.

Din punct de vedere financiar Ray o ducea mai greu decît mine. Avea o nevastă şi doi copii care urmau ca în scurtă vreme să dea la facultate. Eu tot ce aveam era o căsnicie ratată, o ex-nevastă prea mîndră pentru a accepta să-i plătesc pensie alimentară şi o cămăruţă.

Şi iată-ne acum din nou faţă în faţă cu „Care-Wheat Corporation"...

— Ce crezi, de ce vrea să-şi bage şeful la fund ? întrebă Ray.

— Eu de unde să ştiu ? Poate s-a hotărît să se întoarcă la soţie. Eu de unde să ştiu ? Important e că a venit la noi, nu ?

La zece şi jumătate cînd am pornit din cămăruţa mea din cartierul Georgetown socoteam că întîlnirea mea cu Glenda Moore va constitui începutul a ceva măreţ. Şi chiar aşa a şi fost. Dar nu cum îmi închipuiam eu.

În holul hotelului „Griffin" nici urmă de Glenda. Am cerut la recepţie numărul camerei domnişoarei Moore, dar ea nu locuia acolo. Am mai aşteptat cîteva minute, după care am plecat. Lîngă blocul de vizavi se adunase o mulţime de oameni, maşini ale poliţiei şi o salvare cu becul aprins deasupra.

Am îngheţat la gîndul că bănuiam pe cine am să găsesc acolo.

Pe trotuar zăcea Glenda Moore lovită mortal...

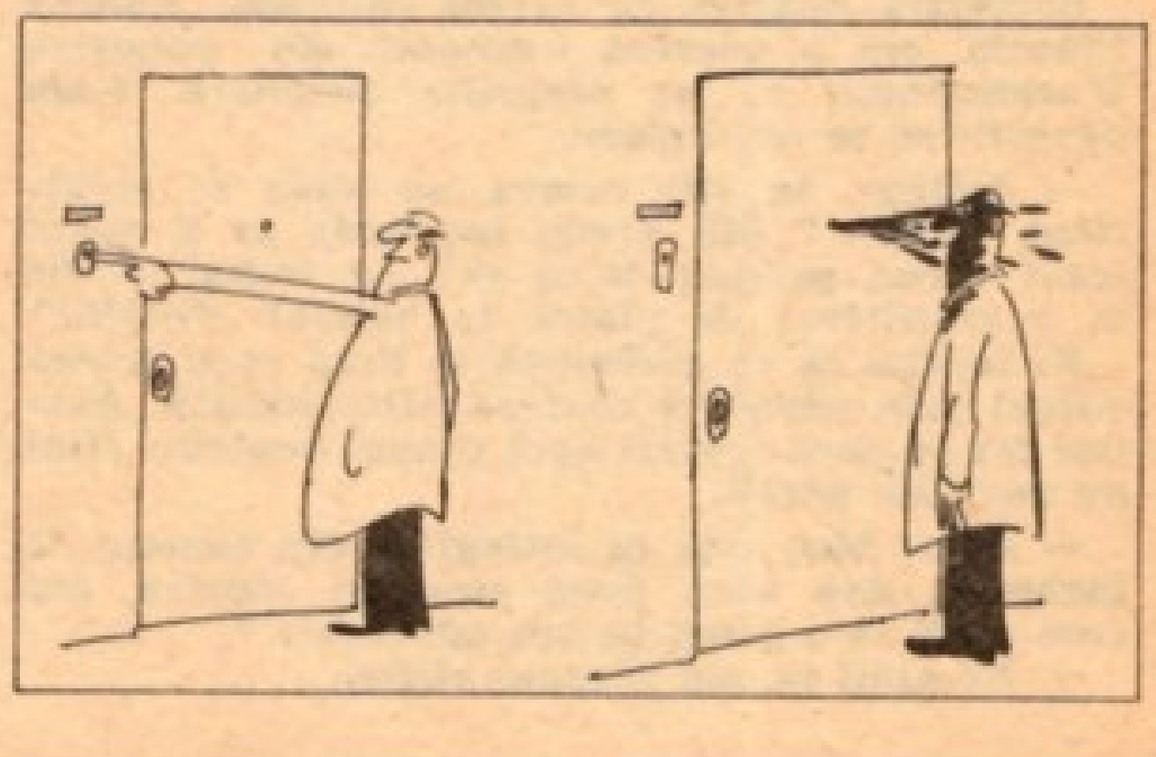

În primăvara aceea pe străzile Washingtonului avuseseră loc incredibil de multe crime. Poliția era de părere că uciderea Glendei Moore constituia o altă tragedie regretabilă.

— Eram atît de aproape ! îmi spuse Ray în dimineața următoare. Al naibii ghinion !

M-am așezat pe marginea biroului lui și mi-am aprins o țigară.

— Nu cred în noroc sau ghinioane, cel puțin nu în cazul ăsta, am răspuns încet.

— Crezi că și-a vîrît coada „Care-Wheat ?" Crezi că au ajuns pînă acolo încît să-și ucidă martorii ?

— După cîte mi s-a spus, la căminul de bătrîni au fost uciși deja oameni, iar alte crime nu sînt departe...

— Hm, făcu Ray, nu-mi rămîne altceva de făcut decît să fiu de acord cu tine. Și mai departe ?

— Glenda Moore ne-a spus că a trimis listele prin poștă unui prieten. Urma să le ia de acolo aseară și să se întîlnească cu mine la hotelul „Griffin". Dar ea nu locuia acolo. Poate s-a înregistrat sub alt nume, dar pentru că a fost asasinată în plină stradă este mai mult decît probabil că asta s-a întîmplat în timp ce venea din oraș, unde locuia, pentru a se întîlni cu mine.

— Dar unde ar fi putut să locuiască ?

— După felul cum admira panorama Washingtonului cred că se afla pentru prima dată aici. Cu toate astea, cînd i-am propus să ne întîlnim, ea a indicat hotelul „Griffin". Mai mult ca sigur că nu dorea să umble prea mult singură prin oraș, trebuie că locuia foarte aproape de locul în care a fost ucisă. Poate chiar pe aceeași stradă cu hotelul. Mă duc să mă conving.

— Fii cu grijă, Dan, mă avertiză Ray.

Nimeni nu văzuse atacul asupra Glendei Moore. Era înțepată în piept. În inimă. Poșeta deschisă o găsiră pe aceeași stradă, ceva mai departe. La prima vedere părea că a fost un furt obișnuit, că hoțul fusese cuprins de panică în momentul cînd ea a început să țipe și să se apere. Portmoneul cu cincizeci de dolari rămăsese în poșetă.

Mai mult ca sigur că asasinul căutase altceva, ceva mult mai important decît banii.

Trebuia să aflu unde locuise și la cine. Trebuia să aflu dacă lista celor cu AV-5 fusese în poșetă în momentul în care au ucis-o. Cînd poliția a dat peste cadavrul ei, nu era acolo.

Secretara noastră cu normă întreagă, Audrey Lincoln, era o negresă frumoasă. Ea cunoștea Washingtonul ca pe propriile buzunare. I-am povestit ce se întîmplase.

— Audrey, tu știi cumva pe unde se închiriază camere ? Știi vreun loc unde ar fi putut locui vreun prieten de-al ei ? Ar trebui să fie la o azvîrlitură de piatră de hotelul „Griffin".

Ea începu să se gîndească în timp ce-și trecea stiloul prin părul cu coafură afro-asiatică. Același toc cu care urmări apoi planul orașului aflat pe unul din pereți.

— Acest bloc este în întregime din camere de închiriat. Are vreo două sute de camere, dar cum vreți să o găsiți pe cea adevărată ?

— Ne ajuți tu, am răspuns rîzînd.

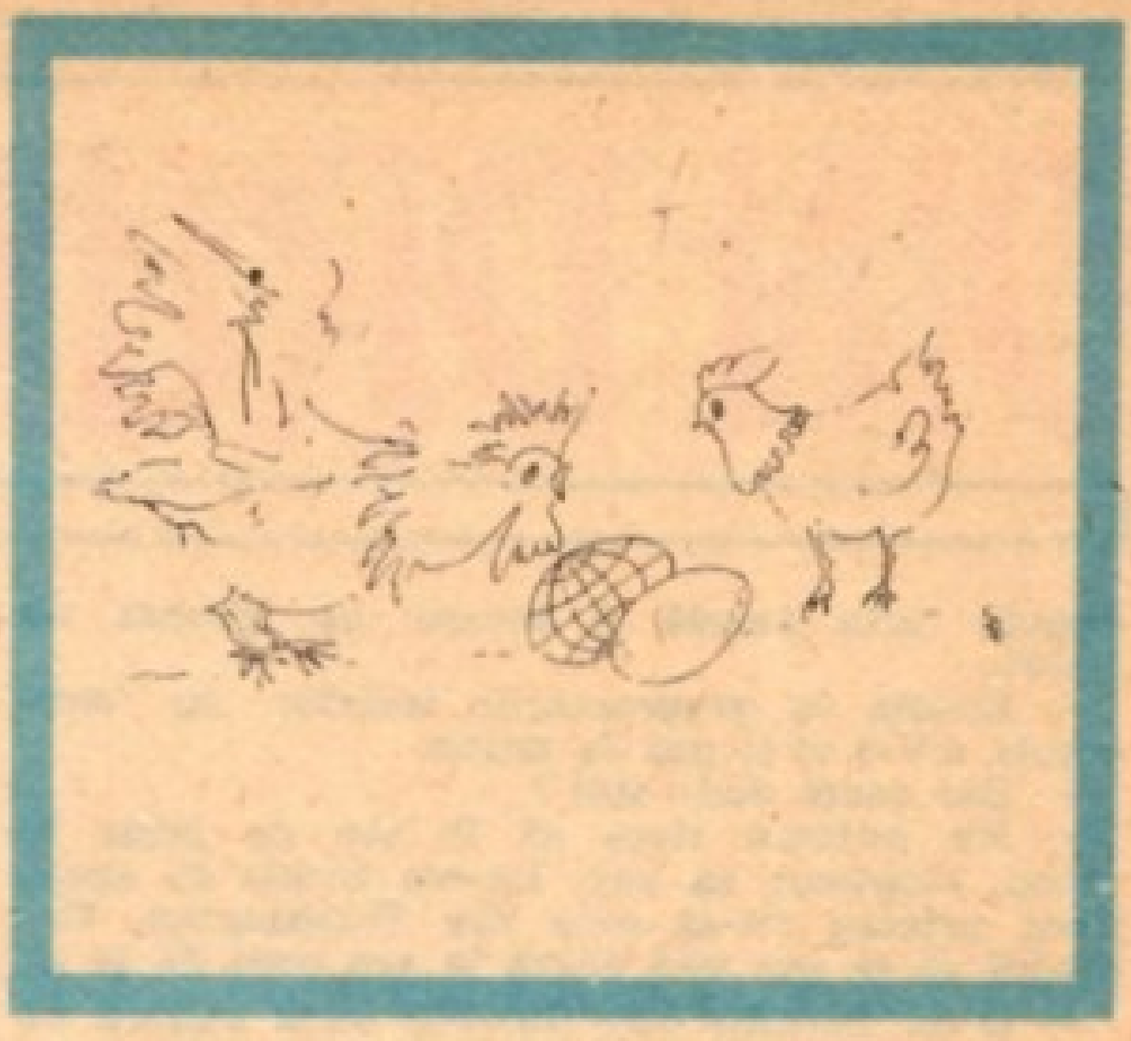

deea mea a fost simplă.

Am plecat de la faptul că Glenda se afla pentru prima dată la Washington așa că persoana la care a locuit trebuie să fi fost un cunoscut de-al ei din Texas. Poliția spusese că nu se prezentase nimeni să declare dispariția ei, ceea ce înseamnă că omul acela se temea s-o facă.

— Trebuie să cauți pe cineva din Texas, sau măcar pe cineva care a trăit la Houston sau prin împrejurimile lui înainte de a veni la Washington, am început eu instruirea lui Audrey. Află-i mai întîi pe toți cei care se numesc Moore, ar putea să-i fie rude sau cunoscuți. Eu am să întreb taximetriștii dacă vreunul din ei nu a dus cumva zilele trecute pe cineva de la aeroport la una din casele din zonă...

Am găsit relativ destul de ușor ceea ce căutam. Glenda sosise cu o zi înainte de a ne vizita. Cînd am ajuns la blocul respectiv, Audrey era deja acolo și discuta cu portarul.

— Ai avut noroc ? am întrebat-o.

— Aici nu locuiește nici un Moore, dar portarul își amintește de o femeie care a venit aici în urmă cu două zile. Avea cu ea numai un geamantanaș.

Portarul încuviință dînd din cap, dar fără să scoată un cuvînt.

— La care apartament s-a dus ?

— Nu-mi amintesc exact.

— Femeia aceea a fost ucisă aseară. Dacă nu reușiți să vă amintiți, o să vă ajute poliția s-o faceți.

— Eu nu vreau să am nici un fel de probleme, spuse portarul nervos.

— Atunci fiți bun și spuneți-ne la care apartament s-a dus !

— Cred că la douăzeci și cinci...

Apartamentul se găsea la etajul al doilea. Casa era veche dar curată, cu coridoare bine luminate. Am bătut la ușă fără să știu precis ce anume doream. Bărbatul care deschise era suplu și avea părul de culoare deschisă. Accentul lui aminti mai mult decît cîntat de a vorbi al texanilor.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă el.

— Sînt prietenul Glendei Moore, am răspuns privindu-l fix în ochi.

— Nu-mi întindeți o cursă ? De ce ați venit și cine sînteți ?

I-am arătat legitimația.

— Sînt Dan Summit de la firma „Larson and Summit. Sau aţi auzit deja de noi ? !

— Eu nu citesc gazetele.

M-am proptit cu umărul în uşă.

— E interesant că nu aţi spus nimănui că locuieşte aici.

— La dracu, daţi-vă la o parte !

Încercă să închidă uşa dar fu prea tirziu.

— Ştiu că a locuit aici. Şi mai ştiu şi că de aici a ieşit cu cîteva minute înainte de unsprezece pentru a traversa strada şi a se întîlni cu mine la hotelul „Griffin".

Încercă mai departe, zadarnic, să închidă uşa.

— Dv. sînteţi cel cu care trebuia să se întîlnească ?

— Aţi grăit adevărul adevărat.

— Fie, atunci intraţi.

Locuinţa era mobilată cu cîteva lucruri care nu mergeau unul cu celălalt şi toate la un loc nu mergeau cu actualul chiriaş. Totul arăta că nu locuia demult aici.

— Dv. aţi fost prietenul Glendei Moore ? am întrebat.

— Cîndva am lucrat cu ea la „Care-Wheat". Numele meu este Howff.

Virsta lui era greu de precizat, dar se putea aprecia că era cu vreo cinci ani mai mic decît Glenda.

— A locuit aici cu dv., nu-i aşa ? l-am întrebat în timp ce îmi plimbam privirea peste patul dublu.

— Da... da... A locuit. Eram prieteni de multă vreme.

— Dar pe dv. ce v-a adus de la Houston la Washington ?

— Am fost salariat al lui „Care-Wheat", dar am fost concediat. Am sperat că aici am să pot intra la vreo instituţie de stat dar pînă acum n-am reuşit.

— De cînd sînteţi aici ?

— De trei luni, din iarnă.

— Glenda Moore n-a fost de acord cu concedierea dv. ?

Tăcu o clipă.

— N-a prea fost...

Am dat din cap nehotărît. Spusele lui mă făceau să înţeleg de ce Glenda s-a întors atît de brusc împotriva patronului ei. Pentru că acesta îi alungase bărbatul pe care-l iubea, obligîndu-l astfel să plece din Houston. Pentru o femeie de virsta Glendei asta s-ar fi putut transforma într-o tragedie.

— V-a trimis Glenda ceva în ultima perioadă ?

— Da, săptămîna trecută.

— Cumva o listă referitoare la testarea medicamentelor ?

— Se pare că ştiţi totul.

— V-a spus că vine să se întîlnească cu noi ?

— Mi se pare că a amintit ceva. I-am spus să fie cu băgare de seamă, străzile sînt aici foarte periculoase.

Cînd vorbea se uita în altă parte, nu în ochii mei.

— Dar nu cumva a omorît-o vreun vagabond şi dv. ştiţi deja ?

George Howff se uită mai întîi la mine apoi la Audrey ca şi cînd aştepta ca Audrey să-i spună ceva, dar Audrey rămase mută.

— Nu ştiu cine a ucis-o...

— Dacă aţi fi crezut că a fost un jaf obişnuit nu aţi avea nici un motiv să nu anunţaţi poliţia. Numai că dv. aţi preferat să tăceţi milc pentru că v-aţi zis că a intrat pe mîna Corporaţiei. Nu am dreptate ?

— Eu...

— Uitaţi care-i treaba, domnule Howff. Întreaga afacere poate ajunge în faţa unui comitet al Senatului iar dv. va trebui să depuneţi mărturie în faţa lui şi a camerelor de televiziune. V-ar plăcea mai mult aşa ?

— Nu, veni răspunsul lui.

— A lăsat ceva aici cînd a plecat să se întîlnească cu mine ?

— Numai geamantanul ăsta.

Nu era încuiat, aşa că l-am deschis. Înăuntru se găsea o poşetă din piele maron şi un bilet de avion, obiecte de cosmetică, haine şi tot arsenalul de prostii pe care femeile le poartă pe dedesubt. Nici vorbă de vreo listă cu AV-5, fapt care mă conduse la convingerea că ea se afiase în cealaltă poşetă.

— Sigur aţi deschis scrisoarea pe care v-a trimis-o Glenda. Ce era înăuntru ?

— Prea mult n-am înţeles. Erau cîteva liste cu nişte însemnări despre testările cu AV-5. Mai era şi numele unui doctor, se numea Memlo şi era din San Diego.

— Asta-i exact ce-mi trebuie !

Am împărţit treburile cu Ray Larson iar a doua zi dimineaţa am luat avionul spre San Diego. Am aterizat la Lindbergh Field. Am închiriat o maşină şi am aflat destul de repede că doctorul Memlo Carlos era directorul căminului de bătrîni cu numele „Portul fericirii — Institut pentru bătrîni". Titlul acesta se afla scris deasupra intrării, de unde se vedea portul şi partea de jos a oraşului.

SORIN TRUŞCĂ

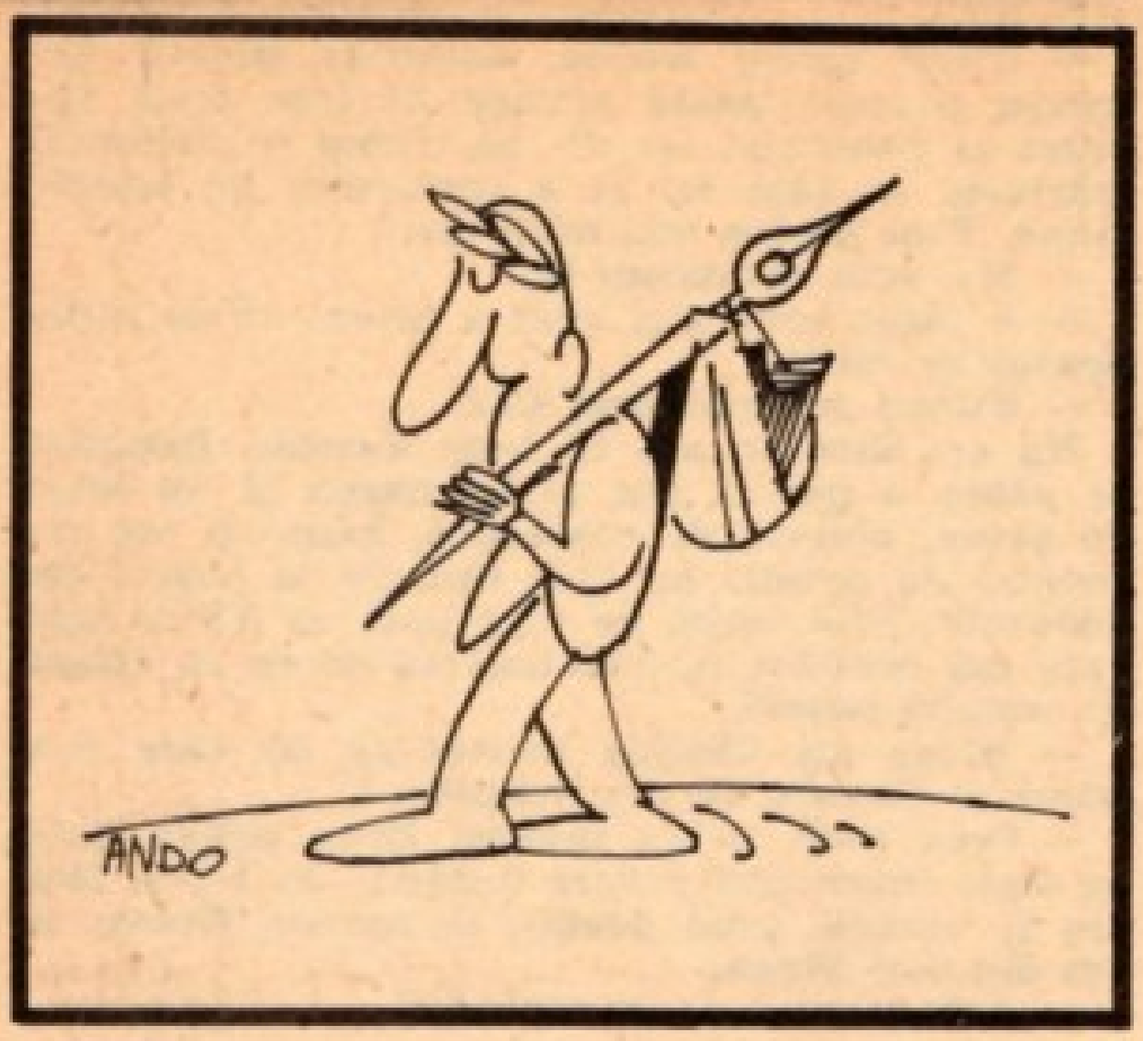

Doctorul Memlo avea mustață neagră și fruntea înaltă. Eram convins că de la fereastra din biroul lui se vedea cea mai frumoasă priveliște asupra portului San Diego. Era tipul de om care strîngea pentru el tot ce era mai bun.

— Am auzit de dv., domnule Summit, zise. Sînteți unul dintre consumiști.

Era ocupat cu clasificarea unei grămezi de cărți de cont, la mine uitîndu-se din cînd în cînd.

— Mă bucur că faima mea a ajuns pînă la țărmul de apus al Americii, i-am întors-o.

— Cu ce v-aș putea fi de folos? După cum vedeți sînt foarte ocupat.

— M-aș bucura mult dacă am putea examina împreună programul de testare al lui AV-5. Cunoașteți substanța asta, nu?

— Desigur. Am făcut anumite experiențe de laborator.

— A fost testată pe cineva de la „Portul fericirii"?

Puse cărțile pe birou și se sprijini bine în fotoliu. În sfîrșit, începu să mă ia în serios.

— A fost folosită la cîțiva pacienți, dar numai după pregătirile prealabile și după un plan urmărit cu multă grijă. N-a fost folosită în modul cum vă imaginați dv...

— Aveți acte doveditoare? Și consimțămîntul scris al pacienților?

— Avem.

— Aș fi bucuros să le văd și eu dacă nu vă e cu supărare.

Zîmbi și dădu din cap.

— Domnule Summit, dv. trebuie să știți că acordul pacienților este secret. Trebuie să aveți ordin de la tribunal pentru a putea intra în posesia lor.

— Nu cumva e-adevărat că unii dintre pacienții care au fost tratați cu AV-5 au murit?

— Ba da. Într-un cămin de bătrîni cum este al nostru avem în medie cîte un mort pe săptămînă. Asta nu este ceva neobișnuit.

— Dacă înțeleg bine, doctore, AV-5 este o substanță care se folosește la ameliorarea anumitor categorii de senilitate.

— Exact.

— În cazul acesta înseamnă că pacienții cărora le-ați aplicat această substanță puteau hotărî singuri dacă acceptă sau nu să fie folosiți drept cobai.

— Afară, domnule Summit! Afară! Sau chem eu să vă dea afară! Nu am nici un chef să ascult în continuare învinuirile fără nici un sens. Iar dacă o să le repetați în presă, am să vă chem în fața tribunalului pentru calomnie!

— Nu cred că ați fi foarte interesat ca tribunalul să se uite foarte de aproape la experiențele dv., doctore Memlo...

L-am lăsat și m-am dus la mașină. Nu am luat avionul pentru a ajunge în cealaltă parte a continentului ci am pornit-o prin oraș. Am intrat într-o bibliotecă publică și am început să citesc prin ziarele vechi. AV-5 ar fi putut fi experimentat în ultimele vreo paisprezece luni. Potrivit spuselor lui Memlo institutul avea în medie cîte un deces pe săptămînă așa că ar fi trebuit să găsesc vreo șaizeci de necrologuri ale oamenilor de la „Portul fericirii". Cei care au murit îndată ce au venit la institut ar putea fi identificați după adresele lor anterioare, dar speram ca aceștia să nu facă parte dintre cei care mă interesau.

După vreo două ceasuri aveam deja vreo șaptesprezece nume și ziarele pe cîteva luni pe care trebuia să le mai parcurg. Mi-am zis că pentru început îmi erau suficiente șaptesprezece nume.

Să telefonezi unei rude sau cunoscut pentru a întreba cauza morții părintelui sau partenerului de viață nu e chiar treaba cea mai simplă de pe lume. Am luat la rînd lista. Doi dintre ei erau de negăsit iar patru inși au refuzat să stea de vorbă. Alți șase au declarat că cunoscuții lor nu au fost dependenți de vreun medicament cît timp s-au aflat la „Portul fericirii". Ultimii cinci au declarat că doctorul Memlo le-a cerut consimțămîntul pentru aplicarea lui AV-5. Doi au fost de acord, trei au refuzat. Una din cei care au refuzat era convinsă că mamei ei i-a fost aplicat AV-5-ul. A acceptat să se întîlnească cu mine. Se numea Rita Rogers și nu trecuse încă de cincizeci de ani.

— Copiii au plecat prin lume, iar soțul nu a venit încă de la slujbă. Uneori mă simt destul de singură, spuse ea. Acum, că mama nu mai trăiește, caut ceva de lucru..

— A murit acum trei luni, nu-i așa?

— Da. Anul trecut a trebuit s-o dăm la „Portul fericirii". Nu mai era de ținut acasă, cerea îngrijiri speciale.

— Ce vîrstă avea?

— Optzeci și unu, era puțin senilă. Avea însă și zile limpezi, dar astea erau din ce în ce mai rare.

— Doctorul Memlo v-a cerut să fiți de acord să încerce pe dînsa AV-5?

Rita Rogers încuviință.

— Zicea că i-ar putea ajuta. La început am fost de acord, asta pînă în momentul cînd mi-a dat să completez formularul acela lung. Am refuzat să-l semnez și i-am spus să nu-i dea mamei mele substanță din aceea.

— Iar dv. aveți convingerea că i-a dat?

— Sînt sigură. Odată, într-una din zilele ei limpezi, mama și-a amintit că doctoru' Memlo a făcut un x pe hîrtie. Am vrut să văd și eu

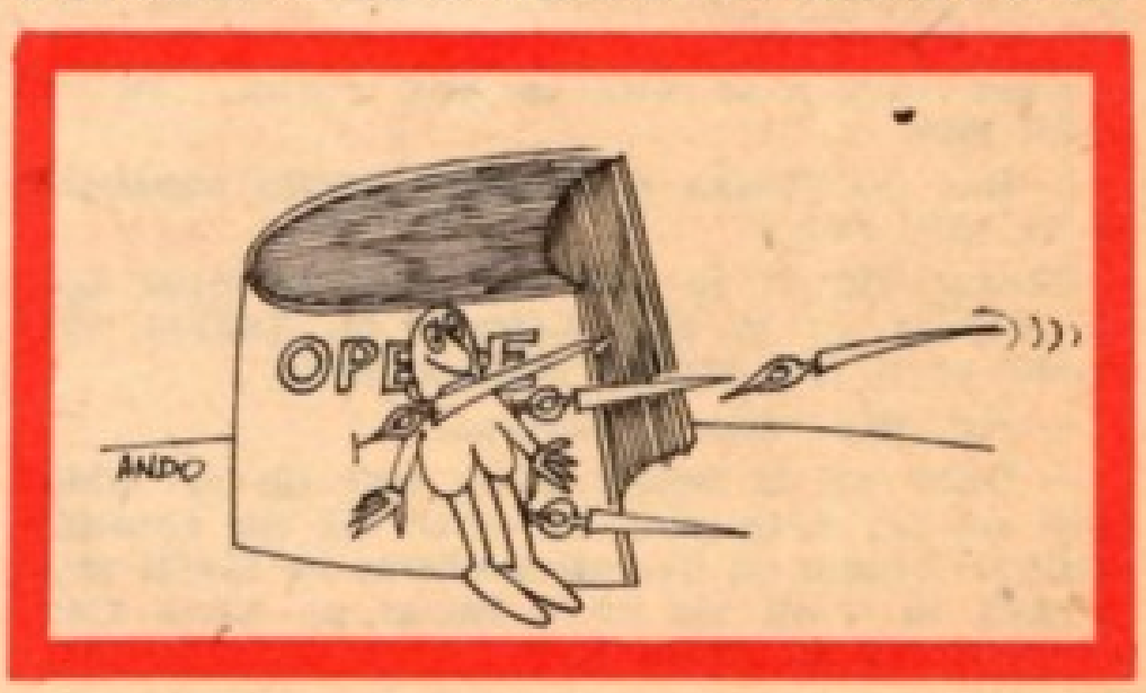

documentul acela, bine-nțeles că era formularul consimțământului. Memlo nu mi-a spus dacă i-a dat mamei mele AV-5, dar după cîteva zile de aparentă îmbunătățire a sănătății, mama a murit subit. Cînd m-am dus s-o văd, mi-au spus că avea X-ul pe formularul respectiv, care fusese întărit cu semnăturile a două infirmiere și că nu mai era nimic de făcut.

Am rămas mai multe ceasuri la ea și i-am înregistrat pe bandă toate mărturiile. Cînd am terminat, eram convins că aveam la mînă toate datele necesare împotriva doctorului Memlo și a lui „Care-Wheat Corporation".

Am rămas la San Diego peste noapte iar a două zi am discutat cu membrii altor trei familii. Două familii mi-au spus exact ce-mi spusese și Rita Rogers și erau gata să repete acest lucru și în public, dacă va fi nevoie.

În seara acelei zile, în timp ce mă îndreptam cu avionul spre Houston m-am simțit, pentru prima dată după mai multe zile, în apele mele.

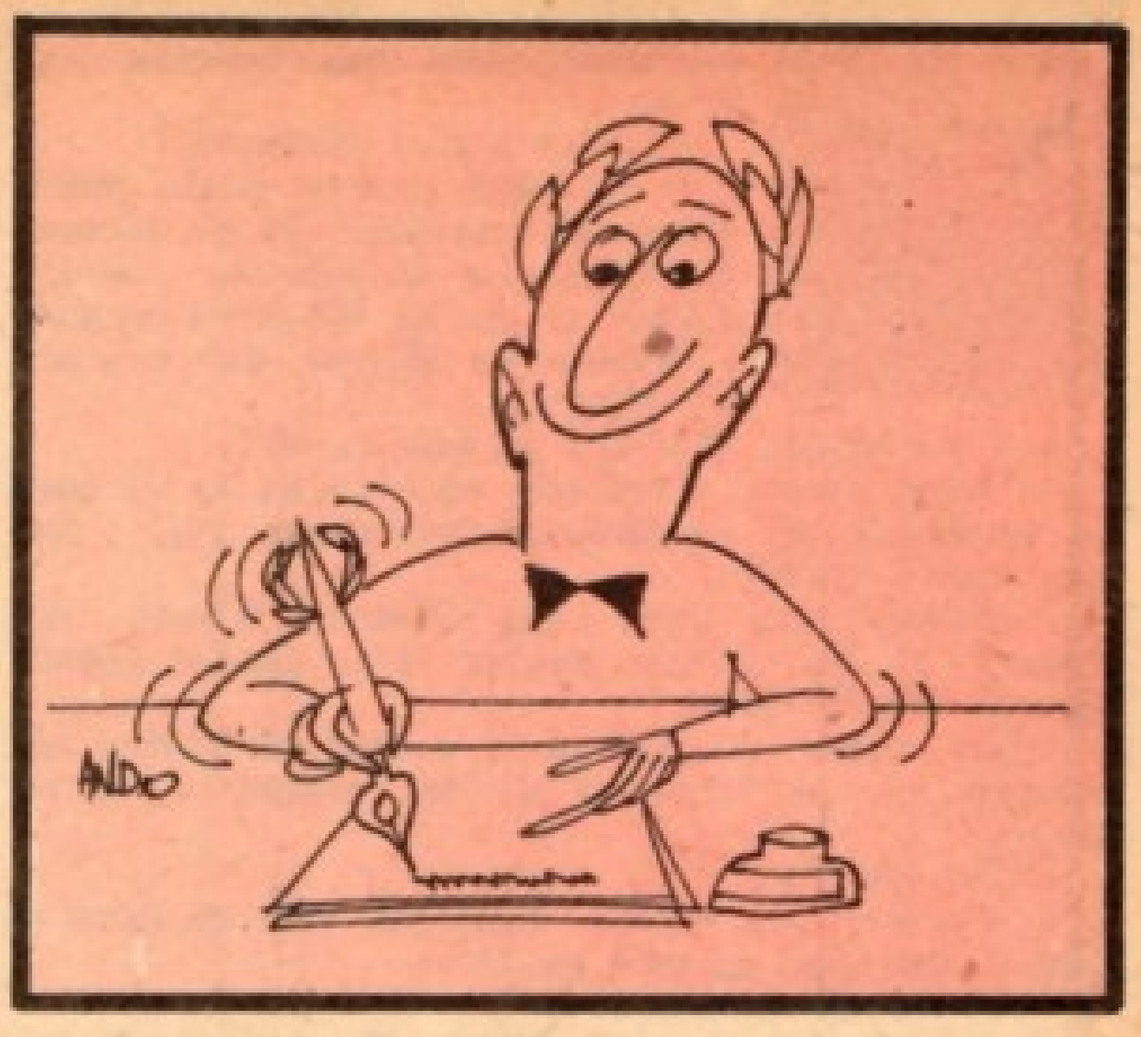

După ce firma „Larson and Summit" a început să funcționeze, l-am întîlnit pe Charles Wheat la Washington, în încăperea unuia dintre comitetele Congresului. Acum însă era prima vizită la cartierul general al lui „Care-Wheat Corporation", la Houston, și trebuie să spun că m-a impresionat. Clădirea cu patruzeci de etaje se cățăra pînă la nori amintind de o sondă petrolieră, poate chiar cea pe lîngă care am trecut pe drumul de la aeroport. M-am strecurat pe la intrarea secretarelor și am ajuns la biroul lui Charles Wheat. Asta zic și eu birou ! Înalt de două etaje, tot din crom și sticlă! Cu vedere splendidă spre clădirile de pe cealaltă parte a străzii. Charles Wheat stătea în spatele unui birou mare din lemn de stejar pe care nu se afla nimic.

— Iată-ne din nou față în față, domnule Summit...

— Așa este, domnule Wheat, am zis în timp ce-i strîngeam mîna.

— Ce grozăvii de titluri mai pregătiți acum pentru pagina întîi a gazetelor ? Tot cu înciuetoarele alea, tot cu ele ?

— Nu, acum mă ocup de alte treburi. De testarea noilor medicamente pe cobai umani fără acordul lor. Nu-i așa că este un subiect frumos?

— Dumneavoastră ați zburat cumva pînă aici și ați venit în biroul meu pentru a-mi spune acest lucru ? sări el ca ars.

Era înalt, cu cîțiva centimetri buni mai mare ca mine. Iar așa enervat cum era părea și mai mare.

— Am dovezi, domnule Wheat. Nume date, declarații ale rudelor celor mai apropiate...

— Afară !

— Memlo m-a dat și el tot așa afară, numai că din acest birou eu nu ies pînă nu am să vă spun și ultima propoziție : ceea ce face „Care-Wheat Corporation" cu AV-5 este nelegal iar dv. știți foarte bine acest lucru.

Mai-mai să apese pe un buton secret de sub birou, dar s-a răzgîndit. Se așeză pe scaun.

— Buuun ! Vă ascult cu mare atenție, domnule Summit. Ce dracu vreți ? !

— Îl vreau pe asasinul Glendei Moore !

— Eu...

— A fost secretara dv. particulară și sînt sigur că încă n-ați reușit să-i uitați numele.

— Nu, bineînțeles că nu. Am auzit de moartea ei tragică la Washington, zise el și privirile ni se întîlniră. A fost jefuită, eu așa am înțeles...

— Ați înțeles greșit. A fost injunghiată în timp ce venea să se întîlnească cu mine. Și cred că moartea ei a fost aranjată de cineva care are legături cu „Care-Wheat Corporation".

— Să fim rezonabili, domnule Summit !

— Vreau persoana care a ucis-o, Wheat !

— N-am idee de treaba asta. Frumos ne-ar sta să ne omorîm foștii angajați ?

Nu mai aveam ce vorbi cu el.

— Bine, domnule Wheat. Acum știți ce informații am, știți ce informații vreau. Pe „Care-Wheat Corporation" o așteaptă clipe grele. Ele s-ar putea să fie și mai grele decît par pentru că această corporație este amestecată în asasinarea Glendei Moore.

Oftă adînc și deschise un sertar. Pe jumătate mă așteptam să scoată un pistol, în realitate luă un fișic de bancnote de cîte o sută de dolari.

— Bine, Summit, spuse aruncînd banii pe biroul gol. Sînt zece mii ! Ia-i și bagă-i în buzunar !

Nu m-am atins de ei.

— Nu-i prețul meu !

— Dar cît e prețul ? Douăzeci ? Treizeci ?

— Pe mine nu mă poți cumpăra, Wheat ! Și nu mai încerca !

— Te pot cumpăra ! Fiecare om din Washington are un preț ! Fiecare !

— Singurul mod de a mă opri este un cuțit, undeva în vreun parc.

— O să fie unul neascuțit, Summit. Și o să doară ! Tare !

— Toate cuțitele sînt ascuțite, i-am răspuns în timp ce mă îndreptam spre ușă. Întrebați-o pe Glenda Moore...

Dimineaţă Ray mă aştepta la birou.

— Cum a fost excursia ?

— Şi bună şi mai puţin bună. Am mult material de pe ţărmul de apus. La întoarcere m-am abătut şi pe la Houston pentru a discuta cu Wheat, dar n-a ieşit nimic.

— Cu Charles Wheat ? Ai fost la el ?

— Bine-nţeles. Credeam că scot de la el ceva în legătură cu asasinarea secretarei lui, dar n-a scos o vorbă.

— Omule, aşa cum este Chales Wheat nu zboară el din Texas pentru a-şi omori secretara la Washington.

— De acord, numai că e destul să ridice un telefon şi... A încercat să mă plătească şi pe mine !

— Pe tine ?!

— Treizeci de miare, cum mă vezi şi cum te văd. I-am spus să uite gestul.

— Păcat că nu i-ai luat.

— Are detectoare în antreu. N-ajunge nimeni la el cu pistol sau magnetofon.

— Dar la San Diego ? A meritat deranjul ?

— Cred că da. Să-i dăm lui Audrey răgaz să transcrie banda şi-apoi vedem ce avem de făcut în continuare.

Înainte de a pleca m-a bătut pe umăr.

— Fii cu băgare de seamă, Dan ! Acum că Wheat ştie, te poţi aştepta la orice din partea lui !

Încă n-am apucat să pun mina pe ceva că am auzit telefonul.

— Alo, domnul Summit ?

— Da.

— Sînt la Washington, aş vrea să stăm de vorbă.

— De acord. Sînt la birou, adresa mai mult ca sigur că mi-o ştiţi.

— Nu, nu la birou. Aş putea fi văzut.

— Atunci unde ?

— La garajul dintre străzile a Noua şi a Zecea. Primul etaj.

— Bine. La cît ?

— La opt ?

— Perfect. Voi fi acolo negreşit.

Am pus receptorul în furcă şi am rămas năuc. Glasul era în mod cert al lui. Categoric. Dar nu-mi dădeam seama ce voia să însemne asta. La urma urmelor nu ştiam nici dacă se afla cu adevărat la Washington. Asasinii pot fi angajaţi la Houston, iar victimele ademenite prin telefon chiar de la San Diego. Am strins toate benzile şi însemnările şi le-am încuiat în seif. După aceea m-am dus spre secretariatul lui Audrey şi am descuiat lacătul cu cifru. Într-o bucată de cîrpă se afla un pistol de calibru 38 pe care Ray îl adusese dintr-unul din drumurile sale. Era un fel de armă de serviciu, dar nici unul din noi nu ne-am închipuit că vom avea nevoie de el. Într-o zi, cînd Ray curăţa la el de zor, l-am luat pe sus zicîndu-i că o fi şi el vreun soi de detectiv particular...

Acum însă situaţia era cu totul alta. I-am controlat încărcătorul. Era plin. Apoi am pus pistolul în buzunarul din dreapta al hainei.

Am ajuns la garaj cu douăzeci de minute mai devreme. Am stat în umbră. La opt fix şi-a făcut apariţia un automobil din care a coborît doctorul Memlo, care s-a îndreptat spre locul în care mă aflam eu. Era singur.

— Sînt surprins să vă întîlnesc la noi, în Răsărit, doctore, am spus.

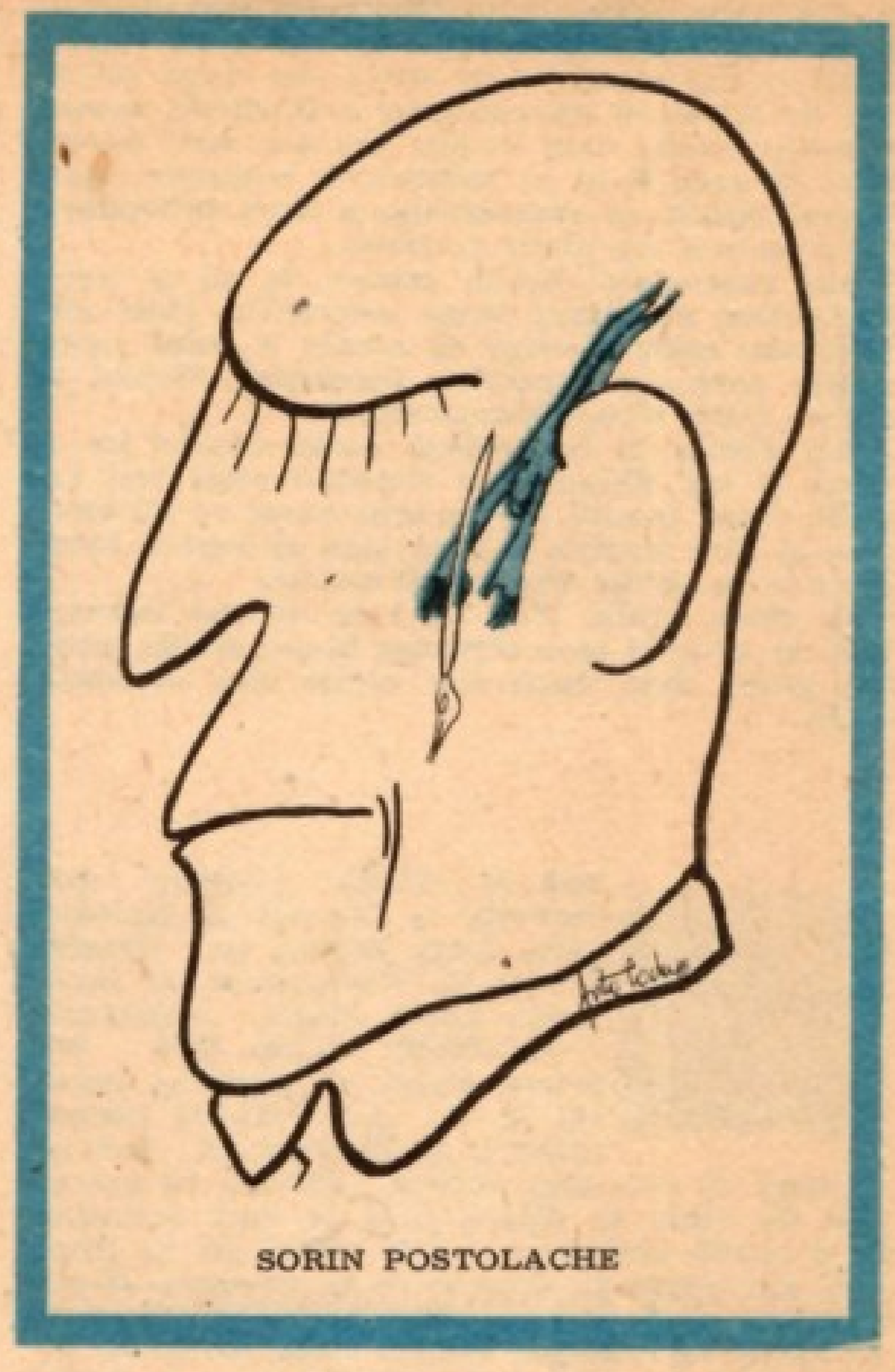

SORIN POSTOLACHE

Mîna dreaptă o ţineam în buzunarul hainei.

— Ştiţi, am avut drum pe aici şi mi-am zis că am putea sta puţin de vorbă despre programul de testare al substanţei AV-5.

— Cu plăcere.

Eram convins că Charles Wheat îi spusese despre vizita mea la Houston.

— Sînt gata să declar că am folosit substanţa AV-5 la unii pacienţi fără consimţămîntul lor sau al rudelor. Au hotărît singuri acest lucru, spre binele lor.

— Şi le-a fost atît de bine încît au dat prtul popii !

— Nu-i adevărat ! Am făcut de fiecare dată autopsia. Nu există nici o dovadă că moartea a fost provocată de AV-5. S-a întîmplat ca unul să moară, dar la alţi zece situaţia s-a îmbunătăţit vizibil, de ce nu vreţi să înţelegeţi ? AV-5 vindecă ! Rezultatele de pînă acum îndreptăţesc „Care-Wheat Corporation" să distribuie pe scară largă acest medicament !

— Şi dv. sînteţi interesat să fie, nu ? Pun pariu că aveţi un pachet de acţiuni la „Care-Wheat Corporation".

— Asta-i altă treabă. Important este faptul că AV-5 prelungeşte viaţa pacienţilor bătrîni.

— Dacă nu-i ucideţi mai întîi !

— Progresul în medicină se realizează totdeauna cu risc.

— Dar de data asta riscul sînt victime nevinovate, incapabile să se opună tratamentului la care i-aţi obligat.

— Ce aveţi de gînd ?

— Să fac publică toată povestea cu AV-5. Sînt dator s-o fac pentru pacienţii dv. Şi faţă de memoria unei femei care se numea Glenda Moore.

— În cazul ăsta nu mai am nimic de spus. La revedere, domnule Summit.

— Îmi pare sincer rău că ați survolat tot uscatul american numai pentru atita lucru, i-am zis la despărțire.

L-am urmărit cu privirea cum a urcat in mașină și cum a plecat. Am rămas singur în garaj. Adevărul era că voiam că știu de ce zburase atita amar de drum. Mai mult ca sigur că a acționat la ordinul lui Wheat, dar o explicație logică tot nu exista nici in acest caz.

Mașina mea era parcată în stradă, in fața garajului. Îndreptîndu-mă spre ea mi-am dat seama că nu mai eram singur. Cineva imi ieșise în cale : un tînăr bine imbrăcat, cu mustață. Ajunse la o jumătate de metru de mine. Ridică mina dreaptă și am văzut lama cuțitului pe care il ținea ca un vrăjitor. Într-o clipă l-am avut în fața ochilor pe asasinul Glendei Moore. În momentul în care s-a aruncat spre mine am făcut un pas la dreapta. Am simțit cum cuțitul imi tăiase cămașa. Se aruncă încă o dată spre mine. Am sărit din nou în lături incercînd zadarnic să scot pistolul din buzunar. Am tras din buzunar, fără să ochesc. Glontele zbură undeva departe. El se opri o clipă. suficient pentru a-l prinde cu stînga de gît, a-i trage înainte și a-i trage o lovitură scurtă. Cu o nouă lovitură l-am culcat la picioarele mele.

Sergentul Dally din cadrul poliției din Washington era o veche cunoștință de-a mea. După o oră el ieși din încăperea în care se desfășura interogatoriul și-mi arătă ceva scris.

— Se numește Mendoza și e argentinian. Cei de acasă au emis mandat de arestare împotriva lui pentru crimă.

L-am urmat pe Dally și m-am așezat pe un scaun de lîngă perete. Mendoza se uită acru la mine.

— Să continuăm, începu Dally. Cu Glenda Moore cum a fost ?

— Dacă e vorba de femeia aceea din apropierea hotelului, eu am ucis-o.

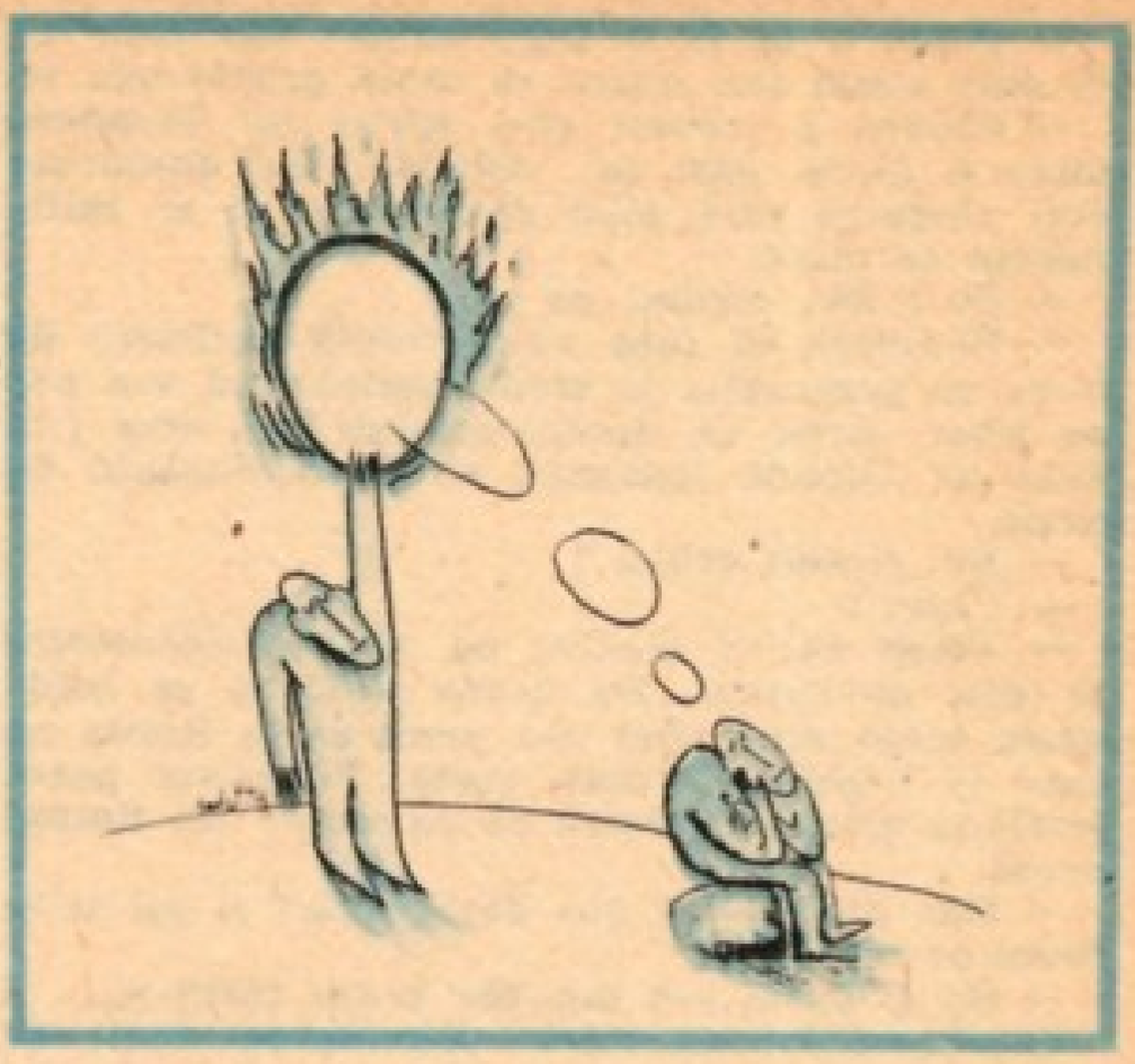

— De ce ?

— Mi-au plătit cinci mii de dolari.

— Pentru mine, ciți ? am întrebat. Tot atîția ?

— Tot, răspunse fără să se uite la mine. Se părea că nu prea era în apele lui, dar nu pentru că era un criminal, ci pentru că nu reușise și în acest din urmă caz.

— Cine te-a angajat ?

— Nu cunosc nume. Am vorbit la telefon iar banii mi-au venit prin poștă.

— Da' cu cuțitul unde ai învățat să dai ? Acasă ?

— În Argentina avem o bogată tradiție în lupta cu cuțitele, răspunse el cuprins de mîndrie.

— Mare păcat că Glenda Moore n-a fost înarmată, i-am spus. Ar fi fost o luptă mai cinstită. Cînd v-au sunat ?

— În seara respectivă. Mi-au spus să mă uit după o femeie singură care se îndreaptă spre hotelul „Griffin" cu cîteva minute înainte de unsprezece. Urma să aibă o poșetă verde de unde eu trebuia să iau niște hîrtii.

— Unde sînt hîrtiile ?

— Aveam ordin să le ard.

— Un om inteligent ca tine nu pune chiar așa de repede pe foc ceva pentru care urma să primească o sumă mare, nu ?

Nu s-a grăbit cu răspunsul. Se uită la mine apoi la Dally ca și cînd ar fi încercat să ghicească care-i șeful dintre noi doi.

— Am putea cădea de acord, propuse argentinianul.

— Nici un acord, răspunse Dally. Singurul lucru pe care îl putem încerca este să te judecăm aici, în loc să te trimitem în Argentina.

I-am lăsat să discute mai departe. Pentru mine exista cineva pe care trebuia să-l văd neapărat. Telefonul lui Mendoza ar fi putut fi dat chiar de la Houston, dar trebuie că cineva i-a arătat-o pe Glenda Moore la Washington ! Adică exact așa cum doctorul Memlo m-a arătat pe mine. Îmi ziceam că știu cine era persoana respectivă. M-am dus, de aceea, la locuința lui George Howff. Acesta ținea pistolul în buzunar.

Cînd am bătut în ușă și m-a poftit să intru era în pijama.

— Astă seară l-am arestat pe asasinul Glendei Moore. Mi-am zis că poate vreți să aflați acest lucru.

— Asasinul Glendei ? Cine a făcut-o ?

— Unu, Mendoza. I-au plătit cinci mii de dolari pentru treaba asta.

— Poate o să vi se pară ciudat, dar moartea ei abia acum îmi apare în toată grozăvenia ei.

— Cineva a trebuit să-i spună lui Mendoza unde o putea găsi pe Glenda. Iar dumneata erai singurul care știai că trebuie să se întîlnească cu mine.

— Eu ? Dv. credeți că eu...

— Bănuiesc că încă aveți relații suficient de bune cu corporația în ciuda faptului că v-a pus pe liber. Cred că dumneata ești cel care i-ai spus că Glenda urmează să se întîlnească cu mine.

— Dv. sînteți nebun ?

— Chiar ?

— Uitați care-i treaba, eu vă pot demonstra că sînt nevinovat. Eu n-am știut că se întîlnește acolo pînă cînd n-a venit să ia listele pe care le trimisese prin poștă. Eu n-am putut telefona nimănui pentru că ea a fost tot timpul acasă.

— Dar dacă v-ați dus după țigări și ați telefonat de afară ?

— Aș fi putut s-o fac, dar n-am făcut-o...

Spuse acestea cu atîta convingere încît se părea că spunea adevărul. Mai-mai să nu-i mai pun nici o întrebare cînd mi-am adus aminte de ceva. Uitasem de geamantanul pe care mi-l arătase, de geamantanul cu modestele lucruri ale Glendei. Și de poșeta cu biletul de avion...

Am ieșit și am găsit o cabină de unde l-am sunat pe Ray acasă. Soția lui mi-a spus că este încă la slujbă. Mergînd spre serviciu am văzut lumina aprinsă.

— Credeam că sînt singurul care lucrează pînă la ora asta, zise el în loc de bun venit. E aproape miezul nopții...

— Am avut o seară agitată... Am venit să pun la loc pistolul de serviciu.

Și l-am pus la locul lui în sertarul lui Audrey în timp ce-i povesteam despre Mendoza și tentativa de a mă ucide.

— Pe toți dracii ! Tu ai tras direct din buzunar, ca detectivii adevărați ! rise el.

— Mendoza a recunoscut totul.

— Totul ? Dacă o să avem puțin noroc o să găsim în cele din urmă și listele cu AV-5. Eu nu cred că le-a distrus chiar dacă asta trebuia să facă.

— Deci femeia a fost omorîtă din această cauză. Dar nu putea doar să-i dea una în cap și să n-o omoare ?

M-am dus lîngă fereastră și am privit orașul frumos luminat.

— Asta ai avut în minte cînd i-ai telefonat în legătură cu Glenda Moore ?

— Poftiiiiim ? !

— „Care-Wheat Corporation" te-a cumpărat și pe tine, așa-i Ray ? De aceea și-a permis Charles Wheat să-mi ofere bani. Pentru că tu unul îi și luaseși !

M-am întors și m-am uitat la fața lui ca cenușa.

— Ți-o citesc pe față, Ray ! Pe fața pe care ți-o cunosc de multă vreme ! Cineva i-a spus lui Mendoza că Glenda Moore poate fi recunoscută după poșeta verde pe care o avea asupra ei, poșeta cu care a fost la noi. Iar despre locul și ora întîlnirii știam noi doi și George Howff. Nici chiar Audrey nu știa pentru că atunci ea nu fusese de față. Howff n-ar fi dat poșeta ca semn de recunoaștere pentru că el nu știa că fata avea două poșete. Cînd a venit la el avea pe brat una maron. La noi a fost cu una verde...

— Dan, stai să-ți explic...

— I-ai telefonat lui Wheat și i-ai spus că Glenda a fost la noi. I-ai spus că trebuie să-mi aducă listele, la unsprezece. Și i-ai mai spus și cu ce era îmbrăcată. Ți-a spus că mai departe se va ocupa el. Și s-a ocupat ! Ce dracu Ray, omule, aveai chiar așa mare nevoie de bani ?

— Dan, lasă-mă să spun și eu o vorbă...

Tremura tot în timp ce vorbea. Am luptat ani la rînd unul alături de celălalt, dar nu l-am văzut niciodată în asemenea stare.

— Am nevastă și copii, Dan. Tu nu știi ce înseamnă asta. Prelegerile, donațiile — astea toate nu ajung nici pe jumătate. Cînd Wheat mi-a oferit banii eu n-am văzut nimic rău în asta...

— Bani pentru ce, Ray ? Pentru că ai vîndut-o și ai trimis-o la moarte pe Glenda Moore ? !

— Pe bunul Dumnezeu că nu trebuia s-o omoare !

— Mendoza e-un ucigaș plătit. El ucide oameni ! Pe inși ca el nu-i interesează să fure o poșetă !

M-am îndreptat spre ușă.

— Ce ai de gînd să faci, Dan ?

— Să-i spun sergentului Dally tot ce știu.

— Și din firma noastră „Larson and Summit" ce-o să se aleagă ? Sau a fost doar un vis frumos ? zise el foarte trist.

Am ieșit trîntind ușa. L-am auzit strigîndu-mi numele pentru ultima dată. Ajuns în holul de la intrare mi-am adus aminte de pistolul de serviciu. Eram cu mîna pe clanță cînd am auzit o împușcătură.

Una.

La înmormîntarea lui Ray, Audrey Lincoln s-a întors direct la serviciu. Cînd am ajuns și eu tocmai își strîngea lucrurile de pe birou.

— Ce faci ?

— Păi cred că trebuie să ne facem bagajul...

— Crezi foarte greșit. De abia acum pornim pe urmele lui „Care-Wheat Corporation" și ale doctorului Memlo. Și-apoi mai avem atîtea de făcut. De pildă uzinele chimice din Noua Anglie, care...

— Vorbiți exact ca Ray, la început.

— Da, am fost eu de acord. Pentru partea de început îmi aduc cu drag aminte de el. Acum gata, la treabă ! Vorba lungă, sărăcia omului...

În românește de
M. Bordeianu

Gerald Phacn

Ultimul joc

Cînd guma de mestecat își pierdu aroma, Riggs o scuipă în ambalajul ei și o puse într-o scrumieră plină. Alese o gumă nouă și și-o vîri în gură. Tot timpul era cu ochii pe omul care ședea la masa de alături.

Îl urmărise pe bărbatul acesta în fiecare noapte, în ultima săptămînă. Acesta nu știa că Riggs era cu ochii pe el, că intra și ieșea numai pentru a nu-i pierde urma ; cu siguranță că omul nu bănuia că în scurtă vreme Riggs îl va ucide.

Nu era nimic personal. Pînă cu o săptămînă în urmă, Riggs nu se gîndise niciodată serios să omoare pe cineva. Poate că uneori îi mai trecuse prin cap ideea unei crime pasionale — ca de pildă atunci cînd descoperise cum îl înșela Kate. Dar totul se consumase într-un moment de furie. Niciodată nu avusese o pornire serioasă spre omucidere. Dar acum lucrurile stăteau altfel, se schimbaseră din noaptea cînd, la telefon, un necunoscut îi propusese să ucidă pe cineva, în schimbul unei sume de bani.

La început, Riggs a crezut că e vorba de o farsă — vreun amic de-al lui îl punea la încercare. Atunci a rîs în receptor și a zis :

— Firește. Ce-ar fi să-ncep cu tine ?

Era pe punctul de a pune receptorul jos, cînd ceva din vocea necunoscutului îl puse pe gînduri. Vocea era prea cultivată, prea limpede ca să poată fi a unuia dintre amicii săi. Și vocea, neperturbată, continuă :

— Vorbesc serios, domnule Riggs. Vin din partea unui om puternic, care vrea ca această treabă să fie făcută într-un anume fel. Sîntem convinși că dumneata poți face această treabă așa cum vrem noi. Credeam că vrei să-ți cîștigi un anume prestigiu... Poate că m-am înșelat...

— Stai, zise Riggs. Te ascult. Își scoase o bucată de gumă și începu s-o mestece cu poftă. Necunoscutul îi dădu toate amănuntele planului. Cînd termină, Riggs îl întrebă :

— Cît veți plăti ?

— 5 000 dolari. Jumătate acum. Cealaltă jumătate după ce isprăvești treaba.

Așa că, în cele din urmă, căzură de acord, așa cum i se întîmplase în toate celelalte momente infracționale din viața sa, o carieră care debutase la treisprezece ani cînd a furat prima mașină, lucru care l-a dus apoi la ocupația sa curentă, de contrabandist pentru Brimmy Merkel. Furase mașina aceea nu pentru că ar fi dorit tare mult s-o facă, ci pentru că, pur și simplu, posesorul neatent, o parcase pe o străduță liniștită și-și uitase cheile de contact în mașină. I se păruse că ocazia nu poate fi ratată și Riggs se supuse instinctelor.

Peste zece ani, asistînd la o spargere, șansa i se ivi din nou, cînd unul din oamenii lui Bimmy fu înhățat, iar Riggs, întîmplător, apăru la locul potrivit în momentul potrivit. De doi ani, Riggs lucra conștiincios la periferia unei organizații care controla interesele criminale ale întregului oraș. Începuse să se plictisească, aștepta o ocazie care să-l salte puțin. Iar ocazia sosise.

Era nervos, mesteca gumă după gumă, așteptînd ca omul să-și termine băutura și să plece. Întotdeauna mesteca gumă cînd era nervos sau iritat, obicei apărut după ce se lăsase de fumat. Kate îl cicălea adesea pentru asta :

— Cînd e vorba de alți bărbați, mă tot uit

unde-și sting țigările și scutur scrumierele. În cazul tău, mi-e veșnic teamă ca nu cumva să găsească soțul meu vreo gumă sub pernă.

Gindul la Kate il liniști. Apoi ospătara îi servi băutura, a doua în seara aceea, un cocteil cu multă gheață. Fata era drăguță, în genul lui Kate, deși îi lipsea rafinamentul acesteia din urmă. Se aplecă mult cînd îi așeză paharul pe masă, încît Riggs putu s-o privească îndeaproape. Ea îi zîmbi și-i zise :

— Vă mai servesc și altceva ? Avea o voce provocatoare.

El îi întoarce zîmbetul și neagă din cap. Nu-și putea permite să mai facă sau să mai zică altceva ca nu cumva fata să-l țină minte. Ochii ei îl mai măsurară o dată, apoi șterse colțul mesei cu cîrpa și-i întoarse spatele.

Riggs își mută privirea spre ținta sa, omul al cărui nume era Hollis și al cărui obicei nu se schimbase în săptămîna în care Riggs îl urmărise : intra în fiecare seară la 9,50 la bar și bea cinci pahare de bourbon cu gheață, pleca la 11,30, ușor amețit. Mergea direct într-un apartament luxos de pe Lycoming și dispărea în clădire.

Părea să fie un om fără ocupație, trecut de cincizeci de ani, bine situat financiar și foarte plictisit. Dar cineva îl voia mort, ceea ce înseamnă că undeva avea un dușman. Kate era măritată cu un tip în genul lui Hollis, preocupat numai de putere și bani ; după amiezele și le petrecea la un club select. Riggs o înțelegea de ce se simte atît de singură, de ce acceptă să treacă atît de ușor din brațele unui bărbat în ale altuia. În seara aceasta plănuise să termine cu Hollis, să încaseze restul de bani și poate, să facă o treabă identică și cu soțul lui Kate, dar gratuit.

Își simți nervii încordați, scuipă guma fără gust și-și căută alta. Dar pachetul început îl uitase acasă sau în vreun alt buzunar. Asta îl cam deranja, pentru că era un pachet nou, mare, și era convins că-l pusese pe masă, chiar lîngă scrumieră.

Cu coada ochiului își urmărea ținta, pe Hollis, terminîndu-și paharul și îndreptîndu-se spre ieșire. Riggs se uită la ceas : era numai 11.10. Dintr-un motiv sau altul, Hollis își încălcase obiceiul. Riggs lăsă banii pe masă și ieși în urma lui Hollis.

Acesta își descuia portiera, cînd Riggs îi dădu de urmă în parcare.

— Domnul Hollis ? îi zise încet.

Hollis se întoarce, se uită la Riggs cu o privire uluită, amețită de alcool. Riggs scrută parcarea și văzu că erau singuri. Se apropie.

— Ce dorești ? îl întrebă Hollis.

— Noi doi avem de încheiat o afacere, răspunse Riggs. Vocea îi era limpede, dezinvoltă. Își ridică vestonul ca Hollis să-i poată vedea arma.

— Ce-nseamnă asta ? întrebă Hollis furios.

— Taci și zvîrle-mi cheile mașinii.

Hollis îi aruncă legătura de chei peste capota mașinii. Riggs descuie ușile. Urcară în mașină și Riggs îi înapoie cheile. Își scoase arma și și-o puse pe genunchi. Zise :

— Știi ce ți se întîmplă dacă nu faci exact ce-ți spun ?

Hollis încuviință din cap.

— Bun, zise Riggs. Pornește mașina și ieși frumos din parcare. Îți spun eu încotro s-o iei.

— Cine ești ? îl întrebă Hollis.

— Un prieten al unui prieten care este nerăbdător să-ți vorbească. Și-acum, gura și vezi de volan !

La 11,25 Hollis ieși din South Hyland și parcă pe o alee lîngă o magazie a companiei sale. Stinse luminile și opri motorul.

— Ce facem acum ? întrebă resemnat. Ținea volanul strîns și privea înainte.

Riggs se sprijini de ușă și ridică arma pînă în dreptul pieptului lui Hollis.

— Așteptăm, răspunse Riggs.

Aceasta era partea cea mai neplăcută a jocului. Clientul voia să-i vorbească lui Hollis înainte ca Riggs să-l lichideze. Lui Riggs nu-i plăcea treaba pentru că-l supunea unui risc prea mare. Cel mai bine era, se gîndi Riggs, să pîndească victima, să afle unde merge, ce face, să-i afle obiceiurile. Oamenii pot fi intuiți. Cînd își fixa locul cel mai potrivit pentru executarea misiunii, aștepta pînă ce ținta apărea și ping ! Bani în bancă. Cam așa ar trebui să opereze Riggs de acum înainte.

— Cine te-a angajat să mă lichidezi ? întreabă Hollis.

— De ce mă-ntrebi pe mine ? Ura așteptarea și acum dorea arzător o bucată de gumă. Trebuie că ai un dușman pe undeva.

— Cît ți se plătește ?

— Nu-mi purta de grijă.

— Dublez suma, propuse Hollis. Spune o cifră.

— Las-o baltă, i-a tăie Riggs.

— Fixează prețul !

— Gura ! șuieră Riggs. Ține-ți gura ! Respiră adînc și-și șterse sudoarea de pe frunte.

— Ce mai aștepți ? îl provocă Hollis. De ce nu isprăvești ce ai de făcut ?

— Îl aștept pe omul care m-a angajat. Sau pe unul din acoliții lui. Poate că vor să te facă să semnezi vreun testament nou sau mai știu eu ce.

Hollis suspină adînc. Își lăsă capul pe spate, sprijinit de spetează și se uită la Riggs.

— Devreme ce sînt un om condamnat, pot să-mi aprind o țigară ?

— Fumezi prea mult, remarcă Riggs.

— Are vreo importanță ?

— Păi, fumează dacă vrei, acceptă Riggs.

Își ridică arma și aștepta ca Hollis să-și scoată țigările din buzunarul jachetei. Puse pachetul pe bord și-și alese o țigară. O aprinse de la bricheta automată. După primul fum, îl întrebă pe Riggs :

— Vrei și tu una ?

— Nu mai fumez. Dăunează sănătății.

Hollis spuse încet :

— Mai sînt și alte căi care te duc la pieire.

steptau. Hollis își termină țigara. Aprinse alta. Riggs se uită la ceas și văzu că era 11.44. Își schimbă poziția.

— Fumezi ca o locomotivă. Abia pot să mai respir, îi reproșă lui Hollis.

— Îmi pare rău. Fumez țigară de la țigară cînd sînt nervos.

— Eu mestec gumă, zise Riggs. E unul din năravurile mele. Zîmbi amintindu-și de cele ce spunea Kate, cum că soțul ei ar putea găsi, într-o bună zi, un baton de gumă sub pernă. Îi spuse și lui Hollis treaba, dar acesta nu rîse.

— Aș vrea să terminăm toată tărășenia asta odată, zise el.

— Și eu. Riggs se mai uită o dată la ceas. 11,48. Înjură în gînd și se mai foi în scaun. A naibii treabă, mai că-i venea să aprindă o țigară. Îl copleșeau vechile tentații. De-ar avea o gumă. I se adresă lui Hollis :

— Hei, n-ai o gumă la tine ?

Hollis clipi din ochi mirat.

— Ce ?

— Gumă de mestecat.

— Să văd. Își strecură mîna în buzunarul jachetei.

— Ușurel, Riggs îl preveni ridicînd arma. Fără glume !

— Trebuie să caut guma.

— Fără mișcări bruște. Altminteri ești un om mort.

Hollis scoase cu greutate o bucată de gumă. Riggs o luă, îi scoase ambalajul cu o mînă, cu cealaltă îl fixa cu arma pe Hollis. Își vîrî guma în gură.

— Mentă, zise el. Asta mestec de obicei. Își întoarse capul și privi prin parbriz. Mă-ntreb de ce durează atîta... Apoi simți o strîngere-n git, limba umflată. Se aplecă în față, își vîrî degetul în gură, încercînd să-și scoată guma. Se întoarse spre Hollis și-l privi mirat. Îl văzut ieșind din mașină. Cînd încercă să ridice arma, sesiză că nu mai avea nici un control asupra mușchilor. Se împinse cu tot corpul în ușă și reuși s-o deschidă. Dar știa că e prea tîrziu. Era deja mort cînd se prăvăli din mașină...

Hollis intră în apartament exact la miezul nopții. Soția îl aștepta.

— Cum ai petrecut la club în seara aceasta, dragă ? îl întrebă sărutîndu-l pe obraz.

— Ca de obicei, îi răspunse Hollis. Merse la bar și-și prepară o băutură. Trebuia să-și potolească nervii. Jucase un joc dur.

— Masterson m-a invitat să-l însoțesc sîmbătă la Glen Hills. Te-ar deranja dacă aș accepta ?

— Deloc dragă.

— Cum te-ai distrat cît am lipsit eu, Katerine? o întrebă.

— Am petrecut o seară liniștită acasă.

El încuviință din cap, sorbind din pahar. Totul era pus la locul lui. Dar el era un om minuțios și sesiza chiar și cea mai mică schimbare din jur. Mirosul de colonie care persista în cameră nu-i aparținea. Și se știe că nimic nu se poate înlătura mai greu decît mirosul de tutun din draperii — un tutun ieftin. Katherine n-avea gusturi în materie de bărbați, nu știa să-și selecteze partenerii.

oți oamenii au slăbiciuni, medită el. Toți sînt supuși viciului. Odată ce le cunoștea, totul era simplu. Ultimul dintre ei era scafandru, așa că nimic nu a fost mai simplu decît un accident de scufundare. Iar cel dinaintea lui... dar, mă rog, nu era cazul să reînvie trecutul.

Riggs a fost o tentație mare, deși legătura lui cu lumea interlopă îl cam deranja. Nu-i plăcea să aibă de-a face cu infractori. Cei 2 500 de dolari plătiți în avans și chiria apartamentului de pe Lycoming era niște sume considerabile, dar trebuia să fii înțelegător cu slăbiciunile oamenilor. Își luase numele de Hollis numai ca să nu se facă vreo legătură cu Kate. O plătise pe ospătară să-i subtilizeze pachetul cu gumă numai ca să grăbească scena din mașină. Iar guma otrăvită a fost o adevărată lucrătură de maestru. Și un gest ironic, pentru că ambalajul era cel găsit de el sub noptieră în dormitor. Asta îl descoperise pe Riggs și-i oferise șansa ultimului joc.

Iar acum, apăruse o altă țintă, cu preferință pentru țigările ieftine. Probabil că se va prevala de acest lucru. Există cu siguranță ceva — un obicei, un viciu — care va deveni unealta de distrugere a victimei. Va construi un nou plan de bătaie și-l va pune în aplicare la momentul oportun. Făcea parte din distracția lui. Iubea deopotrivă hăituiala și sacrificiul.

Se așeză într-un scaun, vis-à-vis de nevastă-sa.

— Se pare că voi avea un program foarte aglomerat pentru săptămîna viitoare. N-am timp să mă plictisesc. Îi zîmbi. Kate îi răspunse toi printr-un zîmbet.

Nu era o afacere proastă. Cît timp nevastă-sa avea un amant, Hollis va avea mereu cu ce să-și umple serile.

Traducere și adaptare de
Magda Danciu

Sax Rohmer

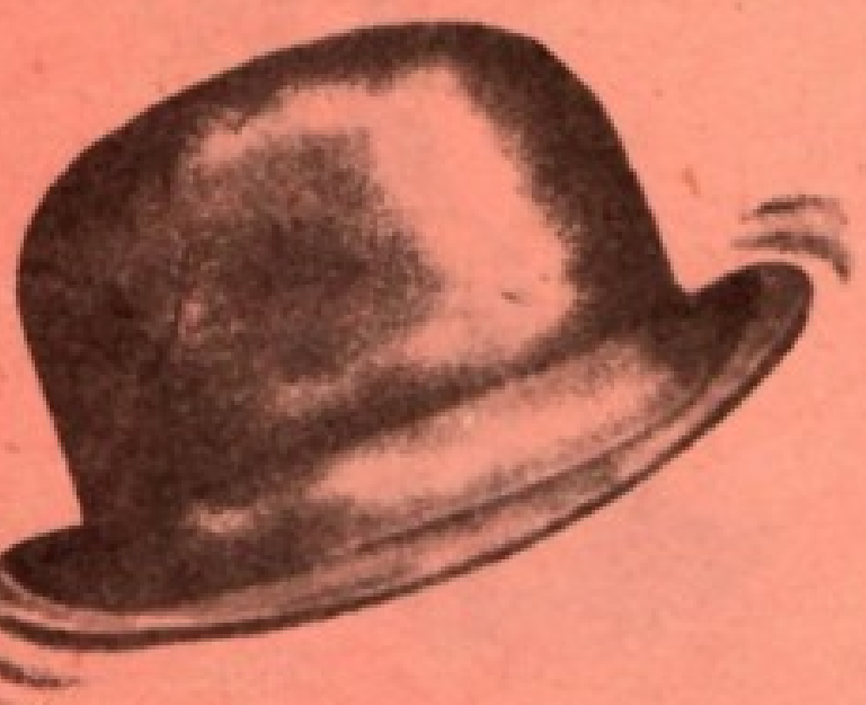

pălăria albă

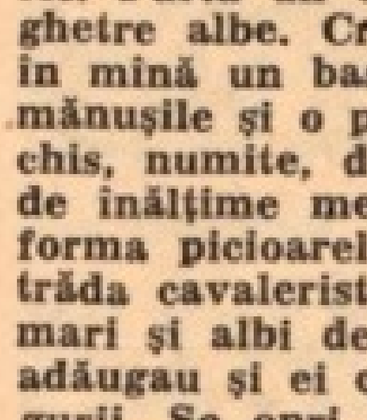

una seara, Innes !", rosti Paul Harley la intrarea secretarei. „Ce-i cu tărăboiul de afară ?"

„Iată vinovatul, domnule Harley !" Innes îi inmină prietenului meu o carte de vizită.

După o privire scurtă, Harley citi tare : „Maior J.E.P. Ragstaff, Clubul Cavaleriei".

În hol, o voce stridentă şi puternică, uşor de auzit chiar şi in mijlocul unei furtuni, continua să urle :

„Auzi timpenie ! Nici nu-ţi vine să crezi ! Mai repede ajungeam să iau un interviu primului ministru ! De necrezut !"

Zimbetul lui Innes se transformă in ris. Harley i se alătură.

„Să intre maiorul", spuse el.

În biroul in care pină atunci fumaserăm liniştiţi, dădu buzna un anglo-indian absolut coleric. Purta un costum mai de grabă penibil şi ghetre albe. Cravata aducea cu o funie. Ţinea in mină un baston greu, din lemn de palmier, mănuşile şi o pălărie din acelea inalte, gri deschis, numite, de obicei, pălării albe. Individul, de inălţime medie, era slab şi vinos. Mersul, forma picioarelor şi, de altfel, intreaga ţinută, trăda cavaleristul. Avea obrazul stacojiu. Dinţii mari şi albi de sub mustaţa cenuşie şi zbirlită adăugau şi ei ceva la ferocitatea naturală a figurii. Se opri drept in uşă şi strigă :

„Domnul Paul Harley ?"

Strigătul s-ar fi vrut, desigur, o intrebare, dar suna mai curind ca un apel furios.

În picioare in faţa căminului, cu miinile in buzunare şi pipa in colţul gurii, prietenul meu dădu scurt din cap.

„Eu sint Paul Harley", răspunse el. „Nu luaţi loc ?"

Maiorul Ragstaff lansă o privire furioasă spre Innes care tocmai ieşea, işi aruncă bastonul şi mănuşile pe o canapea, trase un scaun şi se aşeză ţeapăn ca in şa. Îl privi fix pe Harley :

„Nu arătaţi deloc cum mă aşteptam, domnule", declară el. „Mi-aş permite să vă intreb dacă aşa procedaţi intotdeauna : vă ţineţi clienţii la uşă, să vă tot aştepte — la uşa asta blestemată, domnule ?"

Harley işi reprimă un zimbet, iar eu imi căutai febril tabachera pe cămin.

„Bine inţeles că mă bucur oricind mă caută clienţii, maior Ragstaff", spuse Harley, „dar puţină disciplină trebuie să existe chiar şi in viaţa civilă. Nu mi-aţi anunţat vizita dumneavoastră şi nu obişnuiesc să discut afaceri după ora 5."

În timp ce Harley vorbea, maiorul continua să il fixeze pătrunzător.

„V-am văzut in India ! La naiba !" izbucni el. „V-am văzut in India ! Şi... da ! În Turcia ! Da... acum te ştiu, domnule !" Sări in picioare. „Harley, da ! Erai la Constantinopol in 1912 !"

„Chiar aşa."

„Atunci am greşit adresa !"

„Asta rămine de văzut, domnule maior."

„Dar mi s-a spus că eşti detectiv particular, că..."

„Nimic mai adevărat", răspunse Harley liniştit. „În 1912 clientul meu era Biroul de Externe. Acum mă aflu la dispoziţia oricui doreşte să mă angajeze."

„La dracu'" făcu maiorul, scurt. Descoperirea că cineva care lucrase pentru guvernul britanic e in stare să se coboare la munca de simplu agent particular il lăsase perplex. Privirea îi rătăcea prin cameră cu un fel de mirare naivă. Scoase o batistă uriaşă de mătase, işi suflă zgo-

motos nasul, aţintindu-şi privirea întrebătoare la Harley şi apoi, pe cînd îşi punea batista la loc, îşi îndreptă ochii spre mine.

„Prietenul meu, domnul Knox," spuse Harley. „Puteţi vorbi fără grijă, doar dacă nu..."

M-am ridicat să plec, dar :

„Stai jos, d-le Knox ! Stai jos, domnule !" ţipă iar maiorul. „N-am nimic de ascuns, n-am rufe murdare de spălat sau mai ştiu eu ce ! Vreau doar să-mi explicaţi şi mie un lucru pe care eu sînt prea timpit, da, da, prea al naibii de timpit să mi-l explic singur."

Se aşeză iar şi scoase din portofel o tăietură mică de ziar, pe care i-o întinse lui Harley.

„Citeşte asta, domnule Harley !" ordonă el. „Citeşte tare !"

Harley citi următoarele :

„În faţa domnului Smith, la tribunalul de poliţie din Malborough Street, John Edward Bampton a fost acuzat de a fi atacat vineri seară, în Bond Street, un binecunoscut membru al clubului. Agentul de poliţie care a efectuat arestarea a constatat că nu jaful constituie motivul atacului, iar Bampton a declarat că nu avea nimic împotriva omului atacat, pe care, de fapt, nici nu-l văzuse pînă atunci. A pretins că se afla în stare de ebrietate, iar medicul poliţiei a constatat că deşi nu era chiar beat, răsuflarea sa mirosea puternic a alcool. Patronii lui Bampton au declarat că pînă atunci se purtase ireproşabil şi pentru că acuzaţia nu a fost urmărită, a fost eliberat pe cauţiune."

Harley îl privi pe maior cu o expresie nedumerită.

„Nu prea înţeleg", mărturisi el.

„Aşa deci ?" mugi maiorul. „Bine, domnule ! Bine ! Poate veţi fi atît de bun să citiţi şi aşta."

Scoase din portofel o a doua tăietură din ziar, mai mică decît prima, lipită pe o foaie de hîrtie a clubului. Harley o luă şi citi :

„Domnul De Lana, binecunoscut membru al firmei Stock Exchange, care a suferit nu de mult un grav accident, se află încă într-o stare precară."

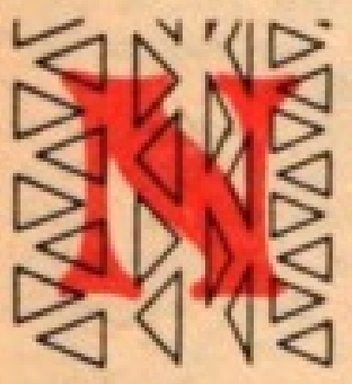

elămurirea lui Harley deveni şi mai vie, cît despre expresia întipărită pe faţa maiorului, în timp ce-l urmărea atent, nu o pot numi altfel decît satisfacţie feroce.

„Crezi, probabil, că-s un babalîc ţăcănit, nu-i aşa ?" ţipă el deodată.

„Nici gînd", replică Harley zîmbind uşor, „dar sincer să fiu, semnificaţia acestor două paragrafe nu-mi e tocmai clară. Individul ăsta, Bampton, nu pare să fie prea interesant şi, din moment ce nu s-a întîmplat nimic grav, nebuniile lui de beţiv nu mă privesc. De domnul De Lana, de la Stock Exchange, n-am auzit pînă acum. Doar dacă nu cumva e membru al firmei De Lana & Day ?"

„Nu e membru al firmei, domnule", urlă maiorul. „A fost, pînă la 6, astă seară !"

„De fapt ce vreţi să spuneţi ?" întrebă Harley. Tonul lăsa a se înţelege că începea să pună la îndoială fie sănătatea mintală, fie seriozitatea maiorului.

„E mort !" declară acesta. „Mort de-a binelea ! A murit la ora 6. Tocmai am vorbit cu văduva lui la telefon."

Probabil că făcusem ochii cît cepele, ca şi Harley de altfel, fiindcă maiorul, îndreptîndu-şi privirea fioroasă spre mine, aproape că răcni :

„Ei, v-aţi blocat, domnule ! Şi prietenul la fel !"

„Aveţi dreptate", încuviinţă Harley liniştit, „şi pentru că şi timpul meu are o oarecare valoare, v-aş sugera, fără să vă supăraţi, să îmi explicaţi şi mie ce legătură există — dacă există, — între dumneavoastră, beţivanul Bampton şi domnul De Lana de la Stock Exchange care, după cum ne informaţi dumneavoastră, a murit astă seară la ora 6, probabil ca urmare a accidentului suferit."

„Pentru asta am şi venit !" urlă iar maiorul. „Mai întîi, eu sînt — dar am avut grijă să nu-mi apară numele în ziar — eu sînt cel atacat de beţivan."

Harley, cu pipa în mînă, îl fixa perplex pe maior.

„Înţelegeţi," continuă acesta, „eu, — eu, Jack Ragstaff — sînt persoana atacată. Plecasem de acasă, din Maddox Street să iau cina la club, cum fac de cînd mă ştiu. Mergeam agale, ca de obicei, cînd idiotul ăla a sărit la mine, mi-a înhăţat pălăria", îşi scoase pălăria albă să ne arate mai bine cum s-a întîmplat, „a aruncat-o pe jos şi a sărit pe ea ! Ţopăia pe ea, domnule, uite-aşa, cu amîndouă picioarele !"

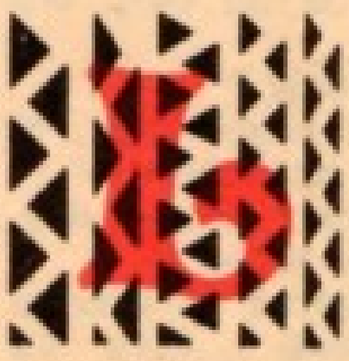

ui Harley îi veni destul de greu să-şi ascundă zîmbetul cînd, înăsprit, bătrînul soldat îşi aruncă pe jos ţipătorul acoperămînt al capului şi se lansă într-o pantomimă viguroasă spre a-şi ilustra spusele.

„Extraordinar", exclamă Harley. „Şi ce-aţi făcut ?"

„Ce-am făcut ?", mugi maiorul. „L-am pocnit cu bastonul în cap şi i-am zis vreo două ! Mă rog, n-aş putea să repet în faţa curţii tot ce i-am spus. I-am tras cîţiva pumni, ba şi cîteva picioare, dar pălăria era pierdută ! O grămadă de lume adunată — naiba să-i ia ! — eu înjur şi drăcui ; poliţie şi tot tacîmul : nume, adrese, etc., etc. Individul e dus la poliţie iar eu, eu ajung la club fără pălărie ! Spectacol al naibii de ridicol pentru vîrsta mea !"

„Chiar aşa", încuviinţă Harley înţelegător. „Aveţi dreptate să fiţi supărat, dar tot nu pricep pentru ce aţi venit la mine şi ce legătură

au toate astea cu domnul De Lana de la Stock Exchange."

„A căzut pe fereastră !" țipă maiorul.

„Pe fereastră ?"

„Pe fereastră, domnule. O fereastră de la etajul 2, la 10 iarzi de pămînt, după colț. A căzut în cap — mare minune că n-a murit pe loc."

Un licăr de interes începu să lucească în privirea lui Harley.

„Înțeleg, maior Ragstaff. Vreți să spuneți că în timpul incidentului dintre dumneavoastră și acel bețiv, domnul De Lana a căzut de la fereastră, într-o stradă alăturată." spuse el rar și chibzuit.

„Exact !" zbieră maiorul. „Cît se poate de exact, domnule".

„L-ați cunoscut pe acest domn De Lana ?"

„N-auzisem de el pînă la accident ! Sărmanul s-o fi aplecat pe fereastră să vadă circul din stradă și s-a rostogolit. M-am simțit oarecum vinovat, vă dați seama, și am încercat să aflu ce i s-a întîmplat. A murit astăzi la ora 6."

„Hm", făcut Harley gînditor, „tot nu reușesc să văd ce amestec am eu în chestia asta. De la ce fereastră a căzut ?"

„Fereastra e deasupra unui fel de ceainărie, „Café Dame" — ce nume idiot ! E pe colț. Nu știu numele străzii."

„Hm, să fi fost împins, ce credeți ?"

„Sigur nu !" răcni maiorul. „A căzut pur și simplu. Și acum e mort. Asta e important !"

„Dragul meu domn, nu neg acest lucru, dar, pentru dumnezeu, ce doriți de la mine ?"

„Nici eu nu știu !" mugi maiorul și începu să umble de colo-colo prin cameră. „Știu un singur lucru : ceva nu merge ! Îmi stă pe suflet chestia asta. Noaptea mă trezesc din somn cu țipătul ăla în urechi. Țipătul pe care l-a scos bietul om cînd s-a izbit de trotuar. Aici e ceva! Am auzit la viața mea cîteva sute de strigăte de agonie, dar" — ridică bastonul și lovi puternic în masă — „nu m-am trezit din somn niciodată din pricina lor !"

„Într-un cuvînt, suspectați ceva ?"

„Nu suspectez nimic !" țipă celălalt, iritat. „Am auzit pe cineva la club rostind numele dumitale — spune că vezi și prin zid — și iată-mă aici. E ceva ce nu merge. Nu merge deloc. Află ce e și trimite-mi nota. Poate că așa o să pot dormi liniștit."

Făcu o pauză, își scoase din nou batista uriașă de mătase și își suflă cu zgomot nasul. Harley avea deja o privire ciudată cînd răspunse :

„Nu va fi nici o notă, maior Ragstaff. Dacă găsesc un fir pe care să merg o voi face și îți voi anunța rezultatul."

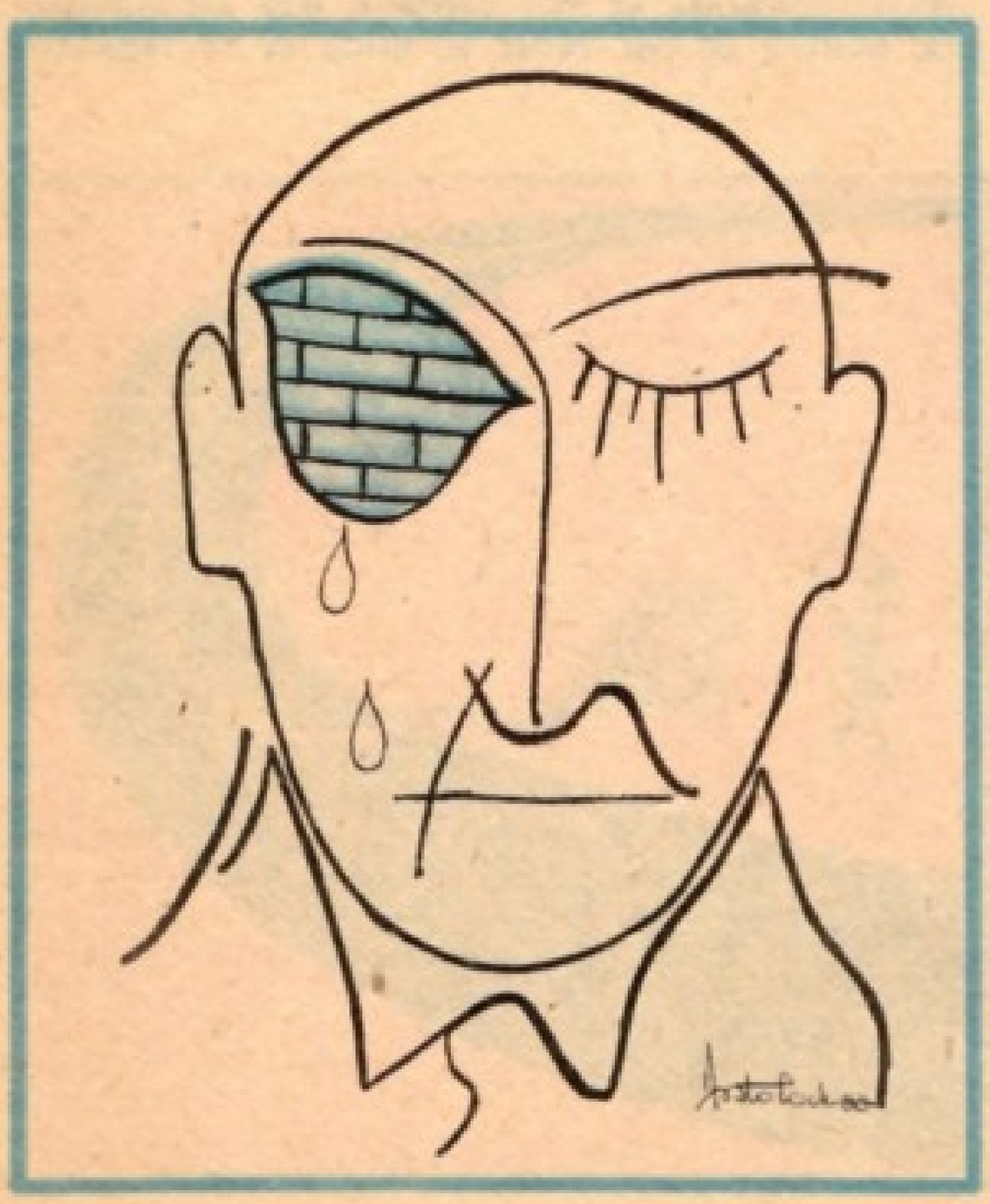

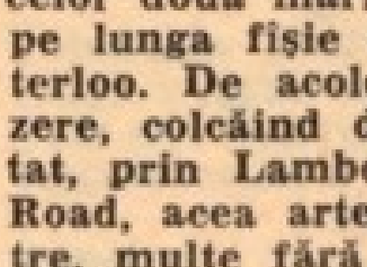

I-acum ce-ai de gînd, Harley ?" l-am întrebat. Paul Harley puse anuarul la loc în raft și rămase în picioare, cu privirea rătăcind prin birou.

„Datele despre tîrziul nostru vizitator nu prea ne sînt de folos", veni, într-un tîrziu, răspunsul. „O carieră destul de distinsă în armată și... cam atît. O singură fiică, Sybil Margareta, căsătorită cu al 5-lea marchiz de Ireton. De altfel, renumită în societate pentru frumusețea ei. Marchiza de Ireton, îți spune ceva ?"

„Absolut nimic", am răspuns absent.

„Nici mie", murmură Harley.

Telefonul sună. „Da. Da, Wessex. Ai adresa? Bine. Nu, o țin minte. Mulțumesc. La revedere !" Harley se întoarse spre mine. „Knox, propun să facem mai întîi o plimbare, și-apoi ne vedem de cină, cum aveam de gînd."

Întotdeauna bucuros să studiez metodele de lucru ale prietenului meu, am acceptat imediat și, nu după mult timp, lăsînd în urmă luminile celor două mari hoteluri, taxiul nostru aluneca pe lunga fișie de asfalt ce duce la gara Waterloo. De acolo, trecînd prin niște străzi mizere, colcăind de lume ciudată, ne-am îndreptat, prin Lambeth, spre Westminster Bridge Road, acea arteră îngrozitoare cu clădiri sinistre, multe fără ferestre și cu un aer lugubru, specific ei.

Casa spre care mergeam nu era departe de Kensington Park, așa că i-am spus șoferului să ne aștepte. Am luat-o pe o străduță îngustă, pavată, am urcat un rînd de trepte și-am sunat la o ușă cam roasă de vreme, deasupra căreia un felinar demodat abia licărea.

A durat destul pînă cînd în ușă a apărut o fată, uluitor de șleampătă. Am avut impresia că fusese deranjată tocmai în momentul în care își minjea fața cu funingine. Din ușa deschisă doar pe jumătate ne privea cu gura căscată, alungîndu-și cu mîna lațele negre de păr din ochi. Cu fiecare mișcare părea că-și mizgălește și mai mult chipul cu misterioasa substanță neagră.

„Domnul Bampton e acasă ?"

„Abia a venit. Îi făceam de mîncare".

„Spune-i că îl caută doi prieteni. E ceva foarte important."

„Bine," mormăi minjita. „Cine să-i zic că sînteți ?"

„Lasă asta. Spune-i doar că sîntem doi prieteni."

Cu o privre lungă și goală fata, în mîna căreia am zărit o furculiță slinoasă, ne lăsă în prag și își tîrșii picioarele prin hol și apoi pe scări. Un inconfundabil miros de cîrnați prăjiți îmi umplu nările. Harley mă privi amuzat, dar nu scoase o vorbă. Cenușăreasa reveni șonticăind și ne aruncă din mers, fără să se mai întoarcă spre noi : „Sus, etajul II, în față. Și-nchide unu' ușa !" Dispăru în adîncurile sinistre, pe cînd Harley și cu mine, după ce am închis

ușa in urma noastră, ne-am grăbit să dăm curs invitației. Lumina era slabă pe scări, dar am reușit să găsim drumul pină la ușa căutată. În camera ce slujea și de dormitor și de sufragerie, o masă mică era pregătită pentru cină. Lingă masă, intr-un fotoliu imbrăcat in creton, un tinăr indesat fuma, cu „Daily Telegraph" pe genunchi. Era un tipic reprezentant al clasei de mijloc, un individ absolut obișnuit — numai fălcile pătrate trădau o oarecare brutalitate. După cum a aruncat ziarul și s-a ridicat din fotoliu simțeai in el acel soi de stăpinire de sine care insoțește, uneori, puterea fizică.

„Bună seara, d-le Bampton", spuse Harley jovial. „Să înțeleg — arătă spre ziar — că iți cauți altă slujbă ?"

Bampton il fixă cu o umbră de furie in ochi apoi, intilnind privirea amuzată a prietenului meu, fața i se destinse intr-un zimbet vesel și plăcut.

„Habar n-am cine sinteți", rosti el cu un abia simțit accent din nord, „dar e clar că știți cine sint și ce mi s-a intimplat."

„Ești pe liber ?" intrebă Harley confidențial.

Bampton aruncă restul țigării in cămin și dădu amărit din cap.

„Nu mi-ați spus cine sinteți, dar cred că știu ce vreți." Încetă să zimbească. „Fiți atenți, nu mai vreau nici un fel de publicitate. Dacă vă inchipuiți că puteți scoate cine știe ce chestie ridicolă pe seama mea, lăsați-o baltă cit mai repede. Și-așa nu mai găsesc de lucru in toată Londra ! Dacă o țineți așa, nu mai găsesc nimic in toată Anglia."

„Dragă prietene", răspunde Harley impăciuitor, intinzindu-i in același timp tabachera, „ai interpretat greșit venirea noastră. Nu sint reporter."

„Cum ?", mina lui Bampton rămase suspendată. „Atunci ce naiba ești ?"

„Mă numesc Paul Harley și sint detectiv." Vorbea rar, cu ochii ațintiți pe fața celuilalt. Bampton era vizibil uluit, dar privirea-i deschisă nu trăda nici urmă de teamă. Luă țigara.

„Mulțumesc, d-le Harley. Nu-mi dau seama ce anume v-a adus aici".

„Am venit să-ți pun două intrebări : Unu : cine te-a plătit să-i jumulești pălăria maiorului Ragstaff ? Doi: cit ți-a dat ?"

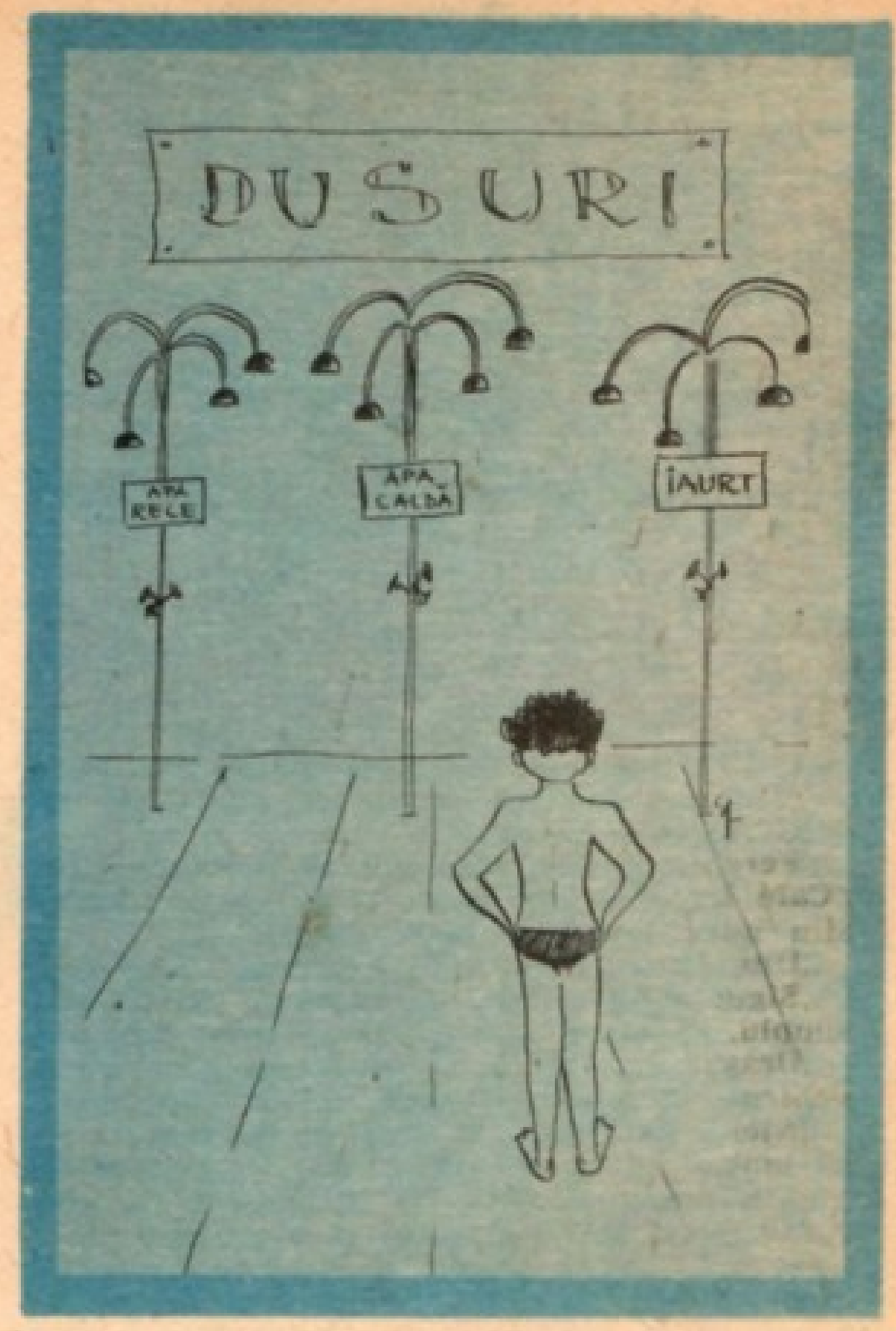

Ascultam uimit intrebările. Bampton îmi impărtășea surpriza. Se pregătea să își aprindă țigara, dar uită de bățul de chibrit aprins și abia cind îi arse degetele il lăsă să cadă in cămin, cu o exclamație inăbușită. Într-un tirziu deschise gura :

„Habar n-am cum ați aflat, dar e clar că știți adevărul. Dacă imi garantați că din asta nu va mai ieși cine știe ce poveste palpitantă pentru ziare vă zic tot ce știu."

Harley puse pe masă cartea de vizită. „Dacă nu este necesar în anchetă, aveți cuvintul meu că de la mine nu se va afla nimic din tot ce-o să-mi spuneți. În fața prietenului meu, d-l Knox, puteți vorbi fără grijă. Spuneți-mi, cit mai concis, ce v-a dus la arestarea aceea."

„Să vă spun, atunci..." Ginditor, Bampton închise ochii pe jumătate. „Săptămina trecută, luni după amiază, pe la 4, imi luam ceaiul la Lyons' Café. Acolo merg eu de obicei. Un bărbat s-a așezat la masa mea și-a intrat in vorbă cu mine."

„Cum arăta ?"

„Ceva peste inălțimea medie, cam ca mine de solid ; părul negru. Începea să incărunțească. Purta o mustață ingrijită și o barbă scurtă. Avea figura unui om care a călătorit mult. Pielea foarte bronzată, cam ca dumneavoastră, d-le Harley. Nu părea genul de om care frecventează asemenea localuri. După un timp mi-a făcut o propunere extraordinară. Mai intii am crezut că glumește. Apoi, cind am priceput că vorbea serios, mi-am zis că-i nebun. M-a intrebat cit cișlig pe an și i-am răspuns că la

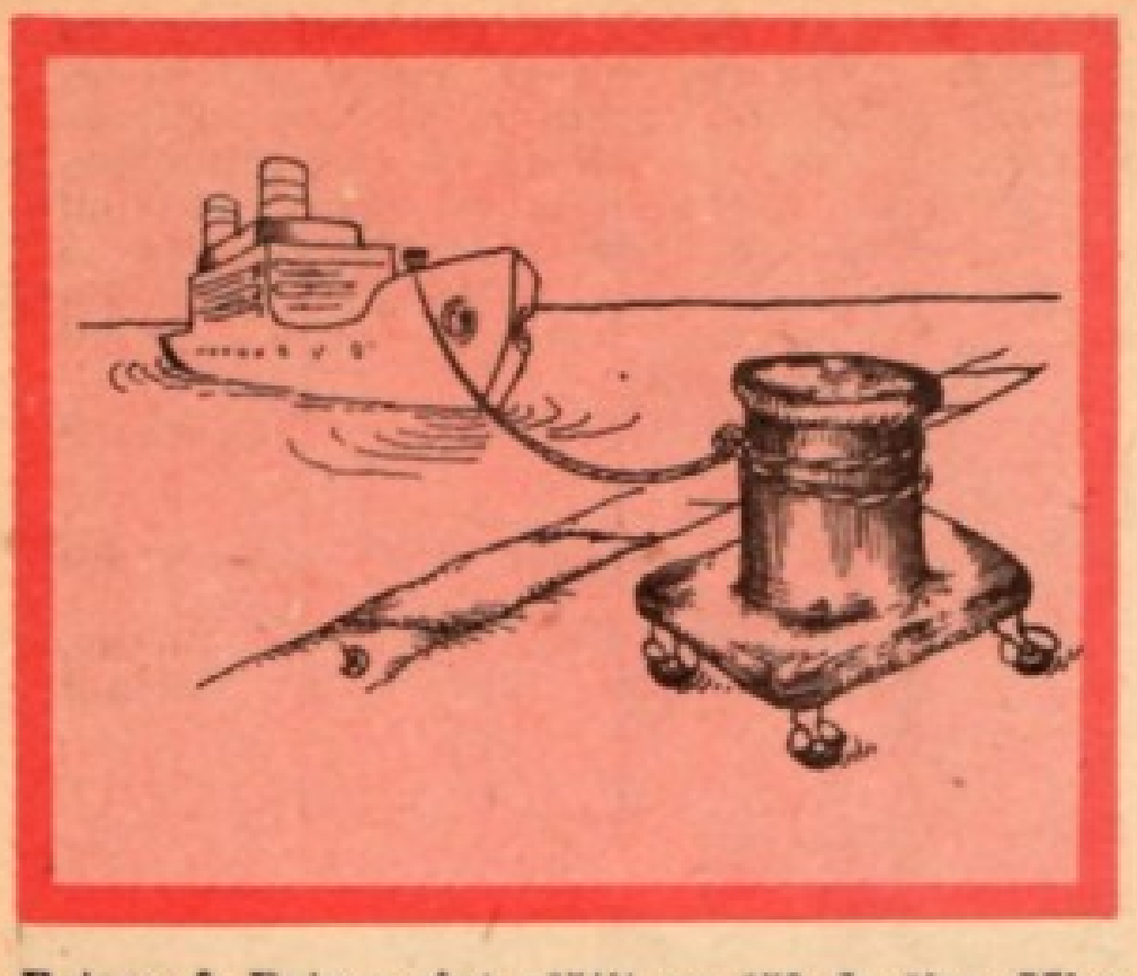

Peters & Peters sînt plătit cu 150 de lire. Mi-a zis : «Îți dau salariul pe un an, dacă-i smulgi unuia pălăria de pe cap»".

În timp ce vorbea, Bampton ne privea cu ochi strălucitori. Mie imi venea să rid de-a binelea, dar Harley devenise foarte atent.

„Bine-nțeles că am ris", continuă Bampton. „Da' cînd omul a scos un portofel umflat și-a numărat pe masă zece hîrtii de cinci lire am inceput să cuget serios la propunerea lui. Chiar dacă era, să zicem, țăcănit, ce-mi păsa mie ? Erau niște bani buni, și incă pe degeaba."

„Desigur", a continuat omul, „o să-ți pierzi slujbă. S-ar putea chiar să fii arestat. Tu spui că ai ieșit cu niște prieteni și v-ați cam amețit. Și nu uita să adaugi că n-ai putut suferi niciodată pălăriile albe ! Ține-te bine de povestea asta și in dimineața următoare incă o sută de lire vor fi ale tale."

„I-am cerut și alte amănunte și l-am intrebat de ce m-a ales tocmai pe mine. Zicea că de mult caută omul potrivit ; cineva care să aibă destulă forță să facă treaba asta și" — ochii lui Bampton sclipiră din nou — „să-l aibă pe dracu'n el, dar să fie, totodată, un tip pe care să te poți bizui, să se țină de cuvînt și să nu incurce lucrurile."

„Mi-ați cerut să vorbesc pe scurt și asta incerc și eu. Mi-a descris omul cu pălărie albă, ora exactă și locul exact al intilnirii. Nu trebuia decît să-i smulg pălăria, să dau cu ea de pămînt și să suport consecințele. Am acceptat".

„E drept că inainte de a porni am dat și cîteva pahare pe git, dar amintirea celor 50 de lire inculate in camera mea și a celor o sută ce urmau să li se alăture imi dădea un curaj nemaipomenit. Pe individul cu pălărie era imposibil să il confund. L-am văzut de departe. Eu așteptam in fața unui restaurant mic, Café Dame. După cum fusese stabilit, m-am ciocnit cu el, i-am smuls pălăria și am inceput să o calc in picioare."

Făcu o pauză și își duse mina la cap, meditativ. „Omul meu era un scandalagiu de miňa intîi", urmă el. „A făcut ca toți dracii. În viața mea n-am auzit cîte mi-a fost dat să aud atunci. Și nici bastonul ăla n-o să-l uit prea repede. S-a adunat o mulțime de lume, după cum era de așteptat. Și tot după cum era de așteptat, am fost repede inhățat. Asta n-a fost cine știe ce, am scăpat ușor. E drept că cei de la Peters & Peters m-au concediat, dar acolo in cufăr se află — cu cele zece primite din City — 20 de hîrtii de 5 lire, frumos impăturite."

Harley il intrerupse :

„Pot să văd plicul ?"

„Îmi pare rău, l-am ars. M-am gîndit că așa trebuie, dacă vreau să respect jocul. Oricum nu v-ar fi ajutat prea mult. Un plic obișnuit, expediat din City. Adresa era bătută la mașină. Altceva nimic."

„Recomandat ?" „Nu."

Bampton stătea in picioare, privindu-ne cu o expresie ciudată.

„Un singur lucru mă tulbură", adăugă el brusc. „Ați auzit de ăla care a căzut pe fereastră, săracu' ? Ei, dacă n-ar fi fost tărăboiul de pe stradă, lucrul ăsta nu s-ar fi intimplat. E clar ! S-a aplecat pe fereastră să vadă ce se intimplă și a căzut !"

„L-ai văzut căzînd ?" intrebă Harley.

„Nu, fereastra era la cițiva pași in spatele meu, după colț. Dar i-am auzit strigătul și ceva mai tirziu, cînd pe mine m-a luat poliția, am auzit sirena ambulanței."

Tăcu iar și se scărpină in cap. Avea o mutră jalnică.

„Hm", făcut Harley. „N-ai observat nimic deosebit la omul acela din Lyons' Café ?"

Bampton reflectă cîteva clipe în tăcere.

„Nu prea mult", mărturisi el. „Era un gentleman, desigur. Purta un pardesiu elegant, albastru și un costum negru de tweed. Avea și cravată — de uniformă, mi s-a părut mie, dar n-am putut să-i disting culorile. Era foarte bronzat, chiar și pe miini. Da ! ar fi ceva : avea un dinte de aur."

„Care ?"

„Nu mai știu. Era pe stinga. Se vedea cînd zimbea."

„Inel, ac de cravată, altceva după care l-ai putea recunoaște ?"

„Nu".

„N-avea nimic deosebit in voce sau in felul cum vorbea ?"

„Nu. Cam greoi și tărăgănat. Atit. O mie de englezi cultivați vorbesc la fel. Stați o clipă — da ! ar mai fi ceva. Acum, dacă mă gîndesc bine la el, parcă imi amintesc ceva. Ochii. Avea coada ochilor puțin in sus."

Harley il privi cu atenție. „Ca la chinezi ?"

„Ei, nu chiar așa de pronunțat. Dar cam aceeași formă."

„Mulțumesc, domnule Bampton. Nu vă mai reținem."

Pe scări mirosul de cirnați făcuse loc altuia, de scrum — desigur cirnații de mai inainte.

„Cît pe-aci să pun ideile maiorului pe seama vreunei insolații", spuse Harley. „Dar incep să cred că avem de-a face cu o crimă absolut neobișnuită. Îmi pare său că iar aminăm cina, dar propun să trecem pe la Café Dame."

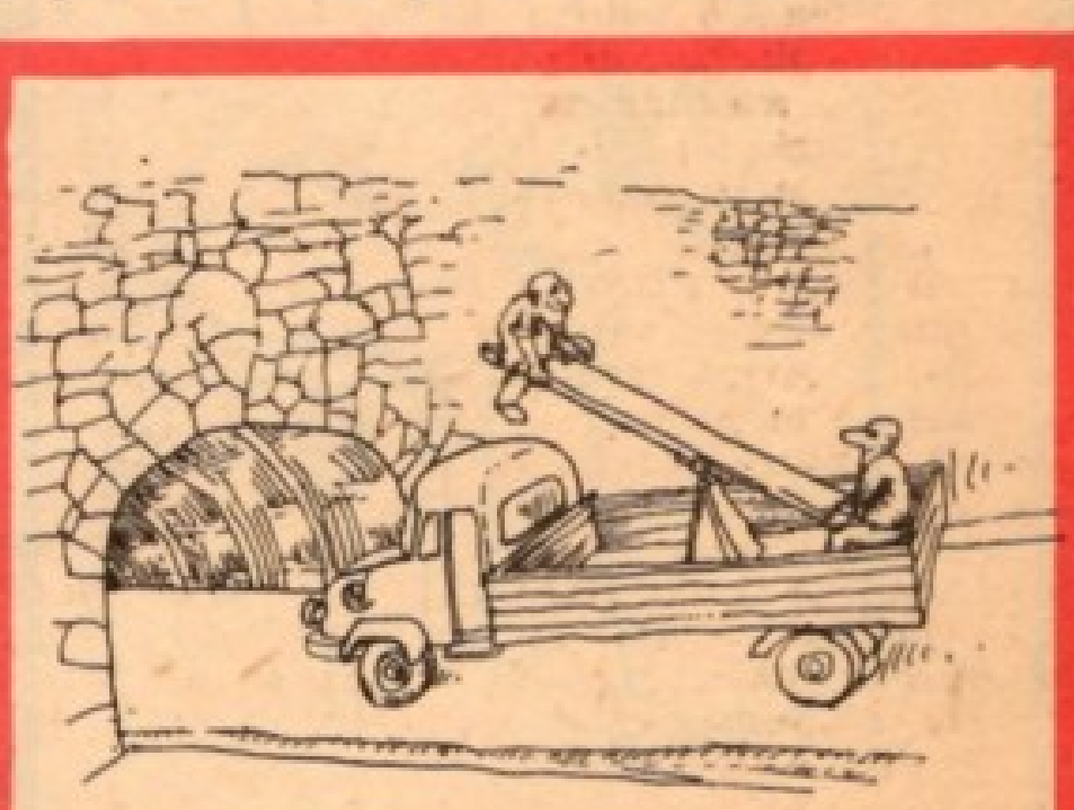

VASILE CRĂIȚA MÂNDRA

Din holul îngust în care am intrat la Café Dame o scară acoperită cu un covor urca la etaj. În dreapta, o ușă de sticlă dădea într-o sală de mese luminată discret, cu un aer de local bine condus. Harley deschise ușa și făcu semn unui chelner: „Aș vrea să-l văd pe patron."

„Pentru moment domnul Meyer este ocupat, domnule."

„Unde este ?".

„Sus în birou. O să coboare imediat."

Chelnerul plecă grăbit iar Harley rămase cu ochii la scară, nehotărît. „Nu-mi dau seama cum poate renta localul ăsta aici", mormăi el. „Chiria trebuie să fie o avere în cartierul ăsta."

Nu terminase de vorbit cînd de undeva de sus, de la etaj, mi-a ajuns la urechi o conversație animată.

„E scandalos !" se auzi o voce ascuțită de femeie. „Nu aveți nici un drept să o păstrați ! Nu vă aparține și vă cer să o restituiți !"

O voce de bărbat răspunse volubil, într-o engleză stricată din care de-abia înțelegeam ici-colo cîte un cuvînt. Discuția îl interesa și pe Harley căci prinzîndu-mi privirea întrebătoare își duse degetul la buze.

„A, așa deci !" continuă vocea femeii. „Știți, desigur, că asta se numește șantaj !"

Urmă un nou șir de cuvinte ininteligibile drept răspuns apoi o auzirăm din nou pe femeie : „Bine, o să vin cu cineva care te va convinge să o dai înapoi !"

„Knox", îmi șopti Harley la ureche, „cînd coboară femeia, du-te după ea. Mă tem că o să-mi încurci treburile și nu ți-aș cere așa ceva dar sînt lucruri serioase în joc. Te întorci aici ; te aștept."

Adevărul e că cererea lui bruscă m-a uimit, dar pînă să apuc să spun ceva o ușă s-a deschis deasupra și o femeie cu un aer respectabil, de servitoare de casă mare, cobori repede scările. Pe față încă păstra întipărită o expresie de indignare profundă. Trecu repede pe lîngă noi, fără să ne bage în seamă, și ieși.

„Hai, Knox !"

Nu-mi prea convenea, dar n-aveam încotro. M-am strecurat afară și am reperat-o repede, la cîțiva pași în fața mea. Se grăbea spre Piccadilly. Nici nu-mi bănuia prezența, așa că nu mi-a fost greu să o urmăresc. Am urcat după ea în autobuz, dar m-am dus sus, să-i pot vedea pe toți care coboară.

Dacă nu l-aș fi cunoscut atît de bine pe Paul Harley aș fi luat întreaga poveste drept o farsă, deși recunoșteam în sinea mea că dincolo de toate aceste episoade disparate, aparent banale, trebuie să se ascundă ceva. Resemnat, mi-am aprins o țigară.

La Hyde Park Corner femeia a coborît și nu mă aflam cu mult în urma ei cînd a pornit grăbită pe Hamilton Place. S-a oprit la ușa unei vile impunătoare, a sunat și imediat ce valetul a deschis, a intrat repede, cu siguranța unuia de-al casei. Am notat numărul casei și, considerînd că mi-am încheiat misiunea, am luat un taxi și m-am întors la Café Dame.

Tot pe chelnerul pe care îl oprise Harley la venirea noastră l-am întrebat și eu dacă prietenul meu mai e acolo.

„Mi se pare că este un domn sus, cu d-l Meyer", îmi răspunse el.

„În birou la el ?"

„Da, domnule."

Am urcat scările și m-am oprit în fața unei uși întredeschise. Se auzea vocea lui Harley, așa că am bătut și am intrat.

L-am găsit pe Harley, în picioare, lîngă un birou masiv. Alături într-un scaun rotativ ce, împreună cu biroul, constituia aproape întreaga mobilă a camerei micuțe în care pătrunsesem, ședea un bărbat îmbrăcat într-un costum croit, în mod sigur, pentru altcineva. Avea o față ursuză și suspicioasă de neamț și cînd am intrat eu era angajat într-un discurs volubil dar greu de priceput.

„Ei, Knox, ai reușit ?" Harley îmi aruncă o privire peste umăr.

„Da". am răspuns.

Harley dădu scurt din cap și se întoarse din nou spre cel așezat.

„Îmi pare rău că vă dau atîta bătaie de cap, domnule Meyer, dar aș vrea ca și prietenul meu să vadă camera de deasupra."

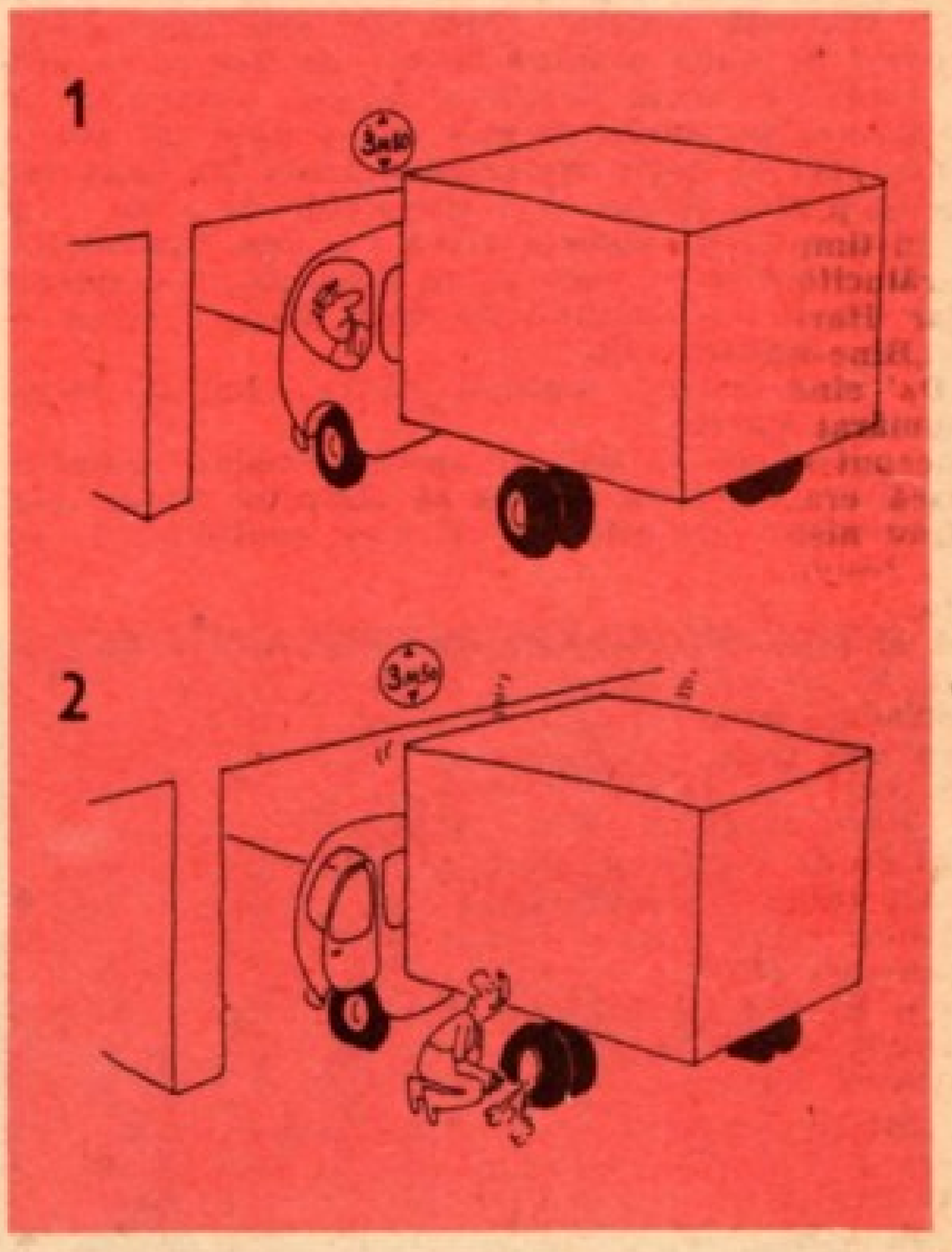

Chiar atunci atenția mi-a fost atrasă de un obiect ciudat ce zăcea pe birou, lîngă o grămadă de conturi și bancnote. Era o bucată ruginită de fier, de vreo 50—60 de centimetri, vopsită în verde.

„Te uiți la acest fragment tragic, Knox", spuse Harley luînd bara de fier în mînă. „Da" — ridică din umeri cu dispreț — „acest obiect explică întreaga întîmplare nefericită. Uite aici, în capătul ăsta, era o fisură" — indică locul — „și capătul celălalt a scăpat din locul unde era fixat."

„Dar nu înțeleg..."

„Se va lămuri la anchetă, nici o grijă. Un lucru foarte neplăcut pentru dumneavoastră, domnule Meyer."

„Foarte neplăcut", declară proprietarul magazinului deschizînd patetic mîinile groase. „Asta ruină este."

„Să mergem sus", spuse Harley. Sînteți bun să ne conduceți, domnule Meyer ? Knox, acum o să înțelegi totul."

Cînd proprietarul ieşi din birou şi începu să urce spre etajul al doilea Harley mă întrebă şoptit : „Unde s-a dus ?“

„Hamilton Place, Nr. —“ i-am răspuns cu voce scăzută.

„Dumnezeule !“, murmură prietenul meu şi-mi strînse braţul atît de tare încît am tresărit. „Dumnezeule ! Lovitură de maestru, Knox ! Crima asta e opera unui geniu — un geniu cu ochii puţin, foarte puţin oblici.“

Domnul Meyer deschise o uşă de la etajul al doilea şi intrarăm într-o sufragerie mică. O masă rotundă, cîteva scaune, o canapea şi cam atît. Am remarcat însă că mobila, covorul şi încă vreo cîteva fleacuri erau cu mult mai elegante decît cele din sala de jos. O fereastră ce dădea spre stradă era deschisă şi perdelele din pluş se mişcau încet în curent.

„Fereastra tragediei, Knox“, explică Harley.

Traversă camera. „Dacă stai aici, lîngă mine, vezi de unde provine bucata de fier ce se află acum pe biroul domnului Meyer. Ceva mai la stînga, pe strada de sub noi, a avut loc atacul de care ai auzit. Nefericitul domn De Lana lua masa aici, singur — o ciudăţenie de-a lui — şi cînd a auzit zgomote afară s-a dus, bineînţeles, la fereastră să vadă ce se întîmplă. S-a aplecat înafară, s-a sprijinit de bară, bara a cedat — mai departe ştii.“

„Sînt ruinat“, mormăi Meyer, „îmi dă reputaţia proastă.“

„Mă tem că da“, îl aprobă Harley compătimitor, „dacă nu reuşim să lămurim cîteva mici chestiuni. De pildă“ — îl bătu confidenţial pe

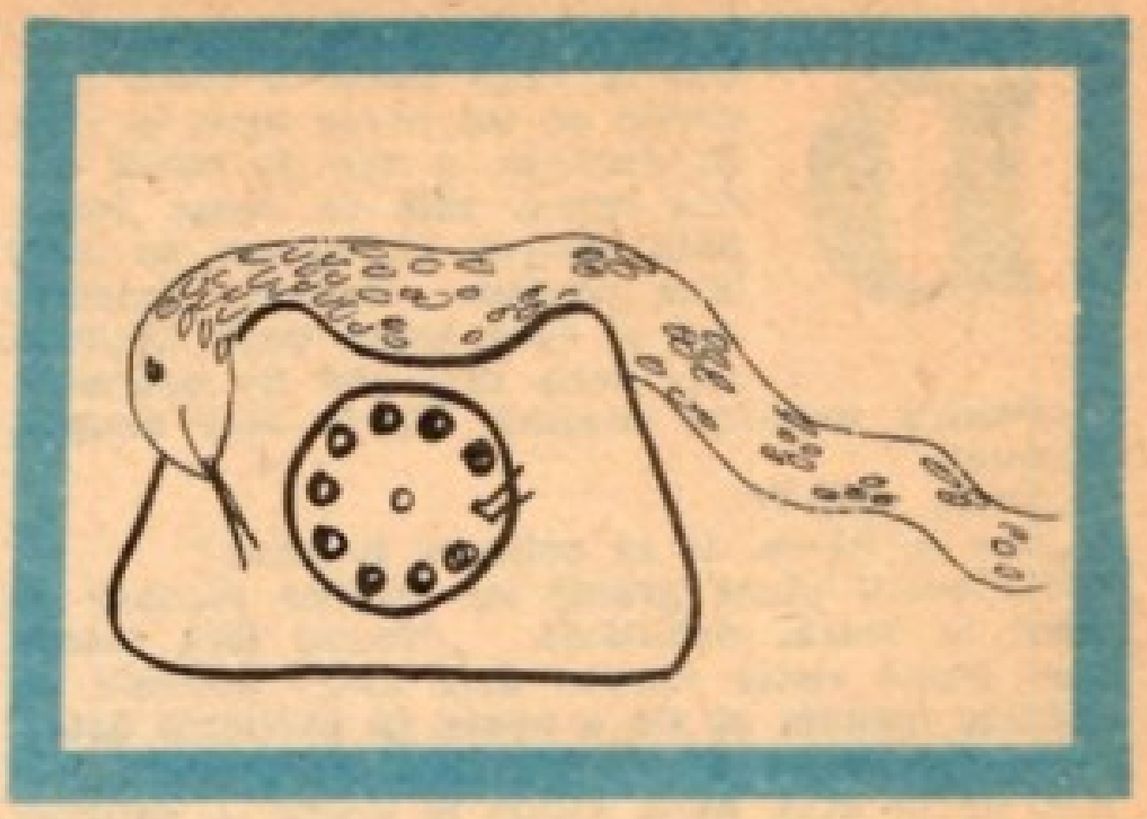

umăr — „aveţi vreo idee, cît de vagă, despre identitatea femeii care cina aici cu domnul De Lana miercuri seară ?“

Efectul acestei întrebări atît de simple a fost de-a dreptul uluitor asupra celuilalt.

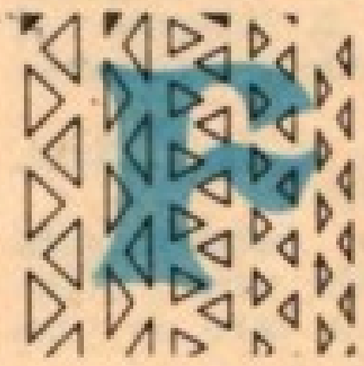

Faţa galbenă şi grasă căpătă o tentă plumburie iar ochii, proeminenţi de felul lor, erau gata să-i iasă din orbite. Îşi umezi buzele. „Eu spus — eu spus deja“, bolborosi el, „că domnul De Lana iei camera asta mereu miercuri şi chiar vineri cînd şi cînd. Şi iei cina singur aici.“

„Şi eu îţi spun“, i se adresă Harley mieros, „că nu ştii să minţi. După accident ai lăsat femeia să iasă pe scara de serviciu.“

„Scara de servici ?“, bîigui Meyer. „Scara de servici ?“

„Exact, scara de serviciu. Vreau să te mai întreb ceva. Cine a ocupat camera asta marţi seară, deci cu o seară înainte de accident ?“

Expresia patronului rămase la fel de nedumerită.

„Un domn. Eu nu am văzut niciodată înainte.“

„Un alt client singuratic ?“, sugeră Harley.

„Da, singur toată noapte, aşteptat un prieten care nu venit.“

„Ah !“, spuse Harley visător, „singur toată seara ? Şi un prieten care l-a dezamăgit ! Era cumva brunet ? Cu tîmple argintii, mustaţă şi barbă neagră şi o faţă foarte bronzată ? Cu ochii uşor alungiţi ?“

„Da ! da !“, strigă Meyer cu sinceră surpriză. „E un prieten ?“

„Un prieten, da“, răspunse Harley încruntat. „La cît a plecat ?“

„Aşteptat pînă după 11. Cina nu mai fost bună. Plăteşte dar nu protestat.“

„Nu“, spuse Harley melancolic, „nu avea de ce să protesteze. Încă o întrebare, prietene. Miercuri noaptea, cînd doamna a plecat în grabă, a uitat ceva aici. Ce anume ? Şi cît vrei să scoţi din asta ?“

Auzindu-l, omul se pierdu de tot.

„Ah, Gott !“, strigă şi-şi duse mîna la fruntea asudată. „Mă ruinaţi. Sînt ruinat. Nu încerc să scot nimic. Am o afacere cinstită“.

„Şi printre cele mai bănoase din lume“, adăugă Harley. „De la Thais şi pînă astăzi. Chiar şi la chiriile uriaşe plătite în Bond Street, îmi închipui că o casă de rendez-vous e o mină de aur.“

„Ah !“, gemu Meyer. „Sînt ruinat. Spun tot, ce rost are ? Cunoşe domnul De Lana care ia camera mereu, dar nu doamna care vine cu el. Nu ! Jur ! Dar e mereu aceeaşi. Cînd căzut el

eu sint in birou și auzit țipăt. Doamna vine fuga in cameră și roagă la mine să scot fără să o vadă și să nu spun de ea."

„Cit te-a plătit ?"

„Plătit ?", bolborosi Meyer, intrerupt brusc din povestire.

„Cit te-a plătit ? Exact. Nu mai comenta, răspunde !"

Omul scoase un plescăit gutural, apoi mărturisi răgușit : „A promis o sută de lire".

„Lasă asta. Doar nu acceptai o simplă promisiune ! Ce ți-a dat ?"

„Un inel", veni in sfirșit mărturisirea.

„Un inel. Înțeleg. O să-l iau cu mine, dacă nu te superi. Acum spune-mi și ce anume a uitat aici."

„Ah Gott !", se. văicări omul căzind pe un scaun și lăsindu-și miinile, greoi, pe masă. „Mare panică, știți. Eu arăt ei repede-repede scara din spate și ea uitat poșeta."

„Poșeta ? Bun !"

„Apoi string masa și pot spun că domnul De Lana cinat singur. E interes și pentru mine și pentru doamna."

„Desigur. Înțeleg foarte bine. Nu te mai deranjez, domnule Meyer. Doar cit să mergem in birou să te scap de acele obiecte compromițătoare : poșeta și inelul doamnei."

ANDO

nțelegi, Knox ?" Taxiul ne purta spre Hamilton Place. „Ai prins amănuntele poveștii ? E gîndită perfect !"

„Dimpotrivă. Sint pierdut, și fără speranță."

În agitația care mă stăpinea uitasem pină și de foame. Pentru mine aceste fapte erau total disparate, firul care le unea era invizibil. Recunoșteam totuși că funcționarul Bampton, străinul cel bărbos, cu propunerea sa atit de ciudată, maiorul cu pălăria lui albă, agentul de bursă mort și misterioasa doamnă a cărei prezență fusese prompt detectată de mintea ascuțită a lui Harley erau legați unul de celălalt printr-un lanț subtil. Și eram convins că prietenul meu ținea cel puțin unul din capetele acestui lanț.

„Trebuie să fii pregătit pentru intrevederea pe care sper să o obtin astă seară, așa că hai să clarificăm cîteva puncte din povestea asta. Mai intii, ești de acord că oricine s-ar uita pe fereastra de la etajul doi se sprijină aproape automat pe bara de fier, pusă acolo chiar in acest scop, din pricina pervazului neobișnuit de jos ?"

„Evident. Și prin urmare, dacă bara se rupe, oricine se sprijină de ea in acel moment va fi aruncat in stradă."

„Raționament corect."

„Dar, dragul meu," am continuat eu, „cum poți prevedea un asemenea accident ?"

„Accident spui ? Dar n-a fost nici un accident ! Un capăt al barei a fost complet pilit, deși urma piliturii a fost apoi acoperită cu grijă cu rugină și murdărie ; capătul celălalt a fost scos din lăcașul său și apoi fixat superficial, așa incit oricine s-ar fi sprijinit de bară să cadă sigur."

„Dumnezeule ! Vrei să spui că... ?"

„Vreau să spun, Knox, că omul care a ocupat camera cu o seară inaintea tragediei, brunetul cu ochii ușor alungiți, și-a petrecut timpul pilind bara, pe scurt, pregătind o capcană a morții."

M-am zăpăcit de tot.

„Stai, Harley ! Chiar admițind că ar fi știut că a doua zi tocmai victima urma să ocupe camera, de unde să știe că... ?"

Am tăcut. Brusc, de parcă s-ar fi ridicat o cortină, mi s-au dezvăluit detaliile a ceea ce acum simțeam că fusese o crimă de un rafinament diabolic.

„După cum spune singur", reluă Harley, „maiorul Ragstaff trecea pe acolo in fiecare zi, la aceeași oră, cu o punctualitate de adevărat militar. Poți fi convins că asasinul știa bine lucrul acesta. De fapt intimplarea face să fiu convins că știa. Tot atit de sigur este că asasinul știa de aceste cine in doi care aveau loc in separeul de la etaj in fiecare miercuri — uneori și vinerea. În jurul personajului meticulos care este maiorul, luind pălăria lui țipătoare drept un adevărat focar al intregii acțiuni, a fost construită una din cele mai ingenioase crime pe care mi-a fost dat să o intilnesc. Literalmente, victima s-a ucis singură."

„Bine, Harley, dar victima ar fi putut să nu ia in seamă incidentul din stradă."

„Aici e dovada geniului, Knox ! Victima a recunoscut vocea unuia din cei ce se certau — el, sau insoțitoarea lui. Hai, că am ajuns !"

— N-ai teamă mamă ! Poți să-i crezi, nu vrea să mă ia de nevastă !

Luceafărul C. 18

Taxiul trase in fața casei din Hamilton Place. Am coborit și Harley apăsă pe butonul soneriei. Ne-a deschis același valet pe care-l văzusem, ceva mai devreme, deschizind femeii din Café Dame.

„Lady Ireton e acasă?" întrebă Harley.

Respirația mi s-a tăiat pur și simplu cind am auzit numele. Ne aflam la fiica maiorului Ragstaff, marchiza de Ireton — una din cele mai frumoase și mai admirate femei din societate, soția unui pair renumit ca sportiv, soldat și savant.

„Cred că ia masa acasă, domnule. Să vă anunț?"

„Te rog", răspunse Harley și-i înmînă o carte de vizită. „Anunț-o pe doamna că doresc să îi restitui o poșetă pe care a pierdut-o acum cîteva zile."

Din holul impunător dar destul de mohorît, omul ne conduse într-o antecameră și, pe cînd se închidea ușa, am întrebat într-o șoaptă adîncă: „Harley, să cred că...?"

„Te mai îndoiești?", făcu Harley cu un zîmbet sinistru.

Cîteva minute mai tîrziu pătrundeam într-un budoar intim unde ne aștepta Lady Ireton. Era o brunetă de o frumusețe surprinzătoare dar în seara aceea fața ei, probabil cu culori calde în mod obișnuit, era aproape palidă. Cînd am surprins privirea de animal hăituit din ochii aceia negri mi-am dorit să mă aflu oriunde în altă parte, numai acolo nu. Fără nici o introducere, se ridică în picioare și i se adresă lui Harley:

„Nu înțeleg mesajul dumneavoastră, domnule". Am admirat curajul imperios cu care l-a întîmpinat. „Spuneți că ați recuperat o poșetă pierdută de mine?"

Harley se înclină și din buzunarul pardesiului scoase o poșetă cu franjuri de mătase.

„Cea uitată la Café Dame, Lady Ireton. Și mai am aici" — din alt buzunar scoase un inel cu diamant — „un obiect ce v-a fost luat, prin constrîngere, de individul Meyer."

Fără să atingă proaspăt regăsita proprietate Lady Ireton alunecă încet pe scaunul de pe care se ridicase, cu privirea fixată hipnotic asupra lui Harley.

„Prietenul meu, Knox, cunoaște toată situația", continuă el, „dar este la fel de nerăbdător ca și mine să punem capăt acestei întrevederi. Presupun că miercuri seara s-au întîmplat următoarele — corectați-mă dacă greșesc: pe cînd cinați împreună cu domnul De Lana ați auzit zgomotele unei altercații în stradă. Îmi pot permite să sugerez că ați recunoscut una dintre voci?"

Lady Ireton încă îl privea ca hipnotizată pe Harley. Înclină capul afirmativ.

„Am auzit vocea tatălui meu", spuse răgușit.

„Chiar așa. Știu că maior Ragstaff este tatăl dumneavoastră." Harley se răsuci spre mine. „Recunoști, în sfîrșit, grăuntele de geniu?" Apoi, adresîndu-se din nou Lady-ei Ireton: „Natural, i-ați sugerat însoțitorului dumneavoastră să privească pe fereastră, să vadă ce se întîmplă. În momentul următor căzuse pe fereastră."

Lady Ireton tremura.

„Asta e plata", șopti ea. „Mi-am adus singură ruina deasupra capului. Dar el nu merită..."

Vocea i se stinse.

„Vă referiți la soțul dumneavoastră, Lord Ireton?", întrebă Harley.

Lady Ireton dădu din cap.

„Urma să fie ultima noastră întîlnire".

O străbătu un nou fior iar ochii îi străluciră brusc, cu patimă.

„Mi-aș da bucuroasă viața ca soțul meu să nu afle ce s-a întîmplat!", spuse Lady Ireton cu o voce joasă, monotonă. „De trei ori mi-am trimis camerista la Meyer să ia înapoi poșeta, dar cerea un preț pe care nici măcar eu nu-l puteam plăti. Acum totul s-a descoperit și Harry va afla".

„Mă tem că acest lucru nu poate fi evitat, Lady Ireton. Pot să vă întreb unde se află Lord Ireton în prezent?"

„E în Africa, la' vînătoare."

„Hm", făcu Harley. „În Africa, la vînătoare? Vă pot oferi o consolare, Lady Ireton. În propriul său interes, Meyer va rămîne la prima afirmație, aceea că domnul De Lana cina singur."

Un licăr ciudat luci în ochii tinerei femei.

„Nu... nu.. Dumneavoastră nu lucrați pentru...?!" începu ea.

„Nu lucrez pentru nimeni", replică Harley scurt. „Pe discreția prietenului meu puteți conta la fel ca pe a mea."

„Atunci el de ce ar știi?", șopti ea.

„Chiar așa", murmură Harley, „din moment ce e în Africa?"

Coboram scările cînd prietenul meu s-a oprit și mi-a arătat un portret în ulei, în mărime naturală, executat de unul din portretiștii cei mai la modă din Londra. Era portretul unui om în uniforma ofițerilor din Gardă, un bărbat brunet cu tîmplele ușor argintii și fața bronzată.

„Nu avea nici un motiv să se deghizeze cînd a pozat pentru portret", comentă Harley, „așa că Lord Ireton apare aici fără barbă; și pentru că nu zîmbește, nu-i poți vedea dinții de aur. Dar pictorul a știut să-i accentueze ochii oblici. Știi, al patrulea marchiz — tatăl actualului Lord Ireton — s-a căsătorit cu una dintre fetele Yen Sun, cunoscute în întreaga lume, fiicele mandarinului cu același nume și o mamă irlandeză. De aici, ochii. Și tot de aici..."

„Dar, Harley... s-a comis o crimă!"

„Nu chiar în adevăratul înțeles al legii, Knox. Să-i spunem, o recrudescență a umorului chinezesc. Oficial, Lord Ireton se află în Africa — de fapt, el chiar a fost „la vînătoare". Nu s-a născut încă avocatul care să poată obține condamnarea în cazul lui. Acum hai, am cam întîrziat, dar la ora asta vom găsi mai ușor o masă la Prince's."

Traducere și adaptare de
Laura Kivu

arthur forges

FORDUL FANATIC

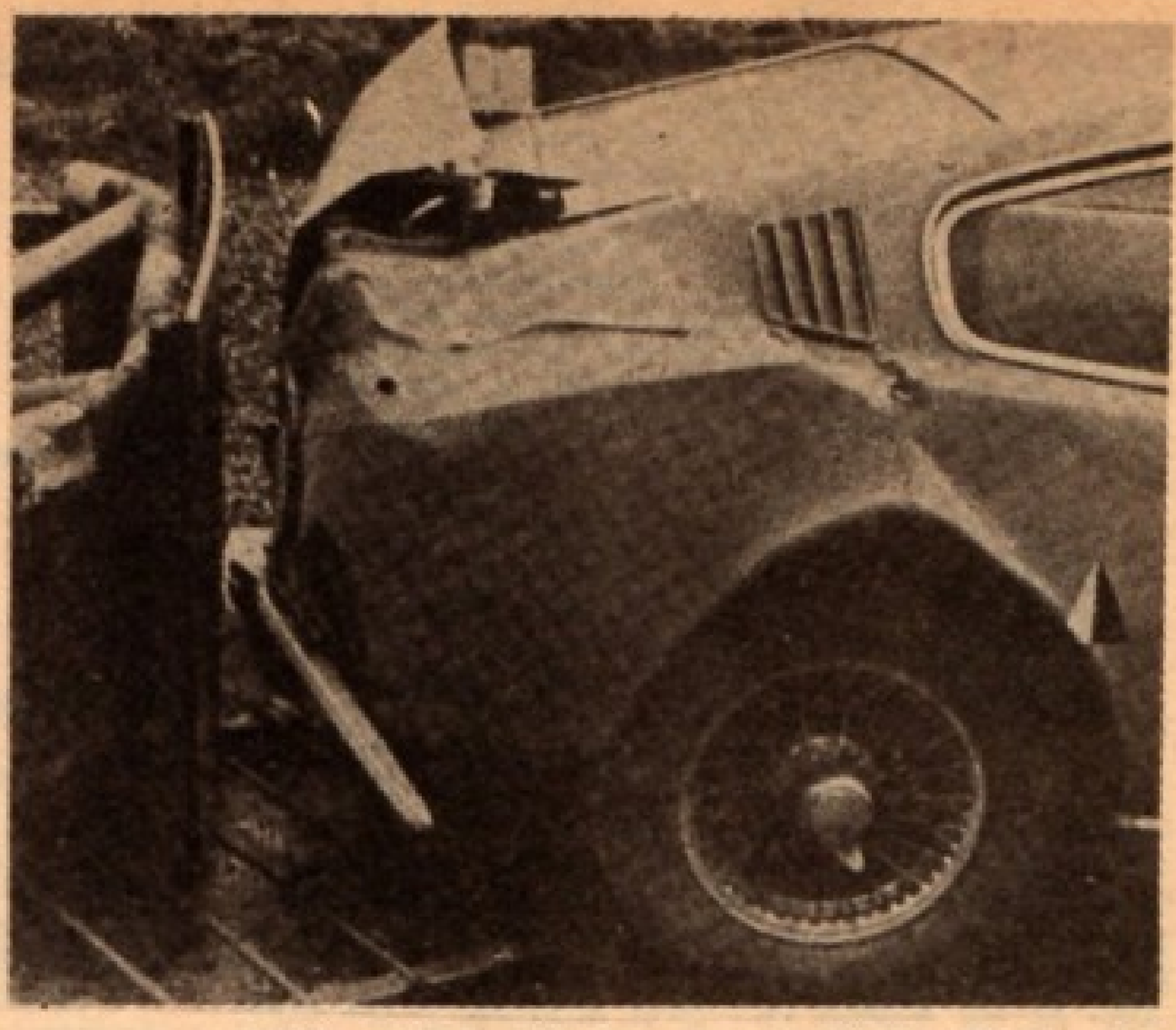

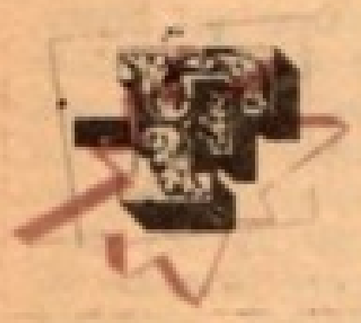

ordurile. sînt cele mai afurisite, spuse bătrînul cu glas tremurat, fixindu-l pe reporter cu ochii lui indignați de un albastru spălăcit. Se țin scai unele de altele ca... așa cum fac muntenii din sud, care sînt toți înrudiți între ei, chiar dacă locuiesc la distanțe mari unii de alții, iar o parte din ei au ajuns pînă hăt, în Kentucky. Ai grijă să notezi toate astea, tinere ; celelalte e rele și ele, dar cele mai rele e Fordurile. Mîndrie de familie, ascultă ce-ți spun eu !

Reporterul dădu din cap, stenografiind de zor în carnețelul său. Ce figură și bătrînul ăsta. Manifesta o țicneală cu totul aparte. Păcat că nu lucra la televiziune ; i-ar fi plăcut să imprime o bandă cu vocea asta însoțită de chipul individului, ar fi ieșit ceva picant. Avea ceva din Walter Brennan.

„Fred Marer", scrise el, „un veteran cu fața zbîrcită și ochi sfredelitori, este persecutat de... Nu, nu-i bine : ...pretinde că este victima celei mai ciudate persecuții...".

Marer îi întrerupse șirul gîndurilor :

— Îmi amintesc cum a început. Era prin 1913. Cred că nu erai născut pe atunci. Tatăl meu avea un automobil model T pe care l-am scos din fire. Eram un puști pe vremea aceea, dar aveam o gură tare spurcată... Mă urmărești ?

— Bineînțeles, domnule Marer. E o istorie cu totul remarcabilă.

— Și plină de minciuni gogonate, nu ? spuse bătrînul cu subînțeles.

— Nu e de competența mea să trag o asemenea concluzie, replică reporterul pe un ton egal. Eu nu fac decît să înregistrez faptele. S-ar putea să aveți argumente în sprijinul afirmațiilor dumneavoastră. În ce privește automobilul ăsta model T cu care... ăăă... ați intrat în conflict. Nu le știam, zîmbi el, atît de sensibile. Bunicul meu le adresa niște vorbe pe care nici un catîr nu le-ar fi tolerat. Îmi amintesc că o dată chiar i-a dat o cizmă în radiator. O mulțime de șuruburi și alte mărunțișuri au căzut pe jos, dar se pare că erau niște lucruri fără importanță, pentru că mașina a continuat să meargă..., atunci cînd avea ea chef. Se opri și roși inciudat. Vorbea prea mult și ajunsese să confere rablei aceleia bătrîne personalitate. Doar nu era în doaga lui Marer !

— Așa este, afirmă bătrînelul cu tristețe. Nu era ușor să le insulți. Nu prea poți să ai mîndrie cînd ieși de pe o linie de producție în serie. Mai ales dacă te compari cu un Rolls. Numai că, vezi dumneata, domnule...

— Nelson.

— ...Nelson..., cei mai mulți își ocărau Fordurile într-un fel drăgăstos. Proprietarii lor se înfuriau, desigur..., mînjiți de noroi pînă peste cap sau cu motorul defect într-o dimineață rece de iarnă, sau cu ambreiajul înțepenit..., dar era ca o ceartă trecătoare dintre soț și soție. Atunci cînd se iubesc, rana nu-i adîncă și nici nu se infectează. Eu însă aveam o gură tare afurisită, și poate că la mijloc era și o dușmănie înnăscută. Îmi rămăsese inima la o mașină mai mare și mai bună, așa că m-am răzbunat pe cea care mi-a ieșit prima în cale.

Să nu-mi ceri să repet ce-am spus, e prea mult de-atunci. Oricum, am epuizat tot ce știam eu pe-atunci în materie de insulte și injurii. Îmi amintesc însă bine cînd s-a întîmplat. Dădeam la manivelă într-o dimineață geroasă, o adevărată dimineață de iarnă, nu ca astea din California, iar ea se încăpățîna să nu pornească.

— De ce „ea" ?

— Habar n-am. Dar sînt sigur că era o „ea". Numai o femeie poate fi cu adevărat ranchiunoasă. Cred că nu ești chiar atît de tînăr ca să

nu știi ce înseamnă disprețul unei femei. În sfîrșit, cum îți spuneam, nu știu dacă-ți amintești — cred că nu, erai prea mic — ce zgomote scoate un model T cînd dai la manivelă. Un fel de miriit mi se părea mie în dimineața aceea cînd întrziasem la lucru și eram mai înghețat ca nasul unui eschimos din Alaska. Făcu o pauză și scuipă dus pe gînduri. Deasupra se învîrteau doi corbi ciriind enervant, iar sus, deasupra norilor, se auzea șuieratul ascuțit al unui turboreactor îndreptîndu-se spre Los Angeles.

ra ceva în tonul ei care mă irita și am suduit-o cum mi-a venit la gură. Dar nu m-am mulțumit cu atît. Mi-am tras sufletul și i-am ars una zdravănă cu mînerul cricului, făcîndu-i o adîncitură urîtă în capotă și spărgîndu-i un far. Pur și simplu i l-am scos din orbită. Dădu din cap a aducere aminte. După aceea nu s-a mai putut face nimic. Arăta ca o fată frumoasă cu ochii încrucișați. Cînd desfigurezi o femeie, s-a terminat ! După toate conflictele noastre, asta a pus capac la toate. Mă ura. Și nu numai ea ; le-a anunțat și pe celelalte. Fordurile astea sînt ca o familie unită. Dacă o jignești pe una din ele, le jignești pe toate. Ca și cum aș fi biciuit tot tribul ăsta blestemat, nu doar pe una din femeile lor. Dar asta n-a fost totul ; celelalte mașini — de diferite mărci — au intrat și ele curînd în complot. Poate că un Oldsmobile nu agrează Fordurile, dar eu eram inamicul lor comun.

— Cînd s-a produs prima... agresiune ?

— Mai întîi, chiar mașina aceea model T a încercat să mă omoare de mai multe ori pînă am reușit să scăpăm de ea. Odată, începusem să dau la manivelă și, reține asta, știam că era scoasă din viteză. În clipa cînd a pornit motorul însă, a făcut ce-a făcut și a intrat în viteză. Am sărit la o parte exact la timp. După care m-a urmărit peste tot cîmpul, neslăbindu-mă o clipă, oricîte schimbări bruște de direcție făceam, fir-ar să fie. Dovadă că atunci cînd am

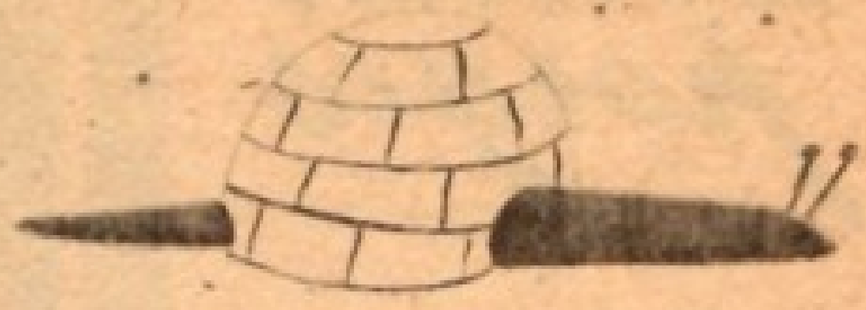

SORIN TRUȘCA

sărit peste un șanț, în loc să-și continue drumul, ca orice mașină normală scăpată de sub control, s-a oprit și a ieșit din viteză. Doar nu avea să-și facă singură rău ! Ce zici de asta ? întrebă el bătăios. Numai o mașină plină de ranchiună se comportă așa.

— Sună rezonabil, spuse Nelson pe un ton neutru.

— În cele din urmă l-am convins pe tata să vîndă mașina. Pe urmă am cumpărat un Oldsmobile. Care n-a fost nici el mai bun. O rablă posacă. A dat de două ori înapoi gată să mă calce, cu tata la volan. Tata a jurat că nici nu s-a atins de marș-arier, și l-am crezut. Se pricepea la condus. Bineînțeles că nu m-am mai urcat în ea după aceea, dar încerca mereu să mă surprindă, dînd înapoi, cotind sau mărind viteza pe neașteptate. Tata spunea că sînt o piază-rea, pentru că Oldsmobilul se comporta anormal numai atunci cînd mă aflam eu prin preajmă. Cred și eu ! Am încercat să-i povestesc despre conflictul meu cu Fordurile și despre cum le-au aținat ele și pe celelalte mașini împotriva mea, dar tata n-a făcut decît să rîdă de mine. Mama m-a crezut în felul ei — îi era teamă de aproape toate mașinăriile și o enerva la culme dispariția cailor —, dar tata nu-i acorda nici o atenție.

Nu mai eram în siguranță nici pe stradă. Ai văzut tăieturile acelea din ziare. Ți se pare firesc să i se întîmple atîtea accidente de circulație aceluiași om ? Privește. Începu să răsfoiască un teanc de hîrtii îngălbenite. În 1920 era să fiu de trei ori ucis de mașini scăpate de sub control care o luaseră razna pe trotuare. Și de fiecare dată era vorba de un automobilist fără nici un accident la activ. Am avut de opt ori picioarele rupte, claviculele de cinci ori, iar cît privește coastele, nici nu mai știu de cîte ori le-am avut frînte. Poftim ! În 1932, o basculantă parcată într-o curbă, fără șofer la volan, a basculat cinci tone de pietriș tocmai cînd treceam eu pe-acolo. Pur și simplu mi-a sfîrtecat picioarele. Ar trebui să vezi cicatricele. Dacă nici asta nu dovedește că...

— Într-adevăr, e ceva aici..., spuse reporterul, deși ar fi vrut să spună că asta nu dovedește nimic. Foarte interesant, continuă el. Ce s-a întîmplat după aceea ?

— Dumneata ce crezi ? Exact același lucru, numai că mai des, odată cu creșterea numărului mașinilor. Autobuze, camioane, taxiuri, chiar și un tractor, norocul meu că acesta din urmă era prea lent. Trebuia să fiu tot timpul cu ochii în patru. Și ce zici de asta, tinere ? Casa în care locuiam a fost de două ori aproape demolată de autocamioane de mare capacitate care o luaseră razna peste autostradă. Prima oară m-o salvat patul, m-am ales numai cu vînătăi.

DISCUȚIE TACTICĂ

— Dacă pierdem, uitați-vă aici : după colț e parcarea unde și-a lăsat arbitrul mașina...

A doua oară am scăpat cu o fractură de gleznă. După aceea am locuit numai pe străduțe lăturalnice. Crezi că așa am scăpat de necazuri? Nici pomeneală! Aici am dat de motocicletele și de mașinile de teren. Își frecă o cicatrice albă și subțire care-i brăzda bărbia. Un tip cu o motocicletă mi-a făcut asta în '45. Zicea că i-a scăpat brusc de sub control. Mă aflam la vreo cincizeci de metri de drum, culegînd ciuperci. Dacă m-ar fi izbit în plin, n-aș mai fi acum aici. Cînd puștiul a verificat ambreiajul și cutia de viteze, a găsit totul în perfectă ordine.

— Trebuie să fi adunat o avere din asigurările împotriva accidentelor.

— Și ce dacă! se înfurie bătrînul. Doar era dreptul meu! Chiar dacă șoferii nu purtau nici o vină, cineva trebuia să plătească onorariile doctorilor. Ce rost ar fi avut să le spun că de vină erau mașinile — mai ales afurisitele astea de Forduri? Cine m-ar fi crezut? Tocmai banii ăștia îmi permit să trăiesc liniștit într-un loc sigur. Făcu un gest larg cu mîna noduroasă. De pe banca de lîngă cabană puteai vedea dealurile domoale deja pîrjolite de arșița verii californiene. Nu se vedea nici un suflet de om, doar cîteva vițe bălțate bine întreținute.

— După o vreme n-am mai putut încheia nici o asigurare, spuse bătrînul cu arțag. Primeșe doar daunele. Au încercat să dovedească, lua-i-ar naiba, că provoc intenționat accidentele, dar majoritatea șoferilor au fost cinstiți, și-apoi mai erau și mariorii. Au descris întotdeauna felul în care mașinile scăpau de sub control.

Mai tîrziu au început să construiască mașini cu capotele ca niște guri rînjite pînă la urechi.

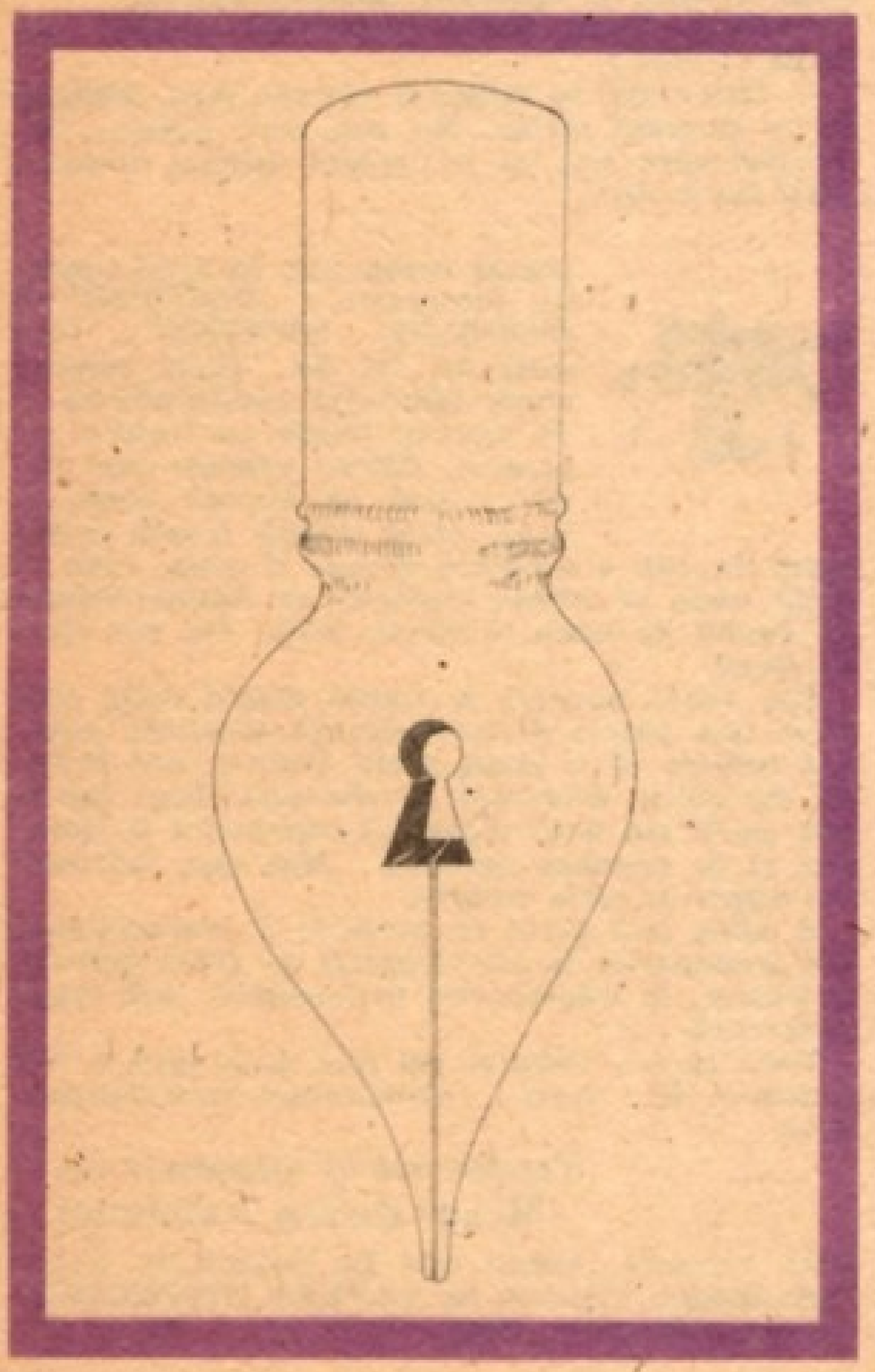

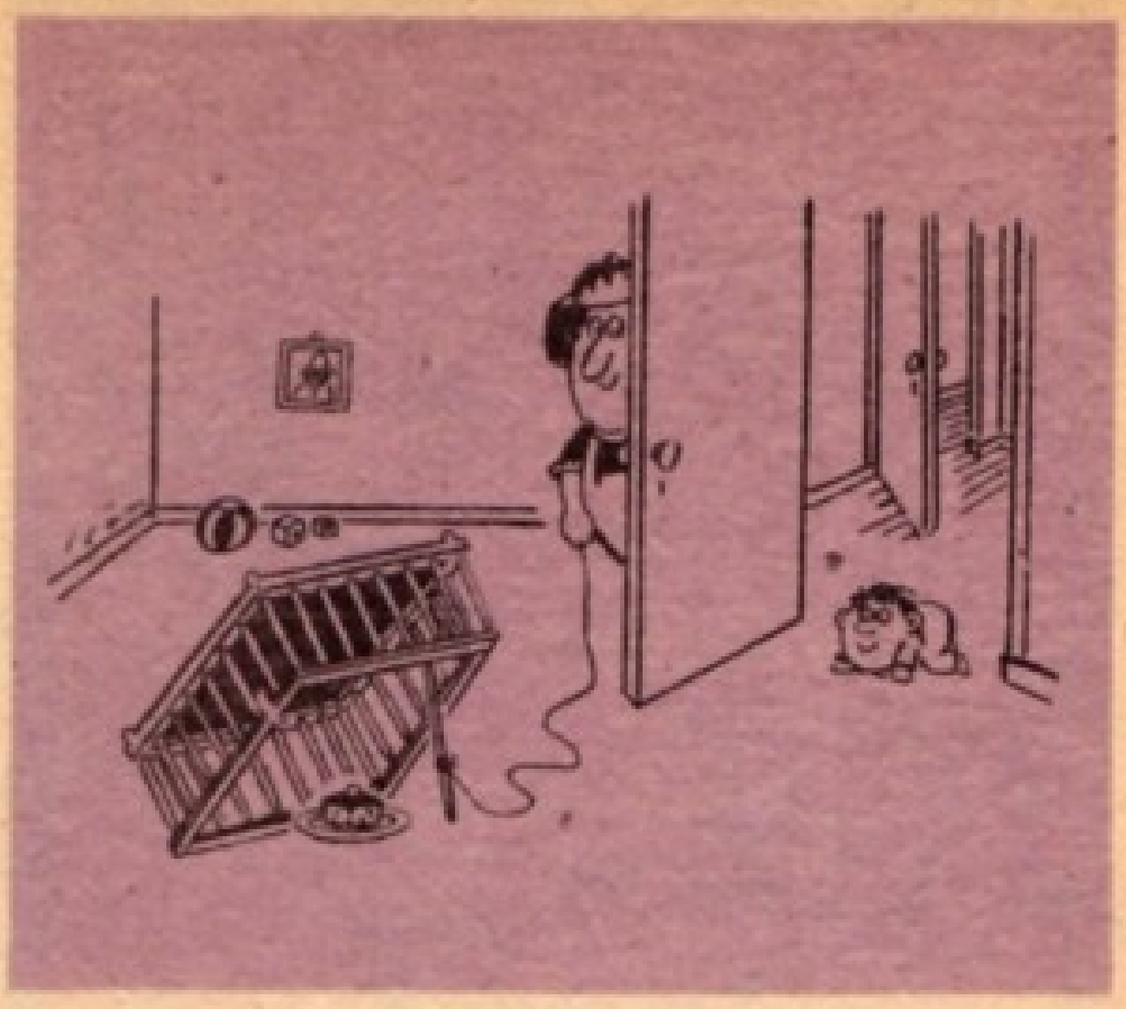

Au..., de ce rînjești? Ia ascultă, puștiule, să nu...

— Vă rog să mă iertați, spuse Nelson, străduindu-se să nu rîdă. Nu are nici o legătură cu spusele dumneavoastră. Mi-am amintit de un film de desene animate. Continuați, domnule Marer, vă rog. E o poveste grozavă, fascinantă. Și verosimilă, se grăbi el să adauge.

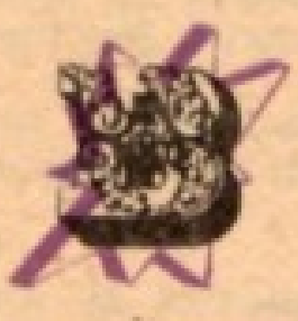

Bătrînul îi aruncă o privire bănuitoare.

— Nu spun decît adevărul curat, exact așa cum s-a întîmplat. Am încă o memorie foarte bună. Pot să-ți spun și acum numărul de serie al automobilului model T cu care au început toate necazurile. Care a fost aruncat la gunoi înainte ca dumneata să te naști. Făcu o pauză, luînd o poză marțială. Era douăsprezece-zero-douăsprezece..., ușor de ținut minte.

— Făcea parte dintre primele, într-adevăr. Dar spuneați ceva despre noile tipuri de capotă?

— Ai puțină răbdare. Poate crezi că nu țin pasul cu vremea, dar mașinile acestea arătau cu totul altfel. Parcă nici nu mai făceau parte din același trib. Nu exista nici un motiv ca ele să-mi poarte rănchiună. Modelul T cu pricina ruginise de treizeci de ani și mai bine. După ce mă ascunsesem atîta vreme la țară, mi-am închipuit că Fordurile uitaseră de mine. Rămase cu privirile în gol, savurîndu-și nemulțumirea. Blestemata aia de capotă s-a lăsat în jos ca o ghilotină. Nu voiam decît să mă uit un pic la motor; nu mai văzusem unul aproape din '29. Își mișcă nervos umerii. Noroc că aveam pe mine o pufoaică. Dar de atunci am mereu necazuri cu spinarea.

— Ați avut necazuri și cu mașinile străine? Ați putea emigra.

— S-o crezi dumneata! Vînzi castraveți grădinarului! Am încercat și asta, o singură dată. Mi-am luat cei 5 000 de dolari daune după ce un scuter mă trîntise într-un șanț și am stat un an în Europa. În primul rînd, sînt o mulțime de mașini americane acolo. Făcute aici și expediate direct din fabrică. Cele făcute în Europa, cum sînt Fordurile britanice, au prins curînd de veste. Au un sistem ca la mafioți. Se informează unele pe altele. Am fost urmărit de mașini de toate mărcile: M.G., Jaguar, Dauphine

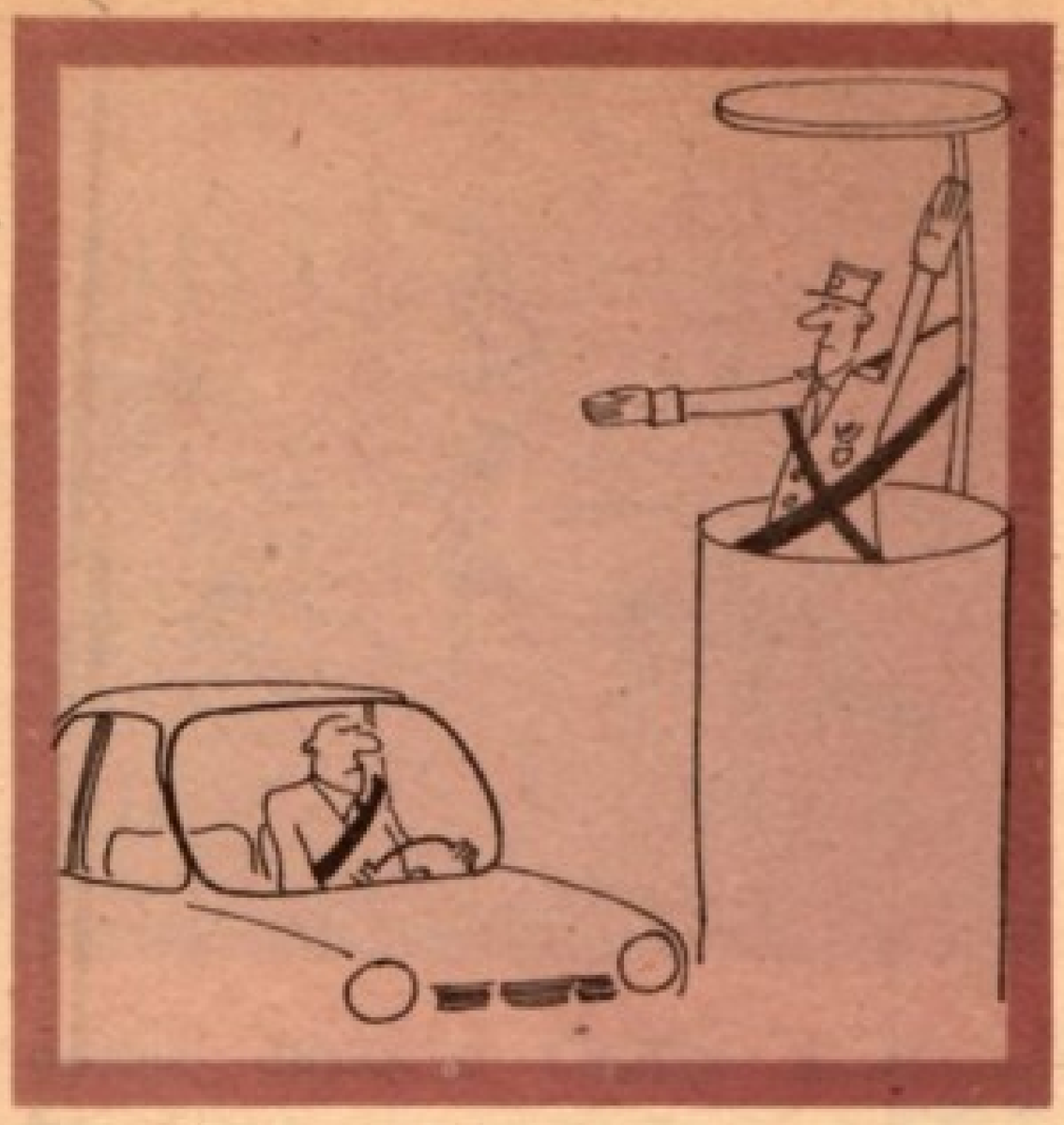

și Volkswagen. Puteam bineînțeles să locuiesc în Etiopia sau în Libia, unde nu erau decît cîteva mașini în toată țara, dar nu-mi convenea. Dădu din cap scîrbit. Acolo nu plătesc daune atît de mari. Și nici în Europa.

— După cum văd, pînă la urmă tot v-ați rezolvat problema, spuse reporterul, punîndu-și carnetul în buzunar. Nici un automobil nu poate răzbate pînă aici în munți, asta-i sigur. Dar cum faceți cu aprovizionarea ?

— Am cîțiva catîri. Cărarea nu-i deloc rea, dar nici o trăsnaie pe roți nu s-ar încumeta să se aventureze pe ea.

— Și de cît timp locuiți aici ?

— De opt ani. Am aproape șaptezeci de ani. Pe teren drept nu puteam face față noilor modele. Cele din 1953 erau și așa prea rapide ! N-am chef deloc să fiu hărțuit de un Ford '60.

— Sînteți în siguranță. Nici chiar ultimele modele de mașini militare de teren nu pot ajunge pînă aici. Se pare că ați cîștigat partida în cele din urmă.

— Nu sînt chiar atît de sigur. Fordurile astea nu renunță așa de ușor. N-o să se potolească atît timp cît trăiesc. Am jignit o mașină Ford, așa că tot o mașină Ford o să-mi vină de hac. Slavă Domnului însă că n-o să mai fie un model T, mai există foarte puține exemplare în zilele noastre. Să-mi trimiți și mie un exemplar sau două din ziarul în care va apărea interviul.

— Firește, promise Nelson, știind deja că n-o s-o facă. Prefer să uit de el decît să-l supăr ; pentru că e clar că bătrînul nu suportă o interpretare obiectivă a poveștii sale. Caz tip de paranoia, dar ce imaginație fantastică !

— Aș vrea acum să fac cîteva fotografii, dacă sînteți de acord, spuse Nelson, scoțînd din diplomat un aparat de fotografiat sofisticat. Mai întîi pe bancă. Perfect.

Bătrînul stătea țeapăn, chipul său ars de soare și plin de riduri avînd o demnitate rigidă. Reporterul apăsă pe declanșator cu siguranța celui care nu se îndoiește niciodată de calitatea negativelor sale.

— Acum una cu pumnul strîns, ca și cum... ați amenința modelul acela T al dumneavoastră.

Marer îl privi nesigur.

— O să fie o fotografie idioată, obiectă el. Nu cred că e o idee bună. Asta-i o treabă serioasă.

— De ce ? se impacientă Nelson. Doar vreți ca oamenii să cunoască punctul dumneavoastră de vedere, nu ? Se pare că majoritatea vă cred fie un tip abil în a trage pe sfoară companiile de asigurări, fie unul cam... Sper că înțelegeți ce vreau să spun ! Și chiar dacă fotografia asta va fi un pic trucată, aveți ceva de pierdut ? Principalul este ca oamenii să citească interviul, ceea ce este și interesul dumneavoastră.

— Bine, spuse Marer împotriva voinței lui. Unde să stau ?

— Chiar aici în mijlocul poienii. Bun. Ridicați acum pumnul strîns. Nu așa, mai strîns..., îndreptat spre cer, ca un profet minios. Exact..., stați așa o clipă.

— Mașina noastră e stricată

Tocmai compunea în gînd legenda fotografiei : „BLESTEMÎND MODELUL NEMESIS", cînd auzi un fel de țipăt șuierat, simți pămîntul zguduindu-se și se pomeni trîntit cu putere la pămînt. Cîteva minute mai tîrziu, cînd își reveni, după ce reuși să-și scoată trupul îndurerat de sub o scîndură groasă și grea, văzu în locul unde se aflase bătrînul un talmeș-balmeș de bucăți de lemn și metal, multe din ele pline de sînge.

Din cauza șocului, îi trebui destul timp pînă să-și dea seama de proveniența acestora. Lemnul trebuie să fi făcut parte dintr-o ladă imensă, iar roțile deformate, radiatorul făcut zob și alte părți ale unui motor de automobil îl lămuriră și în privința restului. Mai ales faimosul lac negru cu luciu metalic.

A aflat mai tîrziu că modelul T recondiționat era transportat la Los Angeles pe calea aerului, și căzuse, în împrejurări neelucidate, prin trapa avionului.

Cea ce l-a tulburat cel mai mult însă a fost numărul de serie : doisprezece-zero-doisprezece.

Traducere și adaptare de
Mihai Eugen Avădanei

(Din volumul „Death Can Be Beautiful". Fourteen Stories Choosen by ALFRED HITCHCOCK, London : Tandem, 1974)

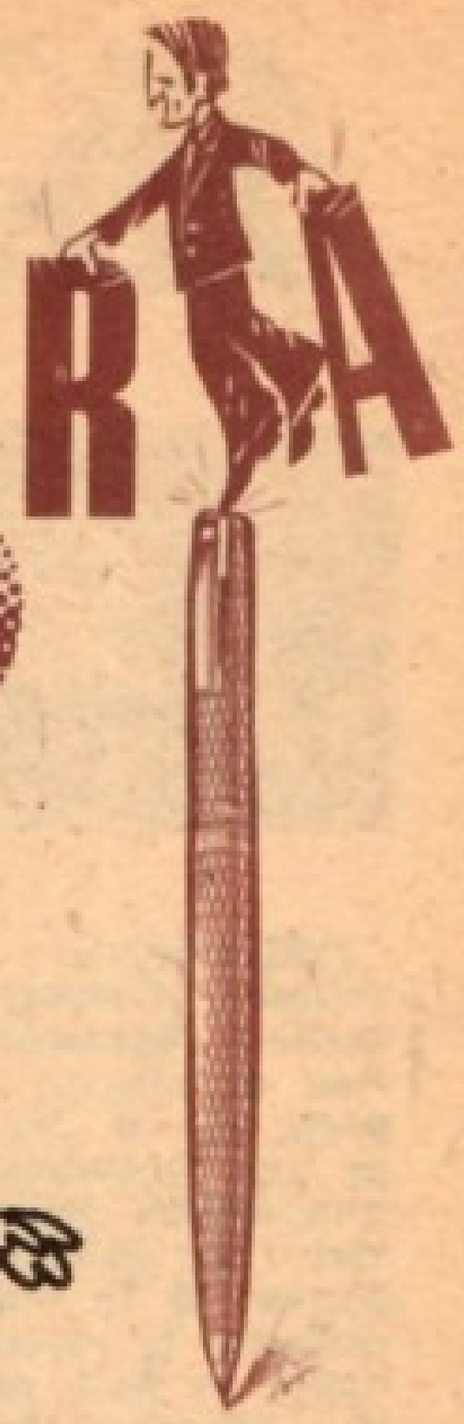

DOMINO

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2							●				
3						●					
4					●						
5				●							
6						●			●		
7					●					●	
8		●						●			
9	●		●								
10						●					

ORIZONTAL : 1. Adept al ermetismului 2. Compoziții ce consumă multe foi — Momente într-o amplă desfășurare în timp 3. Din categoria trilogiilor — Învelit în piele de culoare închisă 4. Implicate în... pămînt desțelenit — Susținător... cu toate pînzele sus 5. Consecințele unor intervenții critice — Miniaturi... evidente 6. Acțiuni morbide în care sînt implicate fețele-palide — O măsură luată în domeniul literar (în sfîrșit !) — Buchile cărții primare 7. Zile și nopți cu epilog și prolog — Substanța vitriolantă a pamfletului 8. Pronume... caragialian ! — Au tras învățămintele unei morale, chiar fără să citească fabule — A face legături trainice 9. Face parte din galeria Cutezătorilor 10. Produs ermetic : se descifrează după ce i se găsește cheia — Happy-end-uri tipografice sau editoriale.

VERTICAL : 1. De domeniul poveștilor 2. Mic element compozițional într-o structură învechită 3. Contravine spiritului critic — Se pretează la înțepături 4. Slăbiciune evidentă a formei (în formă) 5. Tentația, în toate exemplarele — Fragmente servite în serie 6. Jocul ielelor în versiune modernă — Fac parte din junimea — Apariție singulară într-o trilogie 7. Sfîrșește o carte... — și începe alta ! — Un manuscris de mare importanță 8. Expresie a formei lipsite de mijloace, cu carențe, în fond 9. Loc de veci pentru coautor — Urmează litere la Universitate ! 10. Are un volum mare destinat arderii — Suspans la „va urma" 11. Literar vorbind, n-are tangență cu nici o mișcare — Îmbină diferite piese 12. Metonimia menajeră (culinară) a parazitismului.

ARNOLD HELMAN

VIAȚA CĂRȚILOR

Bacoviana

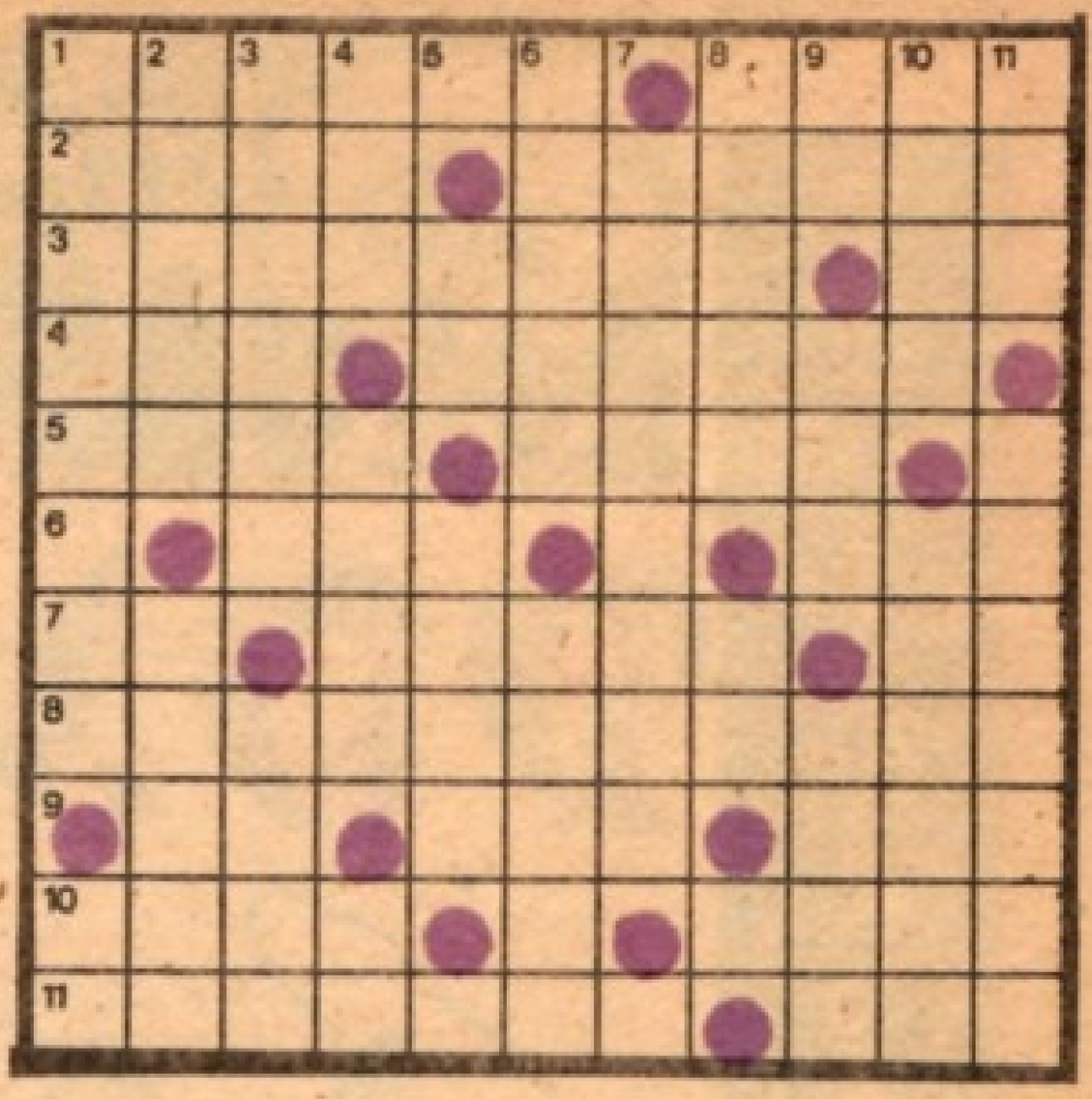

ORIZONTAL : 1) Poezie de G. Bacovia din volumul „Comedii in fond", care începe cu versurile : „Sărmanii plopi de lîngă moară / Cum stau de singuri singurei, / Și cum mai ninge peste ei." ● „Pe cînd ninsoarea rătăcește / Ca pe un... necunoscut". 2) „În toamna violetă, compozitori celebri / Au aranjat un vast concert / Pe galbene..., poeții triști declamă lungi poeme" ● În mod concret 3) Bacoviană : „Fug rătăcind în noaptea cetății, / În turn miezul nopții se bate rar" ● „...plouă, ...ninge, ...ninge... plouă" 4) În toate locurile ! ● Bacoviană : „Suviță de viață-n țara deșertului nedormit". 5) „Profil de burg gigant / Și atmosferă... / Amar parfum de liliac". ● Ninsoarea care cade rar peste copacii albi și copacii negri din parcul solitar. 6) Bacoviană : „Tot mai tăcut și singur / În lumea mea pustie / Și tot mai mult m-apasă / O grea mizantropie" ● Baladă văduvită de consoane ! 7) „E timpul, toți nervii... dor, / O, vino odată, măreț viitor". ● Greșeli ● Comune poeziilor „Pulvis" și „Demult" 8) Bacoviană : „Histerizate fecioare pale / La ferestre deschise, palpită / În amurguri roșii, nupțiale, / Stau pale, și nu se mai mărită". (3 cuv.) 9) „Deschide, dă drumu-adorato, / Cu crengi și foi uscate... venit" ● Ofițer otoman. ● „E-o muzică de toamnă, / Cu glas de piculină, / Cu note dulci de flaut, / Cu... de violină" 10) „E tuset, e plînset, e gol, / Și-i..., și burează". ● „Plouă, și peste..., duse de vînt, / Grăbite, trec frunze liberate". 11) „Scînteile" bacoviene, apărute în 1926 : „O femeie în doliu pe stradă, / O frunză galbenă tremura după ea, / Luat de-a orașului sfadă, / Uitasem că toamna venea". ● „Lampa plînge, anii..., anii mei, / Trec".

VERTICAL : Bacoviană : „Plîngea caterinca — fanfară / Lugubru în noapte, tîrziu". ● Fug pe margini ! 2) A repartiza după buget ● „Ș-auzi tușind o tuse-n sec, ... / Prin ziduri vechi ce stau în dărîmare". 3) Baltag. ● „Da, plouă și sună..., / Ca tot ce-i iubire și ură". 4) Titlu vechi ● Pătrunzător ● George Bacovia 5) În duel ! ● „Cîntec de... stricată, / Ce veche baladă mai plînge / Pe-un șplai, așa, dintr-o dată ?" 6) Bacoviană : „Muzica sonoriza orice atom, / Dor de tine, și de altă lume, / Dor". ● Cablu marin. 7) IAI, în transcripție rebusistă (2 cuv.) ! 8) Așchiuță ● Tivul tivului ! 9) Stau în cavou ! ● Violetă în amurg ! ● „Nimeni, nimeni, nimeni, / Cu... mai bine". 10) „E frig în cîmp / Sînt încă /... de zăpadă" (sing.) ● „...violetă / Plouă roșă de culori / Venus, plină de fiori, / Pare-o vie violetă". 11) „Și de lume tot... singur, ... barbar, / Trist cu-o pană mătura vatra, solitar". ● „Și grele... adormite, / Cum sună sub șuri învechite".

CORNEL POPESCU

LITERARĂ

(Rebo eliptic anagramat : 5 + (4) = 8)

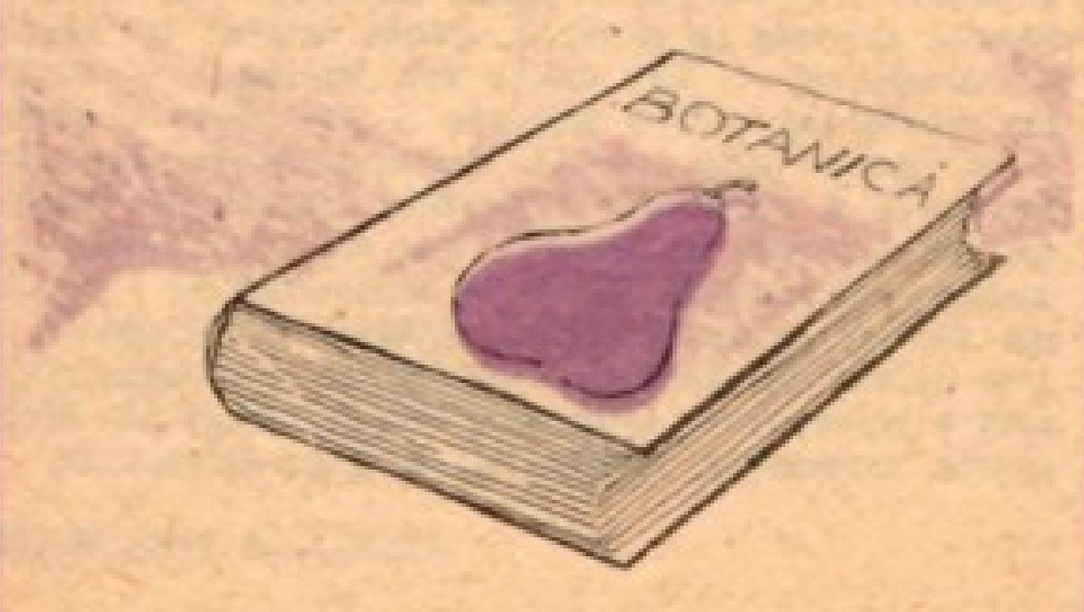

ȘTIINȚIFICĂ

(Rebo anagramat : 3 + 8 = 11)

REPLICI

RĂSPUNS

— Ce-ai făcut ? Ai rupt pagini din cartea cea nouă ?
— Nici o grijă : e carte împrumutată de la bibliotecă.

LACRIMOSA

— O carte foarte bună ! Am vărsat multe lacrimi citind-o...
— Da ! Și, după cum arată, ați stors-o !

ÎN STAL

— Nu-ți place ? își întreabă o soție soțul văzindu-l că se cam foiește în fotoliul de la operă.
— Tenorul este pur și simplu îngrozitor.
— Atunci hai să plecăm acasă.
— Nici prin gînd nu-mi trece. În actul al III-lea va fi asasinat și nu mă pot lipsi de această plăcere.

CALITĂȚI

O fată explică directoarei agenției matrimoniale felul cum ar dori să fie viitorul soț :
— Să fie frumos, agreabil, cultivat, să-i placă să stea acasă, să vorbească bine, dar să tacă și să se eclipseze cînd nu mai am plăcerea să-l aud și să-l văd.
— În definitiv, domnișoară, dumneavoastră vă trebuie un televizor.

EPIGRAME

Dramaturgului Paul Cornel Chitic, autorul piesei „Mirîiala" jucată cu succes la Teatrul Mic

Eficientă e morala
Ce o face Teatrul Mic :
Cînd se joacă „Mirîiala"
Cei în cauză tac... CHITIC.

LA CENACLUL UMORIȘTILOR

Nu cu Pegasul se vine
Ca să călărești aici,
Eu te sfătuiesc, mai bine
Pune șaua... pe-un arici !

UNUI CRITIC LITERAR

Pentru-o care necititã
Nu-l cuprinde panica,
Căci, cu firea lui cinstită,
Își citește... cronica.

DEFINIȚIE

Epigrama e un spin,
Ac sau cui, ceva ce-nțeapă,
Care-l dai tu cu venin,
Ca să... ți-l înfigi în talpă.

PAVEL GRIGORE-PAGRI

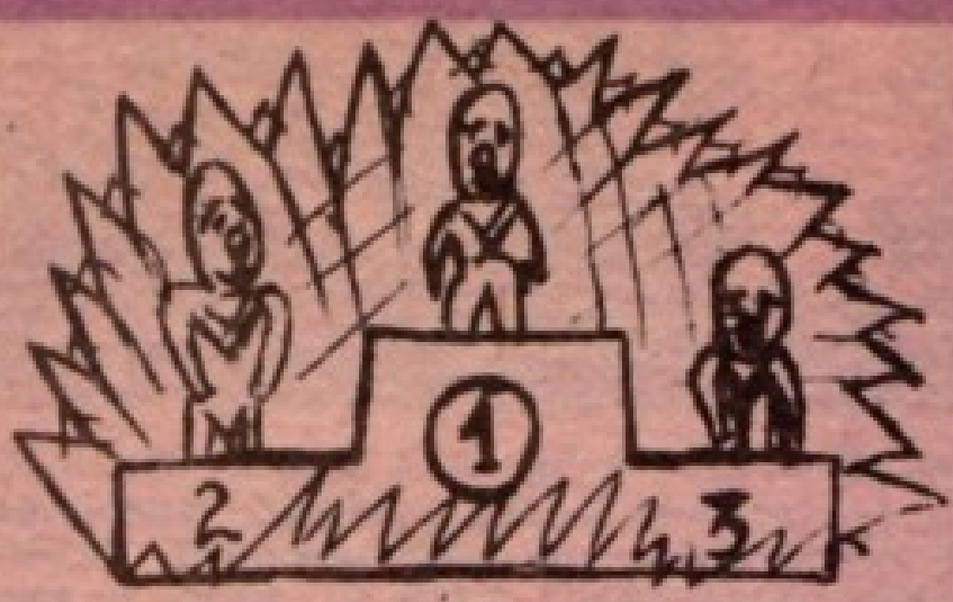

DE PRIN TEZE ȘI EXTEMPORALE

- **Din cauza băuturii, alcoolicul își pierde memoria. El este în stare să se sinucidă seara și a doua zi să nu-și mai aducă aminte de nimic.**
- **Pentru a prepara biberonul trebuie sterilizată tetina, biberonul și laptele ; este mai bine să se sterilizeze și vaca.**
- **Vitaminele sînt niște animale mici care se găsesc în salată, cînd nu este bine spălată.**
- **Amperul a fost descoperit de un savant celebru.**
- **Pămîntul are două tropice : Tropicul cancerului și Tropicul leprei.**
- **Munții au trei părți : cea înaltă, cea mai puțin înaltă și partea dintre ele.**
- **Napoleon putea să dicteze mai multe scrisori odată : era dictator.**
- **În Bastilia au pierit mulți oameni care nu erau de acord cu ea.**
- **Romulus și Remus sînt primii oameni care au supt de la o lupoaică.**
- **Pe vremea vechilor egipteni era foarte greu să ajungi împărat. Pentru asta trebuia să fii mai întîi Faraon.**

Culese de DUMITRU VASI-ȘOIMOȘANU

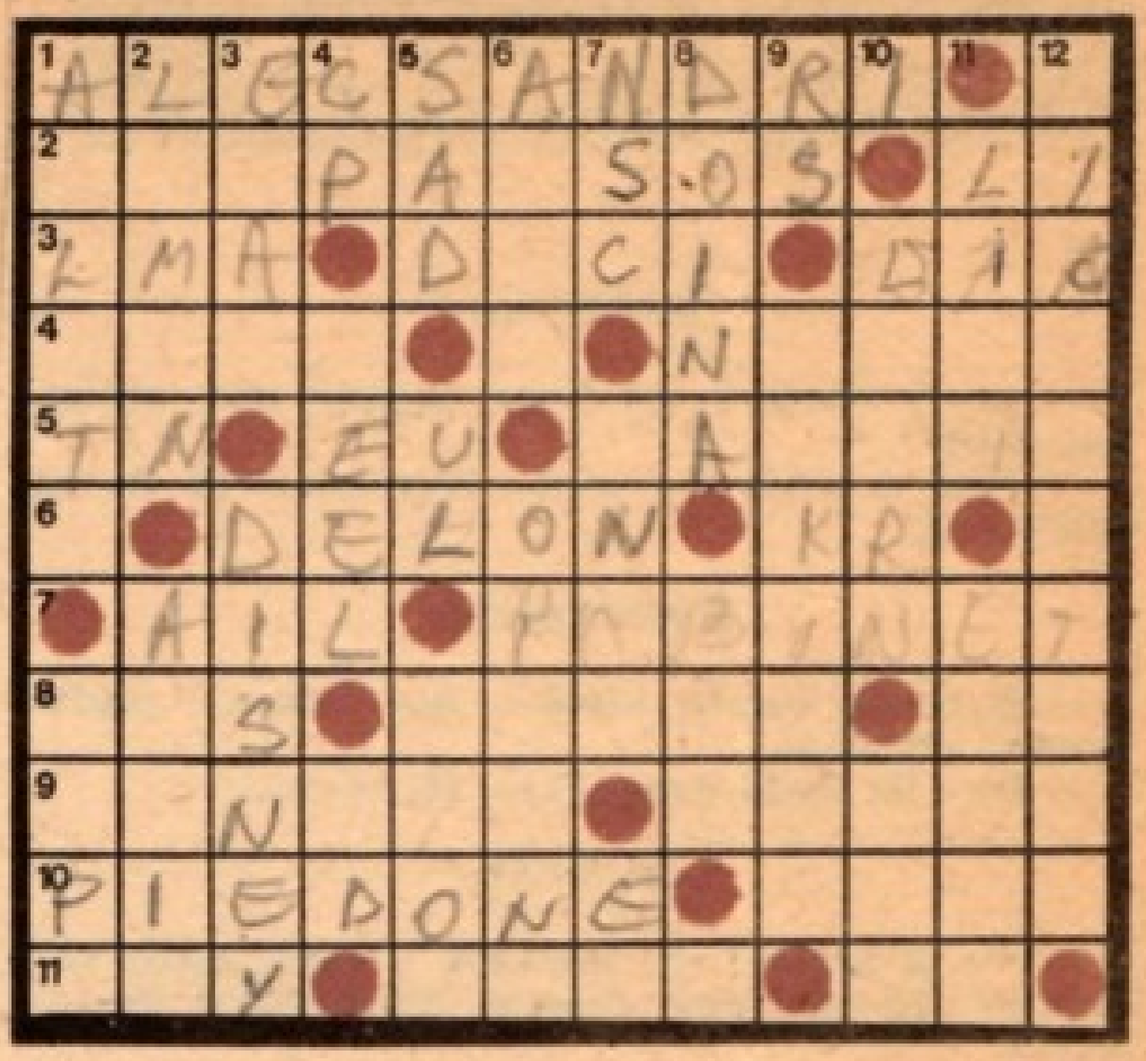

ORIZONTAL : 1) **În jurul anului 1914, la Craiova, s-a realizat prima producție cinematografică românească : un film-spectacol intitulat „Cetatea Neamțului", după o piesă a acestui clasic al literaturii române (1821—1890). 2) Romancier american (1896—1970), care a introdus în proza americană procedeele literaturii inspirate din tehnica montajului de film. — Primele secvențe din „Liceenii". 3) Filmare fără rolă ! — Eroii primului film realizat de Sergiu Nicolaescu, după un scenariu de Titus Popovici. — Urmașul lui Dragoș. 4) Actor american, protagonistul filmelor „Moby Dick", „Să ucizi o pasăre cîntătoare...", „Fascinație". — Vechea națiune. 5) Ten rebusist ! — „Tăta, mama, bona și..." — Împreună cu Paul Wegener, a realizat filmul „Golem", creînd începuturile unui cinematograf fantastic, cu rezonanță de actualitate. 6) Actor francez din filmele italianului Visconti, în „Rocco și frații săi", „Ghepardul". — Debutul lui Kramer în... „Kramer contra Kramer". 7) Cap în patria lui Jean Gabin. — Fîntînă de bloc. 8) Îngustă în talie ! — Alături de Gérard Philipe, a jucat în filmul lui René Clair „Frumusețea diavolului" — Cinematografie golită de conținut ! 9) „Cucii" de pe scena românească, într-o interpretare mai veche — Sebastian Papaiani, Florin Piersic, Emanoil Petruț și frații lor, imortalizați pe peliculă de regizorul Mircea Drăgan. 10) Bud Spencer, în rolul atît de îndrăgitului personaj al filmelor italiene de aventuri. — Mare cneaz al Moscovei și al întregii Rusii, interpretat de Nikolai Cerkasov în filmul realizat de Serghei Eisenstein. 11) Localitate în Elveția. — Vedetă a ecranului, sau „Visul unei actrițe" — Legătura dintre Stan, Bran și... Amedeo Nazzari !**

VERTICAL : 1) **A transpune pe ecrane o operă literară. — Realizator român al filmului de animație („Scurtă istorie", „Șapte arte", etc.), distins cu numeroase premii, printre care Marele premiu al Festivalului de la Cannes, în 1957. 2) Vedetă a ecranului italian, cunoscută publicului românesc din filmele „Divorț italian", „Ciocciara" și altele. — Compozitor francez (n. 1899), a compus, printre altele, muzica pentru filmele „Moulin Rouge", „Legenda îndrăgostiților", „Notre Dame". 3) Final dramatic al filmelor fără spectatori. — Producător și regizor american de filme de desene animate (1901—1966), creator al cunoscutelor personaje Mickey Mouse, Donald Rățoiul, Pluto. 4) Clark Petula ! — Cîntăreț și actor american de film (n. 1917) — Isadora Duncan în „Cidul" ! 5) Debutul lui Sadoveanu ! — Debutul Ulanovei în pelicula baletului „Lacul lebedelor" ! — Film care nu mai rulează pe ecrane. 6) Personaj din „Viața lui Ștefan cel Mare" de Mihail Sadoveanu. — Destinația trenului în care se petrece crima regizată pe ecran de S. Lumet. 7) Siglă pentru o instituție de la Casa Albă. — „Duhul aurului" într-o interpretare populară — Turnee finale ! 8) Cinematograf bucureștean cu nume de poezie. — Înscrise în război ! 9) În „Cursa" ! — Filozof și astronom arab (80—879), ale cărui lucrări cuprind o descriere a camerei obscure. 10) Realizatorul american al filmului „Țară a soarelui", aflat sub influența certă a documentarului poetic creat de Dziga Vertov. — Personaj feminin dintr-un film de Mankiewicz, în rolul căruia Bette Davis și-a dat măsura talentului său de mare vedetă a ecranului. 11) „Șatra". — Producător de filme. 12) Regizor și teoretician sovietic de cinema (1898—1948), novator prin dramatismul scenelor de masă, prin montajul retoric, prin exactitatea detaliului : „Greva", „Crucișătorul Potiomkin", „Aleksandr Nevski".**

CORNEL POPESCU

Dicționar : **AIL, BOJ, GUS, NSC.**

CU TREI SOLUȚII

(Monoverb cu încastru anagramat : (Oxxxxxx ; xxxxOxxx ; xOxxxxx)

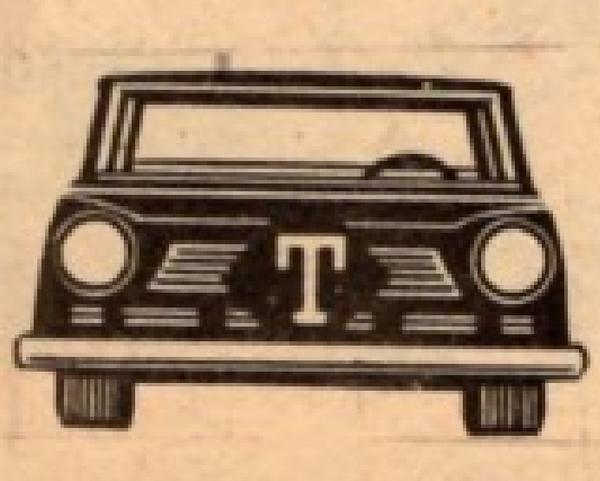

LITERARĂ

(Anagramă : 6 litere)

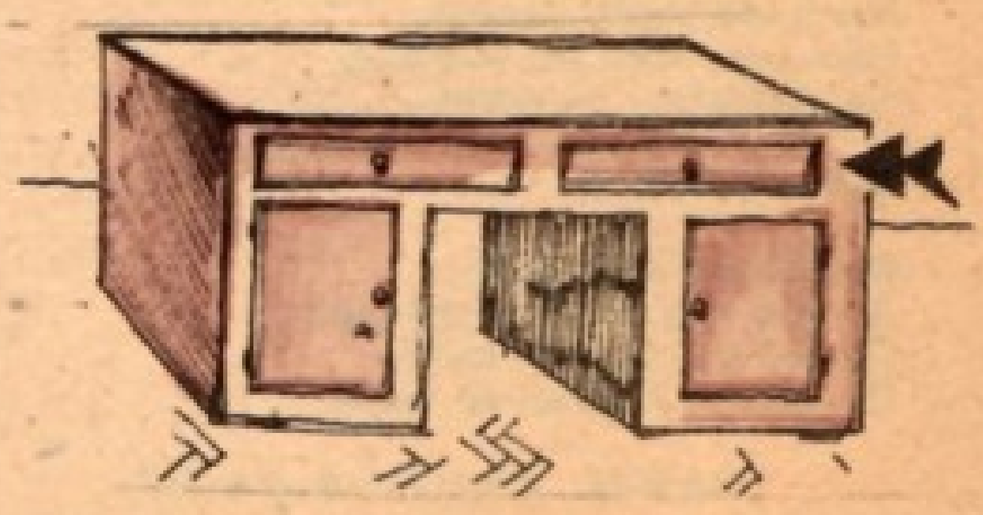

Antologie parodistică de MIRCEA MICU

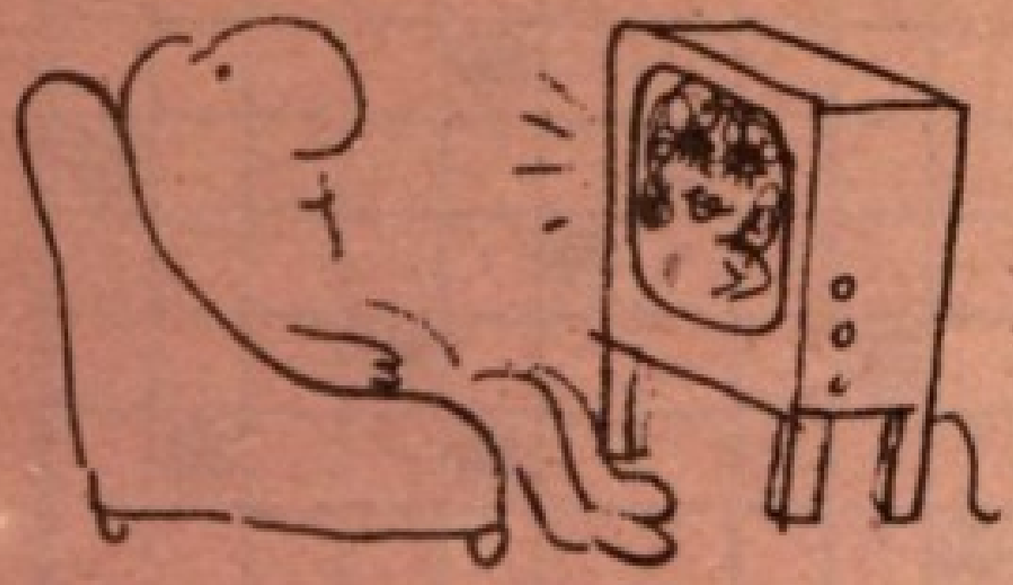

AL. O. TEODOREANU (PĂSTOREL)

Scrisoare către Topirceanu

Începui cu bine anul
parfumat de-un vin ușor
cînd tu, frate Topîrceanu,
m-ai luat peste picior.
Nu-nțeleg ce se întîmplă
cu această chestie.
Te-am pupat cumva pe tîmplă
ți-am furat vreo rimă-n „e" ?
Nu te-am înjurat de muică
nici cu Iorga n-am vorbit,
sau ți-e ciudă că B. Duică
încă, totuși, n-a murit.
Vezi-ți domnule de treabă
că de nu îți dau la cap
sau te pun pe o tarabă
ca să scap...
N-am fost amîndoi la fete,
nici colegi la vreo agapă.
Eu beau vin ca să mă-mbete
iară tu te-mbeți cu apă.
Nu-ți vezi birna si-mi vezi paiul
și mă-njuri ostentativ.
Vezi c-acuma iau tramvaiul
și te calc definitiv.

NICHITA STĂNESCU

Exercițiu la mîna stîngă

Imi pipăi clavicula și n-o găsesc,
aripa paserii o pipăi și n-o găsesc,
pipăi elefantul și nu-l găsesc,
pipăi pipăitul și nu-l găsesc.
Nu numai că n-am clavicula
dar nu l-am găsit nici pe Caligula,
nici măcar pe Traian cel Iancu
eu să zic : țucu-te și să-i spun bancu'
cu capra. Și el să scoată francu'...
Dar pe Iancu ia-l de unde nu-i
tru-lui-lui, tru-lui-lui...

GHEORGHE PITUȚ

Aș paște turme

Aș paște turme-n orice zi,
mioare berce sau cornute
cu blană albă, blană gri,
chiar dac-ar fi vreo nouă sute.
Urcat pe un catîr docil
le-aș zice doine din caval
și m-aș simți din nou copil
umblînd pe vale și pe deal.
Sînt mulți confrați care se-ndoaie
de ce înseamnă să crești oi.
Ei nu știu cum că orice oaie,
dă cîte-un miel sau cîte doi.
Că e frumoasă ca o zînă.
și dacă îi vorbești mai rar,
seara, cînd vine de la stînă,
se mulge singură-n șiștar.

AUREL BARANGA

Vulpea muzicală

Să vă spun ce-a pățit un vulpoi
care s-a angajat ieri la oi.
De fapt, nu era chiar paznic
ci mai mult lăutar pentru praznic.
Adică dînsul se lăuda
că știe să cînte cu fluieră.
(Fluier se zice gramatical,
dar aici sîntem în mediul animal).
Cînd veni ora de concert,
vulpoiul avu un gest cam incert.
Duse coada la gură și suflă pînă
de oboseală îi scăpă din mînă.
Holbară ochii ciobanii, dar vulpea îndată
le potoli mînia : „știți, e înfundată !
am vrut să cînt ceva în cheia sol
dar mi-a scăpat pe țeavă un bemol".

Morala trasă de ciobani
după mai mulți ani :
„Nu știm dacă era virtuoz, evident,
dar jurăm că vulpoiul avea instrument..."

TUDOR GEORGE

Sonet aerian

Să nu mă-nvețe Fănuș Neagu
Ce-nseamnă un sonet frumos.
Eu am din astea cu desagu'
și toate mi-au ieșit vinjos.

Am ascultat odată gagu
că sînt hîrsut și fioros
și că nu sînt trebuincios
nici cît unei mamzele magu'.

Nu voi lăsa vreodată steagu'
acestui vin trebuincios
chiar dacă domnu' Fănuș Neagu
venit recent din Occident
e sobru, trist și abstinent.

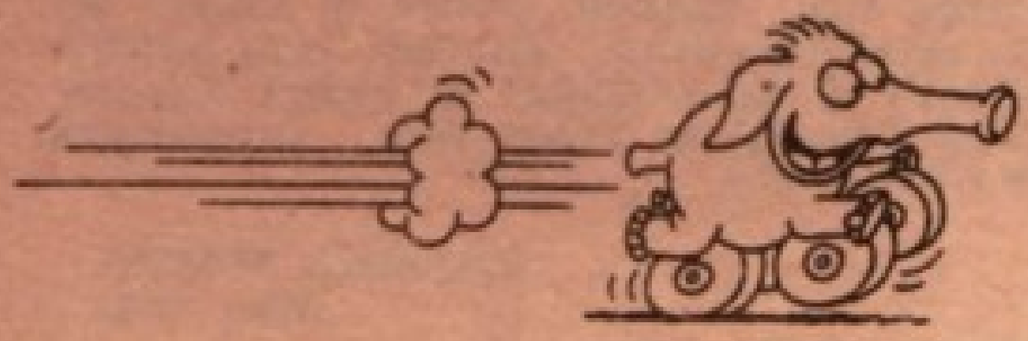

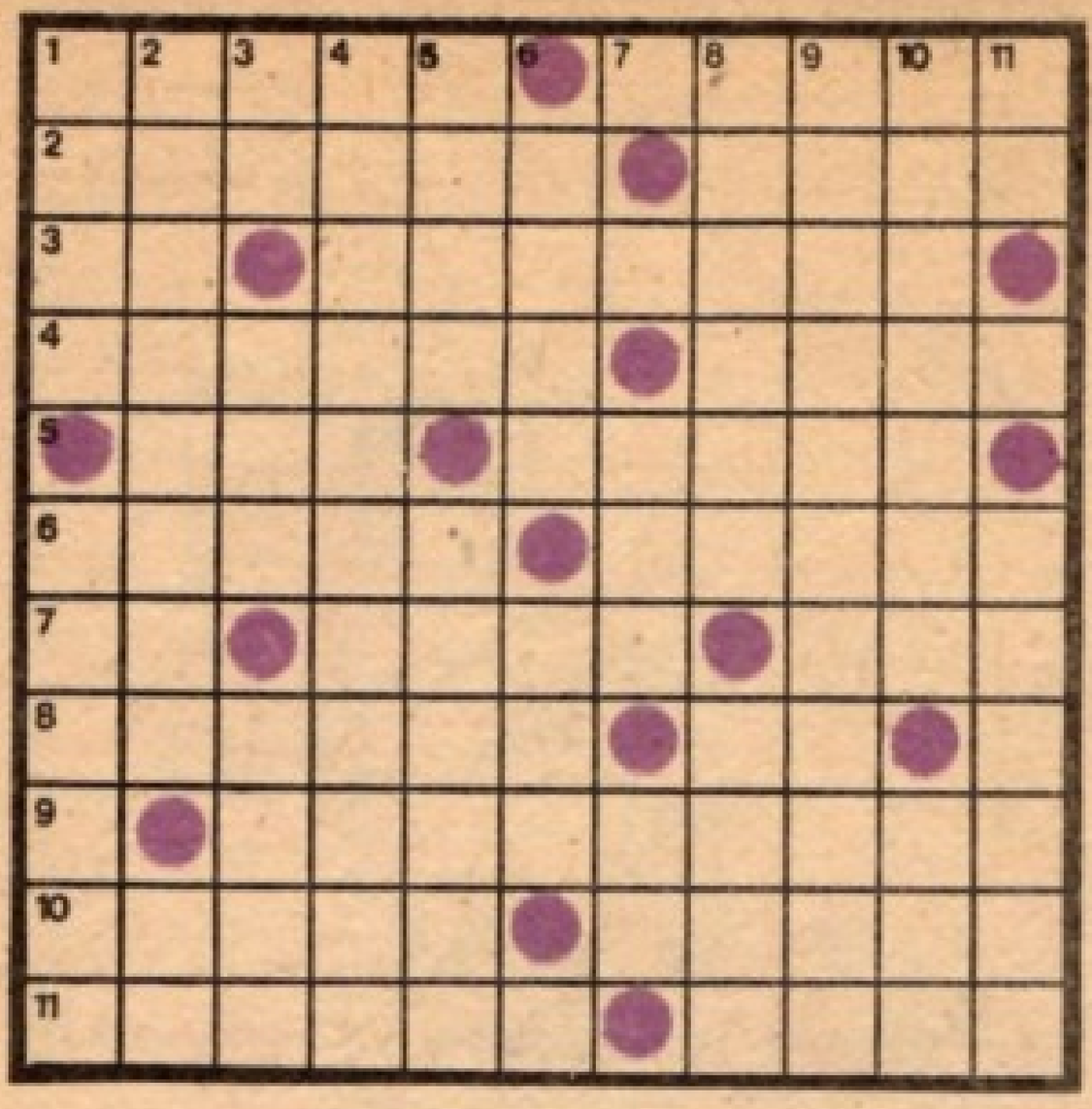

Adelenești

ORIZONTAL : **1) Locul unde ne simțim fericiți ● Despletita dintre fuior și cilți 2) Muza ciobănașului cu trei sute de oi ● Lasă in urma lui amprenta neștearsă a vitejiei 3) Remediu pentru cei rămași cu buzele fripte ● Efeciele dezacordului intre nervii și psihicul dumneaei 4) Specimen care plinge că nu-i ca pomul ● Dinamismul vioi al muzicii imprimat vieții 5) Specialitate de deal cu fața insorită ● Suplinitoare sezonieră la casa copilului 6) Așezare vremelnică, dar plină de viață ● Rivala pungii intr-o polemică interminabilă 7) Roata vieții fără popas ● Aripă de broască ● Pisul șoarecelui cind l-a inhățat pisica 8) Trecător cu rol principal in balada „Miorița" ● Gol marcat cu capul ! 9) Comedia umană jucată pe spinarea increzătorilor 10) Norocul de sub unghii, văzut in alb ● Suportă risipa celor nepăsători 11) Nu pierde nimic din ochi cind lucrează ● Se intind la ospețe cind alții trudesc.**

VERTICAL : **1) Negură in care se cufundă cel ce nu vislește ● Metodă de a șterge pata de pe obrazul amicului (inf.) 2) Riul alb care străbate pustiul ● Apare la oglindă ! 3) Model pentru flori de gheață ● Falit din elită ! ● Secretul șiretlicului mascat cu abilitate 4) Mărturisiri făcute amicului, așa — ca de la obraz 5) Nu cred in ceea ce nu văd ● Pășește cu dreptul inainte 6) Cuprins de un dor nestăpinit ● A pregăti terenul pentru... moara cu noroc 7) Otravă in doză mică ! ● Alfa nudistă ! 8) Are principii sănătoase, cind sint și practicabile ● La fereastra unde doarme o pisică 9) Efectele terapeutice ale rubricii „satiră și umor" 10) Autorii creațiilor lirice, apreciați prin prisma sensibilității ● Se ascunde in umbra faptelor 11) Ecoul durerii ● Piesă care favorizează sucirea gitului (pl.).**

VALERIA MÂRZA
Alba Iulia

Dicționar : **LIT ; OTR.**

FABULA

Ariciul și vipera

Un arici, intr-o livadă,
Se rostogolea la vale
Și nu apucă să vadă
Vipera, ivită-n cale.
— Coada, i-a atins ușor, —
Reptila, infuriată,
Fu pătrunsă de-un fior.
Săgetindu-l, o clipită,
Cu ochii, vărsind văpăi,
Șuieră nestăpinită,
Cuprinsă de năbădăi :
„— Crezi că nimeni nu cunoaște
Ce mijloace născocești ?
Furi veninul de la broaște
Și cu el tu otrăvești".
Ariciul, de la distanță,
Molcom, cum e felul lui,
Privea fără aroganță,
Ripostindu-i : „Ce tot spui ?
N-am vrut să te-ating pe tine,
Sau te faci că nu pricepi ?
Rostogol m-am dat, vezi bine,
Mărul, să il prind in țepi.
Numai tu ești dușmănoasă
Și ataci ca o mirșavă.
De la broasca prea riioasă,
Este drept că iau otravă
Și cu ea, țepii mi-i ung,
Numai pentru apărare :
Pe dușmani, să ii alung.
Dar tu ești ucigătoare !"

Și veninul, ca și vorba, evident,
Poate fi otravă, sau... medicament.

IONEL GOLOGAN

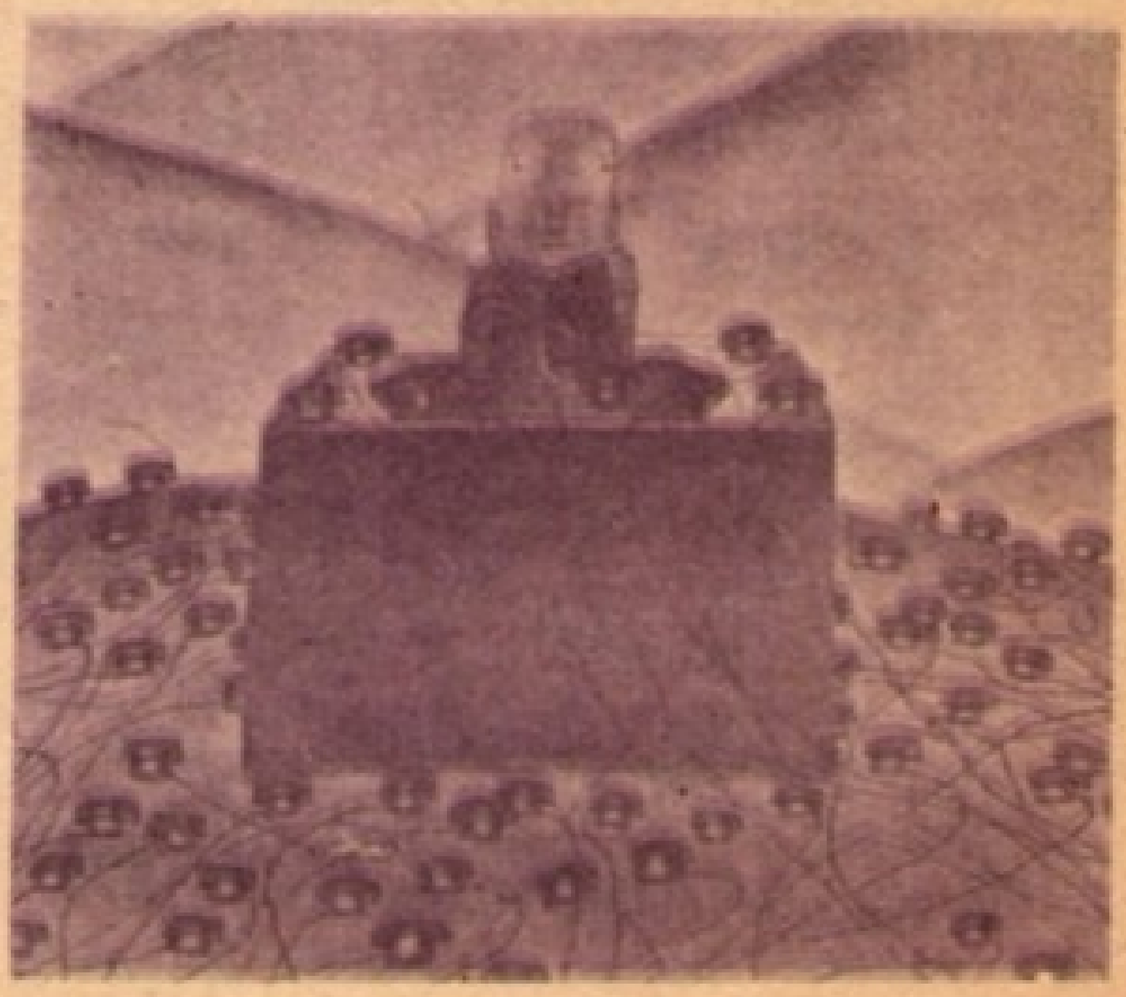

Meridianele umorului

METEOROLOGIE

Un şef indian nu suportă să-şi vadă oamenii lenevind. Iritat că-i vede nefăcind nimic, le spune :

— Iarna care vine va fi lungă şi grea. Trebuie să tăiaţi 50 de metri cubi de lemne.

După două zile indienii dormitează din nou. Şeful îi adună şi le spune :

— Iarna va fi mai grea decît credeam. Trebuie să mărim rezervele. Mai tăiaţi 50 de metri cubi de lemne.

După alte cîteva zile şeful tribului îşi spune :

— Poate că i-am pus pe oamenii mei să muncească degeaba. Să telefonez la institutul meteorologic să întreb. Alo ! Institutul meteo ?

— Da.

— Aş vrea să ştiu cum va fi iarna ce vine.

— Va fi o iarnă lungă şi grea.

— Între noi fie vorba, cum aţi aflat ?

— S-a observat că indienii fac mari rezerve de lemne.

FESTINA LENTE

Un călător agitat opreşte un taxi :

— Repede, la gară ! Nu, mai întîi fii bun şi vezi, la hotel, dacă n-am uitat acolo o servietă de piele neagră. Şi, te rog, repede, trenul meu pleacă în zece minute.

Peste trei minute şoferul se întoarce, zîmbitor dar cu mîinile goale.

— Da, servieta e acolo unde spuneaţi dumneavoastră !

CONFUZIE

Într-un mare magazin o pereche vîrstnică face cumpărături. La un moment dat se pierd unul de celălalt în aglomeraţie. Doamna se adresează unei vînzătoare :

— Mi-am pierdut soţul. Unde trebuie să mă adresez ?

— Raionul cu articole de doliu este la etajul trei. Prima scară la dreapta.

SFATURI

— Ce stai aşa şi nu faci nimic ? Ştii că trebuie udată grădina !

— Păi bine, dar nu vezi că plouă ?

—Şi ce, nu poţi să-ţi pui fulgarinul

PEDAGOGIE

— Profesorul spune că l-ai supărat azi.

— Dar, tată, azi nici n-am fost la şcoală !

EFICACITATE

Un client coboară în goană scara hotelului strigînd :

— Barman, repede un pahar cu apă.

Ia paharul, urcă scara alergînd şi imediat revine la fel :

— Încă un pahar.

La al zecelea pahar, barmanul, intrigat, întreabă :

— Dar ce faceţi cu atîtea pahare ?

— E un incendiu în camera mea.

Traduse şi adaptate de G.B.

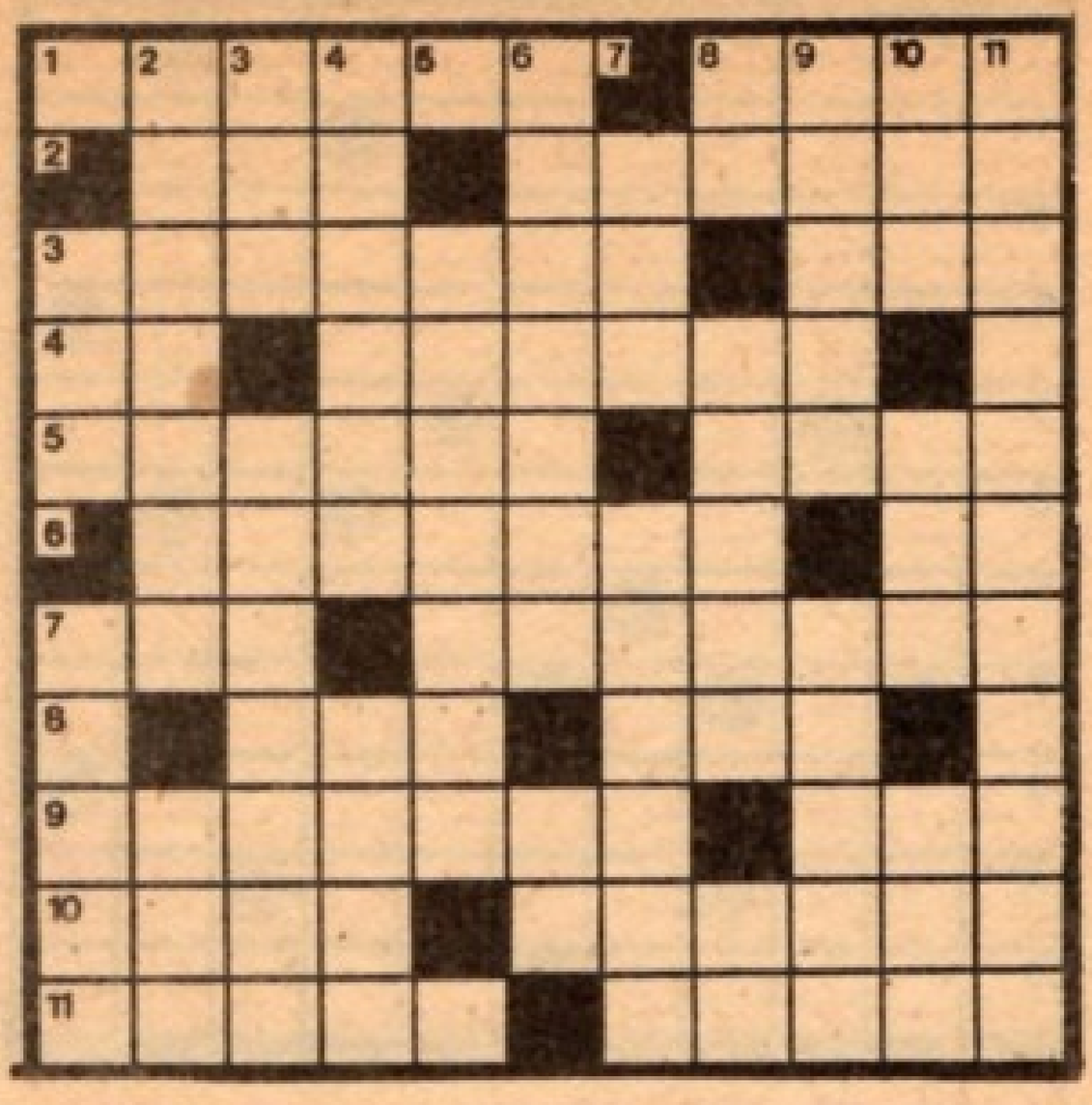

Confirmări

ORIZONTAL : 1) Măsură de prim-ajutor, pînă la luarea unei decizii finale — Un alt mod de a-i spune lucrului pe faţă. **2)** Oarecum, e pe aproape (adv.) — Bazele desenului tehnic. **3)** Sperietoare de ciori (sic.) — Întrecere sportivă disputată cu mult foc. **4)** Alege calea din mijloc ! — Nelipsit de la olimpiada albă **5)** Depozit de produse din panoplia toamnei (pl.) — Mic „regat" unde stăpîneşte domnia pumnului. **6)** Plecat de la bază — Postare la intrarea în arenă ! **7)** Strîns de gît cu căldură — Emisiuni de valoare, comemorînd oameni şi fapte **8)** Normatoare nelipsite pe lunga timpului cărare — Calea pentru cei de faţă ! **9)** Variantă de şah, abandonată de mult — Manifestă constanţă, deoarece nu face nimic **10)** Mijloc de existenţă, prin piinea de toate zilele. — Maestru incontestabil, în arta culorilor **11)** Dor de ducă, la cei cu inima-ncărcată — „Doctorul misterios" în ediţie princeps.

VERTICAL. 1) Sublimă floare, dar „iarba dracului" pentru fumători invederaţi — Pusă la loc de mare cinste **2)** Model matematic de strîngere a rîndurilor — Acumulat în urma unor cursuri susţinute **3)** Detaşat pe teren, în orice perioadă a campaniei agricole — Acompaniamentul unor vechi acorduri de baladă **4)** Soldat cu purtarea corespondenţei ! — Element de bază la încălzirea solară **5)** Protagonist al filmelor de capă şi spadă, în accepţiuni moderne **6)** Dreptul la replică (pl.) — Apar pe la începuturi de aprilie ! **7)** Aghiotanţi ai reginei în lupta pentru supremaţie — Mijloceşte orice adunare **8)** Puse în faţa oricărui chip ! — Tovarăş de viaţă, cu care intri în pămînt — Acră la suflet ! **9)** Comici din generaţia lui Păcală — Sistem de ordonare a unor valori recunoscute **10)** A face prezenţa la pornirea pe un itinerar ! — Ansamblu de suflători, conduşi de un adevărat maestru — Cuiul bătut în talpa femeilor. **11)** Drumurile lung bătute, ale celor plecaţi de-acasă.

IOAN ALBU
Alba Iulia

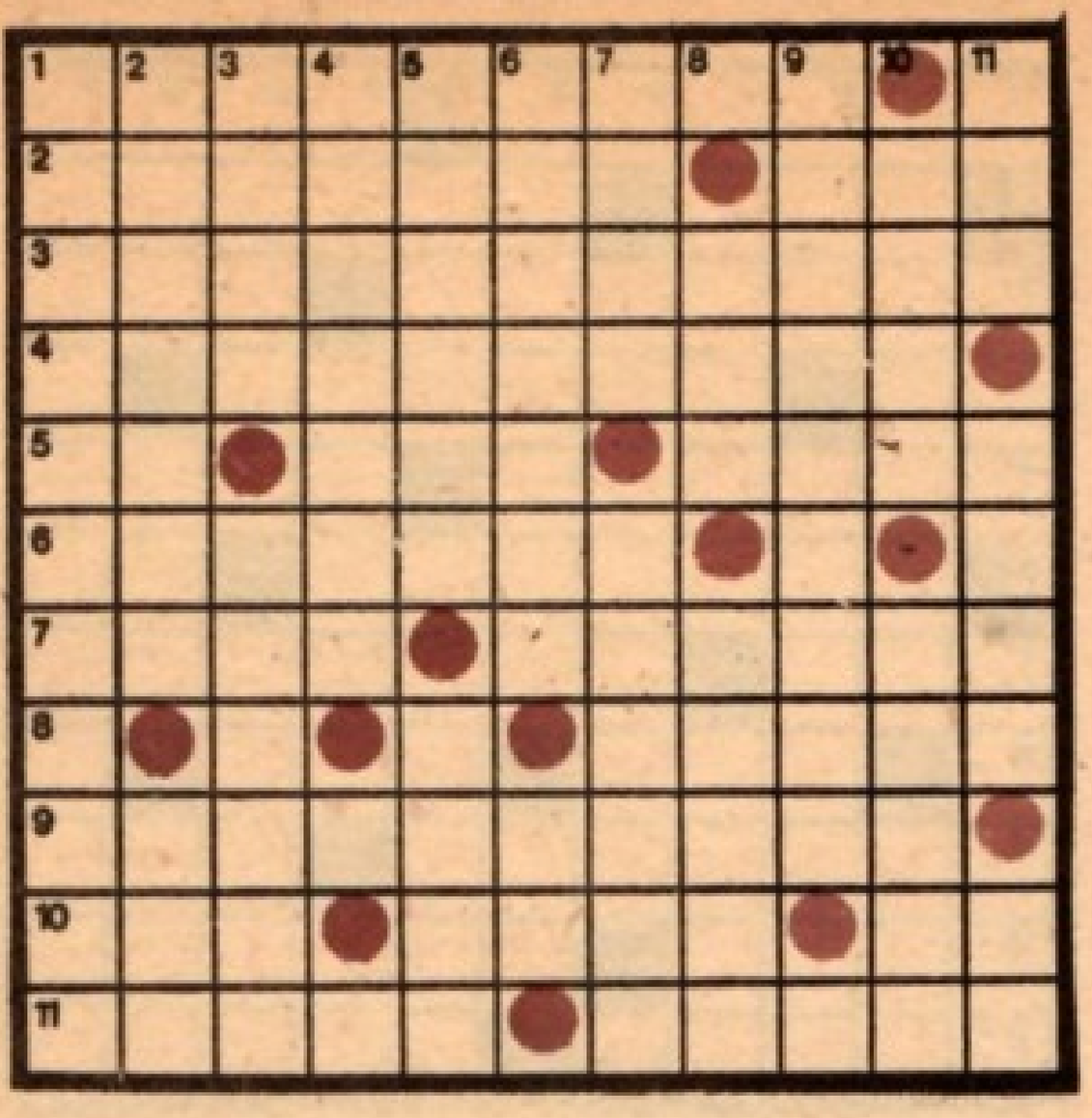

POEZIA TOAMNEI

ORIZONTAL : 1) Așterne tainic fire de nisip pe cărarea timpului trecut. 2) Una care nu mai incurcă ițele ● Spumă ridicată în slavă 3) Lunga vară fierbinte, apreciată la justa ei valoare 4) Bogăție cu care se servește din plin 5) Refrenul jucătorilor infocați ● Formula sacrificiului chinezesc ● Bea apa cu sita din spirit practic 6) Manifestări care cuceresc bunăvoința celor tari 7) Bostani la purtător, care sună a gol ● Sînt evidențiate, deși cam colțuroase 8) Încălzerarea zgomotoasă dintre două valuri adverse 9) Flori ce impodobesc drumul corectitudinii 10) Se destinde la datorie ● Unul căruia i se deschid toate ușile ● Servește o... bătaie 11) Incontestabile ca toate fenomenele naiurii ● Chipul tatei îngropat în snopi pînă la briu.

VERTICAL : 1) Preludiul unui sfîrșit aidoma unui apus de soare 2) Perla duioșiei, care la bucurie face mai mult decît aplauzele ● Le fură viteza într-un ceas rău 3) Măsură de protecție pentru... mărunțelele fragile ● Explozie de satisfacție la descoprirea punctului pe „i" 4) Valori turcești apreciate cîndva la noi 5) Ard de nerăbdare să-i salveze izvorul tămăduirii ● Acoperămîntul strămoșilor lăsat nouă drept moștenire 6) Isprăvi zadarnice care duc la pierzanie ● Termină toate cazurile 7) Înstrăinări de voie, de nevoie ● Face să ne simțim greșala mai mult decît pedeapsa 8) Căciulă neidentificată ● Vremea cînd se înfiripă idilele 9) Te studiază cu de-amănuntul, dar nu-ți pătrunde sufletul 10) Robul unui chip de lut ● Frumoasa necunoscută care stîrnește curiozități 11) Buruiană crescută în inimile învrăjbite ● Cadoul rivalului din sportul alb ● Vremelnic trecător întîmpinat cu speranțe.

Dicționar : TSI

VALERIA MÂRZA

Rondelul veneraţiei

Lui Radu Cârneci

Eu scriu, prieteni, poezia-n frac
Și în altarul ei de veșnicie.
Pun fluture de noapte sub bărbie
Și mă încalț cu ghetele de lac.

Rondo-sonetul cere măreție
Și har dumnezeiesc să-i vii de hac !
Eu scriu, prieteni, poezia-n frac
Și în altarul ei de veșnicie.

C-un alt sistem de-a scrie nu mă-mpac!
Acesta-i modul care-mi place mie.
Cînd muza în altarul ei mă-mbie,
În semn de stimă,... repede... mă-mbrac
Și mîna i-o sărut... numai în frac !

Rondelul veşnicei mirese

Lui Cezar Ivănescu

Mi-i doina ca o veșnică mireasă,
Iar eu i-s mire falnic din Bîrlad.
Prieten bun cu toți... și camarad
Să demonstrez că sînt de viță-aleasă.

Pe cînd umblam prin București nomad,
Eu tuturor spuneam, din casă-n casă :
„Mi-i doina ca o veșnică mireasă,
Iar eu i-s mire falnic din Bîrlad".

Mi-i toată poezia maiestuoasă...
Sînt un poet nativ cu har și vad.
Iar de, în elegii, adesea cad,
E că și suferința îi frumoasă
Dacă îi-i doina veșnică mireasă !

Rondelul unei muze

Lui Iulian Neacșu

O muză dalbă grav m-a convertit...
Scriu, astăzi, poezie-n loc de proză.
De fapt e-o fericită simbioză
Din care timpul naște cîte-un mit.

De-o vreme am o stare de hipnoză...
Cum e poetul — mare zăpăcit !
O muză dalbă grav m-a convertit,
Scriu, astăzi, poezie-n loc de proză.

„MARIA DE ZAPADA" e-o mimoză,
Are conturul foarte definit...
E cea mai bună carte de citit,
Dacă doriți eu vă ofer și-o poză...
O muză dalbă grav m-a convertit !

CONSTANTIN ATOMII

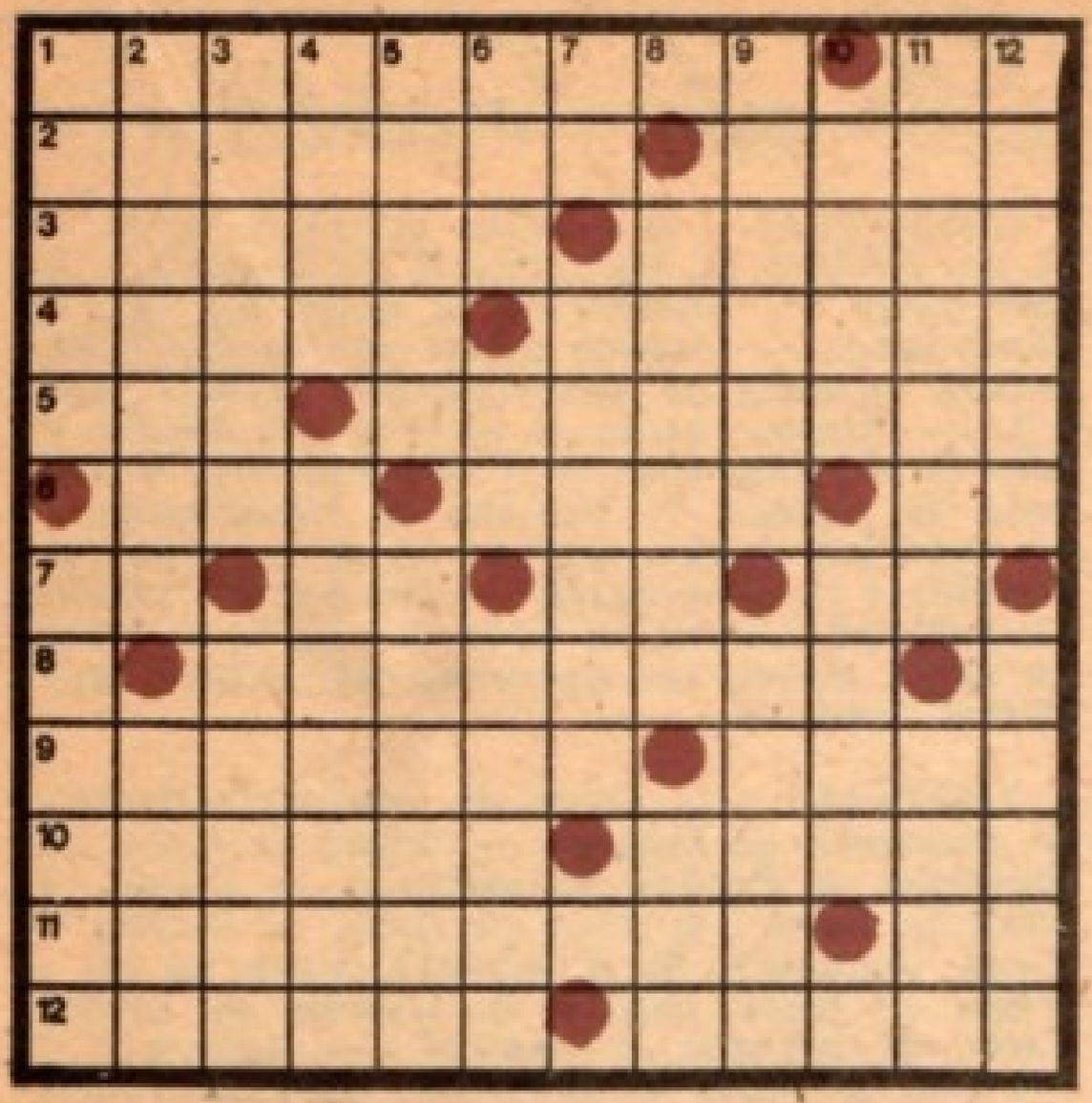

Lingvistica pe înţelesul tuturor

ORIZONTAL : 1. Intră în categoria barbarismelor — În structura predicatului, în poziţie iniţială şi mediană ! 2. Pronunţă : stricat ! — Scump, la vorbă 3. Au suferit o reducţie în planul evoluţiei — Fond principal de cuvinte vechi 4. Vorbe bine cintărite — În imposibilitate de a se adapta la sistemul limbii 5. Expresiv în arta cuvîntului — Cuvînt uzual, în circulaţie 6. Element de legătură în familia lactatelor — Omonim astral al staţionării imperative — Într-un limbaj nearticulat ! 7) Sintagmă finală ! — Sînt în vorbă ! — Un a din buchea veche — Particula noblеţii 8. Semne expresive ale unei bune înţelegeri 9. Abrevieri... brutale — Viteji la gradul superlativ absolut 10. A suportat procesul de selecţie — Fonetica într-o facultate specializată 11. Barbarism moral în afara normelor uzuale — Indică apartenenţa 12. Calcul într-un alt context (pl.) — Rezultat dintr-o prescurtare.

VERTICAL : 1. Mijloc de comunicare sau chiar de circulaţie interumană — Cuvînt de umplutură 2. Exprimare într-un limbaj păsăresc — Semne 3. Localitate apropiată de limba maternă — Face transfer de informaţii 4. Vorbă (s)pusă la uşa cortului — Element ce împiedică flexiunea unor categorii obiectuale 5. Localizarea indefinită a apropierii — Teren din cîmpul semantic al barbarismelor 6. Negru pe alb — Abreviere reverenţioasă abolită (odată cu monarhia !) — Forme de exprimare a acordului 7. Sfîrşeşte cititul, începînd un itinerar ! — Construcţii învechite, folosite rar în prezent 8. Antinomie a limbajului poetic — Substituit pronominal în notă familiară 9. Cuvînt-forte cu mare arie de circulaţie — O piedică în calea circulaţiei, ce poate duce la scoaterea (subiectului) din uz 10. Timpul perfect, simplu ! — Manifestă rezistenţă în timp şi spaţiu 11. Cuvînt de ordine — Necuvîntătoare placidă 12. Acţiune de eliminare a impurităţilor într-o zonă limitrofă limbii. — Om de litere !

ARNOLD HELMAN

PĂRINŢI ŞI COPII

MATEMATICA

Tatăl verifică lecţia fiului :
— Cît fac 9 + 9 ?
— 19.
— Pe vremea mea 9 + 9 făcea 18, zice tatăl.
— Ei, de pe vremea ta pînă acum, multe s-au schimbat.

REPETIŢIE

— Ce-i cu copilul nostru că tot închide şi deschide ruloul de la dulap ?
— Debutează diseară în brigada artistică, la acordeon, şi acum... repetă !

ZOOLOGICĂ

Un băieţel este dus la grădina zoologică de o mătuşă. În faţa cuştii cu maimuţe :
— O, mătuşico, uite ce bine-ţi seamănă !
— E foarte nepoliticos ce-ai spus.
— De ce, doar maimuţa nu înţelege.

RĂBDARE

Un tînăr tată plimbă un cărucior cu un copil care ţipă. Din cînd în cînd murmură :
— Fi calm, Robert. Calm, calm.
O bătrînă doamnă se apropie cu admiraţie.
— Ce înduioşător sînteţi. Cîtă răbdare, cît tact. Aşadar, pe băieţel îl cheamă Robert ?
— Nu, doamnă, Robert sînt eu.

INTERVENŢIE

— Mamă, azi la şcoală l-am împiedicat pe un coleg să-i facă o farsă urîtă profesorului.
— Foarte frumos, dragă. Ce-ai făcut ?
— Ei bine, Gilles pusese o pioneză pe scaunul profesorului. Atunci eu, cînd am văzut că profesorul se aşează, am tras imediat scaunul.

NOUTATE

Tatăl lui Mihai îl aduce cu întîrziere la grădiniţă.
— Scuzaţi-mă, vă rog, Mihai e în întîrziere, pentru că tocmai are un frăţior.
Mihai se vede că nu era la curent.
— Am eu un frăţior ?
Tatăl :
— Da, dragul meu.
— Atunci, tovarăşa, nu rămîn la grădiniţă azi, trebuie să mă duc să-i spun şi mamei.

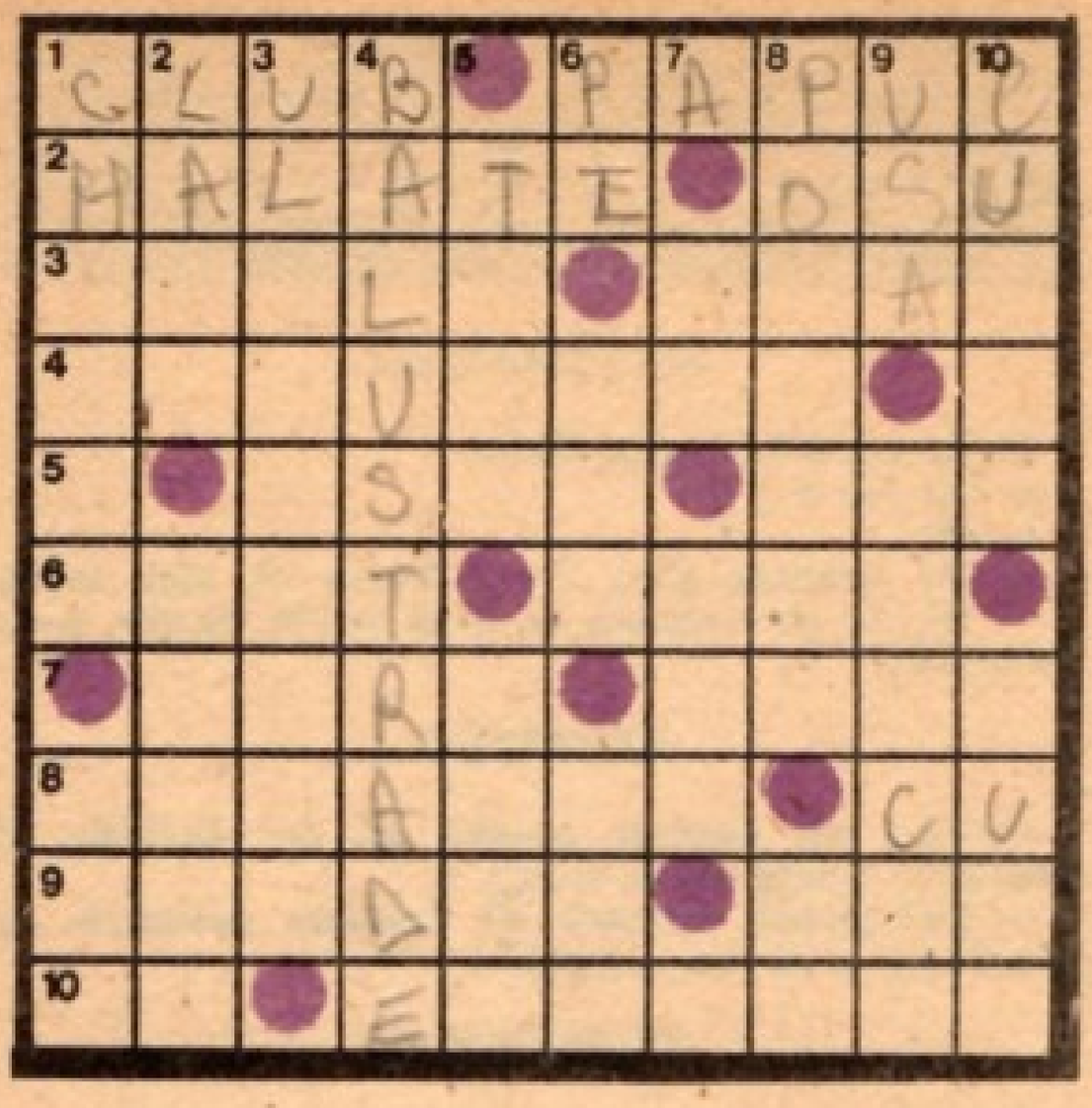

D-ale bucătăriei

ORIZONTAL : 1) Servită prima la masă. — E de serviciu la bucătărie 2) Consumator de pui natur. — Alimentară la domiciliu (pl.) 3) Masă mare. — Materie primă pentru unele dulcețuri. 4) Bază de aprovizionare cu ulei vegetal. — Minus... sarea și piperul ! 5) Păsări de bucătărie țărănească. 6) A face mincare. — Cintece de bodegă. 7) Folosite în legumicultură ! — Țesătură pentru fețe de masă — Masă fără aperitiv ! 8) Nemincată. — Un fel de mincare în mijlocul naturii. 9) Față de masă. — Așezat în capul mesei. 10) Apreciere de calitate, după gustul fiecăruia.

VERTICAL : 1) Local de consum alimentar. 2) Conservă de legume. — Trimis la masa tratativelor. 3) Produs de patiserie. — Primii rămași în urmă ! 4) Tras cu forța. — Tăietor de masă lemnoasă. 5) O singură masă pe zi. — Pește de mare, întîlnit în lacurile de acumulare ! 6) Intrarea în cantină ! — Conserve de legume. 7) Burtă de scrumbie, pusă la afumat ! — Fără sare și piper. — Lunca Bratocei ! 8) Ciorba noastră cea de toate zilele. 9) Preparate pentru gătit (fem.). — Verdeață pentru un borș țărănesc. 10) Formă de gătit la cuptor — Resturi de legume !

D-ALE CASEI

ORIZONTAL : 1) Casă orășenească de cultură. — Încălțăminte de casă, purtată de bărbați. 2) Haină de casă (pl.). — Conținutul unor broșuri ! 3) Proiect de casă nouă (pl) — Spațiu locativ (pl.) 4) Locuințele spre care se îndreaptă un gînd bacovian. 5) Construcție populară pentru aceasta de lîngă noi ! — Pînză de casă. 6 Localitate în nordul Italiei. — Casă de vînzare. 7) Ocrotitorii caselor romane. — Casă de filme. 8) Perete interior. — Parte centrală de locuit ! 9) Intrare cu forța într-un vechi castel. — Te întîmpină la intrarea în casă. 10) Apartament central în Capitală ! — Țesătură de casă.

VERTICAL : 1) Casa singuraticului. — Mobilă de domitor. 2) Șifonierul din camera bunicii. — O casă de copii. 3) Culoare pentru casele țărănești. 4) Puncte de sprijin pentru o scară interioară (fem. pl.) 5) Vatră de casă. — Scos la lumină. 6) Perete lateral ! — Un fel de ham, întîlnit pe lîngă casa omului ! — Terasă țărănească ! 7) Spațiu comun într-un dormitor ! — In căsnicie ! 8) Plafon de casă — Închiriat ! 9) Incuiată în casă. — Grădină la etaj. 10) Tip de bucătărie țărănească. — Casa oamenilor de știință.

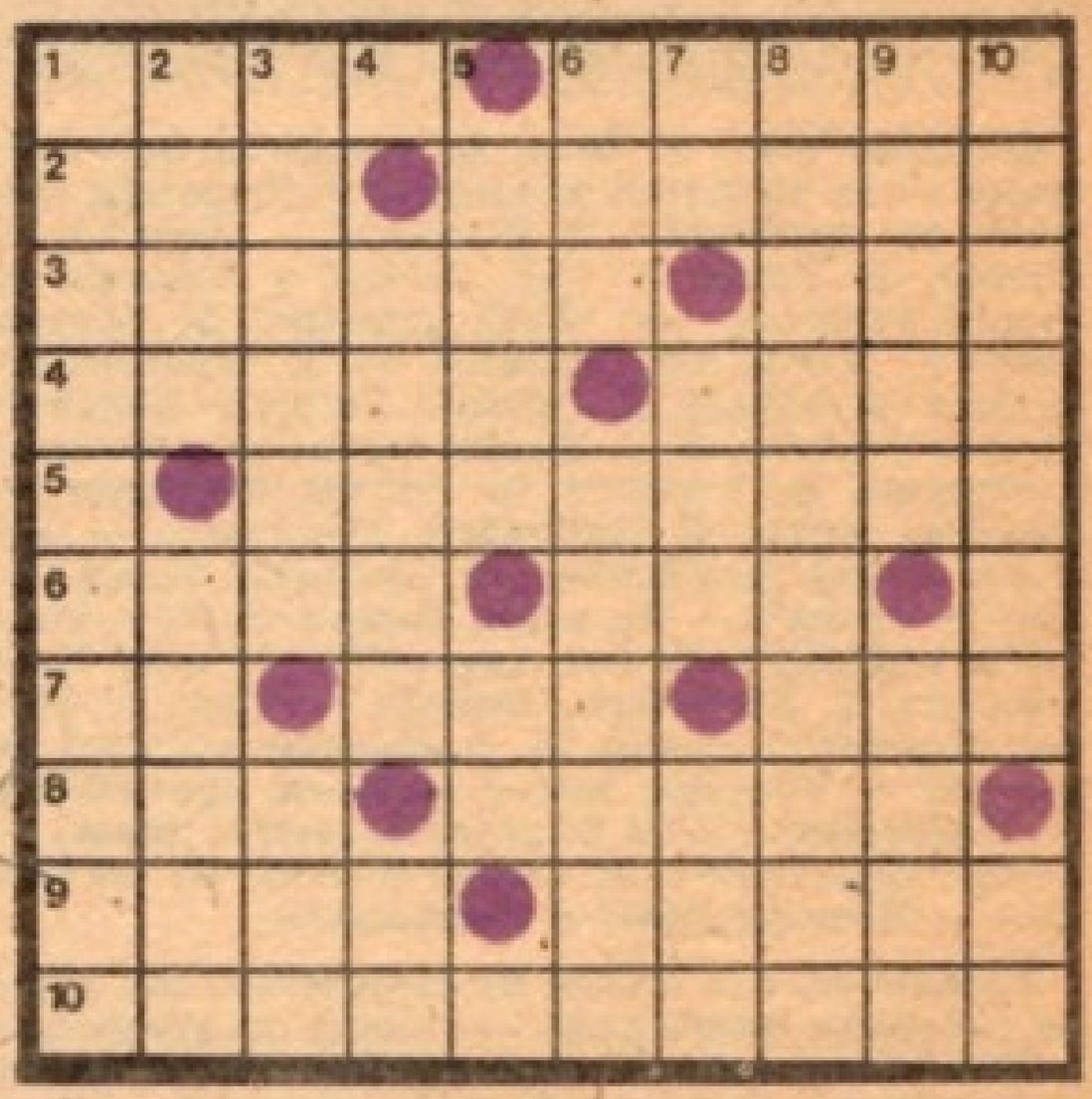

IN CONSTRUCȚIE

(Monoverb cu incastru : xxMxxxxx)

MUZICALĂ

(Rebus criptografic : 2, 5, 2, 2, 7)

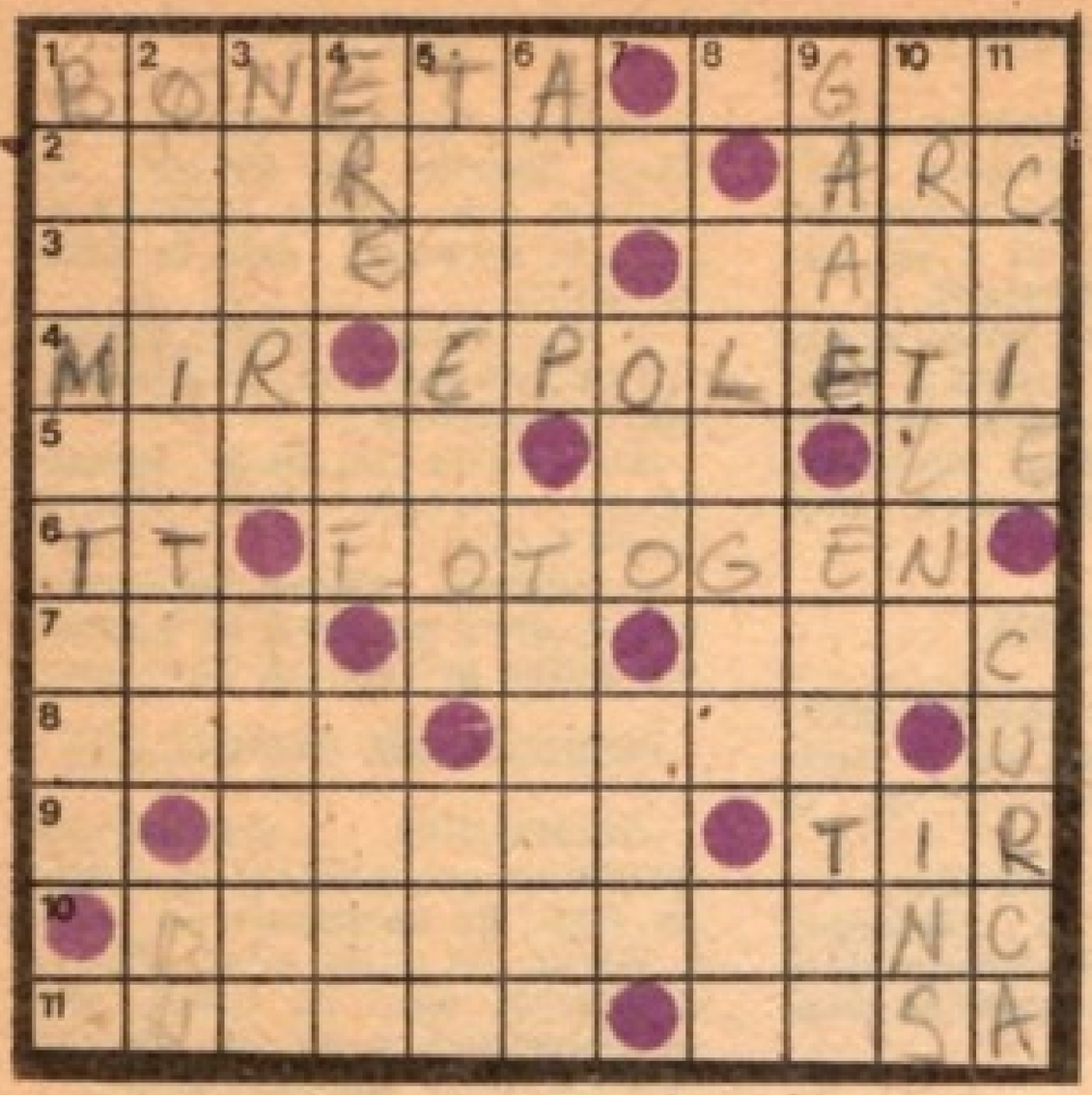

MILITARĂ

ORIZONTAL : **1) Casca militarului. — Mari ansambluri militare. 2) Direcția principală a frontului de luptă. — Armă de tras la țintă. 3) Marinar din vechea oaste otomană. — Formații de luptă (sing.). 4) Mirarea amiralului ! — Însemne ostășești. 5) Foc concentrat de artilerie. — Articol din toaleta cavaleristului ! — Piesă de război... antitanc ! 6) Tratat bilateral ! — Face față frumoasă într-un ansamblu. 7) Un alt model de artă populară românească. — Trecute în rezervă ! — Fixează linia de ochire a tunarilor. 8) A părăsi cîmpul de luptă. — A trage cu... carele de luptă. 9) Salve și mii de bombe ! — Sport în poligonul de tragere. 10) Militar, din cap pînă-n picioare. 11) Camera puștilor. — Vînători de munte.**

VERTICAL : **1) Baza tehnică a artileristului. 2) Exercițiu militar. — În redută ! 3) Serviciu de cart — A face instrucție. 4) Final de tragere cu obuziere ! — Viitorul cavaleriei ! — Compunătorul care face din țințar armăsar. 5) Mișcări de vase cu marinari la timonă. — Interjecție grăitoare ! 6) Grad superior de calificare. — A lua cu asalt. 7) Părăsește cîmpul de luptă — Gură de foc, într-o confruntare de breaslă ! 8) Tancuri de munte (sing.). — Primele muniții ! 9) Meritul militar. — Distincție militară. 10) Lupte clasice cu participarea cavaleriei. — O unitate, distinsă prima la instrucție ! 11) Pas de voie. — A se întinde sub șenilele tancului.**

CORNEL POPESCU

Dicționar de limbă ascuțită

ACCENT — fleac ce dă limba de gol
ACRU — unitate de măsură pusă la murat
ACT — hîrtie care joacă teatru
ACTOR — personaj care este el cu adevărat numai cînd nu este el
ADEVĂR — vorbă smulsă cu cleștele dar care lovește ca un ciocan
AISBERG — ghețar pe care îl trec apele
ALTRUISM — plăcerea egoistă de a te dedica altora
ALUMINIU — metal de moravuri ușoare
AMATOR — persoană dispusă a gusta numai mierea, nu și amărăciunile artei
AMBALAJ — haina de drum a mărfurilor
AMBASADA — patria din țara altuia
AMBULANȚĂ — spital pus pe roate
AMIAZĂ — zi pe jumătate pierdută
ANIVERSARE — îmbătrînire primită cu fast
AN — zile strînse lună de lună
ANOD — curent căruia i s-a pus cruce
ANOTIMP — sfertul de oră al anului
ANTICARIAT — librărie trecută de prima tinerețe
APROVIZIONARE — aproape vizionare
ARAMĂ — metal care se dă pe față
ARBITRU — om care este fluierat după ce fluieră
ARISTOCRAT — ins care, pînă la prima rană, crede că sîngele lui este albastru
ARMURĂ — salopeta cavalerilor
ARSURĂ — amintirea focului
ASASIN — primul între măgari
ASELENIZARE — lună adusă la picioare
ASCHIE — lemn ce face opinie separată
ASFINȚIT — soare plecat în apus
ASTĂZI — un mîine care a ajuns ce a fost ieri
ASTRONOM — ins care trage cu ochiul prin găurile negre
ATLAS — albumul de familie al Pămîntului
ATOM — fleac plin de energie
AUDITORIU — gură-cască numai urechi
AUR — materie primă pentru tăcere
AUREOLA — nimb văzut numai de admiratori
AUTODIDACT — elev ce își dă lecții
AUTOPSIE — operație fără anestezie
AUTOSTOP — mașini oprite numai cu un singur deget
AVERSĂ — ploaie grăbită să curgă toată odată

PAVEL GRIGORE-PAGRI

SPORTIVĂ

(Antoverb eliptic anagramat : 5 + (3) = 7)

DESPOT

TOT PE DRUM

(Metagramă anagramată : xxxGxxxx — Cxxxxxxx)

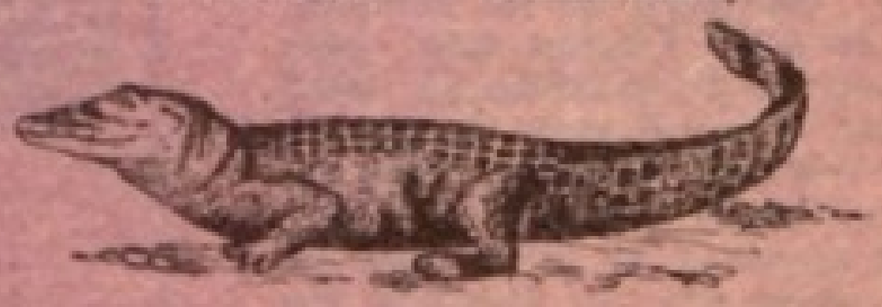

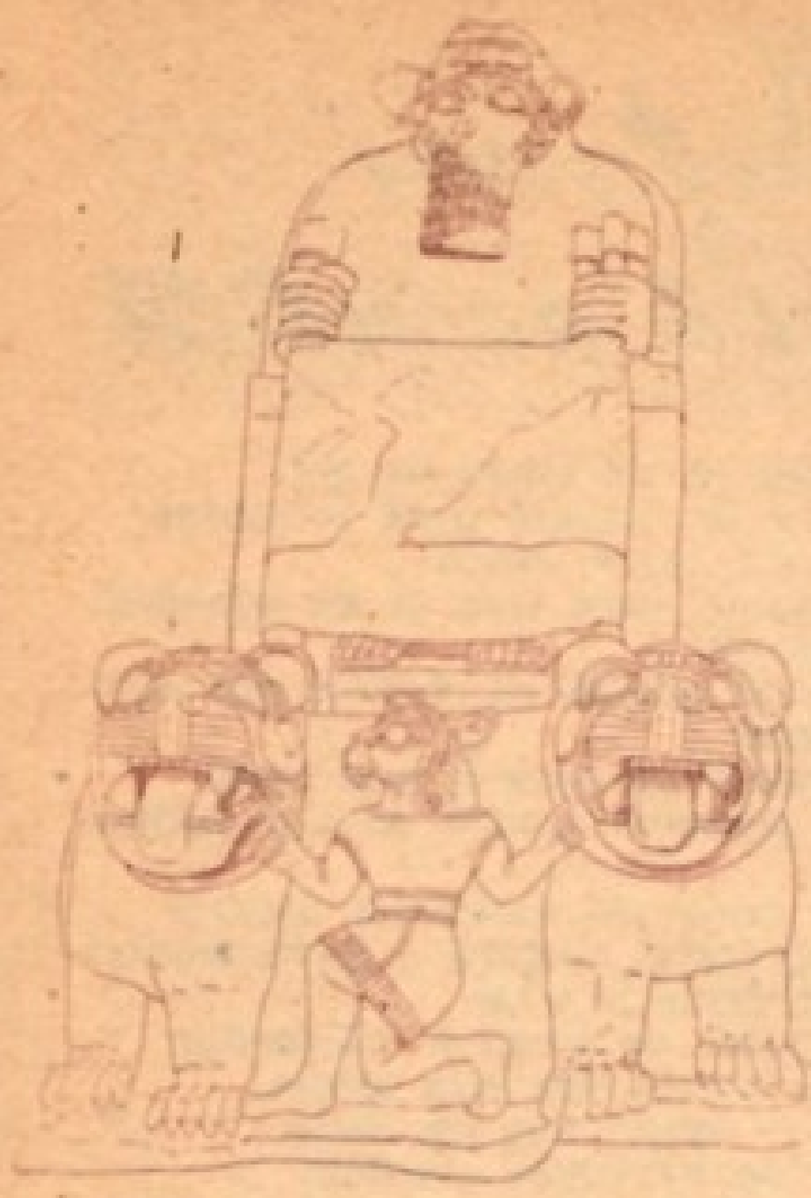

ISTORII NEELUCIDATE DOAR IN ANECDOTE

REPLICĂ

Se spunea despre Frederic cel Mare că avea un dezvoltat simț al umorului și că nu de puține ori pișca cu glumele sale pe cei apropiați. Obiectul spiritelor lui, uneori mai subliniate, era în special medicul său.

— Ia spune doctore, ai omorit cu tratamentele dumitale mulți pacienți ?

— Cu vreo trei sute de mii mai puțin decît voi, sire, veni prompt răspunsul.

ÎN TOIUL LUPTEI

— Înapoi fricoșilor ! Se auzi vocea tunătoare a generalului napoleonian Friant.

Ghiulelele cădeau una lîngă alta pe cîmpul de luptă și soldații începură să se retragă.

— Înapoi ! Pentru cele șase nenorocite de centime pe care le primiți pe zi s-ar spune că vă e frică de moarte ! Uite eu am cincizeci de mii de livre venit anual și nu mi-e frică de cele cîteva sute de ghiulele ale dușmanului !

RELATIVITĂȚI

La un banchet dat în onoarea lui Einstein, marele fizician e asaltat de o doamnă care ține morțiș să i se explice teoria relativității.

— Doamnă, v-aș putea spune în două vorbe... Vedeți.. Cum aș putea să vă explic cum se prepară tăițeii dacă dumneavoastră nu ați descoperit încă făina.

SPARTANĂ

Un tînăr soldat spartan pleacă la luptă. Mama lui îl privește cu mîndrie. El își ia scutul, sabia...

— Sabia e cam scurtă...

— Nu-i nimic, îi răspunde mama, vei face de fiecare dată un pas mai mult înaintea dușmanului.

EPISTOLARĂ

După bătălia de la Carra un camarad aflat în spital îi scrie prietenului său, ofițerul X : „Mai mulți tovarăși de arme vorbesc pe aici că ați cam pierdut lupta și că tu ai murit. Scrie-mi te rog grabnic dacă e adevărat pentru că o asemenea veste m-ar mîhni foarte tare".

SPIRIT SAU GLUMĂ ?

Nimic nu-i plăcea mai mult mareșalului de Bassompierre decît vorbele de spirit. Se spunea că pentru o glumă reușită ar fi preferat să piardă un bun prieten sau să supere pe cei mai presus de el. Însoțind odată la vînătoare pe Ludovic al XIII-lea, mareșalul îi povestea monarhului că fiind în călătorie în Spania împrejurările îl obligaseră să ajungă la Madrid călare pe un măgar.

— Extraordinar !, se entuziasmă regele, ce lucru teribil să intri într-un oraș străin călare pe un măgar !

— Iertați-mă, sire, răspunse Bassompierre, atunci reprezentam pe însăși majestatea voastră.

Desene de Gabriela Popescu

DISCURS

Înaintea bătăliei de la Arques, Henric al IV-lea își încheie cele cîteva cuvinte adresate trupelor sale în felul următor.

— Sînt Henric, regele vostru, voi sînteți francezi, iată inamicul, urmați-mă !

Avangarda lui, însă, începu să se retragă. Dar Henric vorbi iarăși :

— Soldați, măcar întoarceți capul, dacă nu vreți să luptați, cel puțin priviți-mă cum mor.

SOMNUL DE DIMINEAȚĂ

Aghiotantul mareșalului Boufflers era plictisit la culme de viața de campanie pe care o ducea de atîta timp. Într-o dimineață cînd fu trezit, află că mareșalul a plecat demult să inspecteze împrejurimile.

— Cum ? A plecat și eu mai dorm încă ?! Trageți imediat perdeaua, faceți întunerec la loc ! Sînt nevrednic să văd lumina zilei ! Și spunînd aceasta se întoarse pe partea cealaltă.

HIEROGLIFE

Napoleon avea un scris nervos, neatent. Scria rapid, umplea uneori paginile cu semne ciudate, adevărate hieroglife.

Cînd fiul lui Las Cases, autorul „Memorialului de la Sfînta Elena", se poticni în timp ce-i citea ex-împăratului o pagină de jurnal referitoare la campania din Italia, Bonaparte se enervă atît de tare încît îl apostrofă pe tînăr cu cuvintele :

— Eu cu putință să am în preajma mea un om atît de bicisnic încît să nu știe ce-a scris ?

— Sire, dar nu e scrisul meu!

— Dar al cui ?

— Al Majestății voastre !

— Cum, netrebnicule, mai mă și insulți ?

Și Napoleon îi smulse paginile și cercetă cu atenție rîndurile mîzgălite.

— Ai dreptate. Eu însumi nu știu ce-am scris !

Traducere și adaptare de
MIHAI POPESCU

ARGUMENT

Augustus primi in audiență după mai multe amînări pe un ostaș care susținea că i s-a făcut o nedreptate. Îi cerea împăratului să il ia sub ocrotirea sa și să-i apere in fața judecătorilor. Augustus il desemnă pe un curtean să-l însoțească la tribunal.

— Dar găsesc că nu e drept, spuse soldatul. Nu astfel m-am purtat eu cu August atunci cind era in primejdie in luptă. Eu insumi am intrat in bătălie și am lovit cu brațul meu dușmanul. Și spunind aceasta își arătă cicatricele.

— Voi merge eu cu tine in fața judecătorilor, conchise împăratul.

AUDIENȚĂ

Primind in audiență pe un bătrin soldat care il rugă să nu il scoată din corpul armatei din cauza virstei, Ludovic al XIV-lea il răspunse :

— Bine, dar nu mai ești tinăr ! M-am gindit că meriți să te odihnești.

— Am doar cițiva ani mai mult decit majestatea voastră pe care sper să o slujesc fără odihnă incă douăzeci de ani.

Regele fu mulțumit de răspunsul veteranului și il păstră in serviciul armatei.

ORDINUL

În 1631, Ludovic al XIII-lea primește o serie de cavaleri in ordinul Sfintul Spirit. Un solicitant, care i-a intors spatele lui Henric al IV-lea (tatăl lui Ludovic al XIII-lea) și apoi s-a aliat cu nobilimea, in detrimentul regelui, a fost mustrat de către cardinalul Richelieu in următorii termeni :

— Mă miră, domnule, că fără să slujiți tatăl și fiul, doriți să aveți Sfintul Spirit.

PROPUNERE

După revoluția din 1848, Armand Marrast om politic francez intră in guvern. La ședința de impărțire a portofoliilor ministeriale, propune :

— Cutare e străin de afaceri. Să-l plasăm la Afacerile străine.

CONVINGERE

O mică istorioară spune că atunci cind a auzit de moartea lui Talleyrand, ambasadorul Rusiei la Curtea Franței ar fi spus unui prieten : «Sint convins că diavolul i-a vorbit in acest fel : „Prietene, ai depășit puțin instrucțiunile mele"».

UN GURMAND

Artaxerxes, după ce pierdu o bătălie, fu nevoit să se retragă cu puținii oameni care il mai rămăseseră prin niște ținuturi neprimitoare. În drumul său fu silit să mănince doar smochine uscate și piine. Probabil, ca să-i imbărbăteze pe cei apropiați, lăuda de fiecare dată aceste daruri ale naturii, pină cind, se pare, se convinse singur de plăcerea aceasta. „O zei, exclama el, cum am fost lipsit pină acum de aceste simple bunătăți din cauza atitor și atitor mincări scîmpe!".

REPLICI

Despre bancherii Thévenin și Bourvalais, mari financiari din vremea lui Ludovic al XIV-lea, se spune că ar fi strins mari averi in urma unor afaceri nu tocmai curate. Aflindu-se amindoi intr-o zi la curte incepură să se certe in public pentru niște polițe neonorate la timp.

— Ar trebui să fii cinstit măcar acum și să recunoști că mi-ai fost valet și n-ai invățat nimic de la mine, spune Thévenin.

— Asta așa e, răspunse Bourvalais, dar iată, nu mai sint. Pe cind domnia ta, dacă mi-ai fi fost servitor, ai fi avut meseria asta și astăzi.

AGRIPPINA

Agrippina, zisă și cea tinără, mama lui Nero, fusese condamnată la moarte de propriul său fiu. În clipa cind centurionul trimis să o ucidă se apropie de ea, aceasta strigă :

— Împlintă-mi pumnalul in pintece peniru că a avut neșansa să dea naștere unui monstru ca fiul meu !

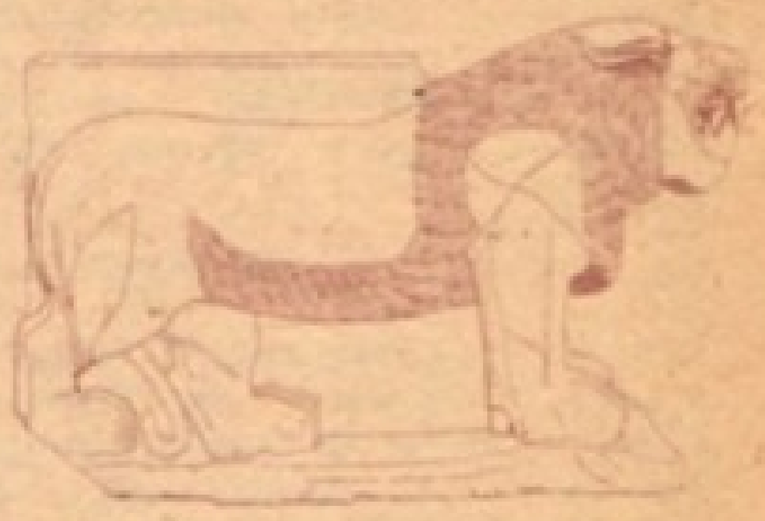

POLITICĂ

Amiralul englez Sidney Smith, unul din comandanții britanici care a cîștigat cîteva bătălii navale impotriva flotei lui Napoleon, nu suporta să i se vorbească despre probleme politice. Dacă cineva incerca să-i spună o asemenea chestiune, el cita din Malherbe : „Nu trebuie să te amesteci in treburile comandantului de vas atita timp cit nu ești decit un simplu pasager".

Traducere și adaptare de
DAN PANAIT

Cîte ceva despre genii muzicale

PREZENȚĂ DE SPIRIT

Este cunoscut temperamentul vulcanic al lui Wagner, precum și felul său nereținut de a se exprima în diferite ocazii.

Ajuns celebru, a fost invitat la Londra să dirijeze cîteva concerte. La una din repetiții, fiind cu totul nemulțumit de modul cum orchestra executa partitura, opri repetiția și furios se adresă muzicanților, în limba germană.

— Sînteți cu toții niște măgari și dacă continuați să cîntați în acest fel, o să mă dispensez de voi toți.

Bineînțeles că orchestranții nu au înțeles spusele sale, dar curioși, au solicitat colegului lor Otto Deichmann, singurul care vorbea germana, să le traducă.

Iar Deichmann, care cunoștea prea bine „ieșirile" lui Wagner, a făcut următoarea traducere.

— Domnilor. Maestrul a spus că este pe deplin conștient de dificultățile partiturii. Vă roagă însă să încercați să învingeți dificultățile și cu disciplina și însuflețirea care vă caracterizează și de care sînteți capabili, să urmați întocmai indicațiile sale. Atunci concertul va avea succesul dorit, iar elogiile se vor resfrînge și asupra dumneavoastră.

Încîntați și emoționați de „politețea" maestrului, instrumeniștii s-au pus pe treabă cu entuziasm, spre marea satisfacție a lui Wagner.

SECRETUL

Chemat să dirijeze la New York una din operele prietenului său Puccini, celebrul Toscanini se găsi în dificultate la una din repetiții din cauza primadonei, prea puțin talentată, dar extrem de capricioasă, care nu voia să se conformeze tempoului „bagheței" sale.

Exasperat de neputința cîntăreței, el îi făcu cuvenitele observații, la care „diva", vexată, îi replică.

— Maestre, dumneavoastră sînteți cel care greșiți, căci trebuie să dirijați așa cum cînt eu, pentru că sînt o mare artistă.

— Sînt profund emoționat, îi răspunse politicos Toscanini, aflînd acest lucru și vă promit că nu voi divulga nimănui secretul dumneavoastră.

Traduse și adaptate de
MIHAI COCIU

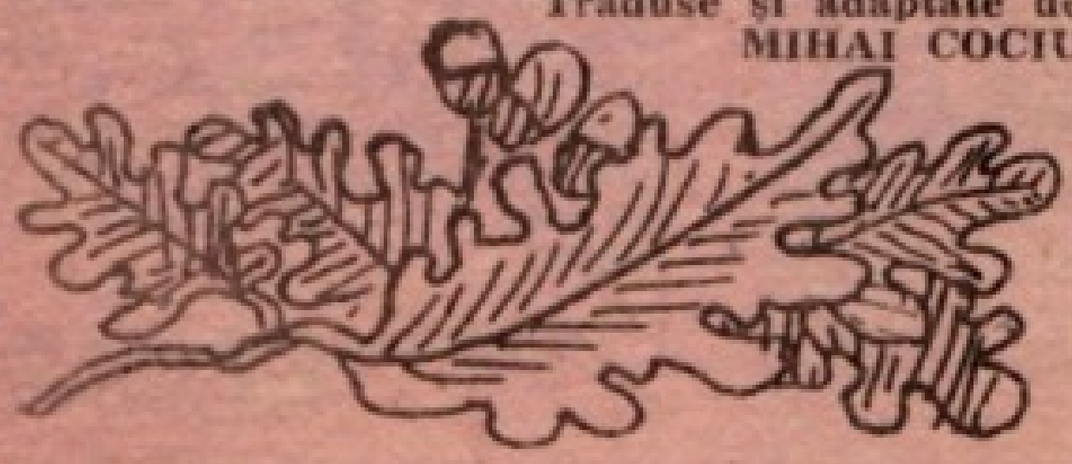

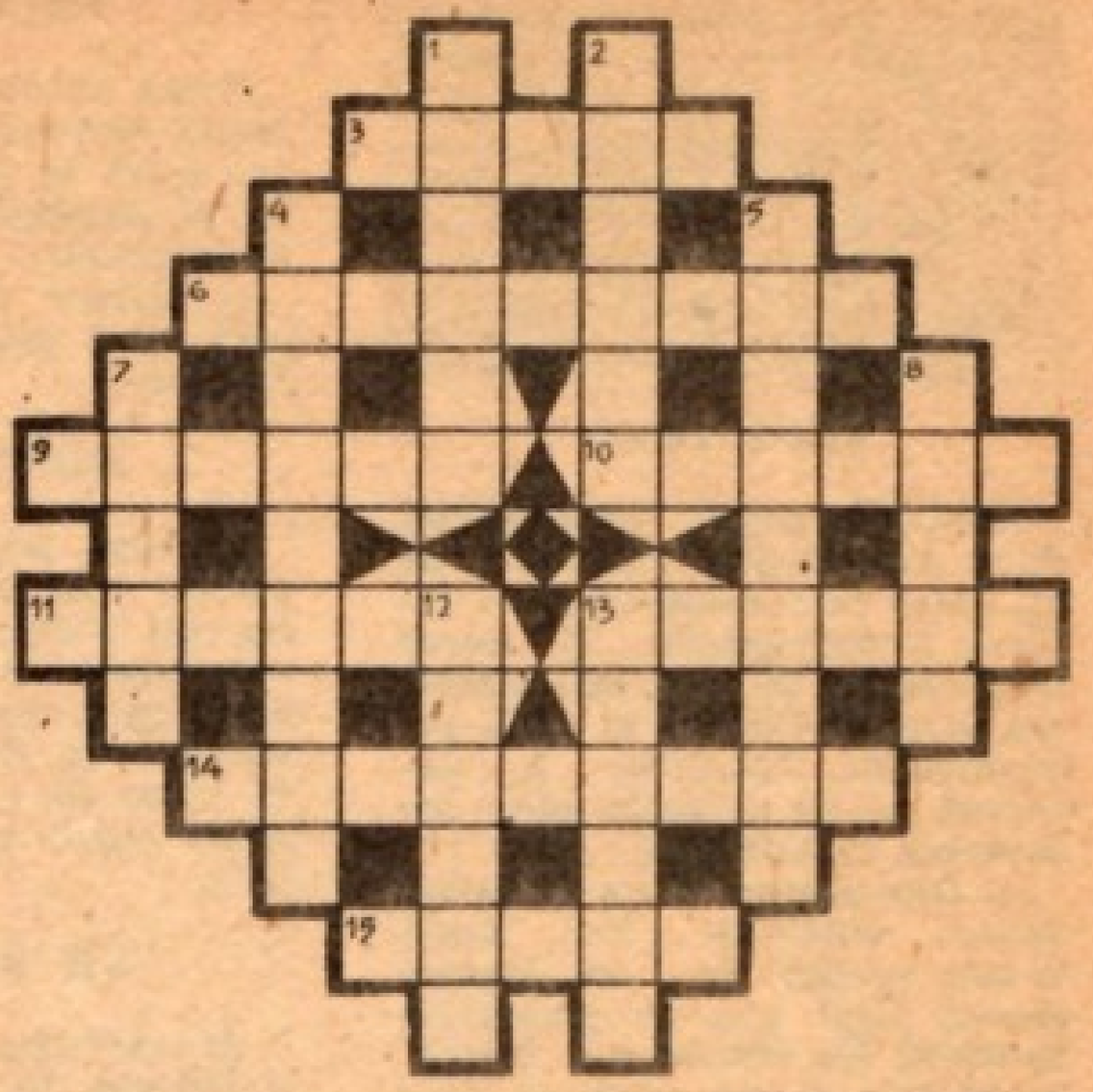

1) Ansamblu turistic pentru elevi și studenți. 2) Atașul automobilului luat în excursie. 3) Animal marin întîlnit la herghelii. 4) Oameni primitori la căsuța din munte. 5) Tot pe drum, pe drum... (unde se bat munții în capete !). 6) Convinsă că o excursie face cît zece biblioteci la un loc ! 7) O ia pe unde... se poate ! 8) Carie din dantura montană a Terrei. 9) Perlă din șiragul litoralului românesc. 10) Se dă la fund cînd e vorba de o escală. 11) Puncte terminus în călătorii cu țel. 12) A-ți forma deprinderi cu bună știință. 13) Etichetă pentru toate peisajele din preajmă. 14) Gură-cască în treoere. 15) Pasăre din Delta Dunării.

IONEL M. PASCU

COSMICĂ

(Metagramă anagramată :
xxxxxxxxxxA — xxxxxxxxxxCx)

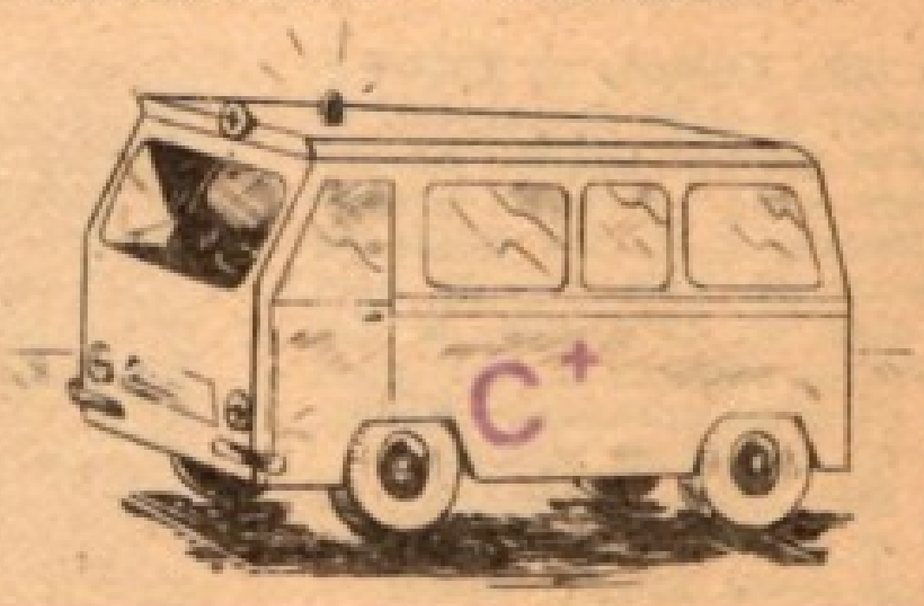

RONDELURI

Rondelul protejării

Cînd îl am pe şef la mînă
La servici nu mă omor
Pot să am şi controlor
Lipsesc şi o săptămînă.

Unii spun c-ar fi o frînă
Ce să zic, nu au umor
Cînd îl am pe şef la mînă
La servici nu mă omor.

Tot ce-mi e la îndemînă
Imi va fi folositor
Iau că am un salvator
Iar urgenţa, se aminâ
Cînd îl am pe şef la mînă.

Rondelul scopului

Păi ştii asta cît contează
Să ştii să lucrezi tematic,
Chiar dacă nu eşti simpatic,
Nimic nu te afectează.

E o forţă ce-ţi creează
Şiretlicul diplomatic,
Păi ştii asta cît contează
Să ştii să lucrezi tematic.

Şeful să ţi-l ai spetează
Dacă tu eşti antipatic,
Să lucrezi neindeminatic,
Poate chiar te promovează.
Păi ştii asta cît contează ?

GHEORGHE GROSU

DIN VECHIME

(Biverb ilustrat : 4, 7)

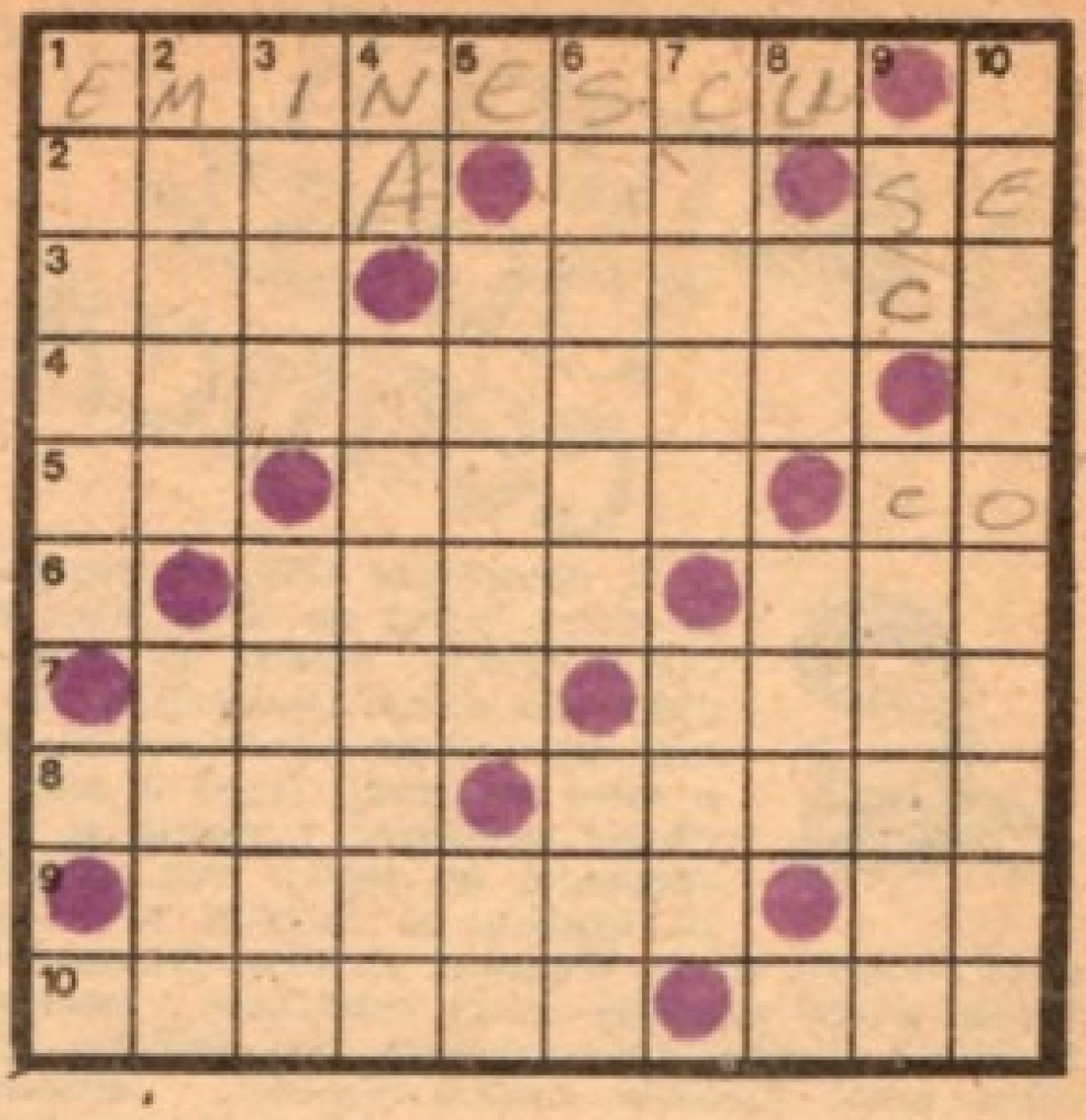

Nocturnă

ORIZONTAL : 1) „Luceafărul" poeziei româneşti de la care ne-au rămas poeziile „Misterele nopţii" şi „Se bate miezul nopţii" — 2) Şindrilă (rg.) — Diftong — Se lasă seara. 3) Epocă — Autorul lucrării „Pierduţi în întuneric". 4) Poet-muncitor (1859—1904), autorul poeziei „Noapte de iarnă". 5) Serveşte — Întunecată — Cap de copil. 6) „Bardul de la Răşinari" (1881—1938), din a cărui lirică citâm poezia „Noaptea" — Mic şi mare pe cerul nopţii. 7) Ziua pentru noapte — Inse. 8) Domnitori — Urît ca noaptea. 9) Mare poet român (1866-1918), autorul cunoscutei poezii „Noapte de vară" — Etc ! 10) Personaj de vază din povestirile celor „O mie şi una de nopţi" — „Amurgul...", celebră operă lirică jucată şi la noi (sing. art.).

VERTICAL : 1) Cunoscut poet sovietic (1895—1925), autorul versurilor „Seri, voi seri albastre, nopţi cu lună beată / Mîndru-am fost şi tînăr şi frumos odată". 2) Pseudonim literar sub care Şt. O. Iosif şi D. Anghel publică poezia „Nocturnă" — Mănăstire moldovenească. 3) Poet clujean (1886—1958) din a cărui creaţie literară citâm stihurile „A nopţii" şi „Noapte fantastică" — Celebru scriitor rus, autorul povestirii „Noapte de mai". 4) Cană ! — Slujitor al satirei. 5) Poet şi filozof român (1895—1961), neuitatul autor al versurilor „Răsunet în noapte" — Negaţie. 6) Verb conjugat sub clar de lună — Popor migrator. 7) Face noaptea mai neagră — Scriitor român contemporan, autorul volumului „Vîntul de seară" (Nicolae). 8) Cap la cap ! — Erou naţional spaniol. 9) Primele scîntei ! — Celebru scriitor american, autorul romanului „Arborele nopţii". 10) Poet contemporan, ce ne-a dăruit poezia „Noapte de lucru".

DUMITRU HENEGAR
Alba Iulia

O SERATĂ TRAGI-COMICĂ

La 11 decembrie 1809, mareşalul Berthier, prinţ de Neuchâtel şi mare vinător, oferea, la splendidul său castel Grosbois, o serată in cinstea lui Napoleon şi a altor suverani. După o partidă de vinătoare, o serată şi un spectacol de teatru vor amuza pe impărat şi oaspeţii săi. Era după victoria de la Wagram, Austria fusese invinsă, pacea semnată la 14 octombrie ; familia şi aliaţii impăratului veniseră să-l felicite. Se aflau acolo Ludovic, regele Olandei, Jerôme, regele Westfaliei, Murat, regele Neapolelui, regele Bavariei, al Saxei, al Würtembergului şi marele duce de Baden.

Pentru a inveseli ilustra adunare, şambelanul lui Berthier a apelat la Brunet, directorul Teatrului parizian de varietăţi, actor comic atit de celebru, incit, se povesteşte, că în 1815, cind Parisul a fost ocupat de Aliaţii invingători ai impăratului, ofiţerii nu intrebau „Unde e Luvrul ?“, ci „Unde e teatrul lui Brunet ?“

Brunet şi colegii săi au hotărit să joace, în seara cu pricina, o farsă plină de bufonerii, foarte la modă la Paris în acel moment : **Cadet Roussel — profesor de declamaţie.** Brunet intrepreta pe Roussel, iar domnişoara Flore, impetuoasă debutantă, pe Manon, soţia acestuia.

O CASCADĂ DE GAGURI

Sala unde a fost amenajată scena şi în care toată lumea a venit după dineu era mică şi cu plafonul jos. Actorii erau intimidaţi de faptul că trebuiau să joace aproape nas în nas cu impăratul şi cu demnitarii săi.

Piesa începu. In scenă era domnişoara Flore. „E drăguţă micuţa asta“, şopteşte impărăteasa lui Napoleon. „Da, răspunde impăratul incruntat, dar Brunet nu mai apare ?“

In culise, Brunet aude remarca şi, ca să nu-l supere pe impărat, intră în scenă înainte de a-i veni rindul. Fiind mare inghesuială, incepe, ca intr-o prefigurare a filmului mut, dereglarea inexorabilă a intimplărilor.

Brunet agaţă cu mineca accesoriile pentru machiaj şi cutia cu pudră. Aceasta se răstoarnă şi toţi actorii sint invăluiţi intr-un nor de pudră. Vrind să-şi repare gafa, Brunet salută publicul dar scapă din mină pălăria, care se umple de pudră şi aterizează pe genunchii unui gentilom care stătea lingă impărat.

Surprins, furios şi plin de pudră, acesta (de altfel, foarte grijuliu cu propria-i infăţişare) trimite pălăria pe scenă drept în faţa unui actor, care cade peste un coleg de-al lui, iar acela se rostogoleşte la rindul lui peste alţi colegi etc., etc.

Impăratul, la inceput amuzat, izbucneşte intr-un hohot de ris, incintat de faptul că o simplă remarcă a sa poate răsturna o lume stabilă, chiar dacă era vorba numai despre o piesă de teatru.

Curtea intreagă, linguşitoare, incepe să ridă.

Brunet, aici alături de Joly şi Vauxdore, unul din marii comedieni ai epocii

MAREA GAFĂ

Inveseliţi de acest incident — Talleyrand incă mai ridea, după mulţi ani, atunci cind îşi aducea aminte de această intimplare — spectatorii au asigurat triumful piesei, care, de altminteri, era burlescă şi nu de cel mai ales gust. Dar era scris ca ghinioanele să nu se oprească aici. Lumea incă mai ridea cind un personaj, Blanchet, tatăl, spune fiului său :

— Crezi că pentru lecţiile de declamaţie vine el aici ? Vine să ţi-o răpească pe Manon şi în felul ăsta să te oblige să ceri divorţul !

— Dar dumneata crezi că eu m-am insurat de plăcere ? răspunde Cadet Roussel. Nu, m-am insurat ca să nu-mi piară neamul, ca să am urmaşi !

Actorii, stupefiaţi, văd cum la auzul acestor replici impărăteasa îşi ascunde faţa în evantai, iar Napoleon se incruntă. Domnul de Saint-Cyr, şambelanul, se repede la regizor :

— Dumnezeule mare ! Ce vorbe aţi rostit ?!

— Sint replicile piesei !

— Ce greşeală ! Impăratul se va infuria !

— Nu e vina noastră, dv. aţi ales spectacolul !

— Se mai vorbeşte despre divorţ în piesă ?

— Nu se vorbeşte decit despre asta !

— Mergeţi in cuşca sufleurului şi scoateţi toate replicile referitoare la divorţ !

Deşi nu înţelegea nimic din toată povestea, regizorul ia locul sufleurului şi începe să facă semne disperate actorilor care înţelegeau şi mai puţin. Tăia replici, inventa altele, schimba cuvinte, paragrafe întregi.

Şi cum piesa astfel modificată devenea incoerentă, regizorul a sărit peste scene întregi, conducînd spectacolul, tiriş-grăpiş, către deznodămînt. Şi urmează ultima replică a cuplului, în sfîrşit reconciliat :

— Vino, Manon, în braţele soţului tău şi să nu mai vorbim de div...

— ...certuri, suflă regizorul.

— Divorţ, răsună vocea lui Brunet, eu îmi ştiu replicile !

Şi cortina căzu pe această ultimă gafă. Căci a fost o gafă imprevizibilă şi uriaşă această poveste cu divorţul.

FĂRĂ SUPĂRARE

Pentru că la 30 noiembrie, deci cu două săptămîni înainte de incidentul de la spectacol, Napoleon anunţase Josefinei intenţia sa de a divorţa. I s-a făcut rău, a leşinat sau numai s-a prefăcut că leşină, şi a trebuit dusă în apartamentele ei de către prefectul palatului, Bausset.

La 14 decembrie, la trei zile după spectacol, s-a pronunţat desfacerea căsătoriei. În timpul unei ceremonii, prinţul Berthier, îngrozit, rozîndu-şi unghiile pînă la sînge, prezintă scuzele sale împăratului, care, deşi la început a fost furios, a întors situaţia în favoarea sa :

— Cred că secretul meu a fost bine păstrat ; dacă aceşti oameni ar fi ştiut ceva, în mod cert n-ar fi rostit acele replici.

Dar Brunet încă mai credea că Napoleon e supărat pe el.

Doi ani mai tîrziu, la regina Hortense, Brunet juca din nou în prezenţa împăratului ; şi la sfîrşitul ultimului act rosteşte ca o concluzie :

— Să nu dăm niciodată nimic copiilor noştri, dacă vrem ca aceştia să ne poarte recunoştinţă egală cu binefacerile noastre.

În clipa aceea, actorul observă grimasa de pe chipul lui Napoleon, căruia i se născuse fiul cu cîteva luni în urmă. Şi, de această dată, Brunet are o sclipire de geniu al improvizaţiei :

— Cu o excepţie : cînd putem să le oferim un tron !

Împăratul izbucneşte în ris şi-i spune reginei Hortense :

— Brunet e un mare politician !

Traducere şi adaptare de M.P.

ANTISPORT !

(Metagramă anagramată :
xxxAxxxxxxx — xxxxxxxRxxx)

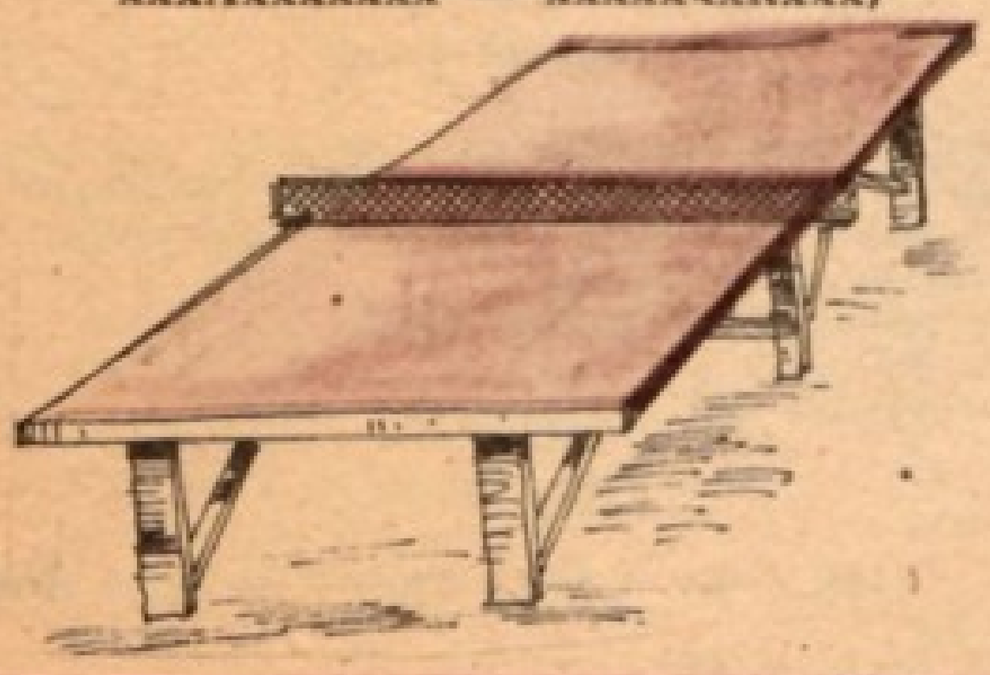

- Poetul Vasile Alecsandri a cîntat vara în poezia „Toamna".
- Ion Barbu iubea melcii, dovadă că le-a închinat un poem celebru.
- Citat din Coşbuc : „Aşa slăbănoagă cum e ea / Aş vrea s-o ştiu nevasta mea".
- Cîrlova a scris relativ cam puţine poezii, fiind născut la oraş.
- Călinescu în „Enigma Otiliei", este omniprezent şi omniscient ca şi romanticii.
- D-l Goe bătea disperat în uşa cabinei unde nu intra decît o singură persoană. Şi ăla cu greu.
- Creangă mergea la scăldat îmbrăcat în pielea goală.
- Dovadă că Zamfira este frumoasă este că a fost peţită cam des.
- Creangă foloseşte expresii care nu se găsesc la marii noştri scriitori, exemplu : capre rîioase.
- Participarea lui Preda în romanul „Moromeţii" este mai activă decît a ţăranilor în răscoală.
- Eroul principal al romanului „Răscoala" este Tărănimea care este prezentă prin Moş Ion Roată.
- Zaharia Stancu a scris un roman „Desculţ". A fost şi şef de birou la scriitori.
- În centrul romanului „Fraţii Jderi" stă şi calul lui Ştefan cel Mare, care în lupta de la Vaslui a nechezat de trei ori.
- Grigore Ureche a scris „Cronica lui Ştefan" chiar dacă acesta a murit.
- Ion Văcărescu ca dramaturg a scris : „Vă las talentul / Să-l păziţi".
- Între ghilimele se pun cuvintele care nu au un înţeles normal.
- Conjuncţia „şi" permite lungirea unei conversaţii.
- Semnul exclamării este egal cu cel al mirării.
- Despărţirea în silabe este necesară datorită lăţimii limitate a paginii de caiet.
- Verbul este ceva care se mişcă.
- Romanul românesc apare mult mai tîrziu în literatura noastră decît în alte literaturi.
- Versul are la mijloc o centură.
- Datorită literaturii putem afla cum au putut trăi urmaşii noştri, ce greutăţi au avut de depăşit.

Culese de DUMITRU VASI-ŞOIMOŞANU

MARINIMIE

Doctorul meu este un om minunat şi foarte cumsecade. I-a dat unui pacient şase luni de trăit dar pentru că acesta nu a putut să-şi achite nota de plată i-a mai dat şase.

CE INSEAMNĂ „VIAŢĂ NORMALĂ" ?

Doctorul îl întreabă pe pacient „Duceţi o viaţă normală ?"

„Da, doctore" răspunde pacientul.

„Bine, atunci trebuie să o întrerupeţi pentru un timp" răspunse doctorul profesional.

DEBUT

„Vai, doctore, sînt aşa de nervos ! Aceasta este prima mea operaţie".

„Vă înţeleg deoarece şi Dumneavoastră sînteţi primul meu pacient".

ATENŢIE !

Să nu aveţi niciodată încredere în doctorul care vă spune că sînteţi mort. Alegeţi cealaltă alternativă.

CONSULT

Doctorul : Pulsul dumneavoastră bate ca un ceas.

Pacientul : Aţi pus mîna pe ceasul meu brăţară.

SUGESTIE

— Pentru lepră mergeţi pe Insula Devil.
— Ajută, Doctore ?
— Da, De acolo o am şi eu.

CAFEAUA

— Îmi place de dumneavoastră. Vă ţineţi tare ! La vîrsta asta sînteţi sănătos tun, îi spuse doctorul pacientului care se apropie de centenar. Însă, v-aş da un sfat : renunţaţi la cafea. Cafeaua e o otravă lentă.

— Aşa e, domnule doctor ! Sînt probabil optzeci de ani de cînd o sorb în fiecare zi.

EXPLICAŢIE

Pe cînd vizita faimosul spital de la Bicêtre, doctorul Gali îl întreabă pe unul din pacienţi, care îl însoţea şi îi servea drept ghid.

— Nu înţeleg, prietene, de ce ai fost internat aici !? Aşa cum te văd nu pari în nici un chip nebun şi nici pe craniul dumitale, am observat cu atenţie asta, nu se văd semnele acestei boli.

— Domnule doctor, răspunse pacientul, nici n-aveţi cum să vedeţi pe capul meu semnele nebuniei pentru că, trebuie să vă spun, mie mi s-a pus un cap nou în locul aceluia pe care l-am pierdut acum cîţiva ani.

Traducere şi adaptare de R.R.

CARTE DE VIZITĂ
(II)

Dorin COSTEA

Aflaţi prin anagramare profesia persoanei de mai sus

Părinţi şi copii

MORALA

— Ai grijă Cristele, să nu minţi niciodată, îşi povăţuieşte mama fiul. Mereu să spui adevărul şi numai adevărul chiar dacă pentru asta o să ai de suferit.

— Bine mamă, aşa am să fac.

Se aude soneria.

— Cristele, spune mama, du-te tu şi deschide. Vezi dacă e unchiu Gicu cicălitorul ăla, spune-i că nu e nimeni acasă.

LEGITIMITATE

— Am spus-o întotdeauna : bătaia nu este un instrument în educaţia copilului. Eu, de pildă, n-am dat niciodată în băiatul meu.

— Vai, dar nici eu nu l-am atins pe-al meu. Bineînţeles, în afară de cazurile de legitimă apărare.

EMINESCIANĂ
(Metagramă anagramată : xxxCxxx — xxTxxxx)

SĂRUTUL

— Soţia mea mă sărută de fiecare dată cînd ajung acasă.

— Asta înseamnă că te iubeşte?

— Nu, că mă controlează.

SINCERITATE

Un scoţian se întoarce cu soţia sa acasă. Deodată le iese în cale un bandit înarmat :

— Banii sau viaţa ! zbieră el, îndreptînd revolverul spre scoţian.

— Anna, du-te cu dumnealui.

— De ce ?

— Pentru că tu eşti viaţa mea !

EXACTITATE

— Acest castel a fost terminat în jurul anului 1370...

— La ce oră ?...

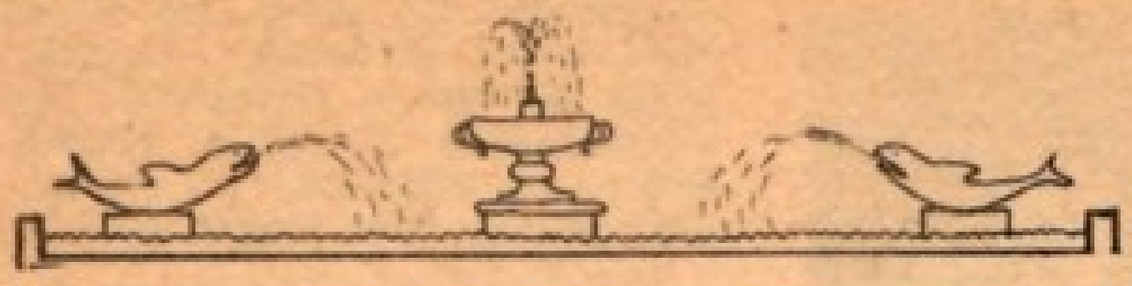

PESCĂREASCĂ

— Soțul meu e la pescuit.
— O, îmi ling buzele cînd mă gîndesc ce plachie o să faci.
— Pe dracu, azi nu va aduce nici un pește.
— Ești chiar așa sigură?
— Da, și-a uitat portofelul acasă.

ÎNTRE VECINI

Vînătorul se întoarce acasă obosit. I se plînge vecinului său, doctorul cu care s-a întîlnit în lift, că astăzi, ca niciodată, n-a avut noroc. Doctorul rîde:

— Asta nu e o poveste vînătorească! Chiar nu ai ucis nimic? Chiar nimic?

— Și ce e de ris doctore? Ce crezi să iepurii stau pe loc ca bolnavii dumitale?

PESCĂREASCĂ

Vorbesc doi pescari:
— Ai prins ceva?
— Un singur pește, dar și acela cu defect...
— Și ce defect are, mă rog?
— Are capul prea aproape de coadă...

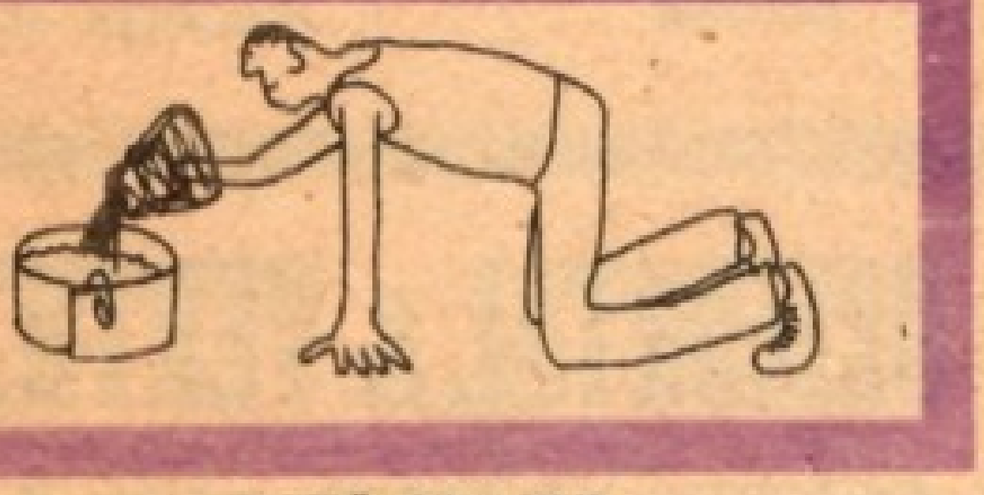

DOUĂ SOACRE

Judecătorul: Știi care e pedeapsa pentru bigamie?
Inculpatul: Sigur — două soacre.

CADOU

Soacra i-a dăruit lui Jack două cravate cu ocazia zilei sale de naștere; era însă o femeie cam dificilă, și pentru a-i fi pe plac, Jack își puse cînd coborî la masă una din cravate.

— Ce s-a întîmplat? — îl întrebă ea — cealaltă nu-ți place?

RECIPROCA

Soția: Bei întruna cu toate că știi că ești suferind!
Soțul: Parcă tu nu stai toată ziua în oglindă cu toate că știi că ești urîtă?

061

— La cine a venit salvarea?
— La Alex de la etajul III.
— Ce i s-a întîmplat?
— L-a bătut nevasta...

Traducere și adaptare
AL. PAȘCHIN

ȘCOLĂREASCĂ

(Metagramă anagramată: xxxxxxx U — xxxxxxx E)

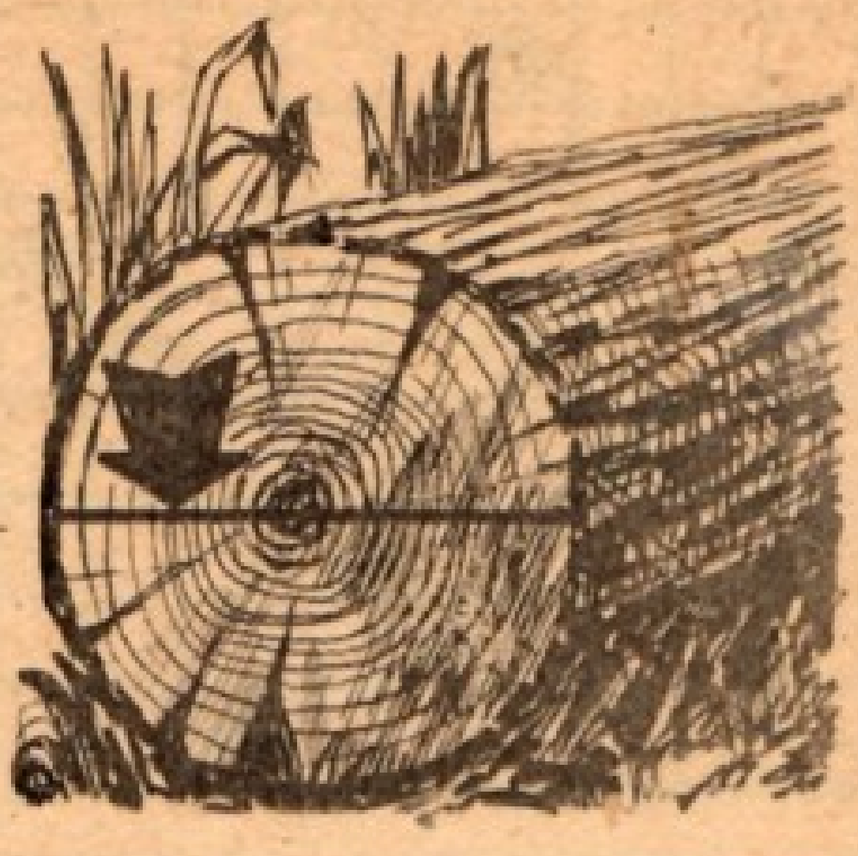

MELOMANUL

Cînd un pianist, în vogă la acea vreme, îl întreabă pe Mark Twain ce instrument preferă, umoristul american mărturisi deosebita sa preferință pentru pian.

— Nu apreciez nici un instrument așa de mult — declară el — căci un pian mi-a salvat viața. Cînd eram copil s-a produs în orașul meu natal o inundație cumplită. Apa ajunsese la apartamentul nostru de la etajul întîi, așa că tata a trebuit să se așeze pe un scrin și să se lase purtat de valurile rîului pînă a fost salvat.

— Dar ce legătură are întîmplarea asta cu pianul?

— Foarte simplu. Eu l-am înlocuit cocoțat în pian...

RĂSPUNS

După lectura unui manuscris, Albert Camus a dat acest răspuns autorului.

— Lucrarea dumneavoastră este bună. Păcat că partea bună nu este originală, iar cea originală nu este bună.

ZOOLOGICĂ

(Monoverb anagramat: 3, 7 — 10)

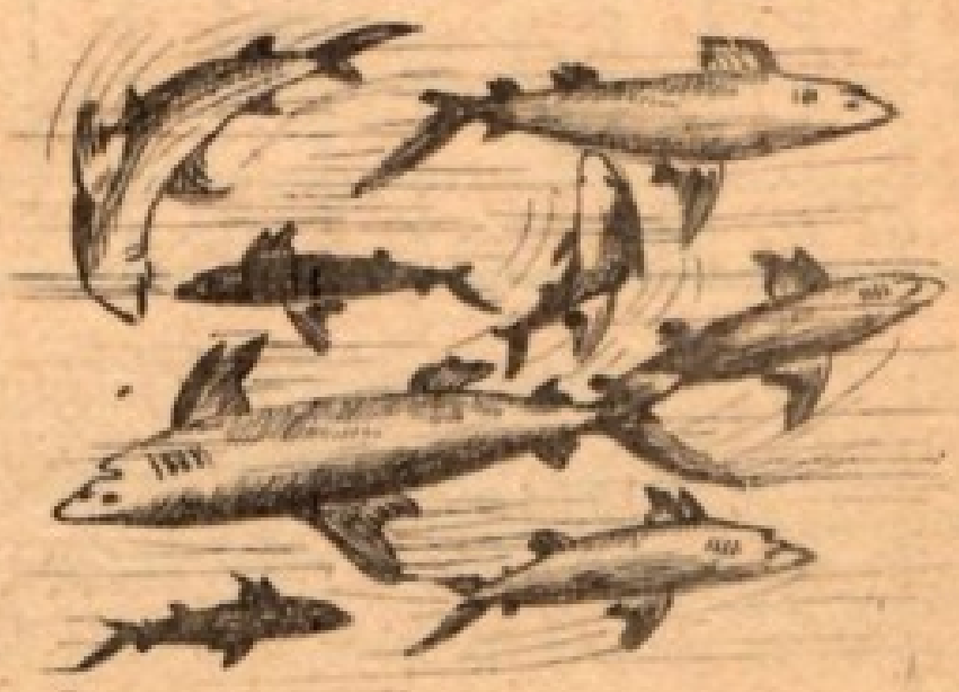

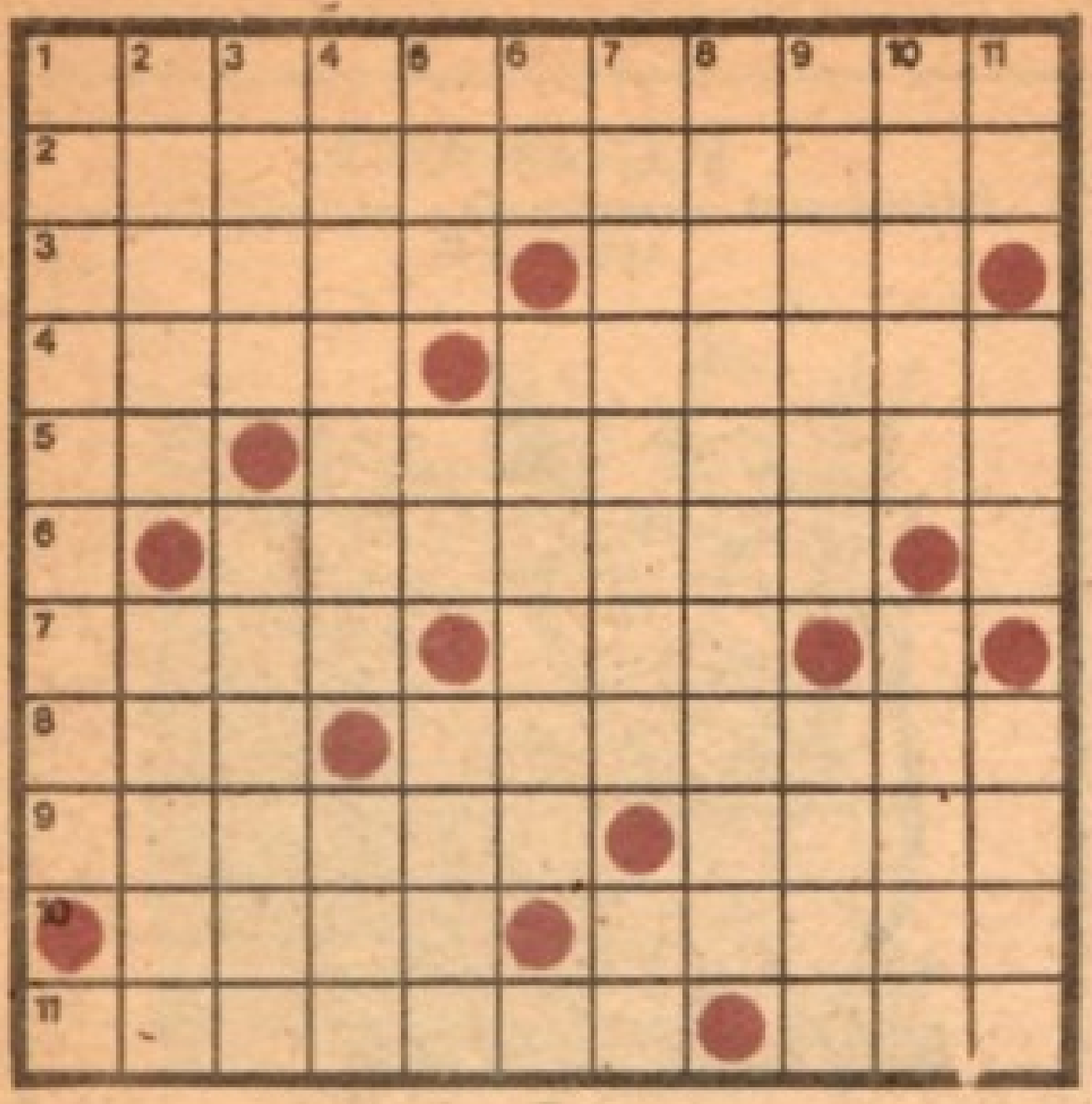

ÎNSENINARE

ORIZONTAL : 1) Babilonismele celor corigenţi la istorie. 2) Depăşeşte norma, dar prinde bine. 3) Flacără ţişnită din focul inimii. — Ne oferă o lecţie binemeritată. 4) Pomul tinereţii cu fructe de aur. — Îndură cu neclintire furtuna grea. 5) Leac pentru schimbarea la faţă. — Plămădeala dospită a înfăptuirii. 6) Lume prin care trăiesc mulţi eroi. 7) Impozitele indirecte ale ispitei. — Jurist binecuvintat ! 8) Ilie turcit ! — Nerv rezervat pentru... ofuI pensionarilor. 9) Mărţişorul primăverii oferit ochilor albaştri. — Reversul junghiului din piept. 10) Visul unei nopţi de iarnă. — Răsplata de aur a vredniciei. 11) Te-ndeamnă — cînd singur eşti — să cinţi (pl.). — Ne învaţă să nu dăm înapoi (pl.).

VERTICAL : 1) Termen legat de aducerile aminte. 2) O podoabă de mîndră pe apă adormită. — Un fel de „laptelecucului" poluat. 3) Sînt în stare de orice. — Stîlpii de granit ce stau la baza adevărului. 4) Expresii care evocă icoana vie a celor nepieritori. — Eden. 5) Organ împuternicit cu dezgroparea bunurilor dosite. — Fante ! — Boală de apă. 6) Numele tău cinstit şi corect. — La mijlocul terenului. 7) Rămaşi pe ecranul amintirilor, aidoma anilor tinereţii. — Mie, mie... nici că-mi pasă ! 8) O mare de stele apreciată algebric. 9) Versuri dedicate scurt şi pe înţeles. — Lucru de interval şi viceversa. 10) Ne poartă adesea gîndul peste vremuri înapoi (pl.). — Fundaţie pe care se clădesc deceptii. 11) Ieri la amiază ! — Atotcuprinzător şi atît de împrăştiat. — Strînsuri nici preaprea, nici foarte-foarte.

Dicţionar : ILI.

VALERIA MÂRZA

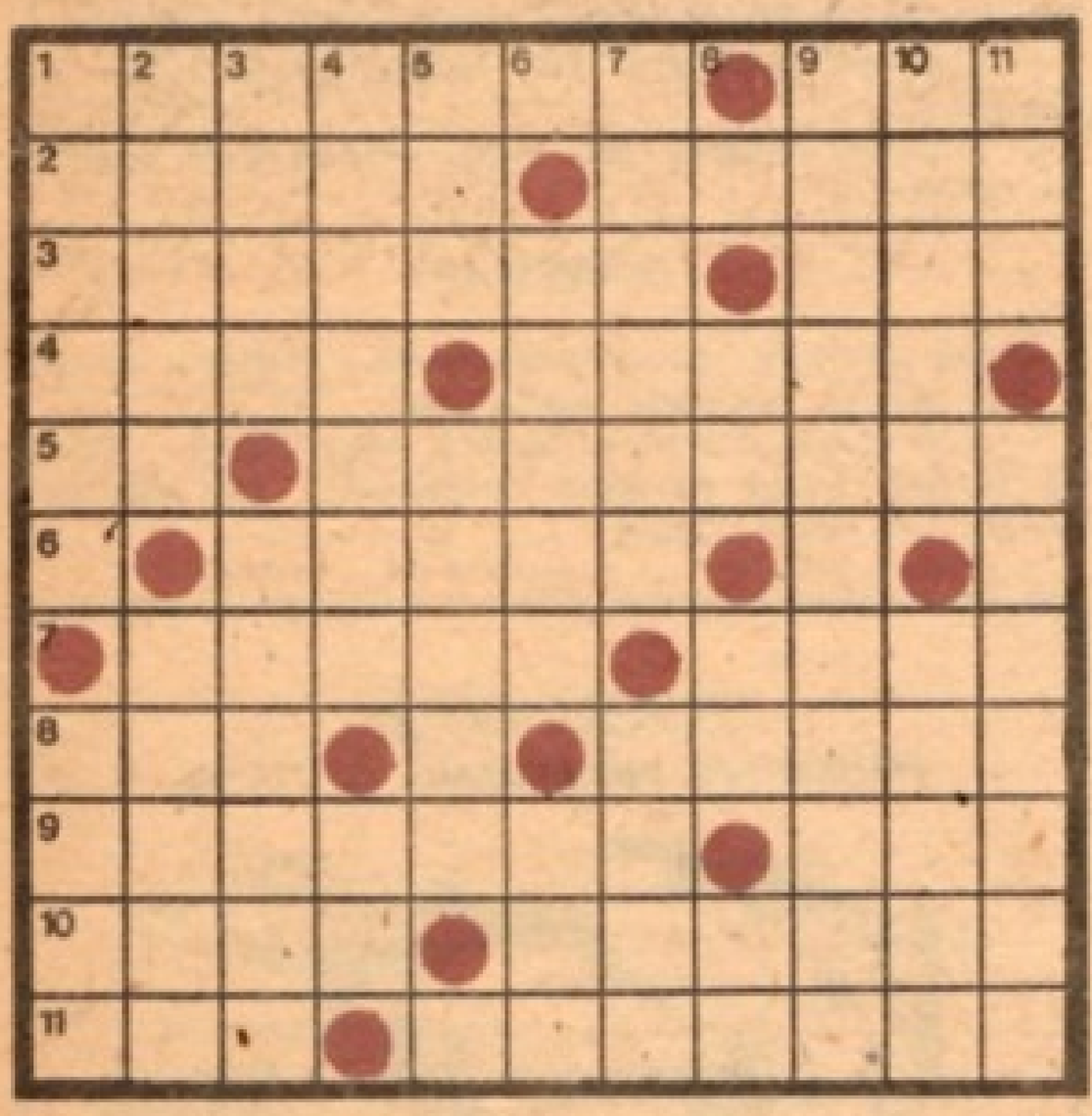

ORIZONTAL & VERTICAL

ORIZONTAL : 1) Viitorul copiilor ● Unul care se ia după semne 2) Dispozitiv de aprins focul ● Asta chiar e materialistă 3) Calificare în finală (pl.) ● Făcut aşa în neştire 4) E de risul lumii ● Dacă aşa e scris, în frunte e pus 5) Faze directe ! ● Şi-a făcut suma cu produsul 6) Ajutor de plugar (pl.) 7) Spaţiu special amenajat pentru predare-primire ● Bun de schimb 8) Unul care vine de departe ● Desfăşoară o activitate de concepţie 9) Înlocuitor de şiret ● Trase de urechi 10) Verde la faţă ● Tip special de corespondenţă 11) E mereu în opoziţie ● Se consumă pentru gafele altora.

VERTICAL : 1) Oameni care mai au ceva rezerve ● Poftă... mare 2) Luate şi duse de mînă cu frumosul ● Făcută din vreme 3) Gol marcat prin zid ● Unul căruia i s-a dus vestea 4) Onorată aşa cum se cuvine ● Culese şi puse în careu ! 5) Scump la vedere ● Nu se ştie cîţi sînt 6) O parazită bună de foc ● Îşi are simbăta ei 7) Te trimit la... culcare ● Asta are pile în plus 8) Faia mare cu tata ! ● Tufă mare ! ● Un asin care încă nu are un an ! 9) Aşezămîntul primilor oameni 10) Cărări ce duc la moară (pop.) ● Realizează cercuri cu profil turistic 11) Unul care are tic ● Chiar dacă nu-i tînără, e destul de crudă.

MIRON BOTA
Alba Iulia

MEDICINĂ

— Doctore am o durere rebelă de cap. Nu mai scap de ea de o săptămînă.

— Nu-i o problemă. Eu, personal, nu dau nici o atenţie migrenei.

— Nici eu nu i-aş da dacă aI avea-o dumneata.

POVESTEA UNEI GHITARE

De vorbă cu TUDOR GHEORGHE

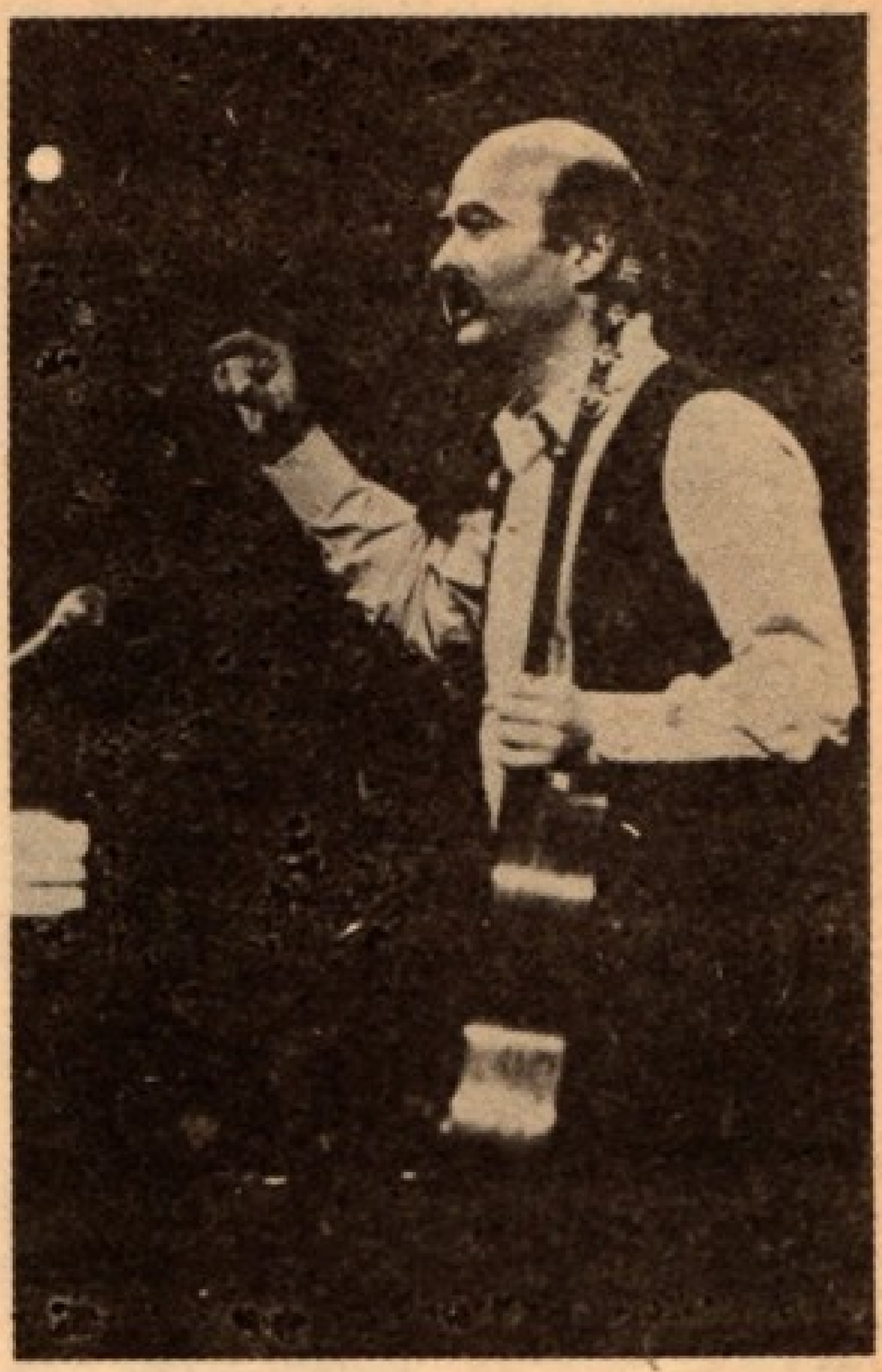

și a unui

«GAR CU FLORI»

CONSTANTIN PREDA : Povestiți-mi, vă rog, o întîmplare din copilărie. Ceva petrecut de sărbători, la sărbători. Cu cetină și ding-donguri de clopoței, cu pîinea făcută de mîna mamei, cu urături de stea și jocuri de irozi, cu sorcove cucuiete și cai cu cozile-mpletite...

TUDOR GHEORGHE : — Și cum iernile erau ierni, ca ăl an si anul ăsta, si mă ducea tata, trăgîndu-mă după el, prin zăpezile „d'antan" pînă la moșicu Lazăr al lu' Furnică, în prima zi a anului, eu înotam, agățat de poalele mamii prin nămeți și el mergea înainte cu o damigeană într-o mînă și cu soru-mea mică, învelită, făcută sul, într-o plăpumioară de mătase matlasată, în brațul celălalt.

Ajungem la moșicu, dis de dimineață. Mirosea frumos a An Nou în căsuța lor de chirpici. (Și acum, simt mirosul acela al copilăriei pe care nu l-am mai întîlnit niciodată.)

Au rîs ei între ei, cei mari, s-au pupat, și-au urat „La mulți ani" și tata a lăsat plăpumioara cu soru-mea într-un pat, m-a luat în brațe și m-a încredințat moșicului.

Cîtă spaimă în mine cînd am văzut că vine moșu cu săcurea în mînă. Doamne ! ce mîini avea ăsta al lu' Furnică ! Cioturi și noduri și clește și tot ce îmi era mai frică. A pus săcurea pe prag, m-a prins de subsiori, mi s-a pus un colac pe cap (noi toți am fost încoronați de mici) și m-a săltat de trei ori în sus, cu fața la răsărit, de unde ne vine lumina, zicînd : — 'Tita mare, să trăiască nepoțelul !

Mi s-a luat apoi coroana de pîine (împletită duios de moșica) de pe cap și a zis moșicu : „Ilie, dă și zgaiba aia din țoale, s-o încoronăm si pe ea la un an odată". Era vorba de soru-mea.

Desface mama plăpumioara și țipă : „— Iu ! nu e fata, Ilie ! Au fugit toți din casă în căutarea pruncului pierdut. Am rămas singur să-mi pipăi coroana abia dată jos de pe cap și să-mi sărut bobocii sorcovei pe care moșica Tinca mi-o cumpărase. Fața, soru-mea, am aflat mai tîrziu toată povestea, alunecase din plăpumioară și rămase undeva pe drum în zăpadă. Au găsit-o dormind ca un ghiocel.

Se pare că moșicu ar fi zis : — Bă tică, asta trage la pămînt ! Asta țărancă rămîne.

Așa a și fost. Sora mea, după ce a absolvit Institutul Agronomic din Craiova, s-a întors la pămînt și poate că și de numele ei se leagă realizările constante ale C.A.P.-ului Amărăști-Dolj.

«AI NOȘTRI VIN DE PESTE JIU ȘI... DIN DOR»

— Toată lumea vorbește că ați creat un mit „Tudor Gheorghe" : al originalității și popularității. Cum se face că, deși acest mit durează de multă vreme, reușiți să-i întrețineți arderea, să fiți mereu „veșnic tînăr și ferice" ?

— Lumea vorbește, Costică ! Ce treabă are ! Vezi Dumneata, unii vorbesc și alții-și văd de treabă, de muncă. Eu cred că mi-am văzut de muncă. Și pe urmă vorba asta mi se pare așa de grea, încît omului care i se pune pe umeri nu-i mai ies picioarele din pămînt. Rămîne acolo să se facă fîntînă, sau stîncă, sau cine știe ce gorun la care să se-nchine generațiile viitoare.

Eu port pe umeri povara unei responsabilități care-mi îngăduie să merg. Ba, mai mult, mă obligă să merg înainte.

Dacă printr-o împrejurare sau alta ai avut bucuria să te înfrupți din bunurile acestui binecuvîntat pămînt, trebuie, cred eu, să-l slujești cu sfințenie și să-l atingi cu milă, încercînd să devii cît mai ușor atunci cînd calci peste brazdele lui.

Eu, într-o noapte la Tîrgu Jiu, am văzut apropiindu-se de Masa tăcerii cîteva umbre. Era trecut de miezul nopții, era senin și poate luna să fi fost de vină c-a trimis către mine umbrele bătrîne ale plopilor, dar, stînd acolo ascuns într-o scorbură de salcie găunoasă, am înțeles un mare lucru.

Odată pe an (nu pot să vă spun ziua, asta depinde și de sufletul omului) vin marile amintiri ale lumii să stea acolo la Masa tăcerii. Să stea, pur și simplu. Să stea și să asculte, o noapte pe malul Jiului, poveștile Gorjului. Vin din toată lumea pe același unic itinerar : Coloana infinită — Poarta sărutului — Aleea scaunelor — Masa tăcerii. Ai noștri vin de peste Jiu. Și... din dor.

Dacă Eminescu sau Macedonski, sau Blaga, sau Arghezi, sau Bălcescu, sau Avram Iancu ar mai veni să-și usuce lacrimile de dor la poezia acestui pămînt (și la istoria lui) frunzele de trifoi peste care ar călca n-ar tremura nici ca la o adiere de vînt. Cîtă iubire trebuie să fi fost în inimile lor ! Pe mine mă dor picioarele de cînd strivesc atîta iarbă și D-ta mă întrebi cum întreții nu știu ce ardere. Ei, bine, îți răspund : dorința firească de a mă ridica prin sufletul acestui popor și prin tot ce a dat el mai bun pînă acolo unde nu mă mai înțeapă mărăcinii, mă ține „veșnic, tînăr și ferice".

— Cineva spunea că : „Basmul este natural și sătesc (...) Basmele sînt bătrîne ca zeii (...) Basmul este izvorul străvechi a tot ce este poezie". Spuneți-mi ce rol a avut în formarea dvs. spirituală, satul de unde veniți și numiți-mi zeii (bătrînii) de la care moșteniți cloșca cu pui de aur — adică inestimabilul tezaur de sorginte folclorică.

— Cred că sîntem datori să spunem mai întîi cititorilor noștri, cine „spunea că...". Nu-mi place ambiguitatea. Cel care a făcut această afirmație are un nume. De ce să nu-l spunem. Consider că acum recunoașterea a devenit o datorie patriotică.

Întrebarea D-tale este frumoasă, banală, mușcătoare, candidă, îndrăzneață, poetică și, în cele din urmă, fermecătoare.

Mă întrebi de zeii mei ca și cînd aș avea plural în credința mea. Satul românesc a fost și este de un real panteism și eu, chiar dacă m-am îndepărtat fizic de el, de sat, rămîn totuși un fiu al său. Zeul la care mă închin este bunul simț al Țăranului român, în numele căruia îmi place să cred că trăiesc. Bunul simț ridicat la rang de templu sau, hai să-i zicem, Univers.

Am fost odată întrebat ce condiții ar trebui să îndeplinească cel care ar dori să fie ca mine. Am răspuns atunci că el trebuie mai întîi și-ntîi să se fi născut undeva la țară, într-un sat în care lumea să mai știe rostul obiceiurilor și al petrecerilor. Să mai poată auzi lăutarii pe care i-am auzit eu toată copilăria. Acele motive muzicale înfipte pentru totdeauna în mintea și-n inima mea s-au supradimensionat odată cu trecerea timpului și-am simțit, la un moment dat, că mă vor zdrobi dacă nu le eliberez din strînsoarea sufletului meu. În ultimii 20 de ani cam asta fac ; încerc să restitui în dar ceea ce mi s-a dăruit cu atîta nobilă risipire.

Numele celor care mi-au picurat în suflet dragostea pentru frumosul frumos al acestui pă-

În spectacolul cu piesa „A treia țeapă" de Marin Sorescu, primind replica de la Tamara Popescu și Emil Boroghină.

mînt, s-a ridicat demult de la înaltul rang al Anonimatului.

— Vă bănuiesc că sînteți nu numai un mare iubitor de poezie, dar și un poet. Vreți să ne dezvăluiți și această inedită identitate?

— Nu.

«SÎNT FASCINAT DE FRUMUSEȚEA LIMBII MELE»

— În continuare vă voi cita, nu întîmplător, cîteva rînduri dintr-o fascinantă scrisoare de dragoste: „Vino-mi de Paști mi s-ar părea că găsesc o comoară văzîndu-te. Mit iubit și iubit cum nu mai poate fi pe lume. Te sărut din tot sufletul meu zdrobit de tine. Veronica".

Cît fior există în ea, cîtă lacrimă, dar și ce stranie muzică...

— Sînt fascinat de frumusețea limbii mele. Frumoase trebuie să fie toate limbile pămîntului cîtă vreme oamenii se înțeleg între ei comunicîndu-și sentimente și idei. Grigore Vieru, poet atît de drag sufletului meu, spune că: „Limba este cea mai mare dreptate pe care poporul și-a făcut-o sieși". Tot el, într-o antologică poemă, zice: „În limba ta ți-e dor de mama / Și vinul e mai vin și prînzul e mai prînz / Și doar în limba ta poți rîde singur / Și doar în limba ta te poți opri din plîns (...) Și cînd nu poți nici rîde și nici plînge (...) Tu taci atunci tot în limba ta."

Am simțit nevoia să spun aceste cuvinte înainte de a răspunde provocării D-tale. Știu că știi că n-am cîntat niciodată o stare eminesciană. N-am știut cum! Veronica, de multă vreme, pentru mine nu mai este o persoană fizică, ci o stare. O stare eminesciană. Cred că Nichita i-ar spune Eminescului că îi place „sus la munte la izvor / să-și asculte doina-n pace și murind nemuritor".

Ce să mai lungim vorba poetizînd, poetizînd...

Nu știu cum limba română a Domnului Eminescu, cea „slefuită" și „dumnezeiască", cea cuprinsă în tiparele poetice ale geniului lui, se poate cînta. În limba noastră, cea de toate zilele, ne mai descurcăm și muzical, dar fiorul și lacrima și acea stranie muzică le aude oricine în orișice fel, după felul și simțirea fiecăruia. Unii cred că e bine să facă lumii cunoscută acea melodie ascunsă printre versurile poetului... Cred că n-ar trebui lăsați s-o facă, cel puțin după încercările de pînă acum. (Sara pe deal, a lui **Popovici, are fiorul geniului. Atît.)**

— Cum pot încăpea doi mari artiști într-o singură persoană, mă refer la trubadurul Tudor Gheorghe, dar și la actorul remarcabil Tudor Gheorghe. Și fiindcă sîntem la teatru, lămuriți-mă cu o chestie: știu o fetiță teribilă căreia îi place enorm Serghei Esenin și, în general, marea poezie. Cu fetița aceasta zglobie, care are părul auriu, dvs. ați fost coleg. Se numește... Tania Filip.

— Noi am spus că două săbii într-o teacă... Și ca să fim consecvenți cu noi înșine, am și ținut s-o demonstrăm de-a lungul istoriei. Aici

In „Năptasa" impreună cu Leni Pintea Homeag...

n-au nici un sens exemplificările. Cine ştie, ştie. Cine nu caută, să afle.

Ei, bine ! eu am intrat de două ori intr-o teacă. Mă tai pe mine insumi pină la singe, de mine insumi mă tai, imi impreun singele, ca si cum n-ar fi tot al meu, cu aceleasi ginduri ale celor doi, care sint tot eu si mă incheg dimineata intr-o singură teacă, unde mă pomenesc a fi o singură sabie.

Pe dracu, ceva intre floretă si iatagan !

Otelit de repetatele treceri de la o permanentă fierbinteală a sufletului intr-un „castel de gheată", de care pomenea cindva Ion Barbu.

Se pare că n-am răspuns exact la intrebare, dar simt că răspunsul e pe aici pe-aproape.

După cum vezi eu incerc să-ti răspund la intrebări si, te rog să mă crezi, nu-mi este deloc usor. La lămurit „chestii" nu mă pricep...

— Puteti fi zărit peste tot (ca argintul viu) : ba invitat de onoare al scriitorului Marin Sorescu (la sedintele cenaclului „Ramuri"), ba pe scena Nationalului craiovean ; prin tară sustinind recitaluri de muzică si poezie (cu săli arhipline si nesfirsite ovatii) sau peste hotare ; la T.V. sau pe stadionul Central sustinind frenetic „campioana unei mari iubiri" ; in paginile unor prestigioase publicatii sau lansind impreună cu Adrian Păunescu vreun tinăr poet la Sadova, de pildă...

De unde putere pentru acest mare si nobil travaliu ?

— Nu mai stiu ce erou, dintr-o foarte antică lume, se bătea cu altul din aceeasi antică lume. Unul, se pare, voia să-l omoare pe celălalt. „Celălalt", de cite ori atingea pămintul, ca un făcut, căpăta puteri.

Am aflat si noi după un oarecare timp că „celălalt" primea puteri de la mama lui, Pămintul. (I-am citit răspunsul la această intrebare, băiatului meu, elev in clasa a VII-a :

El : Tata, pămintul este substantiv de genul...

Eu : (poetic) Pămintul n-are gen.

El : Nu se poate. Să punem intrebarea. Un pămint ?...

Eu : (tac si-l privesc intrebător).

El : (repetă intrebarea căutind sprijin din afară) Un pămint ?...

Eu : (il dau gata) Un singur pămint, băiete !

El : (tace)

Eu : (didactic) Pămintul acesta, la care mă refer eu, este si mamă si tată si destin. Le are pe toate. Toate genurile).

Intorcindu-mă deci la „argintul viu" despre care o frumoasă legendă a noastră spune că nu-l inghite decit pămintul, lasă-mă să cred că, inghitit fiind eu de atitea ori de acest pămint al meu, si răsărit afară cu totul si cu totul poleit (ca-n basme) de binecuvintarea brazdelor lui, să mi se pară incă mic travaliu.

Ce fac eu de fapt ? Mă risipesc cu bucurie de la Sighet la Zimnicea si de la Siria Aradului pină la o milă oarecare din Deltă, incercind (si de multe ori reusind) să improspătez memoria afectivă a celor mai in virstă, aducindu-le aminte de cintece străvechi, iar celor tineri descoperindu-le minunile adevărate ale fanteziei creatoare a poporului român.

Pentru puterea pe care mi-o dă pămintul acesta, mama mea, as fi in stare să mă intind si mai mult spre răsărit, spre apus, spre nord sau sud.

— Aveti intotdeauna cugetul senin cind lucrati ? Vă e teamă de ceva in tot ceea ce faceti ? Mă refer la pustii talentati care vin ca turcii. Cine va rămine si cine se va pierde de căruță ?

— Iată o intrebare in care mi se dă posibilitatea să-mi fac autocritica. Da ! am greşit atunci cind am acceptat ca numele meu să devină el, singur, titlu de spectacol. Mă refer la afişele pe care scrie : „Cutare instituție artistică prezintă in ziua de, la ora de, in sala X un spectacol extraordinar TUDOR GHEORGHE".

Am inceput asa de bine, zic eu, cu acel „Menestrel la curtile dorului", continuind cu cele „7 BALADE" si mai apoi seria de spectacole de la Muzeul Literaturii Române, avindu-l ca indrumător, regizor si prieten, ca părinte (spiritual) pe Romulus Vulpescu, acest atit de frumos intirziat iluminist, intimplător contemporan cu noi. Numai textul afişului acela apărut si dispărut in următoarele 12 ore (dezlipit, vreau să zic, si luat de amatorii de lucruri rare pentru păstrare), textul afisului „O soaré la museu" — representatiune sustinută de artistul Tudor Gheorghe si „guitara sa", trezeşte in mine o minie care mă face să privesc inapoi. Dati-mi voie, vă rog, să-l reproduc asa cum suna :

„MUSEUL LITERATUREI ROMÂNE str. Fundației nr. 4 (lingă piața romană), invitează intreg onor publicul național, doritoriu de a se inălța sufletește si a contribui (vorba poetului) la cresterea limbei românesti si-a patriei cinstire la „O soaré la museu" representatiune sustinută de artistul Tudor Gheorghe si guitara sa,

...și în același spectacol alături de Vasile Cosma

care au și compus muzica pe versurile Domnilor Vasile Alecsandri, Ienăchiță Văcărescu, Alecu Văcărescu..." (și continua lista poeților din care cîntam și recitam în acel spectacol).

„Artistul se măgulește a crede că onor publicul național îl va cinsti și de această dată cu prezența. Deasemin artistul roagă onor publicul a nu întrerupe cu aplausuri soareaua și a le considera că va fi casul. Bileturiile se găsesc la casierul museului.

Representațiunea va începe nesmintit la orele 7 d.m."

A urmat „Acolo unde-s 'nalți stejari", „Poezie română II" și „Carul de flori". Mai tîrziu „Nopțile poeților", acea temerară (din partea mea) împăcare peste vreme a Domnului Eminescu, descălecător de datini și de limbă românească, și a lui Alexandru Macedonski, început de poezie nouă și revoltător de-a noastră.

Bine ar fi fost să-l ascult pe Vulpescu în anii „d'ant an".

Dă-i Doamne, românului mintea de pe urmă! Repet și cu umilință mă întorc înspre mine zicîndu-mi: „am greșit că mi-am lăsat numele făcut afiș pe stradă".

Îmi este teamă de tot ce fac. Îmi este frică de mine mai mult ca de cutremur. Am înțeles că drumul meu n-are sfîrșit, că geniul creator al nației române este ca un lac glaciar, ca apa de la Surianu, rece, limpede și din care glonțul ricoșează. (Scrie pe o piatră acolo pe malul lacului că cineva a murit din cauza unui glonț care a ricoșat din apa lacului, glonț tras de cineva întîmplător).

Mă tem să nu ricoșez în contact cu atîta frumusețe și să mă pierd în amănunte sau în spațiu. Mă rog să mă învîrt în cercuri mai mari sau mai mici, să alunec, dar să nu mă desprind. Teama, frica de desprindere de acest pămînt pe care îl călcăm în pași într-una, mă înlănțuie verigă cu verigă, mă face brățară, lanț, dacă e nevoie, mă face și mă leagă de un pripon atît de înfipt în brazdă că toți cei care bat piponul în cap, ca nu cumva să ies și să mă pierd (grijulii dezrădăcinați), îngheață la privirea mea melodioasă.

Hai să vorbim și de „puștii talentați" care „vin ca turcii", cum spui D-ta. Bine c-au venit și că încă mai vin, rău că n-au rămas și nu rămîn. Se suportă greu singularitatea. Tentațiile succesului sînt mari și-ți trebuie o putere „ieșită din comun" ca să reziști. Cîți dintre falitii de acum 10 ani, ai muzicii tinere, mai au curajul să apară în fața publicului într-o duioasă îmbrățișare om — ghitară? Toți au devenit niște cîntăreți, ba unii și compozitori (pentru asta se pare că trebuie niscaiva studii muzicale) de cea mai obișnuită muzică ușoară.

Ca dintr-un vis frumos, de mai demult, am să scriu acum.

Norii... norii nebuni în care-mi pierdusem ochii privind ceasurile. Norii pe care-i vedeam de pe dealul din spatele casei, care se făceau ba cai, ba draci, ba căști, ba vreo rudă, norii și bucățile de cer ce se desprindeau de-acolo și se coborau peste mine să-mi cînte la ureche numai mie, un fel de cîntec fără vorbe, o melodie amestecată cu sunetele pămîntești ale lăutarilor, norii aceia mi-au fost primii profesori de muzică. Ei m-au învățat să ascult muzica neauzită, cuprinsă între verdele crud al ierbii de pe deal și albastrul cerului de deasupra. Celor care mai tîrziu încercau să mă catalogheze, să-și explice muzica mea, nu le-am spus că dacă stai cîteva ceasuri pe dealul din spatele casei mele cu ochii la cer poți auzi ceva care nu trebuie neapărat să se cheme muzică folk sau cum îi mai zice. Ba am fost sfătuit, în paginile unei importante reviste de cultură, că ar fi bine să nu mai cînt !... Ca și cum muzica dintre iarbă și cer o poate opri cineva. N-am ascultat de sfaturile comentatorilor de muzică ușoară și mi-am văzut de drum, adică de cîntec.

Cînt eu un cîntec de excepție în lirica noastră populară, acel Car de flori, considerînd că ceea ce reprezintă Miorița în planul epicii noastre populare, reprezintă Carul de flori în lirica populară. Carul acesta poate fi un car de nuntă sau un car mortuar. În oricare te urci ești bine primit. Important este să fii într-un car pe care ai șansa ca tu să ți-l alegi. Dacă rămîi pe jos, te pierzi pe la răscruci și pierzi șansa ca atunci, la judecată, în mijlocul florilor, să știi taina zorilor.

— Dați-mi voie să îngîn, pentru că nu știu altfel, trei frînturi din trei vechi cîntece de dragoste, din popor: „Leliță gura matale / face-un pol și cinci parale, / O liră de cuișoare / Și-o basma de portocale..." sau „Una e din Licsăndrei / poartă conci și pălărie / fir-ar a naibii să fie!" — acest al doilea fragment face parte

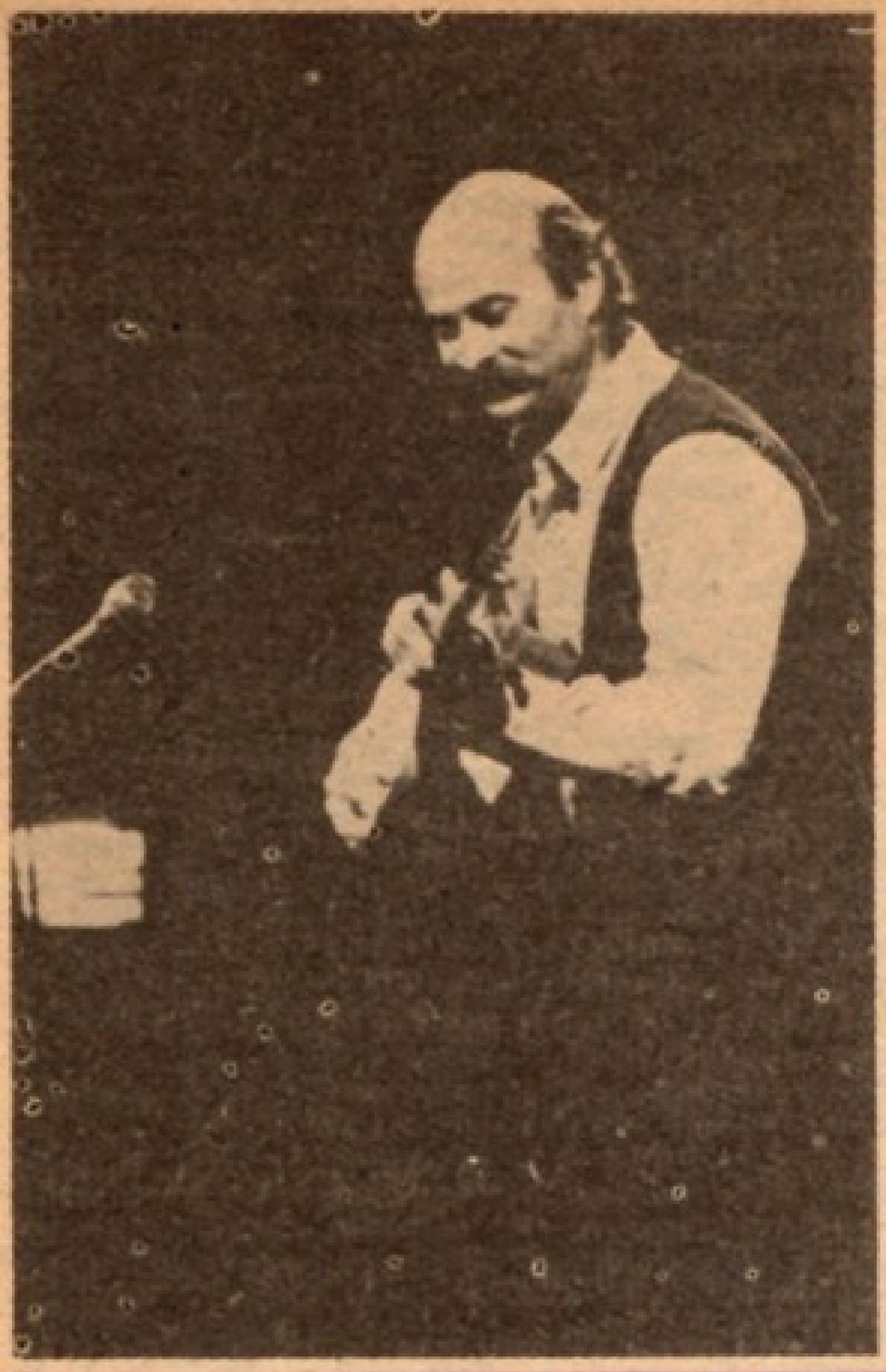

Un suris pentru toate virstele

dintr-un vestit cintec (era să zic slagăr) ce se putea auzit in tirgul de cai furați de la Irovăț și „Nici la noapte n-am să dorm / Pină n-oi face de-un pol / Polionu-i găurit. / Să-l pun mindruțăi la git...“ Știți ce-i acela un polion ? (Medalionul ce-l purtau ibovnicele haiducilor la git ?)

— Da ! Polionul e un cuvint — făclie din inestimabilul tezaur al limbii noastre. Creatorul popular, Marele Anonim, nu folosește termenul de napoleon pentru banul găurit ce-l purtau fetele la git, ci găsește formula poetică absolut remarcabilă polion.

Iată un cuvint nou deci, deși vechi, fermecător, ezoteric și arhetipal.

— Fiindcă obirșia de unde veniți se numește Oltenia (com. Podari), fiindcă imi place să cred că ați văzut intiia oară Craiova din car, impreună cu un alt dănac din Bulzești, fiindcă Ozana copilăriei dvs. este Jiul, pe care îl apoteozați, deoarece sinteți unul dintre cei mai mari tezaurizatori de limbă pură românească, deoarece aveți ca nimeni altul revelația cintecului vechi și uitat, fiindcă sentimentul apartenenței la istorie respiră din tot ceea ce faceți — dovediți prin toate acestea că spiritualitatea poporului nostru a constat din totdeauna in spiritualitatea oamenilor săi.

— Poporul român a supraviețuit și printr-o mare cultură. Sintem datori să imbogățim această tradiție și s-o continuăm triumfal. Numai așa vom putea să ne apărăm și să păstrăm neatinse și limba, și cultura, și istoria neamului.

Constantin Preda

Lumea filmului

ORIZONTAL : **1) Ieșirea de la cinema — Filmul de după-amiază (pl.) 2) Tip de filme pentru toate categoriile de spectatori (pl.) — Sonor pentru „Lacul lebedelor“. 3) Bază materială pentru realizarea unui film. 4) Cinematograf bucureștean, in inima orașului — Interioarele filmului „Păsările“. 5) Pronume de... cineastă ! — Stejarul din Borzești, intr-o altă versiune. 6) Intrebare de spectatoare — Duel neinceput ! 7) Tip de filme cu mare priză la public. — Ecran cu largi perspective in cinematografie. 8) Scenarii finale ! — A pierde din ascuțimea... critică. 9) Actriță de film. — Creator de imagini cinematografice. 10) Incluse in stagiune ! — A prezenta un film in fața spectatorilor. 11) Operator central, la sfirșit de carieră. — „Cronica anilor de...“, scenariul și regia de Mohamed Lakhadar-Hamina. — Generic pentru „La seceriș“. 12) Scenariu de film realizat după o operă literară (pl.).**

VERTICAL : **1) „Arta“ cu care actorul intră in pielea personajului. — Consum de trăiri interioare, intr-o viață de artist. 2) Recuzită de film. — Ustensil de machiaj, in primele acte ale unui spectacol ! 3) Urmărire nereușită intr-un film polițist 4) Producții cinematografice — Marcă de filme. 5) Filmare „au ralenti“ — Secvență dintr-un western din vestul sălbatic ! — Eroul din filmul românesc „Blestemul pămintului, blestemul iubirii“. 6) Un număr din „Cinema“ ! — Luate in custodie ! — Intrare la cinematograf ! 7) Regizor român, unul dintre intemeietorii cinematografiei românești — Ecranul stelelor. 8) Film in premieră. — Casă de filme. 9) Personal de teatru, la Buftea ! — Sediu central in rețeaua de difuzare a filmelor. — Artist al pămintului. 11) Prezentator de filme. — Lumea „Moromeților“ din filmul lui Ștere Gulea.**

Dicționar : **RII, TAD, UEL.**

Cornel Popescu

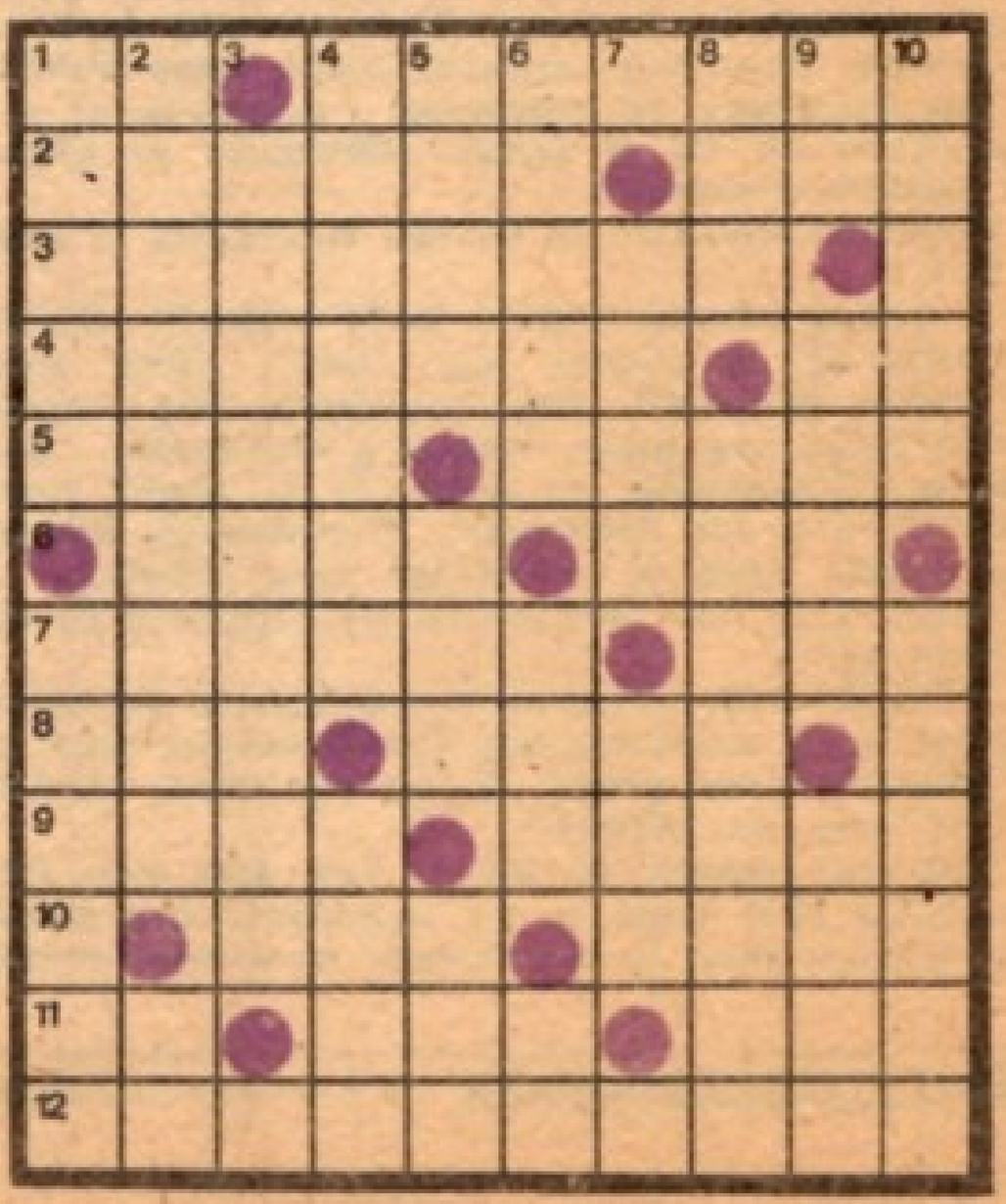

Luceafărul

Redactor şef :
Nicolae Dan Fruntelată
Mihai Ungheanu
(redactor şef adjunct),
A . I. Zăinescu
(secretar responsabil de redacţie)

O cititoare fidelă a revistei „Luceafărul" şi a almanahurilor sale : actriţa Carmen Trocan

Fotografii de Vasile Blendea

ALMANAHUL ESTIVAL „LUCEAFĂRUL", 1988

„ISTORII NEELUCIDATE"

Redactor responsabil : M. Ungheanu

Secretar de redacţie : Mircea Croitoru

Ion Cucu, Alexandru Enache

Coperta : Decebal Scriba şi Dan Stanciu

Tipărit la Combinatul Poligrafic „Casa Scinteii" sub comanda 80261

almanah estival '88

ROMANIA – PAMÎNT AL SPERANȚEI • O REVISTĂ DE LITERATURĂ
UN CELEBRU COMANDANT DE SUBMARIN : ALEXANDRU MARINESCU
ÎN CĂUTAREA CONTESEI DRACULA • F.B.I. ȘI LITERATURA AMERICANĂ • S.F.
• GABRIEL GARCIA MARQUEZ : „CRONICA UNEI MORȚI ANUNȚATE"
DOUĂ LUNI CU BANDIȚII DIN CHICAGO • ASCENSIUNEA SIDEI POATE FI OPRITĂ
CUVINTE ÎNCRUCIȘATE • LITERATURĂ POLIȚISTĂ • SPORT

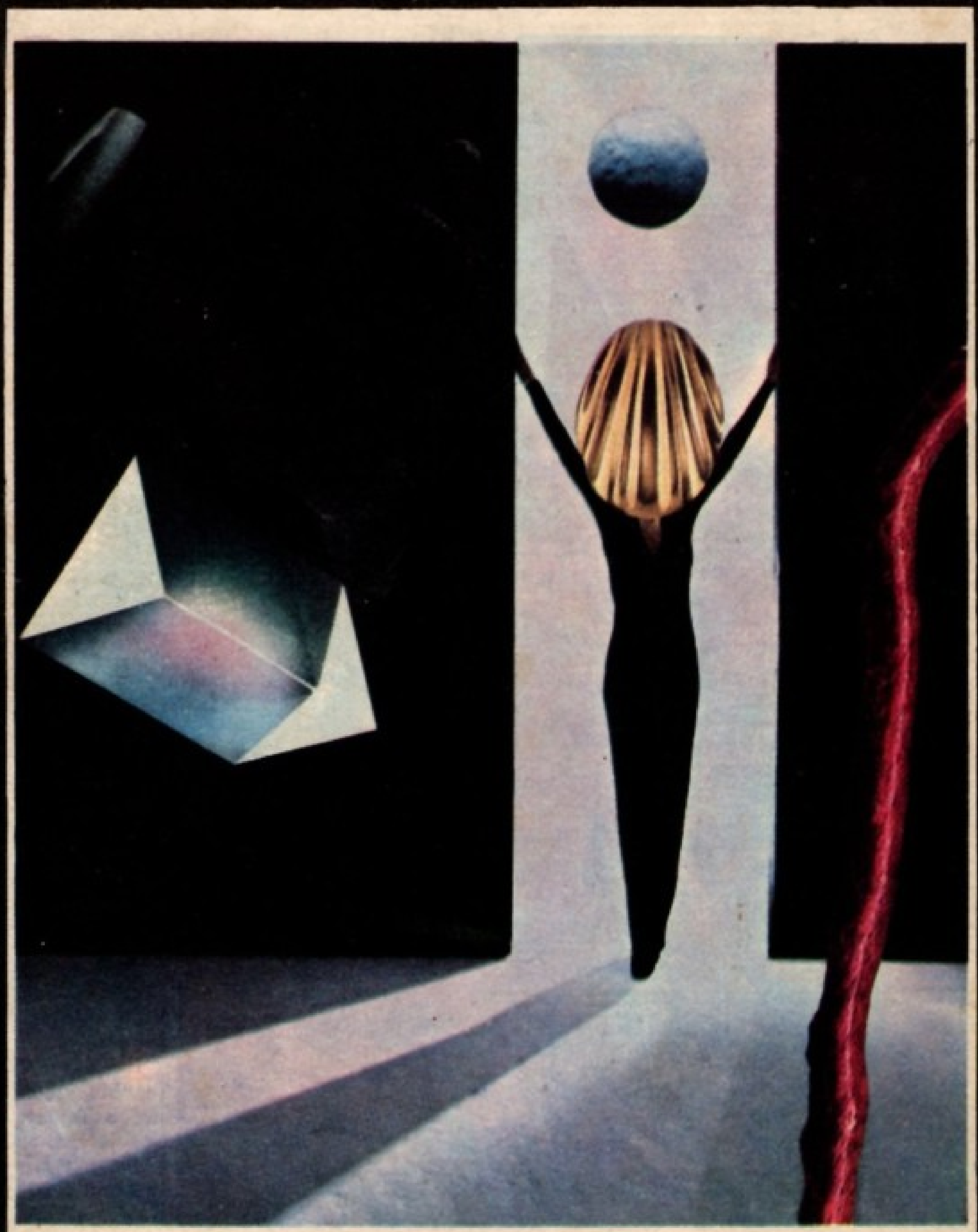

LUCEAFĂRUL

LEI 25